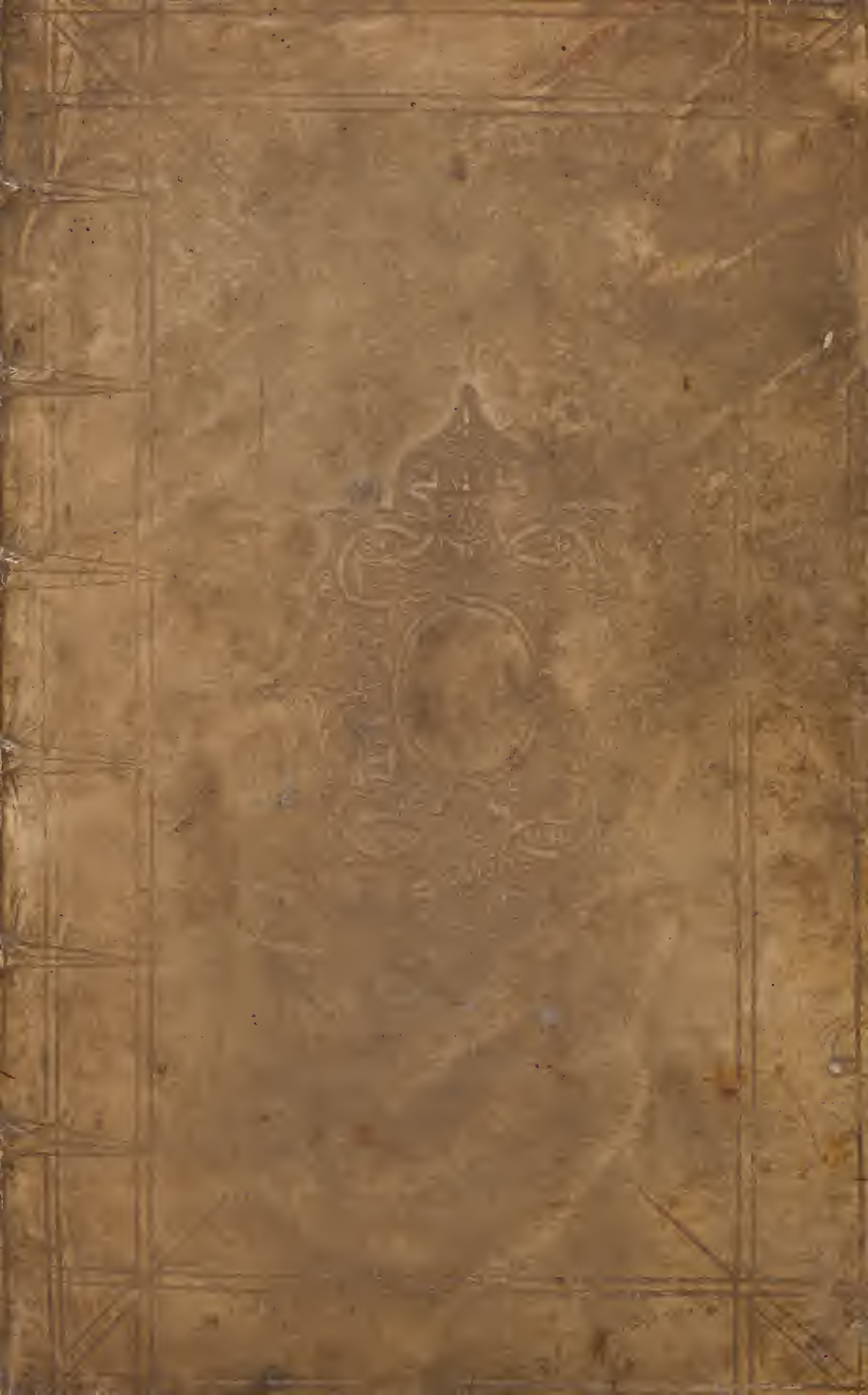

SHOUT
SHARE
IT

RBR Holt [illegible]

BIBLIOTHECA
CARCINOLOGICA
L.B. Holthuis

Dr. I. IONSTONS
Beſchrijving vande Natuur
DER
VOGELEN
neffens haer Beeldeniſſen in koper geſneden.

Uyt'et Latyn Vertaelt
door

M. GRAUSIUS
Dokter in de Medeſynen
tot Amſterdam.

T'AMSTERDAM,
Bij I. I. SCHIPPER, op de Keyſers gracht. 1660.
Met Previlege voor 15 Iaren.

VOOR-REDEN

Op de

NATUURLYKE BESCHRYVING

van de VOGELEN,

In welke vande reden van het werkſtuk, en den aart der Vogelen in 't gemeen gehandelt word.

GOetwillige Leſer, naer den hoop der waterighe Dieren volgt de lochachtige hoop der vliegende, ofte der vogelen. Welken die naam gegeven is, niet ſo om datſe de opene locht doorlopen, en daar in haar vermaak ſcheppen. Gelijk *Iſidorus* en *Perottus* gevoelen: of van adventu dat is vande ankomſte, om datſe van daar komen, van waar haar niemand vermoede, Gelijk *Feſtus* meent, als wel a volando, dat is van't vliegen, 't welk byden Hebreen עוף genoemt werd, gelijk *Martinius* in ſijn Woord-boek dat afleid, oft van Αιειν, dat is van 't horen, gelijk het den ouden *Scaliger* goed gedacht heeft. Vande Grieken worden ſy Ορνιθες genoemt. Den hals en rug, en die delen welken naar de aarde hellen, en inde plaats vande borſt zijn, hebben ſy alle mette overige dieren gemeen: boven andere hebben ſy byſonder vleugels, pinnen, vederen, en een bek, welke inden ouderdom verhard. Sy hebben nocht lippen, nocht tanden, nocht handen, nocht voorvoeten, nocht oiren, nocht neuſgaten, maar de doorgangen van deſe ſinnen totten reuk inden bek, en om te horen inde kop. Sy hebben gelijk andere dieren twe ogen ſonder oogleden. De ſwaarſte vogelen ſluiten die met het onderſte kaakvel: en ſy pinkogen alle van ter ſyden door een overvallend vlieſje. Het Dybeen, 't welk de heup gelijkt, lang, en totten middelbuik ingaande aldaar angehegt is, ſoud gy menen de heup ſelver te zijn, wanneer het afgeruckt is. Maar de heup ſelfs welke tuſſchen het dy, en lager been is, gelijkt een ander deel te zijn. Het is inde kromklaauwige heel groot, en de borſt ſterker als in andere. Die lange benen, oft platvoeten hebben, hebben de ſtuit tot een ſtart, d' een lang, d' ander kort. Sy krommen haar vleugels voorwaarts. Sy zijn onder alle de dieren gelijk de menſch twebenig: hoewel ſy die gelijk de viervoetige dieren die lange klauwen hebben, en haar omtrent de wateren houden, achterwaarts buigen. Nochtans hebben de Cypſeli een geſlagt van Paradyſvogels geen benen. Sy zijn alle veel klauwig, en alle eniger wijs geſcheiden, want de meeſte zijn de klauwen geſpleten, en wel kort-potig, maar hebben nochtans onderſcheiden en gelede klauwen. *Plinius* ſeit datſe noch andere hebben, dat ſommige platvoetig en andere met gedeelde klauwen, en enige bygevoegde breedte zijn. Die ſich met de vlucht geheel hoog opvoeren hebben alle vier klauwen, dry voor, en de meeſte een achter tot een hiel. Weinige hebbender voor en achter twe. Sommige hebben ook ſporen. Maar geen zijn'er die kromme klauwen en ſporen hebben. Welke *Plinius*, ſo ik niet bedrogen ben, ſtralen genoemt heeft. Deſe zijn vliegbaar, die weder houden haar om leeg. Aan ſommige is een kam met opgerechte pennen gegeven. Den Haan heeft een ſonderlinge, welke nocht vleeſch, nocht vanden aart, des vleeſchs vremt is. Indien wy de inwendige delen anmerken, hebben ſy alle een tong maar die verſcheiden, ſommige een lange, andere een korte, welke boven alle andere dieren konnen ſpreken: Sommige hebben dien voor, uit een ſcherpen hoorn, en achter uit vleeſch t'ſaam geſet, gelijk inde beſchrijving ſal voorkomen. Het keelklapje 't welk op het ſtrottenhooft leit is aan geen vogel gegeven: Maar ſy matigen met openen, en toetrekking dien doorgang ſodanig, datter niet beſwaarlijkx op de longen neer geſonden werd Haar ingewanden verſchelen onder ſich, en van andere dieren. In ſommige leid den rop oft een hol en wijd vel voor de Maag, in welken rop de ontfangen ſpijs in 't beginſel gekookt werd, zijnde vande keel af enger, daar na ruimer, en weder daarſe na de maag gaat nauwer. De meeſte hebben een vaſte en vleeſagtige maag, binnen beſet met een ſterke huid, ook alsſe van daar vleeſch ontbloot is. Die geen rop hebben, hebben een ruimen wyden k[illegible]darm daar-

Plin: H: Lib. 11, c. 47.

Ariſt: H. A. l. 2. p. 13. edit Scalig:

Albert. III. de An. l. 2. tr. 1. c. b.

Ariſt. H: A l. 2. cap. 22. edit: Scalig:

ſy metſe mette maag gevoegt werd, gelijk de kauwen, ravens, en quakkels. Die ſodanigen niet hebben, hebben een langen keeldarm en werpen veel vochtiger drek uit, gelijk *Porphyrius* meent. De meeſte hebben een dunnen darm, welke ſo ſy ontvouwen werd enkel is. De byhangſelen zijn uitgebreid, maar weinig, en niet opwaarts gelijk inde viſſchen, maar in 't benedenſte deel omtrent het uiterſte vanden darm. De gal hebben ſy niet op een ſelve plaats, ſommige hebben die omtrent de maag, andere omtrent den darm, gelijk de Duif en Swaluw en z. De klooten omtrent de ſtuit. Die zijn in ſommige eer ſy paren klein, in ſommige verborgen, en by na onſienlijk, ten tijde van haar paren wordenſe groter, haar Teelſaat is wit. Sy zijn ſonder blaas, om dat de overvloedige menichte der vogtigheyd tot de groey en anwas van haar pinnen nodig is, gelijk *Aphrodiſeus* gelooft. De plaats van dit pluim-gediert is de locht, water, en d' aarde. Dien beploegen ſy, waar van ſy vogelen des Hemels genoemt worden, op deſe lopen ſy; en ſommige ſwemmen in 't water: Nochtans zijn'er die in enighe plaatſen niet ghevonden werden, van welke *Plinius* aldus ſchrijft. *Dit is ook een wonderlijk onderſcheid vande natuur; Welke dees en die dinghen aan dees en die plaatſen weighert. 'T is wonder, ghelijk als de gheſlaghten der vruchten, en heeſters, dat alſoo de vremde overghebrachte dieren niet groeyen, maar verſterven. Wat is dat, 't geen 't welvaren van een eenigh gheſlaght teghen is? Wat is dat voor een nijdigheid van de natuur? Oft wat palen zijn den vogelen op aarde gheſet?* Rhodus heeft geen Arenden. Italien over de Po omtrent de Alpen, noemt het Meer Lar, vermakelijk van Boſchagie en Landſdouw, daar nochtans geen Oyvaars komen: Gelijk omtrent acht mijlen van daar geen Kauwen zijn, die nochtans anden naaſt by gelegen oort van Inſubrie met grote ſcholen gevonden werden. Ook ſeidmen datter in 't land van Tarente niet een Specht is en z. Nocht ſy houden alle geen eene landſtreek. Want ſommige maken overvlugt, gelijk wy vande Kranen, Oyvaars, en andere ſullen ſeggen. Waar van *Plinius* ſeit. De vogelen hebben een groot onderſcheid van tijden. Sommige zijn heel jarige, gelijk de Duiven, andere half-jarige gelijk de Swaluwen, dry-jarige gelijk de Lyſters, en Torteld uiven; en ſommige die weg vliegen als ſy haar jongen opgebragt hebben gelijk de Hoppe. Enige vervliegen niet verre van die plaatſen daar ſy haar hielden, en dat ſonder onderſcheid, ſo we[illegible]de rechtklauwige als kromklauwige. Sy leve[illegible] met vlees, gewormte, kruiden, graan, en [illegible]d viſſchen en kinkvorſchen. De Emmo a[illegible] eet vierige kolen gelijk in ſijn beſchryving ſal geſeit werden. Die een langen hals hebben drinken door ſuigen, ondertuſſchen ophoudende, en het nat haar ſelfs, met een achter over gebogen hooft, gelijk als ingietende. De kromklauwige drinken niet, 't welk Herodotus, gelijk *Ariſt.* ſchrijft niet geweten heeft. Vande Teling is an te merken dat haar paring op twederlei wijs geſchiet, de wijfjes neerhuikende gelijk inde hoenderen, oft recht op ſtaande gelijk inde Kranen. Sommige paren en broeyen altijd, behalven inde twe koudſte Winter maanden, gelijk de Hinnen: Maar nochtans meeſt inde Lente, en 't begin vande Somer: op welke tijd meeſt alle vogels broeyen, en dat maar eenmaal. Behalven de vogel Oſcime ſeit *Plinius*, broeyen andere niet lichtlijk voor dat inde Lente, oft na den Herftſt dach en nacht even lang zijn, en brengen voor der Sonne ſtilſtand twijffelbare, maar naar der Sonne ſtilſtand levende jongen voort. Sy leggen alle eyren, uitgenomen de Vleermuys, die een levend dier voort brengt. De kromklauwige zijn niet ſeer vrugtbaar. De natuur heeft dit an het geſlagt der vogelen toegeëigent, dat de vreeſagtige vrugtbaarder zijn ſouden, als de Roof-vogels. Sommige eyren zijn wit als den Duiven en Veldhoenderen: enige bleek gelijk den Watervogels: Andere geſprinkelt als d' Indiaanſe Hinnen: ſommige root, gelijk den Phaſanten. Binnen zijnſe alle tweverwig. Wanneerſe geleid werden, komen ſy met haar rondſte deel eerſt uit, met een ſachte ſchel; waar van ider deel dat voortkomt terſtond hard werd. De tijd van paren, en 't getal van haar broeying verſchelen, gelijk by Plinius te ſien is Somwijl broeyt het mannetje en ſomtijds het wijfje. Onder de duiven broeyt by dach de doffer, by nacht het wijfje: Onder de Ringduiven ſit het wijfje vanden namiddach totten morgenſtond, d' overige tijd het mannetje. Als ſy gepaart hebben rillen ſy en ſchudden haar vederen, en reinigen haar van haar veſelen, 't welk ſy ook doen als ſy haar ey geleit hebben. Sy hebben ook vrind en vyandſchap, en toeneiging onder elkander. De Swanen en Arenden, haten malkander. De Raaf, en gelen Wewaal die ſnachts malkanders eyren ſtoren. Op gelijke wijs den Raaf en Wouwe, van welke die den deſen de koſt ontſteelt. Wederom voeren ſy ſtrijd mette Landsdieren, gelijk de Kray mette Weſel. De kleinſte vogel Ægithus metten Eſel en z: Van haar beweging ſchrijft *Plinius* ſeer treffelijk aldus. Alle andere dieren in haar geſlagt hebben een geſette en eenvoudige tred oft gang: Alleen de vogelen worden en op de aarde, en inde locht met verſcheide beweging gevoert: Sommige wandelen als de Quakkels: Andere hup-

Ariſt. H. A l. 3. c. 1.
Ariſt. H. A. l. 6. c. 9.
Ariſt. H. A. l. 6. c. 2.
Aphrod. Probl. p. 1. q. 108.
Pl. H. N. l. 10. c. 29.
Ariſt. H. A. l. 8. c. 12.
Pl. H. N. l. 10. c. 28.
Ariſt. H. A. 8. c. 21. c. 1
Scal.
Pl. H. N. l. 10. c. 46.
Ariſt. H. A. l. 8. c. 18.
Pl. H. N. l. 10. c. 52.
Ariſt. hiſt. A. l. 5. c. 8.
Ariſt. H. A. l. 5. c. 1.
Pl. H. N. l. 10. c 31.
Pl. H. N. l. 10. c 52.
Pl. H. N. l. 10. c. 58. 59. 60.
Pl. H. N. l. 10. c. 41.
Ariſt: H: A: l. 6. c. 1.
Pl: H: N: l. 10. c. 73.
Pl: H: N: l. 10. c. 38.

huppelen gelijk de Muſſchen, en merlen. Enige lopen als de boere Veldhoenderen: Andere ſetten voet voor voet gelijk de Oyvaars en Kranen. Sy ſpreiden haar vleugels uit met een trage beweging gelijk de Kiekendief: Ander met een radder, maar bewegen alleen haar voorſte ſlag pennen. Andere breiden haar wijd en breed uit, gelijk de Ravens: Sommige vliegen meerendeels met tſaam gedrongen vleugels, gelijk de Specht, Enige ſlaan de locht in 't vliegen eenmaal, andere wederom dobbel: gelijk de Diſtelvink, oft ſy werpen haar om hoog, recht uit en voor over: (gelijk de Swaluwen) ſommige ſchijnen haar met horten te bewegen: (gelijk de Patrijſen;) Oft wederom andere van boven af te rollen, gelijk de Leweriken: Andere te ſpringen, gelijk de Quakkels. Alleen de Enden, en die van dat ſelve geſlagt zijn, heffen haar terſtond inde hoochte, en na den Hemel, gelijk ſy ook uit het water doen. Derhalven ontkomen ſy alleen alsſe inde groeven vallen, met welke wy de wilde vangen. De Gier, en meeſt al de ſware, vliegen niet als met een voortloop. Oft van eenige hoogte af, en worden door haar ſtart beheerſcht. Sommige kijken rondſom, andere buigen haar halſen. Vele vliegen niet ſonder geluit: Oft ſwijgen in tegendeel inde vlugt altijd. Sy vliegen ſteil op, voor over, ſchuins, op ſyd', op de kant, en enige achter over: ſo dat in diener velerlei ſlag by een is, ſy niet ſchijnen in een aart te beſtaan. Voorts de langbenen vliegen mette poten totten ſtart toe uitgerekt, en die korte benen hebben mette poten aan 't midden ingetrokken. Die kromme klauwen hebben vliegen meeſt heel hoog, behalven de Nachtvogels. Vande ſtem zy dit genoech, de kleinſte geven 't meeſte geluit, en voornamentlijk omtrent de paartijd. Sommige maken geluit in 't vechten, gelijk de Quakkels; Enige voor het gevecht, gelijk de Veldhoenderen. Andere na de overwinning, gelijk de Hanen: De ſelve Mannetjes hebben haar eigen ſtem, andere een ſelve mette Wijfjes, gelijk 't geſlagt der Nachtegalen. Sommige ſingen 't gehele jaar, enige op ſekere tijden. De Ringduiven hebben alle een ſelve gelijke ſtem, welk in dry beſtaat, behalven datſe in 't beſluit met een gehuil eindigt. Daar is een vogel in 't land van Arles, die het loeyen der Koeyen nabootſt, en daarom Stier genoemt werd, hoe wel hy heel klein is. Daar is een Anthus genoemt, die het geney der Paarden navolgt, als hy van haar opgejaagt en van ſijn voedſel gedreven word, om ſich op die wijs te wreken. De ruimte van haar leven is heel verſcheiden. Men ſeit dat de Mannetjes muſſchen niet langer als een jaar leven. De Duiven en Torteldúiven acht jaar. De Quakkels en Herten weet ik niet hoe veel vijf jaren, toegeëigent werden. Datſe met ſiekte gequelt werden, is ongetwijſfelt, en hebben haar genees middelen by de ſchrijvers. De tekenen van haar ſiekten hebben ſy inde pennen. 't Geen vanden aart, verſtand, tammaking, en leerſaamheit voor valt, ſal inde beſchrijving overvloedig uitgedrukt werden. Datſe enige voorſegging in haar hebben is bevonden. Indien de Kranen uit Zee landwaarts in vliegen, ende geen geluit maken, beloven ſy ſchoon weder, indien ſy roepen, groot onweer. 't Selve voorboodſchapt de Reiger, als hy in 't krieken vanden dach geluit maakt: Die ook indien hy recht naar Zee vliegt, regen voorſeit. Als de Nachtuil by heldere locht roept. De Raaf met een drayende ſtem kratſt, de Kray en Kauw ſmorgens vroeg ſchreeuwen, en de Kauwen dan opwaarts, dan neerwaarts vliegen, betekenen ſy ſtorm buyen en z: Sy geven haar gebruik anden menſch in ſpijſe, genees kunde, jagt, kleding, pluimciering, in vermaak, en andere dingen. Haar vleeſch gelijk *Albertus* ſeit is licht, geſond, en alderſuiverſt. De onderſcheiden der vogelen zijn oneindelijk, en worden uit veel ſpringbronnen voort gehaalt. Indien gy haar delen beſiet, ſommige hebben een regten bek, andere opwaarts, nederwaarts, oft an beide ſyden krom, Enighe hebben de benen lang, andere kort. Sommige zijn geſpleten andere plat, enige tuſſchen beide, en andere ſonder voeten. Sommige zijn gekamt, andere niet, enige gehoornt, gelijk by *Ælianus* te ſien is. Sommige hebben een langen hals, gelijk de Kranen, andere een korte. Vande tong hebben wy boven angeroert. De vleugels hebben de meeſte naar even bedeling. Alleen de vogel Dodo heeftſe ſo klein, dat hy ſich niet van d' aard kan opheffen. Sy zijn alle met vederen gedekt, uitgenomen de geheel jonge, en de Dodo die gelijk als met wol bekleed is. Sy zijn meeſt al geſtart, maar de Kakato van 't Eyland Mauritius heefter geen en z: Ten opſicht van de grootheid zijnſe groot, middelmatig, klein, gelijk als Byen, en groter als de Oſſen ſoo *Ælianus* beuſelt. Ten opſicht der plaats zijnſe land, zee, poel, meer, huis, hof, boſch en veldvogels. Sommige ſitten nde bomen, en neſtelen inde ſelve, andere zijn liever inde verborgen holen. Wat aengaat haar hoedanigheden, ſy zijn wit, ſwart, bont en meeſt alſo. Enige veranderen haar ſtem en verw na de tijd van 't jaar, en ſchijnen ſchielijk andere, gelijk de Oſcimes en de Kranen: andere verwiſſelen niet. Ten opſicht van haar ſpijs zijn ſommige vleeſdieven, roofachtig, worm-eters, en koorneters. Enige ſlokken ook yſer [illegible] ſteen binnen. Ten opſicht van haar [illegible]ing leggen ſy alle (uitgenomen de [illegible]ermuys die een dier voorbrengt) [illegible]yren. De

Pl. H. N. l. 11. c. 47.

Pl. H. N. l. 11. c. 51.

Pl: H: N. l. 10. c: 35:

Pl: H: N: l. 10. c: 42:

Æl: H: A: l: 7. c. 7.

Ariſt: H: A: l: 1. c: 2 edit Scal:

Æl: H: A: l: 17. c: 10:

Herbert in itener: P: 347:

Æl: H: A: l: 17: c: 14:

Pl: H: N: l:10:c:53. kromklauwige zijn niet al te vrugtbaar, maar d' ander overvloedich. De Duiven broeyen thienmaal in 't jaar. De Swaluwen, Tortelduiven, en Merlen twemaal. Van het onderſcheid der paring, legging, broeying, en kipping ſal ik niet ſeggen. De verſcheidenheid van haar beweging hebben wy boven an geroert. Ook iſſer van de veranderlijkheid van haar ſtem gehandelt. De Nachtegaal ſingt, den Arent ſchreeuwt. Den Havik piept, de Raaf kratſt, het Veldhoen kakelt, de Gans gagelt, de Swan ſnuift, de Duif, en Tortelduif kort, de Ringduif klatert, de Oyvaar klept, de Haan krayt, de Hin klokt, de Pauw roept, de Kraan ſchreeuwt, de Gier roept, de Kauw kakelt, de Kiekendief thilpt, de Endvogel quaakt, de Swaluw krijſelt, de Muſch tſirkt, de Spreeuw ſingt. De Quakkel ſlaat, de Graſmuſch ſingt, de Merl fluit, de Hoppe krijſelt, de Vleermuis piept, de Exter ſcharlt, de Koekoek roept, de Bubo en Nachtuil huilen, de Ulula en Buteo roepen, het Koninkje ſingt, de Mees fluit. De overige, om niet te wijdlopig te zijn, roer ik niet an. Ik heb haar in dit werkſtuk, in land en watervogels verdeelt. Die wederom in vleeſch-eters, onder welke zijn de Arenden, Gieren, Havikken, Valken, Papegayen, Ravens, Krayen, Nachtuilen, Vleermuiſen en z. en Beſien-eters. De Watervogels in plat en ſplitvoeten, die ook haar geſlagten hebben, gelijk inde Bladwijſer vande Boeken, en Hooftſtukken voor an gehecht vertoont werd. En ſo veel heeft het my goed gedacht vanden aart der vogelen in 't algemeen voor af te ſenden. 't Geen noch overig is, wil ik goedwillige Leſer dat u bekent zy, dat u hier als op een Tafel angediſcht werd, al wat de Oude, en Jonge vande Vogels geſchreven hebben. Ik hebber ook by gedaan al wat van *Geſnerus* en *Aldrovandus* is overgeſlagen. Daarom heb ik 't gehele vijfde boek van *Markgraef* rakende de Braſilſe vogels, als een byhangſel hier by gevoegt, weinig overſlaande, 't geen elders overvloedig is uitgeleit. Watter van 't gebruik ontbreekt, ſal met Gods hulp inde byworpſelen voor den dach komen, in welke ider der uitlandſe tot ſijn ſchok ſal herſtelt worden. Waarom indiener nu enig twemaal voorkome, ſult gy 't ten goede nemen. Haar vertonen ſomtijds gedaanten, die nochtans inde beeldtenis, oft iets 't welk inde beſchryving geſtelt is, verſchelen. Maar om dat ik twederlei druk, vande beſchryving der dieren van *Ariſtoteles*, gebruikt heb, te weten de gemene, en die van *Scaliger*, daarom wijs die ſonder byvoeging, deſe metten naam vanden uitlegger an. De Bladwijſer ſal ik u geven, na dat het gehele werkſtuk ſal gereet zijn, en die van 't gehele werk totte byſondere gedaanten, delen, en andoeningen betrokken, gelijk *Plinius* in 't elfde boek het ſeven-endertigſte Hooftſtuk van ſijn beſchryving, en in andere plaatſen meer gedaan heeft, een kort begrijp, maar op de orde van een A, B, ingeſtelt. En verwondert u niet dat de zydige by-namen zijn nagelaten. Het is mijn eerſten arbeid in beſchryving, en ſy heeft by na dry jaar onder den drukker ſchuil gelegen, en doen had ik geen luſt, om die by te voegen, gelijk als gy inde beſchryving vande Viſſchen geſien hebt. Goedgunſtige Leſer geniet ondertuſſchen dit met God, en wenſcht den Schryver, die tot de geleerde jeugt magtig genegen is, welvaren en een lang leven om meerder, en voornamentlijk het Werkſtuk der natuurlijke beſchryving vande Menſch en andere die hier toe behoren, en daar hy mede beſich is, tot uwen voordeel te konnen volbrengen. Vaart wel: binnen Leſna uit mijn Oeffen-kamer den 10 van Sprokelmaand, des Iaars M. DC. L.

HET I. BOEK

Der natuurlijke beſchryvingh vande Vogelen,

Vande Land-vogels en Vlees-eters,

Vande Arenden.

I. HOOFT-STUK.

Vande Arenden in 't gemeen.

DEn Arent word by de Grieken Ætos, van Aiſſo dat is, ik worde geweldigh gevoert of van Alieteos einai, om dat altijd haar voorbeduiding waaragtig is, en naar de ſpraak der Cypren, Agor en Jbinos, der Macedoniers, Paraos, Argiopos, Argipops, en der Pergen Aibetos genoemt. Athen: dipnoſ: l:5.

Indien gy den gehelen Vogel beſchouwt; Sijn lijf is vaſt met een opgerechte geſtalte, ſijn gebeenten zijn hecht, en by na geen merg hebbende. Sijn grootheid kan niet bepaalt werden. Inde pracht van *Ptolomeus* ſijner omgedragen, die twintig ellebogen groot waren. Tuſſchen Miſna en Dreſden zijn dry jongen in een neſt gevonden, welk neſt ſoo veel Eykebomen van gelijke breete omvangen hadde, en van welke de vleugels der aldergrootſte, in de breete uitgeſpreit ſeven ellen, haar nagelen de groote van een groote mans vinger gelijk, en welkers benen grooter dan van een Leeuw waren, indien de deelen in anmerking genomen werden. Het voorſte deel van 't Hooft werd allenſkens by een gedrongen, en laat af in een neb, welk hard en krom totten ouderdom toe groeyt, maar metter tijd onbruikbaar werd. Haar oogen zijn klein, groen-grauw, hol, diep, nocht al te lang, nocht geheel rondt. Sy hebben geen tanden, maar de Herſſenen ſoo heet, Homer: iliad: ult: datſe tot poeyer gemaakt, en ingegeven, dulheyd anbrengen. Haar vleugels zijn regt en uit-

Tab. I

Aquila Geßneri Alder

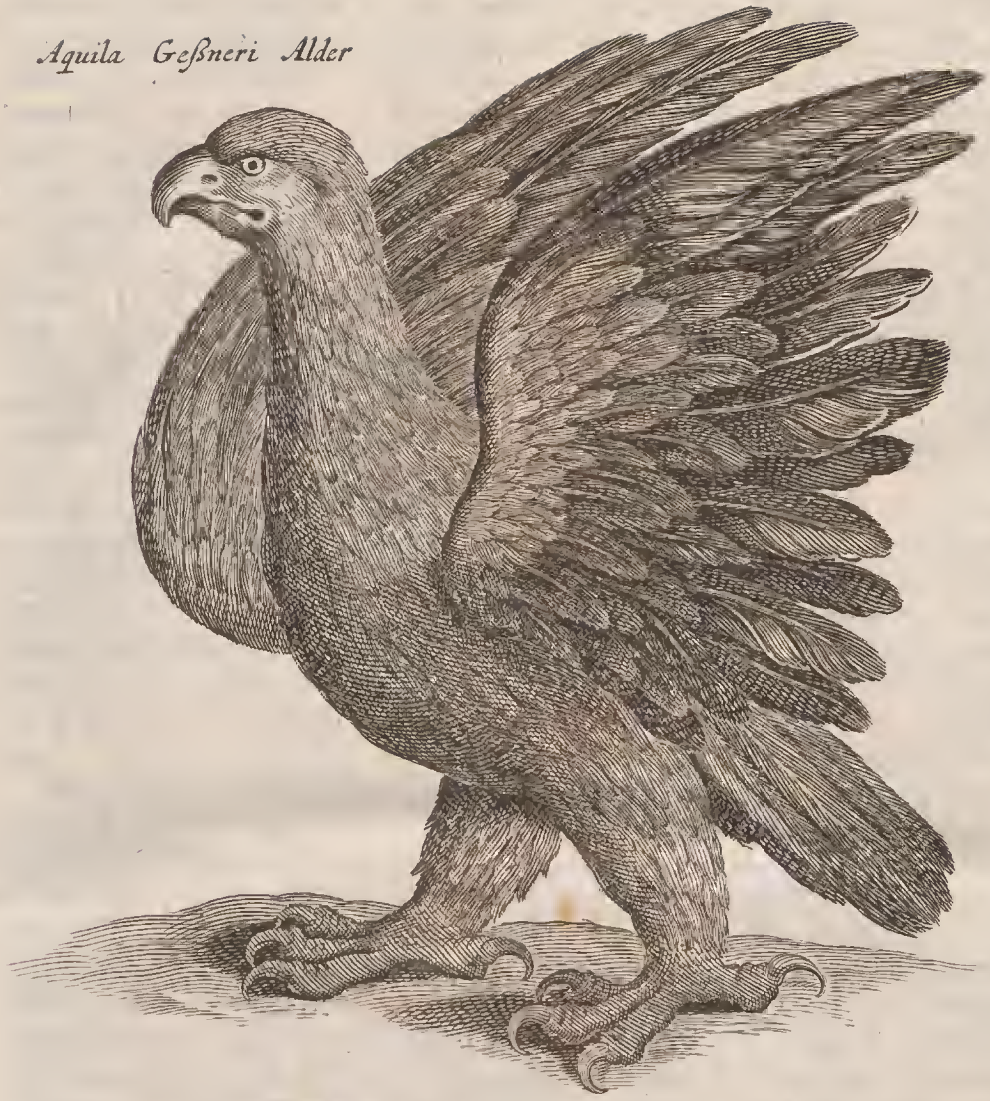

Chrÿſaetos Aquila Adler

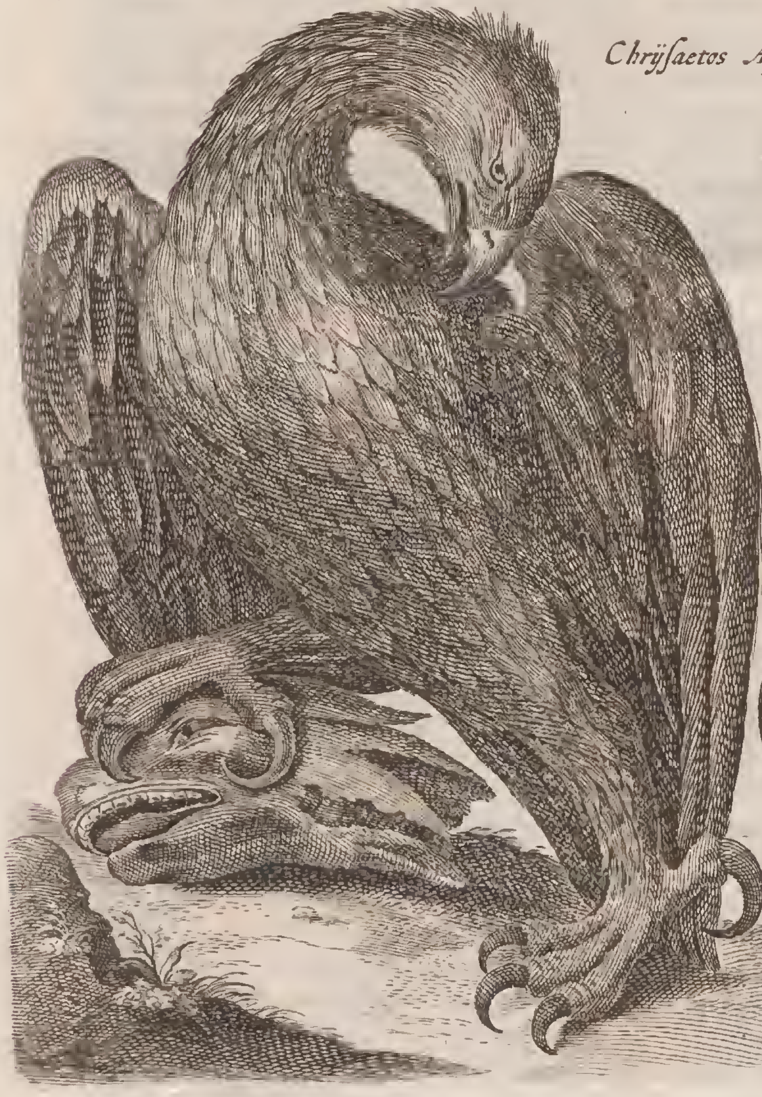

Adlers Klauen

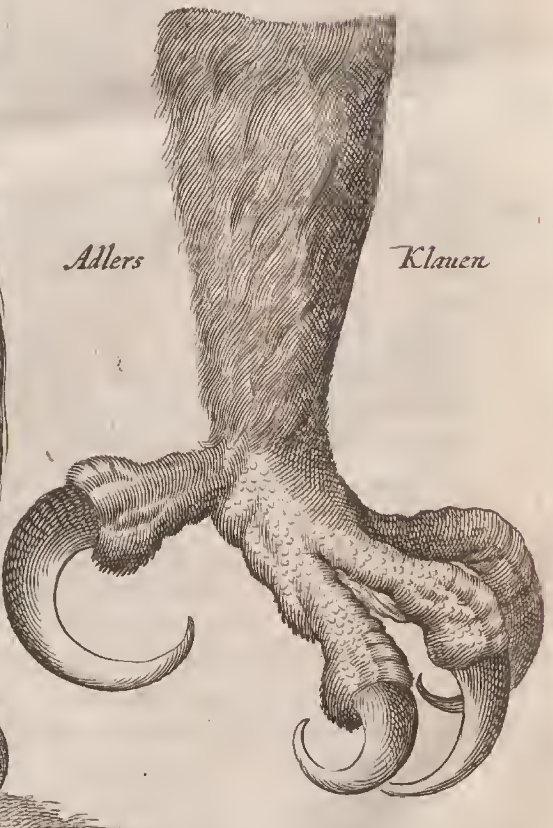

en uitgeſtrekt, boven omgekromt, ſenuagtig, van weinig vleeſch, en van ſoodanigen grootheid datſe *Homerus* by de deuren van een Kamer vergeleek. Sy hebben harde pinnen, en by de pinnen van andere, voornamentlijk van Ganſen en Duiven vermengd zijnde verteren ſy de ſelve. Terwijl ſy haar jongen uitbroeyen worden ſy grijs van honger, haar rechter voet is grooter als de linker, en beide in verw niet gelijkvormig. Haar klauwen zijn krom en haakagtig; die ſy in 't gaan altijd binnewaarts keeren, ten waar ſy de Son anſagen of op roof loerden, ſy beſienſe altijd, en ſtomp geworden zijnde verſcherpen ſy die met haar bek, of door 't wrijven tegen de ſtenen, welke ook wijlſe haar jongen voeden omgebogen werden. Den buik is haar om de vogtigheid der ſpijſe week, haar gal is Spaans-groenachtig, dapper ſcherp en bytende, haar bloed dik en veſelachtig, haar drek van ſoo grooten ſcherpigheid, datſe tot geen gebruik inde geneeskonſt zijn kan.

Gal: de compeſ: med: ſ. l. l. 4.
Gal: l. 10. de ſimp: facul.

Wat angaat haar ſit-plaats en ophouding, ſy werden voornamentlijk nocht in kleine Eylanden, (Alſer een te Rhodus, op het dak van het Hof van *Tiberius* ſat, wierd dat voor een ſeldſaamheid gehouden) nocht in plaatſen dicht by de Poel Meotis, nocht in 't uiterſte van Tartarien, of Sarmatien, mogelijk om de ſtrafheid der locht, gevonden. Op den berg Kaukaſus, Taurus, in 't rijk Peru, Duidſland, Polen, Brittannien, Denemarken en z: Daar overvloed van roof valt, ſult gyſe vinden, en voornamentlijck in plaatſen die hoog zijn, en omtrent de rotſen, en Eyken-boſſchen ('t welk eigentlijk vande witſtarten en brevoetige niet te verſtaan is.) of om datſe veiliger van hinderlagen zijn ſouden, oft om datſe beſwaarlijk vande aarde opgeheven konnen werden.

Sueton in Tiberio
Strabo: Georg. l. 7
Ariſt: H: A: l. 9, c: 32.

Haar voetſel is vleeſch van Duiven, Ganſen, Swanen, Hoenderen, Schapen, Herten, Hinden: en tot haar beſcherming van ſiekte, 't vleeſch van Haſen, Land-Schildpadden, Viſſchen, en ook Kreeften, en voornamentlijk van Slangen, het ſy door haat, of uit luſt die ſy ſcheppen uit koude en vogtige ſpijs. Maar als ſy gram oft hongerig zijn, onthouden ſy haar ook niet van vogelen die van haar geſlacht zijn. Nochtans roeren ſy de doode krengen niet an, ſoo gy den Percuopterus, (diemen Bergſtork noemt) voorby gaat. Sommige beginnen 's middachs, andere met de opgaande Son jagt te maken. Sy vallen op haar geſiene roof die haar ſchoon op doet (den Haas word van hen in 't vlak, en de Schildpad als hy na de paring op ſijn rug leid angedaan) vaardiger als een pijl neder, ſy ſlaan met de achterſte klauw van haar voet, en dragen den omgebragten roof in haar neſt. Nochtans ſlaan ſy ſomtijds wel mis, 't welk *Scaliger* Exercit: 237 in een Valk heeft angemerkt: Maar *Ælianus* heeft angetekent datſe vande bakerende Viſch Polypus ('t welk veel voet te ſeggen is) te grond gehaalt zijn. Haar drank is niets, om dat haar mogelijk het bloet der dieren genoeg is. Daar zijner nochtans geſien die water dronken tot een geneeſmiddel: en in haar uiterſten ouderdom, als haar de bek door de droogte gekromt is, worden ſy gedwongen haar leven een wijl tijds met drinken t'onderhouden. An de kun der Arenden word niet getwijfelt. Daar is een geſlagt dat om ſijn dry kloten Triorchis genoemt werd. Sy paren dikmaal; en ſchoon de wijfjes thien maal op een dach getreen zijn, indien het mannetje haar weer roept, lopen ſy op nieuws naar hem toe. Waarom hy vande Egiptenaars Venus genoemt, en de Son toe-ge-eigent word. Sy vermengen haar ſomwijl mette Havikken, maar verwaardigen haar niet op d'eyren te ſitten: ook verhalen de Afrikaanſche ſchrijvers dat het mannetje ſomwijl met een Wolfinne paart: op de grootſte eyren ſitten ſy xxx. op de kleine xx. dagen, en tot bevorderingh van 't uitkippen leggen ſy de Ætites, oft Arentſteen in haar neſt, die de hitte der eyren van 't broeyen angetrokken, wijl ſy heel koud is, matight, en door een ſonderlinge kraght waar mede ſy begaaft is het uitkippen verhaaſt. Sy kippen gemeenlijk twee, ſomtijds dry jongen; uitgekipt zijnde dwingen ſy haar reght tegen de Son te ſien, en drayenſe met weerwil daar tegen an. Indien ſy by geval haar oogen door de kraght van die luiſter bewegen, of met pinkoogen ſoeken te benevelen, houdenſe die voor baſtaarden. Maar indien ſy de Son met onbewogen geſicht anſchouwen, erkennen ſy haar voor wettigh. Wanneerſe genegen zijn totte vlught, voeren ſy die om hoogh, laten haar los, en alleen gewerden, of ſy heffen haar ſoo ſy vallen weder op, de grootſte jagen ſy als yverſughtige op den roof, ver van haar neſt af.

Ælian: H: A. l. 7. c. 12
Kunne
Teling.
Sineſius in Dione
Ariſt: H: A: l. 9. c. 32.

Wat angaat haar vlught, ſy vliegen vanden middach tot den avond; 's morgens ruſten ſy ſoo langh als de markten door de t'ſamenkomſt der menſchen vervuld werden. Sy ſchieten recht-ſtreeks ſo hoog op, en vallen met ſoo grooten kraght des lichaams weder neer, haar ſeilende wieken met een matige beſtueringh van haar ſtart in gewight houdende, datſe alle andere Vogelen overwinnen, en daarom vande Rijmſchrijvers hoogh-vliegers genoemt werden. Ten tijde van haar broeyen en opvoedingh word die ſnelheid minder, maar de evenwightige bewegingh blijft ſonderlingh altijd. Eenige gelijk *Homerus*, en de beſchrijver vande Nachtegaal eigenen hem een klaterend geluit toe, 't welk een herloejingh is, om het groot gerught, de bewegingh van andere vogelen verdovende; eenige ſeggen datſe bykans ſtom zijn, en nauwlijks klank hebben,

Homer: Iliad:
Oppian: Cynegr: l 1
Lucret: l. 5
De ſtom

ben, 't welk *Ariſtoteles* van het derde geſlaght beveſtight. Dat de jongen ſtom zijn is ſeker, om dat haar de tongh met eenighe voghtigheid belemmert werd, maar hier van ſal hier na gheſproken werden.

Uiterlijke ſinnen.
Plutarch: de Homer:
Auguſt. l. 2 de Morib: Monacho:

Vande uitwendige ſinnen is niet veel te ſeggen, hy is van ſoo nauwkeurigen geſicht, dat hy ſijn ſtar tegen 't licht der tinſterende Son, onbeweeghlijk houd, hy vlieght alleen ſoo hoogh dat hy in ſo grooten licht nauwlijk van ons geſien werd, en is bevonden dat hy van daar, een Haas die onder de Heeſters verborgen leid, en een kleine viſch die onder 't water ſwemt, ſien kan.

Verſtand

Pauſ. l. 4. V Lib.
Pl: H: N: l. 10. c. 5.
Ælian. H: A: Lib 17. cap 37.
Ælian: H: A: Lib. 12. cap 28
Ælian: H: A: Lib 4. cap. 26.
Plutarch. in Numa.

Dat hem den aſem ſtinkt is ſeker. waarom de lichamen die hy gewond heeft lichtlijk rotten. Van ſijn verſtand en leerſaamheid komt weinigh voor. Het kruid Callitrichon (een geſlaght van Venus hayr) ſeit men dat hy tegen de ſchadelijke dieren in ſijn neſt brenght. Dat hy *Ariſtomenes*, die na Ceada verſonden was, te hulp gekomen is, dat hy aande jonkvrou van Seſtes, en an een kind voor ſijn opvoeding, en an een boer voor ſijn hulp, die hy hem tegen een ſlangh toegebragt hadde, dankbaar geweeſt is, dat hy een nieuw geboren kind van een ongelukkige doodt bewaart heeft, ſult ghy by de ſchrijvers vinden. De Indianen onderweſen de jonge opgevoede tot de jaght van Haſen en Voſſen, op de wijs van *Ælianus* beſchreven; en ſoodanige heeft *Klubai* de Keiſer der Tarteren ook gehad. Daar word ook geſeid dat *Pythagoras* een Arend ſoo tam gemaakt heeft, dat hy hem met ſekere woorden deed ſtil ſtaan, en om hoogh vliegende, weerriep.

Afkeer.

Ariſt: H: A: l. 9 c. 1.
Stat: Thebaid: Lib. 3.

Sy voeren vyandſchap met de Swanen, (beſiet de beſchrijvingh van haar gevecht by *Statius*) met het Koninkje Trochilus, en Kranen, die daarom den bergh Taurus overvliegende met een ſteentje in haar bek haar gekakel beletten, en by nacht overvliegen, mette Reiger, Oyvaar, Valk, Gieren, Draak en Slangen.

Leven.

Rhodig: antiquit: l. 7. c. 41.

Haar leven, hoewel ſy geil zijn, is langduirigh, in haar ouderdom wordenſe met blindheid, ende kromheid van haar bek gequelt, maar als hy voelt dat hy daar mede beſwaart word, ſtijght hy naar om hoog, en ſtort ſich van daar neer-waarts, de duiſterheid ſijner oogen door de glants der Son verdreven zijnde, met een groote hittigheid in koud water, en ſich daar drymaal ingedompelt hebbende, vlieght naar ſijn neſt, en rukt ſich onder ſijn jongen die bequaam totten roof zijn, als of hy met een koorts bevangen was, met eenige ſwetingh de vederen uit. Hy verlanght dan na de doot, niet ſoo ſeer door ouderdom, als honger, wijl hem de bovenſte neb ſo omgewaſſen is, dat die kromte niet kan geopent werden.

II. HOOFT-STUK

Vanden Arend in 't byſonder.

L. LID.

Vanden Gulden Arend of Chryſaetos.

Naam.

Ælian: H: A: Lib. 2. cap. 39.
Pindar: Lijthio: O: de 4.

De Chryſaetos is een geſlaght van een Arend, welke van ſijn goud-gele verw alſoo genoemt is. *Ariſtoteles* noemt hem Chneſion, *Albertus*, *Herodius*, en *Ælianus* Star-Arend; *Pindarus*, Iupiters vogel, *Heſiodus*, Ægiops, en z:

Van haar uitwendige geſteltenis verhalen de oude alleen dit, dat hy is de grootſte van alle onder de andere Arenden, roſch of goud-geel, en blinkende; (welke verw ſomtijds metten ouderdom verwiſſelt word) en met groen-grauwe ooghen. Die geen welke van *Ferdinand* de *Medicis* an *Aldrovandus* geſonden wierd, woegh twaalf ponden: van verw was hy inde kleinſte vederen van 't gantſche lijf uitden donker Caſtanje-bruin, met witte tuſſchenlopende ſpikkelen, minſt op den rugh, maar meeſt an den buik, met witte wortelen, de ſtart en vleughels donker; en ſo veel te meer als de pinnen grooter waren, an de benen totte klauwen toe Yſergrauw. De lenghte van het uiterſte van den bek, tot het uiterſte vande ſtart was vijfmaal negen duim; van den bek totte uitterſte klauwen vier ſpannen en meer. De breete met uitgeſpannen vleugels acht ſpannen. De kromte van ſijn bek welke grooter als het vlak van een hand was, hing een duim lengte beneden ſijn onderſte ſneb, de breete was meerder als van twee middelſte vingers. De verw in ſijn ſtart was ſwart. Het hoornvlies naar het bleek blaauw hellende, met bruin geſpikkelt. De oogen had hy groen-grauw, welke ider twee oogleden een boven en een onder bedekten. In 't pinkoogen wierden ſy met een dik vlies van onder opwaarts ſtrekkende, met een ſienlijke ſpier, welkers beginſel niet ver van het uitkomen der geſichtſenuw uit de herſenen was, verſien, welke men gelooft hem vande natuur in plaats van een opper oogſchel gegeven, en voornamentlijk inden binnen hoek geplaatſt te zijn, om dat de huid van 't hooft, om ſijn hardigheid in geen oogſchellen veranderen kan; Sy wierden van den grooten hoek na de kleinen toe bedekt. De waterige vogtigheid is in haar overvloedigh. De kriſtaline is onbeweeglijk, an beide zijden wat t'ſaam gedrukt en vaſt. De tongh was de menſchelijke gelijk, breed, an 't uiterſte rond, na de wortel an beide zijden met twee hoekachtige hoornige by-hangſels gewapent. De achter klauw van ſijn linker been was ſes vingeren in den omtrek langh. De vier byſondere klauwen van ſijn regter been

bedek-

Tab. II

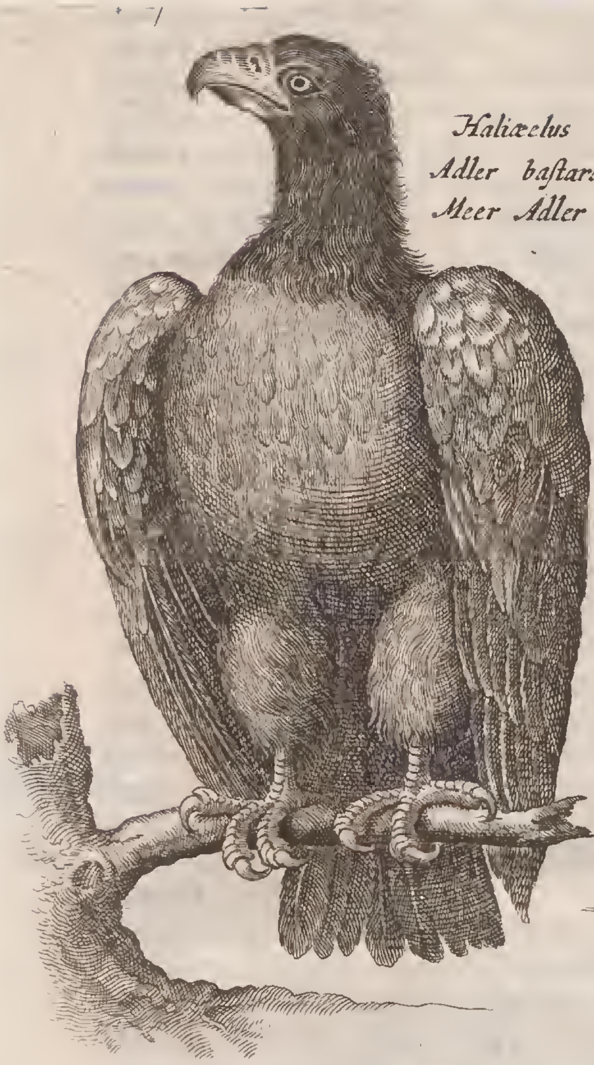

Haliæelus
Adler baſtard.
Meer Adler

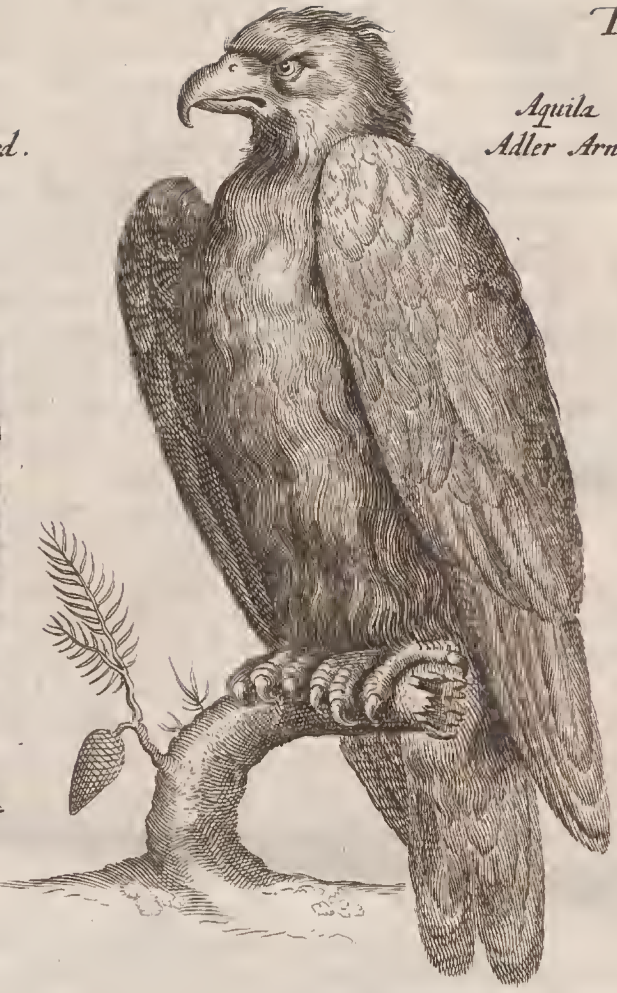

Aquila
Adler Arn.

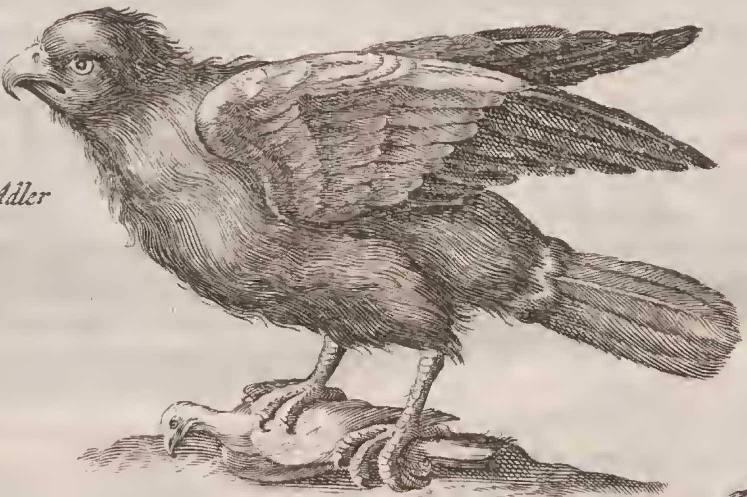

Pygargus
Weis geſchwenzter Adler

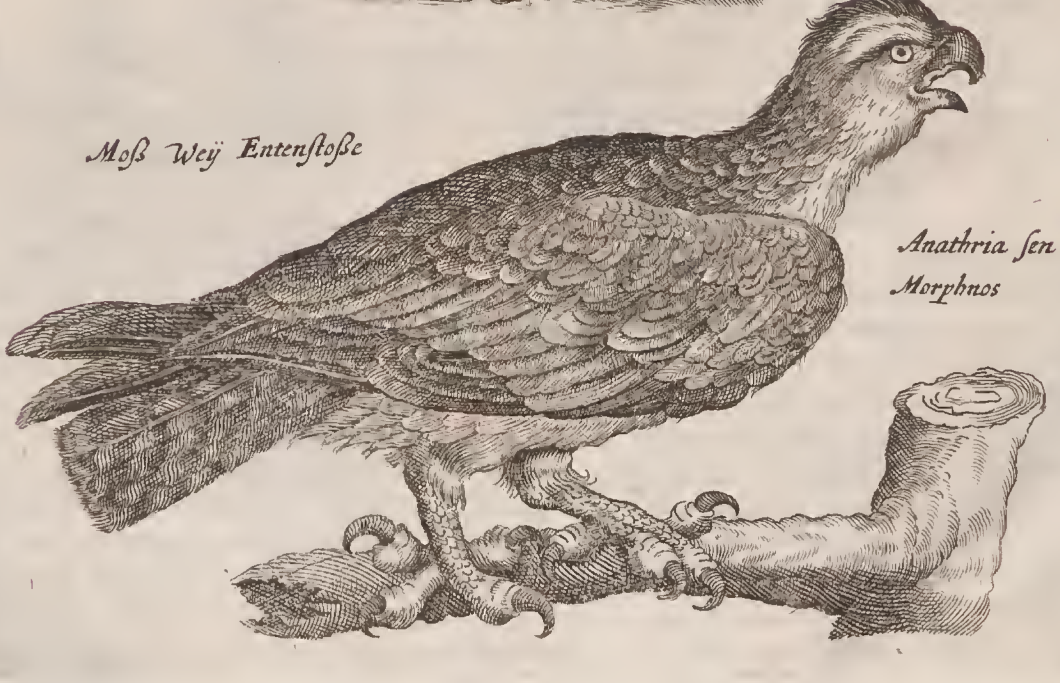

Moß Weÿ Entenſtoße

Anathria ſen
Morphnos

bedekten vier halfronde ſchobben, by na tot het uitterſte der naghelen, de grootſte en binnenſte uitgheſondert, welke maar dry ſchobben bekleden. Vanden rop, ſlokdarm, en maagh, kan ider die wil *Aldrovandus* inſien. Hy had twaalf of ſes paar voor, en achter den hals beweghende ſpieren, en dry ſijdelinghen. Inde borſt an ider ſijde dry: inden buik vier paar; Thien die de vleugels beweeghen. Vier van het ſchouderblad, ſes die den elleboght, ſes tot dat deel 't welk inden menſch de handwreegh ghelijkt, vijf die de dybenen, acht die de ſchenkel, en veel die de ſchenkels en klauwen bewegen.

Spijs.

Sijn ſpijs is vleeſch van Haſen, Kranen, Ganſen, Hinden, Harten: welke hy van boven neder doet ſtorten; en 't vleeſch der ſtieren, welke hy met groote ſtoutheid, en liſtigheid anvalt: Somtijds is ſijn ſpijs vrughten en granen als hem den honger praamt, ſoo dat *Ariſtoteles*, in dit ſtuk bedrogen is, welke ſchrijft dat hy het graan als men hem dat inden bek ſteekt weder uitſpouwt.

Ariſt: H: A: l. 8. c. 8.

Teling.

Hy leid ten hoogſten dry eyren als hy jong en ſterk is, meeſt maar twee, van welke het eene veeltijds ſtinkende bevonden werd, na 't getuigenis vande vogelaars, die acht jaren haar neſten doorſnuffelt hebben. *Albertus* beveſtight dat, en 't geen van 't onderleggen der eyren van een Arend van ander geſlaght, dieſe den gulden Arend onderleid, of van den gulden Arend den anderen onderleid werden geſchreven werd, is al te twijfelaghtigh en onſeker. Als ſy twee jongen uitkippen, werpen ſy den eenen uit 't zy om de beſwaarnis van d'opvoedingh, oft om dat het minder grootmoedigh is. Sijn roof, ten ſy door honger geperſt ſal hy niet alleen verſlinden. Hy deelt met een Koninklijke grootdadigheid an andere vogelen uit, die hem met die hoop navolgen, en den aart der hoofſche brokvolgers uitdrukken.

II. LID.

Van den Haliætus of Zee-Arend, en Smelanætus, 't vvelk Svvarten Arend beduid.

Naam.
Beſchrijvingh
Ovid: l. 8. Metamorph:
Bellon: de Avib: l. 2. cap. 8.

DE Haliætus en Haliætos by *Phavorinus*, by den Latijnen Aquila Marina, by *Ovidius*, maar niet by de jonger ſchrijvers Niſus, is by de Hooghduitſen meer Adler genoemt.

Die van *Bellonius* voort gebraght werd, is van de grootte van een Wouwe, ſijn vleeſch is aſchverwigh, na het ſwart ſtrekkende, en veſelaghtigh, de lenghte van ſijn vleugels is twee Roomſe voeten en elf duimen. De kop is wit en met donkere ſtrepen onderſcheiden, den bek is als van een Arend. Sijn oogen zijn in 't midden ſwart, inden omringh goud verwigh. De tong bykans als eens menſche tongh, an de wortel wederſijds met een byhangſel verſien. Van verw boven op 't lijf als een Sperwer, onder wit, de krop met roſſche ſprinkels geſpikkelt, de borſt ſuiver wit, de buik is de krop in verw gelijk; de dybenen dik en ſchobagtigh, de ſtart tot gemak vande vlught breed, de voeten zijn geſpleten, haakagtigh en blauw, de vier klauwen boven tot het midden toe geſchobt, het overige is gekerft: onder ſcherp en ſpits, en ſoo ſterk datmenſe geſloten zijnde met geen kraght kan opbreken.

Onderſcheid.

De gedaante der Zee-Arenden ſchijnen veelerlei te zijn, onder welke die van *Bellonius* is, welken hy ſchrijft ſchobben an de benen, en de nagelen geheel rond te hebben; Als mede die van *Albertus Magnus*, en van d'Engelſe, welke eenen Ganſe voet bequaam om te ſwemmen, en den anderen geſpleten en bequaam totten roof heeft.

Sijn vet voert hy inden ſtart, welk vet hy drupſwijs in 't water laat vallen, waar door de Viſſchen beroert, en tot ſijn roof werden.

Plaats.
Ariſt: H: A: Lib. 9. cap. 32.

Hy houd ſich omtrent de zee, ſtranden en uitterſte kanten.

Voedſel:
Ælian: H. A: Lib. 3. cap. 45.
Oppian: Lib. 1.

Sijn ſpijs zijn ſomtijds Duiven, ſomtijds Zeevogels, die hy niet met ſcholen an doet, maar als ſy alleen op duiken, waarneemt, die hy dan indompelende in 't water verſtikt, oft om hoog opneemt, maar hy leeft voornamentlijck by viſſchen, daar hy ſich als ſy boven ſwemmen, van boven op neder ſtort, en 't water met ſijn borſt ſcheidende wegrooft, en ſomtijds door 't gewigt overladen zijnde ſelf te grond gaat. 't Welk boven vande viſch Polijpus geſeit is, ſchijnt gelooflijk, om dat het ſteunt op de getuigenis van geloof-waardige, en met een gelijk voorbeeld van den Reiger, die ſijn eenen voet in 't water ſteekt om de Viſſchen an te lokken, beveſtight werd; en ſulks eenige verdovende kraghten, hoedanige inde Stompviſch, Opium of Bolſap, oft inde geeſt van wijn gevonden werd, is toe te ſchrijven. Een heefter, en dat geruſtelijk ſeven jaren, ſonder ſpijs geleeft. Van ſijn geboorte verhaalt *Plinius* wonderlijke dingen, maar om datſe niet buiten verdachtheid zijn, moetmen die naarſtiger overwegen.

Plin: N: H: l. 10. c. 3.

Sijn Gal ſeit *Plinius* dat tot de vlieſen, en donkere wolkjes der oogen goed is.

Plin: H: N: lib. 29. cap. 6.

De Melanætos of Swart-Arend, word by *Hermolaus* Lagophonos, by *Ariſtoteles* Lagotheras, by *Heſychius*, *Phavorinus*, en andere, Hyperions vogel genaamt.

Plaats.
Voedſel.
Ariſt: H: A: Lib. 9. cap. 32.

De ſwarte is kleinder als alle d'andere, met een krommen bek, aan 't uitterſte ſwart, 't overige hoornagtig blauw. Het beginſel boven de neuſgaten dekt overdwars een vlies, de top van 't hooft, en den hals zijn donker yſer-grauw, de oogappel is ſwart, de ſtraal groen-grauw en uitten geelen roſch, den rug is met dry kleine witte ſpikkelen geſprinkelt; de benen zijn bykans geheel met vederen bedekt, 't geen daar an bloot is, is geelverwig, en is die ruimte omtrent de voeten nauwlijk een vinger breed: hy houd ſich inde Boſſchen en Bergen, hy leeft met Haſen vleeſch, welke hy ſachtjes neerſakkende, als d'andere haar op 't vlak begeven, overvalt. Hy vecht ook kloekmoedigh mette Herten, en wayt hem veel ſtof dat hy in 't vliegen vergadert heeft, als hy op haar hoornen neergeſet is, inde ogen, en ſlaat haar de muil met ſijn ſlag-pennen, tot dat hy haar op een rots nederſtort. Hy vecht ook metten Draak. Deſe verſtoort met een quaadaartige begeerlijkheid de eyren vanden Arend, maar deſe rooft hem daarom weder waar hy hem ſiet. De Draak ſlingert ſich met veel drayen om ſijn vleugels, en ſich ſoo met malkander inwikkelende, Pl. H. N. l. 10. c. 3. vallen 't ſamen neder. Deſe voed alleen van alle de Arenden ſijn eigen jongen, hy is mild, ſonder geroep, en gerught.

III. LID.

Vande Pygargus of VVit-ſtart, en Morphnus of Breedvoet.

Naam. DE Pygargus by *Gaza* Albicilla by andere Hinnularia genoemt, is grooter als de Melanætus en Morphnus, maar minder als de Percnopterus.

Beſchrijvingh. Die van *Aldrovandus* voortghebraght werd, is vande grootte als een grooten Haan, op den top van 't hooft en an den hals uitten aſchgrauwen licht kaſtanjebruin. Den oogappel geheel ſwart, de ſtraal geelverwig, met een krommen bek, en een weinig dan van d'andere Arenden naar evenredenheid langer. Den rugh, en 't bovenſte deel ſijner vleugelen is met donker yſer-grauwe, en ſwartachtige vederen bedekt, gelijk mede den buik en de dybenen. De ſtart vande ſtiet af, tot den einde toe is wit: Nochtans zijner twee kleine pennen, die op twee grooter leggen, an het uiterſte ſwart, de onderſte ſchenkels bykans geheel bloot en geel, bedekt met ſchobben, de nagelen heel ſcherp.

Plaats. Hy houd ſich inde ſteden en velden, op het vlakke, en inde Boſſchen, en ſomtijds op de Bergen. Dat hy te Romen weinigh geſien is, kan uit de brieven van *Symmachus* verſtaan werden. Hy vecht met de Herten, en gelijk de Melanætus, mette Hinden. Hy valt haar vande reghter zijde an, vliegt haar inde oogen, en ſlaat haar ſoo langh met ſijn vleugels, tot dat ſy nedervallen. Hy brenght den Arendſteen in ſijn neſt, van welke die ook haar naam bekomen heeft, maar hy is inde opvoedingh ſijner jonghen moeyliker als alle d'andere.

Onderſcheid. *Bellonius* deeltſe in tweederlei geſlaght, het een tuſſchen wit en aſgrauw van een twijffelbare verw, het uiterſte ſijner vleugels ſwart zijnde, op het bovenlijf geheel wit; den Reiger inde vlught gelijk, met het hooft na d aarde duikende, en hy leeft met Veldhoenderen, Konijnen, Hoenderen, en andere kleine vogelen: en word meeſt met het op en ondergaan der Son geſien. 'T ander is de Koninklijke wouwe ſoo gelijk, dat ten waar deſe kleinder, en witter van buik was; (ſy heeft de pennen omtrent de ſtiet mette bovenſte geheel wit) d'een van d'ander niet ſoude gekent werden. Het heeft de nagelen ſwart, dik, en ringſwijs gekromt. Het vervolght op de velden de Leweriken, en vecht met den Havik ſoo heftigh om den roof, datſe beide haar vleugels t ſaam gevloghten hebbende, neder ſtorten, en den vogelaars tot buit werden.

Naam. Pl: H: N. l. 10. c: 3. De Morphnus (of Brevoet) word by de Grieken Plangos, Klangos, Nettophonos, en Percnos: by de Latinen Nævia, Anataria oft Avicida genoemt.

Beſchrijvingh. Ariſt: H: A: l: 9. c: 32. De oude ſeggen dat hy de Melanætus in grootte te boven gaat, dat hy ſwart en donker van verw, en met eenige plekken geſprinkelt is. *Homerus* heeft geſchreven dat ſijn vleugels ſich ſoo breet uitſtrekken als de deuren van een rijkmans huys. Uit de jonger ſchrijvers bekent *Aldrovandus*, geen geſien te hebben, die alles hadden 't geen haar van d'oude toegeſchikt werd.

Turnerus by *Geſnerus*, geeft deſen naam an den Balbuſard der Engelſen, welke grooter is als den Havik, met een witte doch donkerverwige plek op het hooft, die haar Plaats: aude oevers houd, op 't land, onder 't riet, boven 't water ſijn neſt maakt, niet ſnel inde vlught is, en de Viſſchen en Konijnen verſcheurt *Bellonius* wil ons een vogel ſesmaal grooter als een Valk, met blauwe poten, lange klauwen, brede nagelen by de Francen Gerfault genoemt, en die totten landjagt gebruikt werd, voor den Morphnus (of Brevoet) opdringen, maar twijffelagtigh. Hy houd ſich in dichte Boſſchen, op vlakke velden, en an de poelen en meeren. Hy leeft meeſt met water-vogels, als Enden, en dikmaal met Viſſchen. Pl: H: N: l. 10. c: 3. Het is een vermaakelijk gevecht ſeit *Plinius*, als de vogel ſich mette vlugt na den oever geeft, voornamentlijk daar het riet heel dicht ſtaat. Daar hem den Arend met'et ſlaan ſijner vleugels uitdrijft, en die als hy de Vogel an doet in't water valt en ſijn ſchaduw van den Oever, an den onder water ſwemmenden vertoont, en de vogel op een ander plaats, daar hy niet geloofde verwacht te werden weder opduikt. Hy word vanden Beenbreker indien wy *Ariſtoteles* geloven, voortgebraght.

Aldrovandus noemt een vogel, den Morphnus gelijk ſlaghtigh, die hem geſonden, en ſo groot was als een Haan; Yſer-grauw van verw, met een bek bykans recht neerhangende, die met een geel vel an de kop gehecht was. De toppen van ſijn vleugels waren omtrent den buik met ey-ronde plekken, en ſijn ſlaghpennen an de uiterſte ſpitſen wit. De dybenen ruigh, en met witte ſpikkels uitten bruine geſprinkelt, de klauwen boven met ſchobben, beneden gelijk als met ringen bedekt.

IV. LID.

Vande Percnopterus oft Beenbreker.

DE Percnopterus, die ook Cypaëtos, Naam. oft Hypaetos, Ægyptias, en Oripelargus genoemt werd.

Hy

Tab. III

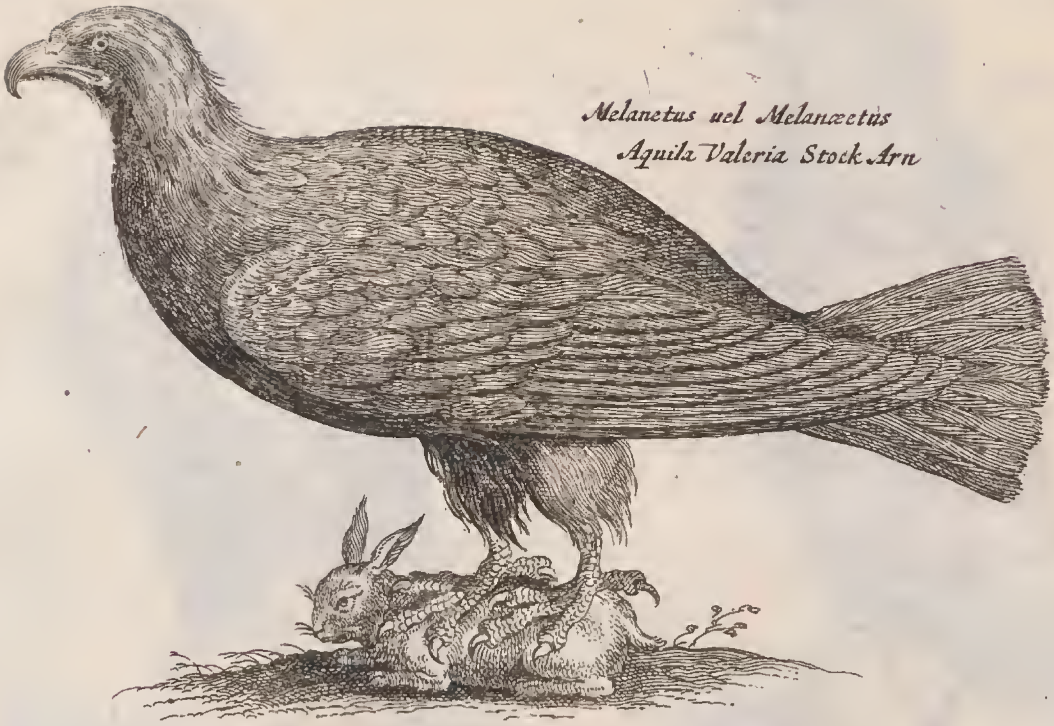
Melanetus uel Melanæetus
Aquila Valeria Stock Arn

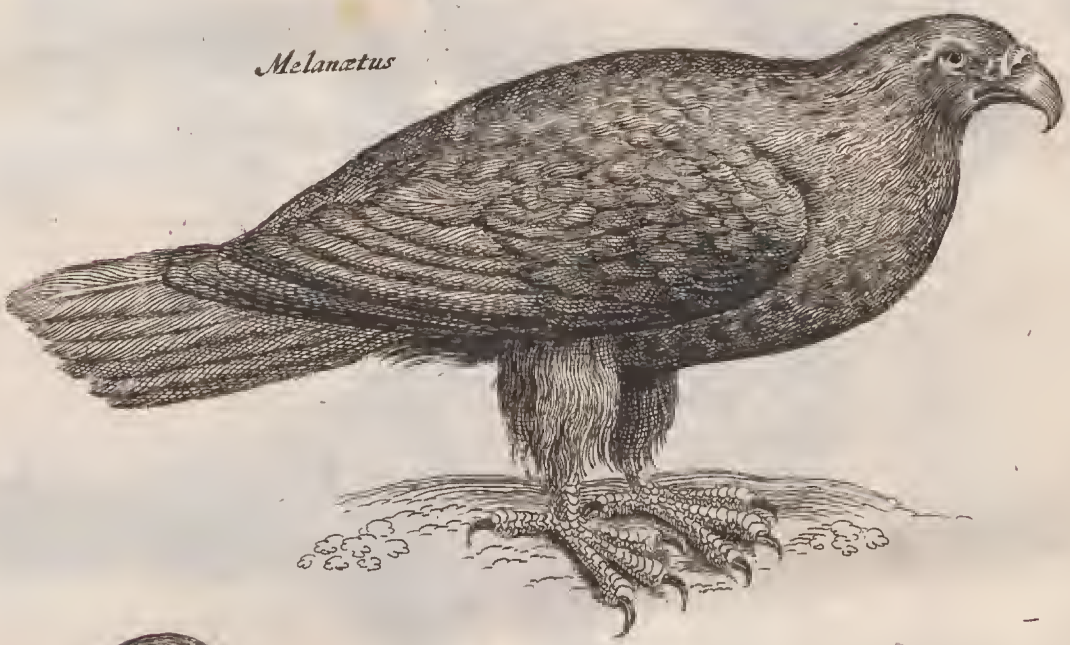
Melanætus

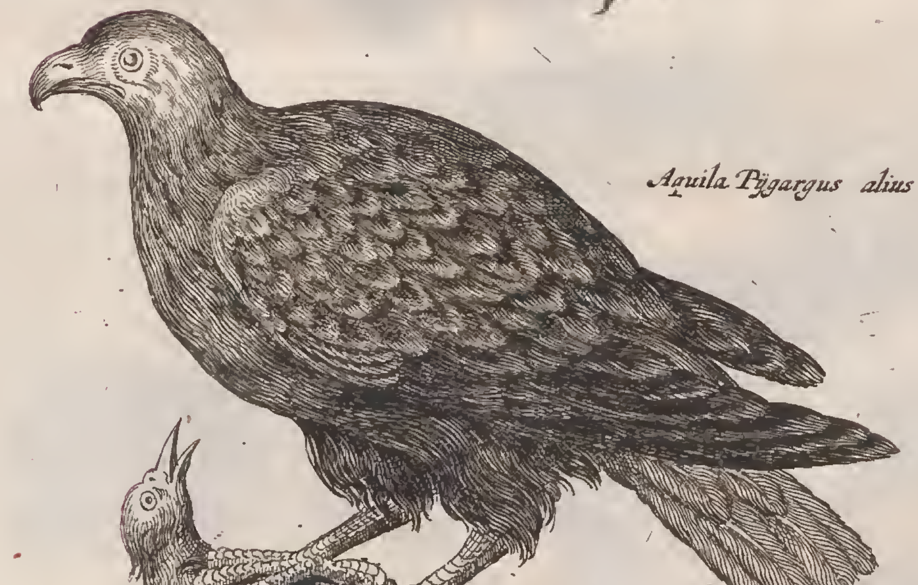
Aquila Pÿgargus alius

Tab. IIII

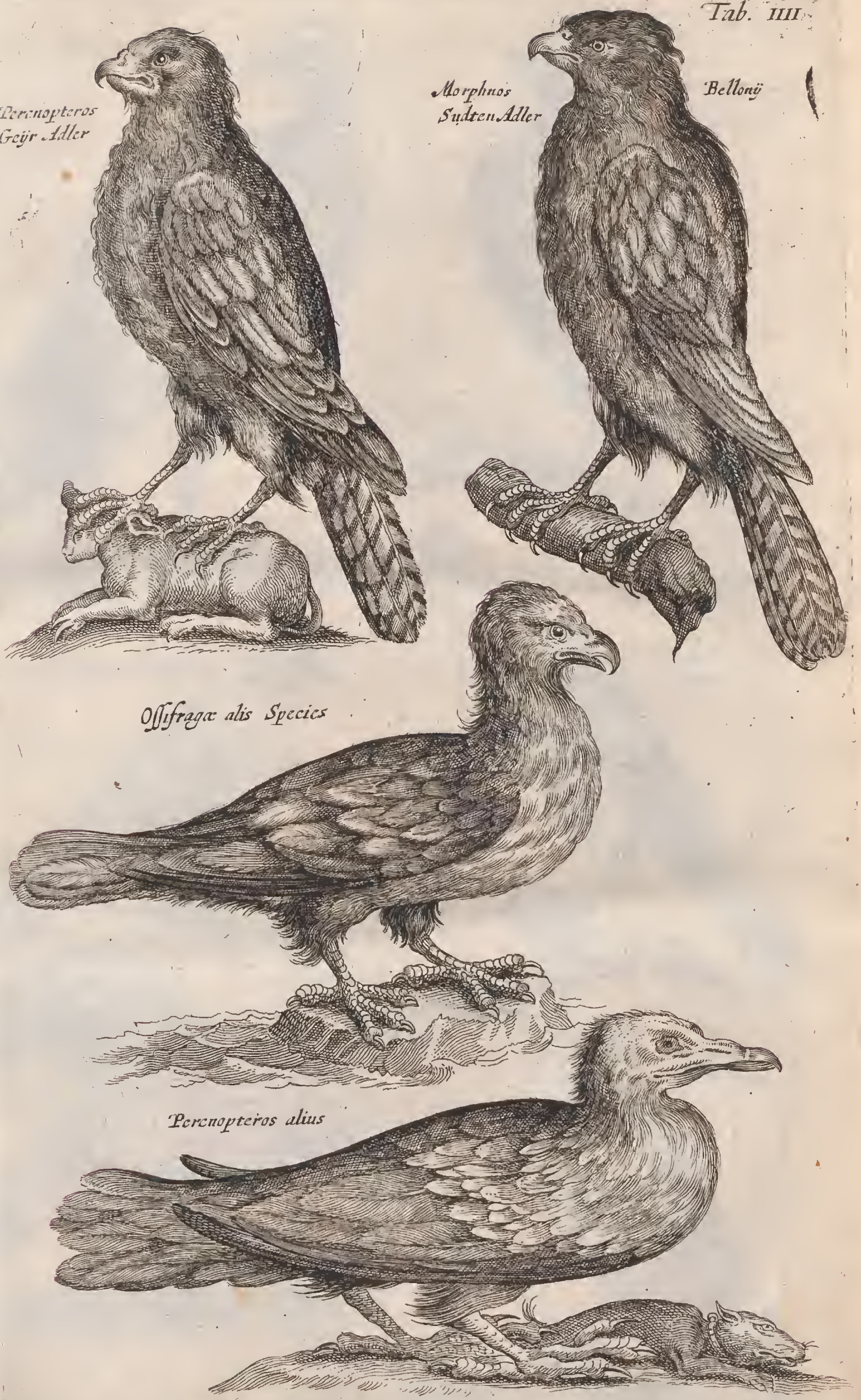
Percnopteros
Geÿr Adler
Morphnos
Sudten Adler
Bellonij
Oſſifragæ alis Species
Percnopteros alius

Tab. V

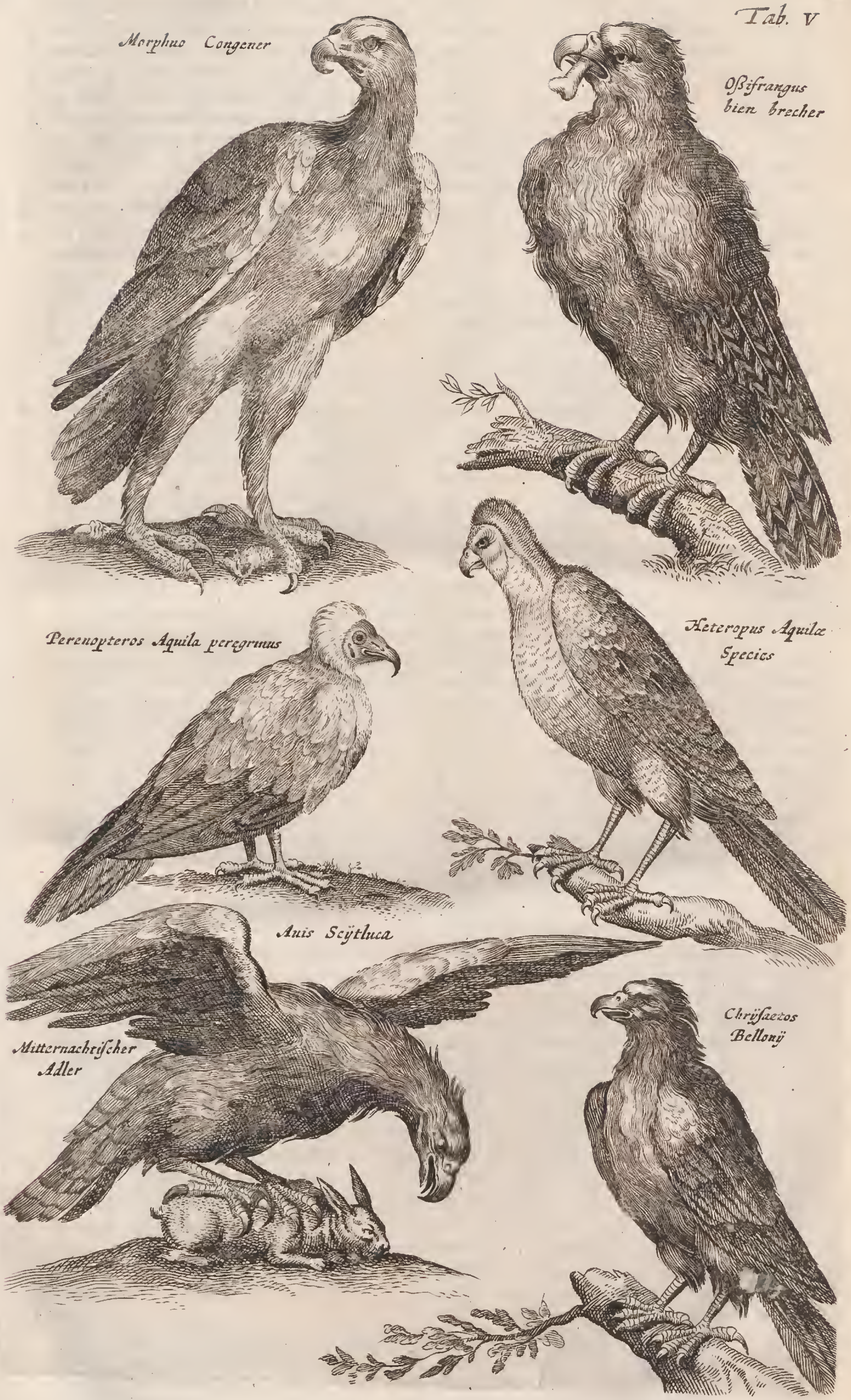
Morphno Congener
Oßifrangus
bien brecher
Perenopteros Aquila peregrinus
Heteropus Aquilæ
Species
Auis Scÿtluca
Mitternachtiſcher
Adler
Chrÿſaetos
Bellonÿ

Beſchrijvingh. Hy word kortelijk van de oude, verſcheidentlijk van de jongen beſchreven. *Ariſtoteles* ſeit, dat hy wit van kop is, van lijf groter als d'andere, kort van vleugels, met een langen ſtart, den Gier gelijk. *Aldrovandus* ſtelt twee beelteniſſen van den ſelven: De eerſte is veel kleinder als den Chryſaetus, oft gulden Arend, hy had het lijf kaſtanie bruin na 't ſwart ſtrekkende, den bek tot het midden recht, an 't uiterſte met een groten haak gekromt, in 't begin omtrent het voor hooft wit, het overige ſwart; Het hooft uitten witten na het donker ſtrekkende, de ogen met een witaghtige ſtraal, den appel ſwart. Den hals half, en dat meeſt boven, kaal, met weinig en korte veertjes beſet, doch witagtigh, an welkers uitterſte, omtrent den midden-hals, eenige veertjes als ruig gekrinkelt hayr; oft gelijk als langagtige borſtelen boven d' andere vederen uitſtaken; op den rug een gedaante van een monnikx kap totten midden uitgeſtrekt, en die in een ſpits einde, als een dryhoek afliet. D'ander is traag, van verw over 't gehele lijf donker na het kaſtanie bruin ſtrekkende, welken in 't uiterſte van den hals een t' ſaamgeknogte rije, van witte vederen, verdeelde, die een ſcherpen hoek, op den rug uitgaande maakte, en gelijk een ſtutſel was van een monnikx kap op de ſchouders leggende. De kop is tottet achter hooft toe kaal, ſo dat de opgerechte vederen de gedaante van een monnikx kap afbeelden. *Bellonius* ſeit dat hy by de Francen buſard genoemt, groter dan een Buteo, ſwart van verw, met korte vleugels, en den luejen Cypaetus is. *Geſnerus* noemt een ander van vorm, en verw den Oyvaar gelijk, ongeduirig inde koude, ſeer heet van lijf, dat hy vlees eet, en de viſch verwerpt; dat hy vier uiren op een plaats bleef ſitten, en ſomtijds de tinſterende Son aanſag, en gelooft, indien hy de Cypaetus niet is, dat hy ten minſten van een van beyde, 't zy het mannetje oft 't wijfje voortgekomen is.

Plaats. Hy onthoud ſich inde boſſchen, en velden, meeſt op de bergen, hy word ſomtijds in Syrien, meeſt in Ægypten gevonden.

Voedſel. Sijn ſpijs is alleen onder de Arenden dode krengen. Want hy ſwaar, en totten roof onbequaam, vande Raaf, en diergelijke vogelen angevogten zijnde, word hy verdreven, en gevangen. Oock leeft hy omtrent de Stadt Gazara in Ægypten met muiſen. Ariſt. H. A. l. 9. c. 32.

Ælianus ſchrijft gehoort te hebben, dat de Jongen terſtond eyren leggen. *Avicemia* ſeit, ſijn gal met Oly van violen overgehaalt, goet voor het ruiſchen der oiren te zijn, en ſijn drek om het miſvallen der Vrouwen te beletten.

Naam. De Oſſifraga en Oſſifragus, (oft Beenbreker) by de Grieken Phenes, en by *Ariſt*: Phene, word ook Harpa, Sanqualis, en Immuſſulus genoemt.

Beſchrijvingh. *Ariſtoteles* ſchrijft van hem: De Beenbreker is groter als den gemenen Arend, (uitgenomen den Chryſaetus (oft gulden Arend) van verw uit den aſchgraauwen wit, ſwak van geſigt, want hy heeft d'ogen met een wolkje overdekt. Ariſt. H. A. l. 8. c. 3. Die van *Aldrovandus* voorgeſtelt werd, was viermaal negen duim en een half langh; negen ſpannen met uitgeſtrekte vleugelen, breed, en twaalf pond ſwaar. De vederen van 't gehele lijf waren uitten bleek donker en yſer grauw, die dicht ande huid ſaten heel ſaft en wit, de ſlagpennen ſtrekten geheel na 't kaſtanje bruin. Den hals en kop was met dunne en langagtige vederen beſet. Den bek twee vingeren breed, de vlakte van een hand langh, ſwartaghtigh, en hoornaghtigh donker, in 't begin met een vlies geſtrekt tot boven de neuſgaten, mette kanten de letter S. uitdrukkende, bedekt, en ſo krom dat den haak alleen de breete van een duim gelijk was. De tongh gelijk den menſch, met een brede top, wederſyds met haakaghtige harde en hoornaghtige byhangſelen, met een dun vlies an het onderſte kaakbeen gehegt. Het onder kaakbeen was als een goot uitgeholt: 't gehemel vertoonde in 't midden een ſpleet, waar door het ſlijm uit het hooft leckte Van het kinbeen hingen kleine veertjes gelijk vlokken in gedaante van een baard, af, 't welk *Plinius* den Beenbreker eigen toe-ſchrijft. Pl. H. N. l. 10. c. 23. De dybenen wierden met donkere veertjes, wat na 't geel ſtrekkende, bykans geheel bedeckt. De nagelen heel ſwart, en die van ſwartheid glommen, en naauwkeurigh een half rond afbeelden. Haar ſelfſtandigheid was van binnen wit, beenaghtigh, van buiten met een bruine ſchors bedekt. Twaalf pennen vande ſtart, waren wit en ſwart gevlekt, binnewaarts wit, buiten-waarts donker. En dit is de wijs van ſijn uitwendige delen.

Indien gy de inwendige aanmerkt, het druif-vlies 't welk den menſch inde oogappel door-gaat is, had een geheel dun vliesje voor den oogappel uitgeſtrekt, waar door hy, gelijk de *Wijſgier* ſeit, een ſwak geſight heeft. Het deel 't welk metten omloop vande ſtraal beſloten word, was, op dat het geſight niet t' eenemaal belet ſoude werden, geheel fijn, en doorſchijnende. Den buik was overvloedigh vet. De milt rond ven geſtalte. Het lichaam vande maagh vlieſaghtigh, ruimer onder an den uitgangh, als boven ande mont, ſonder rop, gelijk dat *Plinius* van ſijn Beenbreker verhaalt, in plaats van welken rob de keeldarm ſchijnt te zijn, die ſo haaſt ſy de krop voor by geſchoten is, allenskens totte maagh toe ruimer word. De gal-blaas heeft geen gemeenſchap mette lever, maar was an de maagh, onder veel vet verborgen. De lijfmoer dik, peerwijs, en vol ſaat. De ſtietſcheen een halven vuiſt dik en vet. Tot het geſlaght van deſe behoort niet die van *Bellonius*, die in lijfs dikte, verw, en gedaante de Wouwe gelijk is, met twee ſwarte vlekken ande zyden der vleugels getekent, met het hooft den ſtar-Havik, met de dybenen, en poten den Gier gelijk. Maar deſe die in 't

Graafſchap Tyrol was, was op den rugh van verw gelijk den Havik, anden buik wit, met uitgeſtrekte vleugels ſes voeten breet, die de ſteen-Bokken van boven op de klippen neer ſtort, en groote ſtukken beens door ſlokt, kan hier toe betrokken werden: als mede die, welken *Geſnerus* mette woorden van ſijn vrind beſchryft, te zijn wit van vederen, kaal en geel van kop, en dat hy de beenderen tuſſchen de klippen ſtekende vermorſelt.

Voedſel. Sijn ſpijs zijn Steen-Bokken, hinden, jaghthonden, palingen, welkers ſtukken in een opgeſneden maagh gevonden, van ſo ſcherpen ſtank waren, datſe de toeſienders bykans deden beſwymen. Hy broeyt heel wel gelijk andere Arenden ſijn Jongen, welke hy alsſe vlug en vratigh zijn ten neſt uit worpt, opvoet, en wegh genomen zijnde, klaachlijk beweent. *Plinius* ſchrijft dat de kleine Gieren van hem voort-geteelt werden, en uit die de grote, die gantſch niet voort-teelen.

Ariſt: H: A: l. 9. c. 34.

Plin: H: N: l. 1c. c. 3.

Afkeer. Hy vecht metten Adder-ſlangh, en gequeſt zijnde, heelt hy ſich met een kruid Haſen kulen genoemt.

Lucret: l. 5.

Stem. Sijn ſtem verandert hy mette tijd.

Plin: H: N: l. 30. c. 7.

Indien gy ſijn gebruik anſchouwt: Sijn gal met honigh gedronken, geneeſt de ſproeten. Sijn drek gedroogt en gepoeyert, vordert het koken vande maag. Sijn maagh gepoeyert en gedronken, jaagt de ſteen af. Het uitterſte van ſijn darm om 't lijf gebonden, geneeſt de kronkeldarm pijn. Sijn been om de heup gebonden, geneeſt de gebarſte aderen.

V. LID.

Vande Anopæa (oft witten Arend) Heteropodus (dat is, Ongelijk been) en Schytige vogel.

VAnde Anopæa word by *Homer: Odyſſ.* 1. gewagh gemaakt, welke van ſommige Aphanes, onſienlijk, oft Anopheres, dat is, Hoog-vlieger genoemt werd. Andere ſchryven Ponopaja, en verſtaan een Swaluw.

De Wit oft Swan Arend is van grootte als de Chryſaetus (oft gulden Arend) van verw ſne-wit, word inde klippen anden Rhijn gevonden, leeft by de jaght van haſen, konynen, jonge biggen en viſſchen, en is traagh inde vlught.

De Heteropos (de Ongelijk voet.) Van *Geſnerus*, heeft het linker dybeen blaauw, het reghte donker-witaghtigh; voorts zijn den hals, borſt, en buik donker, met ſwarte ſpikkelen geſprinkelt. De vederen van de kop en nek ſtaan ſteil op. De ogen zijn roodaghtigh, het beginſel vanden rugh rijſt omtrent het opperſte der vleugelen tot een bult op.

Ariſt: H: A. l. 9. c. 33.

Vande Schytiſe vogel ſchrijft *Ariſtoteles* aldus. In Schytia (dat is Tartarien) is een geſlaght van vogelen Otides ghenoemt. Deſe brengen twee jongen voort, ſitten niet op de eyren, maar leggen die in haas oft voſſe vellen. Boven inden boom ſittende nemen ſy ſe waar, oft iemand haar jongen roven wil. En ſo yemand op klimt, ſlaan en vechten ſy met haar vleugels gelijk de Arenden. *Olaus Magnus*, die een oogh-getuige is, beveſtight beider beſchryvingh, welke *Albertus Magnus* van valſcheid beſchuldight.

Tot de Arenden behoren de Itzquantitli, en Tlaquantili der Indianen, ſiet hier van onder Mantiſſa N°. 2.

II. OPSCHRIFT

van de Gieren.

I. HOOFTSTUK,

Vande Gieren in 't algemeen.

Naam.

ONder den naam van Gieren, worden verſtaan die by de Grieken Gyſp, Gypas, Ojonos, Aigypios, by de Latynen ook Vulturius, mogelijk van haar trage vlught, en door omſpraak. De vogel van Titius, de wrede, de grage, de grote, de Hofvogel, en Caucaſea, die haar op de bergh Caucaſus houd, genoemt werd. *Lycophron* noemt haar roof-Swanen, *Hermogenes*, Taphus, Rempſuchus oft geſielde grafſteden.

Mettet geheele lijf gelijkt hy bykans den Arend, en is, ſo men *Bellonius* geloven magh, noch anderhalf maal ſo groot: Nochtans, 't welk in 't geſlagt der roof-vogels gemeen is, gaat het wijfje inde grootte het mannetje niet te boven. De bek is hem kromaghtigh, de ogen vervaarlijk, en by *Philes*, heeft hy vier neuſgaten, waar van hy vierneuſigh genoemd werd, 't welk nochtans een verdichtſel is. Den hals is ſonder vederen, oft de vederen van 't hooft zijn ſo kort, indienſe mette Arenden vergeleken werden, datſe kaal ſchijnen. De krop is inde lenghte en ruimte heel groot, 't welk den rop die voor den buik hanght, anwijſt, onder welke, een ruimte van een vlakke hand breed, niet ſo ſeer met vederen, als roſſche hayren, der kalveren gelijk, als een ſaft vel, van alle penaghtige ſtylen ontbloot, bekleed werd. Een gedeelte der vleugelen die op 't lijf leggen, worden met een ſaft vel, 't welk hem alleen onder de roof-vogels eigen is, bedekt. De benen totte voeten toe zijn vol vederen, tot een dekſel voor de vorſt en koude. De nagelen zijn krom.

Plaats.

Ariſt: H: A: l 6. c. 5. Plin. H: N: l. 10. c. 7. Homer: iliad: 2.

Hy houd ſich op de hooghſte ſpitſen vande bergen, ſo *Ariſtoteles*, *Plinius*, en *Homerus* beſchryven. De Dichters noemen haar Caucaſus vogels. Vande Jonge zijnſe in Candia, Zazijnthus, op den Appennin, en den Gulden bergh van Vrankrijk geſien Des ſomers begeven ſy haar om de koude te ſchuwen in opene plaatſen, en *Bellonius* heefter veel inde Woeſtyn van Arabien, en Ægypten, en op 't vlakke tuſſchen Cairo, en de rode Zee geſien, om dat die wegh met de dode krengen van Kemels vol is, die haar tot voedſel dienen.

Agricola ſubter: Juvenal. ſat: 14. Ariſt: H: A:l.6.c.5.

Agricola ſeit datſe haar inde boſſchen houden. *Iuvenalis* ſeit ook datſe inde bomen neſtelen. In Candia vind menſe op de hoge bergen die naar de Zee hellen. Daarom ſeid *Herodotus* de Vader vanden Redenaar *Briſſo*, datter Gieren in een ander lant zijn 't geen ons onbekent is, en tot bewijs, ſo om dat niemand een Gieren-neſt geſien heeft, als om datſe ſchielijk in groot getal geſien worden, de legers na te volgen.

Voedſel.

Sy leven by dode krengen, en die alleenlijk, die, met den Arend Beenbreker, en mette Havikken geen verwantſchap hebben, en ſy raken geen dode vogelen van haar geſlaght an; indien men *Herodotus Ponticus* geloven mag. Sy leven ook by levende vogelen (want ſy jagen op de Ganſen) en viervoetige dieren, namentlijk die gene, welk baſtaarden zijn. In Candia en Switſerland, vallen ſy op de lammeren, bokken, haſen, en der herten hinden. In Chile in America, ook op het grof vee. Daar is ſeker geſlaght welk Torgos, en Hæmatorrophum ghenoemt werd.

Bellon: l. de avibus c. 23. Monar.

Sy jagen vande middagh totten nacht, vande opgank der Son tot die tijd toe ruſten ſy.

Teeling.

Van haar kunne, paringh, leggen en broeyen komen de ſchrijvers niet over een. Datſe alleen vrouwlijk zijn, ſchrijven *Ælianus*, *Orus*, *Philes*, *Tzetzes*; en als den Zuiden wind niet wayt, ſpalken ſy den bek tegen den Ooſten wind open; Die invloeyende geeſt vande wind maakt haar binnen vyf dagen, in welke ſy nocht eten, nocht drinken, vrughtbaar. Datſe in het derde jaar na haar ontfangenis geen eyren maar jongen voortbrengen, ſeggen *Philes* en *Simocattus*; datſe binnen hondert en twintigh dagen haar eyren leggen, ſchrijven *Orus* en *Tzetzes.*, *Ariſtoteles* en *Plinius* datſe neſten maken, *Niphus* heeft een neſt in Italien geſien, en die nagelaten datſe meeſt twe eyren leggen: Deſe uit *Umbricus* de vogel Waarſegger dry: Van de tijd van haar kippen hebbenſe niet ſekers beſchreven. Dit word ondertuſſchen vanden Heiligen *Hieronimus* geſeit, dat de Gier als hy ſijn eyren begint te leggen, yets uit de ſtreek van Indien haalt dat een noot gelijk is, binnen iets in hebbende dat beweeght word, en geluit maakt. Dit ſchijnt de waarheid t'onder ſchryven: Maar nochtans wijl de Arend, en Beenbrekers, en Gieren, gelijk uit *Ariſtoteles* en *Plinius* blijkt, ſich met elkander vermenghen: kander lichtlijk uit vogelen van verſcheide gedaanten, een derde, en die onvrughtbaar, gelijk uit een Merry, en Eſel de muil, voort geteelt werden, welke om de gelijkheid mette Gieren, groter dan de Arenden eer onder d'andere plaats gegeven werd.

Alian: H: A: l. 2. c. 46. l.1. Hierogl: Philes de propiet: animal. Tzetzes Chil. 12. c. 439. Ariſt: H: A.l.6.c 5. Plin: H: N. l.16. c.6.

Opvoedingh. Orus. l. L. Hierogl.

So gy d'opvoedingh beſiet, na 't gevoel van *Orus* brenght hy hondert twintigh dagen met het opvoeden ſijner jongen door; en als hem voedſel ontbreekt krabt hy ſijn dybenen met den bek datter 't bloed na volght, 't geen hy haar te ſuigen geeft. By *Albertus* quetſt hy die met ſijn nagelen, en voed ſich ſelf metten overvloed.

Ouderdom. Ambroſ: l. L. Hexam: li: 5. c. 20 Iſidor: Orig: L. 12. c. 7.

Hy rekt ſijn ouderdom totte hondert jaren uit.

So veel de kraghten en ſielige bedryvingen angaat: met het opgaan der Son ſiet hy naar het weſten, met het ondergaan naar 't ooſten, gelijk by *Orus* te ſien is. Hy riekt ſijn aas niet alleen over Zee, maar ook vyftigh duiſend paſſen verre, 't zy om dat hem dat werktuigh keurigh droogh is, oft om dat de uitwaaſſemingh van gehele legers ſomtijds overvloedigh is, oft om dat de ſelve by een gedrongen door de winden over gevoert werd.

Gebruik. Thom: Aq: de Animal: lo. 2. Comment: 97.

Vlught.

Sy vliegen om de ſwaarte van haar lichaam traaghlijk, en dat met grote ſcholen.

Verſtand.

Haar verſtand ſpeurt ghy daar uit, datſe de landſtreken, om de koude te ſchuwen, verwiſſelen. Sy zijn Ægypten niet minder vremt als de Oyvaars, om datſe totte ſelve dode lichamen van welke ſy verſaad zijnde, dikmaal afgeſcheiden zijn, wederom keren, ſy volgen de legers die totten ſlagh gereed zijn, door een ſekere voor-wetenſchap. En andere ſeggen dat ſy twee, dry, ja ſeven dagen te voor die plaatſen rondſom vliegen, daar de dode lichamen vallen ſullen. Datſe t'huis de dode lichamen die van vergiftige Slangen gebeten zijn vlieden, en als ſy mette leverſiekte bevangen zijn, datſe tot geneeſmiddel de levers van andere vogelen eten.

Nicander in Theria.

Afkeer. Ariſt: in Mirabil: Plin: H: N: l.12. c. 53. Ælianus H: A: l.6. c. 46. Plin: H: N.l.20. c. 5.

Welriekende dingen zijn haar ſo tegen, datſe geen dode beeſten, die met riekende ſalven geſmeerd zijn anraken, ja door den reuk van ſalven om hals raken; ook ſterft de Gier vande karl van een pijn-appel, maar heeft groter ſmaak inde Cretiſe erweten.

Siekten.

Sijn ſieckten zijn een verſtopte lever, en luiſen. Een vergiftigh gewormte de luiſen gelijk; oft die gene die inde lieſclien groeijen. (dat zijn plat-luiſen)

Gebruik.

Haar delen hebben inde Genees-konſt een groot gebruik.

Ætius l: 13. c. 124. Galen: Euporiſt: l. 5. c: 91.

Van *Ætius* word een genees-middel uit ſijn gehele lichaam bereid, totte afgeſcheiden geſwellen, totte harde geſwellen vanden aars, en krop-ſweren.

De herſſenen met Cederen oly om de neuſgaten, oft om 't hooft geſtreken verlicht die pijn. Het hart van de jongen om den hals gedragen, word tegen de vallende ſiekte gepreſen. *Serenus* gebruikt de lever tegen de pijn der ſelver. De gal met Scammonea vermenght, is goet voor quade ogen. De pinnen die onder de klaauwen waſſen, zijn de barende vrouwen goet: maar indien ſy niet tijdlijk wech genomen werden, verwekken ſy neerſinkingh vande Lijf-moer. Indien men de tanden daar mede kratſt, verwekken ſy een ſuiren aſem. De ſlangen worden metten ſterken reuk vande vederen verdreven. De huid die an de maagh vaſt is, helpt geweldigh tot de kokingh. De zenuwen uit de dybenen en opperſte benen, om den enkel der ſieke gebon-

Lemnius de occult: nat: c: 26: Trallian: l: 11:

Pollux Onomaſt: l. 4. c. 10.

bonden, geneſen het podagra oft voetevel. Indien ghy de uitwendige delen anmerkt, de Tartariſe Menſch-eters, de Malenchleners, en Arimaſpi maakten uit de beenderen vande Gieren haar fluiten; en ſommige uit de dybeenderen kandelaars, om datſe geloofden dat de ſelve door een angheboorne kragt 't vergif ontdekken, en na ſich trekken.

II. HOOFTSTUK

Vande onderſcheiden der Gieren.

Ariſt: l. 8. c. 3.

ARiſtoteles erkent maar alleen twee geſlaghten van Gieren. Maer de Jongen hebben angemerkt datter meer zijn.

Albert: de animal. c. 8.

Het eerſte geſlaght is witter, en klein, dat haar op de bergen vanden Rhijn, Danouw, en omtrent Clavona in 't Switſerland vertoont. In Tartarien, en inde landen onder 't noorden gelegen is het overvloedigh.

Het ander geſlaght meer aſch-verwigh. Wiens hayraghtige pluimtjes ſo wit en fijn zijn, ſo *Bellonius* ſchrijft, dat men die ſoude oordelen, het bereide vel van een witte Alpiſe, Weſel, oft witte Vos te zijn.

Het derde geſlaght bruin, een weinigh kleinder als den Arend, heeft de vederen vanden hals, rugh, buik, en van 't gehele lijf Kaſtanie bruin, die vanden rugh, en de zyden, klein en gelijk ſchobben breedaghtigh, welke den rugh, de maagh, buik en de wortel vande ſtiet bekleeden, roſch, die vanden nek kortaghtigh, indienſe by Arends vederen vergeleken werden, die vanden hals dun en langhaghtigh, gelijk de Hanen en Spreeuwen, de benen kort, en overal tot de bovenſte klaauwen met vederen bedekt.

Het vierde is ſwart, en kort van ſtart, de vleugels en ſtart van verw mette bruine gelijk. *Albertus* ſchrijft dat dit geſlaght kleinder, maar heerlijker in kraghten is.

Het vijfde is het Haaſaghtig geſlaght, met een krommen ſwarten bek, lelijke ogen, groot en vaſt van lichaam, met brede vleugels een langen en rechten ſtart, van verw glinſterende ſwart, om dat het van een Arend, en Gier ſchijnt t' ſaam geſet, en dat geſlaght, 't welk *Albertius* ſchrijft van *Homerus* Melanocon (oft ſwarte) genoemt te zijn. Deſen is eigen op de Haſen te loeren, en alleen bequaam onder alle om te leeren, en ſnel ter vlught.

Het ſeſte is het gulden geſlaght van *Geſnerus*, 't welk hy aldus beſchrijft. Hy is vanden bek tot het uiterſte vande ſtart, ſes maal negen duim en wat meerder, langh; totte uitterſte nagelen vyfmaal negen duim, oft een weinigh minder, de lenghte vande bovenſte neb ſo wijd geopent alſſe kan, is omtrent ſeven dwarſe vingers; de lènghte vande ſtart omtrent drymaal negen duim. 't Gehele opperdeel dat is den benedenſten hals; de borſt, buik en voeten zijn roſch-verwigh, wat bleeker naar de ſtart, wat roder na de kop; de klaauwen zijn donker en hoornverwigh: de langhſte ſlaghveer is omtrent viermaal negen duim. Alle de pennen vande vleugels zijn ſwartaghtigh, oft donker, en bykans een-verwigh, de bovenſte kleine zijn inde vleugels ſwarter, ſo datſe door 't midden enige met roſchaghtige vlekken, ander omtrent het benedenſte, met bleekaghtige door-ſprinkelt werden; de pennen zijn midden over den rugh ſwart, en daar ſchitteren in 't midden van haar enige witte ſtronkjes uit, inſonderheid die omtrent den middenrugh zijn, en den halven hals: want het overige deel vanden hals heeft de vederen uitten witten roſch; de ſtart heeft de ſelve verw als de vleugels, te weten donker. Tot deſe voeght *Albertus*, een geſlaght met een dikken hals, en vleugels die geweldigh naar den rugh gedraayt zijn, en een groote borſt; welk geſlaght ſich veel op de Zee-ſtranden houd, en wat het vanght daar heen brenght.

II. OPSCHRIFT

Vande Havikken.

I. HOOFTSTUK

Vande Havikken in 't al gemeen.

LAat den Havik den Gier vervangen, een vogel ſoo ge-eert by de ouden, datſe gelooft hebben, dat hy ook na ſijn doodt de kraght van voorbeduidingh hadde, en een wet ghemaakt hebben, waar door die ter doodt verdoemt wierd, die hem ook onvoorſien omgebraght hadde: So gheacht by de Egiptenaars, dat ſy meenden dat hy de Son alleen tot vermaak was, en den Afgod Oſiris den geſchilderden voorſetten. De Tentyritæ en d'inwoonders van Phila hem heilighlijk vierden: doot zijnde, de eer van een graf gaven, en in haar Stad Butis vervoerden; 't zy om dat ſy ſeiden, dat ſijn ſelfſtandigheid uit bloed en geeſt beſtont; oft om dat ſy ſagen, dat ſy haar Land vande vergiftige dieren ſuiverden; oft om datter gelooft wierd, dat een Havik in oude tijden, een boek 't welk met rode letteren geſchreven was, en waar in de vorm van den dienſt der Goden bevat was, tot de Prieſters te Theben gebraght hadde.

Porphyr: l. 4. de abſtinent: Porphyr: ibidem Plutarch: de iſide & Oſiride. Ælian: l. 10. de Animal. c. 24. Strabo li. 17. Georg: Herodotus in ruterp: Porphyr: l. c. Diodor: Sicul: l. 2. c. 4. Euſeb: l. 2. de præparat Evang: Diodor: l. c.

Naam.

Hy word by de Grieken gemeenlijk Jeaxe, by de Macedoniers Paraos, by de Lybiers Barbas, van *Heſychius* Kerknos, by den Thyrreniers Arakos, en by andere Mermnes. By de Latinen Accipiter, oft van 't woord Rapacitas 't welk Rovingh beduit, oft om dat hy ter acceptus, dats drydobbel angenaam is, waar van hy ook Heilige-vogel ghenoemt werd.

Beſchryvingh. Ariſt: l. 9. c. 28. H: A.

Indien ghy de Vogel ſelf anmerkt, ſijn lichaams groote is onſeker. Somtijds ſchijnt hy de Arenden weinigh te wijken; In Egipten zijn ſy kleinder, als in Griekenland. Inde landen tegen 't Noorden, en op de klippen, om datſe aldaar vol bloed en geeſt zijn, zijnſe grooter. Het wijfje is gooter als het mannetje,

Tab. VI

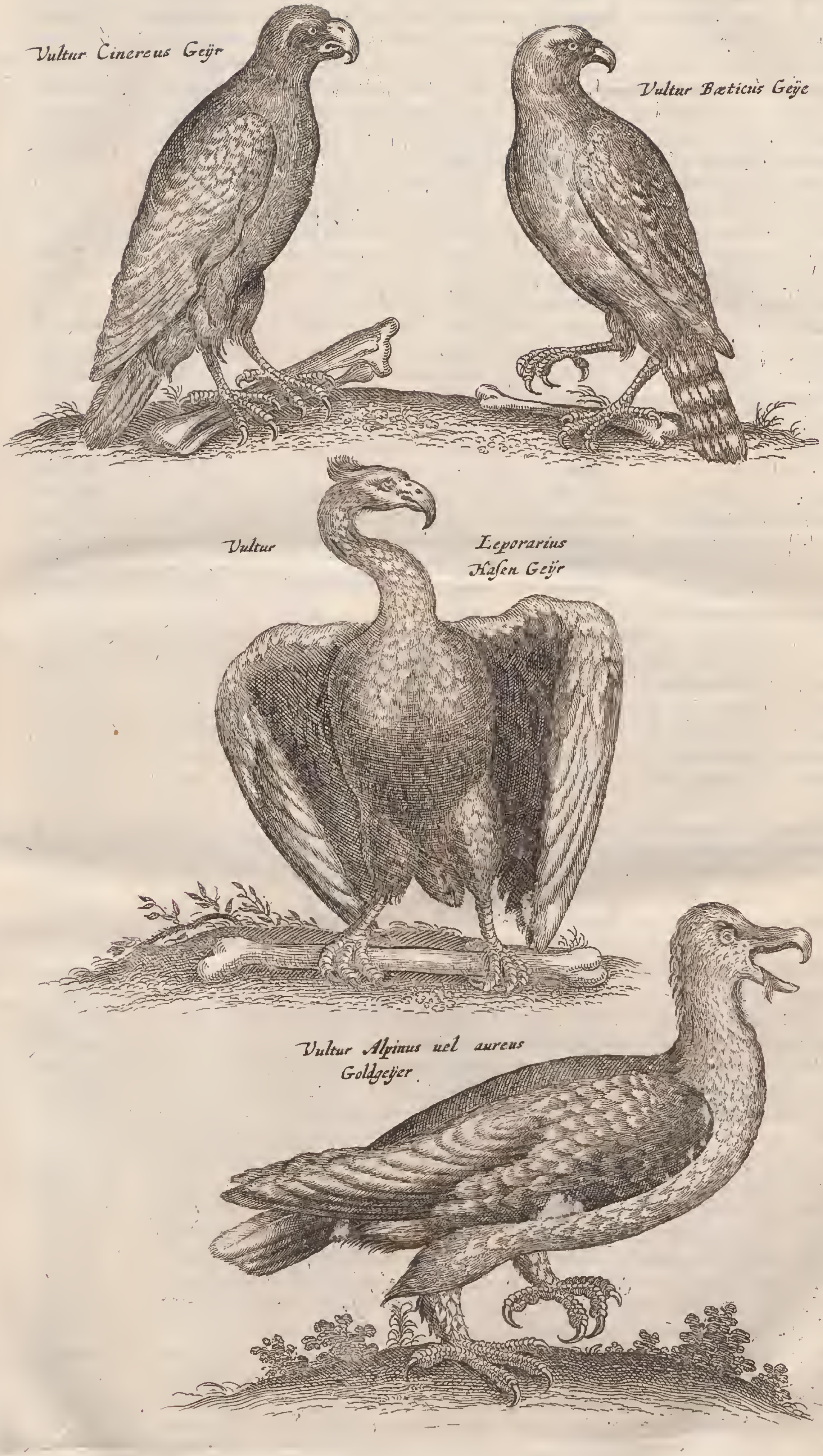
Vultur Cinereus Geÿr
Vultur Bæticus Geÿe
Vultur Leporarius
Haſen Geÿr
Vultur Alpinus uel aureus
Goldgeÿer

Ariſt: H: A:l.8, c.9.

netje, om dat in hem de vogtigheid van de onmatighe hitte verteert werd, in haar het bloed met matige warmte overvloediger is, en meer ſtofs totten angroey bybrenght. Haar verw is meeſt verſcheiden wit, geel, ſwart, en geſprinkelt, op ſommige plaatſen worden ſy wit en vaalachtigh ghevonden; en die haar inde Doornboſſen en Maſt-bomen houden, hellen na den roſch en ſwarte verw, die haar haar inde Beuken-boom houden, na het geel oft vaal, haar vleeſch is wreder als dat vande Koekoek, hy is volder van vederen als de ſware vogels, om dat de overvloeyende ſtof na de vederen verſonden werd, en tot der ſelver groey dienſtigh is. Den bek heeft hy krom, en veel tijds an het uitterſte hoornaghtigh. Glinſterende ooghen; (waarom ſy de Son toegeheilight zijn) die geduirigh bewegen, welker verw metten ouderdom verandert. Overvloedige herſſenen, een brede tongh, in 't beginſel ſtomp, nocht geſcheiden, nocht ſpits. De borſt heel ſcherp, met matigh vleeſch beſet, de vleugels ſpitſer als andere Roofvogels, een ſtinkenden aſem, een groot hart met een ſtompen punt, de milt ſoo klein, dat hy by na het oogh ontſchuilt: de gal ſomtijds 't Spaanſgroen gelijk, an de lever en darm vaſt gehecht.

Plaats.

Homer: Odyſſ. 8.
Plin:H:N. l.10 : c. 8.

Indien ghy de plaats anmerkt, ſy zijn overvloedigh in Engeland, Sweden, Pruiſſen, Lijfland en Ruſland; om dat die overvloet van vogels hebben die traagh ter vlught, en van veel vleeſch zijn: weiniger in Syrien, Perſien, Africa, Griekenland en Candia. Sy neſtelen in hooge en vervallene klippen, voornamentlijk op de Alpen, of ook onder de Doornhagen, of voornamentlijk inde Maſt, Ahorn, Beuk, Eyken, Pijn en Denne bomen. Die haar in 't landt van Maſſilien houden, neſtelen op de aarde, en worden nergens anders voortgebraght.

Voedſel.

Ariſt: H: A: l.8. c.38.
Suidas in vocerii.
Plutarch, de Iſide & Oſiride, Cyllius i Ælian:
Ariſtot: H: A: c.11. l.9. Plin: H:N: l.10. c.8. Aldrovand: l.23. de animal.
Albert: l: c.

Sy onthouden haar alle, uitgenomen de Tinnunculus (oft de Klinkert) van den drank, indien men *Ariſtoteles* en *Suidas* gelooven magh. Dat hy drinkt, ook na dat hy het lichaam van een doodt menſch angeroert heeft, indienſe door den overvloet van water angelokt werden, hebben *Plutarchus* en *Gyllius* naargelaten, maar als ſy bloed van levende dieren tot leſſingh van haar dorſt genoegh hebben, drinken ſy niet; indien hy gedrongen word iet te eten dat geen bloed heeft, is 't gelooflijk dat hy ook drinkt. Sijn ſpijs zijn vogelen, voornamentlijk Hoenderen, en Duiven, Lijſters, Vinken, Quakkels, Ravens, Exters, Krayen. De edelſte hebben de beſte ſmaak in Kreeften, en Haſenvleeſch: de ſleghte ook in Muiſen, Kinkvorſchen en Mollen; De tamme eten ook vrughten en brood, nocht ſy onthouden haar, 't welk met *Ariſtoteles*, *Plinius*, en *Ælianus* gelooft hebben, van de herten der dieren, maar naar de ghetuigenis van *Albertus* en *Aldrovandus*, als ſy het brein uit de herſſenpan gerukt en verſlonden hebben, vallen ſy voorts op 't geheele lichaam. Geen keren weder tot het overſchot vanden roof, terwijl ſy haar inde Boſſchen houden, nocht men heeft haar oit op doode krengen ſien ſitten: maar ſy zijn ſomtijds alle ſoo graagh, datſe drek door den honger inſlocken. De Havik jaaght niet alleenlijk Torteldüiven, maar meeſt witte Hinnen om haar witheid, en Krayen, Spreeuwen, Exters, en z: maar ook ſijn eigen geſlaght ('t welk gelijk ſommige meenen) behalven den Arend, en de Swaan, geen andere vogels met hem gemeen hebben. De Koekoek word vande ſelve ook verſlonden, indien ſy t'ſaam te voorſchijn komen: Alleen een vogel die van zijn geſlaght gedoodt is. Na dat hy den Haas gevangen heeft, veſt hy de linker voet op d'aarde, mette reghter houd hy den roof, en rukt hem, ſoo haaſt hy kan, de oogen uit. Als hy jagen ſal, vlieght hy alleen; den roof ſiende, drijft hy laagh by de aarde, en paſt ſneegh op, ſoo hy de eerſte maal mis taſt, laat hy 't vervolgen af, en is op ſich ſelven ſtorigh.

Colul: l 9. de re ruſt.
Ariſt: H: A:l 6 c.7. Plin: H: A: l. 10, c. 9.

Telingh.

Ariſt: 3. de generat: animal. c. 1.
Ariſt: de generat: animal: l. 2. c. 5.

Sy zijn niet vrughtbaar, om dat de natuur de voghtigheid niet te gelijk na de benen, klauwen, vederen, en de teel-deelen kan overſenden; nochtans ſchrijft de oudheid haar groote geilheid toe. Het is ſeker datſe mette Arenden paren, en dat de Star-Arend ſich metten Havik vermengt. Een ſeker geſlaght, als het geil is, ſtelt ſich voor den beet, ook vande alderkleinſte vogelen bloot. Een ander geſlaght op de wijs der menſchen, met een minnelijke lightigheid blakerende, vervolgen de wijfjes, en ſoeken die met een groot geroep. De Egiptenaars ſeggen dat het wijfje eenen dach gheſocht zijnde, daar na van 't mannetje geroepen, hoe ver ſy van hem af is, nochtans gehoorſaam is, en daar van noemen ſy de gehoorſame vrouwen mette bynaam van een Havik.

Albert: l. 10. c. 8.

Sy leggen meeſt dry, ſomwijl vier oft vijf eyren, en broeyen twintigh dagen.

Ouderdom.

Ælian: l. 10. de animal. c. 14.
ἱερακοσόφιον Demetry edit: Rigalty.

Sickte.

Den ouderdom van deſe vogel, rekt ſich tot veel jaren uit. De Egiptenaars hebben geſchreven, doch valſchelijk, datſe tot ſevenhondert jaren gekomen zijn. Is ook veel ſiekten onderhavigh, te weten, korten Adem, en dan geeft hy een geluit, ſomtijds geeuwt en braakt hy: hy is met de Miter gequelt, en dan word hem den buik en hals kaal, ook met het breken vande Gal, wanneer hy een groene voghtigheid uitwerpt, mette Spongs, en dan drinkt en eet hy buiten ghewoonte heel veel, en hy geeft ſich vande hand, en van ſijn rak niet af: mette Koorts, en dan heeft hy korlen als Roggen-granen inden bek: met de Mot, en dan roert hy veel den ſtart; Met Hardlijvigheid, en dan ſchuirt hy den aars veel op het rak, en werpt een ſwarten drek uit: met koude Ongematigheid, en dan loſt hy ſaffraanaghtige oft bloedige vuiligheid, maar dan laat hy ſijn wieken ſleght hangen, en de vederen van 't hooft rijſen ſteil op. Met verdroogde ſlijm, en dan werpt hy geen vogtigheid door de neuſgaten. Mette ſnof, en dan druipt hem de vogtigheid uit de neuſgaten,

gaten, en 't ſchuim door de ogen uit. Met bevingh, en dan heeft hy pennen als een Struys-vogel, en kan niet vliegen. Siet meerder by den angeroerden Schrijver. De ſtem is den Havikken by tijden, en ook in geſlaght verſcheiden. By de Grieken wordſe met het woord Ryxein, door naam-verdichting, by de Latynen Pipandi ('t welk wy piepen noemen) uitgedrukt. Als de hinnen hem horen wanneer ſy broeyen, worden haar eyren vuil. 't Geſigt is ſo ſcherp, dat hy ſonder ongemak reght inde ſtralen vande Son ſiet. Hier van word hy by *Ariſtophanes*, Pantopthalmos (dat is Aloog) genoemt. Hy wierd gelooft met Apollo, 't welk de Son is, grote gemeenſchap te hebben, en de Ægyptenaars plagten met ſijn beeltenis de Son te betekenen.

Stem.

't Geſigt.

Ælianus H: A: l. 10. c. 14.

Plutarch: .de Iſide & Oſiſide

Homer: iliad v.

Sy zijn ſnel ter vlugt, en ſo geſwind, datſe daerom Jerakes, van roan Jeſtai, dat is lighte beweging, genoemt werden; die de ſnelſte zijn, worden de Son toegewyt, en gheloofd men datſe grote verwantſchap met het vuur hebben. Sy heffen haar dikmaal ſo hoogh, datſe 's menſchen oog ontſchuilen, niet te min vallen ſy van daar op haar geſiene roof, gheſwinder als een pijl neer. Het is haar eigen, en alleen metten nachtuil gemeen, datſe haar op den rug wenden, de ſtart om laag, en haar vleugels uitbreieden, en datſe deſe in plaats van d'aarde gebruiken.

Vlugt.

't Verſtand hebben wy ten deel angeroert, datſe altijd eenſaam, behalven inde paartijd, vliegen; dat die van bequame grootte mette Voſſen, Arenden en Gieren vechten; datſe in 't gedeelte van Trachien boven Amphipolis, mette menſchen in maatſchappy vogels vanghen; datſe onder alle vogelen de leerſaamſte zijn; dat hy indien hem by geval een vogel voor-komt, dien den gantſen nacht onder ſijn voeten bewaart, en met het opgaan der Son vry laat, die hem te gemoet komt niet vervolgt; dat hy met het ſap van Havikx kruid ſijn ogen ſtrijkt, en alſo ſijn vorige helderheid weder krijgt. Vorders dat hy den doden betreurt en aarde in ſijn ogen werpt; dat hy den nacht-uil van andere vogels overvallen zijnde te hulp komt; dat hy de gevangen tortel-duif los laat. Waar van de Ægyptenaars, om niet onvoorſigtig een vogel die van den Havik los gelaten is, te eten, haar van alle geſlaght van vogelen onthouden, datſe voor de Tinnunculus, (oft Klinkert) van den Crocodil, en ſwarte Wijngard een ſchrik, en mette ſaly, munte, denne, en wilge-boom toeneigingh hebben, verhalen ſommighe Schryvers.

't Verſtand.

Ælim. H. A. l. c. 42. Plin: l. 10. c. 8.

So ghy haar gebruik anmerkt, de jongen zijn ſeer mals, en d'oude ſoet en licht van vleeſch. Geheel gebraden en gegeten, gelooft men datſe de vallende ſiekte, in Rooſwater geſoden, de vlekken der ogen; het ſtof daar hy ſich in gewentelt heeft, met root linden om den hals ghehangen, de vierdendaaghſe koorts; ſijn vet ande ogen gheſtreken, het donkere geſigt, en de ogen om den hals gehangen, de anderdaagſe koorts geneſen, maar vergeefs. Dat den drek gepoeyert, met Wijn gedronken de vrugt verſterkt; en den rook van ſijn drek met het vel van een Slangh, opoponax, myrrhe, galbanum, beverſwijm, ſolpher en koeye gal vermenght, en door een pijp inde lijfmoer ontfangen, de vrugt aftrekt, is gelooflijk.

t Gebruik.

Hipp. de morb: mulier: Villaniv: in brevia.

II. HOOFTSTUCK

Vande Havikken in 't byſonder.

I. LID.

Vande Aſteria (oft ſtar-Havik)

Accipiter palumbarius (oft Duiven-moorder) en Fringillarius (oft vinken Havik.

ASterias die by ander Aſtur, en by ons ſtar-Havik kan genoemt werden, is langh en ſwaar van lijf; waar van hy metten Duiven-moorder vergeleken werd, en met enige ſpikkelen en vlekken de ſtarren gelijk geſprinkelt, van waar hy den naam voert. Het voorſte deel van 't hooft is allengſkens in een bek uitgeſtrekt; de ogen zijn veel-verwig, en helder, den hals langer als van den Arend; de dybenen langer als vande Valken; de ſchenkels korter en dikker als van deſe; de voeten groot, de ſtart hanght om ſijn lengte neerwaarts. Hy is uit het geſlagt der gene, welke los gelaten, mette vuiſt oft loer weer geroepen werden, vande tammakers, hand-oft loer-Havikken genoemt.

Ariſt: H: A: l. 9. c. 36.

Het onderſcheid der ſtar-Havikken is veelerlei uit de natuur. Sy houden haar ſommige inde klippen die an de Zee leggen, andere ſoeken de Rivieren en ſoete wateren, welke laag by der aarde vliegen, en met een verborgen liſt haar roof angrijpen. Eenige houden haar liever in plaatſen ver vande Zee af gelegen, en loeren en vallen vande hoge bomen op den roof an. Vande kunne, waar in het wijfje in verw den Arend gelijkt, doch met meer dichte roſſche ſpikkelen beſet. Vande grootheid, welke inde ſtar-Havikken ſoo hoog geacht is, dat in Syrien de vogels die totten roof en vogel-vang dienen met het gewigt verkoft werden. Vande plaats, want daar zijn Armeniers die groene ogen hebben: en indien ſy metten rug ſwart zijn, wordenſe voor de beſte gehouden, de ſchenkels wit, de voeten groot. De Perſiaanſe hebben een groot lijf, wel beſet met vederen, de ogen hol, en hangende winkbrauwen. De Griekſe een groot hooft, weinig vederen inden hals. De Africaanſe een ſwarten rug, de ogen in haar jeugt ſwart, metten ouderdom wordenſe roſch. De Sardinſe ſwarte vederen, korte ſchenkels, lange dybenen, bleke voeten. De Illyriſe, oft Slavoenſe zijn matelijk groot, haar vederen root, merendeels gelijk brandende vuur-kolen, de voeten groot, haar dybenen binnewaarts plat, het vlak van een

Tab. VII

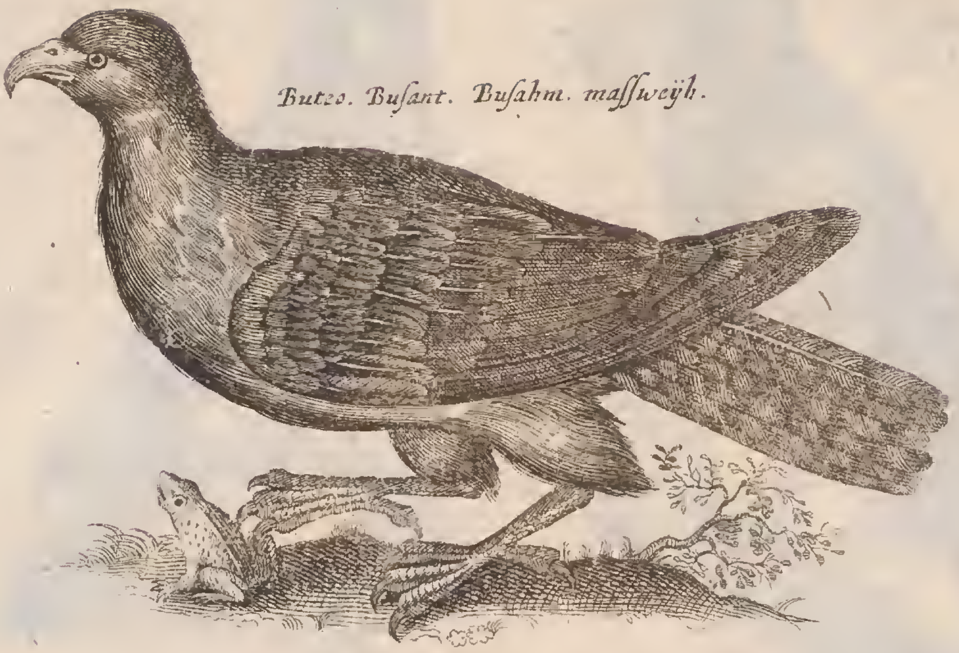

Buteo. Buſant. Buſahm. maſſweÿh.

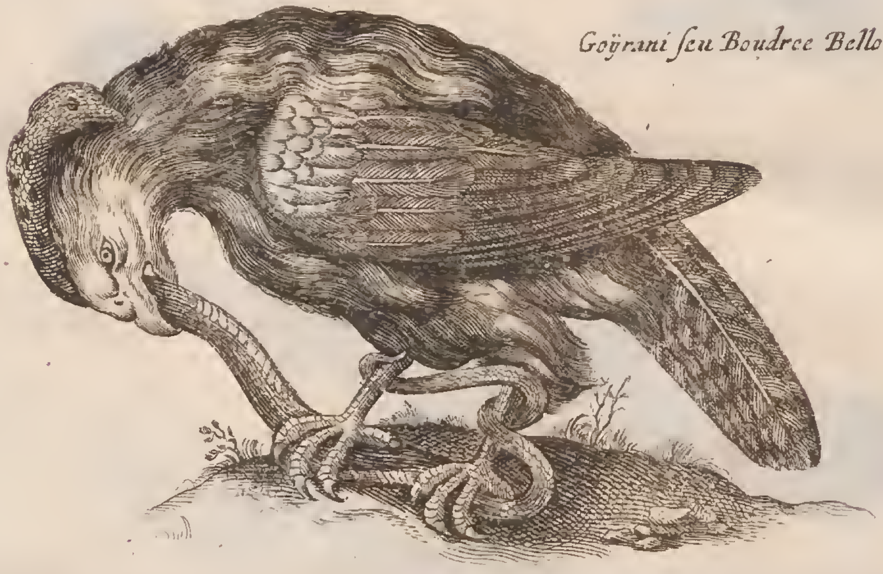

Goÿrani ſeu Boudree Bellony

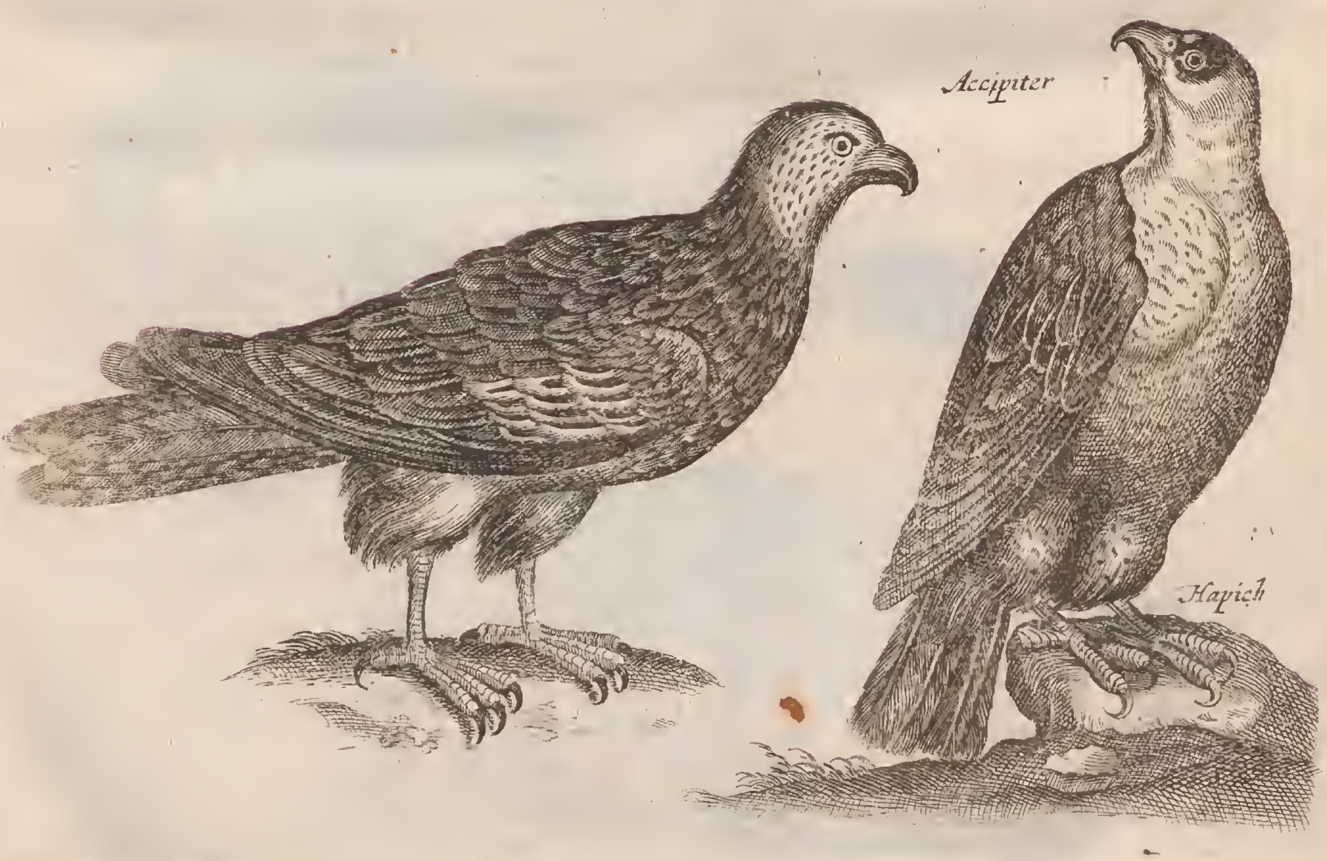

Accipiter

Hapich

Tab. VIII.

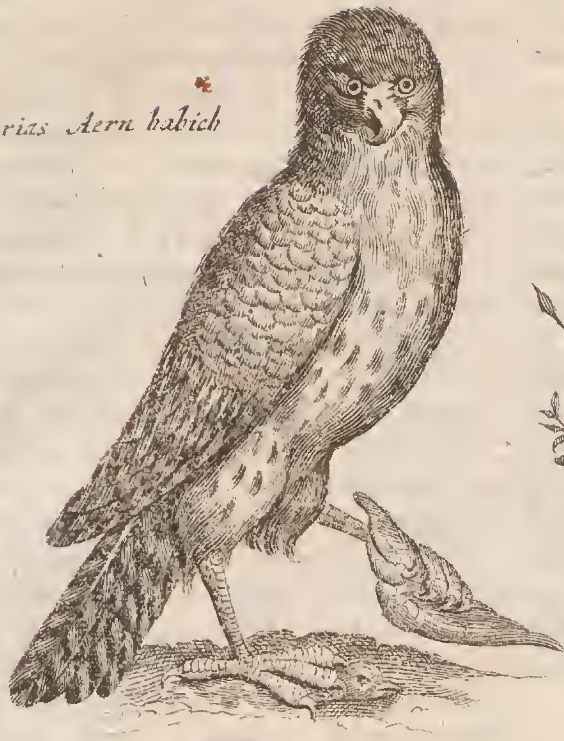

Aſterias Aern habich

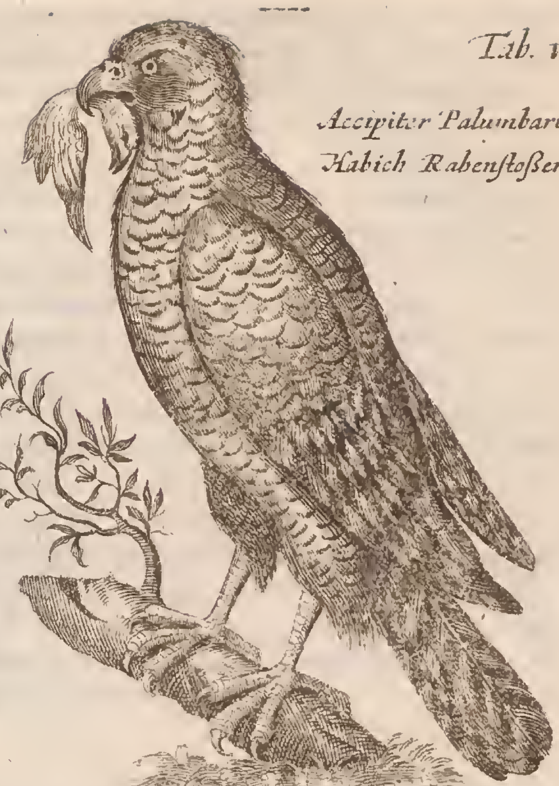

Accipiter Palumbarius
Habich Rabenſtoßer

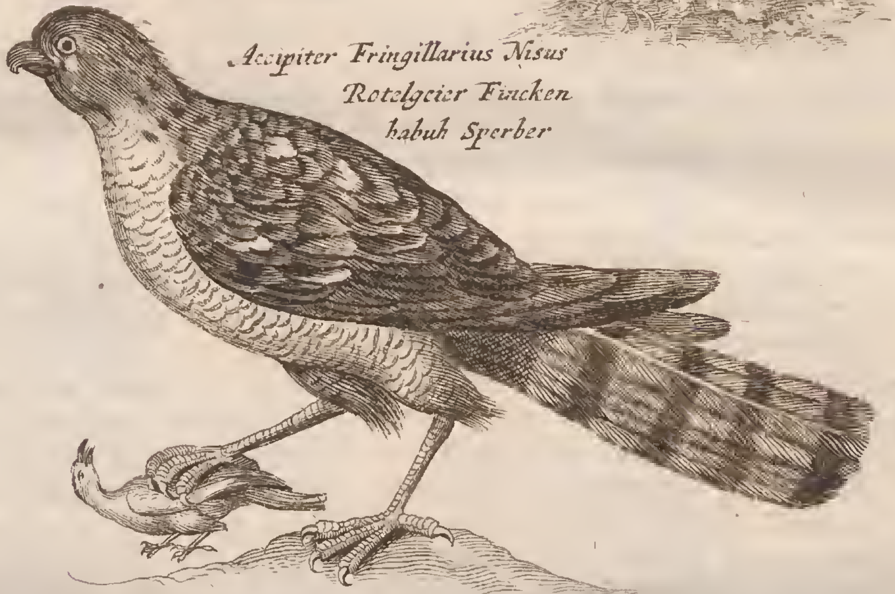

Accipiter Fringillarius Nisus
Rotelgeier Fincken
habuh Sperber

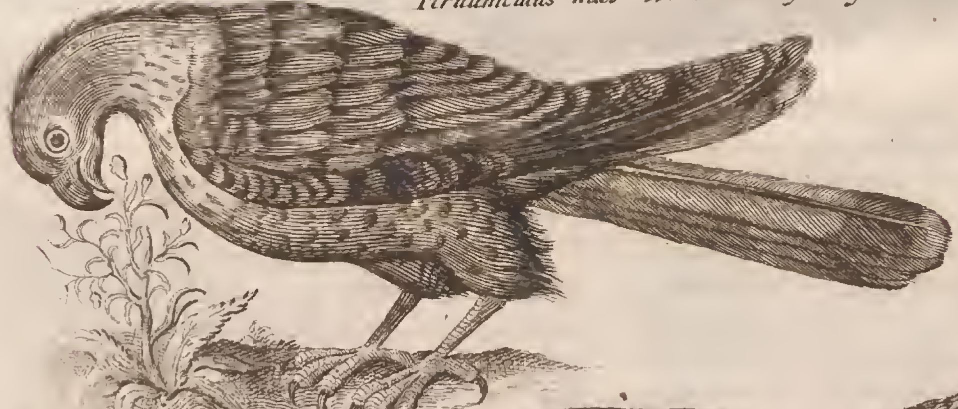

Tiruumculus mas Wandwaher ſtern ſchmatz

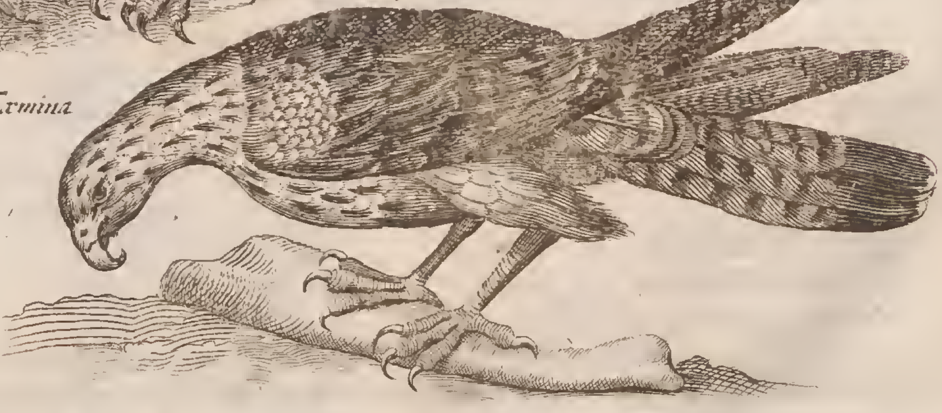

[illegible]nunculus Fæmina

hand gelijk. De Alpiſe hebben een groot, en langagtig lijf, de voeten bykans wit, ſterk genoech totte jaght van Haſen. De Hoogduitſe hebben de oogſtraal en 't bovenſte deel van den bek, 't welk an 't hooft vaſt is, de ſchenkels, en voeten ſaffraan-geel; de pennen vande ſtart zijn met ſwarte, gryſe brede en ſchuynſe vlekken geſprinkelt; de vederen van den boven-hals, en van 't hooft zijn met ſwarte ſpikkelen onderſcheiden. De Aſtocellus van Carcanus, is ligtlijk de halve ſtar-Havik van *Tardicus*, en *Bellonius*, welke de Accipiter Palumbarius, oft Duiven Ariſt. l. 8, H. A. c. 3. moorder is; by de Grieken Phaoſſophonos, Phabotupos, en Phaboctonos genoemt, kan men niet ſeker ſeggen. *Ariſtoteles* brengt alleen de blooten naam by, en noemt hem eenvoudiglijk Havik. *Ephesius* van Niſphus gedaagt, maakter een valk af, die gemeenlijk de edele, oft gentilis genoemt werd. *Albertus* ſchijnt hem de ſelve metten ſtar-Havik te oordelen. *Turnerus* deſelve metten vinkken Havik. *Ariſtoteles* ſeid dat hy ſo groot als de vogel van Chalcis, en een vlees-eter is. L. 3. de abſtinent: ab Animal. *Porphyrius* ſeid dat hy ſnelſt van allen vliegt.

De Accipiter Fringillarius (of Vinkken-Havik) by de oude Grieken Epixias, by de jonger Xeuteri, mogelijk met een bedorven woord van Oxypterus, by de Latinen Niſus, welken naam hem eerſt ten tijde van *Albertus*, indien ik niet bedrogen ben, en niet ten tijde van *Ovidius* ghegeven is; die den Niſus de ſelve voghel metten Haliætus (oft Zee-Arend) oordeelt, word by ſommige Sparwer, en van de Italianen Spaviero genoemt. Het Mannetje Muſcet genoemt, is kleinder als het Wijfje, en die van *Aldrovandus* voortgebraght werd, heeft een korten bek, beſet met een ſcherpen haak, van verw uytten blauwen, hoornagtigh. De Oogappel is bleek-geel, welken een gele ſtraal ontfangt; het overighe is voorts geel. De Kop, den Hals, de Borſt, de Buik en Schenkels wit, en met verſcheide plekken onderſcheiden; de rugh is met veel witte ſpikkelen geſprenkelt, de ſtart is met ſwart en roſſche plekken over dwars geciert, en is bykans ſoo langh als 't geheele lijf; de Voeten en Schenkels zijn ſaffraan-verwigh, de Rug, den Hals, de top van 't Hooft, en de Vleugels van het Wijfje zijn donker-bruin. Op haar voorhooft, en het midden van haar vleugels, daarſe op den rug leggen, ſtaat een witte plek; het voorſte deel van 't geheele lijf is wit, en met geele dwarſe ſtreken doorſneden. Des Winters onthoud hy ſich inde kleine afgehouwen Boſſchen; voor het ondergaan der Son, keert hy niet weder tot ſijn ſitplaats. Veeltijds vlieght hy tegen wind: van hem word in de Salike wet geleſen, om dat die hondert en twintigh penninghen gheſtolen heeft, indien hy betrapt word, die gehouden is weer te geven. Van haar ouderdom wordenſe verdeelt in neſt en tak-Havikken die noch haar vederen niet verruilt hebben, en die verandert zijn. Van haar geboortplaats wordenſe verdeelt in Illyriſe, die meeſt de lendenen, en den rug ſwart, en een kort leven hebben. In Ooſterſe, die twaalf pennen inde ſtart hebben. In Africaanſe, die de ogen ſwart, de borſt met dwarſe ſwarte plekken geſprinkelt, en de vleugels langh hebben. In Tridentinſe die hoog opgeſchoten en vlught zijn; en de gevangen Lewerken dikmaal tegen d'aarde werpen, en weder opnemen. In Vincentinſe, welke oft in de Bergen van Vincentia voort-komen, en alle klein vallen, oft inde Bergen van Mucroſti en Spinarols genoemt werden, met een grooten kop, kleinder als de andere, en onbequaam totten vogelvangh: en in onbekende, die matigh groot van lijf, met yſer-grauwe plekken naar het root hellende, geſpikkelt zijn. Van haar verw, want *Olaus Magnus* ſchrijft, datter inde Noordſe landen witte ghevonden werden.

II. LID.

Van de Circus (oft Kring-Havik) de Æſalo, en Tinnunculus oft Klinker.

DE Circus, by *Heſiodus* Erex Circos, by *Homerus* en *Ariſtoteles* Circos, enkelijk Naam. genoemt, by *Feſtus* Circanea oft Circenda, mogelijk om dat hy als hy jaght inde lucht een omloop oft kringh maakt, en daarom Kring-Havik kan genoemt werden.

Indien wy de beſchrijvingh van *Bellonius* Beſchryvingh. volgen, is hy weinigh kleinder als de Wouwe. De top van 't hooft en ſijn onderkrop, is uitten roſſchen wit, de vederen die de gaten van 't gehoor dekken ſwart, de bek daarſe an 't hooft vaſt is, Loot-verwigh, an het uitterſte ſwart; den hals kort, de ſchenkels dun en geel. Maar *Plinius* heeft onwaarlijk geſchreven dat hy an het een been kreupel is.

Hy is een inboorlingh van Vrankrijk, en Plaats. neſtelt aldaar inde velden van Ardenne.

Hy jaaght Voſſen, Duiven, Torteldui- Voedſel. ven en Muiſen: hy drinkt als hy omtrent de Plin: H: N: l. 10. c. 8. ſtranden verkeert; daar word geloofṫ dat Ariſt: H:: A: l. 9. c. 5. hy Marjolein, wilde Latouw, oft Saffraan Ælian: de Animal. l. 3. c. 45. in ſijn neſt ſleept.

Hy heeft een fijne ſtem, en word geſeid te ſchreuwen, als hy dicht by ſijn roof zijnde, bekommert is in die te grijpen: hy vliegt Homer. l. Iliad: x. Euſtat: in citat: Homer: loc: odyſſ. v. in 't rond, en dat uittermaten ſnel, waar van hy by *Homerus* Elaphrotatos, Tachus, Angelos (oft Jagtbode) en van *Oppianus* ſnelder als de ſnelſte Spaanſe Paarden ghenoemt word.

De Æſalo, van *Turnerus* Smerillus, van Naam. *Iſidorus* Merillus, van *Creſcentienſis* Iſmerlus, van *Albertus* Mirle genoemt, is onder de roofvogels de minſte, en in gedaante van lijf en verw, van vederen de Valken gelijk.

Hy jaaght Duiven, Lewerken, en ſo gre- Voedſel. tigh, dat hy tegen een brandenden oven, Crenſcent l. 10. c. 13. kuil, oft klederen van menſchen anhort. In- Plin: l. 10. cap. 8. dien ſy geleert en gheoeffent zijn, konnen Hiſt: c. 3.

vier een Swaan vermeeſteren. Hy vertoont ſich alleen op alle tijd, 't welk *Ariſtoteles* den Buteo ook toeſchrijft.

Vyandſchap. Hy heeft viandſchap met de Vos en Raaf, diens jonghen doodt hy, en breekt de eyren van deſe, de Ravens helpen de Voſſen.

Naam. De Tinnunculus (oft Klinker) van *Gaza* ſomtijds Triſtunculus, en van de Italianen Triſtarellus (oft droevige) en Canibellus, en Ganivellus, van de Grieken Cenchris, Cenchrineas, Cenchreis en Çerchnes ghenoemt: om dat hy met veel kleine ſpikkelen, als de Geers geſprinkelt is.

Beſchrijvingh. l. 5. Orinthol: c. 6. Het Mannetje gelijk het van *Aldrovandus* beſchreven word, had het hooft boven op den top eenighſins plat, was van verw, langhs den geheelen nek, tot het begin van den rugh uitten aſchgrauw. Den bek die terſtont een weinigh hellende, neerwaarts ſtrekt met een frayen langaghtigen haak, welkers deel dat an't hooft vaſt is, was geelaghtigh, in't midden aſgrauw, had an de ſijden een byhangſel in vorm van een halve kringh; de vleugels en rug had hy met yſer-grauwe vederen en ſwarte ſpikkelen, en de krop, borſt, en buik met gele plekken, met ſwarte vermenght; langhaghtige vleugels, en die vijf vingeren over de ſtiet uitſtaken: De ſtart meeſt aſgrauw, en ſo groot als 't geheele lijf.

Het Wijfje dat grooter was, had een korter bek, aſgrauw, en met een krommer haak: het bovenſte van den rugh, en vleugels was yſer-grauw, na den roſſchen ſtrekkende; de uitterſte vederen van den rugh waren aſgrauw, met roſchaghtige ſchuynſe vlekken vermenght, die in't midden der pinnen hoekigh tot malkander liepen. *Aldrovandus* heeft noch een ander Wijfje van den Tinnunculus (oft Klinkker) wiens beſchrijvingh ghy by hem ſien kond.

Plaats. Hy neſtelt in hooge gebouwen, Muiren, Toorens en holle Eyke-bomen, op de wijs der Kauwen, niet op de bladeren, maar in de gaten.

Teelingh. Ælian: l. 2. de animal. cap. 43. Ariſt: l. 3. de generat: c. 1. Het Mannetje ſoekt altijd na 't Wijfje, en als hy haar miſt, ſoo is hy treurigh. Sy leggen boven vier eyren, ſoo root als menie, en voeden haar jongen ſoo langh, tot datſe by haar eigen vlught leven konnen.

Voedſel. Hy leeft by Kappellen, Sprinkhanen, Weſpen, Muiſen. Daar is ſomwijl een ſlang I. 3. de generat: c. 1. in haar neſt gevonden, die ook ſelfs in een L. 2. de animal. cap. 43. Exters neſt met jongen gevonden is. Of hy drinkt oft niet wordt getwijfelt; *Ariſtoteles* ſeit dat hy ſelden en alleenlijk onder de L. 2. de animal: cap. 43. kromklauwe drinkt. *Ælianus* en *Suidas*, ſeggen dat hy geen drank gebrek heeft.

Met de Duiven houd hy ſonderlinghe vrindſchap, met andere Havikken, hoewelſe van ſijn gheſlaght zijn, heeft hy groote L. 10. H: N: c. 37. vyandſchap. Daarom ſeit *Plinius*, de vogel Tinnunculus genoemt, moet by de Duiven onderhouden werden: want hy beſchermtſe, en jaaght d'andere Havikken door een angebooren kraght ſoo grooten ſchrik an, datſe voor ſijn gheſight en ſtem de vlught nemen. Om deſe oorſaak hebben de Duiven een groote genegentheid tot haar, en men ſeit indien ſy op vier hoeken in nieuwe toegeſtopte potten begraven werden, dat de Duiven dan haar plaats niet veranderen: haar rook verdunt de witte vlekken vande ogen. Plin: H: A: l. 29: c. ult.

III. LID.

Van de Buteo, Subbuteo en andere geſlaghten van Havikken, by Ariſtoteles *beſchreven, en die in Egipten geheilight is.*

Naam. Plin: l. 10. cap: 28. DE Buteo, is van 't getal ſijner kloten Triorchis, (dat is dry-kloot) en van *Marcellus* Millo genoemt. *Aldrovandus* geeft ons dryerlei beſchryving.

Beſchrijvingh. De eerſte uit het gebergte Vincolo gebragt, word onder den naam Buteo geſtelt: ſijn lijf recht opſtaande was twe ſpannen lang; den bek ſwart, met een geel vel omtrent de neuſgaten bekleet; de ſtraal inde ogen, omtrent den appel heel ſwart, den rugh totte ſtart toe yſer-grauw. De ander uit *Geſnerus* word onder de Bushards, gelijk ſy by de Savojaarts mette by-naam vande Zee genoemt werden, geſtelt, en is twederlei. De eerſte was een grote hin gelijk; het hooft met donkere veederen bedekt, den hals heel kort; de vederen waren enigſins roſagtig; de buik en borſt witagtig, door midden met ſwarte plekken beſproeyt: ſonder kloten. Den ander had de kring in d'ogen heel geelagtigh, die de ſwarte ſtraal omliep, en hy was een weinig van de boven verhaalde in verw verſcheiden. De buik-zyden en benen, waren boven met witte vederen bedekt, welke enige breedagtige ringen, donker roſch zijnde, over dwars verdeelden. Hy had twe witte kloten, maar klein, die an den rugh-graad, tuſſchen beide de nieren vaſt geſeten hadden, in welkers midden, een geelagtig ſtukje, kleinder als de kloot, en naar even bedeeling een kloot gelijk, geſien wierde. De derde is die van *Bellonius*, onder de naam van Guiran oft Boudre. Dees heeft een korten bek, ſwart en haakagtig van punt, omtrent de neuſgaten, en het open van den bek geelagtig; de buik is met witte vederen, welkers toppen met een ſwarte plek geſprinkelt zijn, verciert; de ſlagpennen van haar vleugels, hebben daarſe beginnen wit te werden, enige ſwarte kerven als een ſaag. De verw van haar ſtart is in verſcheidenheid, dien van een Haſelhoen gelijk; de voor en achter benen met ringen beſet. De vierde is die geen, in welke dry kloten gevonden werden, en die de boven beſchrevene in alles by na gelijkvormig was.

Voedſel. Bellon: l. 2. de avib: cap. 10. Ariſt: l. 9. cap. 1. Sijn ſpijs is uit de kruiden Scarleye en Moeder-kruid, uit de dieren, muiſen, kinkvorſchen, padden, hagediſſen, ſlekken, ſlangen, duiſend-benen, rupſen. Hem is ſomtijds van den Reiger een paling ontrooft,

ook

Tab. IX

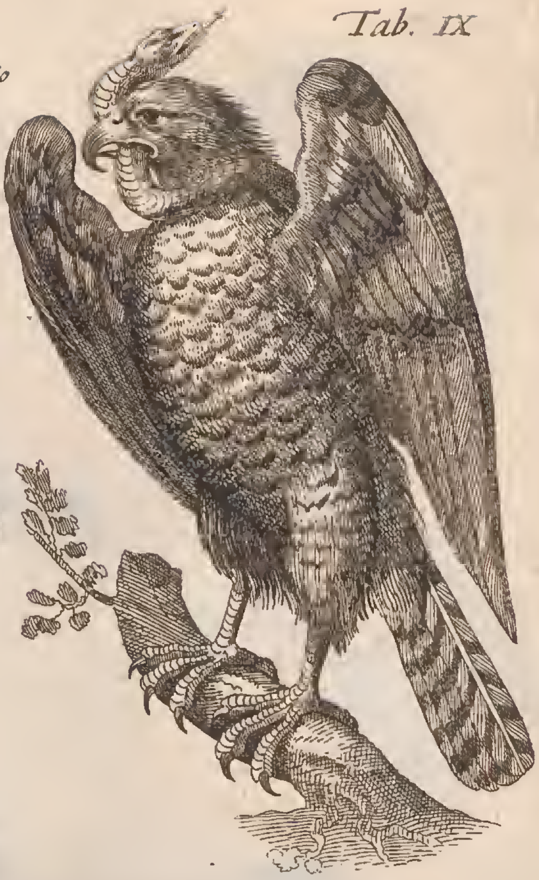
Accipiter Ægÿptio

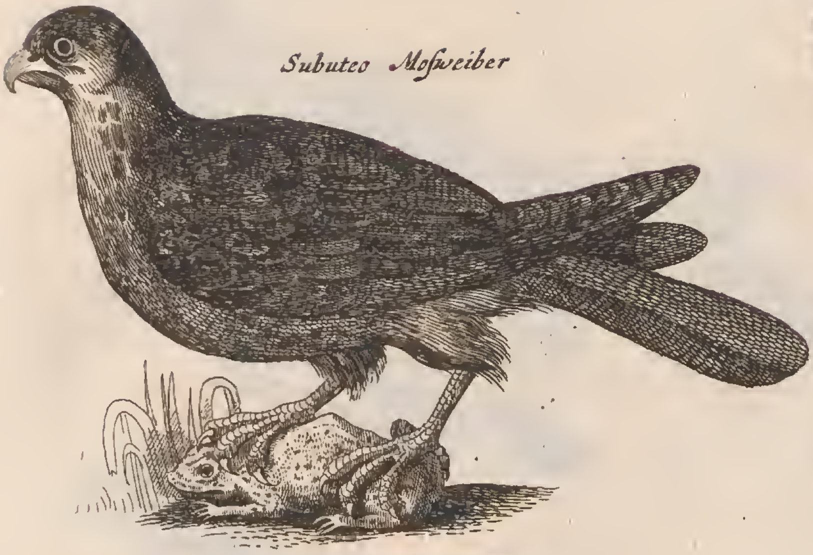
Subuteo Moſweiber

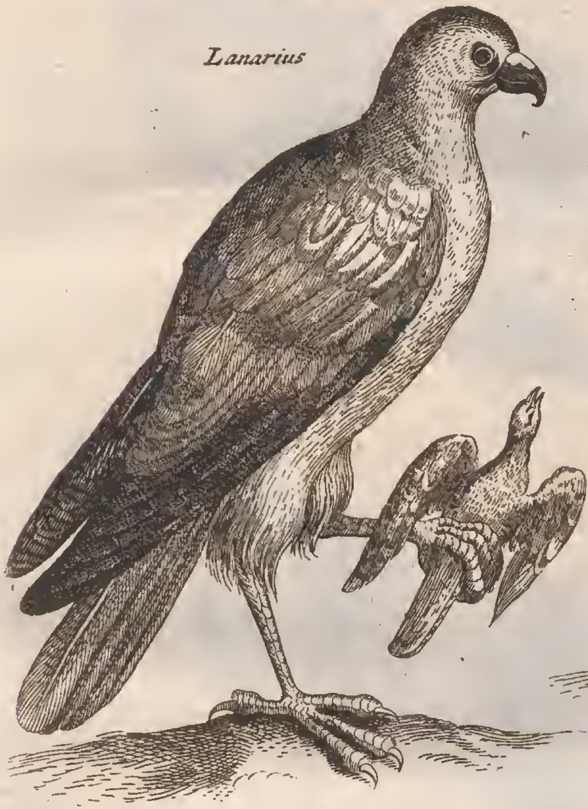
Lanarius

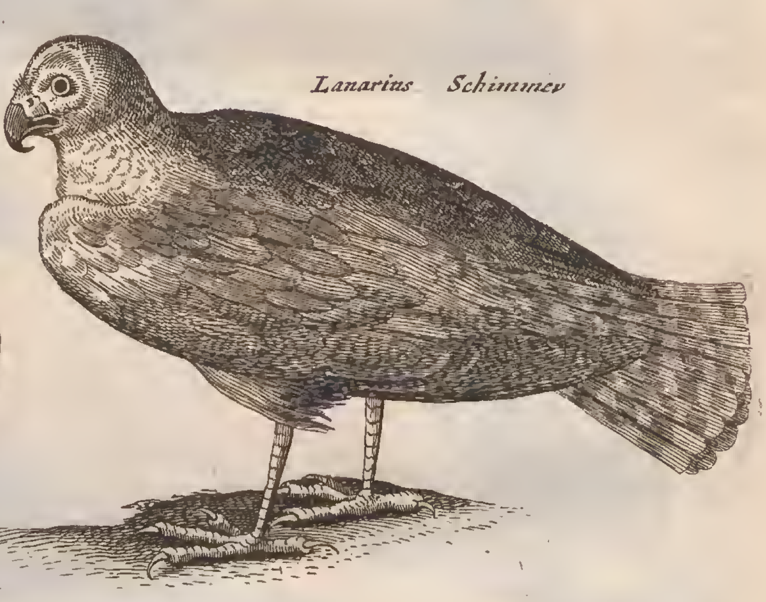
Lanarius Schimmer

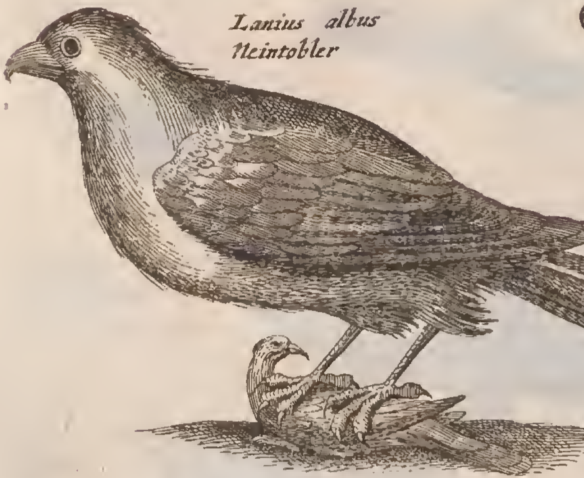
Lanius albus
Neintobler

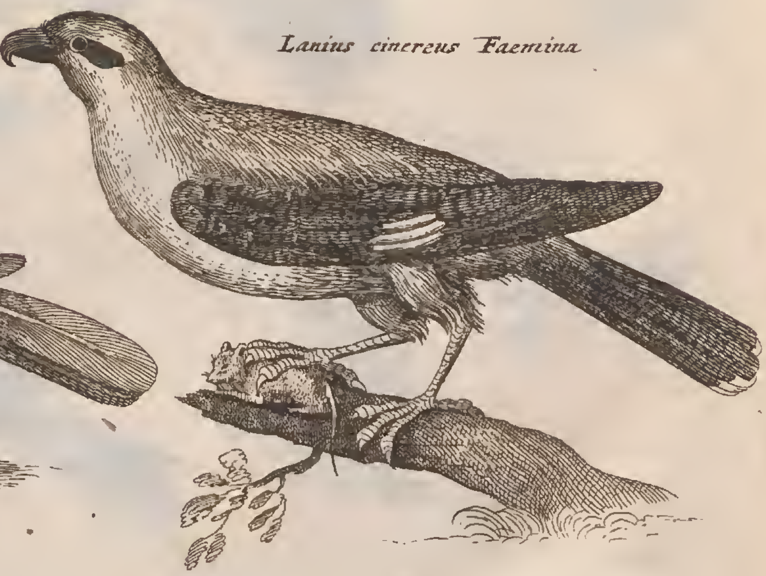
Lanius cinereus Faemina

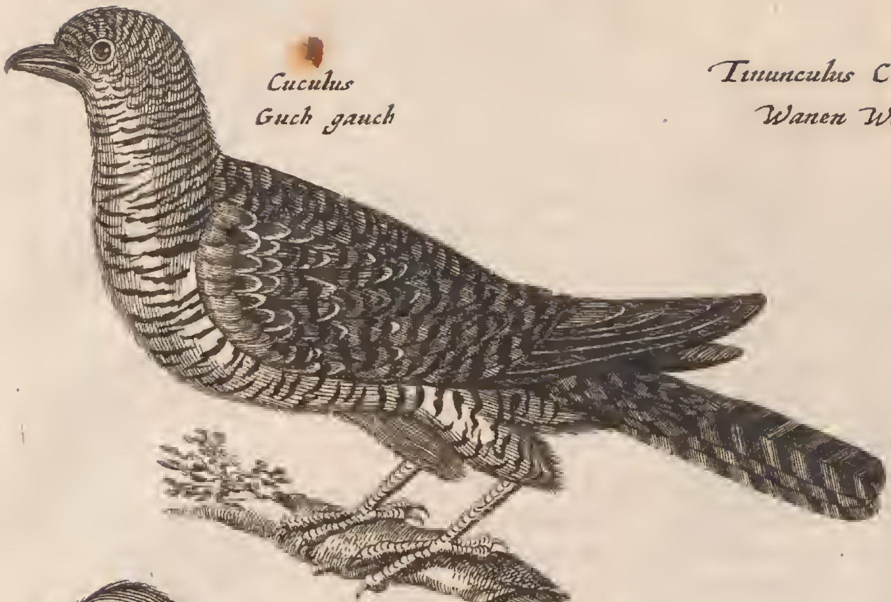

Cuculus
Guch gauch

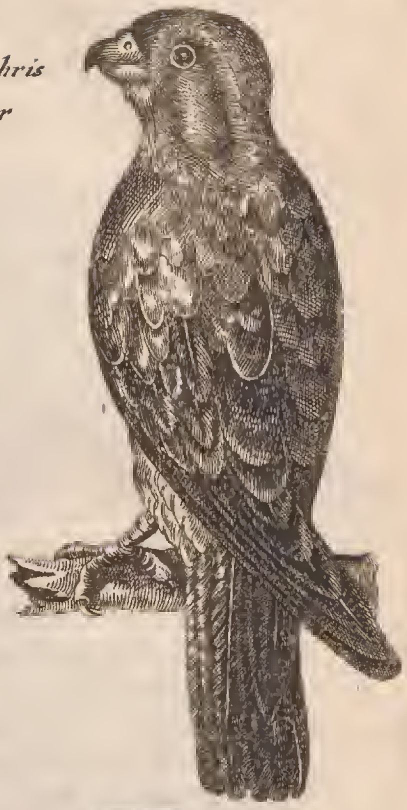

Tinunculus Cenchris
Wanen Waher

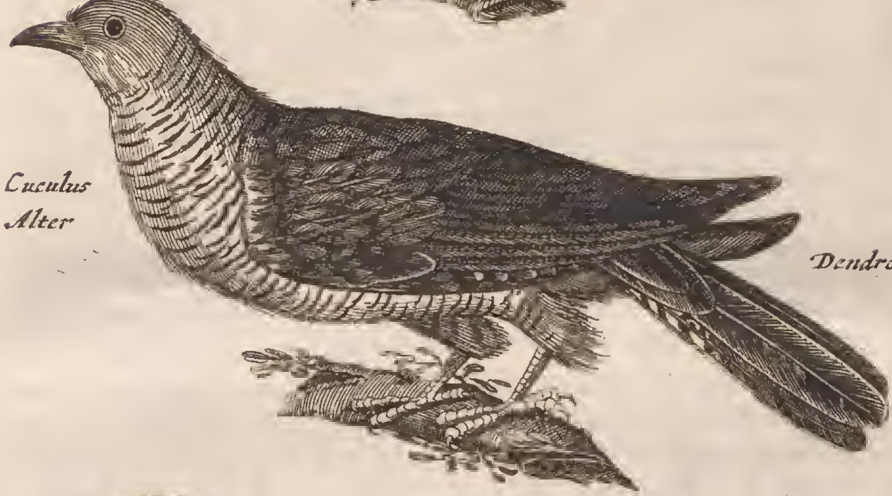

Cuculus
Alter

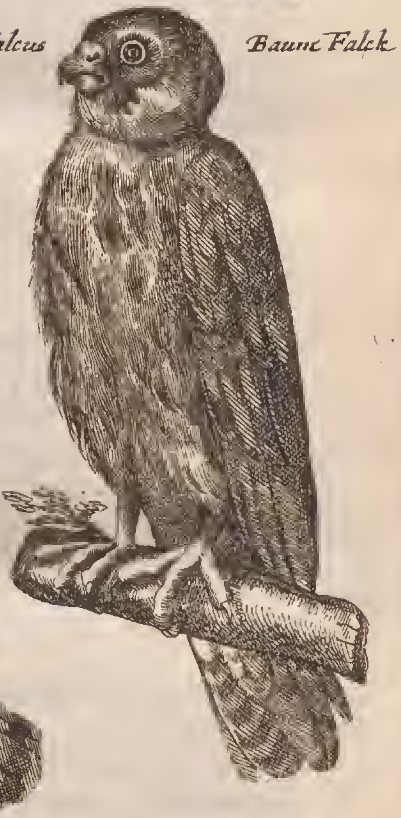

Dendro Falcus *Baum Falck*

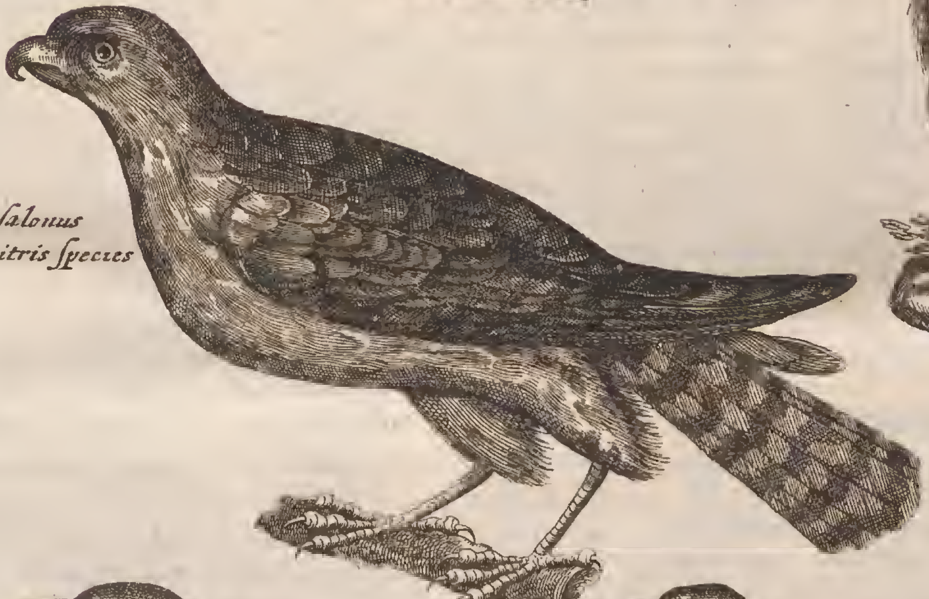

Aeſalonus
Accipitris ſpecies

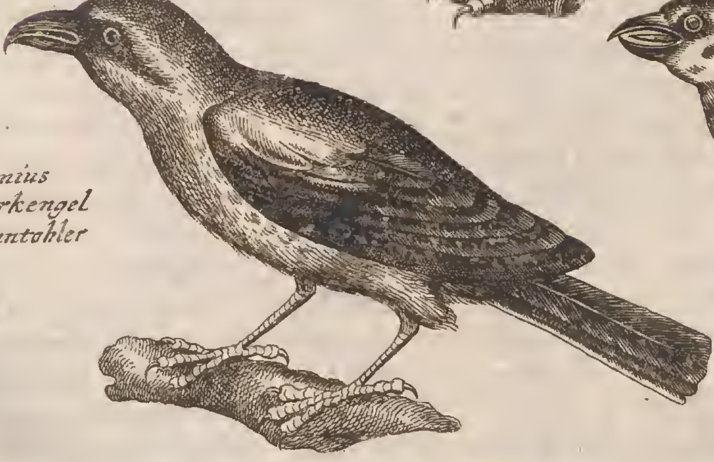

Lanius
Warkengel
Neuntohler

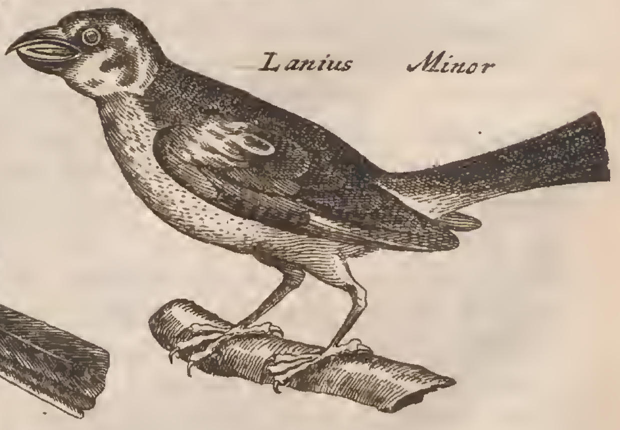

Lanius Minor

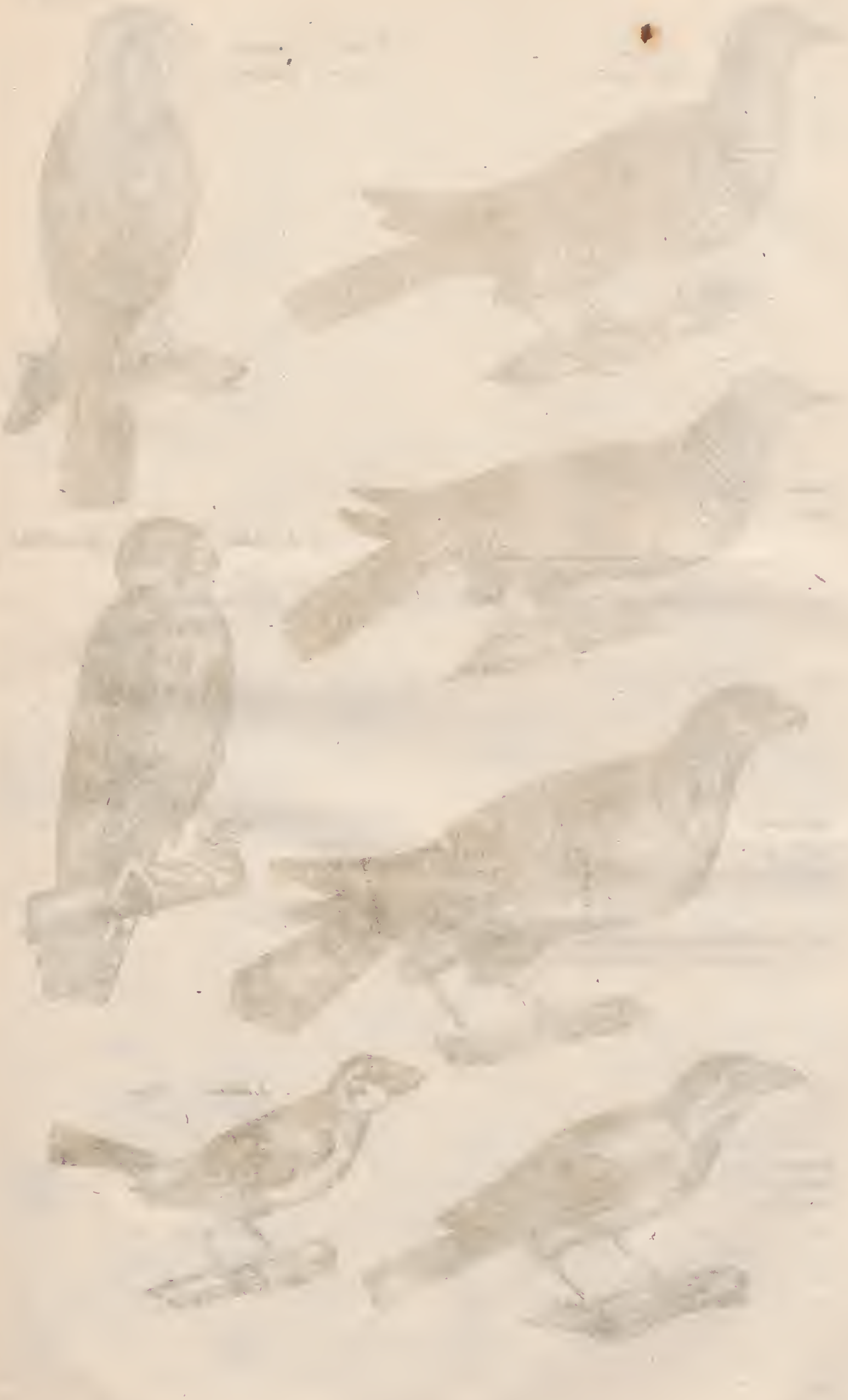

ook is in een opgeſneden maag, een mol gevonden. Hy is traag inde vlugt, en ook ſo leuy, dat hy met een pijl beſchoten, nauwlijkx ten derde maal wijken wil, en word daarom ligtlijk gevangen.

Simonid. apud Athen:

'tGebruik. Plin: l. 10. c. 49.

Sijn gebruik is voor de Kok, en de Geneeſkonſt. Inde Baleariſe eylanden, en by de volkeren van Auverne in Vrankrijk komt hy voor een pronk op de tafel; want hy heeft, voornamentlijk inde winter, ſoet en mals vleeſch Sijn klooten met honig en bronwater geſoden, worden om de min-luſt te verwekken, ſeer gepreſen.

Bapt. port. l.3.c.34. Pythog. nom:

Beſchryvingh. Ariſt: H: A: l.9. c.36.

De Subuteo of Hypotriorchis (dat is onder drykloot) welken naam *Ariſtoteles* geeft an die gene, welke onder de Havikken de breedſte zijn; ſo als hy van *Aldrovandus* beſchreven word, heeft hy den top van 't hooft uitten afgrauwe en kaſtanie bruine, na 't ſwart hellende: een plek van de ſelve verw daalt van het hooft langs de hooft-ſlapen tot de zyden van de krop, en een ander van 't beginſel der opening onder de ogen an beide ſyden door de krop heel lang af; ſijn oogſchellen ſijn geelagtig, de vederen vande kin en krop zijn geheel wit, en die verw ſtrekt ſich door de ſlapen tot het begin van den nek, en top uit, welk begin tegen den kleinen hoek der ogen over ſtaat; de vederen van de borſt, en in 't midden van den buik, met een langwerpige roſſche vlak gheplekt zijnde, zijn an de randen wit, in 't hol van de voeten vertonen ſich over al eenige knobbeltjes als wratten; hy houd ſich in hoge en dichte boſſchen, en is gewent de weyluy, die hy ſiet dat op de jagt van veldhoenderen oft quakkels beſig zijn, te vervolgen, om het wilt, dat van de honden opgejaagt wort, te roven. En dit zy van deſe genoeg: maar daar word gevraagt wat *Ariſtoteles* door de Pernes, Percus, Rubetarius en Levis ('t welk ligte geſeid is) verſtaat. De Pernos is by *Heſychius* en *Phavorinus*, 't geſlagt van een jagt-Havik, en vorder niet bekent. De Percus oft Percuus, ſchijnt om de ſwartheid van de vleugels de ſelve metten vinkken-Havik, te zijn. *Ariſtoteles* heeft mogelijk door den vinkken-Havik, het wijfje Niſus, en door de Percuus het mannetje gemeenlijk Muſchet genoemt, verſtaan. Wat de lichte is, word niet geweten. *Bellonius* meent dat het de Smerillus is. De Rubetarius ſchijnt de ſelve metten lichten, om dat *Ariſtoteles* van beide ſpreekt. Sy leven overvloedigh, en vlieghen laag by de aarde, en zijn een gedaante van de Wouwe. Die *Bellonius* ſeid, dat by de Egiptenaar gheheilight is, is in groote van lijf, de Raaf gelijk, met het hooft den Kiekendief, in verw ſtrekt hy na de Valk, die ook heiligh genoemt werd. Hy is in Egipten overvloediger, als enighe andere Roof-vogel; word ſelden in Syrien geſien, maar ſomtijds in Caramania, hy eet meeſt ſlangen. Waar van hy eertijds by de Indianen ſoo ge-eert was, datſe den genen die hem onvoorſien gedoot hadde, mette doot weder ſtraften, en den ghedoden Havik eerlijk begroeven.

Ariſt: H: A: l. 9. c. 36.

IV. LID.

Vande Lanaruis (oft ſcheur-Havik, oft wol-Havik en Collurio.

HIer ſullen wy handelen van het on-edel geſlagt der ſcheur-Havikken, die onder de Buteo te rekenen zijn, maar van den edelen ſullen wy onder de valken ſpreken. De naam is hem van 't ſcheuren der vogelen gegeven: oft om dat hy de vederen ſo ſaft als wol heeft (waar van hy wol-Havik kan ghenoemt werden) ſomtijds word hy Week-hooft, Witvalk, Afaartige, en witte Buteo genoemt.

Naam:

Aldrovand: l.5: c.11.

Aldrovandus geeft tweederlei beeltenis. d'Eerſte is den Duiven-moorder in grootte gelijk, met een breden top, een dikken kop en hals, en voort in alle delen, gelijk met den buik, 't gehele voorſte deel, met de dybenen, ſtiet, en de onderſte ſtart. Hy heeft tuſſchen den grooten ooghoek en den bek een ſwarte plek, lange vleugels, ver over den ſtiet uitgerekt; geele ſchenkels, en na evenbedeeling van 't overige lichaam geheel dun, en de ſelve van d'aarſe gebogen werden, totte nagelen toe een weinig meer als een hand breed lang, en naulijkx dikker als een tarwe ſtrohalm; kromme, maar tere nageltjes. De ander had een geele en ſwarte tong; 't hooft en de borſt, metten valen Havik, roſchagtig, de ghehele borſt vaal, tot den aars in 't langh met yſergrauwe plekken onderſcheiden. De ſlaghpennen van haar vleugels, ſchenen ten anſien van haar verw, te beſtaan uit ſes ſchokken; de ſtiet was geheel wit, de voeten had hy geel, de dybenen tot d'aarſe gebogen, werden met vederen bedekt, de ſchenkels recht als ſtaken, de nagelen lang en ſeer gekromt.

Albert: l.23. de Animal: c.15.

De koſt haalt hy van de muiſen: maar hy rooft ook de jonge vogels uit de neſten, en die onmagtig om te vliegen langhs de aarde kruipen.

Onderſcheid.

De Collurio is van het kleinſte geſlagt der ſcheur, oft wol-Havikken, en ſy zijn grote en kleine. Uit de grote, by *Ælianus* jagt-merlen genoemt, is het wijfje van een matige grootte gelijk de Snep, en ſchijnt van verre geheel aſchgrauw, van hooft na evenbedeeling van 't gehele lijf, drymaal groter; de bek heeft hy 't bovenſte deel ſeer omgebogen, het onderſte matelijk opwaarts gekromt, de tong an het uitterſte veelvoudig geſpleten, die in ſcherpe veſelen gelijk als hayrtjes aflaat; de ogen geheel ſwart. De ſtart die van den Exter gelijk; welke uitgeſpreid de hoornige en waſſende maan afbeelt. In 't mannetje zijn de krop, borſt, de buik, dybenen, en d'onder-ſtart bleker witagtig, de top van 't hooft, en den rugh zijn donkerder roſch; en ſy hebben de vederen van die delen ſo teder, datſe eerder ſafte en ligte hayrtjes ſchijnen. Daar was noch een ander geheel wit, uitgenomen den bek, ſchenkels, en nagelen. By dach ſitten ſy by na altijd op een hogen boom, oft een hogen duin. En als ſy in Switſerland onder de doornſtruiken ſitten, rechten ſy haar ſtart omhoogh.

Voedſel.

Haar ſpijs zijn kapellen, paardſvliegen, wormen, ruige rupſen, ſprinkhanen, kriekels, welke ſy, alsſe overvloet hebben, om in tijd van gebrek te gebruiken; an de doornen en pinnen van de bomen vaſt hechten, onder de vogelen, de ſneppen, vinken, en boſch-Exters. Als ſy hongerig zijn, ſlikken ſy gemorſelde beenderen, en ſo grote ſtukken vleeſch in, als ſy metten bek overgapen konnen.

Teeling.

Haar neſten maken ſy van moſch en wol, en den bodem, van heide. Sy kippen ſes jongen, de ouden, uitghenomen den bek, de dybenen, en voeten, mits de wortels van haar vederen naar het groen hellen, geheel ongelijk.

Stem.

Sy bootſen met haar ſtem het gebas van de honden, die men van verre hoort, na, oft 'tgeluit van den nachtuil, als hy een ander roept, en drukken het geluit, datſe dikmaal herhalen, van Houin uit. Haar ſtem is des winters,

Ælian.

en in den herft eenvormig, maar in de lente en ſomer, het verſcheiden geluid der vogelen nabootſende, ſoeken ſy die tot haar an te lokken; gevangen en inde koy opgeſloten, blyven ſy ſtom. Inde winter wordenſe lichtlijk gevangen: want ſy vallen de vogel die in de koy ſit an, en worden dan met een valdeur beknipt.

Daar zijn vijf geſlagten van de kleine Collurio, ghelijk *Aldrovandus* angemerkt heeft. De dry zijn op enige plaatſen root: de twee aſgrauw. Sy zijn vogeltjes weinig groter als de Lewerken, omtrent twe hand breed en een duim lang. Sy hebben alle an beyde zyden van den bek welk matelijk krom is, dry hayren als een hangende baard. Haar aller jongen, ſchijnen eer ſy vol vederen zijn, een weinig naar 't groen te hellen. Sy zijn malkander (gelijk *Bellonius* bevonden heeft) ſo gelijk, datſe nauwlijkx konnen onderkent werden. Haar ſpijs zijn ratten, muiſen, hagediſſen, en mollen; onder het eten op haar een been ſteunende, brengen ſy haar aas met het ander naar om hoog; ſy vliegen laag als ſy op den roof loeren, en blijven enigen tijd inde lugt, als in een weegſchaal hangen; ſy ruſten dikmaal in de diſtelen; ſy kippen acht, ſomtijds ſes jongen; die op den top van 't hooft rootverwig zijn, worden in Italien onder de lekkere ſpijſen gerekent.

Bellon: l. 2. de avib: c. 25.

V. LID.

Vande Milvus en Harpa (VVouvve oft Kiekendief.

Naam. Plin: l. 9. c. 26. Oppian: de pikis l. 1. Ovidius l. 3. Faſtor Plin. l. 16. c. 10.

MIlvus, welk woord een viſch, en een ſtar in 't noorder gedeelte des Hemels betekent. By de Grieken, Ectinos, by de Cretenſers Harpetas (en by *Heſychius*, indien die plaats niet verdacht te houden is) Anapteſioceras, by den ſelven, en *Phavorinus*, Scillos, Elanos, en Caſandarion genoemt: word by *Plinius* voor een geſlagt van Havikken gehouden, by *Ariſtoteles* onder de vleeſch-eters, maar hy is nauwlijk de naam van een Roofvogel waardig.

Onderſcheid. Ariſt: H. A. l. 6. c. 6.

Daar is dryerlei geſlagt. Het een Ectinos Aitolios genoemt van *Ariſtoteles*, die minder ſwart en ſterk zijn. Het ander geſlagt is groter, enigſins roſchverwig, en ſwakker, en word Koninks-wouwe genoemt, om dat hy van twe afgeſonden Valken, hoewel hy ſich tot inde wolken ſchijnt te verſchuilen, met groot vermaak der Prinſſen, ter aarde geworpen word, tot welke de Poelwouwe ook kan betrokken werden. Het derde geſlagt is witter en rooſagtiger, die overvloedig in Engeland, en de noordſe landen zijn, en welkers ſwartheid en vaalheid in wit verandert.

Ut bauſari Sabaudor: qui marinus eſt.

Beſchryving.

Sy hebben geen lange beſchryving nodig. De opſpalking van den bek is recht, ſonder enigh byhanghſel der kanten, van den tonghriem en uitterſte zyden tot het begin van den krommen haak. *Atheneus* ſeit, datſe de gal an de lever en den darm gehecht hebben.

Athen: l. 8. c. 8.

Plaats. Herodotus l. 2.

De gematighde landen zijn haar anghenaam, behalven datſe in Lybien omtrent de Springh-bronnen van de Nijl haar langh verhouden; daarom zijnſe in 't Eyland St. Domingo, en de angrenſende Zee veel geſien, welke geſplete ſtarten hebben: en in Engeland zijnſe op alle tijden des jaars, en om datſe alle vuiligheid vande ſtraten, en omtrent de Rivier de Teems oprapen, zijn ſy door de wet van alle beſchadigingh vry; Daarom ſoeken die van Ætolien met het ankomen van de Winter, eerder de warme landen als de Konincks Wouwe, en ſy overwinteren daar, (*Bellonius* verhaalt, dat hy op den leſten April omtrent de Pontus Euxinius, ſo vele geſien heeft, dat indienſe vijfthien dagen langh ſoo overvloedigh hadden overgevloghen, 't getal der menſchen ſouden overtreft hebben) oft houden haar in de neſten, en beſchermen haar lijf voor de koude, met het uitplukken van haar vederen, oft ſy koeſteren haar ſelven in de vermolmde Eykenbomen. Ten leſten, daarom verlaten ſy met het ankomen van de Somer de hete landen, en komen weder in Chriſtenrijk: doch die van Ætolien trager als de Koninklijke, en wanneer in deſe landen de hitte praamt, heffen ſy haar tot boven de Wolken, daar de weerbuigingen der Sonne-ſtralen niet toereiken konnen, en blijven daar dan een wijl tijds hangen.

Lib. 2. c. 28.

Voedſel. Ariſt: H. A. l. c. 3. Bello: l. 2. c. 28. Ariſt: l. c.

Sy leeven met het vleeſch van Dieren, voornamentlijk van jonghe hoenderen en Ganſen: ſoo levende, als doode, en ook met vruchten. Men ſeit datſe in Egipten in de Palm-bomen vlieghen, ende dadels eten: *Ariſtoteles* meent datſe het graan verwerpen. Sy drinken ſelden, om datſe heel ſelden droge koſt eten. En indien het gebeurt, en men *Tzetzes* gelooven magh, drinken ſy niet als regen-water, waar van ſy haar nochtans als het regent onthouden. Datſe in Egipten voor de venſters vande huyſen vliegen, en in 't Eyland St. Domingo de menſchen ſoo na by komen, datſe in haar anſien, haar ſel-

ven

Tab. XI

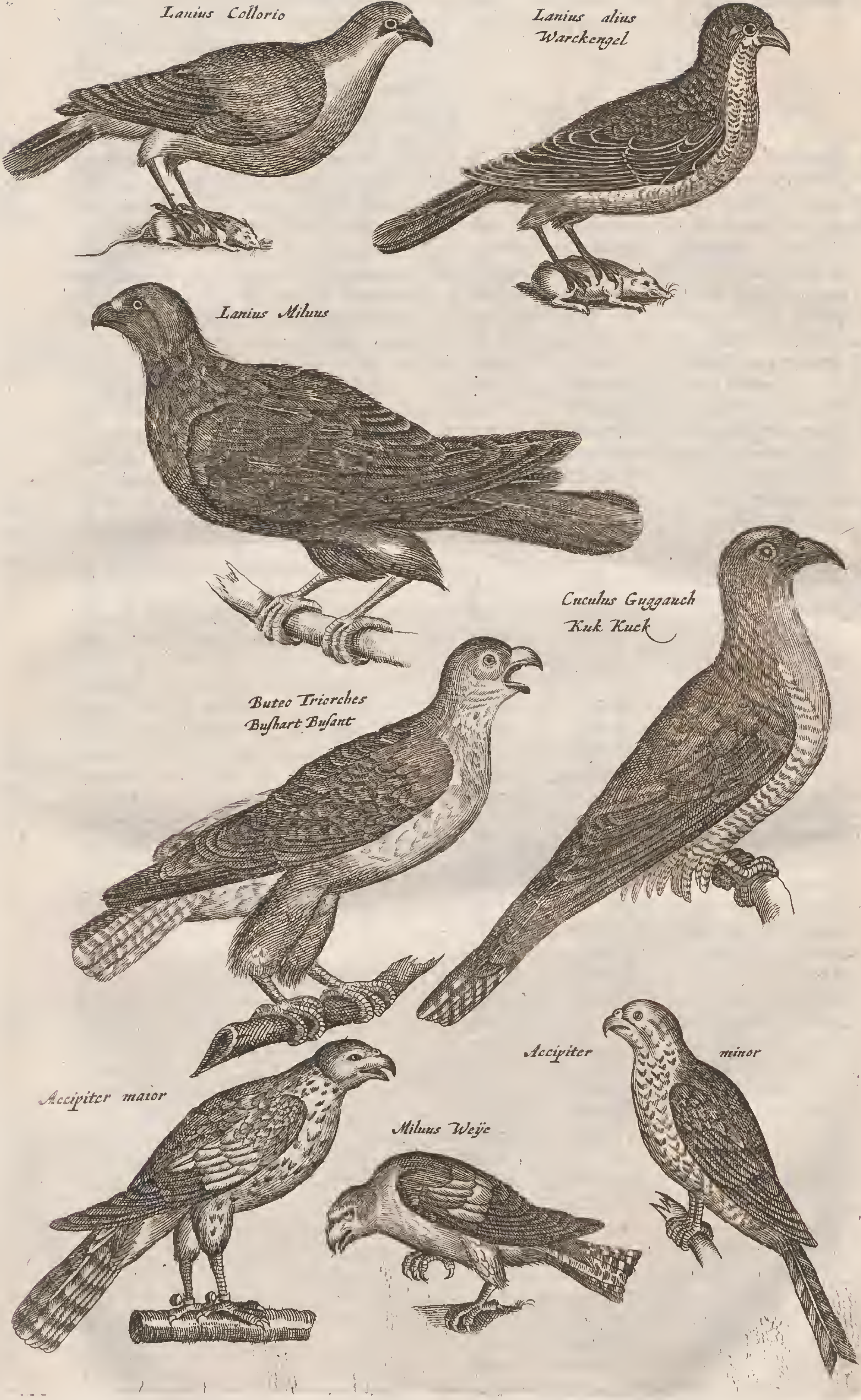
Lanius Collorio
Lanius alius Warckengel
Lanius Miluus
Cuculus Guggauch Kuk Kuck
Buteo Triorches Buſhart Buſant
Accipiter minor
Accipiter maior
Miluus Weÿe

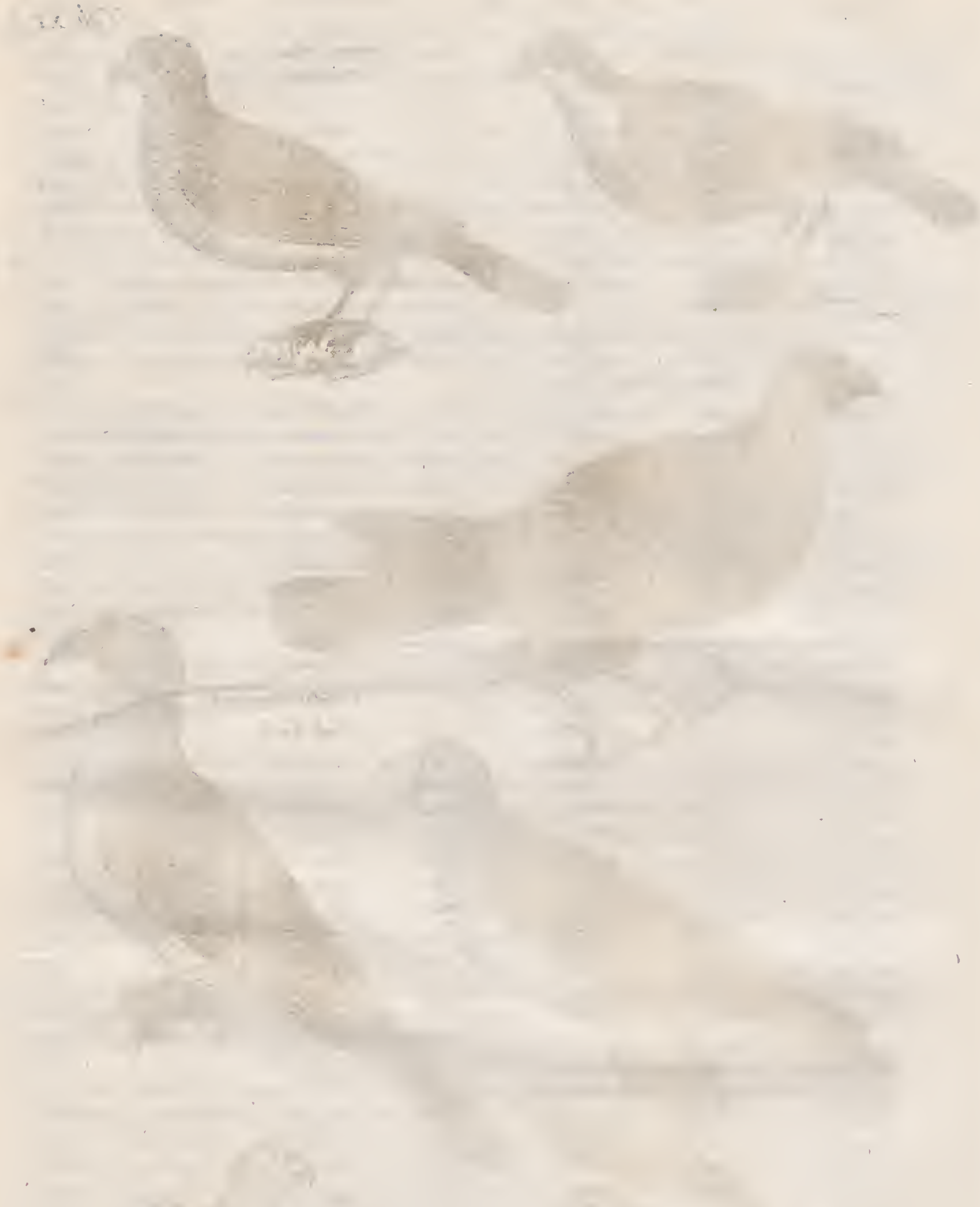

Plin: l. 10. c.10.
Ovid: l. 2. Metamorph:

ven het lijf vande vloyen reinigen, is een kenteken van tamheid; maar datſe de kinderen de ſpijs uit de handen, ſommige het vleeſch en viſch diemen ſchoon maakt, ja in de ſteden de luiden over ſtraat gaande de hoeden, voornamentlijk ten tijde van haar neſtelen, ontroven, wijſt haar roofgierigheid an; Datſe in Elide niet dat eetbaar is van de Grafmaaltijden, en van 't Autaar van Olijmpia, dat *Iupiter* toegeheilight is, geſeit werden geen vleeſch te roven, is oft valſch, oft een teken van vreſe voor het volk. Sy worden ghelooft het eerſte jaar om haar ſtoutmoedigheid niet dat doot is te proeven, het tweede, door ſchrik niet dat levendigh is te eten, en in 't derde van honger te vergaan.

Teling.
Ariſt: H: A:l.6. c.6.

Sy leggen twee, ſomtijds dry eyren, en kippen ook ſoo veel jongen in de tijd van twintigh dagen, maar die van Ætolien (*Plinius* ſet qualijk over Ægolien) vier jongen.

Stem.

Soo ghy de Stem anmerkt, ſchijnt hy te thilpen.

't Geſicht.
Apulei: in Mileſiac: in avibus,

't Geſight heeft hy heel ſcherp, waar van hy by *Ariſtophanus* Pantophtalmos, dat is, Al-oog genoemt is.

Vlught.
Iuvenal: Satyr: 4.
Bellon: l, 2. de Avib: cap. 26.
Ovid: l. 2. de amore.
Plin: H N:lib. 10. cap. 10.

Sy zijn ſnel ter vlught, en hebben daar in iet ſonderlinghs; ſoo om datſe haar tot in de Wolken verbergen, en met onvermoeiden arbeid, de grootſte ruimte des loghts afvliegen: als om datſe haar met ſoo grooten ſnelheid neerſtorten, datſe dikmaal eenige ſtukken van een om hoogh geworpen Oſſenlongh, mette klauwen vatten eerſe weder op d'aarde vallen. En noch dit, om datſe Gieren inde locht maken, waar van ſy Cuclenuſai, en Perodenſai, oft Circaueæ, dat is Kringvogels genoemt werden: en langh met onbewogen vleugels, door de kraght van een uitgeſtrekte beweginghh blijven hangen. Want die vleugels daar de wind onderſchiet ten deel een weinigh lichtende, ontfanghen ſy de beweginghh van de loght ook in 't overige lichaam, en worden alſoo onderſtut: ook dient haar de brede ſtart tot vleugels, dien ſy na de ſaak vereiſcht uitbreiden, inkrimpen, neerdrukken en verheffen. Hy ſchijnt ſeit *Plinius*, de konſt om Schepen te beſtueren ons geleert te hebben met het buighen van ſijn ſtart, de natuur alſo in de loght anwijſende watter in de holle Zee nodig was.

Vrindſchap.
Ariſt: H: A:l.9. c.2.
Ælian: H. A:l.5. c.48
Horat. in Epod.

Sy houden vrindſchap mette Harpa en Koekkoek, vyandſchap mette Vos, Raven en Duiven. Op der Sonne ſtilſtand zijn ſy mettet voetevel gequelt, waarom ſy haar dan veeltijds verbergen.

Gebruik.

Haar gebruik is in ſommige plaatſen by de arme luiden in ſpijs. In de Genees-konſt word ſijn gebrande aſch tegen de vallende ſiekte gedronken; de kloten met bronwater geſoden, tegen de onmagt van 't minneſpel: en ſijn drek tegen de Gicht, 't geen de wormen, die daar uit, als ſy 40 dagen geweekt werd, voortkomen, ook doen konnen, ſeer gepreſen. Wat de Harpa is, daar in komen *Ariſtoteles*, *Plinius* en *Oppianus* niet over een, *Geſnerus* gelooft dat de Harpa van *Oppianus* de gulde Gier is, om dat hy onder de kin vederen gelijk een baart heeft. *Aldrovandus* meent dat hy een Poelwouwe is.

L.5. c. 16.

VI. LID.

Vande Koekkoek oft Cuculus.

Naam.
Athen: l. 9. c.27.
Fernel. 6. method. c. 2c.

CUculus, met welken naam een bergh in 't land van Bononien, een Zeviſch, een kruid, en andere dingen genoemt werden, heeft by de Grieken den naam Coccijx, van ſijn ſtem gekregen. Hy word by den Havik gheſtelt, om dat hy dien ſo ſeer gelijk is, dat hy ten tijde van *Ariſtoteles* gelooft wierd van den Havik voortgebragt te zijn. En by de Françen word met een ghemeen ſpreekwoord, de valk des koekkoeks Vaar genoemt. Dit ſchijnt een dwalingh van *Pliuius* te zijn; want wijl *Ariſtoteles* ſchrijft dat de Koekkoek van den Havik gedood werd, dat geen vogel in ſijn geſlagt te doen gewoon is, leert hy met een, dat de ſelve niet van 't Havikx geſlagt is.

Bellon: l. 2. de Avibus c. 29.
Ariſt: H: A:l. 6.c.6.

Onderſcheid.

Daar is twederlei geſlagt, namentlijk groot en klein, die alleen in grote van elkander verſchelen.

Beſchrijvingh.
Ariſt: l. c.

Nocht, het is nodigh datſe naukeurigh beſchreven werden. Sy hebben ſeid *Ariſtoteles* geen kromme nagelen ghelijk de Havikken, en zijn met de kop de Havikken niet gelijk, maar volgen met beide die delen meer de Duiven als de Havikken; dien ſy niet anders als mette verw gelijk zijn; de Havikken niet anders dan, om dat die met plekken en ſtreken verſcheiden zijn, de Koekkoeken alleen, gelijk als met ſtippelen. Maar wacht u dat gy dat van de voeten, buiten 't gebrek van kromte verſtaan ſoud, want ſy hebben nocht dry klauwen voor, en een achter, gelijk de Duiven, maar achter en voor twe, gelijk de Exters en nacht-vogelen, 't welk de oudheid onbekent was. Maar 't geen van de ſtippelen geſeid word moet eng genomen werden; want die *Aldrovandus* beſchrijft, zijn an 't voorſte deel ſo aſgrauw, als wit, met dwarſe langagtige roſſe ſtrepen oft plekken, ſomtijds geſcheiden, dan weder meer t'ſaam verknogt, onderſcheiden. De ſchenkels komen in die gene, mette grootte van haar lijf niet over een; want de dighien zijn kort en dun, en de ſchenkels nauwlijkx een duim breet lang. *Aldrovandus* heeft een jonge beſchreven die geheel ſwart, met roſchagtige plekken over de vleugels beſprinkelt was, en dien de neuſgaten in den bek hoog uit puilden, het binnenſte gedeelte van den bek was geelverwig.

Plaats.

So wy de plaats anmerken, ſy worden bykans by alle volkeren gevonden, uitgenomen, indien men *Alvarezius* geloven mach, in de nieuwe wereld, en in Moren-land. Des Somers na den aart der vogel, in wiens neſt hy broeyd, onthoud hy ſich, oft in de bomen, oft ſteen-klippen, en op de oevers van Rivieren: des Winters verbergt hy ſich inde hollen der aarde, ſtenen, en bomen. Men vertelt voor een beuſeling, datmer een heeft hooren roepen die in een boom verborgen lag, als het blok in den oven geſteken was, om die heet te maken.

Spijs.

Sijn ſpijs zijn rupſen, muggen, en graan, ook vleeſch, indien het waar is, dat de grote de jongen der broeyende, ja de broeyende ſelf verſlinden, 't geen ſommige geloven, hoewel ſy daarom geſeit werden geen vleeſ-eters te zijn, om datſe ſomtijds den Havik tot aas verſtrekken. Des Winters als hy verſchuilt is hy ſonder vederen, en is te geloven, dat hy met het gene hy daar vergadert, oft gevonden heeft, ſich onderhoud, oft op de wijs der Swaluwen en Beeren leeft.

Telingh. Ariſt: l. 3. de generat: c. 1. Idem l. 6. H: A: c. 7. H: A: l. 6. c. 1. Ariſt: l. 9. H: A. c. 29 Ælian. l. 3. de ſt: c. 30. Plin: H. N. l. 10. c. 9. Ariſt: l. 3. de generat. l. 1. Ælia: l. 3. de A. c. 30.

Wat angaat ſijn teling, wijl hy van een kouden aart is, leit hy meeſt maar een oft twe eyren. Een ſeker geſlagt neſtelt in de klippen; (ſo zijn de woorden van *Ariſtoteles* te nemen) de overige leggen haar eyren in 't neſt van de Ringduif, Lewerk, Geelvink, en voornamentlijk van de Graſmuſch, 't zy oft om datſe menen en bevreeſt zijn, dat het anders niet veilig genoeg voor haar jongen ſoude zijn, oft om datſe van wege haar koude geſteltenis des lichaams haar eyren niet konnen uitbroeyen.

Verſtandt. Ariſt: l. 6. c. 7. Iſidor. l. 12. Orig: c. 7. Oppian: in 1. l. 1. Ælian. l. c. Niphus apud Aldrovand.

Inde dankbaarheid tegen haar voedſter komen de Schryvers niet over een. Sommige ontkennen dat, wijl ſy ſchryven datſe maar alleen de eyren van die vogelen, in welkers neſt ſy de hare leggen, op-eten, oft datſe groot geworden zijnde, van haar voedſter het bedrog merkende verlaten worden, oft datſe ſterk genoeg totte vlugt zijnde, by haar ſelven overtuigt zijnde, na haar regte ouders vervliegen, oft dat de voedſters, wanneerſe de jonghe Koekkoek ſiet, welk eer ghekipt word als haar eigene jongen, met de ſelve haar te vreden houd, en de andere eyren verlaat, oft datſe haar eighen ghekipte jonghen (door de ſchoonheid van de Koekkoek bewegt zijnde) als baſtaarden doden, en den jonghen Koekoek tot ſpijſe geven. Andere beveſtigen dat, wijl ſy geloven datſe de eigen jongen, van die gene die haar uitgebroeyt heeft, met voeten vertreden, en van ſpijs beroven, en in haar tegenwoordigheid, wegſlepen, en datſe ſterk genoeg totte vlugt zijnde, haar voedſter ſelf anvatten. Het ſy hoe het is, dat is ſeker dat de Graſmuſch de Koekoek uitbroeyt en opvoet.

Ariſt: l. 9. H: A: c. 29 Plin: H: N: l. 10. c. 9. idem l. c.

Vlught.

Haar vlugt is kort, afgebroken, en laag by d' aarde, en om ſijn vyand t'ontvlugten, ongeſtadig. Daarom meent men, datſe wanneer ſy over komen, op de ſchouder van de Kiekendief gedragen worden, op datſe door te lange vlugt vermoeyt zijnde, niet ſouden beſwyken. Sy komen gemeenlijk in 't begin van de lente voor den dach, welke zy, na de twehoofdige ſlang Amphiſbena, ons eerſt te kennen geven, met het opgaan van de ſtar, de hond verſchuilt hy, en word dan heel ſelden geſien. Des Winters ſit hy geplukt in de holle gaten.

Plin: l. c. Ælian: l. 3 de animal: c. 30.

Stem. Ariſt: H: A: l. 9. c. 49.

Sijn ſtem is koekoek, en die ſlaat minder door, wanneerſe haar verbergen willen. Op ſommighe plaatſen roept hy volkomentlijk totten leſten van Hoymaant by ons tot den heiligen Jans-dach, indien hy langer roept, worden de Druiven niet wel rijp.

Afkeer.

Hy heeft meeſt alle de kleine vogelen tot vyanden, voornamentlijk als hy ſijn eyren ſal leggen, 't zy oft, om dat haar ſijn bedrog bekent, oft om dat hy den Havik ſo ſeer gelijk is. Ook verſlint hy de krekels die uit ſijn quyl voortkomen, die hem met hopen anvallen en onder ſijn vleugels kruipen. Daarom laat hy omtrent de hondſdagen, wanneer de boſſen vol krekels zijn, ſijn roepen af.

Toeneigingh.

Van ſijn vrindſchap mette Kiekendief is boven gheſproken. Dat van den Paliurus (welk een doorn-agtige boom op de Koekkoeks-bergh is) uit *Plutarchus* verhaalt, dat daar alle dieren die daar op komen ſitten, behalven de Koekoek, als met een lijm vaſt blijven, is niet minder verdigt als dat van de krekels, die men ſeid dat uit ſijn quyl voortkomen.

Plutarch: de fluviis.

Siekte.

Onder de gebreken van ſijn lichaam kanmen rekenen dat hy 's winters kaal word, ſijn vederen verwiſſelt en ook in verw verandert, want als hy ſijn rok uitgeſchut heeft, word hy rouw en ſcherp.

'tGebruik.

Hy heeft ook ſijn ghebruik inde Genees-konſt, om dat ſijn gebrande aſch goet tegen de pijn van de maagh is, en is ook goet tot ſpijs, vermits de jongen wanneerſe eerſt beginnen te vliegen, in malſheid van vleeſch, alle andere vogelen overtreffen.

Plin: l. 10. H: N. 9.

IV. OPSCHRIFT.

Vande Valken.

I. HOOFT-STUK.

Vande Valken in 't algemeen.

Naam.

HEt woord Valk, voor ſo veel het een vogel betekent, is ſoo algemeen, dat de Schrijvers daar mede 't geheel geſlaght der Roofvogels beſloten hebben; en *Aquila*, met *Theodotio*, en *Symmachus*, alle die vogels die tot de jaght gebruikt werden, Valken ghenoemt hebben. De jonger Schryvers hebben haar den naam van den krommen haak van haar nagelen (falcati ungues) gegeven, welke in Toſcane en Campangie met een inlands woord Capys ghenoemt wierden, en die nu van ons ſullen beſchreven werden: nochtans niet ſo ingetogen, oft daar ſal iets 't geen mette Havikken gemeen is, onder-lopen.

Albert: l. 23. de animal:

Onderſcheid.

Bellonius heeftſe tot dry ſchokken betrokken, te weten in die gene, die van plaats veranderen, in Veld en Strand-valken. *Albertus* tot edele onedele en middelſlagh, die uit de verſamingh van edelmoedige, en de traghe voortkomen. Onder die gene begrijpt hy de Heilighe Valk, Kerk-valk, Bergh-valk, Vremde, Bultighe, Witte, Rode, Blauwvoet, Boom-valk en Steenbikker. Onder deſe, de Buteo, de Scheur oft Wol-Havik, en de Klinker, maar qualik: onder het middelſlagh,

L. 23. de animal.

Tab. XII

Falco Rubeus Rother Falcke

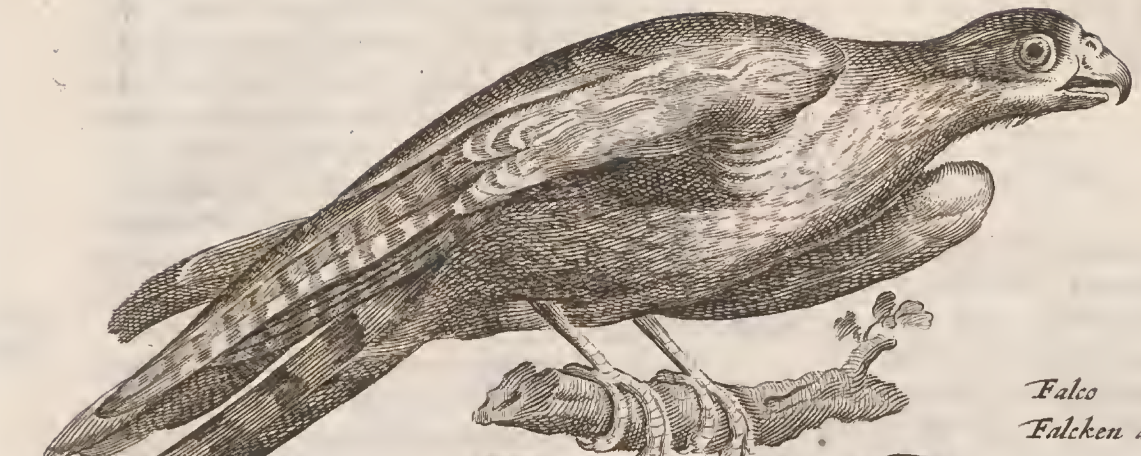

Falco alies
Falcken ander art

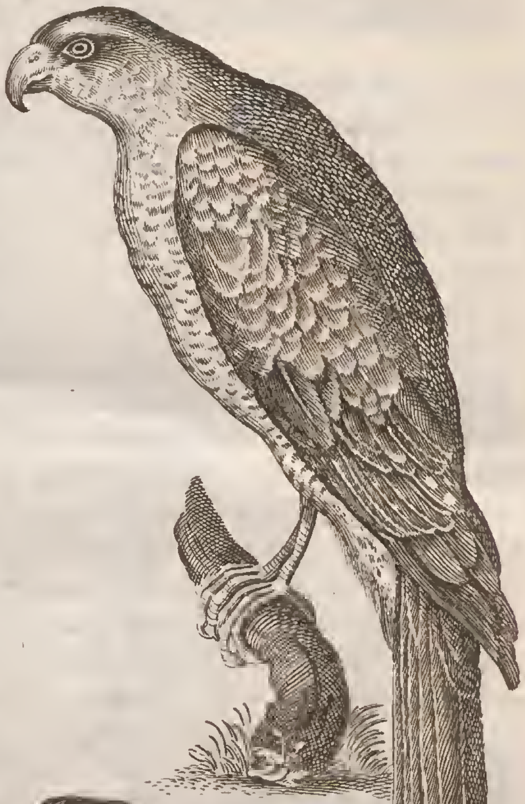

Falco aliter

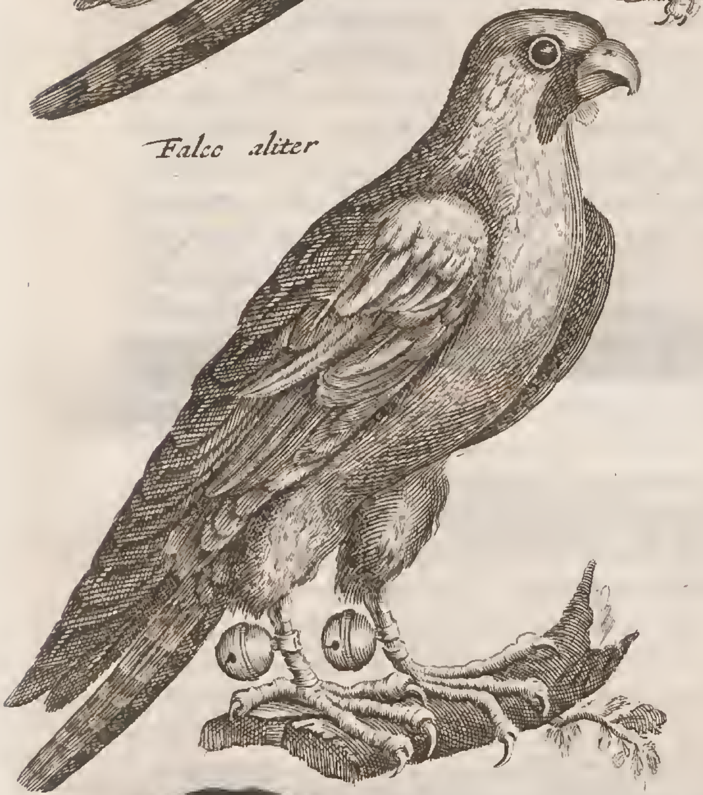

Falco
Ocnentanus

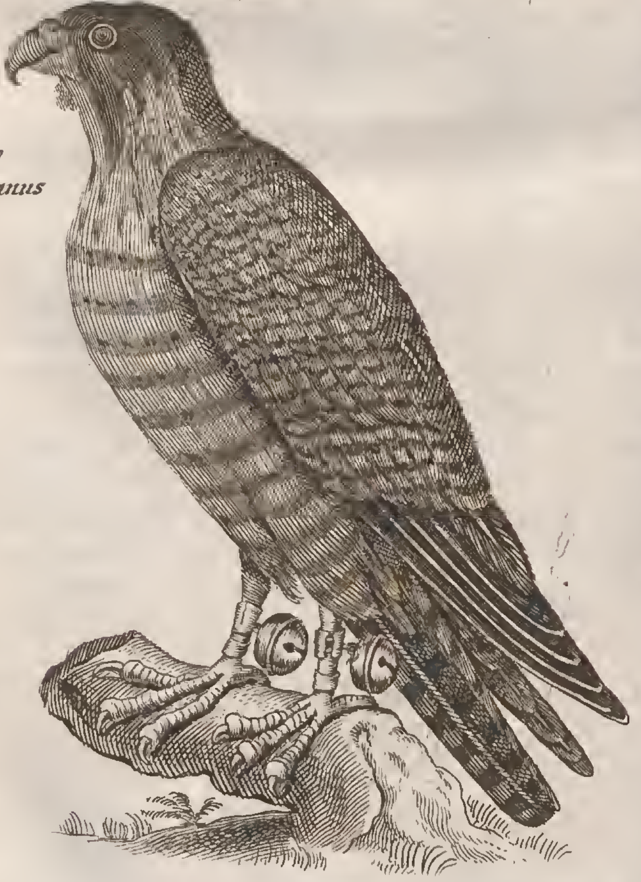

Falco Pas:
Sagir

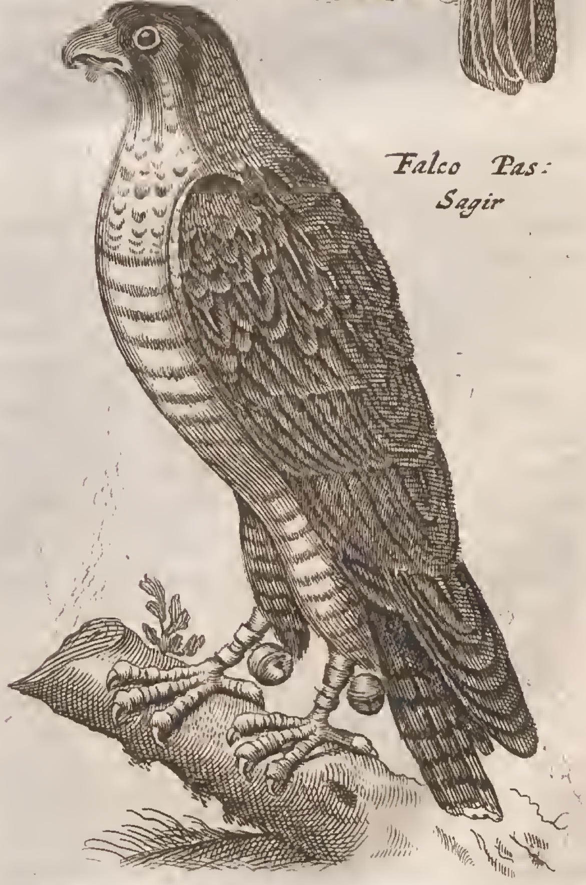

ſlagh, ſtellen ſommige de Duitſe en Tunetaanſe, maar deſe verſchillen alle in ouderdom, verw, en vorm des lichaams. Hier van worden ſommighe Hornotini, dat is die van een ſelve jaar zijn, Nidularii, dat is Neſtvalken, die uit het neſt t' huis groot gemaakt zijn, en niet ghelijk de Ramulary pennen voortbrengen; Ramulary, die omtrent het neſt omvlieghen, en Mutati dat is Wiſſelvalken, dat zijn die kaal zijn, oft haar oude vederen met nieuwe verwiſſelt hebben.

Beſchrijvingh. Wat angaat ſijn nauwkeurighe beſchrijvingh. Op het hooft, den rugh, en bovenſte hals, op het buitenſte van ſijn vleughels en ſtart is hy afgrauw en ſwartaghtigh, in ſijn andere delen verſcheiden geverwt, en somtijds met ſtrepen verdeelt; maar dat in 't eerſte jaar: ſijn tweede verw is roſch oft bleekroot, daar na word hy allenghſkens wit, en ſoo veel te meer, hoe hy ſijn veederen dikmaalder verwiſſelt heeft; heeft het hooft dik, niet langhagtigh oft ſpits, aan het bovenſte deel van de rondheid af hellende; de hals en bek kort, ſwarte plekken op de kaakbeenders, omtrent de ogen witte, de oghen ſelfs ſaffraanagtigh, na het root ſtrekkende, de borſt met het borſtbeen ſcherp en hard, brede ſaffraanaghtige voeten, na het wit hellende, de ſchenkels kort, de heupbenen lang, en vol vederen en z: Sy onthouden haar in 't geheel Noorder deel, en dat zijn de beſte; Boſnia brengt witte, en d'Ooſterſe landen geen quade voort: ſy leven meeſt op de hooghſte Bergen, oft op de hooghſte Bomen der Boſſchen.

Stem. Sijn ſtem buight van het fijn, wat naar het grof.

Vlught. Hy ghebruikt een wonderlijke wijs van vliegen, in 't begin, midden, en einde van ſijn jaght. Op den roof gaande, ſchiet hy met een ſnelle vlught in de hooghte, en ſtort weder, de klauwen mette welke hy ſlaan wil, an ſijn borſt voegende, met ſulken gewelt, en een ſchuinſe vlught op den Vogel neer, dat hy een gheluit als van een ghedreven wind maakt, en den vogel in 't neerſchieten ſlaande, maakt hy ſo langen wonde, dat hy van 't hooft totte ſtart, opgeſcheurt, oft 't geheel van de kop berooft, op d'aarde neder valt.

Strijd. Paræus, l. de Hominib: & animal: Præſtantib: Metten Reiger voert hy een gevaarlijke ſtrijd, want als deſe ſigh onder hem ſiet, ſteekt hy ſijn langen bek, die hy eerſt verborgen hadde, om hoogh, en ontfanght den daalenden Valk daarmede ſodanigh, datter de Valk dikmaal mette borſt dwars door valt, en ſy beide met opgerete ingewanden ter aarde ſtorten.

Siekte. Hy word met veel ſiekten gequelt, mette koorts, popelſy, ſweren van 't hooft, ſwijmelingh, mette ſtar in d'oogen, korten aſem, wormen, voetevel, luiſen en z.

Afkeer. Hy voert viandſchap, ſoo mette Lewerk, die liever inde handen van de menſchen, als in de klauwen van de Valk vallen wil; als mede met een kleine water vogel, die als hy de bellen vande Valk hoort, ſich liever vande menſchen met ſtenen laat dood goyen, als ſich mette vlught in de locht heffen.

II. HOOFT-STUK
Vande Valken in 't byſonder.

I. LID.
Vande Vremde, Heilgihe en Gyrvalk.

DE gedaante der Valken hebben wy boven verklaart. De vremde Valk, die om ſijn edelmoedigheid, en ſtoutheid, de eerſte plaats bekleed, heeft den naam daar van gekregen, oft om dat hy altijdt van 't eene landt in 't ander vlieght, oft om dat ſijn neſt by generlei volkeren gevonden is.

Onderſcheid. *Carcanus* heeft van wegen de verw, vier geſlaghten geſtelt, van wegen deſelve verw *Belliſarius* twee: het eene welke mette veren Koper-root is, en die in ider top van haar pennen de geſtalte van een kroon met wit onderſcheiden, vertoonen; indien hy moet uitmunten, ſoo moet hy de kop booghſwijs gekromt, metten top wat verheven, rond en aſchgrauw hebben, en ſo haaſt hy ſterk genoegh is om te vliegen, boven op den bek eenige pluimtjes vertoonen, die de gedaante van een baard hebben. De krop moet met ſwarte ſtrepen in de lenghte getrokken, ghevlekt zijn; ſijn winkbrauwen en kaakſ beenderen wit, met eenigh root vermenght; den rugh blauwaghtigh, de vleugels langh, op 't uitterſte vande ſtart leggende: de ſtart langh met dikke pennen die allenghſkens ſpits aflaat, de dighien langh, de ſchenkels kort, de voeten tuſſchen geel en lootverwigh, de klauwen dun, de nagelen groot, ſwart, en ſcherp. Sy zijn inboorlingen van Sardinien, Egipten, Cyprus, Creta, Rhodus; indien'er eenige in Italien gevangen worden, die gelooft men dat derwaarts door 't ghewelt der winden overgejaaght zijn. Datſe in de Alpen neſtelen verhaalt *Albertus Magnus*, mette geloofwaardigheid van een oud Valkenier. Het ander geſlaght is ſwarter, welk van het eerſte in veel tekenen verſcheyden is: die hebben de dighien met dwarſe ſtrepen onderſcheiden, de ſchenkels ook ſaffraanaghtigh bleek. Die uit dit geſlaght van *Aldrovandus* beſchreven werd, heeft de top van 't hooft plat en neergedrukt, den bek met een geheel geel vel, de neuſgaten omvangende, an het hooft vaſt gehecht; ſijn hooft, nek, rugh en vleugels donkeraghtigh, en de groote pennen der vleugels waren met ſwarte vlekken beſproeyt; de krop was uitten witte, een weinigh geelaghtigh, aan het onderſte deel met dwarſe ſwarte ſpikkelen onderſcheiden; de borſt, buik, en dighien wit met ſwarte breedaghtige ſtrepen geſpikkelt. Dit geſlaght ſchijnt het ſelfde te zijn, dat ſommige volkomentlijk ſwart, en andere Koolvalk noemen. Aldra: l. 7. cap. 1.

Plaats. Daar werd gelooft, datſe eerſt inde gheberghten dicht by Babilon geſien zijn, en daar na in Salamine haar vertoont hebben: nu wordenſe in de Alpen, en Pyreneiſe Bergen gevonden, in Duitſland zijn ſy noch ſelden.

Vlught. Deſe beide roeren haar vleugels in 't vliegen ſelden, en worden ſoo van de Berghvalken onderſcheiden, en ſakken van omhoogh geſwind naar beneden.

Verſtand. Sy zijn ſoo tam, datſe ſomtijds niet konnen vergramt werden, en meer uit een grootſhartigheid als door den honger na 't welgevallen van de menſchen jagt maken. De Cretiſe vangen ook Kranen, Enden, Duikers, Sneppen, Phaſanten en Reigers, voornamentlijk indienſe door den honger angeport werden. Als hy een Arent geſien heeft, vanght hy na die tijd nimmer vogels meer.

De Heilige, die ook Brittanniſe, Ælyus, Aëriphilus, en by *Avicenna* Suiker-valk, en door navolgingh der Grieken, Kerk-Havik, door uitnementheid, oft om de grootte van ſijn lijf, oft de treffelijkheid ſijner kraghten genoemt werd. Sy worden van *Bellonius* onder 't getal der Havikken geſtelt; by *Tardivus* worden dry geſlaghten der ſelver gevonden. Het een, 't welk Haſen en Hinden; het ander, dat kleine Geyten vanght, het derde noemt hy vremt, waar van wy boven geſproken hebben.

Bellon: de avibus l. 2. c. 14.

Beſchryving. In de beſchrijvingh komen *Albertus* en de Keyſer *Fredericus* niet over een. Indien wy *Carcanus* volgen, ſoo is hy veeltijds langhaghtigh van lijfs geſtalte; de kop heeft hy boven plat en grijs, de bek blauw, de neusgaten klein, de borſt, den rug, en de bovenſte vleugels met donkere plekken; de dighien binnewaarts wit, de ſchenkels en voeten bykans blauw, de ſtart met ronde plekken, in gedaante van een boon oft nier onderſcheiden. 't Zijn de beſte die root roſch, oft heel grijs zijn, met een dikke tong, brede voeten, en dikke bleek-blauwe klauwen.

Plaats. Sy worden gevonden by de Tarters en Moſcoviters. In polen, 't welk de Keyſer *Maximiliaan* door ſijn verſpieders ondervonden heeft, neſtelen ſy in niet al te hoge bomen. Als ſy tegens 't zuiden om haar aas vliegen, wordenſe van de Vogelaars, die van haar overkomſt kennis hebben, op de Eylanden van de Ægeiſe zee onderſchept, en ſy worden ook uit Creta te Venetien gebragt.

Poul: jov: in Libro de legat: Moſcovit.

Voedſel. In ſijn voedſel ſtemmen de Schryvers niet t'ſamen. *Belliſarius* ſeid datſe ook dode krengen eten. *Tardivus* ſeid ook datſe grove ſpijs licht verteren. *Albertus* heeft nagelaten, datſe lekkerlijk moeten geaaſt werden met varſche ſpijs, als herſſenen en geſond vleeſch. Sy zijn ſnel ter vlugt, ten waar ſy uit de neſten geſtoort waren, en heffen haar ook boven de wolken. Sy vangen boſch-Ganſen, Kranen, Reigers, Haſen, Geiten; hier ſitten ſy boven op, en halen haar 't brein boven uitte kop. In haar geſigt durven ſelfs de Arenden niet vliegen.

Beſchrijvingh. Aldrovandus l. 7, c. 3.

De Gyrvalk (word qualijk van ſommige Herodius genoemt) die van *Aldrovandus* beſchreven werd, had den top van 't hooft plat, aſgrauw gewerſt, de bek kort, en blauw, met een matelijken haak neerwaarts gekromt, en blauwagtig verſien; de rugh, de vleugels, buik, en ſtart waren wit, maar ider veder van den rug, en vleugelen, was bykans met een ſwarte plek getekent, die enigſints de geſtalte van een Hart-ghelekken; de vleugels waren geheel lang, de ſlagpennen omtrent den uitterſten top, waren met een grooter en langher ſwart teken geciert, en die nochtans met een witte rand wierden beſloten; de krop, de borſt, en buik waren ſuiver wit; de ſtart kortagtig, met dwarſe ſwarte plekken onderſcheiden; de klauwen van de voeten langagtig, ſterk, breed uitgeſpannen, met een vaſte ſchors over 't geheel bedekt.

Onderſcheid. Haar gheſlaghten worden van de verw geoordeelt. Sommige zijn geel, root, en aſchgrauw. In Moſcovie ſult ghy ook witte vinden; die an de borſt wit zijn, zijn ook meer wit, en in 't eerſte jaar is haar den rug ten deel wit, ten deel roſch, oft roodagtig, maar als ſy verwiſſelt zijn, ſo verandert die roſchagtige verw in ſwart.

Plaats. Haar geboort-plaats ſtelt *Belliſarius* Norwegen en Yrland: maar het is ſeker datſe in Tartarie, en Moſcovie ook gevonden werden.

Paul. Venet: l. 1. c. 61. Miſchov: c. 14. Aſianæ Sarmat:

Voedſel. Sy eten gemeenlijk Duiven en diergelijke: en na datſe eenmaal van enige vogel geproeft hebben, verlaten ſy die, en vervolgen een andere buit; ſy grijpen ook Arenden an. De Havikken, de Niſus, en Valken, ſullen als die ankomen vliegen, haar roof niet verder vervolgen, maar blijven verbaaſt ſtil ſitten. Indiener een inde vrye locht, op vijf Kranen afghelaten werd, ſal hy niet ophouden haar te vervolgen, voor dat hyſe alle ter aarde geworpen heeft.

Verſtand. Sy hebben twe dinghen byſonder. Het een, dat als ſy veel t'ſamen vliegen, gemeenlijk op een ſekere orde van haar ouderdom, haar ſpijs genieten. Het andere, datſe tegen de wijs van andere Roofvogels, haar nimmer meer met water waſſchen, maar alleen zand gebruiken. Sy hebben ook ſulken vermaak inde koude, datſe altijd gaarne op het ys, oft een ſteen, oft koude marmer ſtaan.

II. LID.

Vande Berg-valk, de Edele valck, en de Valk van Tunis.

Beſchryvingh. DE Bergvalk word alſo genoemt door uitnementheit, om dat hy meer als d'andere ongetemt is. Het hooft heeft hy met een ſpitſe top en ſwart, en met een aſchgrauw kroontje geringt, welken in 't voorhooft niet verre van den bek, enige kleine en hayragtige pluimtjes uitſteken; de krop is tot het borſtbeen toe enigſints wit, met grote plekken beſproeit, de overige borſt beneden waarts met enige plekken, ſomtijds yſer-grauw, ſomtijds uitten roden ſwartachtigh verciert, ſommige hebben de krop en borſt met ſwarte vederen bedekt.

Tab. XIII

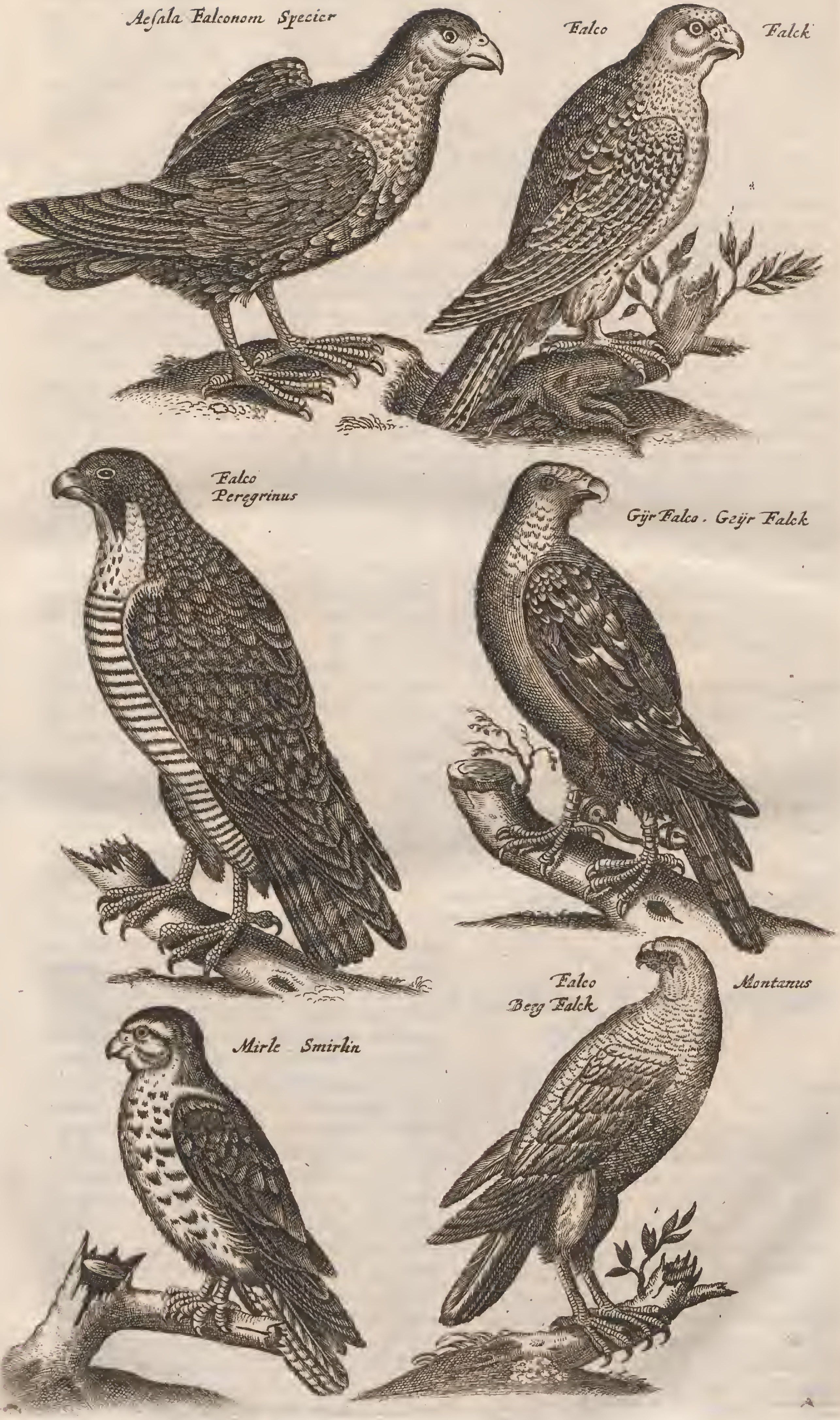
Aeſala Falconom Specier
Falco
Falck
Falco
Peregrinus
Gÿr Falco. Geÿr Falck
Falco
Berg Falck
Montanus
Mirle Smirlin

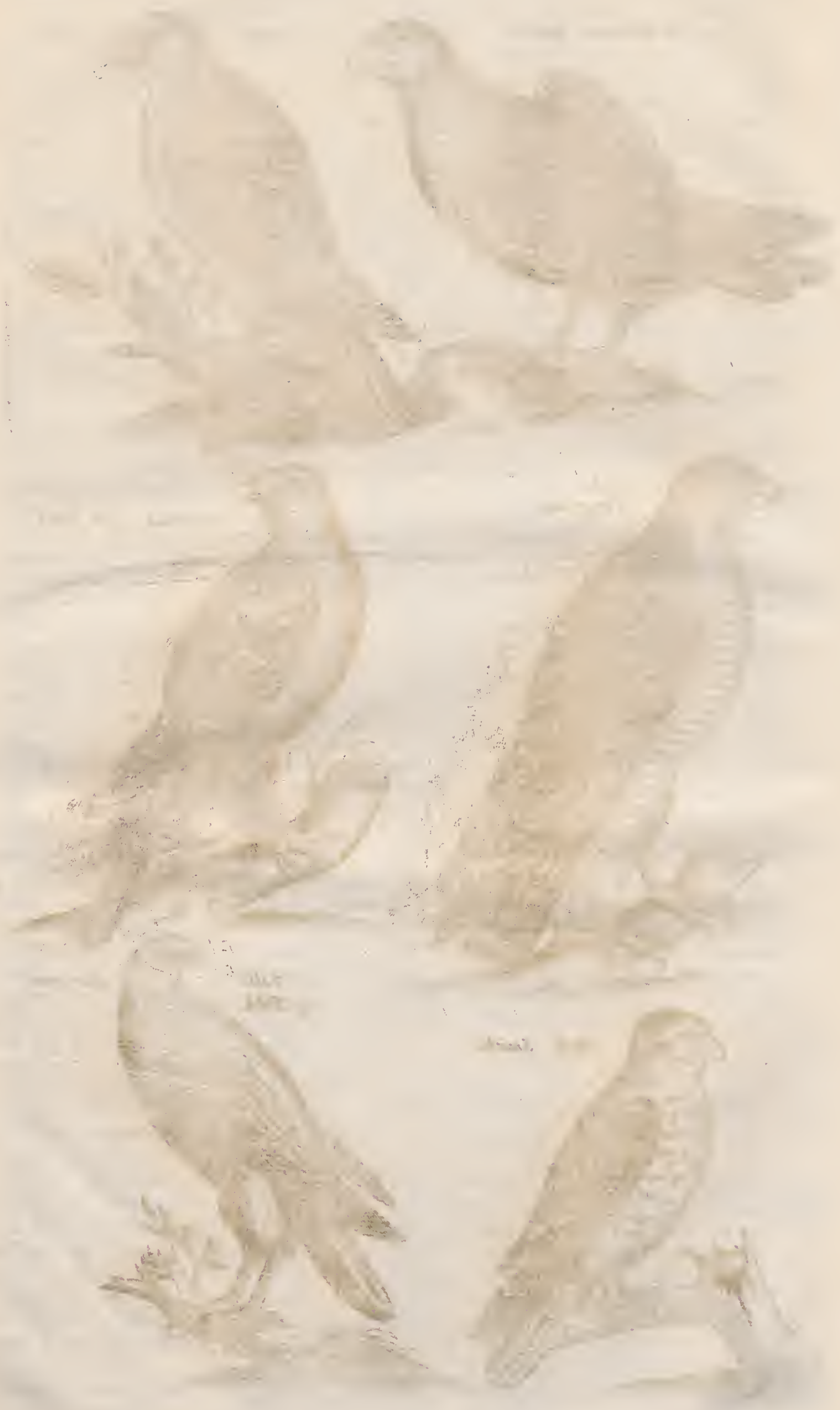

bedekt, de rug en lendenen worden merendeels met kleine donkere vederen bekleed; ſommighe hebben achter 't midden van den rug enige witagtige, oft roodagtige ſtreken neerwaarts ſtrekkende; de dighien en ſchenkels zijn veeltijds ſaffraanagtig, oft uitten ſtro-geel geverwt, en met veel ſchobben bedekt. De verwiſſelde zijn lichter te kennen, en de donkere Hornotinus, dat is, die in een ſelve jaar gebroeyt is, is de alderbeſte.

Voedſel. Hy vangt en jaagt niet alleen Enden, maar Enden en Reigers; men heeft ſomtijds geſien dat hy een Arend, die hem ſijn aas ontrooft hadde, en ook ſich ſelven om hals bragte.

Onderſcheid. *Aldrovandus* ſtelt noch een ander geſlagt, 't welk hy vaal noemt. Sijn gehele lijf is aſgrauw, naar het blauw hellende, dewelke na dat hy ſich verſcheidentlijk naar 't ligt drayd, lighter oft donkerder is; den bek heeft hy dik, kort, ſwart, ſterk, van een duim dik, en ſo kragtig, dat nauwlijks enig ander vogel een ſterker heeft; de borſt heel rond en grof. *Aldrovandus* meende eerſt dat hy van d'ander verſcheiden was: maar als hy hem mette beſchryvingh van de Berg-valk by *Albertus*, vergeleek, en anmerkte, dat den Berg-valk, die verſcheidemaal ſijn oude vederen voor nieuwe verwiſſelt, den halven rug blauw heeft, en dat, hoe hy dikmaalder ſijn oude vederen verleid, ſijn rug ſo veel te blauwer word, en dat hem de krop met de borſt, de plekken die het onderſcheid maakten, door den ouderdom vergaan zijnde, wit werd, beſloot hy dat het een ander geſlagt van den Berg-valk is.

Beſchrijvingh. Onderſcheid. Den Edelen word om ſijn trotſe moed en door uitnemendheid alſo ghenoemt. De Keyſer *Frederik* noemt de Edele, ſommighe vremd-Edele, en d'andere eenvoudiglijk Edele, die zijn kleinder als de gheheilighde Valken, en hoe ſy meer met den Gyrvalk deelagtig zijn, hoe ſy ſchoonder geacht werden. De top van 't hooft moet plat zijn, het achter-hooft breed, omtrent de kop dun, omtrent de ſchouderblaan dikker. Sy moeten de borſt voor uitſtekend, en vleeſſigh hebben, en een grote diepe kuil tuſſchen den hals en de borſt, de heup-beenderen met veel vederen bedekt, die haar over de bogt neerhangen; de ſchenkels kort en dik, de voeten breed, de klauwen uitgerekt en mager. Als ſy noch van 't ſelve jaar zijn, zijn ſommighe volkomentlijk donkker, andere worden met rode, en enige met bleeke plekken gelijk als druppelen verciert. Andere zijn gheheel roſch, oft naar het ſwart hellende, andere geheel goutgeel, oft met enige rodigheid vermengt; de plekken van den hals totte vork van het borſt-been zijn klein, maar van daar voortgaande totten aars toe, wordenſe grooter. De goutgeele naar het root hellende, zijn eenparig gemengt. De treffelijkſte worden boven op de kop als met een Kroon in 't rond verciert; omtrent de neuſgaten word de hardigheid van de bek groen; de kaakbeenderen zijn onder d' ogen roodagtig, de rug is donker geverwt, naar het root hellende, met roodagtige grote randen, doch ſonder ſtippelen geciert, de grootſte pennen van de vleugels zijn donker met randen; de ſtart is van de ſelve verw mette vederen van de borſt, alleen dat de randen in vele bleeker zijn, 't zy oft om datſe verder van 't hart verſchoven zijn, oft om een ander oorſaak. De eenvoudiglijk genoemde, zijn van dryerlei geſlagt, gelijk mede de vremde, die hoeſe meer van de genoemde tekenen hebben, te beter geacht werden. *Aldrovandus* maakt haar de ſelve, mette Hoogduitſen van Carcanus, die in vorm, hooft, bek en voeten, den vremde heel gelijk zijn. Een witte ringh bekroont haar 't hooft omtrent den hals, de dighien worden van binnen met witte vederen bekleet. De verwiſſelde hebben 't hooft, den hals, en de ſchouderen donker, en den rug met blauw geverwt. De mannetjes, oft de Drylinghen, konnen van de mannetjes der Vremd-genoemde niet onderſcheiden werden. In 't vliegen gebruikenſe een raſſer en ſnelder beweeging. Sy roven allerlei geſlagt van vogelen, voornamentlijk Water-vogels. Indien de jongen uit het neſt genomen, hier toe onderweſen werden, dorven ſy ook wel Kranen anvallen. Daar in wijken ſy alleen van de vremd-genoemde af, om datſe niet alleen door ſtouthartigheid, maar ook uit begeerte van aas geſeid worden den roof an te vallen.

Van de Tuniſe is tuſſchen *Carcanus* en *Bellonius* niet ſekers. Die ſchrijft datſe klein van lijf, ſchoon van verw, geel van kop, oft anders ſwart zijn, en mette voeten de vremdgenoemde ſo nauw uitdrukken, datter veel in bedroghen werden. Deſe heeft naghelaten datſe groot, na de ghelijkenis van de ſcheur-Havik mette vederen en voeten hellen, datſe langer en geſtadiger vliegen, datſe dik en rond van kop zijn, en ſtreng in de hoogte der locht op-klimmen. Bellon: l. 2. c. 8.

III. LID.

Vande Bultige, VVitte, en de ſcheur-Valk der Francen.

Beſchryvingh. DE Bultvalk, om dat hem, om de kortheid van ſijn hals, de kop voor de toppen van ſijn vleugels, als hy die op de zijden van ſijn rugh leit, nauwlijks geſien word, ſo dat hy ſchijnt een bult te dragen, is daarom ſo genoemt. Hy heeft een klein lijf, vlak, bykans an den hals verknocht, en 't hooft na evenbedeelingh van 't hele lijf groot; den bek heel kort en rond, vlammende oogen, lange vleugels, en ſeer uitgeſtrekt, met ſtippelen in 't geſight; de ſchenkels na evenbedeelingh van 't lijf langh en ſchobaghtigh, de voeten in de leden der klauwen, voornamentlijk an de binnenſijde van 't hol der voet knobbelaghtigh. Hy neſtelt in ontoegankelijke Bergen. Hy vlieght ſo hoogh dat hy 's menſchen oogh ontſchuilt. In de vangh, ſlaat hy niet terſtond in 't nedervallen toe, maar liever als hy van de neerdalingh weer opwaarts begint te klimmen, dan ſlaat hy met ſijn achterſte klau, die hy voor de borſt gevoeght heeft, en ſomtijds ſoo heftigh dat hy ſich ſelf de klauw afſlaat, ſijn borſt quetſt, ja ſomtijds ſich ſelven om hals helpt.

Een ander.

Daar is noch een ander geſlaght van een Bultvalk, dat altijds ſijn vleugels gelijk als om te vlieghen uitſpant, veel moedigher als ſterk zijnde. An de witte heeft de verw den naam ghegheven. *Albertus* ſchrijft dat hy op den rugh, en vleugels maar witaghtigh is, en dat hy op andere plaatſen heel witte plekken met andere witaghtige vermenght heeft, en de koude en vogtige landſtreek daar van d'oorſaak is. Hy doet'er by, dat hy grooter is als de vremd-ghenoemde, en na de ghelijkenis van den witten Scheurvalk, die op de velden muiſen vangt, ſweeft. Hem ſenden ons de Noordſe landen, en voornamentlijk Norwegen, Sweden, Eſtonia. Hy is ſo ſnel in de vlucht niet als de ſwarte, nochtans volhard hy langer in 't vervolgen der vogelen. Hy moet niet totte jaght uitgeſonden werden, voor dat hy ſijn vederen verwiſſelt heeft. *Aldrovandus* betrekt tot dien een Sparwer, welkers beſchrijvingh hy van Rome gekregen hadde, die over 't gehele lijf Melkwit met gele plekken doorſprinkelt, den bek meer wit als blauw hadde, geheel witte vleugels ſonder plekken, in de ſtaart thien witte pinnen, en met geele plekken beſproeit, welkers geſigt, de grootſte pen die als een dekſel van d'andere, en geheel wit was, bedekte, en gelijk als in een ſchede beſloten hadde. Hy woeg doot zijnde dry uncen, 't welk niet light in ſoodanigen vogel was.

Beſchryving van de ſcheur-Valk.

De Scheurvalk der Francen (verſta de kloekmoedige) word alſo genoemt, om dat hy naar 't getuigenis der ſchrijvers van de Haviks-handel, geſeit word Vrankrijk eigen te zijn. De bek mette ſchenkels, en voeten heeft hy blauw, ſijn voorſte vederen met wit en ſwart onder een gemenght, met verſcheide plekken, niet over dwars maar de vederen naar de lenghte onderſcheidende. De vederen van den rugh, vleugels en ſtart, indien ghy haar uiterlijk deel beſiet, niet ſeer doorſprinkkelt; het inwendige van de uitgeſpanne vleugels is met ronde plekken, gelijk kleine penningjes boven over beſait. Aldus word hy van *Tardivus* en *Bellonius* beſchreven, hy is geduirigh in Vrankrijk, word aldaar altijd 's winters en 's ſomers geſien.

Verſtand.

Sy zijn wel te handelen, en tot allerlei vogel-vangh bequaam. Sy vanghen Exters, Quakkels Veldhoenderen, Krayen, Phaſanten, Enden; en indien 'er de onderwijſingh bykomt, ook Kranen, en zijn geweldigh gaarn by geſelſchap, en wijl ſy langduirigh op haar vleugels in de locht hangen, maken ſy de Enden ſo mat, datſe veel met handen en ſtokken doodt geſlagen werden.

Italiaanſe.

Carcanus maakt gewagh van Italiaanſe, die hebben 't heele hooft plat, den bek kleinder als die van de vremd-genoemde Valk oft Bergvalk, en blauw; de borſt geel, met yſergrauwe plekken onderſcheiden, de uiterſte vleugels gelijk als met ronde witte ogen geſchildert. Als ſy verwiſſelt zijn hebben ſy 't geheele hooft totte ſchouders toe met een geele verw, naar het root trekkende, en met ſtreken onderſcheiden geverſt; de voet die eerſt blauw was, verandert in geel. Sy komen in de Bergen van Vincentia, en in de Alpen, die Italien van Hoogduitſland ſcheiden; voorts, ſy blijven gemeenlijk met een even gewigt haarder vleugelen dikmaal heel langh in de loght hangen, en ſo een ſchrik aanjagende, maken ſy dat de Veldhoenderen en Quakkels niet ontvlughten, ſelden werpen ſyſe doodt ter aarde; ook is een geſien, die een Havik om 't leven braght.

IV. LID.

Vande Valk, Steenbikker, Boomvalk en Rode Valk.

Aldrovand: l. 7: c. 11.

De Valk Lapidarius (oft Steenbikker) word ook Lithofalcus genoemt; hy is van middelbare grootte, tuſſchen de vremde, en de Bultige Valk: hy neſtelt in de gebroke rotſen, en op de klippen van de Alpes; hy word beheerſcht; en gevoed op gelijke wijs als de vremde Valk.

De Boom-Valk, welken *Geſnerus* beſchreven heeft, was blauw van bek, met ſwarte ogen, de borſt met witte en ſwarte plekken geſprinkelt, de vederen van de vleugels waren ſwarter, met een ſwarte rugh, welkers benedenſte randen der vederen eenige plekken uitten witte roſch onderſcheiden. Of hy deſelve is metten Vinkken-Havik word getwijfelt. Hy neſtelt in de bomen, hy word ſelden totte Vogel-vangh gebruikt, hy geeft in 't vechten mette Kauw een vermakelijk geſight, hy is ook ſo vreedſaam, dat hy door Boſſchen en Velden afgelaten, tot ſijn Meeſter weder komt; in ſijn opgeſnede maagh heeft *Geſnerus* vederen, en Spaanſe vliegen gevonden.

Albert: l. 10. c. 9. Creſcent: l. 23. c. 12.

De Rode Valk is van de rode verw, de ſtippelen en plekken daar hy mede onderſcheiden word alſo genoemt; hy is kleinder als de vremde Valk, en vertoont ſich niet eerder root, voor dat hy ſijn vleugels uitſtrekt; ſijn ſlappe warmte die over het buitenſte van ſijn lijf verſpreid zijnde, en de rokerige voghtigheid, die totte teelingh der vederen uitgeworpen werd, verbrandende, word gemeent d'oorſaak van ſijn roodheid te zijn. Hy word gevonden in vlakke en poelaghtige plaatſen: in Moſcovie ſeit men, datter Scharlaken rode gevonden werden.

Vlught.

Hy is gauw in de vlught, maar niet langduirigh: want de rode veder, om datſe ſafter is kan 't gewelt van 't vliegen niet langh uitſtaan:

Albertus ſeit, datſe light getamt worden, *Tardivus* datſe ſwaarlijk te beheerſchen zijn. Na ſijn tweede, oft derde verwiſſelingh van vederen is hy beter: om dat de hete voghtigheden door den ouderdom verſlappende, de gematigheid niet weinigh geholpen werd; hy is van een korter leven als andere.

Andere. Aldrov: l.7. c.13. Tot deſe betrekt *Aldrovandus* twe uit Ooſt-Indien overgebraght, die an 't geheel voorſte deel, en het binnenſte van haar vleugels ſo root waren, dat dieſe van voren ſagh, niet als een rode verw beſchoude, hy meent dat het Mannetje kleinder en 't Wijfje groter was. Want de Mannetjes worden daar Drylingen ghenoemt, om datſe het derde deel kleinder als de Wijfjes zijn; de kin wierd in 't Wijfje met een langhe aſgrauwe plek, die neerwaarts afliet onderſcheiden; de borſt wierd ook met ſtippelen van de ſelve verw, doch an 't voorſte borſt-been minder gheſprinkelt. In 't Mannetje was de rode verw meerder en klaarblijkelijker; de kin wierd met geen plek verciert: de ſlaghpennen binnewaarts met veel donkere dwarſe plekken, en een ſekere ruimte onderſcheiden zijnde, waren witaghtigh.

V. LID.

Vande Valk Cynapode (oft Bluavvoet) en van die gene die door gemenghde verſamingh geteelt werden.

Aldrov: l.7. c.14. TOt wat geſlaght de Valk Blauw-voet, wyler vier geſlagten met blauwe voeten gevonden werden, moet betrokken werden, is ſwaarlijk te ſeggen. Nochtans ſchijnt hy eerder totte Scheurvalk, als tot een ander geſlaght te behoren; hy is de vremde Valk, in grootte, en geſtalte gelijk, maar hy verſchilt hier in, dat ſijn rug, en buitenſte ſijner vleugelen, minder ſwartheid, en de borſt meer witheid heeft; andere zijn korter, de ſtart is een weinigh langer, en de voeten purperagtigh.

Stem. Hy heeft een fijnder ſtem, als de vremde Valk, om dat hy voghtiger is; ſelden valt hy Vogels an, die grooter als de Exters, oft de Quakkels zijn. Veeltijds als hy ſich ſal nederſtorten, blijft hy door vrees op de plaats hangen: hy word ſtouter als de Weyman tegenwoordigh is; die in Switſerland geſien werd, is van die verſcheiden.

Plaats. Sy neſtelen in hooge klippen omtrent de wateren, oft diepe vlakten: uit ſijn neſt genomen word hy tam, hy vangt Veldhoenderen, Duiven, Krayen, Enden, Phaſanten.

Aldrov: l.7. c.16. De Valken uit de vermenghde verſaming geteelt, komen gemeenlijk van de vremde Valken voort: want deſe worden terſtont van de oude uitgeworpen, en wijl ſy geen weerga van haar gedaante vinden, keren ſy ten tijde van haar geilheid tot een ander gedaante, die haar meeſt ghelijk is. *Carcanus* noemt die Valken die uit een vremde, en uit de Bergvalk voortgeteelt zijn, Dwarſvalken. *Albertus* ſtelt vier geſlaghten van die gene; maar indien de vremde Valk mette Blauwvoet vermenght werd, word een Vogel die bykans de vremde Valk gelijk is, indien hy mette de ſwarte Scheurvalk vermengt werd, word de onedele ſwarte Valk, indien metten witte Scheurvalk, word een die de witte Valk gelijk is, indien met den roden Scheurvalk, word een die in verw, en gedaante de rode Valk gelijk is, geteelt. Sy zijn veeltijds de Vader gelijk, en de onderwijſingh verbetert, naar een jaar oft twee d'onedelheid van de Moeder.

V. OPSCHRIFT.

Vande Papegayen.

I. HOOFT-STUK.

Vande Papegayen in 't gemeen.

Naam. DE Papegayen worden an de Roofvógels onder an gehecht, ſo om datſe den bek, en nagelen krom hebben: als om datſe tam zijnde ook vleeſch eten. Sy hebben haar naam ghekreghen van Pſittaces, een vermaarde Stad omtrent de Tigris. Steph.: de urbib:

De groene Papegayen zijn alleen den ouden bekent.

Beſchryvingh. Soo ghy haar grootheid beſchouwt, in 't landſchap 't welk ſy de naam gegeven hebben, maken ſy anderhalven arm inde lengte uit. *Scaliger* heeft een geſien, die bykans de ruimte van een tralie venſter vervulde. In een ſeeker landſchap van de nieuwe wereld, gaan ſy de Phaſanten te boven: in 't Eyland Banda zijnſe nauwlijks grooter als ons inlandſe Duif; op andere plaatſen zijnſe de Hoenderen, Sneppen, Swaluwen, ja de Muſſchen in grootte gelijk: haar verw is verſcheiden. In nieuw Spangien, Morenland, en 't uiterſte Indien, ſult ghy eenige geheel wit vinden; omtrent Tarnaſſara zijnſe ſeſderlei geverwt. In Ternate een van de Moluc ſe Eylanden, Braſil, en Ethiopien vindmenſe root: in eenighe Boſſchen van Morenland ſwart; in Malabar groenagtige, ſchildagtige, purpere, afgrauwe, en op andere plaatſen blauwe. *Bellonius* ſeit dat ſommige groote geheel grijs zijn, dat eenighe matelijke uit den rode gemenght zijn, en dat eenige kleine met een langen ſtart geheel groen zijn. Omtrent Java zijn ſommige root, met een geele bek, andere verſcheiden geverwt, en ſommige wit; en wie ſoud' alle de verſcheidenheid optellen? wijl de nauwkeurige onderſoekers over de hondert in grootte, en verw verſchillende angemerkt hebben. By de ouden was alleen bekent, die de binnenſte vederen en uiterſte pennen groen hadden, waar van hy groene vogel genoemt wierd. Sy hebben bykans alle gemeen, een groot hooft, tot een teken van verſtand, een bek, welke daarſe met den hals t'ſaamgevoeght werd, in haar alleen neerwaarts, onder de ſtrot geopent is: en ſo hard, datſe d'yſere tralien nauwlijks ſparen. *Statius*

Scalig: exercit: 236.

Scalig: exercit: 59. ſect: 1.

Apul: l. 2. floridor: Sta:t l. 2. Sylvar: Ovid: Eil: 2.

Plin: H: A: l. 10, c. 43.

noemtſe een Hoorn, en heeft die ſoo krom, dat hy ſich daar mede, als met een haak de vorm van een halve kring hebbende, als hy afvliegt, vaſt houd, daar op ſteunt, en om de ſwakheid ſijner voeten te ligter maakt. Hy roert ſijn bovenſte kaakbeen, dat haar met de Crocodil en de Thæmotopus, indien wy *Oppianus* geloven, gemeen heeft. Sijn tongh, die de gheſtalte van het zaat van een Kauwoerde vertoont, is breeder als van andere vogels; waar van hy Anthropoglottis (oft menſche-tong) genoemt werd. Hy heeft de borſt rond, de klauwen van de voeten, om dat hy achter, en voor maar twe heeft, weinig, uitghenomen die ghene, die omtrent de Zand-zee ſich onthouden, welke ſommighe ſes klauwen an de voeten hebben, andere dry; de ſchenkels zijn kortagtig, ſwak, en veeltijds donker van verw; de naghelen krom, met welke ſy haar aas op-nemen, en buitenwaarts na den bek om-drayen. De ontleding van zijn hooft, ſiet die by *Aldrovandus*.

Ariſt: l. 8. H: A: c. 12.

Plaats. Plin: l. 10. cap: 42. Pauſanias in Corinth: Plin: l 6, cap. 29.

De oude hebben gelooft dat haar geboortplaats alleen Indie was. Ten tijde van *Alexander* de *Grote* zijn ſy in Trapobane gevonden. Ten tijde van *Nero* zijn ſy in Gaugada, een Eyland van Ethiopien geſien Ten tijde van *Diodorus Siculus*, quamen ſy ook in 't uitterſte van Syrien voort. Ten tijde onſer Voorouderen, hebben ſy an een ſeker landſchap, boven 't uitſtekend Hooft der goede Hoop gelegen, om haar menigte den naam gegeven. In 't Koninkrijk Kalekut zijn ſy in ſulken overvloet, datſe dikmaal alle de Rijſt verſlinden. So overvloedigh in Weſt-Indie; dat het daar van den naam van 't Papegays-land gekregen heeft. Nocht de Swarten in 't Rijk van Senega hebben die gebrek.

Voedſel.

De wilde hebben voor ſpijſe graan, erten, bonen, ſaad van de wilde Saffraan, waar van ſy vet werden, en de menſch afgang krijght, en allerlei vrugten, ſo met ſagte als harde ſchellen; ook Muſcaat-noten, tot welke ſy in 't Eyland Banda dikmaal overvliegen. De tamme eten al wat haar ghegheven werd, vleeſch, brood, en voornamentlijk ſuiker. Sy drinken water, maar liever wijn, door welken drank ſy niet alleen dertel, en boven gewoonte klapagtig, maar op de wijs van de menſchen dronken werden, en in 't drinken blijven ſy an de voeten hangen, ſteken de ſtart om hoog, en de kop neer-waarts in 't water. Sy maken haar neſten rond als een bal (indien wy *Cadamuſtus* geloven) uit kleine ſpruitjes, die ſy an tedere takjes van de bomen hangende vaſt maken, met een klein rond gat, om alſo de liſtighe ſlangen de wegh af te ſluiten. De grootſte leggen eyren, niet kleinder als de Hoenderen, de middelmatige gelijk de Duiven. Tot een teken van vrugtbaarheid, iſſer een grote menigte in haar geboort-plaatſen; en een teken van kuiſheid is, datſe altijd met haar twe, een mannetje, en wijfje ſchijnen te leven.

Vlught.

Haar vlugt is in haar geboort-plaats geſwinder. In onſe landſchappen, om de ſtrengheid van de koude locht trager; haar onmagt verbetert de lichtigheid van haar klauteren; waar door ſy op, en neder tot een grote hoogte klimmen, om de bequame gelijkvormigheid van haar bek en voeten; an den haak van haar bek hangende, onderſtutten ſy haar ſelven, als ſy de voeten willen voortſetten. Als ſy voort vliegen, om haar ſwakke voeten, door 't gewigt van haar neerſakkende lijf niet te beſchadighen, vatten ſy enigh voortkomend ſteunſel, daar ſy als an een anker, an blijven hangen.

Stem.

Sy hebben uitte natuur geen beſcheide ſtem. Sommighe zijn ook bykans ſtom, en hebben anders geen geluit, als Perroquet, waar van ſy ook Perroquiten genoemt worden.

Vrindſchap. Oppian: l. 2. Cynegt. Ovid: Eleg: 2. 6.

Sy houden ſonderlinge vrindſchap mette Wolf; met welken ſy t'ſaam gaan weiden, met den menſch, waarom ſy in America de boſſchen verlatende, by dach haar omtrent de huiſen houden, en met de Tortel-duif, 't welk *Ovidius* heeft angetekent.

Verſtandt.

In verſtand komen ſy na by de menſch; want ſy leeren de woorden, en brengenſe alle beſcheidentlijk voort, en veel ligter, indien ghy haar binnen de twe jaren leert: de trage worden met een dun yſere ſtafje op 't hooft geſlagen, anders voelen ſy de ſlagen niet, om haar hardigheid. Alſo ſprak die van de Cardinaal *Aſcanius* met achter-een-volgende woorden, het geheele geloofs-begryp uit. Die van *Henrik* de achtſte Konink van Engeland, inde Theems gevallen zijnde, riep om hulp, belovende twintig pond ſterlings; en uitgehaalt zijnde, belaſte hy den genen, die hem geholpen hadde, vier ſchellingen te geven. *Cardanus* doeter by, datſe overdenken konnen. *Pherecides* verhaalt, dat de Mannetjes opmerken, en die gene anbrengen, die enig vergif bereiden, oft inde huiſen brengen. Sommige verhalen, datter enige omtrent Java verſtaan, en op 't geen haar gevraagt werd, antwoorden: maar ik kan dat niet ligt geloven. Maar datſe de ongebaarde Jongens lief hebben, en geſtreelt zijnde, met wulluſt geraakt werden, datſe kuſſen, en dat ſommige de Jongens ſo haten, datſe die met ſulken gewelt uit de hoogte op 't hooft vallen, als een Valk op een Endvogel, en indien ſy onder bedroefde verkeeren, datſe jammerlijk klaghen. 't Welck *Conſtantinus Manaſſes* in de Beſchryvingh van de Keyſer *Baſilius* getuigt, en datſe de Danſſer met de beweging van haar hooft, en met haar buigende en flakkerende wieken navolgen, daar is niet an te twijffelen. Dat de Wijfjes nimmermeer, oft ſelden de menſchelijke ſpraak gebruiken, heeft ons *Tiraquellus* naargelaten. De groene die den hals met een rode kring geciert is, die ſeggen ſommige, dat na die tijd niet meer leeren, ſo haaſt die ring haar vertoont. *Scaliger* ſchrijft, dat ſommighe de woorden die ſy openbaarlijk op de weg gevat hadden, wederom ſpraken. Wy leſen by *Martyr*, datſe inde Eylanden van S. Michiel ſo eenvoudig

Rhodig: l. 3. Antig: cap. 32.

Albert: l. 23.

Scalig: Ex. 236.

Manaſſes in Annal.

Scalig: l. c. de leg: glo. l. p. 12.

zijn,

Tab. XIIII

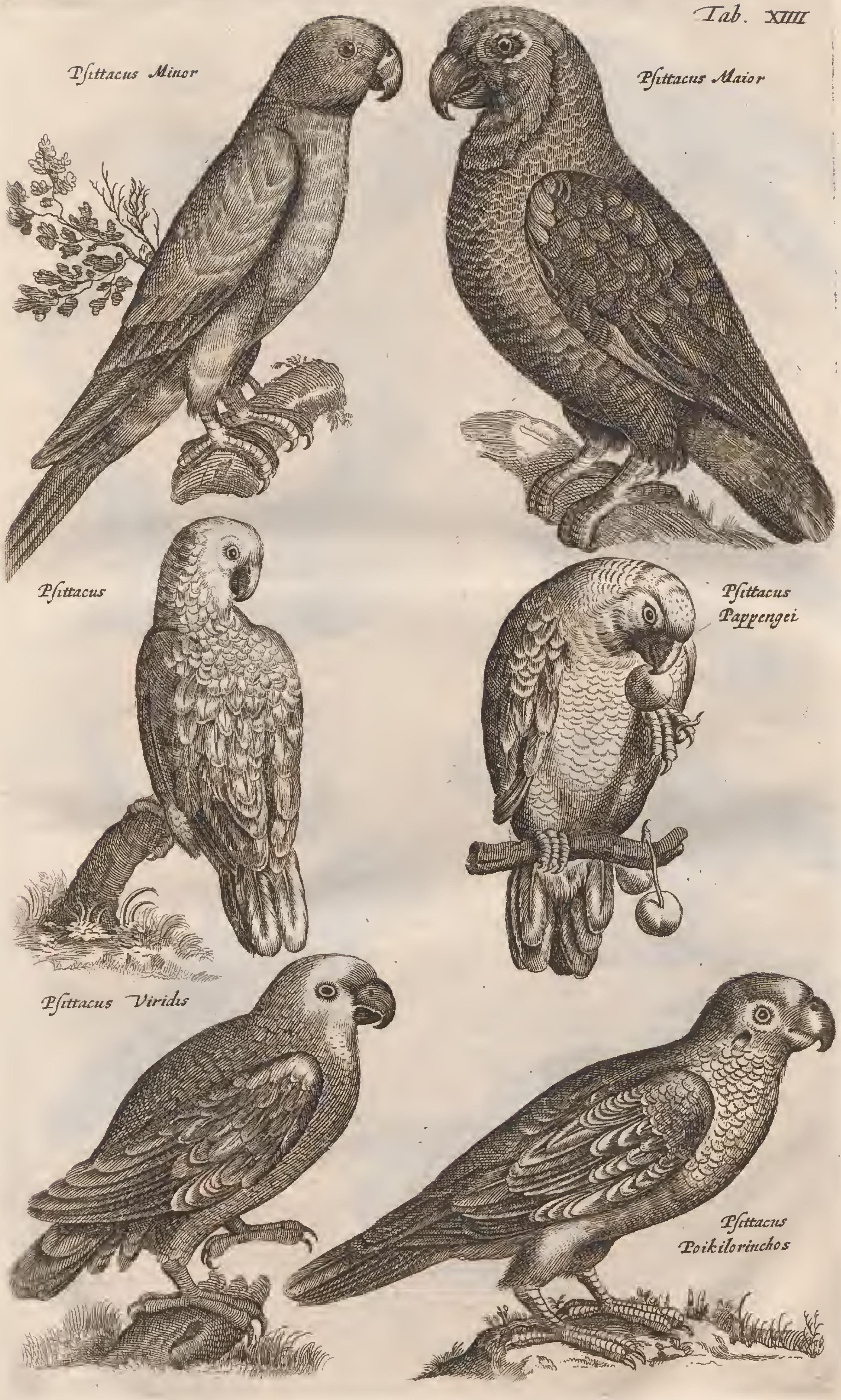
Pſittacus Minor
Pſittacus Maior
Pſittacus
Pſittacus Pappengei
Pſittacus Viridis
Pſittacus Poikilorinchos

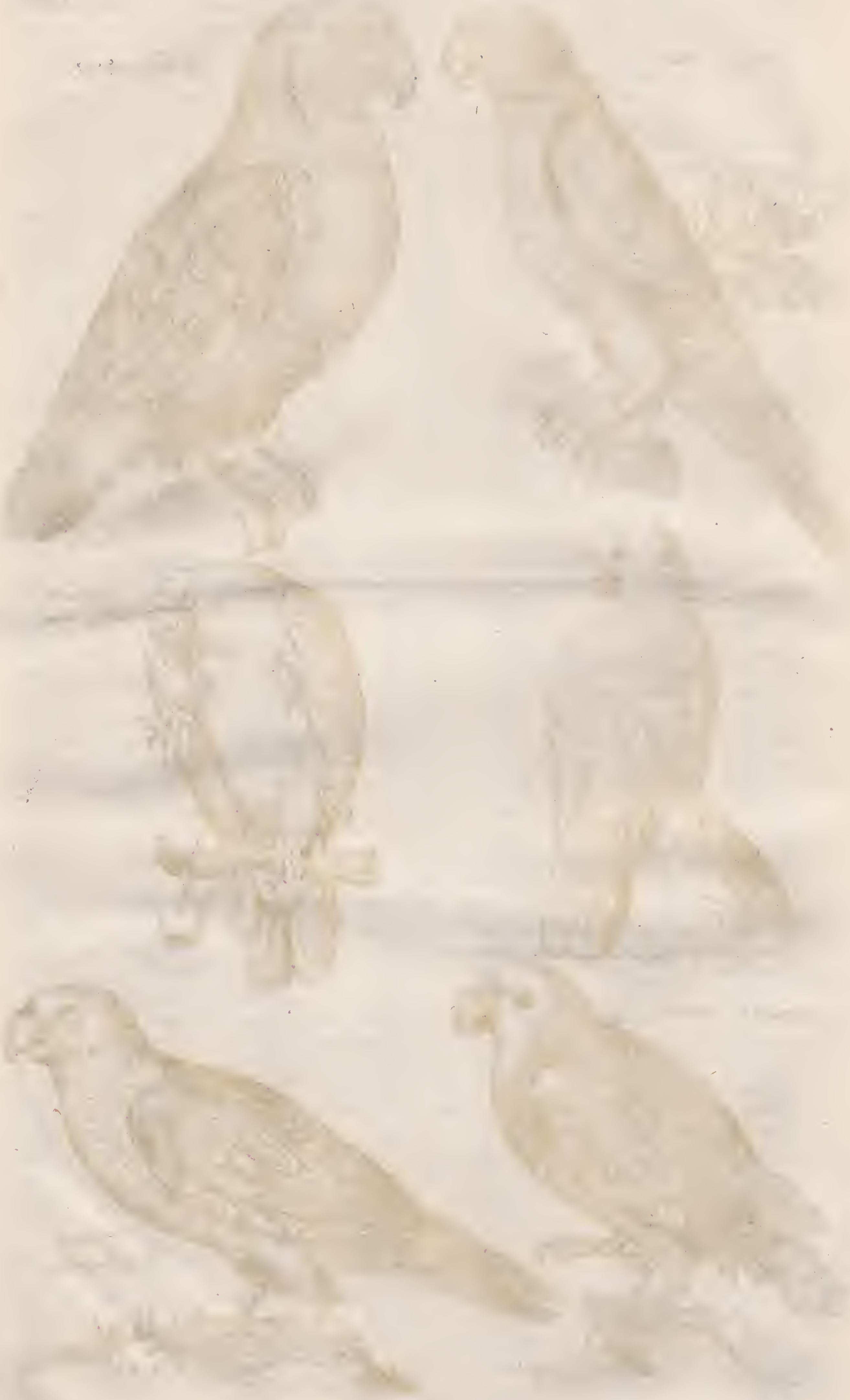

Tab. XV

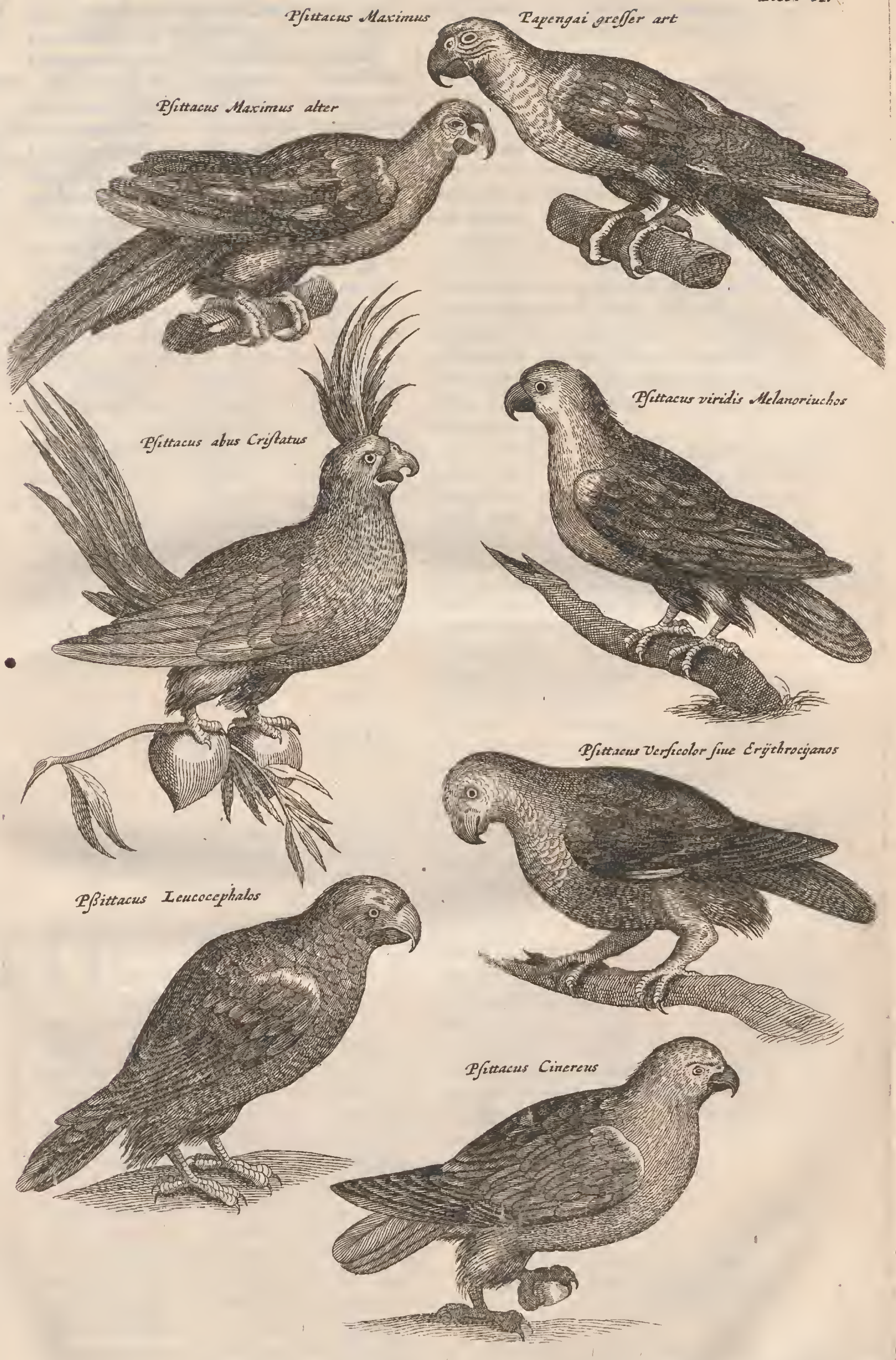
Pſittacus Maximus
Papengai greſſer art
Pſittacus Maximus alter
Pſittacus abus Criſtatus
Pſittacus viridis Melanoriuchos
Pſittacus Verſicolor ſiue Erÿthrocÿanos
Pßittacus Leucocephalos
Pſittacus Cinereus

zijn, dat op het ſchateren van een Papegay, een ontallijke menigte uit den boom, in welkers takken de Vogel-vanger verborgen is t'ſamen vliegt, en ſich ligtlijk laat vangen.

Lib:10. decad:3. rerum Ocean.

'tGebruik. 't Gebruik der Papegayen is by de West-Indianen in ſpijſe, by de Ooſt-Indianen wierdenſe eertijds, na 't getuigenis van *Ælianus* heilig gehouden. *Heliogabalus* ſetten haar hoofden op de Gaſtmaalen voor, en heeft mette ſelve Leeuwen, Panthers, en andere dieren gevoed. Sy zijn eertijds by de Romeinen een cieraad gheweeſt; want ſy wierden mette Veldhoenderen en Merlen, in de openbare pronkkerijen geſtelt. Dat de Mannen de Papegayen op de handen droeghen, daar over klaaghde M. *Cato.* En *Suidas* ſchrijft, dat deſelve Romeinen haar over haar beſcheidene ſpraak ſo verwonderden, dat haar de Indianen tot een koopmanſchap maakten; waarom ſy haar in Elpen-bene, Silvere, en uit ander koſtelijke ſtoffen, gemaakte koyen, beſloten. De vederen zijn by de Indianen in groot achtingh; hier uit maken ſy verſcheide beelteniſſen, Kapellen, Bloemen, Kruiden, Hoeden, Broeken; Klederen, Hof-behanghſel, en dierghelijk. Hier mede vercieren ſy haar Swaarden en Schilden, en maken veel andere konſtelijke dingen; maar van 't Pluimwerk ſullen wy op een ander plaats ſpreken.

Ælian: H: A: l 13. c. 18. Lamprid: in Heliogab.

Varro l.2. dere ruſt: c. 9.

II. HOOFT-STUK

Vande Papegayen in't byſonder.

I. LID.

Vande grootſte Papegay, oft Geel-blauvve, noch van een ander groote Papegay, van de Wit-gekuifde, en van de Groene Papegay, dien de Vleugels boven root zijn.

Beſchrijvingh. Aldr: l. 11. Ornithol: c. 2.

De grootſte Geel-blauwe Papegay, is van *Aldrovandus* geſien in't Hof van den Hartog van Mantoua. Hy was in grootte een wel gemeſte Capoen gelijk, van de uitterſte bek, tot het uitterſte van de ſtart, twe elleboghen langh, de top van 't hooft was plat en groen, de bek krom, als een halve kring, uitterlijk in de ronde van een halve ring gevormt, een vlakke hand-breed lang, geheel ſwart, het bovenſte ging het onderſte deel twe vinger breed in de lenghte te boven; hy had de oghen wit en ſwart, welke dry ſwarte ſtrepen van den bek tot het begin van den hals, de gheſtalte van een leggende S vertonende, in de lengte omringhden; de krop was als met een ſwarte ringh omcingelt, de borſt, buik, dighien, de ſtiet, de onderſtart, waren ſaffraanagtig, de boven-nek, de rug, de vleugelen, het opperdeel van de ſtart waren met blauw geverwt. Die by den Graaf van S^t^. Flora was, dronk eenmaal op een dach, en dat omtrent den avond, en toonde ſich tegen gemeenſame en bekende heel vrindelijk. In de Somer dompelde hy ſijn ſelven in 't water, oft ſtelde ſich in den regen, tot dat hy geheel nat was; van nattigheid koud werdende, droogde hy ſich weder by 't vuur oft in de ſon, en ſtorf van het voct-evel.

d'Ander groote Papegay, was by den ſelven Vorſt: Hy had het hooft niet ſo dik als den ander; de top van 't hooft plat, en langer als een vlakke hand breed; de bek was korter als die van den boven-genoemde, nocht met ſo langen haak gekromt, omtrent dry vingers lang, en ſo veel, daar hy an 't hooft vaſt is, breed, met het bovenſte kaakbeen wit, en 't onderſte ſwart, de ogen en hooft-ſlapen witagtig; den rug, an 't begin van de vleugels, de krop, de borſt, buik, de dybenen, en de gehele ſtart was boven Purper-verwig; de ſlagpennen die de twede in orde waren, waren geel, met purpere randen, gelijk als met een blauw oogje omtrent de top verciert.

De Wit-kuif, was in grootte de Huis-duif gelijk: Het ghehele lijf was met een witte hoop van vederen bekleed, de top van't hooft had hy met tien grootagtige witte pluimen, anderhalve handbreed hoog, achterwaarts een weinigh omghekromt, daar na met een ſcherp-ſpits voorwaarts omgebogen, als met een kuif verciert; de bek aſgrauw, na 't ſwart ſtrekkende, daar hy met het hooft verenigt werd; met wyde neuſgaten doorboort, en in't midden van de ſelve met een rond bergje geheuvelt, de ogen met een geele ſtraal, en ſwarten appel, de tong breed en root, de ſtart om-hoog met veel witte vederen, negen duimen lang zijnde opgerecht, de ſchenkels mette voeten geelagtig. De groene Papegay mette boven rode vleugels, had de grootte van een eenjarig kieken; de top van 't hooft was geel, de bovenſte bek was an ſijn uitterſte ſwart, achter blauwagtig, het overige root, maar onder wit; de ogen waren met een ſaffraan-agtige oft liever roode ſtraal, met een ſwarten appel omringt; 't gehele lijf was groen, voor uit den groenen bleek-geel, maar op de vleugels, en rug meer groen, welke groenigheid an d'uiterſte enigſins na 't blauw ſtrekte; de bovenſte toppen van de vleugels zijn heel root, gelijk ook de ſtart, die kort, an 't onderſte deel, ter zyden met een rode vlek na de lengte geciert werd, maar boven op is ſy geelagtig.

Aldrov: c. 5.

II. LID.

Vande Papegay Poikilorinchus (oft de groene Melanorinchus (oft van de Leucocephalus (oft Vaalkop) ende Erythrocyanus (oft Blauwrode.)

De Papegay Poikilorinchus was van de grootte van een kleine hin, 't gehele lijf over groen, donkerder op den rug, an de borſt en buik met geel doorſchijnende, overal an de aſgrauwe wortels bleker; den bovenſten bek had hy an 't bovenſte deel uitten groene blauw, an de zyden geelverwig, in Aldr: l. 11. c. 6. 7. 8. 9.

welkers uitterſte een dwarſe witte plek door liep, de onderſte was rondom lootverwigh, in 't midden geelagtig; de top van 't hooft was met goudgele vederen verciert; de ſlagpennen in 't uiterlijke deel na den buik in 't begin groen, eindighden allenſkens in een blauwagtige, oft purpere verw, het overige was ſwart; de twede in orde waren geheel lang, en geel; die omtrent op 't midden van de vleugels geſien wierden, waren an 't beginſel an de buitenſte zyde, welke na den buik ſtrekt, eerſt groen, van daar met een donker rode, daar na groene, ten leſten an de toppen ten deel met een blauwe, ten deel met een ſwarte verw geſprinkelt; de ſtart was met twaalf pennen verſien, van welke die ter zyden zijn, wederſijds vier, daarſe voortkomen, eerſt in haar begin groen, op de buiten zyde, en an de binnen zyde geel, van daar met een rode oft purper verwe, en die van de derde orde weder met groen, en ten leſten met een geele verw onderſcheiden waren; de overige vier in 't midden heel groen, hadden an 't einde wat geels, de voeten waren lootverwig, de klauwen vier, twe voor, en ſo veel achter, gelijk in de ſpechten, maar de binnenſte veel korter dan de buitenſte, de nagelen als inde Roofvogels krom; de ſchenkels heel kort, te weten tuſſchen de bogt en enklauwen, een vinger lang, maar dikagtig.

De groene Papegay Melanorinchus genoemt, heeft den hals, rugh, mette vleugels heel groen geverwt; het bovenſte van de vleugel, daarſe an 't lijf vaſt is, is an 't uiterſte heel root, de vederen in d'uiterſte vleugels, daar ſy na den buik ſtrekken, is ſwart, de ſtiet onder ſcharlaken root, de bek geheel ſwart, het hooft en de borſt zijn geel. De Papegay Leucocephalus (oft Vaalkop) word aldus van *Aldrovandus* beſchreven: Hy is negen duimen en een vinger lang, de bek twee vingers dik, en wit, en een deel van 't hooft dat an den bek verknogt is, ook wit, de oogappel is ſwart, de ſtraal yſergrauw; de top van 't hooft, en 't voorhooft welke wit zijn, zijn met ſwarte plekken onderſcheiden; het achterhooft, den hals, rug, de vleugelen, en d'opper-ſtiet zijn met heel donker groen gheverwt, de ſtrot, en de boven-top van de vleugels, root als Cinnabar, de borſt, en dybenen zijn weder groen; het deel van den buik tuſſchen de dybenen en de borſt, is met een donker rootagtige, oft met die verwe, die de ſchilders ſchaduw-root noemen, verciert; de zyden der vleugels hebben enige vederen, die de ſlagpennen bedekken, die an het uiterſte blauw zijn, nochtans met enig wit vermengt, de achter-buik naaſt de ſtiet is geelagtig, de ſtart is in 't midden root, an de zyden met root en geel, van daar met blauw onderſcheiden; alle de vederen zijn an de uitterſte toppen enighſins ſwart, d'overige groen, de ſchenkels en voeten aſgrauw; en ſoud deſe Papegay om de grote verſcheidenheid Poikilos (dat is Veelverwig) konnen genoemt werden: want hy is niet minder als met ſeven verwen onderſcheiden, van welke de voornaamſte groen is. De Papegay Erythrocyanus (oft blauwroot) heeft de kop en borſt blauw, de top is met een geele plek verciert, de bek niet ſo groot, als van d'andere, is ſwartagtig, de ogen zijn rondom wit, den appel ſwart, de ſtraal donker, de zyden van den buik zijn onder de bovenſte vleugels geel, de buik groen, de dybenen zijn uit den groenen witagtig, de ſtiet is geel, het opperſte van den rug is bleek-blauw, de vederen van de vleugels zijn groen, en met een geele rooſagtige verw door malkander bedekt; alſo zijn de ſlagpennen, en ſtart geheel met een roſe-verw beſproeyt, het uitterſte deel van den rug, oft lendenen is geelagtig, de vederen van de ſtart zijn weinigh, en groen, de ſchenkels en voeten met aſgrauw, het overighe met een rode verw gheverwt. Deſe is moghelijk die gene, welke, gelijk *Ludovicus Patricius* ſchriftelijk naghelaten heeft, in Tarnaſſari een Stad van Indie gevonden, voor de ſchoonſte gehouden, en met ſeven verwen onderſcheiden werd.

III. LID,

Vande Aſgrauwe, Erythroleucus (oft Vaalrode) de geringde Macrourus, de kleine groene Macrourus (oft de Rootgeele Macrourus en Rootgeel gekuifde, en ander Papegayen by Geſnerus gheſtelt.

DE Aſgrauwe Papegay word uit Mina gebragt, en van de voornaamſte verw ſijner delen alſo genoemt; want ſijn hele lijf is met een donker aſgrauwe, oft liever met een bleek-blauwe verw gelijkelijk beſet, de ſlagpennen zijn wat hoger blauw, de ogen omringt met een witte vlek; de ſtart ſteekt nauwlijkx over de uitterſte vleugels uit, en is geheel met een rode verw verſien. Aldr: l.11. c.10.11. 12.13.14. 15.16.

De Papegay Erythroleucus (oft Vaalrode) is van de grootte als een grote Capoen; het lijf is wit, het achterſte van den rug, de ſtiet, de gehele ſtart, de ſlagpennen root van verw, de bek met een groter haak, als in andere.

De geringde Macrourus is den ouden alleen bekent geweeſt: Het hooft, en 't gehele lijf heeft hy groen, de bek roodagtig; en van het onderſte deel van de bek, onder de kin, ſo voorts. De klene Macrourus gheheel groen, word in Hiſpanjola gevonden, en is in 't geheel niet groter als een Snep: den bek heeft hy op het bovenſte deel root, het onderſte uitten rode ſwartagtig, de ſtraal van 't oog root, en ſaffraanagtig, het lijf met een graſgroenigheit anghenaam, de voeten en ſchenkels heeft hy rootaghtigh.

Het lijf van de Rootgeele Macrourus uit Japon ghebraght, was met vier verwen, van welke de voornaamſte groen en root zijn, verciert: de top van 't hooft had hy plat, den bek klein, en root, en onderwaarts krom, achter

Tab. XVI

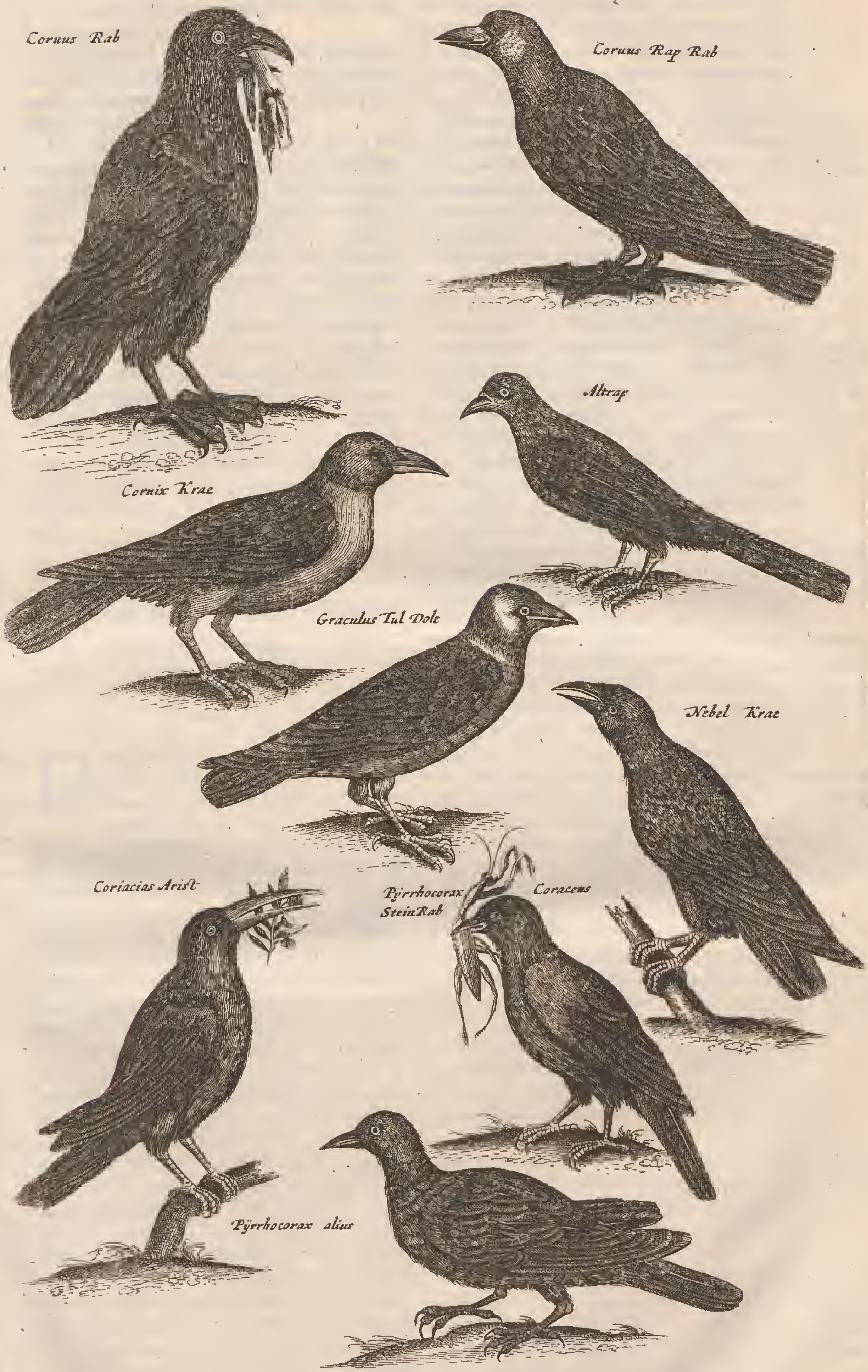
Coruus Rab
Coruus Rap Rab
Altrap
Cornix Krae
Graculus Tul Dole
Nebel Krae
Coriacias Arist
Pÿrrhocorax
Stein Rab
Coraceus
Pÿrrhocorax alius

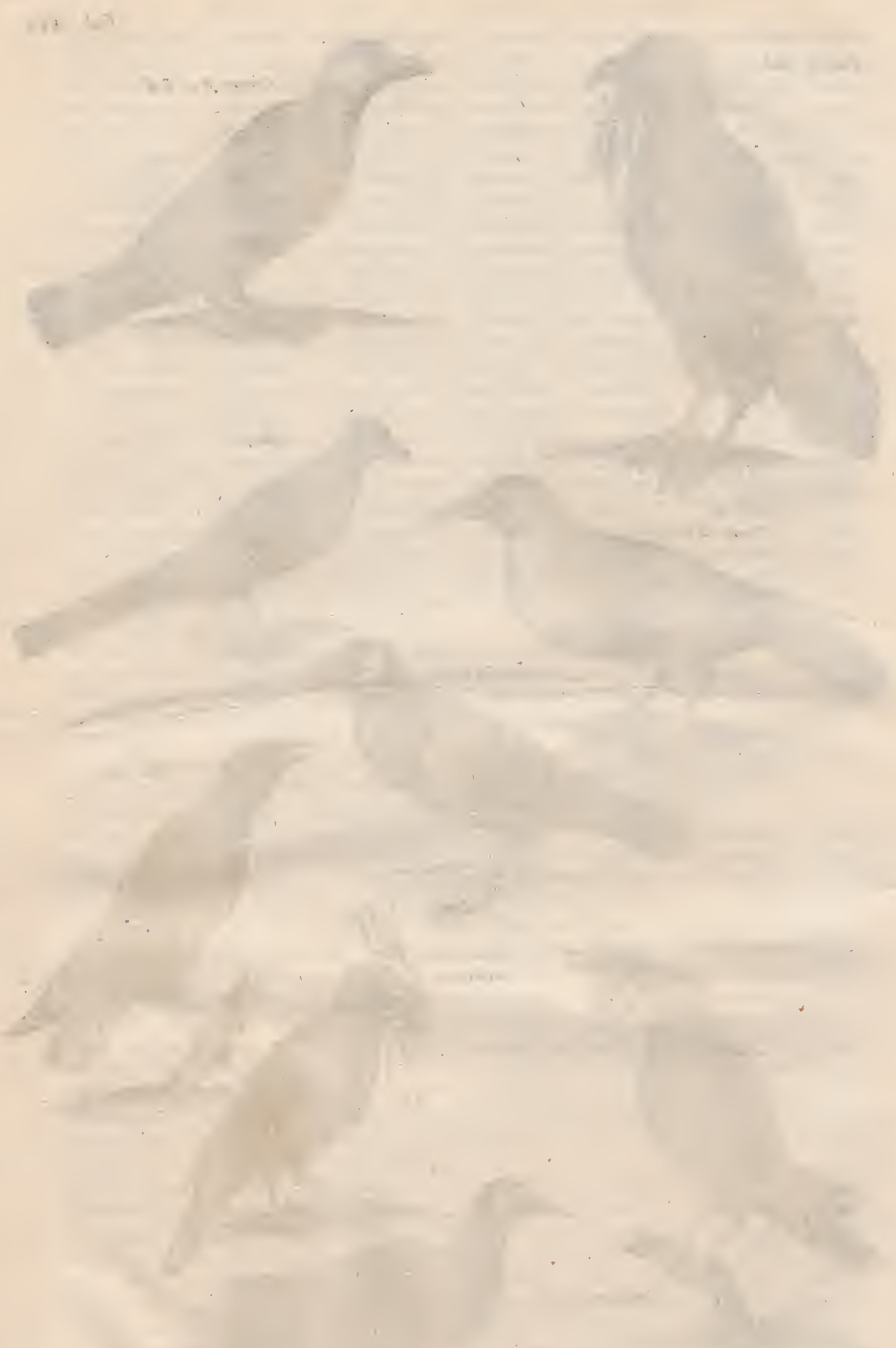

achter en voor de ogen een blauwe plek, een ſtart langer als 't gehele lijf.

De Rootgeel Gekuifden zijn de vleugels, ſtart, en kuif; die uit ſes pennen, dry grooter, en dry mindere beſtont, van rode verw, het overige lijf is groen.

Doe hier by den Erythrocyanus (oft Rootblauw) en Erythroxantus van *Geſnerus*, van welke die boven root, mette vleugels boven uit den geele-groen, en het overige blauw is; de ſtart is ten dele root, ten dele blauw. Deſe is dien in alles ghelijk, en verſchilt maar alleen, dat hy over 't midden van de vleugels heel geel gheverwt is, en ook enigſins inde ſtart. Hier toe betrekt ook *Aldrovandus* dien vogel die in Hiſpanie ghevanghen, van de grootte was van een Vink, met een ſwarten krommen bek, een groene kop, en hals, de top met een kuif, als in een Bohemiſe kauw verciert zijnde, met blauwe vleugels, an 't uiterſte ſwartagtig, een yſergrauwe ſtiet, witte dybenen, ſwarte voeten, met vier klauwen, twe voor, en ſo veel achter.

VI. OPSCHRIFT.

Van 't Raven geſlagt, en enige andere Vogelen, die een harde ſterken bek hebben.

I. HOOFTSTUK.

Vande Raaf.

Beſchryvingh.

In Hiſt: Valer: Corvin.

Rhodig: Antiq: lect. l. 29. c. 25.

Ariſtoph: de avib.

Scarliger ad l. 2. de cauſplant. c. 7.

Olaus Mag. l. 19. c. 8.

Ariſt: l. 5. de generat: c. 5.

Ariſt: H: A: l. 2. c. ult. Ariſt: lib. 2. H: A. c. 15.

De Raaf by de Latynen Corvus, by de Grieken, 't zy oft van de ſwarte verw, oft van de grootte van zijn hooft Corax; word by *L. Florus* Satyrvogel genoemt, 't zy oft om ſijn geilheid, want de oude Grieken noemden het Mannelid ſato, oft van de poel Satyra, die ook Pomptina genoemt is, eertijds een plaats zijnde, die vier-en-twintig Steden begreep. Hem word na den Papegay plaats gegeven, oft om die oorſaak, dat hy totten aart der Roofvogels behoort, en eertijds by de oude in ſulken waarde was, datſe by hem ſwoeren. In grootte gaat hy de Kray te boven, en is ſo ſwart, dat hy om de overgroote ſwartheid, enigſins blauw ſchijnt, nocht van 't water verandert werd: den bek heeft hy gheheel ſwart, enighſins krom, en an beide kanten invallende; heldere ogen, de tong voor breed, an de wortel rond en ſwart. Nochtans zijn'er inde Noordſe landen, Engeland, te Napels, by *Alphonſus* Koning van Sicilen, in een landſchap van Indie buiten de Ganges: als ook ten tijde van *Ariſtoteles* witte gheſien; oft om datſy, door het anſchouwen van de ſneeuw, inde ſneeuwagtige plaatſen, ſodanig voortkomen, oft om dat de koude ſulkx uitwerkt, oft om dat ſulkx haar voedſel is toe te eigenen. Indien gy ſijn ingewand beſchouwdt, hy heeft een wyde ſtrot dicht by de maag, in plaats van een rop. De gal is an de nieren, met het ander deel alleen an den darm gevoegt; ſijn drek leſen wy by *Horatius* wit te zijn. Maar een ſeker geſlagt, by de Lijflanders, en Botniers, welk Zee-Raven genoemt werd, word een bek bykans gelijk een ſaag getant, maar mogelijk, valſchelijk toegeſchreven.

Plaats.

Plin: H. N. l. 10. c. 29. Eſa. c. 34.

Theon: in Aratum.

Ælian: l. 2. de animal: c. 48.

Ariſt: H: A: l. 9. c. 31.

Wat angaat haar plaats, *Theophraſtus* heeft geſchreven datſe in Aſia niet voortkomen. Het is bevonden dat ſy in vervallene, vogtige, onbebouwde plaatſen, toorens, en hoge gebouwen haar houden, nocht die verlaten ſo langh ſy ſpijs genoegh vinden. Datſe met ſcholen te veld vliegen, en met haar overvloedigh getal, de vrughtbaarheid van dien, door een angheboorne ſcherpſinnigheid te kennen geven. Daar is angetekent datſe met haar twe door magere en onvrughtbare velden en enge plaatſen vliegen, om datter niet koſt genoegh voor meer als twe gevonden word; waarom ſy noit in Cranon, een ſtadt van Theſſalien, meerder als twee geſien worden. In een ſtadt van Vrankrijk, welke Cornovaille genoemt word, ſeit *Albertus* (ik weet niet met wat geloofwaardigheid) datter een meer als hondert jaren geleeft heeft.

Voedſel.

Athen: l. 13.

Andro: Ornithol: l. 12. c. 1.

Bellon: l. 6. de avib: cap. 1.

Plin: H: N: l. 10: c. 47.

Ælia: l. 3. de animal: c. 43.

Ælian. l. 2. de animal.

De Raaf leeft by graan, appelen, vygen, karſen, die hy mette ſtelen doorſlikt; en als hy twe uuren na ſijn genomen voedſel de ſagte koſt uitwerpt, ſeitmen dat hy beenders uitbraakt; hy leeft ook by wormen; waarom hy de voetſtappen van de ploegers volgt; ook met viſch, waarom by de Engelſen met een wet op ſware ſtraf, geboden is, den Ravens geen gewelt te doen. Ook met doode krengen, welke indien hyſe niet anroert, giſtmen datſe beſmet zijn. Hy onthout ſich ook niet van levendige dieren, want men heeft geſien dat hy Lewerken en Muſſchen verſlint, en *Ælianus* ſchrijft, dat ſijn jongen van ſpijs ontbloot, de oude ſelver anvallen en opſlokken. In Bothnia doden ſy niet alleen Haſen en Konijnen, maar ook Lammeren en Rammen; en daar is by 't gemeen een prijs opgeſet voor de gene die haar dootſlaan. Hy is heel drankgierigh: ſommige hebben willen ſchrijven, datter een Raaf geſien is, die ſtenen verſamelde in een bak van ſeker graf, daar eenig regenwater in was, 't geen hy niet konde bereiken, en dat hy vreſende af te klimmen, door die verſamelingh ſoo veel waters dede oprijſen, als voor hem genoegh was om te drinken: nochtans drinkt hy Somers, wijl de Vijgen rijp worden, in tſeſtigh dagen niet, 't zy oft om dat hy (ten zy *Hyginus* ons bedrieght) wijl de Vijgen rijpen, de krop doorgaat, oft om dat hy op die tijd den buikloop heeft.

Plin: l. 10. c. 12.

Ariſt: l. 3. de generat: c. 6.

Wat angaat ſijn teelingh, daar word by 't gemeen verhaalt dat hy door de mond ontfangt, maar valſchelijk; want ſy hebben een Lijfmoeder, en eyren omtrent het middelrif. Nocht het is niet ongerijmt te denken hoe het zaat door de maagh, die altijd watter ingeſchokt is verteert, totte Lijfmoer doordringht: en *Avicenna* heefter twe geſien, die op de wijs van andere vogelen verſaamden. Voor haar verſamingh geſchieter een t'ſamenvoegingh van bekken, oft gelijk andere ſchrijven, de Wijfjes worden eerſt met een geſangh als een Bruilofts lied gevleit, en dan laten ſy het Mannetje anvangen, hier van is het verdigtſel geſproten. Sy leggen twe, dikmaal vier, oft vijf eyren, en kippen in twintigh dagen. De gekipte jongen worden van de oude, mogelijk om datſe witter zijn, verlaten, en tot den ſevenden dagh, op welke ſy ſwart worden, 't zy oft vanden Hemelſch dauw, gelijk *Caſſiodorus* gelooft, oft van de voorby vlieghende muggen ghevoet. Bekent zijnde wordenſe weder angenomen en beſorgt, tot datſe ſterker zijn; daar na weg-gejaagt zijnde, ſoeken ſy 't geen haar om te leven nodig is. *Plinius* beveſtigt nochtans, datter, omtrent Cranon geduirig maar een paar blijft, en dat de oude an de jongen de plaats inruimen. *Heſiodus* eigent haar een lang leven toe, doch verdigt, indien ghy het woord genean, voor hondert jaren neemt; waarſchijnlijk, indien ghy het voor een jaar neemt, binnen welk alles wat de aard voortbrengt, ja ſelf de menſch in ſijn moeders buik volmaakt werd: ſo ſal zijn langh leven beſtaan binnen CVIII. jaren. Hy heeft ook geen klinkende ſtem, hoewel *Plautus* geſeid heeft dat hy ſinght, om dat hy kratſt, en de oiren met een heeſheid, en gekrats moeilijk is. Deſe ſtem, 't zy oft om ſijn verſcheide harts-toghten, oft om de anſtaande overval van regen en wind, verandert hy ſo dikmaal, dat *Fulgentius* geſeid heeft, dat hy vieren-tſeſtig verſcheide ſtemmen heeft. In reuk kampt hy mette Gier, inde vlugt is hy trager, en ſwaarder; daarom is het niet wonder, dat hy ſomtijds door een wanluidig geroep des volkx getroffen, van boven neder geſtort is.

Oppian: l. 1. de aucup.

Gregor: M. moral: l. 30, c. 8.

Plin: H. N. l. 5. c. 48. Plin: H: N: l. 8, c. 48.

In Aulularia.

Lucret: l. 4. de Natura rer. Virgil: Georg: l. 2.

Plutarch: in Flamin.

Sijn reden en verſtand zijn verwonderings waardig. Tot dertig, en veertig t'ſamen levende, bewaren ſy het recht des Huwelijkx, en een overlijdende, blijft d'ander ſijn overige leven langh ongepaart. Te Erford ſtal eene geld, en verbergde dat onder een ſteen: Een ander groete den Keyſer *Auguſtus* uit de Actiaanſe overwinning wederkomende, met deſe woorden. Weeſt gegroet Keyſer Overwinnaar, en Bevelhebber, en is voor twintig duiſend, oft D. goude Kroonen ghekocht. Een ander onder *Tiberius* de Keyſer, vliegende alle morgen na de Markt, groeten *Tiberius*, daar na *Germanicus*, en *Druſus* metten naam van Keyſers, en daar na de voorbygaande P. R. Roomſe Vaders; het lijk van den overleden is met ontelbare uitvaarden ter aarde gebragt, en die hem gedoot hadde, omghebragt. Ik verſwijgh dien van den Schoemaker, die gheleert was den Keyſer te groeten, in welken alle moeite, en onkoſten vergeefs ſouden geweeſt zijn, indien hy niet hadde konnen uitſpreken, dat alle moeiten en koſten verloren waren. En mede dien, welke den Kok *Koenraad*, in hongers-nood anſprak, en dat ſo uitdrukkelijk, dat men geloofde dat hy van een menſch gheroepen wierd; de ſwaarſte letter drukken ſy beſt uit. De Jagtravens (die *Ludowik* Koningh van Vrankrijk eerſt heeft ingeſtelt) vangen Veldhoenderen, en wilde Ravens, ſomtijds Phaſanten.

Verſtandt.

Albert: l. 23. de animal. Macrob: l. 2. Satur: c. 4.

Macrob: l. c.

Scalig: Exer: 236.

Scaliger.

Hy heeft een natuurlijke vrindſchap met den Laurier-boom, welken, als hy van de Chameleon gegeten heeft, met het kruid Manſoiren, en Kalfs-voet, inſlokt; welke genees-middelen hy in enighe ſiekten ghebruikt; metten Wilgen-boom, waar mede hy als een tegengif ſijn neſt verſterkt, mette Ravenbek, daar mede hy de kragt van genoten vergif breekt, met Oenuta, daar hy ſich mede tot dronkenſchap verheugt.

Vrindſchap.

Ruell: l. 2. de natura ſtirp. c. 2.

Ariſt: de Mirabil:

Maar hy voert vyandſchap mette Kiekendief en den Arend Beenbreker, om de koſt, metten Æſalo, om 't breken der eyren met den Chameleon, mette kring-Havik, Tortelduif en ander, met het ſaad van Raket, daar hy van ſterft.

Vyandſchap.

Cicero l. 2. de natura Deorum.

Ariſt: H: A: l. 9 c. 1.

Hy beduid groot onweder, indien hy met een hikkende ſtem, langh en veel, voornamentlijk in de ſchemer-avond kratſt, en ſo hy an de boom met veel flakkeren van ſijn vleugels blijft hangen. Schoon weder; indien ſy teghen de Son gapende, 's morgens op de takken van de bomen haar vederen en vleugels uit-rekken, indien ſy eerſt byſonder kratſende, daar na met een ſchool vergadert zijnde, luider uitroepen, oft ſo ſy in 't ſchemeren van den avond met ſcholen omvliegen, en als ſy ſcheiden met groot gekrats haar ten neſt begeven.

Ælian: l. 6. de animal: c. 46.

Voorbeduidingh.

Plin: H: N. l. 18. c. 39.

Ælian: l. 17. de animal. c. 7. Virgil: Georg: 1.

Sy hebben enigh ghebruik inde Geneeskonſt. De jongen inde maant van Meert gebrand, zijn tegen de vallende ſiekte ingegheven. De eyren worden ghebruikt om 't hayr te ſwarten. Van *Villanovanus* worden ſy tegen de vallende ſiekte ghepreſen. Het hart ghedraghen, meenen ſommighe dat het waken verwekt. De klauw an den hals van een hoeſtend kind ghehangen gheneeſt hem, indien wy *Pſellus* geloof geven.

'tGebruik.

II. HOOFTSTUK.

Vande Kray in 't alghemeen.

DE Kray welke in 't Latijn Cornix, by de Grieken gemeenlijk Corone, en op huiden by haar Curonia, oft Curaka genoemt is, en by de Polyrrheniſe volkeren van Creta Comba, overwint in verſcheidenheid de Kauwen. Den bek, de ſchenkels, en 't geheele lijf heeft hy overal heel ſwart, (*Strabo* is bedrogen, wijl hy ſchrijft dat het Spanje alleen eigen is, dat daar ſwarte Krayen zijn) nochtans den bek heel hard, en anderſins ook heel ſcherp, omtrent de kop is hy wit, an 't opper deel heeft hy enighe baarden als Swijnen-hayr omtrent de oogſchellen, onder is hy ſwart, en gelijk kleine graantjes. *Rhodiginus* heeft een witte geſien met een ſwartagtig hooft, en de overige toppen van de vleugels naar het root ſtrekkende.

Strab: l. Geogr:

Rhod: Antiq: lect: l. 11, c. 12.

Sy verkeren omtrent de Steden, Huiſen, Zee-

Tab. XVII

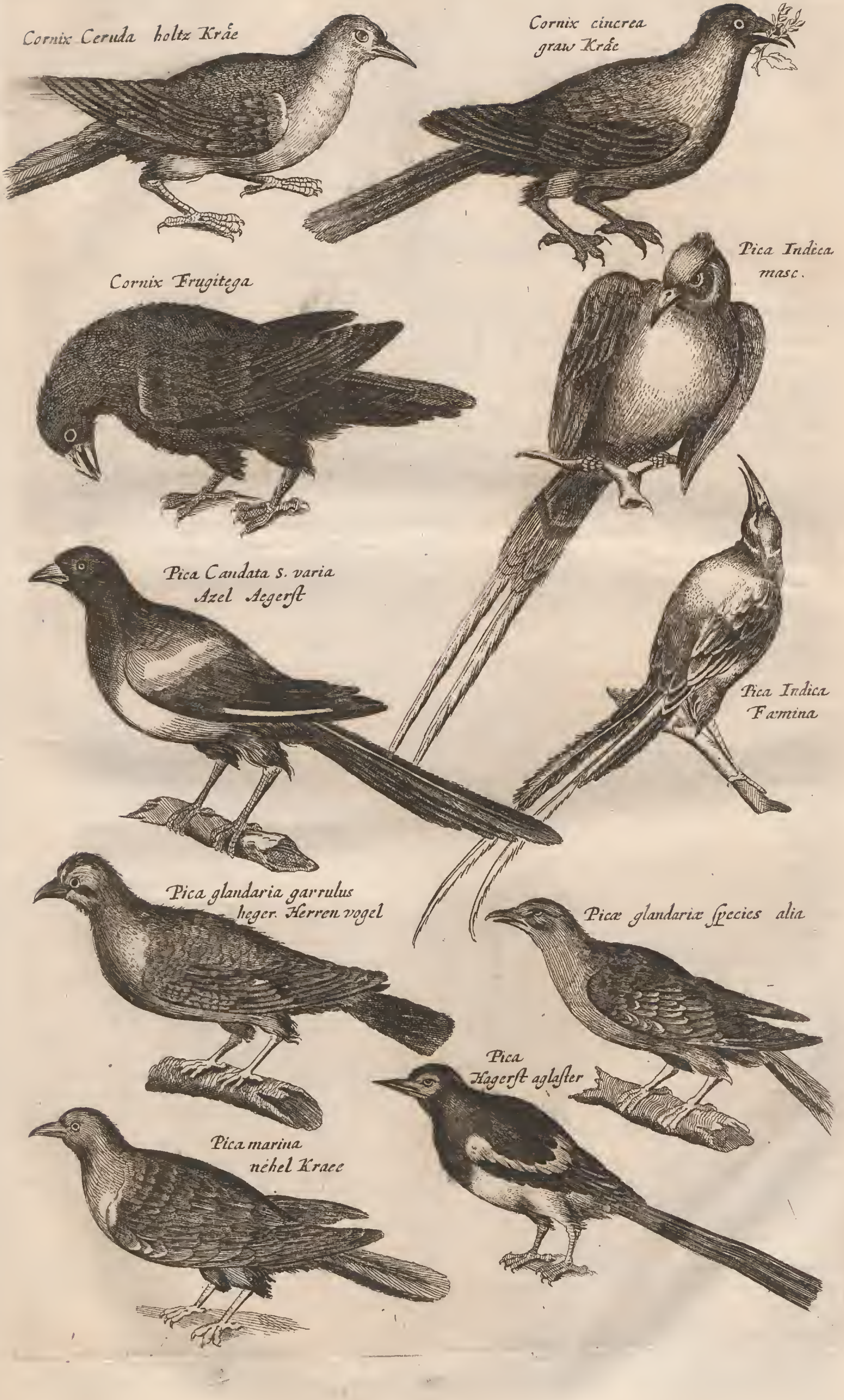
Cornix Ceruda holtz Kråe
Cornix cincrea
graw Kråe
Pica Indica
masc.
Cornix Frugitega
Pica Candata s. varia
Azel Aegerſt
Pica Indica
Fæmina
Pica glandaria garrulus
heger. Herren vogel
Picæ glandariæ ſpecies alia
Pica
Hagerſt aglaſter
Pica marina
nehel Kraee

Zeeſtranden, de Oevers der Rivieren, en Meſt-hopen. In Brittannia zijn ſy overvloedigh, wijl in het vogtig voeder van dat land veel wormen groeyen.

Voedſel. Ariſt: H: A:l.8. c.3.

Sy leven met allerlei vrugten, met Noten, met Olyven, Wormen, Viſſchen, en Vleeſch, en inde Lente worden ſy al-eeter genoemt.

Teelingh. Ælian: de animal. l.5. c.9.

Wat angaat haar teelingh, ſy neſtelen in't hooghſte van de bomen, ſy vermenghen haar niet onbeſchaamdelijk, en houden met de Ravens de ſelve trouw in haar paring: Hier van is inde Bruilofts feeſten, het ontmoeten van een enige Kray, een ongelukkig voorteken: en de Maagt wierd belaſt de Kray uitten huis te jagen. Sy leggen na de Sonne ſtilſtand twee eyren, de natuur het alſo ſchikkende, dat die lang leven, weinige voortteelen. De Wijfjes broeyen ſo neerſtig, datſe door het geduirig opſitten haar vederen verlieſen. Dat de jongen mette ſtart eerſt uitkomen, oft mette voeten voort-rollen is valſch; datſe blind geboren werden is waarſchijnelijker. Daar word in't gemeen ghelooft, datſe niet eer ghevoed werden, voor datſe beginnen vederen te krijgen. Als ſy ſterk zijn om te vliegen, volgen haar de oude lang na, en afvliegende, volgen de oude haar dikmaal in, daarom wordenſe door een rechtvaardigh beſluit van de natuur in haar ouderdom ſo lang van haar jongen gevoed, als d' oude tijd beſteed hebben om haar op te brengen. Van de Somers Sonne ſtilſtand zijn ſy ſiekelijk, 't zy oft om datſe met ſchorſt gequelt werden, oft om datſe het vleeſch half van de Wolven gegeten, opeeten. De Schrijvers eigenen hem den ouderdom van dry menſchen toe. *Aratus* noemt hem Enneagera Corone, moghelijk om dat hy lang leeft, want ſo leid *Theon*, *Polygeran* uit. *Ariſtophanes* ſeid, dat hy vijf manstelingen leeft. Sijn ſtem is krats, en hy word om de geduirigheid van ſijn onangenaam geluid een ſnapper genoemt. Maar hoewel haar *Homerus* laughtongh noemt, nochtans iſſer ten tijde van *Plinius* een uit Bæotio gebragt, die veel t' ſaamgevoegde woorden uitdrukte, en dikmaal andere daar by leerde.

Aphrod: l.2. probl. 64. Iſidor. Orig: l.12. c.7. Ariſt: de generat: l.4. c.8.

Ariſt: H: A: l.6. c:8.

Iſidor: l.c.

Pophyr: περὶ ἀποχῆς.

Plin: l.7. c.28.

Odyſſ: l. Plin. l.10. c.43.

Vlught.

Hy vliegt ſnel; langſaam als het ſal regenen, geſwind als hy ſijn jongen voed.

Harts-toghten. Ariſt: H: A: l.9. c.2. Plin: l.10. cap. 74. Ælian: de animal l.3. c.9.

Hy onderhoud vrindſchap mette Oyvaars, daar hy mede over Zee vlieght: metten Reiger, daar hy mede teghen de Vos vecht: hy is een vyand van den Nachtuil, wiens eyers hy by dach opeet; van de Weſel, die dikmaal ſijn neſt berooft, en mette Trom-vogel, die hy ombrengt.

Verſtand.

Plin: H: N: l.10. c.12. Zoroaſtr: in Geop:

Ælian: H: A: l,6. c.7.

Haar verſtand en ſonderlinge leerſaamheid betonen veel dingen. Indien hy de noten niet kan kraken, voert hy die om-hoogh, en laatſe op de klippen en ſtenen te barſten vallen. Het yſer-kruid leid hy boven op ſijn neſt, om van daar de Motten en andere beeſjes te verdrijven. Die by *Marres* de Koning der Egiptenaren opgevoed is, bragt brieven, al waar hy hem ſulkx belaſte. Dood zijnde, is hem een graf by het meer Myridis, omtrent de Stad der Krokodillen opgerecht.

Gebruik.

Plin: H: N: l.20. c.6.

Wat ſijn ghebruik aangaat. *Plinius* ſeid, dat ſijn herſſenen gekookt en gegeten, den verouderden hooft-pijn ghreneſen. Dat ſijn vleeſch in langdurighe ſiekten ghebruikt is, en dat ſijn neſt aan 't lijf gheſtreken, het leven verlenght, is eertijds ligtvaardiglijk ghelooft.

III. HOOFT-STUK.

Vande Kray in't byſonder.

I. LID:

Vande Vrugt-eetende, Aſgrauwe, en Blauwe Kray.

Beſchryvingh.

DAar zijn dry gedaanten van de Kray, te weten: de vrugt-eter, aſgrauwe, en blauwe. Den vrught-eter noemt *Ariſtoteles* Spermologos, oft vrughtleſer, en andere graan-eter. Hy is geheel ſwart, uitgenomen de bek, die witaghtig is, van grootte middelmatig, tuſſchen de Raaf; en gemene Kray.

Voedſel.

Hy leeft gelijk geſeit is by vrughten, nochtans verwerpt hy geen wormen, om dat de Reigers in haar neſten gemeenlijk neſtelen willen, daarom maken ſy die omtrent de woningen der Edellieden, die haar vermaak ſcheppen in de Reiger-jagt, en in de hoogſte bomen om te veiliger te zijn. Engeland zijn ſy magtigh ſchadelijk; daarom is eertijds een wet gemaakt om haar geheel uit te royen, en den dooder een vereeringh toegeleit.

De aſgrauwe word by *Turnerus* Zee-kray genoemt, hy is kleinder als de vrught-eter, hy heeft den gehelen rug, boven-hals, de ſijden der vleugels, den aars, en den gehelen buik aſgrauw. Somers houd hy ſich in hoge bergen, alwaarmen kan oordelen dat hy met broeden ſijner jongen beſigh is, om dat hy nergens op het vlakke ghevonden werd te neſtelen. In't laatſte van den Herfſt begeeft hy ſich na 't vlakke, en onthoud ſich daar den gehelen winter omtrent de Steden en Dorpen. Dat geſchiet om de ſcherpigheid der rotſen, en geduirige ſneeuw, oft om de onverdragelijke ſtrengheid der koude. Haar voedſel is het ſelve mette ſwarte; hy ſoekt de dode lichamen van viervoetige dieren, opgehangene menſchen, en viſſchen, en hy onthoud ſich ook niet van melk-vrugten. *Geſnerus* heeft in ſijn maag enige vodderyen, baſten van graan, en een witte vette ſtof, die mogelijk uit de ſelve granen was t'ſaam gegroeyt, en ook ſteenen ghevonden. Daar word geſeid dat hy noit in Switſerland neſtelt; in Nederland word hy by 't ghemeene volkje voor ſpijs toegelaten.

De Blauwen hebben *Geſnerus*, *Aldrovandus*, en *Kentmannus*, hoewel men nauwlijkx weten kan of hy uit dat ghetal is, onder de Krayen getelt: Hy is over al met een blauwe verw, op het hooft, de vleugels, ſtart, omtrent de ſtiet, en 't geheele opperdeel verciert, op d'een plaats meer blauw, op d'ander met groen vermenght; voor an de borſt, en hals is hy donker, en de grootſte pinnen der vleugels zijn ſwart; de ſchenkels heeft hy donker, en naar evenbedeelingh van't lichaam klein. Hy word gevonden over de Elve in 't boſch van Luchoven, en de byleggende boſſchen: Hy leeft by weg-geworpene dode krengen, en maakt ſijn neſt gelijk de Hoppe, uit menſchen drek.

IV. HOOFT-STUK.

Vande Kauwen in 't alghemeen en byſonder.

Varro l.4. de lingua lat: Quintil: l. 1. Inſtitu: Orat.

DE Kauwe Gracculus, ſo genoemt, oft om dat hy gregatim, dat is met ſcholen vliegt, welke oorſpronkelijkheid by *Quintilianus* ghewraakt werd, oft om dat hy het ingeworpen ſaad des lands veel weg-draagt, oft om dat hy als hy ſlapen gaat, uit de Olygaarden, twe van de beſien met de klauwen, en de derde metten bek weg-ſleept.

Voedſel. Plin: H: N: l.10. c.29. Ælian: l.3. animal, c. 12.

Hy leeft behalven 't graan met Vleeſch, Noten en Sprinkhanen. Waarom hy van de Inwoonders van Lemnos, om dat hy met een teghen-vlught de dood van de Sprinkhanen te gemoet komt, ge-eert is.

Tot het paren werd hy in de Lente opgewekt.

Stem.

Sijn ſtem is klokken, ghelijk *Pollux* ſeid, 't welk ook een geſlagt van hoenderen werd toe-ge-eigent.

Harts-togten. Ælian: l. 9. c. 1.

Hy heeft vrindſchap mette Meeuw, vyandſchap metten Havik. Dat heeft *Homerus* met het voorbeeld van *Hector* en *Æneas*, die op malkander ſeer gebeten waren, afgebeelt. Dat het een gheſellighe vogel is, getuigt het ghemeene ſpreekwoord, dat altijd den eene kauw by den andere ſit. Hy wil liever ſterven, als ſijn weerga verlaten, d'een dood zijnde, blijft d'ander geduirig ongepaart.

Ælian: l. 9.

Sy zijn heel kakelagtig, voornamentlijk ten tijde van haar paren, en als ſy haar jongen opvoeden. In 't Wijn-drinken gebruiken ſy een wonderlijke broodronkkenheid; inde handen gehouden zijnde, ſullen ſy gemeenlijk naar d'ogen pikken, 't zy oft om datſe haar afbeeldſel daar ſiende, gelijk als tot een bekende luſt verwekt werden, oft om datſe van glimmende en bewegelijke dingen, als de ogen zijn, heel lichtlijk angelokt werden. De tamme leren ook ſpreken, ſo datſe uit de koy gelaten, van haar ſelfs weder in-komen. 's Merghens vroegh met het opgaan van de Son leeren ſy gauwer, en ſetten de woorden an de gheheughenis vaſter over. Dat is ook by de oude ghebruikelijk gheweeſt, want ſy ſetten ſtaken inde mueren van de huiſen, op welke ſy haar lieten ſitten. Sy zijn de vallende ſiekte onderhavigh, en vallen als dood van de hoogten der bomen, en huiſen. Haar jaarlijkſe walging ſuivert hy mette bladers van de Laurier-boom.

Nicolaus Leonicus Brujer: l. 15. c. 78. de re cibaria.

Ariſtoph: in veſpis.

Dalech: in Plin: l. 3. c. 22.

Gebruik.

Haar gebruik is by velen in ſpijs.

Teelingh. Ariſt: H: A: l. 9. c. 24.

So veel haar geſlaghten angaat, *Ariſtoteles* heefter dry geſtelt, het vierde is platvoetigh. *Geſnerus* dry, te weten de Tulla, Becua, en Taha, wy ſtellener ook dry: De Caracia, Phijrrocoracx, en de Lupus oft Monedula.

De Coracia oft Ravenaghtige, heeft de grootte van een Kray, voornamentlijk de ſwarte en al-eter. Sijn bek is omtrent vier vingers langh; eenigſins krom, rood van verw, oft tuſſchen Orangje, root, en geelaghtigh; de voeten van de ſelve verw, uitgenomen de nagelen, die 't ſaam met het gehele lijf heel ſwart zijn. Hy woont in de afgebrokene klippen, en begeeft ſich ſelden op het vlakke; tam zijnde, eet hy bloeme-meel met melk, ook vleeſch, brood, en tarw.

Plin: H: N: l. 10. c. 48.

Bellon: l. 8. c. 6.

De Pijrrhocorax is kleinder als een Kray, de Kauw oft Monedula ghelijk, met geele ſchenkels; en een geele bek, dien *Turnerus* ſeit klein, en *Bellonius* an 't einde een weinig krom te zijn, het overige is ſwart. Hy is ſo overvloedigh in de Alpen, dat *Plinius* hem ſeit de Alpen eigen te zijn: maar hy word in Engeland, Creta, in de Cyclades, en op den bergh Jura gevonden; by die van Rhætia word hy alleen 's winters geſien. Gehele velden met Koorn beſait, eet hy af, hy roept heel ſterk, en volgt eenighſins de ſtem van de Merlen, met het geluit van een fluit over een komende. Sommige ramen uit ſijn hoge vlught, dat de koude vermeerderen, en uit de lager vlugt, datſe minderen ſal; de jongen verſtrekken de arme luiden tot ſpijſe.

Ariſt: H: A: l. 9. c. 24.

De Monedula oft Kauwe, by *Ariſt:* Licus genoemt, is een vogel ider een bekent. Het hooft, de voeten, en 't gehele lijf en bek is ſwart; de ſwartheid is een weinigh van 't aſgrauw deelaghtigh; de bek word omtrent de neuſgaten met witte ſtippeltjes verciert, omtrent de maagh heeft hy de ſtrot ruimer, in plaats van een rop. Hy bemint de vlakke landen, en ſy neſtelen dikmaal ſoo overvloedigh in de hoge Torens, datter dikmaal in een, hondert neſten gevonden werden. Om dat hy het overſchot van Koorn, en ander graan, als hy verſadigt is in d'aarde verbergt, en in 't toekomende jaar de jonghe ſpruiten van de ſelve vergadert, daarom word hy gelooft den menſche het Koorn ſayen geleert te hebben. Sijn goud en ſilver diefery is in hem wonderlijk, waar van men meent dat hy Monedula, van Moneta, dat is Munt genoemt wort. Hy wil gaarn op 't hooft geſtreelt zijn, als of hy jeukerig was, daarom heeft *Albertus* gelooft dat ſijn vleeſch jeukte verwekte.

Plin: H: N: l. 14. c. 17. Ovid: l. 7. Metamorph.

Daar is noch een ander geſlaght van de Kauw, welk den hals met een witte ring omcingelt heeft, mogelijk dat gene, welk *Heſychius*, en *Phavorinus* het gekroonde genoemt hebben, oft mogelijk dat, welk in Switſerland omtrent Tigiu, met een witte ring, den hals omvangende onderſcheiden is; het overige is den anderen gelijk, ſoo *Geſnerus* verhaalt.

V. HOOFT-STUK.

Vande Exters in 't algemeen.

DE Exter in 't Latijn Picá, is by die van Attica Kitta gemeenlijk Kiſſa, by de Laconienſers Keiſſa, by *Heſychius*, en *Phavorinus* Baſkillos, en Crangtus, by ander Sitta Kiſſa, en Poikilis, dat is bont of veelverwig genoemt.

Geſlaght. *Ariſtoteles* ſchijnt maar een geſlaght gekent te hebben. Andere verdelen haar in ſtad, en Boſch-Exters, ſy zijn in alle landſchappen. De Eykel-eeter is in Holland weinigh.

Voedſel. Indien ghy ſijn ſpijs anmerkt, hy is een Al-eeter, hy beſoekt dikmaal om de koſt de varkens-bakken, en eet allerlei vrughten met harde ſchelpen; men heeft eene geſien Cardan: l. c. 35. de variet:rer: die een muſch verſlonde, maar, ook datter een van een Kreeft, die hy an de Rivier gevangen, en op een by-gelegen boom gebraght hadde, ellendig ſijnen hals mette ſcharen toegedrongen zijnde, gedoot wierde. Sy zijn ſeer tot geilheid genegen.

Teelingh. Ariſt: H: A: l. 9. c. 13. *Ariſtoteles* heeft verhaalt datſe negen eyren leggen, datſe veel maar onvolmaakte ja blinde jonge kippen. Sy gebruiken een ſonderlinge konſt in 't maken van haar neſten, want ſy heghten die in doornagtige plaatſen, en bekleden die van binnen met ſlijk, van buiten in 't ronde, boven en onder verſterken ſy die met doornen, en laten een (ſommige ſeggen twee gaten) open, en dat heel eng tot een ingangh. Somtijds verleggen ſy haar eyren op een ander plaats. Eenige verhalen datſe dikmaal twee neſten maken, op datſe die gene welke op haar jonghen loeren, in twijffelingh brengen.

Haar vlught is ſelden hoog, die ſy ook om de kortheid haarder vleugels belet zijnde weinig tijds voort-rukken. Sy huppelen, en Onomaſt: l. 5. c. 13. roeren gelijk de Quikſtart, geduirig haar ſtart *Pollux* ſeit datſe ſcharlen: maar datſe alle dagen, ja ider uur haar ſtem veranderen, en dien Pauſanias in Arcadic: van een ider dier nabootſen, is ſeker. Geloofwaardige Schrijvers hebben verhaalt, datter een het ſchreyen van een kind uitdrukte, dat een ander de klagende ſtem van een jonge eerſt gheworpen Bok nabootſte, en daar na als een Kalf bulkte, en op de wijs van een Schaap blaete, en daar na gelijk een Harder, als hy ſijn Schapen, na datſe geweid hebben, te drinken drijft, fluite. Ik vrees offer om-Plutarch: l. de ſolert: animal. trent den genen, die by *Plutarchus* genoemt is niet iets ſchool, welke anderſins ſnapaghtigh genoegh zijnde, en te Rome enige Trompetters gehoort hebbende ſtom wierd, maar weinigh dagen daar na gelijk als opgewekt, alle die ſoet-luidigheid vande Trompetters met groote verwonderigh uitdrukte.

Hartstogten. Ariſt: H: A: l 8. c. 3. Plin: H: N. l. 10: c. 29. Sy worden angerantſt van den Aluco, en den Uil; ſommige hebben geſchreven dat ſy mette vallende ſiekte bevangen worden; datſe jaarlijks als de Rapen geſait werden veranderen, en kaal werden, is haar eigen. *Geſnerus* heeft geſchreven, dat het in Auguſto geſchiet.

Gebruik. Sy hebben eenigh ghebruik in de Geneeskonſt, en in de ſpijſe. De Eykel-eters worden te Bononie op de Markt verkocht, maar zijn hard van vleeſch; nochtans getuight *Atheneus* datſe *Corbyis* de Koningh van Thracien op ſijn tafel ſette. Sommige hebben geſchreven datſe oft in witten Wijn te morſel gekookt, oft in een pot gebrand, en tot poeyer gemaakt, oft overgehaalt tegen de ſchemeringh, rodigheid, en pijne der ogen voordeeligh waren; ſommige leggen haar levend door midden geſneden, op de pijnelijke geledderen

VI. HOOFT-STUK.

Vande Exters in 't byſonder.

Vande Bonte Exter oft Langſtart, de Indiaanſe Langhſtart, de Eykel-eter, de Straſborghſe Scharlaar, de Zee-Exter, en Perſiſe-Exter.

A*Riſtoteles* ſtelt een geſlaght van Exters, te weten: den Eykel-eter. *Plinius* maakt dat twederlei, het onderſcheid van de voeten genomen zijnde, en hy ſwijgt ook niet van de Bonte, wy geloven dat en deſe, en die volgen ſullen, hier toe behoren.

De Bonte oft Langſtart, heeft de kop, rug, hals, borſt, de vleugels, dybenen, de ſtart, voeten, klauwen, en nagels heel ſwart, het uiterſte der vleugels wit, den rug, en ſtart, door de groote ſwartheid groenagtigh, het geheel vlak van den buik wit.

De Indiſe Langſtart die *Aldrovandus* vertoont heeft, was uit Japan gebragt, de bek, ſchenkels, en voeten waren roodagtigh; 't gehele hooft, en hals met een witte ring omcingelt waren blauw, de rugh en ſchouder-bladers yſergrauw; van het opperſte deel van den bek, tuſſchen beide de ogen ſtrekte ſich een plek dry vingers lang, en een duim breed met ſtippelen, oft liever ſwarte dwarſe ſtrepen beſait, totten rugh toe uit. De vederen van de vleugels waren caſtanie-bruin, maar wierden met ſwarte dikagtige ſtrepen overlanghs geſtelt, beſprinkkelt, de overige waren groen; de borſt, en buik totten aars toe waren witaghtigh en z.

De Eykel-eter, oft Weekkop, by de Grieken Malacocranis, en by de jonge Caracaxa, en by andere Pica Granata genoemt, verſchilt van de bonte ſo in grootte, als meeſt in verw. Hy heeft an de zijden der vleugels dwarſe blauwe plekken, ſodanige alſmen nauwlijks in eenig geſlaght van vogelen ſiet, en ſo ruimen openheid van bek, dat hy gehele Eykels inſlokt: de neuſgaten worden met witte en ſwarte pluimtjes bedekt, den bek word enighſins gekromt, de tong is dubbel, de verw van 't lijf is verſcheiden, want den hals is uit rood en blauw vermengt: de ſtiet is witaghtigh, de rugh bleekagtigh, de ſtart langagtigh, en beſtaat uit twaalf ſwarte pennen.

De Straſburgſe Scharlaar, heeft den naam van 't ſcharlen, en van de plaats, daar hy ſich meeſt onthoud, by de ouden oft onbekent, oft niet beſchreven. Hy heeft een dik hooft uitten blauwen en groen gemenght,geverwt, met witte plekken in de lenghte, die over de gehele borſt, en buik lopen. Het Mannetje heeft een bek twe vingeren langh, dikaghtig, en een weinigh krom, ſijn ogen zijn groot, en ſwart; den rugh van het twede, oft derde wervelbeen totte ſtiet toe Caſtanie-bruin; de verw der vleugels is verſcheiden: de ſtart is boven groenagtigh, onder ten deel met een paarſch, ten deel met een blauwe verw vermenght. Het Wijfje is geheel van 't Mannetje verſcheiden; haar hooft, hals, borſt, en buik, ſtrekken van 't Caſtanie-bruin naar het vaal; de bek is dikker, de vleugels omtrent de ſchouder-bladers blauw, daar na uitten blauwe groen, de ſlagpennen zijn ſwart, de ſtart breedaghtigh, uitten groenen, en blauwe, na het donker hellende.

De Zee-Exter, die ook Gaza ghenoemt werd, ſchijnt geheel, indien ghy de kop,nek, voeten, en een deel der vleugels uitneemt, groenaghtigh; hy heeft een ſterken bek, een weinig langer als in de Exters, den top van 't hooft heeft hy bleek Caſtanie-bruin, het onderſte deel na de hooft-napen geel; lange klauwen, en die geweldig krom, de pennen der vleugels van de twede orde bleek Caſtanie-bruin.

De Perſiſe Exter is by na heel donkeraghtigh, heeft een kortaghtigen en witaghtigen bek; de ogen wit, de pennen der vleugels van de twede orde, mette ſtiet, en de voorſte in de ſtart geel, de voeten blauwagtigh met ſwarte ſchobben geciert.

N.B. Siet van ſommige uitlandſe geſlagten van de Exter Mantiſſa N°. 5.

II. LID.

Vande Bohemiſe Scharlaar van Geſnerus *oft de Ampelis van* Aldrovandus.

Beſchrijvingh. Aldr. l.12. Ornith. cap.18. DEn Vogel, welke van *Geſnerus* Garrulus Bohemicus genoemt werd, dien noemt *Aldrovandus* van ſijn voornaamſte ſpijſe Ampelis, van Ampeleuce (dat is Stikwortel) hy is in grootte de Merl gelijk; hy heeft het hooft eenighſins plat, van yſergrauwe verw, op de wijs van de gekuifde Lewerk, met een top voorwaarts ſtrekkende, na den bek van bleek Caſtanie-bruine verw, achterwaarts afgrauwaghtig, naar het donker hellende, het ſchaduw-root niet ongelijk verciert; den hals kortaghtigh, voor en achter ſwart, an de zijden roſch, omtrent den bek wit; een bleek Caſtanie-bruine borſt, naar 't rood ſtrekkende, den rug Caſtanie-bruinagtigh, omtrent de ſtiet vaal; den buik geheel aſchgrauwagtigh, en de buitenſte pennen der vleugelen ſwart, met anghename plekken verciert. Want de eerſte ſeven in getal vaſt, en eenigſins kraakbenig zijn wit, de byhangſelen zijn als Cinnabar-rood, deſe volgen andere met geele plekken verciert, de geſtalte van de letter L. uitdrukkende: en zijn alſo geſchikt, datſe in eenige ſeven, en andere ſes, en in ſommige alleen vijf ſchijnen; de laatſte hebben witte plekken. De ſtart van 't Mannetje beſtaat uit thien, van 't Wijfje uit twaalf pennen: indien ghy d'ingewanden beſchouwt, dit hebt ghy uit de ſnijding: Dat de darmen in een opgeſnedene tweemaal negen duimen lang geweeſt zijn ſonder bogten, oft kronkels, daarom loſten hy te raſſer ſijn drek; dat de maag gelijk als in 't midden der lever verborgen, klein, vleeſigh, en met een harden weer was overtrokken; den rok in de ſelve van verſcheide ſelfſtandigheid, die van het druifvlies, in verw niet ongelijk; dat de lever in twe gelijke deelen verdeelt was, en ten anſien van de vogel heel groot; dat de milt klein, na de geſtalte van een menſchen tongh langhagtigh; het middelrif dubbel, en gelijk als in 't vet verſmoort was: de longen, die in alle geſlachten der vogelen, by na totte middelſte ribben werden uitgeſtrekt, waren alleenlijk an de wervelbeenderen van den hals, rugh, en het begin der bovenſte ribben vaſt; de luchtader in 't beginſel ruim en eyrond, was daar na enger, en ten laatſten weder ruimer; de tong was hard, en beenagtig, en in 't uitterſte daar hy ſcheen vleugels te hebben, en een pijl te gelijken, was hy dubbel, en gelijk als in twee ſpelden verdeelt; het tongebeen, dat andere dieren tot een inenting van de tong gegeven is, trok ſijn oorſpronk van het achter-hoofts-been an de ſijden van het gat, door 't welk het ruggenmergh, van het hooft na den rug gaat, en daar het an de wortel van de tong gevoegt werd, ſcheen het een gehele ſpitſen hoek te maken; de ogen waren van binnen ſo groot, datſe ſchenen de grootte van de herſſenen te boven te gaan: het brein vertoonde een ronde geſtalte, en ſijn bovenſte groeven waren omtrent het midden van 't hooft geplaaſt.

Indien ghy de plaats anmerkt: Hy is an Bohemen eigen, maar hy vervliegt ook. In Italien over gekomen zijnde, bleven ſy in 't land van Placentia en Mutino, alwaar datter X L. te gelijk gevangen waren; in 't land van Ferraria wordter geen geſien, mogelijk om datſe de toekomende aardbevingh in 't jaar 1552. hadden voorſien. Tuſſchen Ments, en Bingen zijn ſy in ſo grooten overvloet verſchenen, datter, daarſe overvlogen, uit haar ſchaduw, een duiſterheid, als een nacht oprees. Plaats.

Haar ſpijs, zijn Druiven, Jenever-beſien, en beſien van Honds-roſen, Pijnkarlen, Roſijnen, Appelen, Amandelen. De beſien van veil, vleeſch, en koorn eeten ſy niet als hongerigh zijnde; ſy vlieghen heel ſnel en met ſcholen. Voedſel.

Haar ſtem was Ziziri, waar van ſy mogelijk Zizivellæ by enighe ghenoemt werden: ſy worden licht getamt. Stem.

Sy reiken malkander de koſt toe, het mannetje an het wijfje, en 't wijfje an het mannetje. Haar vleeſch is in ſpijſe van heel angename ſmaak: So dat Hy niet recht een Exters kan genoemt werden, hoewel hy nu, om datter niet ſeker van haar geſlagt blijkt, onder de ſelve geſtelt is, om dat hy de tong breed heeft. Nocht hy is de Incendiaria van *Plinius*, om dat hy nocht inde brand voortgebragt word, nocht geſien is dove kolen by een te vergaderen. Nocht de vogel Hercynia van *Plinius*, om datter niet blijkt dat hy 's nachts lucht geeft, hoewel men ſeid datter in de boſſchen van Voitland ſodanig een is, ten deel blauw, ten deel meer goutgeel, als ſaffraanagtig geverwt. Nocht het is de nieuwe vogel van *Plinius*, om dat hy kleinder als een Duif is. Nocht ten leſten de Merops (oft Byen-eeter) van *Ariſtoteles*, om dat hy nocht de Byen lagen leid, nocht wormen eet.

III. LID.

Vande Braſilſe Exter, en de Vogel Rhinoceros.

DE Braſilſe Exter word by andere van de grootte ſijns beks, Kamphaſtos, Hipporinchus, & Burinchus, by andere Barbariſe, en Peper-vreter genoemt. Sijn grootte is midden tuſſchen den Exter, en Merl; ſijn hooft ten anſien van 't lijf grootagtig, dikagtig, en ſwart; ſijn bek is twee handbreed lang, een breed, als een ſaagh getant, en ghelijk uit veel ſchobben t' ſaam gheſet; heel dun van ſelfſtandigheid, ghelijk een vlieſch, beenagtig, blinkend, heel ligt, hol en ruim, om veel locht te vatten: waarom ik geloof, dat hy geen neuſgaten heeft, de ogen zijn hem midden in 't hooft grootagtig, de hals, rugh, en vleugels ſwart; de borſt, met een goutgeele verw, en enighe roodheid, omtrent het begin glinſterende, de buik en dybenen met een rode verwe bekleed, de ſtart ſwart, en in 't einde ſchoon-rood.

Hy leeft by Peper, dien hy heel graag inſlokt, en werpt de ſelve rauw, en ongekookt weder uit. De Inwoonders, gelovende dat de kragt van de Peper op dic wijs gematigt is, houden die beter als de verſche.

De vogel Rinoceros word van den hoorn, die hy in 't voorhooft draagt, alſo genoemt. Men ſeid dat hy doen inde vlugt gedood is, als de Kriſtenen den Turk omtrent Naupactus overwonnen. Sijn hooft was omtrent van tweemaal neghen duimen, met hoghe ſwarte krullen, neerwaarts ſtrekkende, verciert; de bek was omtrent viermaal negen duimen langh, krom ghelijk een boog; het onderſte deel was geheel uitten geelen witagtig, boven na de kop roodverwig, het overige uitten geelen witagtig. De hoorn quam uit het voorhooft voort, en hingh an het bovenſte van den bek vaſt, omtrent het voorhooft was hy een hand-breed, in 't einde gekromt, onder en boven roodverwig, in 't midden geel. *Heſychius* ſchrijft ook, dat de vogel Rhinoceros in Æthiopien ghevonden werd; en de Tragopanda van *Plinius*, grooter als den Arend, met een purpere kop, en hoornen an de hooft-ſlapen verciert, en de Tragopa van *Golinus*, word op 't hooft met twee Rams-hoorns gewapent; en *Pomponius* noemt ſulke vogels Tragopæmanes. *Cardanus* maakt gewagh van een vogel, grooter als een Arend, uitten geelen en rood-blinkende, uit wiens geelen en blauwen bek, hoorns voort-quamen. Scalig: exercit: 231. ſect: 3.

VII. HOOFT-STUK.

Vande Loxia (oft Raven-bek.)

Beſchryvingh.

DE Loxia oft Raven-bek, dunkt *Robertus Conſtantinus* de Trogus van *Plinius* te zijn, hy is ſonder twijffel aan *Ariſtoteles* onbekent geweeſt. In grootheid overwind hy een groote Mees: Hy heeft den bek tegen de wijs van alle andere vogels, wederzyds kromagtig, dik, en ſeer ſterk, waar van hy den naam heeft. Hy verwiſſelt alle jaren, voornamentlijk in de winter, ſijn verw; ſo datſe nu na 't groen, geel, rood, en aſchgrauw ſtrekt. Eerſt is hy rood an de borſt, hals en buik, daar na word hy geel; op den top, nek, omtrent de ogen is hy blauw; op de ſtart, en uitterſte vleugels ſwartaghtigh, de ſchenkels zijn roodagtig.

Plaats. Hy houd ſich veel in Hooghduitſland, in Italien word hy ſeldener geſien.

Voedſel. Hy leeft met Kennipſaad, korlen van Denne-bomen, en gelijk ſommige verhalen met dode krenghen, want hy is vraatagtig.

Teeling. Hy neſtelt inde Denne-bomen, en het is waarſchijnlijk dat hy mette ſtart eerſt uit het ey komt; 't zy om dat, indien hy op de wijs van andere voortquam, ſijn uitgang van de kromte ſijns beks ſoude belet werden, oft om dat de dierlijke warmte, wijl hy midden inde Winter voortkomt, door de ſtrengheid der omringende locht, ſoude uitgebluſcht werden. Hy ſingt inde Winter, en dat heel angenaam, inde Somer ſwijgt hy; inde koy geſloten klautert hy gelijk de Papegayen op en neerwaarts; na dat hy ghedronken heeft, werpt hy ſo hy kan den drinkpot om, mogelijk om dat hy ſijn beeldtenis daar in gheſien heeft.

VII. OPSCHRIFT.

Vande Nachtuilen.

I. HOOFT-STUK.

Vande Bubo (oft Nachtuil).

Aldr: l. 8, cap. 1.

DE beſchryvingh van de dach, en vleeſch-eetende vogelen voltrokken zijnde, moetmen ſich totte nacht-vogels wenden: Die worden om haar groen-grauwe ogen Glaucopes genoemt, en verſchillen onder ſich in grootte; ſy hebben de ogen groot en wijd, en groen-grauw. Sy verberghen haar niet alleen inde donkere gaten van de berghen, en rotſen; maar ook in holle bomen, vervallen gebouwen, en inde daken van huiſen, kerken, en torens. Tuſſchen beide de ſcheemeringhen van den dach ('s nachts ſien ſy weinig oft niet, en op den dach beſchadight haar de ſterke lugt) roven ſy Haagdiſſen, Paards-vliegen, Byen, Weſpen, Muiſen, Swaluwen, en jonge Haſen en Konijnen. Onder de rovende nacht-vogels worden gherekent de Bubo, Aſio, oft Otus, de Scops, Ulula, Noctua, Strix, oft Caprimulgus.

De Bubo (Hu, Hu oft Nachtuil) is de ſelve die van de Grieken Buas, Butalus, Sclops, en Buphus, van *Goropius* Becanus, de Cymindes, Chalcides, Hubrides, en Ptijnges van *Ariſtoteles*, genoemt werd. Ariſt: H: A: l. 8. c. 3, Strabo: Geogr: l. 17: De Aſcalophos is mogelijk by *Ariſtoteles* de grootſte van alle de nacht-vogels, en niet kleinder als een Arend. Sijn lijf is kort, en om de kortheid van ſijn ſtart, ghelijk als afgekapt; het lijf is met vederen van een donkeragtig yſer-grauwe, oft koperagtighe verw bedekt, hy is met ſwarte plekken hier en daar ſonder orde beſait; de kop heeft hy ſo groot, dat men meent dat de jongen, om der ſelver grootheid, eerſt mette ſtart uit-komen. Plin: H. N: l. 10. c. 16. Het voorhooft heeft hy rond, met goutgeele opſtaande vederen, gelijk in den Otus verciert; wyde gaten om te horen, en met dit vercierſel van vederen, om de grootte bedekt; heel groote ogen, die met haar vuurighe glans, magtige groote, en ſtraf geſigt, den anſchouwers een ſchrik anjagen; den bek kromagtig, den hals na de grootte van 't lijf heel kort, de nagelen grooter als die van den Arend, de ſchenkkels kort: Die welkers beeldtenis *Geſnerus* voorſtelt, overwon in grootte de Gans. Hy had vleugels by na drymaal negen duimen lang; een kop in grootte en vorm als een Kat; boven beide de oiren, en ſijn dryklauwen ſtonden ſwarte vederen ſteil op. Aldr. Ornit: l. 8: c. 2. Die van *Aldrovandus* was in velen van hem verſcheiden: want deſen waren de ſchenkels totte uitterſte klauwen, doch korter, dunder, nocht boven de knie ſo vleeſchagtig. Sijn verw was over 't geheele lijf, uit den aſchgrauwen yſergrauw; voornamentlijk an de borſt, daar hy ook met ſwartagtige plekken inde lenghte onder een beſproeyt was; de rugh en vleugels waren meer yſergrauw. En wijl die van *Geſnerus* in alle de vederen van 't gheheele lijf meer onderſcheiden, en met enighe dunne dwarſe ſtrepen ghelijk de Havikken en Endvogels, klein gheſprinkelt was: en over 't geheele lijf, doch meerder op den rugh, en 't hooft eenighe plekken van een onſekere ſwier eenighſins met ſwarte dikke ſtippelen gheſchildert hadde: wierd deſe op de grootſte pennen der vleugels, en den ſtart met ſwartagtige dwarſe brede ſtrepen onderſcheiden: welke inſonderheid op de ſtart alſo gevormt waren, dat ider onder en boven breder zijnde, in dry ryen gelijk een ſoom, met andere dunder geſloten wierden.

Plaats. Plin: H. N. l. 10. c. 12.

Indien ghy haar plaats beſchouwt, hy houd ſich in vervallene plaatſen, en niet alleen vervallene, maar die ook ſchrikkelijk en ontoegankkelijk zijn. Hy verkeert ook nacht en dach onder de graven; ſomtijds word hy ook om de Muiſen omtrent de koorn-ſchuiren gevonden; hy vlied het geſelſchap van andere vogelen: hier van word hy eenſaam, en een afdwaler genoemt. Ovid: in Epiſt. Hy neſtelt inde hooghſte ſteen-klippen, om ſijn jongen voor 't ongeval niet gereet te ſtellen, en op dat hy te veiliger op den roof mag vlieghen. Sijn ey is ten tijde van *Plinius* niet gheſien, by ons is het ſo ſelden niet. Plin: H: N. l. 29. c. 4.

Voedſel. Ariſt: H: A: l. 8. c. 8.

Sijn ſpijs, is vleeſch van kleine vogelen, Haſen en Konijnen. Hy vergadert, wijl hy ſijn jonghen voed ſo veel roofs, dat het den Jagers groote winſt anbrengt: dat hy 's nachts dikmaal de Kerken beſoekt, op dat hy ſich metten Oly uitte Lampen vervulle, is nauwlijkx te geloven. Maar des nachts ſoekt hy de koſt, en vermaakt ſich in den helderen ſchemer-avond, waar van hy Nachtuil, en Nachtgedrog genoemt werd. Plin: H: N. l. 10. c. 12. Indien hy by den dag voortkomt, word hy van de ander vogels, als ongewoon geſien te werden angeranſt; hy is van groote ſterkte. Men heeft geſien dat hy felle honden verjaagt, en met den Arend gevochten heeft. Indien hy ſich in kragten ongelijk bevoelt, leid hy ſich op den rugh, en ſteekt ſijn bek en klauwen omhoogh, ſo dat hem niemand van ſijn vyanden dorft andoen.

Vlught. Ovid: metam. l. 5. Plin. l. 10. cap. 12. Pl. l. c.

Wat aangaat ſijn vlugt, hy roert nauwlijk ſijn traghe pennen; hy vlieght noyt waar hy wil, maar altijd over dwars. By dach zijn ſijn ogen duiſter, en ſiet minder, als den anderen Nachtuil (Natua ghenoemt). Hy heeft geen ſingende maar klagende ſtem, en word geſeid te huilen.

Gebruik. Bellon: l. 2. de avib. cap. 28.

Sijn ghebruik is ſo inde vogelvangh; (want de kleine vogelen die by dach rondſom hem vliegen, worden heel licht mette netten gevangen, en op de ſelve wijs vangen de Françen de Kiekendieven:) als inde ſpijſe, want hy word van ſommige gegeten: en ook inde Genees-konſt. Sijn herſſenen met Ganſevet ghemenght, heelt de wonden: met Salpeter, geneeſt hy het ſchorft; het bloet is den engborſtighen goed. Dat ſijn hart op de linker borſt van een ſlapende Vrouw gheleid, haar alles wat ſy weet doet klappen; en onder den oxel ghedraghen, de honden doet ſwijghen, word valſchelijk verhaalt. Pl: H: N: l. 20. c. 4. Daar word ghelooft, dat hy *Agrippa* te Rome ghevanghen zijnde, eerſt het rijk mette vrydom, en daar na de dood voor-boodſchapt heeft. Dat hy *Chingis Canus* van de vyanden overwonnen zijnde, ghelijk als bewaart heeft, en dat hy daarom van de Tartars ge-eert word. Joſeph: l. 8 Antig: c. 8. Ten leſten, indien hy den gantſen nacht over roept, ſchoon weder beduid.

II. HOOFT-

Tab XVIII.

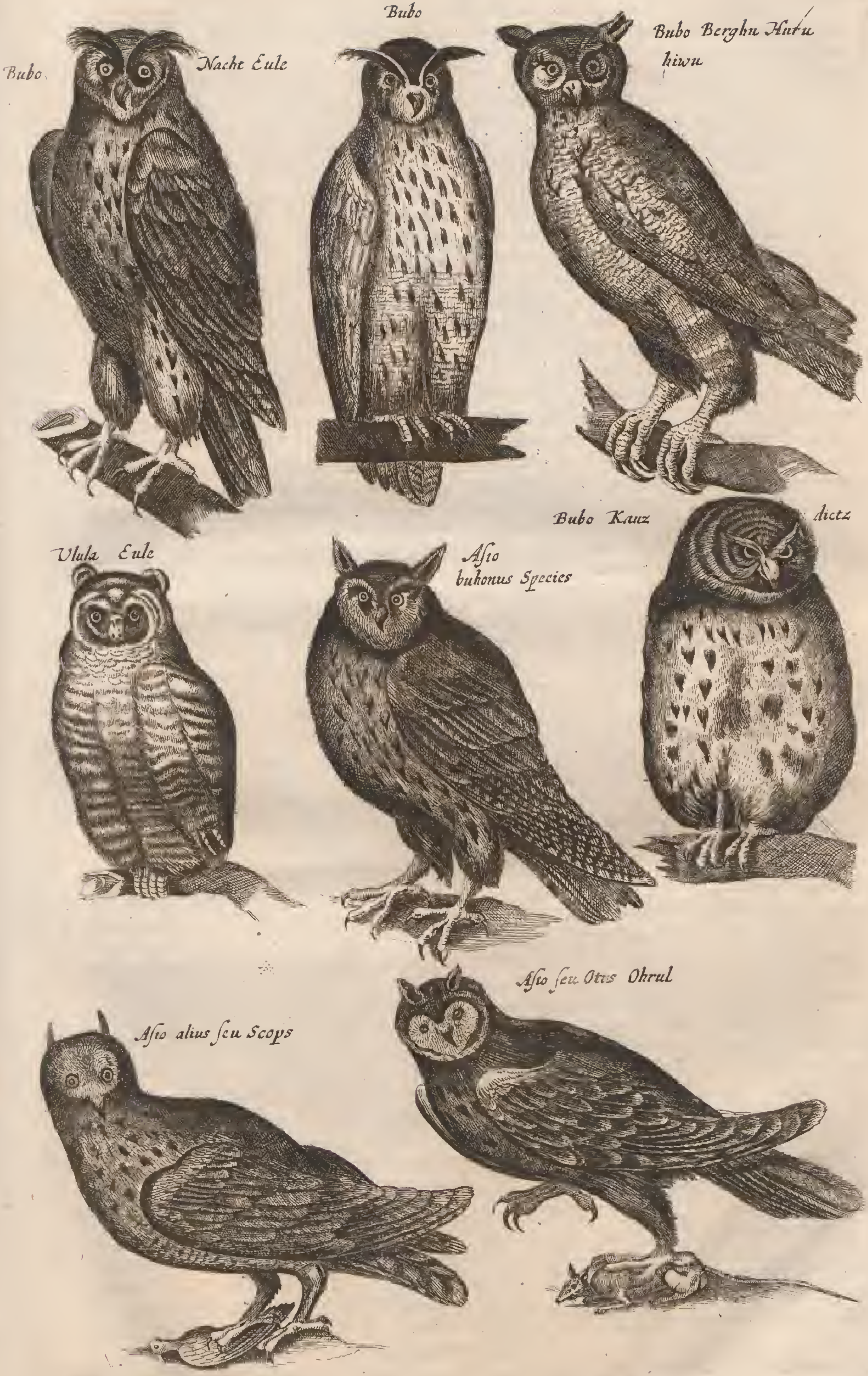
Bubo
Nacht Eule
Bubo
Bubo Berghu Hutu hiwu
Ulula Eule
Aſio buhonus Species
Bubo Kauz dictz
Aſio ſeu Otus Ohrul
Aſio alius ſeu Scops

II. HOOFT-STUK.

Vande Aſio oft Otus (Schleier-uil.)

Athen: l. Dipnoſ.
Plin: H: N. l. 10. cap. 13.
Oppian: in Cynegr:
Athen: l. 9.
Aldr: Ornit: l. 8. c. 3.

DE Aſio oft Otus, mogelijk ſo ghenoemt van ſijn oyren, van *Alexander* Mijndius; by *Atheneus* Lagotia, om dat hy Haſen-oiren heeft, en van andere. By *Ariſtoteles* Nycticorax, om dat hy den Nachtuil (Bubo) uitgenomen in grootte (want *Atheneus* ſchrijft, dat hy ſo groot is als een Duif, dat van de grootſte te verſtaan is) in alles gelijk is, en ook dry voorſte klauwen heeft, en een achterſte, (*Plinius* ſeid qualijk dat hy den Noctua gelijk is, van gelijken ſet *Gaza* ton Scopa, door den Aſio by *Ariſtoteles*, qualijk over, en *Oppianus* vermengt met *Atheneus* den Otus qualijk metten Otis) hy volgt den Bubo. *Aldrovandus* beſchrijfter twee. Den eerſten was het hooft met oiren, gelijk als met hoornagtige vederen beſet, met een bruin-aſchgrauwe, en bleek-ſwarte verw tot de winkbrauwen, en neuſgaten onderſcheiden. 't Geheele angheſight was voor uitten aſchgrauwen witagtig, geheel met kleine pluimtjes gelijk als hayrtjes beſet; 't gheheele lijf ſtrekte uitten aſchgrauw, oft valen naar het yſergrauw, over al met donkere plekken, ſo grootagtighe, als gheheel kleine, ghelijk ſtippelen gheſprenkkelt; over den buik liepen donkere plekken recht na de lenghte, en eindighden in een ſpits.

Bllon: l. 8. c. 2.

De ander kleinder, als een halve handbreed langh, noemt *Aldrovandus* goutgeel: Hy hadde an het voorſte lijf donkere plekken inde lengte uitgeſtrekt, en met witte vederen doorkruiſt, na de gheſtalte van een France Lely; de ſchenkels, en voeten totte nagelen toe ruigh, waren ghelijk het geheele lijf geel, de ſtart was omtrent een vinger langer als de vleugels. *Bellonius* beſchrijft een derde, met wyde oiren, mette ſchenkels totte nagelen toe ruig, van geſigt den Aluco ghelijk, de buik met ſwarte plekken onderſcheiden; de ſtart ſo lang als de vleugels, hy was grooter als den Ulula, die oft den bovenſten gelijk, oft an *Ariſtoteles* onbekent, oft een byſonder geſlagt, het gebergte van Auverne in Vrankrijk eigen te noemen is. Siet de ontledingh van ſijn herſſenpan by *Aldrovandus*: deſelve beſchrijft de ontledig van de oiren, en oghen met deſe woorden. Deſe voghel heeft boven ſijn oiren een vel, gevouwen en inde lenght uitgheſtrekt, rompelagtig, van ſich ſelfs toevallende, en den doorgangh op die plaats toeſluitende, gelijk vlieſen, die gy nochtans ſo ghy wilt breed inde ronde kont uittrekken; want ſy zijn loſch, ſonder vederen, van binnen wit, maar buitenwaarts met heel kleine ſchone pluimtjes beſet, en die inden omringh van de randen een anghename ronde maken. Gy ſoud deſe velagtige valdeurtjes met geen ander dingh beter konnen verghelijken als met de kaken van een viſch. Deſe geopent zijnde vertoont ſich in 't midden, een ruim en opene doorgang van 't gehoor, met veel drayinghen ghelijk een menſchen oir gedrayt. Het oog is bevonden van een kraakbenighe ſelfſtandigheid, ghelijk als met een kasje rondſom beſloten, nochtans niet overal; want beneden in 't achterſte deel van 't oog wierd dit vlieſch niet onderſpreit, maar overal ande zyden, van welk een kringh boven 't gheheele oogh gegeven wierd; Voor was dit vlieſch eng, maar binnewaarts, en daar het meer naar achter ſtrekte, was het meer uitgebreid; het oog ſelf was voor kringrond, achter plat, veel breder als in 't midden. Het hoorn-vlieſch weg-geſneden zijnde, heb ik anghemerkt dat het druifvlieſch, van het hoorn-vlieſch met veel ſwartigheid geverwt, en als met inkt beſtreken was, welke ook met de vingeren angetaſt, deſelve beſoedelden. Om dit wierd inde ronde, een ander heel dun vlieſje als een ringh omgeleit, 't welk ſaffraanagtigh, oft goutgeel door de gehele ſelfſtandigheid ſoo vaſt an 't druifvlieſch gegroeit was, dattet op geenderlei wijs van 't ſelve konde geſcheiden werden; ik geloof niet (ſoo veel my bekent is) dat diergelijk in andere dieren gevonden werd. Deſe twee vlieſen dan met verſcheide verwen geſchildert, en door het Hoornvlieſch doorſchijnende, maken dat vreeſlijk nachtgeſigt van deſe vogelen, wijl de ſtralen uit ſwart en geel tegen malkander t'ſamen ſchietende, glinſteren gelijk de vonken uit een kay geſlagen. De Kriſtalyne vogtigheid was niet hard, en vaſt, hoedanige wy inde Arenden en andere hebben angemerkt, maar ſaft, en teder, die ligtlijk van ſich ſelfs ontbonden, het hoorn-vlieſch doorgheſneden zijnde, mette waterige vogtigheid ſoude uitlopen.

Plaats.

Ariſt: H: A. l. 8. c. 12.
Plin. H. N. l. 10. c. 23.

Indien ghy ſijn plaats anmerkt, hy woont veel in de bergen, en hoge plaatſen. In de bergen van Auverne worden ſy overvloedigh gevonden, en in Italie op den berg Plumbicius zijnſe over al; in de velden van Cilicien heeftſe *Bellonius* by dach onder de planten van de Ambroſia verborgen gevonden, daar nochtans op die plaats, en vier mijlen van daar geen bomen geſien werden. Hy neſtelt in de hollen en gaten van de bomen. *Ariſtoteles*, en *Plinius* ſeggen dat hy vervliegt mette Klapper, mette Cynchramus, en Quakkels, die van hier vertrekken, en wien hy een leidſman is.

Vlught.

Stem.

Hy vlieght met een lichte, en geſwinde vlugt; hy geeft een geluit, gelijk de menſch die door de koude huverig zijnde, ſeit ſou, ſou. Die ſtem verhaalt hy, als de Son onder gaat, en een weinigh tuſſchen beide aflatende, ſo klaar, oft ſy met een fluit ghemaakt wierd. Als hy van iemand getergt werd geeft hy een ghekrijt als een Kat. Hy beſchermt ſich in 't vechten op de ſelve wijs als de Bubo.

Ariſt: H: A: l. 8. cap. 12.

By *Ariſtoteles* Cobalos eſti kai mimetes geſeit, 't zy oft om dat hy gelijk de googchelaar, en brokvolgers, den hals nu gins nu herwaarts drayende, eenige belacchelike en googchelaars potſen anregt, oft om dat hy ſich in 't nabootſen van andere vermaakt. Athen:l.9. Dipnoſ. Al wat hy een Vogelaar ſiet doen, dat doet hy ſelf ook; laat die reght over hem ſtaan, en ſijn ogen met eenige ſlijmerige ſalf beſtrijken, en daar na een deel in de ſchotel overlatende weggaan; daar ſal dan den Otus bykomen, en ſich ſelven d'ogen toe ſmeren; en ſo word hy gevangen. *Ariſtoteles* ſchrijft dat Ariſt: H: A: l. 8. c. 12. hy omtrent den eenen Vogelaar beſich zijnde van den anderen gevangen werd. De Magi oft Indiaanſe wijſen, Athen: l. c. ſeggen dat met verſche gal van den Aſio, de donkere vlekken der ogen geneſen werden.

NB. Daar is ook een uitlands geſlagt van de Otus, ſiet daar van in Mantiſſa N°. 2.

III. HOOFT-STUK.

Vande Scops.

Athen:l.9. Dipnoſ. DE Scops, by *Alexander* Mijnduis Aſques, heeft by de Latynen noch geen naam gevonden, hoe wel *Bellonius* den Ulula van hem maakt. By de Grieken van een ongerijmt woord, Bellon: l. 2. de avib: c. 35. om dat hy en Scia Opa en Ergon de kraght om by nacht te ſien heeft, oft om dat hy mette verſcheidenheid van ſijn Euſtat: in Odyſſ: 5. potſen, welke de menſchen natuurlijk gebruiken, Scoptontas, dat is die met andere de ſpot houden, alſo genoemt werd. Hy heeft by na met alle de nacht-vogels wat gemeen; mette Bubo, en Otus, dat hy oiren heeft; mette Ulula, en Aluco, dat hy de voeten in een evengelijk getal van klauwen verdeelt heeft; mette Noctua, dat hy in maakſel van voeten, geſtalte, verw, en grootte deſe dan andere nader is. Hy word van *Ælianus* en *Atheneus* ſo afgeſchildert, dat hy kleinder als de Noctua te zijn, in ſijn lootverwige vederen witte ſpikkelen, en an beide hooftſlapen twee opſtaande pinnen te hebben, geſeit word.

Teelingh. Haar geſlaght is by de oude tweederlei; ſommige zijn roepers, welk t' allen tijde haar vertoonen, ſy zijn groen-grauw, en totte ſpijſe om de vuilheid van haar vleeſch, onbequaam. D'andere zijn ſtom, die ſomtijds in den Herfſt haar vertonen, en niet meer als een oft twee dagen blijven; ſy verſchillen van de Aëiſcops in dikte, en zijn de Ring en Tortelduiven gelijk, ſo veel onderſcheiden zijnder by de jonger ſchrijvers. Een iſſer overvloedigh in Italien, die ſy Chiuvino noemen; een ander deſen gelijk by de Hoogduitſen, een weinigh witter, met een langer ſtart, en oiren. Die gelijk hy van *Aldrovandus* beſchreven werd, is kleinder als Noctua, (oft Nachtuil) den Ringduif in grootte gelijk, en de kleinſte van alle de nacht-vogels, indien ghy dien uitneemt, die de Lewerk niet overtreft, en ook ſelden is. Het hooft heeft hy rond, over al met lootverwige vederen bekleet; de vederen van ſijn oiren beſtonden maar uit eene pin, welke in de doode naulijks geſien werd; de verw van ſijn geheele lijf is boven op aſgrauw, hier en daar met lootverw vermengt, en met witte plekken onderſcheiden; de grootſte pennen van ſijn vleugelen en ſtart, vercieren over dwars eenighe witte plekken, de overige kleine doorſnijt een ſtreep inde lengte; omtrent den hals en 't begin ſijner vleugelen, word hy met een roſſche verw door malkanderen beſproeit; hy heeft kleine roſſche voeten, na het donker lootverwigh ſtrekkende, bedekt met ſchobben, en kaal, en in twee voor en twee achter verdeelt met donkere nagelen voorſien.

Van ſijn teeling is niets ondervonden, ſo Teelingh. *Ariſtoteles* ſchrijft, dan datſe als de Weſte winden Ariſt: H: A: l. 9. c. 28. wayen haar vertonen. *Plinius* ontkent datſe meer gheboren werden, Plin: H. N. l. 10. c. 49. moghelijk om dat hy de ſpottelijke bewegingen, die van haar by veelen verhaalt werden met ſijn verſtand niet kan vatten.

Van ſijn ſtem is boven gheſproken. Om dat hem eer uit *Atheneus*, als *Ælianus*, oft *Gyllius* Athen: l. 9. toegepaſt werd, als of hy alle andere met ſijn geleende ſtem, en uitdrukking van woorden, te boven gingh, behoort hy totte vogels die een breede tong hebben. Sy maken dikmaal belacchelijke ghebaren; want wijl ſy den hals achterwaarts heel beweeglijk hebben, volgen ſy, het hooft nu intrekkende, dan voortſtekende, met de top van 't hooft knikkende, en haar ſchouderen roerende, en als danſſende de potſen van de bootsmakers. Pollux: l. 4: c. 14. Waar van Scops by de ouden een geſlagt van een dans was, Meurſ: in Orcheſtra. Ælia: l. 6. c. 46. die ſy ook Scopia noemden; ſy hadden een omwindſel van den hals, na de wijs van andere vogelen. *Gyllius* in *Ælianus* doeter by datſe door de karl van een Pijnappel ſterven.

IV. HOOFT-STUK.

Vande Aluco, en Vlula.

DE naam van Aluco, die by de Grieken Eleos, niet Aleios, nocht Elaios is, heeft *Gaza* van het Italiaans Alocho gevormt. Bellon: l. 2. de avib. c. 32. Oft is, ghelijk *Lazius* wil van het duitſche woord anlokken genomen; daar zijn tweederlei gheſlaghten, een grooter, en 't ander kleinder.

Het grooter is van de grootte als een Kapoen, Aldrovan: l. 8. c. 5. Ariſt: H: A: l. 8. c. 3. en heeft dit byſonder, dat hy de ooghſchellen van boven neerwaarts trekkende, ſluit; hy is ſonder oiren: maar heeft in haar plaats een kroon van vederen gemaakt, die 't geheele angheſight, met pennen, boven de ogen op de wijs van hoghe winkbrauwen, verheven, en wederzijds door de hooft-ſlapen, en onder de kin neergaande, en in een ronde t'ſamen lopende, of na de vorm van Vrouwen ſluyer bedekt; hy heeft een witten bek: de ogen die geheel ſwart zijn, leggen in een diep hol, dat van de omſtaande opgeregte vederen gemaakt is, verſchelen; de rug is lootverwig, met witte plekken on-

Tab. XIX

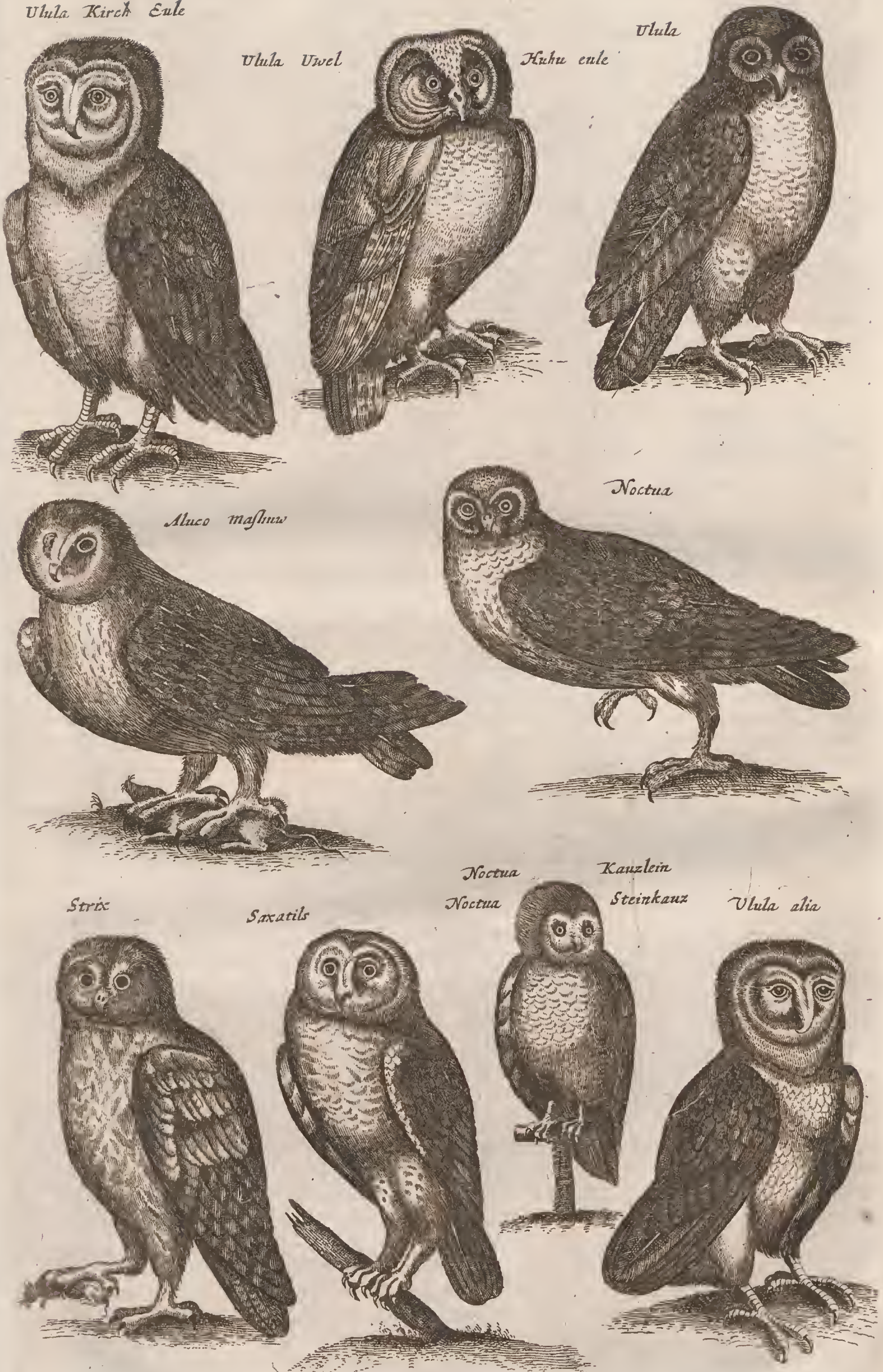
Ulula Kirch Eule
Ulula Uwel
Huhu eule
Ulula
Aluco maſlnw
Noctua
Strix
Saxatils
Noctua
Noctua
Kauzlein
Steinkauz
Ulula alia

Ariſt: H: A: l.8.c.3.

derſcheiden; ſijn ſchenkels zijn met witte vederen ghedekt, de voeten alleen met hayren. Hy houd ſich ſo wel inde velden als inde klippen, de kloven van torens, en holen van Eyke-bomen. Hy leeſt met Muiſen, Vogeltjes, en onder deſe met Exters; wat dier hy by gheval krijght ſlokt hy gheheel in: want hy heeft ſo grooten ſlokdarm, dat hy ſtukken grooter als eyren inſchokt: en hy neemt gans geen ſpijs in, voor dat hy de beenders, 't hayr en vederen, weg-geworpen heeft. Hy drijft inde vlugt gelijk de Reiger, over dwars.

Hy word niet minder met verſcheidenheid van vlekken, mette grooter gelijk, beſprinkelt. In grootte gaat hy een tamme Duif niet te boven. De top van 't hooft, den hals, de rugh, de vleugels totte ſlaghpennen toe, worden met vederen bedekt, die van 't begin omtrent de wortel donker aſgrauw zijn, en d'overige, bleek yſergrauw. Het voorſte gedeelte van 't hooft, is met witte vederen, inde gedaante van een ſluier omringht, welke een geele kringh overal beſluit; ſijn ſwarte ogen worden na den binnen hoek toe met geele vederen beſet.

De ſchenkels en voeten met opſtaande veſelen zijn enighſins rood, voor met twee, en achter met even ſo veel klauwen voorſien. Hy is met lange, ſterke, ſcherpe en heel ſwarte nagelen gewapent.

Stem.

Hy geeft 's nachts ſo vreeſlijken geluit, dat hy Wijven, en Kinderen verſchrikt; hy word minder gheſien als de groote. De gevlamde Ulula van *Geſnerus* is de ſelve metten Alueo.

Geſner: in Ornitho.

De Ulula word by de Grieken Aigolion, Ololuge, en Ololugon genoemt. Die van *Geſnerus* beſchreven word, was van de grootte van een Hin, oft meer, roſch van verw, oft met ſwart beſproeit, ſijn bek was krom en wit; hy had groote ſwarte ogen, den appel donker roſch, tuſſchen den bek, en de ogen veel vederen, omtrent aſchgrauw: de randen der oogſchellen waren roodagtig, die met een vlieſch als hy pinkoogden na boven getrokken wierden, ſijn hals was achterwaarts heel beweeghlijk, ſijn ſchenkels waren witagtig, met blauwe ſpikkelen geſprenkelt, ruig tot de voeten toe, de klauwen van ſijn voeten zijn voor twee, en achter even ſo veel.

Aldr. l. 8. Ornit: c. 6.

Die *Aldrovandus* beſchreven heeft, ſchroomden hy onder de Ulula te ſtellen, om dat hy geen ſchreyende oft huilende ſtem hadde, maar een geluit, dat van de hoenderen niet onghelijk, met een kryſelende bek voortbragte. Hy had het hooft, den rug, de vleugels en de ſtart aſchgrauw, met witte, en ſwarte vlekken onderſcheiden, onder den buik was hy wit, en met ſwarte plekken geſpikkelt: hy had een groot hooft, rond, wanſchikkelijk dik, en heel vol vederen, ſwarte ogen en rondſom met witte vederen verciert, in welkers omloop, een roodagtige kring, by de randen van de oogſchellen, gelijk inde leepogen geſien wierde, het oog wierd alleen met 't opper oogſchel bedekt; de bek was groenagtig.

Plaats. Spijſe. Ariſt: H: A: l. 9. c. 17. Ariſt: H: H: l. 8. c. 3. Idem H: A: l. 9. c. 1. Idem l. 9. cap. 17.

Hy houd ſich inde velden en klippen, hy is van tweederlei ſpijſe. Op het vlakke veld vergadert hy vrugten, op de hoogten rooft hy, en eet vleeſch. Hy jaaght Exters: hy vangt ook de Color (hier is een fout, nocht deſe vogel is an iemand bekent) mogelijk is het de Collurio. By nacht vlieght hy, by dach vertoont hy hem ſelden.

Teelingh. Plin: H. N: l. 10. c. 16. Ariſt: H: A: l. 6. c. 6. Apul: l. 2. Florid. Plin: l 10. cap. 6.

Hy brengt vier jongen voort, indien *Plinius Ariſtoteles* wel verſtaan heeft; want het ſtaat te vreſen, of'er niet van de Ætoliſe Kickendief ghehandelt word. Sijn ſtem is huilen, oft met een droevige ſchreyende ſtem roepen, en dat op den avond-ſtond.

Sijn gal word gepreſen tot de witte vlekken, het ſtar, en donkerheid der ogen; ſijn vet totte klaarheid.

V. HOOFT-STUK.

Vande Noctua (oft Nachtuil) in 't byſonder.

Naam en Beſchryvingh. Heſychius in lex.

DE Nachtuil oft Noctua, word by de Latinen alſo genoemt, om dat hy by nacht roept, en vliegt; by de Grieken Glaux Coccobare, Crige, en Tuto. De Schrijvers maken gewagh van twederlei geſlaght, te weten: van een groot, en kleine. Beide hebben ſy den hals kort, het onderſte deel van de ſlokdarm is wat ruimer, de byhangſelen zijn beneden daar den darm eindigt weinig, de milt is ſo klein, dat hy het geſicht van velen ontſchuilt; de ſtart is kort, en ſo wy *Bellonius* gehoor geven, zijn de voeten ruig; de top van 't hooft is uit het geſtel van de vederen gelijk als binnewaarts uitgeholt. Die van *Aldrovandus* beſchreven word, had de grootte van een Duif, met een grootaghtigh hooft, boven plat, en groote groen-grauwe ogen; ſijn bek was langhagtigh, bleek-geel, en 't gehele lijf ten deel met bruine, ten deel met witte vederen onderſcheiden; de ſchenkels hadden vederen, en waren totte voeten toe ruig, uitten aſchgrauw van bruine verw; de klauwen donkkeragtigh aſchgrauw, en ſonder vederen. Dien de Hoogduitſen Steenuil noemen, is voor geheel van donkere, met een weinigh roſch vermengde, en met witte plekken onderſcheidene verw; de ſchenkels en klauwen heeft hy ruig, met witte vederen. In den dode was de bek boven rood, die eerſt in de levende niet rood ſcheen; tuſſchen de ogen, en den bek, ſtonden eenige veertjes gelijk hayrtjes, oft een baardtje.

Ariſt: H: A: l. 20. c. ult: Idem l. 2. c 15. Albert: l. 23. Bellon: l. 23. de avib c. 32. Aldro: l. 8. Ornith: c. 7.

Plaats. plin: H: N. l. 10. c. 29.

Indien ghy haar plaats beſiet, *Plinius* ontkent datter in Creta geboren werden, en dat die daar ingebragt werd, ſterft, en ſchrijft datſe ook inde landſtreken van d'Alpen niet gevonden worden. Uit Vrankrijk an deſe ſijde van de Alpen, en Lombardie en Hoogduitsland, an den Rhijn wordenſe derwaarts gebragt; in Attica zijn ſy veel, waar van men ſeit Atheenſe Nachtuilen. Sy houden haar in de

Apoſt: cent. 6. Prov: 42.

klippen en op de bergen, daarom heeft haar de natuur tegen de koude, de benen en klauwen met vederen voorſien.

Spijs. Ariſt: H: A: l. 8. cap. 3. Creſcent: l. 10. c. 16. de agricul.

Haar ſpijs zijn Weſpen, Byen, Hagediſſen, Muiſen, welke de tamme ook in de huiſen opvangen; eens verſaat zijnde, konnen ſy dry dagen vaſten, en ſy worden niet beſchadigt, ſchoon ſy negen dagen vaſten.

Teelingh. Plin: l. 10. H: N. cap. 17.

Wat aangaat haar teeling, 't geen *Plinius* van de Bubo ſeit, dat ſeit hy ook van deſe; dat hy alleen onder de kromklauwen, en vleeſch-eters geen blinde jongen voortbrenght, hebben *Euſtathius*, en *Varinus* valſchelijk beſchreven; en niet waarſchijnlijker heeft *Oppianus* naargelaten, dat als hy de Mieren van ſijn jongen wil verdrijven, een hart van een Vleermuis, als een tegengif in ſijn neſt heeft: Nocht het is waar dat hy by daag heel blind is, nocht dat hy door een angeboorne vuurige kraght de duiſterheid doordringt, en by donkere Maan ſiet, 't welk *Euſtathius*, en *Varinus* ſchrijven. Als den dach voortgekomen is, word ſijn geſicht door die glans verſtomt, en dwaalt als in enige duiſterheid. Sijn al te droge en dunne vogtigheid word ligtlijk verſtroyt. Des nachts, om dat in de Locht, welke het middel van 't geſight is, niet verlicht zijnde, de voorgeworpen gedaanten der verwen niet uitgedrukt werden, ſal hy ſich niet van plaats bewegen, ſchoon ghy dicht by hem komt. Om dat het matigh licht mette Nachtuil over een komt, daarom jaaght hy op den avond, en in de uchtentſchemering. Hy ſlaat twederlei geluid, het een is tou, tou, en 't ander noemen ſe ſchreuwen, 't welk *Ariſtophanes* Kiccaban, en *Pollux* Uiſein noemt. *Nigidius* ſeit dat hy negenderlei ſtem heeft, *Apuleius* noemt ſijn geroep wilt en verdrayt.

Ambroſ. l. 5. Hexamer. c. 25.

Bllon: l. 2. de avib. c. 24. Ariſt: H: A: l. 9. c. 34. Pollux. Onomaſt. l. 5. c. 13. Plin: l. 10. c. 17.

Apul. l. 3. Anileſier.

Hy is ook een Danſvogel, en met het hooft en den hals dikmaal rondſom te drayen, ſiet hy den menſch nu met een bars en onbeweeglijk geſight an, en dan ſijn hooft gins, en herwaarts kerende, bootſt hy de danſſers en bootſmakers na. Als hy in 't licht vlieght, vliegen alle de andere kleine vogeltjes met hopen en grote verwondering rondom hem, en daar na pikken ſy hem; hy van deſe omcingelt zijnde, leit hy ſich op den rug, weert ſich mette klauwen, en in een gedrongen zijnde dekt hy ſich geheel mette bek en klauwen.

Verſtand. Creſcent l. 10. agricult. c. 6. Plin: l. 10. H: N: c. 17.

Vyandſchap. Ariſt. H. A. 18. c. 2. Lucret. l. de nat. ter:

Men ſeit dat hy vyandſchap voert mette Kray, 't zy oft om dat die hem de eyren op den middagh ontſteelt, oft om een ander oorſaak. Voorwaar *Lucretius* ontkent dat de Kraijen uit vreſe van de Nachtuilen, oit op de wallen van Atheen gevlogen hebben: ook mette Orchilus die ſijn eyren eet, metten Exter, Kauw, en mette Schapen. *Ælianus* beuſelt, dat hy door het anraken van de bladeren van den Andornboom lam werd, oft ook dat hy van de Oyvaars uit het neſt gedreven werd, de Muſch door een ingeven van de natuur komt hem tegens andere kleine vogeltjes te hulp, en deelt met hem den ſtrijd.

Ariſt: H: A. l. 9. c. 1.

Plin: H: N: l. 10 c. 17.

Gebruik.

Sijn gebruik is, als hy gevangen is, gelijk van den Otus geſeit is in de vogelvangh; welke wijs van vogel-vangſt, nu om 't piepen van de omvliegende vogelen, de Piepuil genoemt werd; waar van komt piepen, dat is bedriegen. Sijn gebruik is ook in de ſpijſe, by luiden van geringe middelen, als ook in de Genees-konſt; want de koſt met het water begoten, daar de Nachtuil ſich in gewaſſchen heeft, drijft de Hoenderen de ſnot af; ſijn bloed word onder de hayrverdrijvende Genees-middelen ghetelt; de lever geneeſt de hete geſwellen achter de oiren: het brein geneeſt de keelpijn; den Dronkaarts dry dagen langh haar eyren met Wijn ingegeven, verwekt in haar een afkeer van de dronkenſchap.

Voorduidingh.

Soo ghy ſijn voorbeduidingen anmerkt, men meent indien hy de Boſſchen verlaat, en ſich overvloedigh in de ſteden begeeft; dat hy onvrugtbaarheid voorboodſchapt: indien hy in de Schemer-avond haaſtiger als naar gewoonte uit ſijn holen komt, en veel roept, dat hy regen, maar indien hy gheduirende den regen ophoud, ſchoon weder beduid.

Aratus in Phanomen

NB. Van het uitlandſe geſlaght der Nachtuilen, ſiet Mantiſſa No. 2.

VI. HOOFT-STUK.

Vande Strix Caprimulgus (oft Geitenmelker.

Beſchrijvingh. Plin: H: N: l. 11. c. 39.

PLinius meent dat het niet bekent is, wat vogel dat de Strix is. *Ovidius* heeft hem kortelijk beſchreven, als hy ſchrijft.

De Strix is groot van hooft, onwrikbaar zijn ſijn oghen;
Sijn vederen zijn grijs, ſijn klauw en bek geboghen.

De overgelovighe oudheid heeft geloofd dat ſy haar Mammen op de lippen der jonge kinderen uitmolken, en haar 's nachts in de wieg het bloed ontſoogen, ja dat ſy haar lichaam mette nagelen ſcheurende de doot anbragten: maar *Iſidorus* heeft naargelaten dat ſy haar eigene jongen de melk ten monde inſtorten, en de ſelve boven maten beminnen.

Ovid: 6. faſtor. Iſidor: l. 12. Orig: cap. 7.

Stem.

Haar ſtem by de Latynen eigentlijk ſtirdor, dat is knarſingh genoemt, word altijd voor een droevigh voorteken gehouden.

l. 8. Ornit: cap. 8.

Aldrovandus betrekt hier toe een Nacht-vogel, die een groot rond hooft hadde, voor met kleine veertjes, in de ronde als een ſluyer geſet, verciert: de ogen groot met een ſtraal bleekagtigh geel, de oogappel geheel groot, en ſwart: den bek hoornaghtigh en donker; de vederen van 't gehele lijf yſer-grauw, met donkere plekken over dwars, op de ſlaghpennen onderſcheiden: een ſtart by na een handbreed langer als de vleugels: de ſchenkkels totte nagelen toe, als een Haſen-voet, hayragtigh, twee klauwen voor, en ook ſoo veel achter: hy was van grootte als den Aſio, en wierd geſeid de Spenen der Geiten uit te ſuigen.

Tab. XX

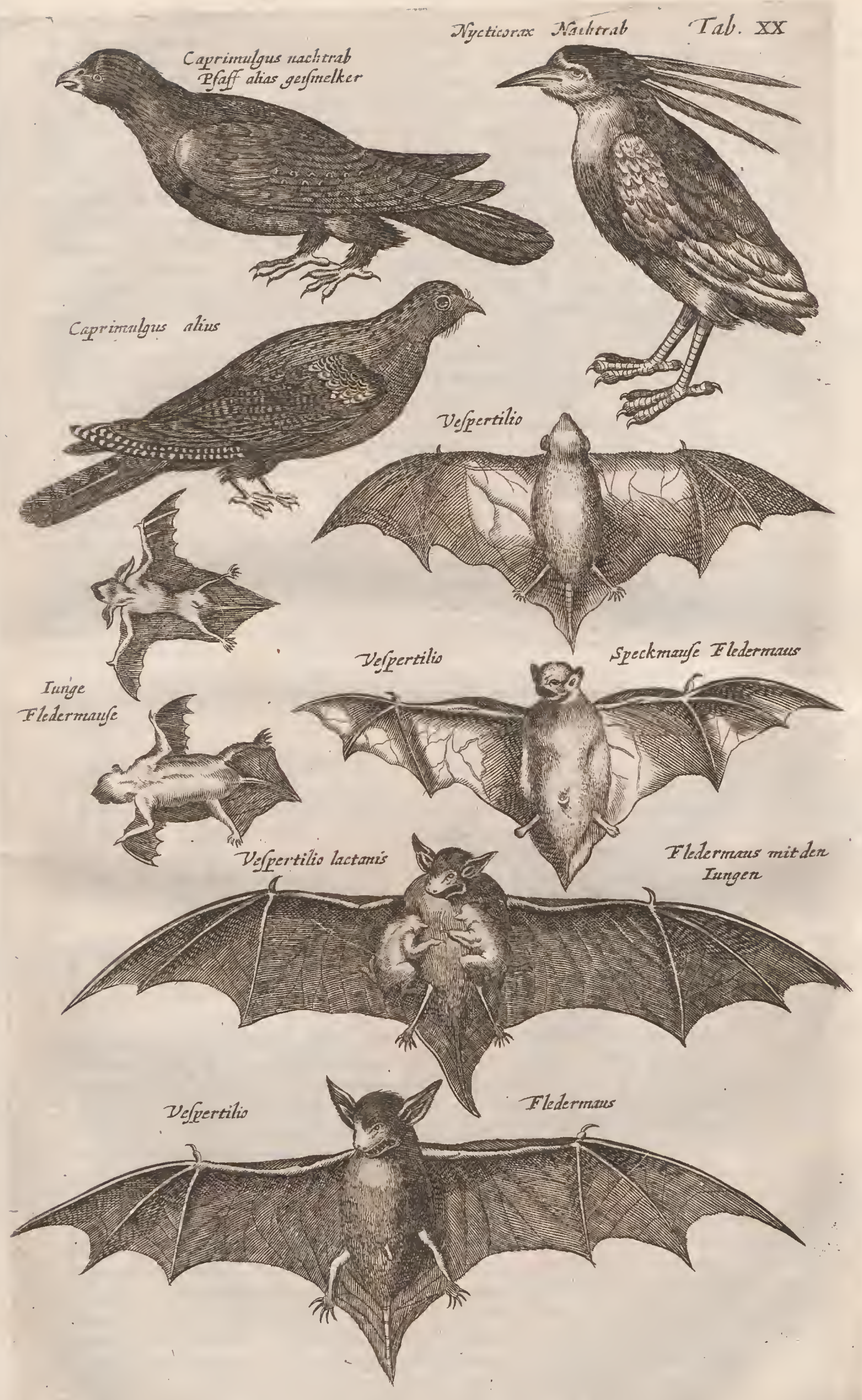
Nycticorax Nachtrab
Caprimulgus nachtrab
Pfaff alias geiſmelker
Caprimulgus alius
Veſpertilio
Veſpertilio
Speckmauſe Fledermaus
Iunge
Fledermauſe
Veſpertilio lactanis
Fledermaus mit den
Iungen
Veſpertilio
Fledermaus

Beſchrijvingh.

De Geitenmelker hoewel hy in gedáante veel vande andere verſcheelt, word nochtans ten anſien van ſijn geſight, onder de nacht-vogels gerekent. By de Grieken word hy Aigoteles genoemt, om dat hy de Geyten ſuigt. Hy is in grootte weinigh meer als een Merl, kleinder als een Koekoek, oft ſo als *Plinius* ſeid van anſien als een groote Merl, welkers beeldtenis *Aldrovandus* vertoont, was den Koekoek ſoo gelijk, dat ten waar d'ongewone klein en kortheid van de voeten en ſchenkels, met een verſcheiden bouwingh daar tegen ſtont, hy de ſelve te zijn ſoude, gelooft werden. Hy had het hooft met een langh en platten top, de ogen groot, de ſtraal en oogappel heel ſwart; die *Geſnerus* vertoont, had den bek krom, en de ſchenkels met vederen gedekt.

Ariſt: H: A: l. 9. cap. 30. Plin: l. 10. H:N:c. 48.

Plaats. Ariſt: l. c.

Hy leeft in de Bergen omtrent de Zee, voornamentlijk in Creta, om de nabyheid van de ſtallen daar de Geyten ingeſloten werden. Want die Nachtdieven komen in de Harders ſtallen, en vliegen na de Mammen der Geyten, om de Melk uit te ſuigen, door welk ongeval de Mam komt te verſterven, en de Geyten die ſy uitgeſogen hebben, worden met blindheid gheſlagen. Sy hebben ſo vreeſlijken geroep, dat ſy die geen die 't hooren een ſchrik anjagen. Sy leggen meeſt twee oft dry eyren; van 't geſigt ſpreekt *Ariſtoteles* aldus: hy ſiet niet heel ſcherp, maar 's nachts ſiet hy vry beter.

Ariſt: l. c.

VIII. OPSCHRIFT.

Vande Vleeſch-eters van middelmatighen aart.

I. HOOFT-STUK.

Vande Vleermuys.

Beſchrijvingh.

DE Veſpertilio, oft Vleermuys, is by de LXX. Nyctores, by *Heſijchius* en *Phavorinus* Phalce, by *Philes* Nyctalos, Phileſperus, dat is Avond-minnaar, by *Victoriuus* Avis Sorex, dat is Rottevogel, by *Valla* half Muys, en by *Plato* in ſijn Raadſel, vogel, geen vogel genoemt. *Macrobius* heeft qualijk geſchreven, dat hy op vier benen gaat, en onder de viervoetige moet betrokken werden, gelijk onder ſal blijken. Sommige zijn goudgeel, enige ſwart, witagtig, en aſverwigh, haar grootheid is verſcheiden. Sy zijn in de Stad van Aſſyrien Borſippa genoemt, grooter als elders; in de nieuwe wereld zijnſe ſo groot als Duiven, in Braſil ſo groot als Kauwen: omtrent Vraba als de Tortel-duiven, in Ooſt-Indie, ſomen *Pompilius Azalius* geloven mach, ſo groot, datſe de voorby gaande, mette ſlagh van haar vlerken nederſtorten, en ook veel doden. Sommige hebben een Muyſen, andere een Hondts kop: de bek is van de andere vogels verſcheiden; de neuſgaten als een Kalf: XXXIV. tanden, in 't onderſte kaakbeen, achtien, ſeſthien in 't opperſte: heeft *Bellonius* angemerkt, in ider kaakſbeen twaalf, en die ſaagagtigh, rond, en langagtigh, *Aldrovandus*, in 't bovenſte kaakſbeen thien, in 't onderſte ſeven, heeft *Cluſius* angemerkt; de kaakſbeenderen worden buiten, en binnen met langhagtigh ſwart-hayr bekleed. Hy heeft ſomtijds twee, ſomtijds vier oortjes, die de Eſels-oiren gelijk zijn, en de bovenſte zijn viermaal grooter als d'onderſte; hem zijn alleen onder de vogelen Mammen gegeven. Hy voed alleen met Melk, ſijn jongen de borſten gevende; ſy hebben vleugels die leeraghtigh zijn, ſommige ſeggen datſe geen bloed hebben: ſy beginnen van 't uitterſte der ſchouders, en ſakken langhs de ſijden naar de Oxſelen met een verknochte loop totte ſchenkels toe, dieſe rondom bevangen; die hebben vier bochten, vouwen, oft geledinghen, met welke ſy de vleugels onder 't vlieghen, uitbreiden, en t'ſamen trekken, door middel van de bovenſte (die *Albertus* ellebogen noemt) en die in veel andere vouwen neerwaarts verdeelt werden, haar klauwtjes zijn ider met haakaghtighe nageltjes, waar mede ſy haar an de muiren vaſt-hechten, voorſien. Inde bovenſte vleugels vertonen haar eenighe ſenuaghtighe beginſelen van armen, die in een haak eindigen. Hy heeft twee voeten in vijf klauwen geſneden, en met ſcherpe nageltjes verſien, ider in 't midden, als of ſy enige vlakte maken ſouden, breed. Sy ſteunen op het onderſte vlieſch van de vleugels, en worden van den buik tot de zyden van de ſtart toe, ſoder eenige is uitgeſtrekt; want ſommighe, ghelijk *Ariſtoteles* met recht ſeid, hebben geen ſtart. De Africaanſe hebben gelijk de Muiſen een langen ſtart, en die vier vingeren buiten de vlieſen der vleugels uitſteekt. Dien van *Aldrovandus* wierdſe onder den buik om de midden, en onderſte vlieſen der vleugels gewonden, en totten uitterſten top van deſelve uitgerekt. Het mannetje heeft het mannelijk lid, groot genoeg, en uitſtekende, gelijk van de Meerkatten, de plaats der teelingh inde Wijfjes vertoont ſich ghemeenlijk omtrent den aars. Wat *Plinius* mette woorden (deſen vogel is een heup-been gegeven) ſeggen wil, wijl hy twee beenen heeft, kan nauwlijkx begrepen werden.

Saturnal: cap. 16. Strabo: l. 15. Livius H: cap. 10. Gomara H: cap. 61.

l. 9. Ornith: cap. 1.

Plin: H:N: l. 10. c. 61. Strab: l. 15.

de partb: animal. l. 4. c. 11.

Plaats. Strab: Geogr: l. 16.

Indien ghy de plaats anmerkt: Hy bemint de holen en gaten onder d'aarde; daarom zijnder veel inde Doolhof van Creta, tuſſchen Cnoſſus en Cortina, doe hier by de Stad Borſippa, ende inde holen van de Appennin, omtrent Puſſoli zijn veel duiſenden, en in ſeker Klooſter van Miſnia ſo veel, datter veel karren met haar drek konnen gheladen werden. In ſpijs eten ſy graag muggen, en vliegen, maar ook ſpek, kaarſen en andere ſmerige dingen, ſy eeten dikmaal de ſijden ſpeks ſo uit, datſe in 't geholde gat een neſt maken; ſy vallen ook op de blote deelen van 't lichaam gelijk de muggen, en ſuigen het bloed uit. *Martyr* ſchrijft datſe in Dariene de Span-

Plin: H: N: l. 10. c. 61.

l. 6. decad: 3.

Plin: l. c.
Bellon: l.2 de avib: c. 2.
Gemma: Goſino: erit: c. 8.

jaarden ſo plaagden datter veel van uitdroogden en ſtorven : Hy doeter by datſe de hoenderen, katten en honden met haar ſcherpen bek inde kam, en in 't hooft byten en alſo doden. Hy alleen brengt onder de vogelen een levend dier voort, en voed ſijn jonghen, de mam ghevende, met melk. De nieuwgeboorne zijn de kleine muisjes gelijk, kaal gelijk een klein kind, maar in alle delen volſtrekt, zijnde de Mammen van de oude gelijk. Als ſy eerſt geworpen heeft hangen ſy ſo vaſt an, datſe van de doode niet ſelfs afvallen. Sommighe hebben ghemeent datſe ſonder enige nageboorte gedekt, voortquamen. Maar *Bellonius* wederleitſe, die meer als twintigh die vol waren, in het valſche Doolhof van Kreta, ſeid opgeſneden te hebben. Deſe nageboort eet de Moeder ook op, wijl ſy bekommert an de tengerheid van haar eerſt geworpene vrught belet werd de eerſte twee dagen om voedſel uit te vliegen. Wijl de natuur haar maar twe Mammen gegeven heeft, brengtſe niet meer als twee jongen op een reis voort ; maar om datter dikmaal veel van deſelve gevonden werden, hebben ſommige niet qualijk gheoordeelt datſe ook uit de verrotting groeyen.

Vlught.
Homer: odijſſ. M.
Homer: odijſſ: t.
Alexand: Aphrod: l.1. probl: 66.
Homer: odijl.
Pollux. l. 5. c. 13.

Sy vliegen 's mergens, en voornamentlijk 's avonds. De Wijfjes dikmaal haar beide jongen omvat hebbende, vliegen uit bekommering met een ſchuinſe en gedrayde vlught, en altijd niet hoogh boven d'aarde. Vermoeit zijnde blijven ſy met haar kleine klauwtjes daar de beginſelen van in 't midden der vleugels zijn, an de muiren, ſtenen, bomen, oft oude gewelfſelen van de holen, op een rye, en als een geſchakelde keten by malkander hangen. Sy ſien beſt by nacht, om dat haar geſigt geeſt, dun en klaar zijnde, by de nacht matelijk verdikkende, bequaam word om te ſien, en by dach uitgheſpreit, en verſtroit werd, daarom indien ghy haar een toorts oft blanken degen in 't vliegen voorwerpt, vallen ſy neder.

Stem.

Met haar kleine ſtem volgen ſy meer een geſchater oft gekef van honden, als het piepen van de muyſen, in 't Latijn ſeitmen ſtridere, dat is knarſſen.

Democret in Geop.

Sy houden byſonderlijk vrindſchap mette Duiven. De Duiven worden ingehouden, indien ghy in 't hoogſte van een Duive-kot het hooft van de Vleermuys in een ſak ophangt. Maar ſy voeren vyandſchap met de Oyvaars, om dat alleen door het anraken van dien de eyren van deſe onvrugtbaar werden, ten ſy hy door ingeleide bladeren van de Andorn-boom ſijn neſt beſchermt heeft. Hy heeft ook vyandſchap metten Andornboom, die voor de deur gehangen belet datſer niet in vliegen; mette Veil, door wiens rook, en reuk ſy gedoot werden; mette Mieren omtrent welkers neſten, indien ghy de vleugels van de Vleermuis ophanght, ſalder niet een uitkomen; mette Sprinkhanen, die de plaats daar een Vleermuis opgehangen is, niet voorby vliegen.

't Gebruik.
Strabo: l. 16.
Scalig: exerc 236
Nizemb: natur: exotic. l. 10. c. 93. 94.
Gal: in Euporiſt:
Gal. l. 4. de comp: med: ſ. l. c. 8

't Gebruik is ſo inde ſpijſe; want ſy wierden van die van Borſippe ingeleit, van d'Inwoonders van 't land Catigan en S^t. Jan gegeten, gevilt en in water geſoden. In Ooſten gaan ſy de Hoenderen in ſmaak te boven: als ook inde Genees-konſt; gheheel bereid zijnde, zijn ſy goet tot de harde geſwellen en 't voet-evel. Dat ſijn bloed goed is den genen die ghelijk als hayrtjes piſſen, gheloven *Archigenes*, en *Serenus*, *Galenus*, en *Iulius Alexandrinus* ontkennen dat. Het hert en de tong verwekken een ſchrik om water te drinken. Het hooft an den rechten arm gebonden, belet den wakenden de ſlaap. Het is voorwaar een Toveraars ydelheid, datſe ſeggen, dat de Vleermuys drymaal rondom gedraghen, en daar na door de venſter met het hooft verkeert, vaſt an het huis gheſlaghen, een teghengif is, voornamentlijk ſo dikmaal om de ſchaapskoyen ghedragen, en mette beenen an de balk gehangen.

II. HOOFT-STUK.

Vande Struyſvogel.

Beſchrijvingh.
Diod. biblioth. l. 3. c. 12.
Plin: H. N: l. 10: c. 1.
Oppian: Cijneg: l. 3. v: 490.
Albert: l. 23. de animal.

DE Struthocamelus (oft Struyſvogel) is by *Philoſtratus* en *Ariſtoteles* Strutos, by *Heſychius* Struthocamelus, by *Oppianus* Strutoiocamelus, en by de jonger Grieken Streiphocamelus genoemt, ſy ſouden beter Chænocamelus hebben, om dat Ghæna eer een Gans, en Struto een Muſch betekent, ten zy gy het met *Scaliger* liever wilt overſetten, een hoen te zijn; *Plautus* heeft hem Paſſer Marinus (dat is Zeemuſch) genoemt. *Phavorinus* de Lybiſe vogel, *Diodorus* Siculus Cervina (dat is Herten-vogel) ghenoemt. De Lybicon Orneon van *Ariſtoteles* ; de Africaanſe vogel van *Horatius*, zijn eerder hoenderen, welke Africa heel groot voortbrengt; hy is de grootſte van alle vogelen. *Diodorus* maakt hem den Kameel gelijk. *Plinius* ſeid, dat hy de hoogte van een Ruiter die te paard ſit te boven gaat; en dat is waar, als hy ſijn hals ſo hoog als hy kan opſteekt. Hy heeft een kleinen maar ſcherpen bek, hy heeft een hooft daar nauwlijk brein in, en klein is, met kleine hayrtjes beſet, in 't wijfje bleek-geel, in 't mannetje geelder, den hals na het rood ſtrekkende ; de oogſchellen alleen van alle vogelen, wederzyds als een Menſch, en hayren inde bovenſte oogſchel, een langen hals, den rugh (wiens vederen in 't mannetje heel ſwart, in 't wijfje donker, met haar ſaftigheid een ghedaante van wol hebben) is ſo breed, dat hy een ſoog-kind dragen kan; de pennen van ſijn vleugels zijn van de ſelve verw, maar in 't opperdeel heel wit, die van *Gordius* hadſe root, binnen ſijn vleugelen heeft hy ſcherpe pinnen, waar mede hy ſich na 't gevoelen van ſommighe prikkelt. So andere ſegghen, in ſijn uitterſte vleugels heeft hy beenagtighe punten, met welke hy ſich, als met ſporen tot het raſſer lopen andrijft. *Aldrovandus* heeft die niet konnen vinden; de

Tab. XXI

Struthocamelus Straus

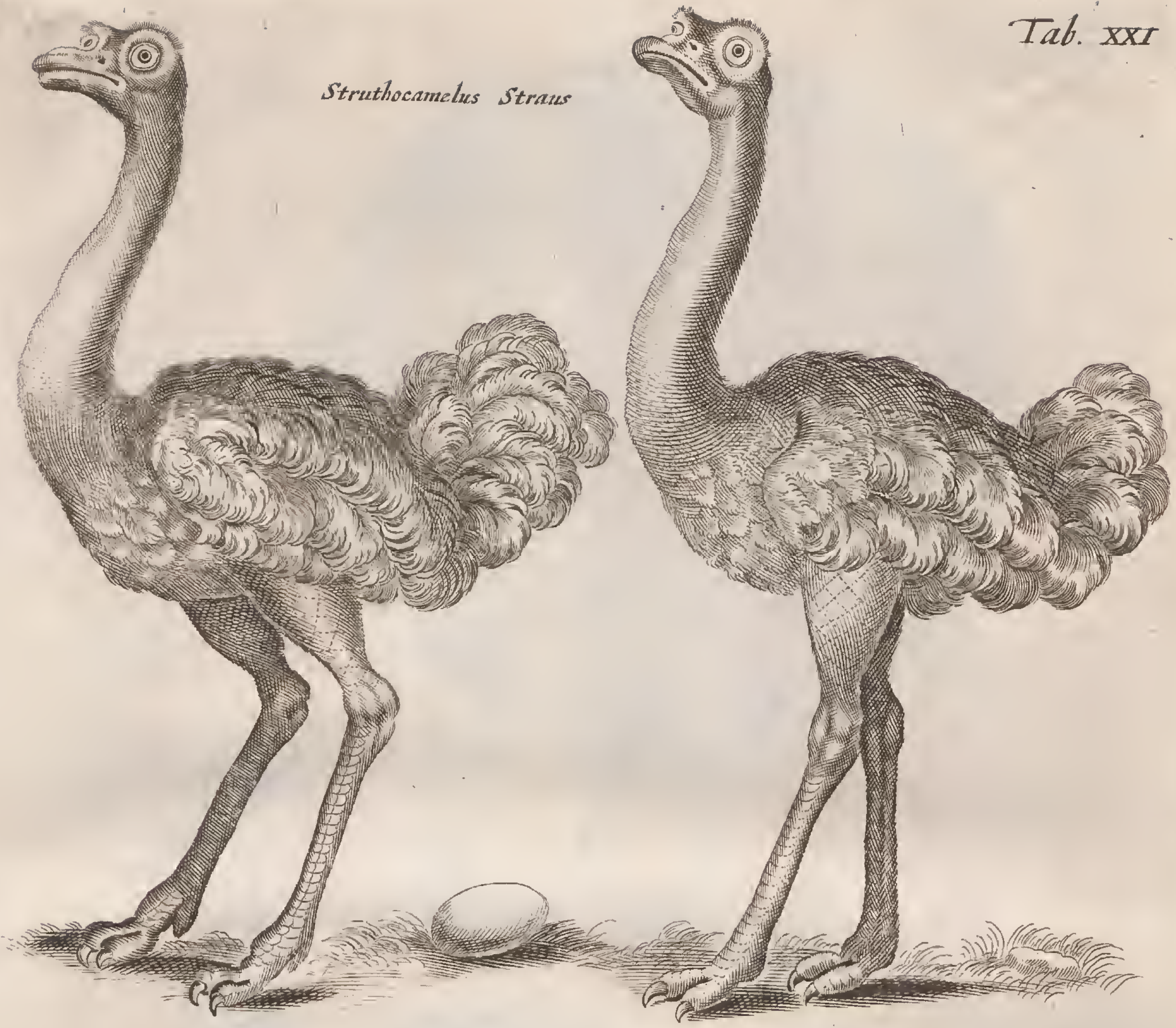

Gallus Monſtros, Caudatus

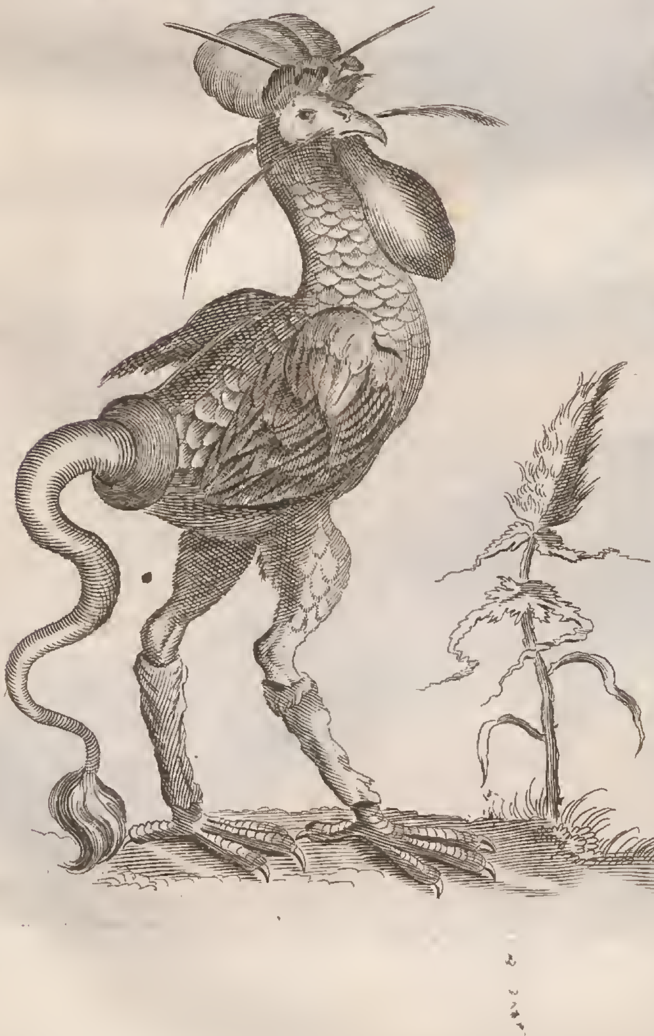

Pauo Sine cauda Chinenſis

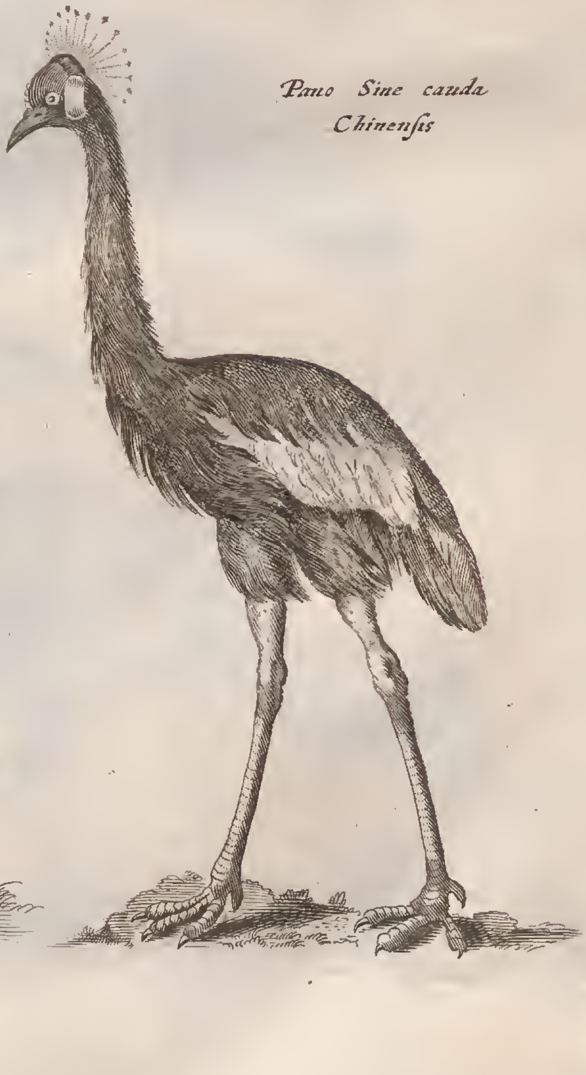

Pauo Pfaw

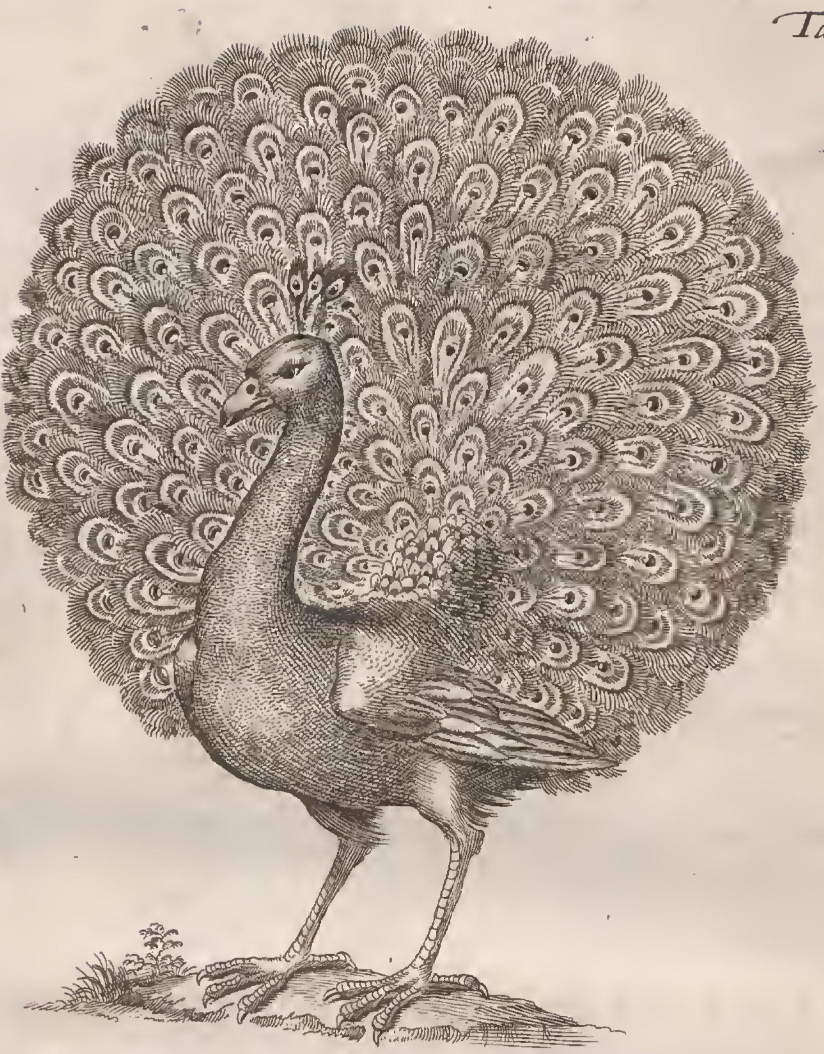

Pauo Fœmina Cum hordeo Spurio

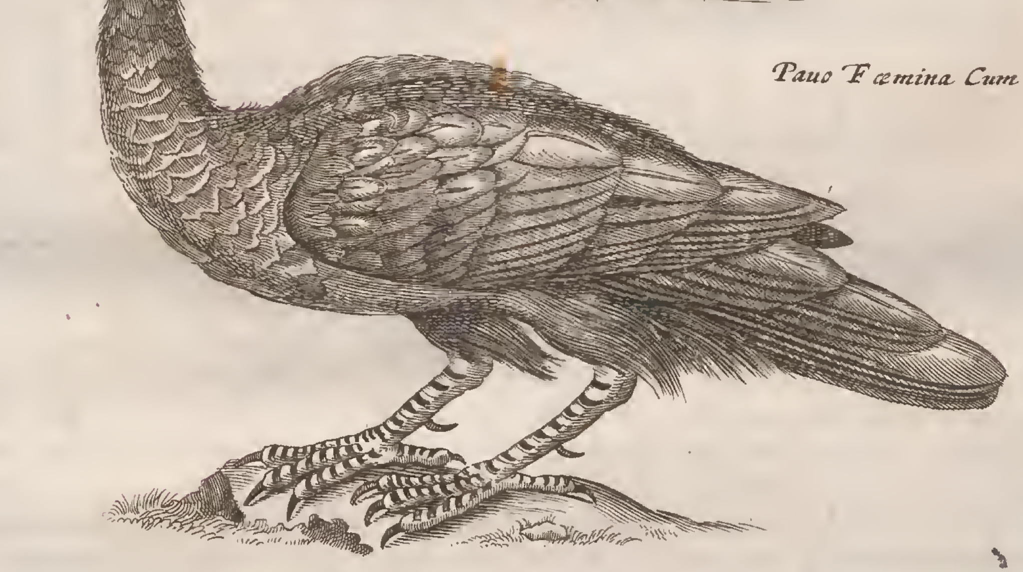

Pfawo Pfaw

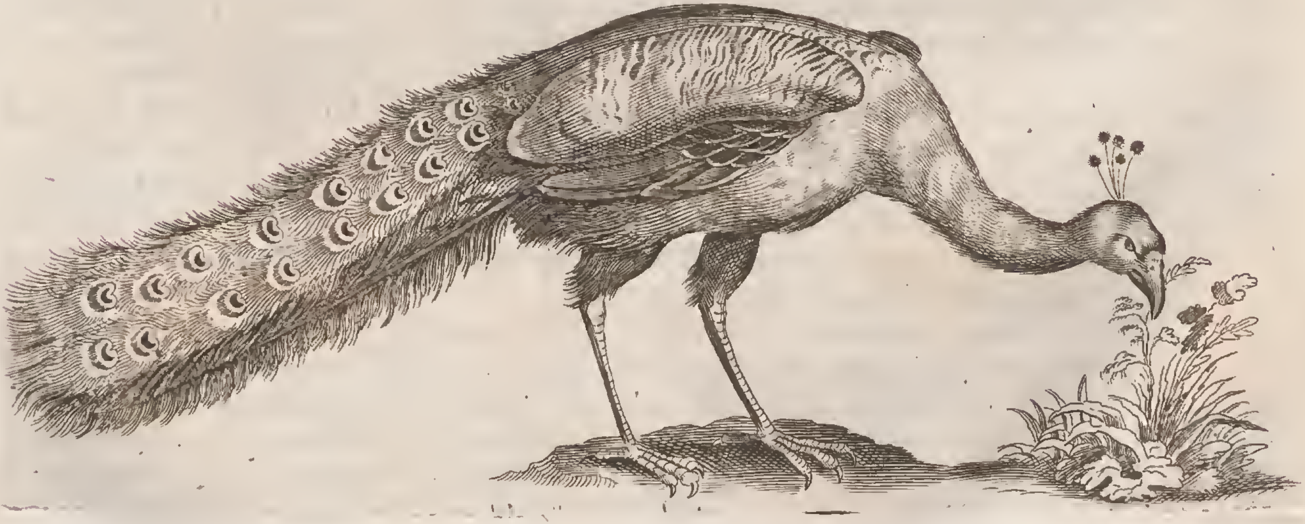

pennen van ſijn ſtart zijn in't mannetje witagtig, in't wijfje donkeragtig; ſijn heupen zijn heel grof, om datſe omtrent het dybeen ſmal eindigen, ſy gelijken eer eens menſchen dybeen: ſijn beenen zijn ghelijk die van de Kameel, ſy werden tot beide de harde knien met veel ſchobben gedekt, haar voeten zijn als die van de Oſſen in twee gedeelt. Waarom hem de natuur de voeten liever in tweegedeelt als platvoetig ghemaakt, oft niet in meer klauwen geſpleten heeft, beken ik niet te weten.

Oppin: l. 1.

Plaats. Theophr. l. 4. H. plant: c. 4. Plin: l. 10. cap. 1. Xenoph: l. 11. exped.

Sy werden ghevonden in Africa, Lybia, Ethiopia, Arabia en Syria. Sy beminnen de Woeſtijnen, en waterige plaatſen, en ſy worden ſomtijds ſo overvloedigh gheſien, datſe van verre een Ruiters leger afbeelden.

Strabo: l. 18. Diodor: Sicul: l. 3. cap. 13. Spijs. Strab: l. 6. Georg: Lang: epiſt: 12. Aphrodiſ: in proem: probl: Voſſius in mendat: ad. l. 3. idololat.

Wat angaat ſijn ſpijs, dat hy een onbeſchoften eter is, kan uit *Strabo* verſtaan werden, dat hy yſer, ſtenen, beenderen, en wat hem voorkomt, ſonder onderſcheid inſlokt, is ſeker: maar of hy deſelve verteert word getwijffelt: indien het geſchiet, is dat meer een ghedaantmakende eighenſchap toe te ſchryven, als an de groote warmte. Want de Leeuw is heter als de Struys; en hy kan nochtans geen yſer verteren. Een die hem omvoerde van *Brentius* gevraagt zijnde, ſeide dat hy het yſer wel inſlokte, maar weder geheelig, oft weinig vermindert uitwierp.

Teelingh. Plin: l. 20. cap. 52: Ariſt: H: A: l. 9. cap. 15. Ælian: de animal: l. 14. c. 13.

Hy is gheheel geil, en paart ghelijk de Bactriaanſe Cametus, metten rugh ghekeert zijnde. Hy leid veel eyren, te weten wel tagtig, en dat inde Hoymaand, ſy zijn als met een ſteen-harde ſchel bedekt, en wegen omtrent vijftien ponden. Sy worden in't ſant geleit, en verlaten door de Son uitgebroeit: ſommige hebben gelooft dat hy met het geſigt alleen ſijn jonghen uitkipte, om datſe ſaghen dat de vogel die anſagh, en om dat ſy wiſten dat hy om ſijn ſwaarte daar niet konde op ſitten. Sy worden niet gelijkelijk gekipt: een deel word in't ey ghevormt, een deel komt voor den dach, en een ander deel word gebroeit.

Stem. Plin: l. 10. cap. 37. Plin: l. 10. cap. 1.

Van ſijn ſtem komt niet ghedenkweerdigs voor. Hy word om ſijn ſwaarlijvigheid van d'aard niet opgheheven, nochtans loopt hy byſter ſnel voort, als de wint in ſijn vleugels komt, en die als ſeilen uitſpant. *Plinius* ſeid dat hy uit de natuur kaal is, andere ſegghen dat hy de Paarden haat. Hy verberght ſich metten hals onder de ruigte, 't zy oft, om dat hy meent dat hy alſo niet geſien werd, oft om dat hy dat deel, 't welk hy weet dat hy alderſwakſt heeft, tegen 't ongheval van ſijne vervolgers bewaren wil.

't Gebruik. Pl: l: c.

Indien ghy ſijn ghebruik beſchouwt, ſijn eyren worden om haar grootheid voor vaten gebruikt. De Garamanten maken uit de ſelve haar drink-koppen en haar hooft-dekſels. Sijn pennen vercieren de Oorlog-ſpitſen en Helmen, welke by de Turken alleen den Janitſaren zijn toegelaten te dragen. De ſteen in ſijn maag gevonden om den hals gedragen, voordert de kragt van de koking. Sijn ſmeer is tot alle dinghen van kragtiger ghebruik als het Ganſe vet: daarom alſſer een Koninklijke verkoopdach door *Cato Uticenſis* gheſchiede, is het voor LXXX. ſeſtertien verkocht, en by *Ægineta* word het inde plaaſter Diacinnabaris gedaan. Het vleeſch hebben de Arabers, Æthiopiers, en Egiptenaars in gebruik, waar van de naam van Struys-eeters komt. *Heliogabalus* heeft eens ſes-hondert hoofden om de herſſenen te eeten, op een Avondmaal anghediſcht. *Firmus Seleucius* die, met het vet van een Water-paard beſtreken, veiligh door de Krokodillen ſwom, die ſeid men dat op eenen dach een gehelen Struys op at. Sijn geraamte ſiet dat by *Parè*.

Lambr: in Heliogabal. l. 24. c. 22.

NB. Daar is noch een ander gedaante van Struiſſen, ſiet Mantiſſa N°. 3.

HET II. BOEK

Der natuurlijke beſchryving van de Vogelen.

Van de Vogels die Graan eeten.

I. LID.

Van de Graan-eetende Vogels die niet ſingen.

I. HOOFT-STUK.

Vande wilde Pluiſvogels.

I. LID.

Van de Pauw.

DE Beſchryvingh der Vlees-eetende vogelen voltrokken zijnde, moet men totte Graaneeters voortgaan, onder welke de Pluiſvogels, ſo wilde als tamme, eerſt voorkomen. Onder de ſelve is de Pau de voornaamſte, om ſijn naukeurighe ſchone vederen en blinkkende verwen, die hy tegen de Son, om datſe alſdan te meer flikkeren, uitſpant, om haar koninklijke gangh en verſtand, waar van hier na in't byſonder, en om haar grootachting by de ouden. Hy wierde te Atheen voor ſeker gheſtelde prijs alle nieuwe maan, dertigh jaren lang geſien, vele quamen van Lacedemonie, en Teſſalien om hem te ſien. *Alexander* haar by de Indianen ſiende, ſtelde een groote ſtraf voor de ghene die haar doden ſouden. *Tiberius* heeft eenen, die uit ſijn diergaarde genomen was, mettet hooft doen betalen. Indien wy *Euſtathius* geloven, bleef niemand ongeſtraft, die hem maar alleen beſchadigt hadde. Indien ghy haar waarde anſiet, *Antiphon* heeft geſchreven datter een paar, een mannetje en wijfje voor duiſend drachmen (een drachma is omtrent dry ſtuivers) verkocht is: En ten tijde van *Varro* wierd ider ey voor vijf denarien (dat zijn omtrent ſeve ſtuivers) verkocht, ſy ſelf licht voor vijftig, een hoop van hondert braght lichtlijk veertigh duiſend Seſtertien op, gelijk eenen *Albatius* beſchrijft.

Lucian: de dom. Pl: l. 10. cap. 20. Varro de re ruſt. l. 3. cap. 6. Oppian: l. 2. Lucret: l. 2. de nat rer. Ælian: de animal. l. 5. c. 21. Ælian, l. c. Suet: in Tiber. In Orat. Contra Eraliſt: Varro l. 3. de Re. ruſt: c. 6. Suidas

Ariſtoph: de avib. Statius l. 2. Sylvar: Athen: dipnoſ: l. 9. c. 19.

Hy word ook ghenoemt Mediceſe, Perſiſe, geſchilderde, en Junos-vogel.

Martyr dec: 1. de reb. Occ. l. 8.

Haar onderſcheid word voornamentlijk van de verſcheidenheid haarder verw, en plaats genomen; onſe Inlandſe zijn genoech bekent. In Terra Firma zijn ſy ſwart van buik, en borſt, het overighe is geel; ſommige zijn geel van buik en borſt, het overighe is ſwart. In't land van Curia zijnſe wild, die door de boſſchen dwalen, en ſo veracht, datſe voor een naalde verkocht werden: elders wordenſe ook in waterige plaatſen ghevonden. Indien wy haar kunne beſien, het wijfje is veel kleinder als het mannetje, nocht heeft die ogen inde ſtart, uitgenomen de Japonſe die vier ogen inde ſtiet heeft.

Beſchryvingh.

't Sal angenaam zijn, de beſchryving van't Mannetje en Wijfje voor te ſtellen. Het Mannetje dan is an de kop, hals, en 't begin van de borſt, van hoog blauwe verw als Saphyr. Het hooft heeft hy naar evenbedeeling van't lichaam klein, en enigſints als een Slangh, met twee langhe witte plekken, van welke de eene de ogen over, d'ander korter, maar veel dikker daar onder loopt, verciert. Op den top heeft hy een kuif, beſtaande bykans alleen uit naakte groene dunne ſchaghten, die boven van de ſelfde verw zijnde, de blom van een Lelie vertonen; ſijn bek is witagtig, en gaapt heel wijd, ſijn hals is langagtig, dun en teer, de rugh uitten witten aſchgrauw, met dwarſe ſwarte plekken beſprinkkelt; de ſtart word gelijk als in twee geſpleten, met langhe pennen, die uitten rugh omtrent den aars voortkomen, inde ronde uitgheſpannen, de kleinder die donker zijn ſtaan niet ſteil op, maar worden gelijk in ander vogels uitgerekt geſien, ghy ſoud meenen datſe gegeven waren om die lange te onderſtutten. De ogen beſtaan uit vierderlei verwen, goudgeel, caſtanie-bruin, groen en blauw, die verſcheide verwen tegen de Son vertonen: In 't Wijfje is weinig verſcheidenheid van verw, de geheele vleugels, de rugh, den buik, de heupen, en voeten zijn van donker verw, na het aſchgrauw hellende, de top en kuif van 't hooft, van de ſelve verw, nochtans zijnder op den top enighe kleine ſwarte vlekken, gelijk als met enige groene ſtippelen onderſcheiden.

Plaats.

Plin: l. 10. c. 29. Varro de re ruſt: l. 3. c. 6. Diod: Sicul: l. 2. c. 53, Rhod: Antiq: l. 1. c. 10. Aldr: in pædag. Ælia: l. 5. de animal. c. 21. Gell: l. 7. noct. A. H. c. 16. Athen: dipnoſ. l. 14.

So veel de plaats angaat, *Theophraſtus* ſchrijft datſe in Aſia ghebraght werden, en *Varro* datſe van over Zee zijn. Babilon brenght veel ſchoonder als erghens elders voort: Media ſulke die by de ſlempers geroemt werden. Uit Aſia zijn ſy eerſt in Griekenland, voornamentlijk Samos ghebraght, waar van die van Samos voor de beſte gepreſen werden, en daar na in andere landen en in Italien: datſe te Atheen veel gheacht waren is boven verhaalt. Sy zijn ten tijde van *Atheneus* te Romen meerder gheweeſt als de Quakkels: ſy worden ook in Sweden by de Oſtrogotten, en by de Normannen, en in't land van Lexovie gevoed. Sy beminnen hoghe plaatſen, maar worden nochtans mette hoenderen gheweyd, en lopen mette ſelve tſavonds in een kot.

Teelingh. Columel. de re ruſt: l. 8 c. 11. Pallad: de re ruſt: l. 1. c. 28. Columell: & Pallad: l. c.

Sy zijn ſeer geil. Het mannetje wil wel vijf wijfjes, en ſo hy geen ander vind, ſal hy op de broeyende vliegen en de eyren breken. Men bekent dat hem de geilheid quelt, als hy ſijn glinſterende ſtart om ſich neerbuight, en alle ſijn verborgene vederen voort-haalt, en met een gekryſel voortloopt. Sijn luſt word ook angeſteken, indien ghy haar nuchter alle vijf dagen een licht gebrade boon ingeeft. Sy paren van den derthienden February tot Maart toe, ſonderling inde Lente, in opene en vermakelijke plaatſen, als de Weſte winden beginnen te wayen. Sy leggen als ſy dry jaar oud zijn, en als ſy verſcheiden geverwt werden, is haar tijd voor de hand. Sy brengen drymaal 's jaars eyren voort, als ſy op de ſelve niet ſitten broeyen: maar die op de eyren broeyen, brenghen den geheelen tijd van haar vrugtbaarheid door, oft in't broeyen, oft ook in opvoeden van haar jongen, ſo dat *Ariſtoteles* wel geſeit heeft datſe eens in 't jaar leggen. In't getal van de eyren, ſtemmen de Schrijvers niet over een; *Ariſtoteles* telter acht, in de gene die eerſt leggen, twaalf oft weinig minder in de andere, en dat niet an malkander, maar alle twee, oft dry dagen een. Sommige willen datſe in het eerſte jaar, een oft twe, in 't volgende vier oft vijf, en in d'andere jaren twaalf eyren leggen, maar ſy komen niet boven dit ghetal. Die drymaal leggen, die leggen eerſt vijf, daar na twee, en ten derdemaal twee oft dry eyren. In Temiſtan leggen ſy twintig, ja ſomtijds dertig eyren; ſy ontfangen ook ſonder paren, en leggen gelijk de Hoenderen, wind-eyren, doch niet meer als twe. De eyren konnen om gemakkelijker uitghekipt te werden, verſch onder Hinnen, maar geen van Rhodus, als de Maan negen dagen oud is, geleid werden; ik ſeg gemakkelijker, want het Mannetje, 't zy oft door geilheid, oft door begeerte om daar op te ſitten, breektſe gemeenlijk; en daarom wordenſe van 't Wijfje verborgen; en om datter het Wijfje niet geſtadig twee dagen op ſit, worden ſy verkoud, en onvrughtbaar.

Ælian: l. 7. c. 32. Columel: l. 5. c. 32.

H. A. l. 8. c. 11.

Columel: l. c.

Ælian: l. 5. c. 32. Athen: dipnoſ:

Columel:

Ælian: l. 5. c. 32. Ariſt. H: A: l. 6. c. 9. Ælia: de animal l: 11. c: 32.

Men eigent haar twintigh jaren levens toe, men ſeit, dat een Indiſe hondert jaar geleeft heeft: ſy zijn ſwak op de vlught, 't zy oft om dat haar ſtiet niet bequaam om te buigen is, oft om datſe door de lenghte van haar ſtart, oft ſwaarte van 't lichaam belet werden.

Stem.

Indien ghy haar ſtem anmerkt; de beſchrijver van de Nachtegaal ſeid datſe roepen, *Varro* ſeid datſe haar naam van haar ſtem hebben.

Verſtand.

Plin: H: N: l. 10. c. 20.

Indien ghy haar verſtand oordeelt, hy ſtelt ſijn gangh ſodanigh, dat hy niet beſmet werd, indien hy jongh zijnde, nat word (ik verhaal het mette geloofwaardigheid van *Albertus*) ſterft hy. Gepreſen zijnde, ſpreit hy ſijn glinſterende vederen uit, en meeſt tegen de Son, om datſe ſoo helderder flikkeren, en ſoekt met ſijn holle ſtart eenige weerſtuitingh der ſchaduw, voor de overige, die in 't donker be-

Tab. XXIII

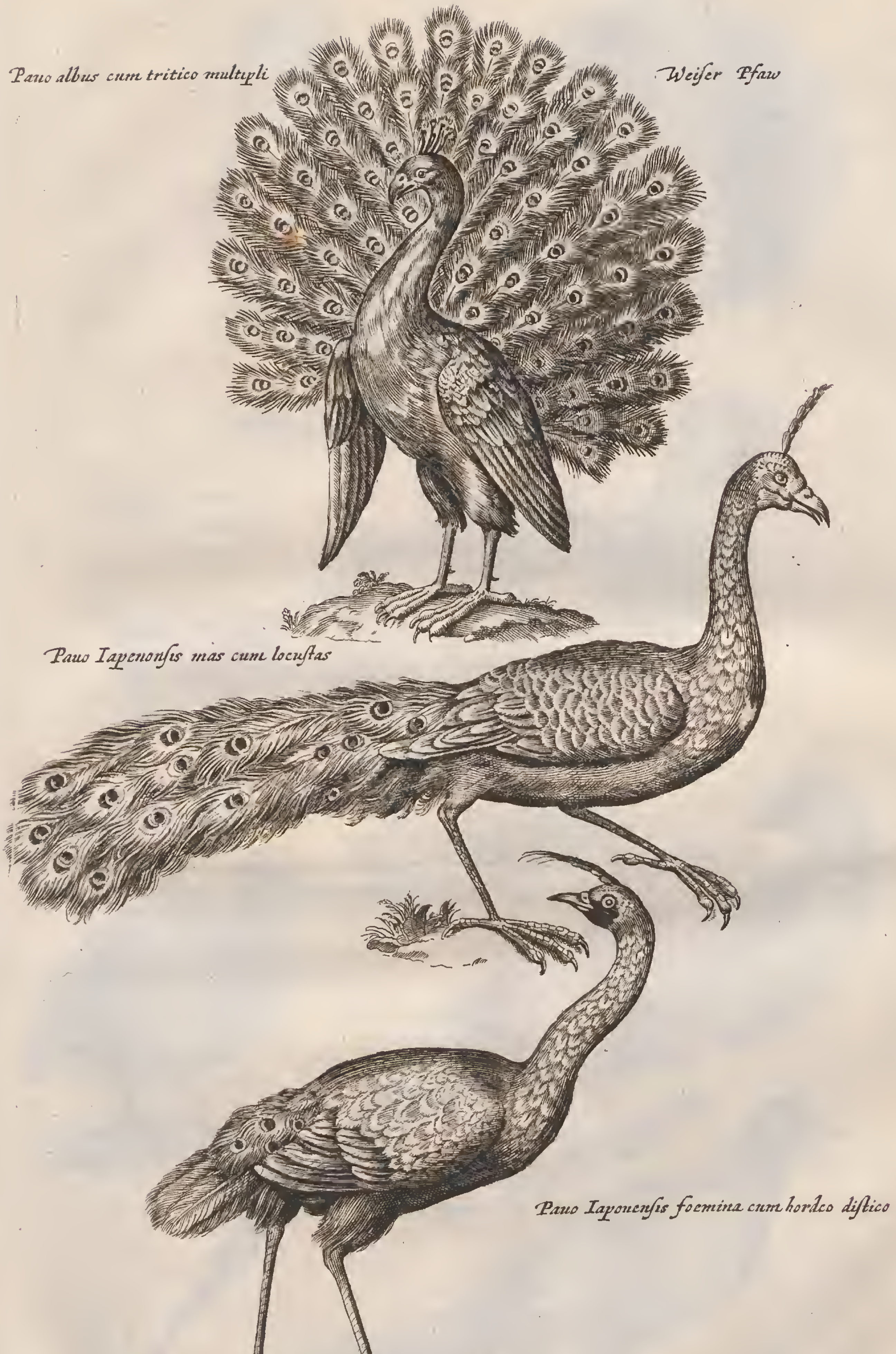
Pauo albus cum tritico multipli
Weiſer Pfaw
Pauo Iapenonſis mas cum locuſtas
Pauo Iaponenſis foemina cum hordeo diſtico

Tab. XXIV

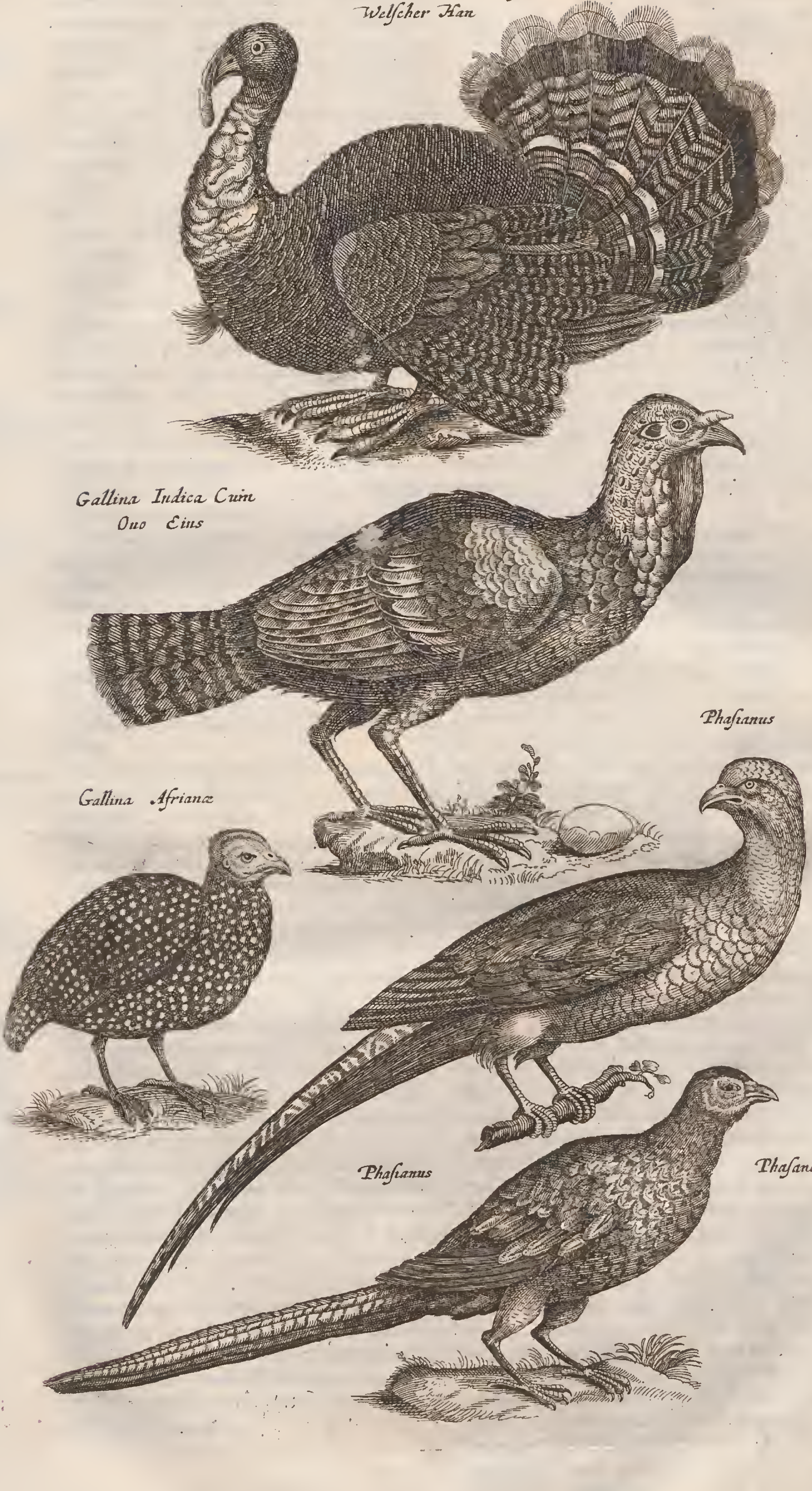
Gallopauo Mas Cum Orÿza
Welſcher Han
Gallina Indica Cum Ouo Eius
Phaſianus
Gallina Afrianæ
Phaſianus
Phaſanen

beter blinken, en trekt alle de ogen van ſijn vederen by een, die hy lieſt wil geſien hebben. Indien gy hem ſtilſwijgende anſiet, verberght hy ſijn ſchat. Als hy ſich verkoelen wil, ontdekt hy ſijn lijf, ſijn uitgebreide pennen voor over buigende, ſpant ſijn wieken voor d'achter-invallende wind open, en ontfangt alſo de anghename locht. De wortel van vlaſch draagt hy achterwaarts onder een van ſijn vleugels, tot een natuurlijk teghengif van betoveringh. Die ſeggen datſe het vergif ontdekken, en 't begravene, uitſchrabben, mogen haar geloofwaardigheid bewijſen.

Ovid: l. 2. de arte.

Ælian: l. 11. H: A: c. 11.

Siekte.

Sy werden voornamentlijk met twederlei ſiekten gequelt: te weten met pijn, gelijk de jonge Kinderen die tanden krijgen, wanneer haar de kuif begint te groeyen, en met het verwiſſelen van haar vederen; waar van *Plinius* ſpreekt. De ſelve als hy jaarlijkx met het vallen van de bladeren der bomen ſijn ſtart verloren heeft, verberght hy ſich als bedroeft en beſchaamt, tot datſe weder mette bloemen uitgewaſſen is.

Plin: H: N: l. 10, c. 20.

Voorduidingh.

Van haar kragt van voorbeduiding, zy dit ghenoech; dattet, als hy boven ghewoonte roept, 's nachts regen beduid. Want die verdubbelling van ſijn krijtende ſtem, getuigt dat ſijn kraghtighe, ſcherpe, en hete geluidsgeeſt, met een dampige locht vermengt, door ſijn locht-ader uitbreekt. Dat *Paracelſus* ſeid dat ſijn buiten-tijds geroep, d'een oft d'anders doot in dat huis voorbeduid, is maar beuſeling.

't Gebruik.

Hy heeft enig gebruik inde Genees-konſt, en ſpijs. Want het vette ſop van een Pau, gheneeſt de zyde-pijn, 't ghebruik van ſijn tongh bewaart voor de vallende ſiekte. De gebrade eyren in Aſijn gewreven, gheneeſen de krauwagie. Den rook van ſijn vederen inde ogen ontfanghen, geneeſt de ontſteken ogen, om het teken van het oog inde pennen zijnde; ſijn drek geneeſt den brand van het voet-evel, ſijn vleeſch is om ſijn koude en droogte ſwaar en hart om te verteeren. Het vleeſch ook van een doode ſtinkt, oft rot niet, men heeft gheſien dattet naar vier jaren vermollemt zijnde, een reuk als venkel hadde, en ſout, en bitter van ſmaak was. *Aufidius Lurco* heeft haar omtrent de leſte Puniſe oorlog beginnen te meſten, en trok uit die winſt een inkomen van tſeſtig duiſend Seſtertien. De Redenaar *Hortenſius* heeft die eerſt voor ſpijs op tafel ghebraght, en is daarom voor 't recht betrokken. *Vittellius* heeft de herſſenen, met andere wonderlijke ſpijſen, inde beroemde Schotel, genoemt het Schild van Minerva, op tafel ghebraght. 't Geen van de Maaght in Leucadia, die van de Pau bemint was, oft de Indiſe Pau, die *Iupiter* toegeheilight was, en die de Kerkdieven niet ſtelen konden, geſeid word, moet onder de praatjes gerekent werden.

Port: Phijrog: l. 3. c. 29.

Auguſt: de civit: Dei: l. 21. cap. 2.

Aldr: ornith: l. 13. c. 1.

Plin: l. 10. c. 20.

Ælian: l. 5. c. 21.

II. LID.

Vande witte Pau, Iaponſe Pauwen en Kalikutſe Haan.

DE witte Pauwen wierden ghelooft de noordſe Landen eighen te zijn: maar datſe ook inde hete landen voortkomen is met verloop van tijd bevonden. *Aloiſius Cadamuſtus* heeftſe gheſien in de Eylanden van Madera. *Iohannes Laurentius Ananias* veel in een klein Eyland, *Scaliger* twee in Vrankrijk, *Gaudentius Merula* veel te Milan, *Aldrovandus* een te Bononie voortgebragt. Als ſy uit Norwegen naar Keulen gevoert wierden, is het ghetal vermeerdert, want als ſy inde koude plaatſen verbleven, en de Hinnen in de Lente op d' eyren ſittende, de ſneeuw geduirig voor ogen hadden, zijnſe heel gemeen gheworden. Sodanighe ſullen ook in hete landen voortkomen, indien gy het neſt daarſe op broeyen en kippen met wit linnen bekleet.

Æl: Cad: de navigat: Anan in fabrica: mundi: 10. Aldr: Ornit: l. 3. cap. 2.

Beſchryvingh.

De beſchryving van de Japonſe Pauwen, ſo van het mannetje als het wijfje, moet *Aldrovandus*, den Mark-Graaf *Facchinetus* dank weten, die de ſelve van Paus *Iulius* de negende gekregen hadde. Het Mannetje had met onſe Inlandſe, behalven inde ſtart en voeten, niets gelijk; de bek was, gelijk in onſe, aſgrauw, maar veel langher en ſmalder, de top van 't hooft, welke plat was, en den hals waren groenagtigh, en met blauwe plekken, oft ſtippelen, die van gelijken in 't midden kleine langhaghtige ſtrepen, naar beneden lopende hadden, beſproeit. De kuif op 't hooft was omtrent vier vingeren langh, ten deel groen, en ten deel blauw, in geſtalte een Roggen-ayr niet ongelijk; de Oogappel was ſwart, de ſtraal geel, die een rode kringh omcingelde: de borſt en rug, beſtont gelijk als uit ſchobben, maar verſcheiden geverwt, want de ſchobben van de borſt (indien men die ſo noemen magh) waren uitten blauwen, groen, en goudgeel, die van den rug waren alleen blauw, en groen geverwt. Het beginſel van de vleugels, was van de ſelve verw metten rug, maar die groene ſchobben vertoonden haar ſo niet, doch de blauwe waren groter en klaarder. De eerſte pennen van de twede rye waren van de ſelve verw mette bovenſte, de overige in 't midden groen, alwaar ſy met dwarſe ſwarte ſtrepen getekent wierden: daar na geelaghtigh, van gelijken met ſwarte ſtrepen getekent, ten leſten in haar uiterſte ſwart; de buik, de heupen, en de voeten waren vaal, met ſwarte vlekken geciert, van welke die in den buik waren, witte ſtrepen hadden; de ſtart beſtont uit minder pennen dan in onſe Inlandſe, donkerder van verw, na het Caſtanie-bruin hellende, met een geheel witte ſchagt zijnde: de ogen van de ſtart waren veel grooter als in de onſe, eerſt goudgeel, daar na blauw, ten leſten groen gelijk in de onſe. Het Wijfje is je is wel grooter als het Mannetje, maar met het hooft, den gehelen hals, rug, borſt, en vleugels gelijk, maar dat is in deſe te verwonderen, datſe namentlijk boven de ſtiet, an 't einde van den rug, iets gelijk een ſtart heeft, en die met ogen gelijk in 't Mannetje verſien, en hoewel de ogen in haar kleinder als in hem zijn, zijnſe nochtans naar evenbedeelingh van de pennen groot; ſy had ook een ſtart die groen, en rondom met blauwe vederen, en witte ſchagten beſet was. Sy verſchilde alleen van 't mannetje hier in, datſe den buik geheel ſwart hadde.

Varro de re ruſt. c. 2. Plin: H: N: l. 10. cap. 26. Athen: dipnoſ: l. 14. Caſaubon: ad Athen: l. 14. c. 20. Dalechamb: ad eundem: Ælian: l 5. cap. 27. de animal.

De Gallopavo, by andere Indiſe vremde en Kalikutſe haangenoemt, word geſeid de ſelve te zijn mette Meleagris, die ook de Gallina, Africa, Numidica, Afra, Avis, Numidica, Guttata en Alba, Lybica ſchijnt te zijn, indien de beſchryvingh waaragtig is, welke *Athenæus* uit *Clytus Mileſius* by brenght. Sijn woorden zijn deſe. *Omtrent de Kerk van de Maagt Minerva, te weten in Levus* (want ſo moet men leeſen, en niet Olerus, het is een Eyland van de Icariſe zee, en een van de Sporades) *zijn de Vogelen Meliagrides genoemt. De plaats daar ſy gevoed werden is hoog, niet poelagtig* (gelijk ſommige overſetten, want *Ariſtoteles* heeft de vogels Meliagrides, van de vogels die in poelen wonen onderſcheiden) *maar met bomen beplant. Het dier heeft ſijn jongen niet ſeer lief, en verſuimt ſijn jongen ſodanig, dat de Prieſters haar noodſaaklijk moeten verſorgen. De grootte van de Vogel is als een kloeke Hinne, met een breder kop als na de maat van 't geheele lijf, glat, en daar een kam boven, die vleeſchagtig, hard en rond is, en als een ſpijker boven 't hooft uitſteekt, houtverwig geverwt;* (leeſt alſo Chroma, en niet Soma, *Theophraſtus* maakt ook ghewagh van houtverw, dat mogelijk bleek geel is) *an de wanghen hanght een langh ſtuk vleeſchs ghelijk een baard, beginnende van de mond, en roder dan inde Hinnen. Maar dat, 't welk an den bek van de Hoenders ſit, en 't welk ſommige een baard noemen, heeft hy niet, als of hy van dat deel gheknot was: de bek is ſcherper en dikker als van de Hoenderen, de nek is ſwart, dikker, en korter als van een Hoen, het lichaam is verſcheiden: want het is geheel ſwart met veel witte plekken getekent en geſpikkelt, die grooter zijn als een erweet, die in de geſtalte van een rad met kleine ſwarte ringetjes omcingelt werden, en die verſcheidenheid van vederen maken, om dat de ſwarte verw met te witte, en de witte mette ſwarte beſprinkkelt werden; de pennen van de vleugels worden met lange ghetande witte ſtrepen onderſcheiden in krullen ghetrokken, even verre van elkander ſtaande; Sy hebben geen ſporen an de benen, die de Hanen gelijk zijn. De Wijfjes van de Meliagrides* (oft Kalkoenen) *zijn de Mannetjes ſo gelijk, datſe qualijk t'onderſcheiden zijn. Verſta die ghelijkheid in verw en grootte van lijf.* Die *Aldrovandus* uit *Gyllius* beſchrijft, was uit de nieuwe wereld ghebragt, van de ſelve hooghte als de Pau. Sijn hals was met ſijn hooft gheheel van vederen ontbloot, en wierd alleen met een purper vel overtooghen, en was ſoo dik, dat hy 't vel, dat eerſt loſch en leedigh ſcheen, als hy geluid maakte, ſo opblies, dat het by na ſoo dik als een arm was. Als hem iemand naderde ſtak hy al ſijn vederen op, en trachte met ſijn hovaardighe gangh d'ankomende te verſchrikken.

Plaats.

Wat haar plaats angaat, de Kalkoenen ſchijnen inboorlinghen van 't land Bæotia te zijn. *Menodotus* maaktſe waarſchijnlijker eigen an Ætolien, en meent datſe, in andere landen zijn overghevoert. *Diodorus* eigent haar het uitterſte van Syrien, *Strabo* Arabien toe. Het is ſeker dat de onſe graag in heete landen zijn, datſe mette hoenderen weiden, en ver van huis door de velden dwalen. Maar dat haar *Scylax Cariandenſis* het Meer Cephiſius in Africa, en Mnaſeas an een Meer dat aldaar de Rivier Cratus van ſich uitwerpt toe-eigent, is oft een dwaling, oft ſy hebben enighe Africaanſe Hoenderen die de poelen beminnen, en een rood-blinkkende kam op 't hooft voeren, en alderleſt van de vremde hoenderen, om haar onangename reuk (dat onſe Kalkoenen niet toekomt) op de tafels ontfangen zijn, den naam van Kalkoenen om de gelijkenis gegeven.

Athen: l. 14. Diod: l. Biblioth: c. 12. Strabo l. 16. Georg: Scylax Cariandenſis in Periplo. orbis. Plin: l. 16. H: N: c. 44. Columel: l. 8. de re ruſt. Plin: H: N: l. 10. c. 26.

Teelingh.

Sy paren ſomtijds mette Pauwen, en daar van komen de ſchoonſte jonghen, mette ſchoonſte vederen. Sy broeyen inde Lente.

Baptiſt Porta l. 2. Mag: natural: c. 14.

Stem.

Tot haar ſtem rekt *Pollux* het woord Caccaſien uit, en ſeid dat hy het gheklok van de Hoenderen en Pauwen niet onghelijk is, en datſe met een klateringh wijd en breed door den hals dwalende, een geluid maakt gelijk enigh nat dat in een ton ghegoten werd. Van haar gebruik in de ſpijſe is onnodigh te ſpreken. Sy plegen eertijds van de arme luiden an de Afgoddin *Iſis Tithonea* opgeoffert te werden.

Pauſanias in bæoticis.

III. LID.

Vande Phaſant Urogallus (oft Korhaan) oft Tetrao groot en klein.

DE Phaſant by *Galenus* Gallus Sylveſtris (oft Wildhoen) by *Statius* de Vogel van Phaſis, by *Iuvenalis* Schytiſe vogel, word van ſommige Itis genoemt; ſy zijn alle niet even groot. Inde landen Ergimul en Cerguth, die onder den grooten *Cham* horen, ſeid *Paulus Venetus*, worden geheel groote gevonden, met een ſtart van ſo grooten lenghte, dat hy meer als achtien handbreed uitmaakt. Die *Aldrovandus* beſchrijft, woeg dry ponden van twaalf uncen. Sijn bek was hoornverwigh, een dwarſen duim lang, in 't uitterſte krom, en boven langher als onder, met een heuvelagtig vel, daar hy mede an 't hooft vaſt ghehecht was, verſien, waar onder de neuſgaten verborgen waren. Het hooft glom, op den top met een aſchgrauwe verw, ter zyden boven een rode plek, en omtrent den bek met een groenen die ſich inde Son oft ſchaduw geweldig veranderde. Uit beide zyden van 't hooft recht over de oren reſen twe pinnen

Tab. XXV

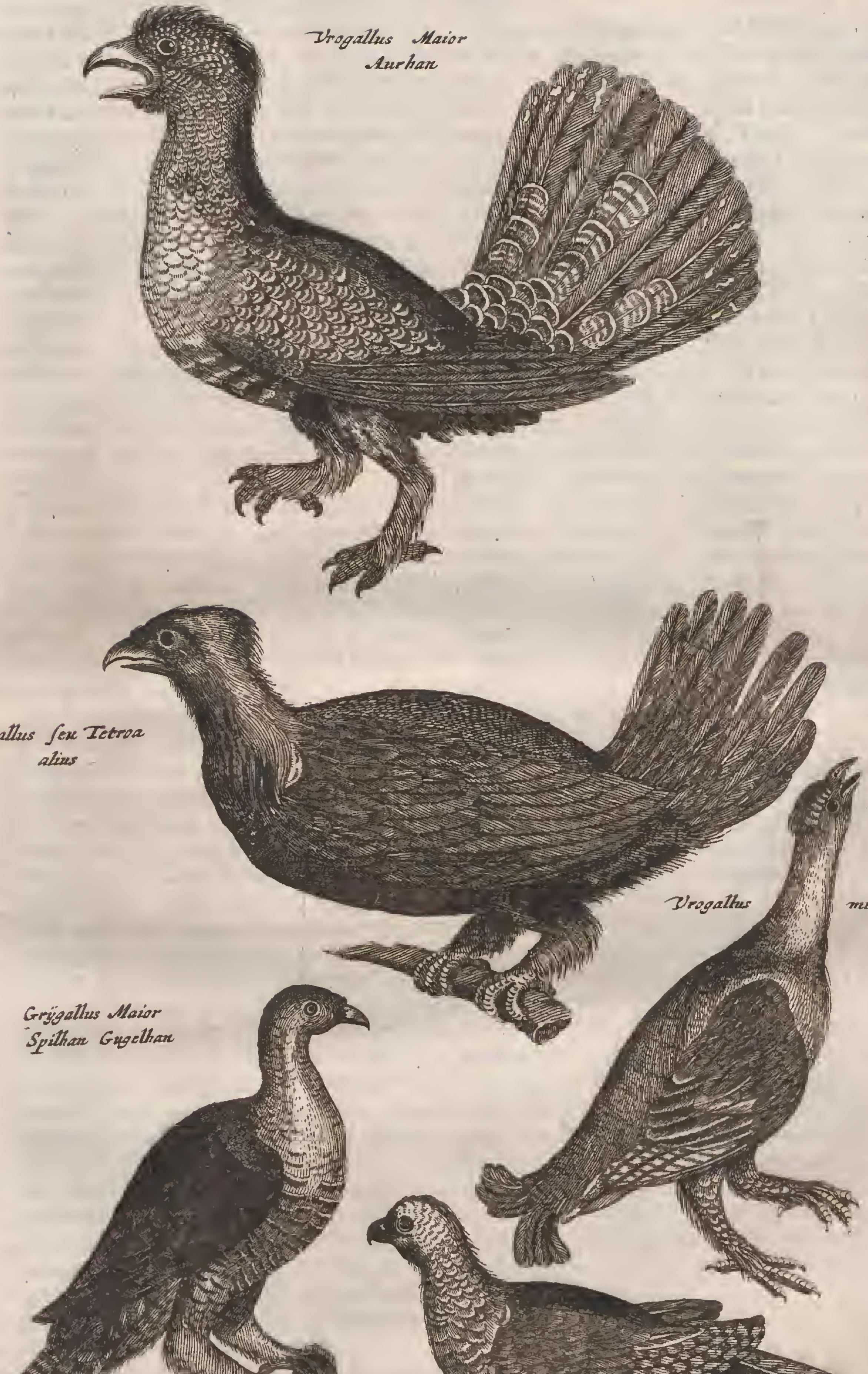
Vrogallus Maior
Aurhan
Vrogallus ſeu Tetroa
alius
Vrogallus minor
Grygallus Maior
Spilhan Gugelhan
Gallina Corylorum
Haſelhun Rabhun

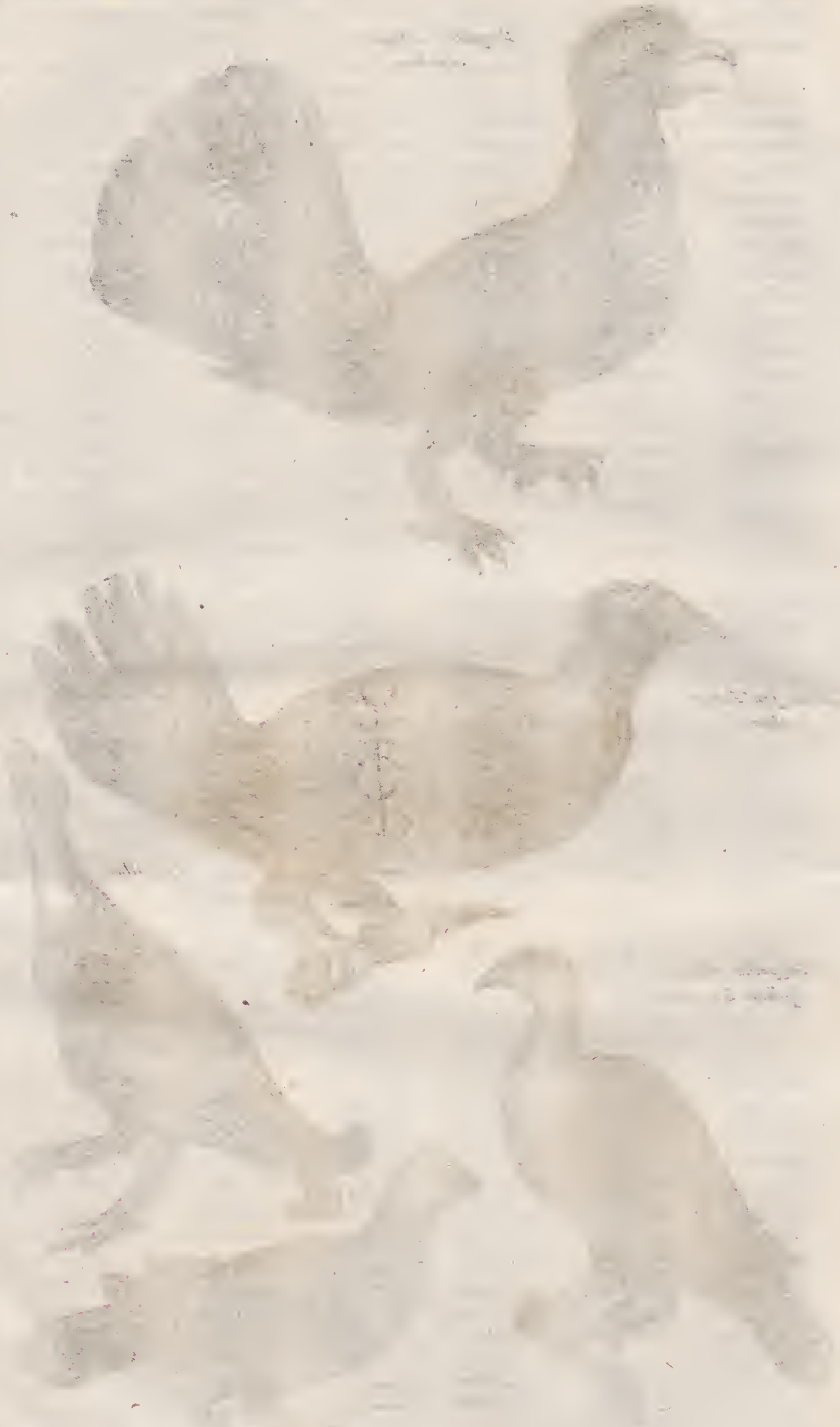

op, die *Plinius* hoorntjes noemt; hier onder vertoonde ſich een klier oft ſpier, die de ſelve hoorntjes beweegden. De oiren waren heel breed, diep, en rond. De vederen van den hals waren omtrent de borſt, en die van de borſt omtrent den hals met dryerlei verwen onderſcheiden, te weten met een donker omtrent de wortel, daar na met een goutgeel, en groene; maar de groene wierd niet geſien, dan als de vederen t' ſaam ghevouwen waren. Indien gy eene van't lijf afghenomen onderſoekt, vertoont hy ſich dan ſwart, en ook goutgeel, indien gy de vederen omkeert, verlieſt hy ſijn glans. De vederen van den rugh waren geheel yſer-grauw, na het roſch hellende, en eindighden ghelijk als in dunne veſelen. De ſtart die de gheſtalte van een pomp heeft, was twemaal neghen duim, en twee handbreed lang en z: het wijfje was in alles veel lelijker, by na van verw als een Quakkel.

Plaats. Athen: dipnoſ: l. Ælia: l. 13. c. 18. Martyr: deca. l. 8. Ocean: c. 1.

Haar plaats is de Rivier Phaſis, van welke ſy haar naam hebben. *Atheneus* verhaalt, datſe pleghen uit Meden als die de beſte waren gehaalt te werden. *Ælianus* datſe inde Indiſe Thuinen mette Pauwen opghevoed werden. In't landſchap Curian wordenſe ſo overvloedigh gevangen, datſe 't ſtuk voor twee ſpelden verkocht werden.

In Scandinavia verbergen ſy haar ſomtijds ſonder ſpijſe onder de ſneeuw. *Fredericus* Hartog van Saxen, heeft eens twee hondert die uitgekomen waren verboden te vanghen. Sy leven met graan, ſaad en beyen, voornamentlijk eten ſy graag haver.

Teelingh. Pallad de re ruſt: c. 29.

Sy paren inde maanden Maart en April. Een mannetje is ghenoegh voor twee wijfjes. Haar orde van leggen word omtrent met twintig rode eyren beſloten. Sy brengen eens in't jaar vrugt voort, en kippen haar jongen in dartig dagen; ſy worden heel wel onder de Hinnen geleit, dat ider vijfthien eyren beſit. Maar hoe dat uit het Phaſante mannetje, en de wijfjes van de ghemene Hoenderen onder malkander parende Phaſanten konnen geboren werden, leert *Longolius* by *Aldrovandus*. Sy ſterven van de luiſen, indien ſy haar niet en pluiſen. Indien men ſommige magh gheloven, verlieſen ſy haar pennen alſſe vet werden. Het hooft inde aard geſteken hebbende, menen ſy datſe geheel verborgen zijn, en terwijl ſy haar over haar eighen beeldtenis verwonderen, laten ſy haar eerder vangen, als ſy konnen ontvliegen.

Aldrovand: l. 13. Ornit: c. 5.

Gebruik. Trall: l. 7. cap. 2.

Wat angaat haar ghebruik inde Geneeskonſt. Sy worden niet vet zijnde, den etterſpuwende wel in ſpijſe gegeven. De Wijn waar in een gheſmoort is ghedronken, neemt (ſo wy *Marcellus Empericus* geloven) de krimpingh wegh. Het vet is den krampſugtigen, tot het opſtijgen der lijfmoer. en totte gebreken der nieren vorderlijk. In de ſpijſe worden ſy ſeer gepreſen; Nocht indien ſy jong gegeten werden, wijken voor de veld, en tamme Hoenderen. Sy wierden eertijds onder de grootſte lekkernijen gherekent; van welke *Ptolomeus* ſich onthiel: maar met welke *Heliogabaus* de Leeuwen, en andere dieren voede.

Gal: de renum affectb: c. 4.

Philoſtrat: l. 8. de vita Apollon: Lamprid: in Heliogabal.

De groote Urogallus, (oft Korhaan) die de Tetrao der ouden, ende Tetrix van *Ariſtoteles* is, gelijk het *Geſnerus*, *Agricola*, *Iovius*, en *Aldrovandus* goed dunkt, word van ſommige metten Otis, oft Starda oft Tarda ('t welk traagh is) en van andere metten Ortygometra vermengt; hy is uit het geſlaght der Hoenderen. Die *Aldrovandus* beſchrijft, had een hals negen duimen langh, met ſwartagtige vederen, en met licht aſchgrauwe verw, hier en daar beſprenght; het hooft ſwart, den bek kort, breed, en gebult: de winkbrauwen, en het velletje omtrent de ogen rood; de borſt, en buik, van ſwarte verw: de pennen van de vleugels vijf handen breed lang, en ſwartagtigh, oft eer donker, de kleine onder de vleugels waren wit; de dybenen met witte, de ſchenkels totte voeten toe met donkere bekleet. Uit de witte plekken in de ſtart, wort haar ouderdom geoordeelt; hoe ſy ouder zijn, hoemen ſeit datſe minder plekken hebben. Daar wordener gevonden, die veerthien Duitſe ponden, ja dryentwintigh Italiaanſe wegen.

Teelingh.

Van haar vermengingh verhaalt *Eucelius* wondere dingen; datſe mette mond verſamelen, dat den Haan 't zaat, ten tijde van de vermengingh ten monde uitbraakt, dat de Hinnen, wanneer ſy dat doorgeſlikt hebben ontfangen, en daar na getreen werden. Dat het overſchot, door den dauw, oft regen verrottende, in ſlangen, maar met geen overvallende regen beſmet zijnde, in heldere, en geheel witte Parlen verandert werden, maar 't geloof zy by den Schrijver.

Gebruik. Sueton.

Sy zijn van ſeer angename ſmaak. *Caligula* wilde datmenſe hem opofferen ſoude.

Den kleinen Urogallus (oft Korhaan) noemt *Stumpfius* Berg-Phaſant. Die van *Geſnerus* geſien is, hadde veel groter winkbrauwen, als de Urogallus (oft Korhaan) met een roodagtigh velletje, dat ſomtijds blauw was; den bek ſo langh als een dwarſe vinger, en ſwarte vederen op den top van 't hooft; den hals met Indiſe vederen verciert. en z. In de Noordſe landen (indien wy *Olaus* geloven) verbergen ſy haar twe, ja dry maanden onder de Sneeuw. Sy werden met een ſtrik gevangen, en ſo geworgt.

IV. LID.

Vande Grigallus, en van het Berg-hoen.

DE Grigallus is groot en klein, dien heeft *Nemeſianus* de Dichter, onder den naam van de Tetrax (oft Korhaan) beſchreven, als hy ſeid:

> *De Tetrax dienmen nu te Rome Tarax noemt,*
> *Is voor een Sot van al de Vogelen beroemt.*

Aldrovandus geeft tweederlei beſchijving. De eerſte is die van de Genees-meeſter van Krakou geſonden is: hy was ſo groot als een Gans, met een ſwarte, kromme, bultighen bek; met een plat hooft, van den bek tot de neuſgaten van aſgrauwe verw, met ſwarte plekken beſprengt; het overige den hals, borſt, buik, en heupen van roſſche verw, hier en daar met ſwarte, en witte plekken beſproeit; de ſtart was roſch, maar meer als op 't overige lijf naar 't Caſtanie-bruin komende, met groote ſwarte plekken beſait; hy was met vier naakte aſchgrauwe klauwen verſien: de ogen had een rode verw rondſom belopen. De geheele vogel, indien hy den bek op de wijs van de Roofvogels, en de klauwen krom gehad, en klein van lijf geweeſt hadde, ſoud hy een Steenvalk, oft Vinkken-Havik hebben konnen ſchijnen; de ander is uit *Geſnerus* genomen, wiens Grigallus, over 't geheele lijf by na gelijk een Velthoen, voornamentlijk een Boere Velthoen, geverwt, en met ſwartagtige ſtippelen en vlekken onderſcheiden was. Het onderſte deel van den hals was roodagtigh, met tuſſchen beide lopende ſtrepen uitten blauwen groenaghtig, an den buik wierd veel wits geſien. Ghy ſoud hem om de wonderlijke verſcheidenheid van verwen, een Alpiſe Berg-hoen konnen noemen. De kleine is grooter als een Patrijs oft Veldhoen, maar den ſelven gelijk; hy word gelooft van ſijn bruine verw, by de Hoogduitſen Birkhun genoemt te zijn. Indien ghy de opperſte ſchors vande Berkenboom aftrekt, die onder de witte leit, en uitten roſſchen ſwart is, volght de voornaamſte verw van deſe vogel. Hy ſoekt dichte en donkere plaatſen om het ſchiet-geweer te vlieden, daarom is hy dikmaal in de Berken-boſſchen verborgen, en van daar ſnapt hy liſtiglijk naar 't geſaide, en de Hoybergen uit.

Aldrovandus Ornit: l. 13. c. 9.

Beſchryvingh. Ariſt. l. 9. c. 49. Ariſtoph: in avib: & veſpis.

Het Berg-hoen, by ſommige de Aſclepiſe Patrijs genoemt, word van *Ariſtoteles* onder de Pluiſvogels geſtelt, dat hy onder de Poelvogels van *Ariſtophanes*, oft ſijn uitlegger geſet is, is oft een dwalingh, oft daarom gedaan, om dat hy ſomtijdts uit de bergen naar de naaſte plaatſen afvliegt, en ſich daar ophoud: oft men moet die verſtaan, (ten zy ons *Turnerus* bedrieght) welke ſich op de oevers van de Revieren ophoud. Hy is de Gallinago ſo gelijk, dat, ten waar hy een weinigh groter was, en de verw van de borſt meer naar het aſchgrauw ſtrekte, d'een van d'ander ſwaarlijk ſoude konnen onderſcheiden werden; hy heeft een langen bek, maar gevangen zijnde, eet hy Tarw ghelijk de Duiven. Wat aangaat de beſchryvingh der oude; *Alexander Mijnaius* maakt hem een weinigh grooter als de Perdrijs, omtrent den rugh met veelverwige plekken geſchildert, van verw als een aarde pot, maar meerder roſch, met een ſwaar lijf, en korte vleugels. Wat angaat de jonge Schryvers, *Geſnerus* meent dat het Berg-hoen het Haſel-hoen is. *Bellonius* ſchrijft dat de ſijne, met de wilde Endvogel, welken hy by de geſpikkelde Quakkels verghelijkt, over een komt. *Iulius Alexandrinus* verhaalt een geſlagt met een langer hals, en welkers ſchenkels, en vederen met geen eenderlei plekken onderſcheiden zijn, 't welk hy geſien heeft als het uit Spanjen overghebraght was. Te Florence is'er een angetekent met een ſwarten bek, maar an 't einde rood, met een ſwarten oogappel, een aſchgrauwe ſtraal, met witte plekken over den buik, een yſer-grauwen rug, met ſwarte plekken verciert: en yſer-grauwe voeten. *Aldrovandus* ſtelt een Vogel uit de bergen van Sicilie over gebraght, voor een Berg-hoen, welke met ſijn grootte en geheele geſtalte naar de Phaſant ſtrekt; hy heeft een korten ſwarten bek, en het ſpits krom, over 't gehele lijf verſcheiden geverwt: het hooft was voornamentlijk ſchoon om an te ſien, hy had op den top een opſtaande kuif geelagtigh, en met ſwarte, en witte plekken onderſcheiden. Den oogappel ſwart, de ſtraal geel, de winkbrauwen uit een vel met rode verw geſchildert; onder ſijn bek, en van 't beginſel van ſijn krop, hing gelijk als een baard uit tere veertjes t'ſaamgeſet: ſijn hals was langhagtigh, by ſijn lijf vergeleken eng, en dun, aſchverwig, met ſwart en witte plekken beſprengt, de voorſte klauwen waren lang, de achterſte was kort, ider met een krommen haak gewapent.

Bellon: l. 5 de avib. 9. c. 6.

Bellon: l. c. Iul: Alexand. l. 13. Salubr: c. 5.

Plaats. Ambroſ: Leo problem. 343. Plin: l. 18.

So ghy de plaats anmerkt, geen zijnder in Campanje, om dat aldaar de Aconitum (Wolfs-kruid) waar door ſy geſuivert werden, niet voortkomt. In Creta niet als in 't land van de Cydoniaten. In Cyprus wordenſe ook t'huis opgevoed. In Rhodus en Jonie zijn de beſte, maar ook in Sanjen, de Pyrineſe gebergten, de geberghten van Auverne in Vrankrijk, en inde Alpen wordenſe genoech gevonden.

Spijs. Athen: dipnoſ: l. 9. Plin: l. 10. c. 48.

Sy leven by graan, en vrugten. Sy roepen en ſingen met ſodanigen ſtem als ſy konnen. Als ſy gevangen zijn ſwijgen ſy ſtil, (indien wy *Plinius*, en *Ælianus* geloven.)

Sy beminnen de Herten, en vallen haar op den rugh: maar mette Hanen hebbenſe vyandſchap.

Hartstochten. Ælian: de animal. l. 6. c. 45.

Haar vleeſch word inde ſpijſe ſeer gepreſen, 't zy dat gy de teeling van goed bloed, oft ſijn weinige vuiligheid, oft lichte koking anmerkt. Het is blank, malſch, en ſonder veſelen. Van *Trallianus* word het de etterſpuwende toegeſtaan. Den graveeligen van *Galenus*. *Avicenna* heeft naarghelaten, dat de herſſenen het teelſaat vermeerderen.

V. LID.

Van het Haſel-hoen Gallina Corylorum.

Beſchryvingh.

HEt Haſel-hoen, (Gallina Corylorum) by *Albertus* Bonaſa, en Orix, by *Longolius* valſchlijk Otis, by *Bellonius* Boeren-hoen van *M. Varro*, en word by andere Bergh oft Boſch Patrijs genoemt. Sijn hooft uit de be-

ſchry-

Tab. XXVI

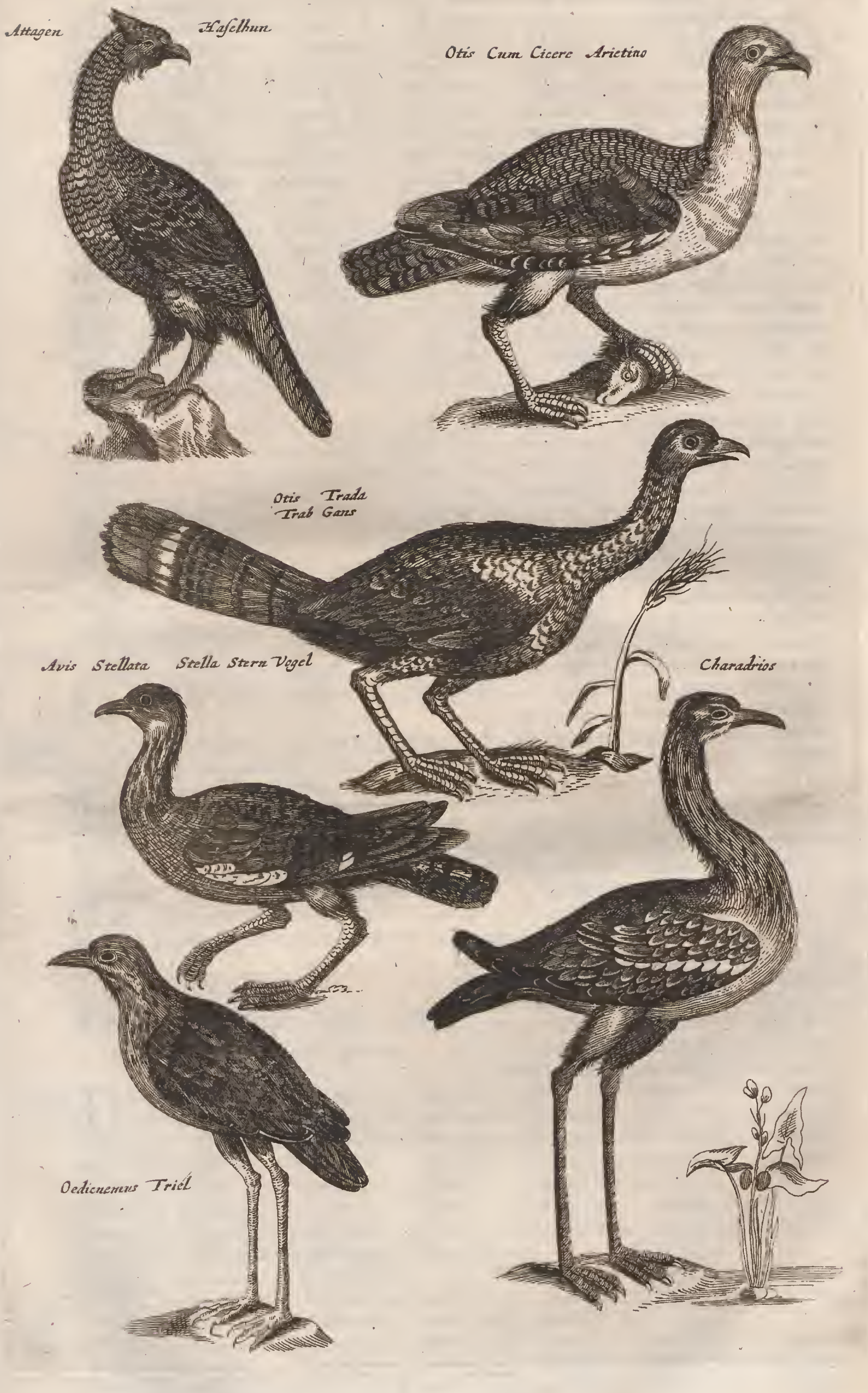
Attagen
Haſelhun
Otis Cum Cicere Arietino
Otis Trada
Trab Gans
Avis Stellata
Stella Stern Vogel
Charadrios
Oedicnemus Triel

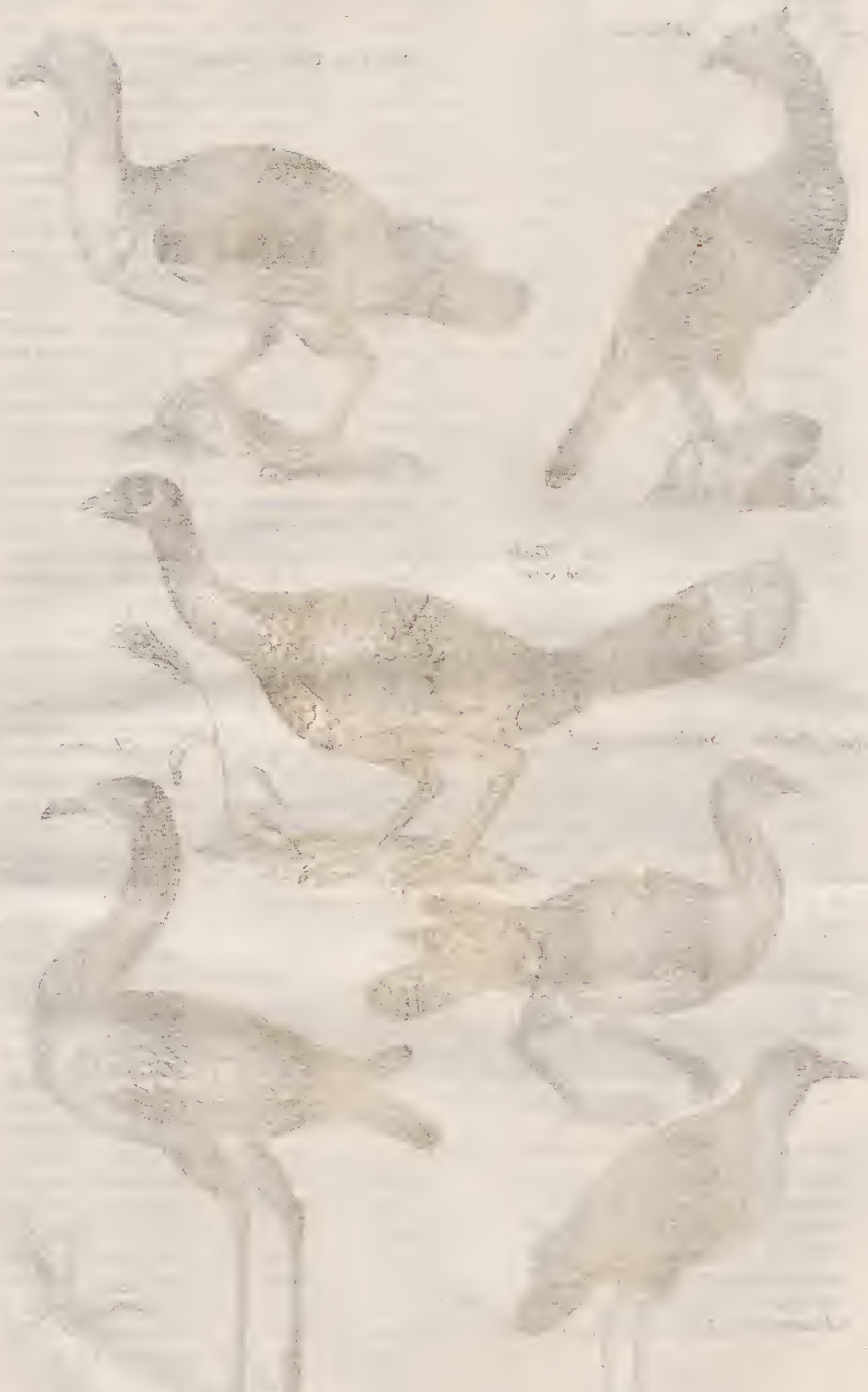

ſchryving van *Bellonius*, en *Geſnerus* is gelijk van een Patrijs, hy is an de winkbrauwen rood; de opperſte pennen van den rug zijn gelijk van den Aſcolopax, onder den buik, over de maag zijn ſy wit, an beide zyden op de vleugelen met ſwart geplekt, de ſlagpennen van de vleugels worden als die van den Aluco gevlekt; de ſtart is grijs, in 't einde wit, daar na ſwart, omtrent een duim groot, met een vlek, die de bovenſte vederen welke de andere bedekken niet hebben, geverwt, het overighe van den hals is van verw als de Tetrao, oft Korhaan; de ſchenkels worden totte voeten toe met vederen bedekt, die de Haſen-hayren by na gelijk zijn, de klauwen van de voeten zijn ſchors en ſchobaghtigh, groen grauw, met veel ſtrepen beſet. *Aldrovandus* ghedenkt van een donkere plek, uit welke enige tedere veertjes van de ſelve verw als hayrtjes afhangende, gelijk als een baard maken.

Plaats. Sy werden ghevonden in 't Hercijniſe boſch (oft nu 't Swarte walt, omtrent Heidelborg) en ook an den voet van de Alpen, daar de Haſelaars, en Bramen overvloedigh zijn. Want daar ſitten ſy in, vreſende meer voor de laghen der Roofvogels, als de liſt der Menſchen.

Voedſel. Sy leven met Graan, maar meeſt met het bloeiſel van de Haſelaars, en Noote-bomen die de lange Peper gelijk zijn.

Teelingh. Haar opgevoede jongen brengen ſy buiten de plaats van haar opvoeding, d'andere beide ſo mannetje als wijfje begheven haar elders heen.

Gebruik. Sy geven lekkere ſpijſe, en haar vleeſch is,
Geſnerus. volghens *Geſnerus*, met vier verſcheide verwen geverwt, volgens *Albertus*, is het buiten ſwart, binnen wit. Sommige vrouwen gebruiken de vederen op een ſekere tijd uitgetrokken, totte opſtyging van de Lijfmoer. *Stumpſius* ſeid, datſe tegen de vallende ſiekte goed zijn. De Paarde-meeſters belaſten dry oft vier magen met de ſpijs die daar in beſloten is, de engborſtige Paarden in te geven.

VI. LID.

Vande Otis oft Tarda, (dat is traag) ook van ſommighe Ranſtuil ghenoemt.

Plin: H: N: l.10. c.22. DEn Otus en Otis, hebben uit de oude *Ariſtoteles*, *Atheneus*, *Plinius*, en *Oppianus* onder een geſmolten. De Starna en Starda, oft Tarda heeft *Albertus* uit de Jonger bevredigers, een Roofvogel ghemaakt, en Biſtardam ghenoemt. Dat hy den Tetrao niet gelijk-ſlagtig is, 't geen *Bellonius* uit *Plinius* meent, getuigt de ſonderlinge geſteltenis ſijner voeten, want hy is dryklauwig.

Beſchryvingh. Athen: dipnoſ: l.9. Wat angaat de vorm, hy is een ſplitvoet. by *Atheneus*, ſtaande op dry klauwen, van de grootte van een grooten Haan, met een lang hooft, brede ogen, een ſcherpen bek, een beenagtige tong, en dunnen hals. By *Bellonius* en *Geſnerus* is hy dikker, en ſwaarder, en weegt ſomtijds derthien ponden, en een half. Hy heeft een wanſchikkelijk hooft, van aſchgrauwe verw metten hals totte maagh toe; een ſeer ſterken bek, een geſaagde tong, wederzyds ſcherp, en in 't einde hard; den doorgang van 't gehoor ſo wijd, datter de top van een vinger kan ingeſteken werden: Indien gy der in ſiet, ſo vertonen ſich onder de vederen twee drayingen, een na den bek, en d'ander recht na de herſſenen ſtrekkende; de borſt dik en rond, mette buik, en ſchenkels, ſo verre ſy met vederen bekleed werden, totte midden-dybenen witagtig; den rugh met Kaſtanie-bruine, en ſwartagtighe plekken beſprengt; de grootſte pennen der vleugels wit, omtrent het einde ſwart, de wortels van de vederen rood; de ſtart met roſſche pennen, met enige ſtrepen, en ſwarte plekken, onder en boven wit verciert, de ſchenkels een duim dik, een halve voet langh, en ſchobagtig; de voeten heel dik, onder welke een groote koot ghelijk een ſpier gheſien werd, an beide voeten teghen de wijs van andere voghelen maar dry klauwen. Indien ghy d'innerlijcke deelen beſiet: Hy heeft een groote maagh, in welke ſomtijds witte ſteentjes ghevonden werden; in 't uitterſte van ſijn krop voor den magenhals, heeft hy een ruim deel, uit veel ronde kliertjes t'ſaam geſet. De darmen uitgeſpannen zijnde, is dat gene, dat van de grond der maag totten aars recht door gaat, ſevenmaal negen duim met een halve: maar de twe byhangſelen trekken achterwaarts van den aars af, van welke de eene dunder, drymaal negen duim lang is, de ander wijder zijnde, twee en een half, maar die dry doorganghen komen omtrent den buik, in eene holligheid t'ſamen.

Geſner: in Ornith.

Plaats. Aldrov: Ornithol: l 13. c.12. Pauſan: in Phocid: c. 11. Plin: H: N: l.10. c.22. Hector Boetius in Hiſt: Scot: Plin: l. 10. c.23. Wat de plaats angaat, in Italien wordenſe niet gheſien, ten zy moghelijk door onweder daar heen ghevoert. *Plinius* heeft ghelooft datſe an Spanjen eigen waren, maar valſchlijk. Want ſy worden in Griekenland omtrent Cephiſſus van Beotiæ geboren, en ſijn in Brittanie heel veel, en vliegen omtrent den Herfſt met groote ſcholen naar Nederland, en houden haar daar in de velden verre van de ſteden, ik ſegge niet van Polen. Derhalven is het valſch, datſe mette Quakkels, 't geen van *Plinius* verhaalt werd, die op die tijd Italien verlaten, weg-vliegen. Sy ſitten noit op de bomen, nocht begheven haar omtrent de wateren, om haar dorſt te leſſchen, als alleen omtrent die, welke na den reghen in de groeven van de velden overblijven.

Voedſel. Longol: dialog: de avib. Hy eet vrugten, en ook kruiden, gelijk het kruid Muiſenoir, en ook vult hy den buik met Rapen.

Teelingh. Ariſt: l, 6. cap. 6. Hy neſtelt op de aarde, en volbrenght ſijn broeyingh in dertigh daghen, en kipt als den oogſt rijp is.

Vlught. Xenoph: l. 1. Anabaſeos. Hy is om de ſwaarte van ſijn lijf kort en traagh ter vlught, en word mette hand ghevanghen, indien hem yemandt ſnel vervolght.

Vrindſchap. Ælian: l. 2. de animal: c 28. Plutarch: de Solert: animal. Oppianus. l. 3. Ælian: l. 6. de animal. c. 24. Idem l. 5. c. 24.

Hy houd vrindſchap mette Paarden, hier wil hy na by zijn, en ſijn drek omwroeten, en alſo word hy ghevanghen. Hy heeft vyandſchap metten Hond en de Vos. Hy word van de Vos op ſijn rug leggende, en ſijn ſtart als een vogels hals opſtekende ghevanghen. Door de ſwaarte van ſijn lijf, van weghen ſijn nederigheid overtuight zijnde, vlugt hy ſo haaſt hy de honden hoort blaffen.

Athen: dipnoſ. Demetrius l. de Accipitr: Cura.

Alexandr: l. de Salubr: c. 5. Plin.

Sy geven haar gebruik in de ſpijſe, en inde Genees-konſt. Sijn vleeſch ſeid *Xenophon* by *Atheneus* is inde ſpijſe angenaam, en word van *Demetrius Conſtantinopolitanus*, als het lekkerſte, den Havikken voorgeſchreven. *Iulius Alexandrinus* ſeid, hoe wel het hard is, dattet nochtans ſterk voed, indien het inde maagh wel gekookt is, oft de hardigheid van de gedoode malſch gemaakt werd.

Inde Genees-konſt. Want het vet wierde by die van Phrygien, en Lykaonien op de quade tepels der Kraam-Vrouwen gheleid. Het gebruik van ſijn drek, prijſt *Avicenna* tegen de krauwagie: en volgens den ſelven, verwen de eyren de hayren ſwart. De Viſſers uit haar vederen een aaſch makende, vangen daar de viſſen mede.

VII. LID.

Van de wilde Enden en van de vogel Stella (oft Star) genoemt.

DE wilde Endvogel volgt om de gelijkheid van haar klauwen den Otis. *Bellonius* gelooft, dat de wilde Endvogel: de Canne Petiere van de Françen: en de Tetrax, die an Vrankrijk eigen toebehoort, is; hy word van de Françe Boeren Olyve gheheeten, uit deſſelfs beſchryving is hy ſo groot als een Phaſant. Met het hooft, uitgenomen de dikte, ghelijkt hy een Quakkel; metten bek die ſwart is, een jong Hoender-Kuiken; den rug is met dry oft vierderlei verwen, te weten geel, na het roſch ſtrekkende, aſchgrauwagtige, met rood vermenght, onderſcheiden: vier pennen van ſijn vleugels zijn boven op an haar einden ſwartagtig, de borſt omringht omtrent den rop een witten ringh, de wortels van alle ſijn vederen zijn rood, en bloedverwig, hy heeft maar dry klauwen an de voeten. Binnen is hy in alles de Graaneetende Vogelen gelijk.

Voedſel.

Hy eet allerlei graan ſonder onderſcheid, ook muggen, paards-vlieghen, en mieren. Hoewel de verw van den hals niet altijd de ſelve is, en hier in het onderſcheid van 't mannetje, en wijfje beſtaat; nochtans verwiſſelen de vleugels beneden-waarts haar verw niet.

De vogel Stella (oft Star-vogel) gaat ook op dry klauwen. 't Geheele lijf, uitgenomen den buik, ſtart en de groote vleugels, is ſo met wit, geel en ſwart geſprenkelt, dat het nauwlijks te oordelen is, wat verw de overhand heeft, de bek is langagtig, in 't einde ſwart, en een weinigh krom, de buik en heupen zijn wit, de ſtart word met ſwarte plekken beſproeit, van welke twee dwarſe heel groot zijn.

VIII. LID.

Van de Oedicnemus van Bellonius,

en zijn gelijk-ſlagtige van Aldrovandus.

Beſchryvingh. Bellon: l. 5. de avib. c. 5.

DE Vogel welke *Bellonius* om de ſonderlinge dikte van de ſchenkels, welk been onder de knie gheheel dik is, Oedicnemus noemt, heeft de grootte van den Elorus: Een langagtigen bek an 't uitterſte ſwart, en geel daar ſy mette kop ghevoeght werd, met ſijn vleugels die binnen wit en buiten ſwart zijn, ghelijkt hy den Otis, metten rugh het Berghhoen; want hy is van donkere verw, met ſwarte plekken in de lengte onderſcheiden, hy heeft an de voeten dry klauwen, de ſchenkels als boven. Hy broeyt langhſaam, en ſy worden omtrent het einde van de maand October noch onbequaam tot vlieghen bevonden. Met deſe komt over een, welke *Geſnerus* onder de naam van de Charadius van *Ariſtoteles* beſchreven heeft: Hy heeft de grootte van een kleine Hin oft Duif, een langagtigen bek, voor ſwartagtig, achter geel, an de uitterſte delen onder en boven licht doorſneden, de vederen van ſijn hooft, hals, en borſt zijn ghevlekt, in den nek na het donker ſtrekkende, op den rug, en vleugels donker met eenige roſſche plekken getekent, de ſchenkels waren langagtig, en geelverwig, de dry klauwen waren binnewaarts met dunne velletjes t'ſaam ghevoeght. Hy leeft in waterige, en broekagtige landen, en laat ſich ſomtijds op 't bevroſe Meer van During, en met de hand grypen.

Voedſel.

Hy leeft by Muiſen die hy 's nachts vangt.

Hy geeft een geluid als een Fluit. Opgeſloten zijnde, wandelt hy over en weder, ſomtijds drayt hy an iet ronds, lang rondom, ſomtijds gaat hy recht door, en ſo hem iet inde weg is, ſpringt hy daar liever over, als dat hy van de rechte weg af gaat. Hy ſluit ſijn ogen niet, ſchoon gy daar u vinger opſet.

Aldrovandus doet hier een ander by, die den Oedicnemus gelijk-ſlagtig is, en mette dikte van ſijn lijf, en gheſteltenis van ſijn voeten den Otis gelijk is, den bek heeft hy onder en boven even langh, glinſterend rood, wijd opgheſloten, met wijde neuſgaten, als inde Gans; het hooft, den nek, rug, ſtart, en vleugels uitten geel en Kaſtanie-bruin, ſchoon geverwt, de gheheele buik, en dybenen zijn binnewaarts witagtig, de krop, en borſt wit, met tuſſchenlopende ſwarte plekken inde borſt; indien ghy ſijn klauwen mette ſchenkels vergelijkt, zijn die heel langh.

Tab. XXVII

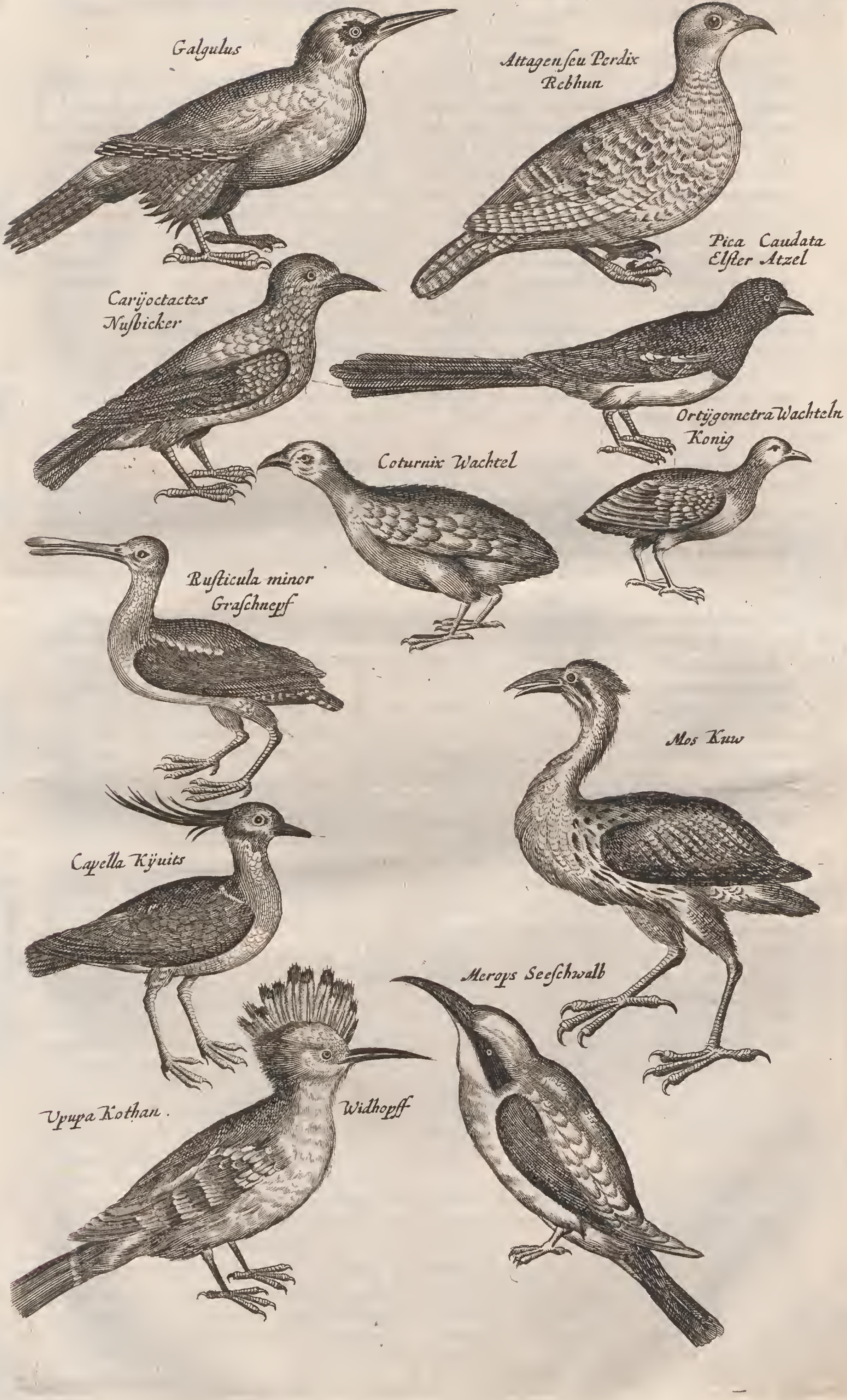
Galgulus
Attagen ſeu Perdix
Rebhun
Pica Caudata
Elſter Atzel
Carÿoctactes
Nuſbicker
Ortÿgometra Wachteln
Konig
Coturnix Wachtel
Ruſticula minor
Graſchnepf
Mos Kuw
Capella Kÿuits
Merops Seeſchwalb
Vpupa Kothan.
Widhopff

IX. LID.

Vande Patrijſen oft Veldhoenderen in 't algemeen.

Athen: l. 9. in dialog: de avib. Bellon: l. 5. de avib. c. 13.

DE Patrijs in 't Latijn Perdix, by de Grieken ſo van gelijken, en ook Perdice, by de Cretenſers Perix, by de Pergen Ciſilarus, en word van *Heſychius* Kaccaba ghenoemt: met wat naam deſe vogel by onſe tijd ghenoemt werd, is niet ghenoegh ondervonden. *Turnerus* meent dat de roſſche Patrijs, de gemene kleine van de ouden is, maar hy ſtaat ſijn roden bek niet toe. Iemand by *Longolius* vermenght den Otis mette Patrijs. Om dat *Ariſtoteles* ſchrijft dat de Patrijs met andere vogelen, die hem van grootte gelijk zijn verſamelt, heeft daar uit *Bellonius* dien naam an de Griekſe Quakkel gegeven, die men geſien heeft dat hy ſich mette hoenderen paarde. By *Aldrovandus* is, de Coturnus, en Coturnix, uitgenomen in grootte, die na de landen verſcheiden is, malkander gelijk, en oordeelt dat de Quakkel de roſſche Patrijs is, en beweert dat de kleine Patrijſen van *Atheneus* genoemt, de ſelve mette nieuwe vogelen van *Plinius* zijn, en gelijk als uitlandſe Starnen genoemt werden; de Boeren Patrijs van *Plinius*, welken *Dalechampius*, en *Sueſſanus* gelooft de kleine Patrijs te zijn, rekent hy totten Gallinago (welke *Ariſtoteles* Aſcolopa, oft Scolopax noemt) uit de overeenbrengingh van de beſchryvingen.

Scalliger exercit. 236. l. 3.

Athen: l. 9. dipnoſ.

Geſlagten. Geogr: l. 17. Ælian: l. 17. de animal. cap. 7.

Daar zijn veelderlei geſlagten. *Strabo* verhaalt, dat de Indiſe grooter als de Gier en Gans zijn; van de Griekſe, en groote roſchagtige hebben wy iet gheſproken. *Ælianus* noemt een vogel Syriſe Patrijs, die kleinder dan de Patrijs, ſwart, met een roſſchen bek is, en niet kan getamt werden, welke omtrent Antiochia in Piſidia de ſteenen uit-eet en verteert. Deſelve noemt *Cyrreſe* Patrijſen, die niet bequaam zijn om te vechten, nocht wel ſinghen en look eeten. In 't Eyland Chios zijnſe rood, ſo groot als een Hoen; in Egipten aſchgrauw, elders wit: by de Troglodyten ſo groot als een Haan, met geele oft donkere voeten, en bek; in 't rijk van Barnagaſſo zijnder ſommige ſo groot als Kapoenen, mette voeten en bek geel, andere kleinder als de Hoenderen, met purpere voeten, en bek, ſommige mette voeten en bek aſchgrauw, in Spanjola zijnſe verſcheiden gheverwt, lekkker van ſmaak. An 't vaſte land (indien men *Oviedus* geloven magh) ſo groot als de Spaanſe hoenderen, met dobbele ſpieren, d'een op d'ander liggende, en ſo ſwaarlijvig, dat den grootſten eeter geen een en kan verſlinden. Sy zijn an de borſt, vleugels, en hals afgrauw; ſy leggen eyren ſo groot als onſe hoenderen, in verw een blauwe ſteen gelijk. Wat an gaat haar innerlijke gheſteltenis, heeft, datſe in Paphlagonia twee herten hebben, *Theophraſtus* mogelijk qualijk verhaalt, en met dat ſelve geloof andere, datſe 's winters geen kloten hebben. *Ariſtoteles* heeft naargelaten, dat den rop in haar voor de maag leid, dat de byhanghſelen niet ghelijk inde viſſchen opwaarts, maar nederwaarts an 't uitterſte van den darm leggen.

Ariſt: H: A: l. 4. c. 13. Athen: l. 9. dipnoſ. Nicol: Nicol. l. 2. Itiner: Oriental: c. 8. Scalig: Exercit: 236, c. 13.

Plin: l. 10. c. 35. Ælian: l. 16 c. 15. Ariſt: H: A: l. 3. c. 1 Ariſt: l. 2. c. ult: Ariſt: l 3. cap. 1.

Indien ghy na haar plaats vraaght, in Switſerland, en de Eylanden van Lemnos zijnder geen. Indien wy *Boterus*, en *Liberalis* geloven, zijn de kleine niet in Creta, de roſſche zijn in Nederland weinig. Van twee in 't Eyland Anapheu gheſonden, zijnder ſo veel voort-gekomen, dat de Inwoonders van meningh wierden 't landt daarom te verlaten. By die van Tarnaſſeri, de Ethiopiers, die van Samia, en de Cretenſers zijn ſy overvloedigh; in 't Eyland Caprea, zijnſe ſo vet, dat de Inwoonders het vet uitnemen, en tot een naarder maaltijd bewaren. Die in Beotia zijn, vliegen haar palen, oft naar Attica niet over, indien wy *Atheneus* geloven, en indien ſy by geval ergens vervlogen zijn, wordenſe van de Inwoonders uit haar ſtem onderſcheiden.

Athen: l. 9. Dipnoſ:

Voedſel. Ariſt: l. 9. cap. 39. Athen: l. 9. cap. 4. Ælian: H: A: l. 4. cap. 13.

Sy eten ſlekken, daarom zijn aldaar geen ſlekken waar Patrijſen zijn. In 't Eyland Schia etenſe Moſſelen en Look, 't welk *Ælianus* van de Cyrrheſe geſchreven heeft. Sy eten ook Sand, Graan, en andere dingen, gy ſult licht denken datſe Al-eters zijn.

Scalig: in Ariſt: de Plant.

Teelingh. Athen: l. 9. Dipnoſ.

Sy zijn heel geil, waar van ſy ook een teken van Minnejankery zijn. De Mannetjes ſtorten niet alleen haar ſaat als ſy de Wijfjes ſien, maar als ſy die maar horen, uit een ſterke inbeelding; want ſomen haar een Spiegel voorſet, ſullen ſy daar tegen lopen, en 't ſelfde doen. De ſelve, indien wy *Alexander Myndus* geloven, verſamelen al gapende, en vliegen den gehelen tijd, datſe geil zijn met een uitſtekende tongh. Sy breken de geleide eyren, op datſe vande Wijfjes, omtrent het broeden en opvoeden der jongen beſich zijnde, niet ſouden te leur geſet werden: en ſy vallen dikmaal uit onverduldigheid van haar geilheid de Weyluy an, en gaan haar op de kop ſitten; indien ſy geen gelegentheid van Wijfjes hebben, ſchreuwen en roepenſe, en vechten met malkander. Die verwonnen is, ſeggenſe dat ſich dan laat gebruiken, en dat ſo langh, tot dat hy weder overwinner van den andere geworden is. Oft ſy bedrijven de eigen ſchelmery op haar eigen jongen, en gebruikenſe by na ſo haaſt, als ſy gekipt zijn. Sy ſparen ook de Hoenderen niet, uit welke verſameling *Ariſtoteles* ſeit, een derde geſlagt voort te komen.

Ælian: l. 2. de Animal. cap. 5. Ariſt H: A: l. 9 c. 8. Plin. H: N: l. 10. c. 33. Ælian: de Animal: l. 10. c. 47.

Ariſt l. 2. de Generat. c. 2. Plin: l. 10. c. 33.

De geilheid van de Wijfjes is niet minder, indien ſy teghen de Mannetjes overſtaan, wordenſe van haar aſem vrughtbaar; en ten tijde van haar geilheid, ſtekenſe ook al gapende de tong uit, en ontfangen door de anblaſing van het overvliegende Mannetje, ja dikmaal maar haar ſtem gehoort hebbende; en ſo ſeer verwint haar geilheid de liefde tot haar jongen: dat ſy die in 't verborgen ſtil op de eyren ſit, ſoo haaſt ſy verneemet dat het Wijfje van den Vogelaar by haar Mannetje

Athen: l. 9. de Dipnoſ:

Plin: l.c. Ælian: l.3. c. 16. & l.10. c. 35.
L.17. c.15.
Ariſt: H: A:l.9.c.8. Ælian: l. 10. de animal. c. 35.

komt, hem ſelver roept, en haar gewillig tot ſijn luſt overgeeft, 't welk nochtans *Plutarchus* ontkent. Sy maken geen neſt gelijk d'andere vogelen, maar ſchrappen maar eenighe ſtoppelen onder haar eyren, en beleggenſe met doornen, om haar voor andere dieren te beſchermen, oft om dat haar eyren van den dauw, oft reghen niet ſouden verkouden en onvrugtbaar werden. Ook broeden ſy niet in die plaats daarſe geleid hebben. In ſeven daghen maken ſy haar neſt, ſeven daghen broeyenſe, en ſeven daghen voedenſe haar jongen: indien wy *Ælianus* geloven. *Albertus* ſeid datſe tweemaal 's jaars eyren leggen, thien, dikmaal ſeſthien en die wit, oft de Duiven eyren gelijk, ſo andere ſeggen; oft beide de Patrijſen op 't neſt broeyen, moet men de Vogelaars vraghen. So veel haar kippen angaat, ſommige ſeggen datte jongen ſo haaſtig zijn, datſe van ſelfs uitkomen, en ſo haaſt ſy de ſchel gebroken, en 't hooft uitten dop hebben, en de klauwen konnen voorthalen, het overige lijf noch vaſt hangende voortlopen, en de Moeders volgen om haar aaſch te ſoeken.

Ælian:l.4. de Animal c. 12. Variæ Hiſtor: l.10. cap.3. Athen, Dipnos. l.9. Plin: l. 10. c.33. Ariſt: H: A: l. 9. cap. 7.

Sy werden op de wijs van de Hoenderen over de Koorn-velden gevoert, om dat haar de Moeder met haar vrugt geen voedſel kan verſorghen. Sy leven tot haar vijfthien oft ſeſthien jaren; dat wy by *Ariſtoteles* leſen datſe tot twintig jaren leven is een dwaling. Sy hebben een ſeer ſcherpen reuk.

Polyhiſt: cap. 13.
Athen: l.9. Dipnoſ.
L.4. de Animal.c.13. l.5. de avibus: c. 14.

Haar vlugt is om de ſwaarte van haar lijf kort en laagh; nochtans ſnel en ſchightigh. 's Winters vliegen ſy met ſcholen, inde Lenten alsſe paren willen met haar twee. *Solinus* beuſelt datſe in Bæotia niet na haar wil mogen vlieghen, maar datſe paaltekenen inde locht hebben, die ſy niet mogen overvliegen, en datſe van daar over haar gheſette tekens niet gaan, nocht in 't land van Atheen overvliegen. Sy hebben geen eenderlei ſtem. Die van Bæotia hebben, ſeggenſe, een fijne ſtem. Te Atheen omtrent het Dorp Corydalus, tegen de Stad over, daar kakelenſe, maar verder daar piepenſe: *Ælianus* ſeid datter eenige ſingen. *Bellonius* verſekert ons uit haar ſangh een onghetwijffelt teken van't anbreken van den dach, maar valſchlijk.

Gevecht.
Liberal: in cong. Mirab:Narrat.

Van haar geveght worden enige dingen verhaalt. De jonghen wanneerſe eerſtmaal totte paring worden uitgebragt, vechten gewapent met haar huid, die ſy door wrijven an een boom, oft met ſlijk beſmerende ſcherp maken; En indien wy *Liberalis* geloven, worden ſy tot vechten ſcherper angehitſt, indien haar de kruiden Trichomanes, en Pollytrichon, dat een geſlagt van Venushayr is, te eeten gegeven werd.

Verſtand.
Plin: l. 10. c.33. Ariſt: H: A: l.9. c.8. Ælian: l. 3. c. 16.
Ætius lib. 13. Ælian: l. 4. c. 13. Ariſt: l. 2. Probl.c.39. Ælian:l.5. c. 46. Plin: H:N: l. 10. Ælian: l.1. c. 35. Idem l. 4. c. 13.

Maar het is ook ſeker dat de Patryſen een ſonderlingh verſtand hebben; Als de Vogelvanger omtrent het neſt komt, loopt de Moer voor uit, en veinſt haar offe lam was, en in 't voortlopen, valtſe met een korte vlugt ſchielijk neder, en loopt ſoo met een gebrokene vleugel oft voet wederom voort, om den vervolger te ontvlughten, en hem te bedriegen, tot datſe hem van de wegh afleid. De ſelve nu van de vrees bevrijd, en van de Moederlijke ſorge ontlaſt, leid ſy haar in een groef op den rug, en dekt haar lijf met aarde, dieſe met haar poten t'ſamen ſchrabt. Die eigen liſt leeren de jongen, en ſo haaſt de moer met haar gefluit te kennen geeft, datter een menſch omtrent is, leggen ſy haar op den rugh, en dekken haar met ruighte: maar de tamme laat ook ſijn bedrogh niet; want voor de netten geſtelt zijnde, begint hy een gheluid te maken, dat haar tottet gevecht anhitſt. De wilde ankomende loopt hy te rug, en d'ander inde ſtrikken; ik wil niet ſeggen datſe bequaam zijn om de menſchelijke taal uit te ſpreken, 't geen eenige ſchrijvers voorgeven, en haar breedagtige tong ſchijnt te beveſtigen. Het is nochtans niet ongelooflijk, datſe ſomtijds ſoo tam konnen gemaakt werden, datſe mette Huis-hoenderen onder een wonen, gelijk by *Aloyſius Mundella* gedaan is. Datſe 't huis opgevoed, by dach inde Bergen om haar koſt te ſoeken, onder een bewaarder uitgelaten worden, en met een gefluit gelokt zijnde, tegen den avond weder-komen, 't welk *Nicolaus a Nicolais* leid in 't Eyland Chio gemeenlijk te geſchieden; en datſe van een menſch van d'een plaats in d'ander, vier mijlen ver, hy te lande gaande, en ſy door de locht vliegende, geleid werden, en als hy ruſt, ook ruſten, gelijk in Pontus geſien is, heeft *Odoricus* van *Forly* gheſchreven. Datſe haar verloren eyren vervullen, door de ſchade van een ander Moeder, op datſe door de annemingh van een vremd jong, het ongeval van kinderlooſheid ſouden herſtellen. Dat de jongen in 't veld op-ghevoed zijnde, door de ſtem van de Moeder beweegt, de voortteeltſter van de eyren volgen, datſe als ſy vernemen datter eenigh doodlijk vergift bereid werd, luid ſchreuwen. Dat de Cyrrheſe haar ſelven om van de Weyluy niet geacht te werden uitmergelen. Datſe Bieſlook eten om haar ſtem klinkkende te maken, datſe in haar wonden gekauwde Orego ſteken; datſe met Laurier-bladeren haar jaarlijkſe walging afſuiveren, mette toppen van Riet, 't zy oft gegeten, oft in 't neſt geleid, de beguigcheling der ogen af keren, word op het geloof van de bygebraghte ſchrijvers verhaalt.

Gebruik.
Lamprid: in Heliog. Card: in Comment: in Aphor: Hipp: Hipp. l. 5. de dieta. Plin: l. 30. c.6. Idem l.16. c. 18. Galen: l. de Simpl.

De Cyrrheſe worden in ſpijſe gebruikt, want die eten geen Look; onſe Inlandſe hebben de prijs, uitgenomen de Martiaalſe, by alle die de jonge boven de oude, en de vleugels boven het overige, voor 't beſt keuren; haar inghewand en eyren zijn ook in gebruik gheweeſt; *Heliogabalus* heeft'er geheele maaltijden van angediſcht. Ook is de Genees-konſt van haar niet verſteken: haar vleeſch is den Lazarigen, Pokkigen, en tegen den Buikloop goed; Men gelooft datte herſſenen en 't merg, met Wijn genoten, den geelſughtigen; de maagh met bruine Wijn de darmpijn, de gedroogde lever, den gene die de vallende ſiekte hebben, het bloed, de ſtar

der

Tab. XXVIII

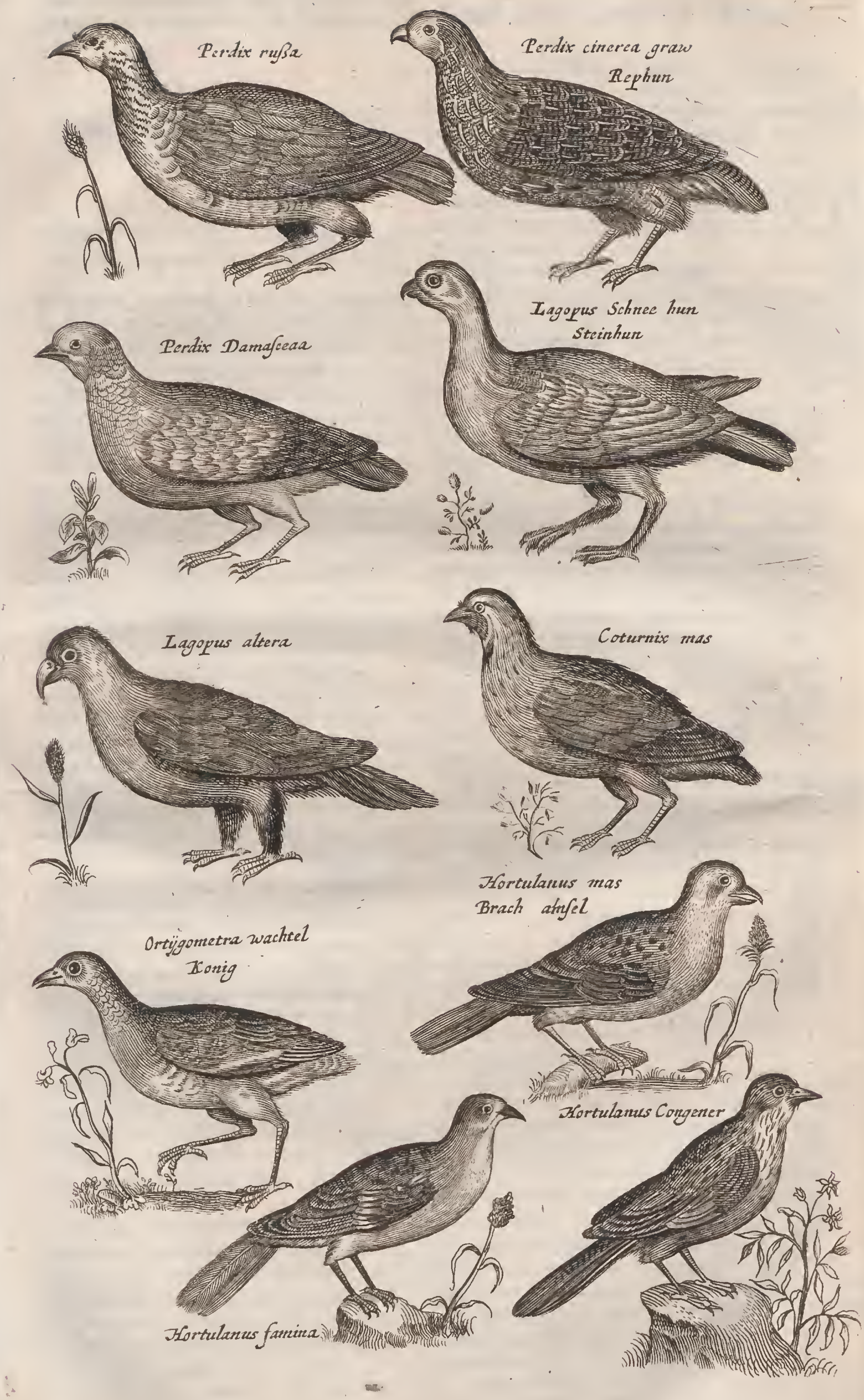
Perdix ruſsa
Perdix cinerea graw
Rephun
Perdix Damaſceaa
Lagopus Schnee hun
Steinhun
Lagopus altera
Coturnix mas
Hortulanus mas
Brach amſel
Ortÿgometra wachtel
Konig
Hortulanus Congener
Hortulanus famina

Dioſcord: l. 2. c. 72. Plin: l. 30. cap: 14. der ogen, met Honig gemengt, het duiſter geſight, en de witte vlekken der ogen; de gebrande vederen de opſtijging vande lifmoer geneſen, en de eyren veel ſogh doen groeijen.

X. LID.

Vande Patrijſen (oft Veldhoenderen) in't byſonder.

I. STIP.

Vande Griekſe Patrijs van Bellonius, *van de roſſche, aſgrauwe en Damaſceenſe Patrijs.*

l. 5. c. 13. DE Griekſe Patrijs is ook dik, en word uit de beſchrijvingh van *Bellonius* Coturnus genoemt. Hy is twemaal grooter als onſe Inlandſe, met een rode bek en voeten, an 't voorſte deel van de maagh met plekken gelijk den bek beſprengt, en ſoo groot als een matelijk Hoen. Hy is overvloedigh inde ſteen-klippen van Colmar, in de Eylanden Cyclades, en de kuſten van Creta. Sijn ſtem is grover als van d'onſe, voornamtlijk ten tijde van ſijn paren en baren. Sy neſtelen onder den klaren Hemel in de maand May; ſy leggen achtien eyren onder een groote ſteen, ſomtijds leggen ſy ſeſthien eyren, der Hoender-eyren gelijk; kleinder, wit en met roodagtige plekken geſprenkkelt, heel goed in't gebruik, maar wiens doyer niet en ſtremt.

De roſſche oft groote Patrijs, gelijkt een Duif, heeft een roden bek, en de voeten minder rood: ſijn borſt, de rug en 't hooft is met een aſchgrauwe verw belopen; ſijn oogſchellen zijnde an de randen rood, van de ſelve ſtrekt ſig een ſwarte ſtreek achterwaarts door den hals, van daar herbuigende over een gedeelte vande borſt, maaktſe dikmaal een boven kring: wat daar binnen is, is witagtigh.

De aſchgrauwe Patrijs, oft kleine, den Grieken onbekent, is uit de beſchrijving van *Geſnerus* van verſcheiden verw, nocht licht te beſchrijven: hy heeft een donkeragtigen bek, het hooft uitten roſſchen donker, het voorhooft, de delen omtrent de ogen, het voorſte van 't hooft enkelijk roſch; de borſt en hals aſchgrauw, met kleine ſwarte plekjes, ghelijk als met ſtrepen ghekrult, op en neder gaande, als de zebaren onderſcheiden; de rug, de ſtart, en vleugels veelverwig zijnde, en de ſchenkkels uitten donker witagtigh. Hy vliegt met ſcholen; maar inde Lente gepaart.

De Patrijs die onder den naam van Damaſceenſe an *Aldrovandus* overgeſonden is, ghelijkt in korte en dikte van lijf de Patrijſen, is nochtans kleinder, hy heeft een langagtigen bek, en de voeten enigſins geel; hy is nochtans de Syriſe Patrijs van *Æliarus* niet, hoewel hy inde grootte over een komt. Want hy is nocht ſwart, nocht heeft een roſſchen bek, ja hy word tam, daar deſe altijd wild blijft.

Ælian: H. A: l. 16. cap. 7.

II. STIP.

Vande witte Patrijs oft Haſenvoet.

Ariſt: H: A: l. 3. cap. 12. Horat: l. 2. Sermo: Satijr: 2. Aldrovandus l. 13 Ornith: cap 21.

DE witte Patrijs, Lagopus van ſijn ruige Haſen-voeten genoemt, die *Ariſtoteles* niet gekent heeft; welke ſeit, datter geen dier behalven den Haas ruige voeten heeft, en by *Heſijchius* en *Phavoriuus* Lagoine ghenoemt. By *Horatius* Lagois, ten zy hy mogelijk een Viſch verſtaat, die te Romen ſelden, en daarom duur was. By andere word hy Klip-Patrijs genoemt.

Geſlagten

Sy ſijn twederlei van geſlaght.

Plin: N: l. 10. c. 48. Scalig: Exercit: 59 Aldrovandus l. c.

De eerſte is van grootte als de Duiven, van ſoo grooten wittigheid, dat hy vande jagers, hier door alleen, om dat hy de witte Sneeuw overwint, in't geſigt gekregen werd, de voeten nochtans en bek zijn ſwartagtigh; de ooghſchellen, voornamentlijk in't Mannetje zijn rood: den hals word met eenige ſwartagtige plekken beſproeit, en de wortelen der vederen zijn ſwartagtigh.

Het ander geſlaght van den ſelven naam, vande Quakkels alleen in grootte verſchelende, is ſaffraanagtigh geverwt, welk *Aldrovandus* gelooft heeft dat de Damaſceenſe van *Bellonius*, oft de Sijriſe Patrijs was; Mette verw vanden rugh, en hals gelijkt hy de Gallinago. De vleugels die an 't lijf gevoeght werden, hebben witte, donkere, en goudgeele pennen; thien ſlag-vederen zijn aſchgrauw, het voorſte deel, en de buik zijn witaghtigh, en hebben een ringh in de borſt uit rode, geele, en goudgeele verwen beſtaande.

Geſner: in Ornith:

Geſnerus beſchrijft ook een ander geſlaght, dat geſeit werd des ſomers goudgeel te zijn, en 's winters niet wit te werden.

De Haſevoeten werden in de Alpen, en Pyreneiſe bergen gevonden, op de hoogſte toppen na dat vlak ſiende, 't welk het Boſch genoemt is, daar de enge keelgaten den wegh openen. Sy vermaken haar ſo in de koude, ſneeuw en het ys, datſe wanneer de ſneeuw in de lage plaatſen ſmelt, de hooger plaatſen kieſen, daar de ſneeuw altijd duurt.

Stem.

De welke *Geſnerus* beſchrijft, gaf een geluid als een Hert.

Plin: l. c.

Indien ghy haar aart beſiet, ſy konnen niet wel buiten de plaats daarſe gheboren oft gegeten werden; om datſe levend niet tam worden, en het vleeſch der dooden terſtont verſlenſt. Als ſy den menſch ſien, verſchuiſy haar, en ſulks veinſende, wachten ſy haar te roeren: ſo ſeer vertrouwen ſy datſe de menſch door de gelijkheid van de ſneeuw ſullen bedriegen: maar ſy zijn ook ſoo eeuvoudigh, datſe de rye ſteenen die van de jagers geleit is, niet derven overtreen, maar langhs de ſelve ghelijk langhs een onoverwinnelijke muir voortlopende, vallen ſy inde ſtrikken.

Stumpſius Apud: Aldro.

Gebruik.

Haar gebruik is ook in de ſpijſe: *Plinius* ſeit datſe lekker van ſmaak zijn, de Norici na 't getuigenis van *Scaliger*, geloven uitte ſmaak, datſe de geſondſte van alle vogelen zijn.

Scaliger: Exercit: 59.

zijn. De bitteragtige heeft *Geſnerus* overgelaten.

N B. De Indiſe Patrijſen, ſiet die in Mantiſſa No. 8.

XI. LID.

Vande Coturnix, oft Quakkel der Latijnen.

Geſlaght.

Ariſt: H: A: l. de Colorib.

Cromerus l. de Polonia.

Plin:H: N: l.10.c.23. Atheneus l. 9.

Ariſt: in Phiſiogn:

Ariſt: H: A: l. c. Athen:l.9.

DE Coturnix (oft Quakkel) by de oude Grieken Ortijx, by de jonger Ortice en Ortici, word by *Villanovanus* Quiſquila, Gaſio, en Quaquila genoemt. Daar is maar eenderlei gheſlaght bevonden: nochtans iſſer een witte, ſo wy *Ariſtoteles* geloven, en in de velden van Rusland, en Podolien wordener met groene voeten gevonden. Sy zijn klein, hebben geſplete voeten, en harde pennen: en zijn moghelijk oft by gheval van *Theophraſtus* Naantjes Patrijſen genoemt. Het Mannetje en Wijfje worden onderſcheiden, om dat de hele verw van het Wijfje eenigſins als een aarde pot is, boven omtrent den nek, rug, en ſtart, de vleugels, en an de kin, en borſt geelaghtig, en an den buik bykans wit; van haar bek, boven de ogen en oiren loopt een ſtreep die heel langh, en wit is, en eenige ronde plekken heeft: de ſtart is naar evenbedeeling grooter, in't Mannetje is de bek meer ſwartagtigh: daar ſteken boven de ſelve eenighe hayrtjes uit; den hals is met tuſſchen-lopende witte ſtrepen roſchagtigh: de voeten zijn minder geel, haar klauwen zijn ſo geſtelt, dat de middelſte grooter als de eerſte, en derde is, en de achterſte die hy tot een hiel heeft, heel klein: inde inwendige delen hebben ſy iets byſonder; haar beenderen zijn hard en hecht; de rop en krop omtrent de maagh is ruim en wijd, het hart is drypuntigh, in dry ſpitſen verdeelt: de lever, en gal-blaas zijn an de darmen vaſt gegroeit. Den deurgangh van de gal an de darmen ſchietende, is nauwlijks ſienlijk: de kloten zijn onder de lever gelegen.

Galen: in Libr: in Promiſcua Doct:

Athen:l.:

Ioſeph: Antiq: l. 13. cap.1.

Procop: l.3.de Bello Vandal.

Polyhiſt: cap. 18.

Plin H:N: l.10.c.23.

Wat haar plaats angaat, *Averrhoes* na 't getuigenis van *Galeotus Martius*, ontkent datſe in Andaluſia gevonden werden. Inde Middellandſe ſtreken van Vrankrijk zijnſe ſelden. In Delos, van waar hy den naam van Ortygia ghekreghen heeft; omtrent de bocht van Arabie in't hoogh Ethiopien, het Heilighe landt, in Madera, en Caprea zijnſe overvloedig. Omtrent Tænarion 't welk nu Cerampolis ghenoemt wordt zijnſe ſoo veel dattet op huiden Porto de Qualeis, oft Quakkel-Haven gheheten wordt. Sy worden met ſo grooten getal uit Africa in't land van Napels overgejaagt, datſe dikmaal met hopen op de Schepen vallen, en ſonder moeite gevangen werden. Alle Schrijvers behalven *Albertus* ſeggen datſe vervliegen; en hebben haar tijd van ankomen als de Somer weg is. Als ſy over Zee vliegen ſparen ſy haar ſnelheid, en ſoeken haar kragten met een trage vlught te onderhouden. Wanneer ſy land vernemen vergaderen ſy in ſcholen, en ſo in een geſloten, vliegen ſy heftiger an. Welke ſpoeying ('t zijn de woorden van *Solinus* en *Plinius*) dikmaal de varende Schippers ſchadelijk is; want het ghebeurt veeltijds, datſe by nacht inde zeilen vallen, en door haar overwigt de Schepen doen omſlingeren. Met een zuiden wind vliegen ſy niet uit, want ſy vreſen voor ſijn bulderende buyen. Sy vertrouwen haar veel op den Noorden wind, om dat die droge en kragtige damp, haar vette, en daarom traghe lichamen luchter overdrijft. Die de kudde voor vliegt, word Ortygometra (gelijk of men ſeide Quakkelmoer) genoemt. Den ſelven het land naderende, ſo hem de Havik ſiet rooft hy hem, en derhalven is haar altſamen nodig dat ſy een Leidſman van een uitlands gheſlaght verſoeken, door den welken de eerſte ghevaarlijkheden werden voorgekomen. Dat hy van de tijd geſeid heeft is een dwalingh: ten zy het van de plaatſen die heet zijn by haar verſtaan word, en dat hy de Somer laat voorby gaan. Ook dat van de gheſtadige vlught, wijl haar *Bellonius* op de maſten en ſeilen heeft ſien ruſten: en 't geen andere ſeggen, datſe dikmaal in Delos overghejaaght zijn, en 't geen *Varro* ſeid datſe inde Pontiſe Eylanden door onruſt maar weinig dagen verblijven, is ook valſch: dat van de ſchadelijkheid der Schepen is nauwlijkx te gheloven. Nocht datter ſo grooten menichte t'ſeſſens vlieght is waarſchijnlijk, wijl ſy enigſins van de ſwaarte van haar lijf oft bequame wind ontbloot zijnde, in opene en warme plaatſen verblijven; datſe mette Zuide wind noit uitvliegen is valſch; wijl haar *Bellonius* van 't noorden naar 't zuyden heeft ſien vlieghen, als hy van Rhodus naar Egipten over ſcheepte, en *Ariſtoteles* geſchreven heeft datſe mette Zuiden wind, als die vogtigh en ſwaar is moeylijk voortvlieghen; ook komen de Schrijvers niet over een in haar voorvliegers. *Ariſtoteles* ſchrijft datſe deſe plaatſen andoende ſonder Leidſman oft Voorvliegher voort gaan. Maar als ſy van hier gaan, datſe dan de Lingulaca, den Otus, (oft Ranſtuil) den Ortygometra, en Cijnchramus tot Leiders hebben, en ook datſe by nacht van hier ſcheiden. *Plinius* betrekt dat tot haar ankomſt, en ſeid van de Voorleiders aldus. Dat de Lingulaca in't eerſt door de angename reys heel graag voortgetogen zijnde, daar na met berouw, en inde vlugt vermoeyt zijnde achter blijft, en ſy vliegt niet gaarn ſonder geſelſchap wederom, nocht volgt langer als eenen dag, en verlaat d'andere inde naaſt-gelegen plaats. Maar daar word een ander, die een jaar te voren daar gelaten was, en ſo op ider dach een verſche gevonden. Doch de Cynchramus gedueriger inde vlugt zijnde, haaſt ſich ook om het voorgenomen land te bekomen.

L. 5. de Avib: cap. 20.

Varro de re ruſt.c.5.

L. 5. de Avib:c.17

Ariſt: H: A: l. 8. cap. 11.

Voedſel.

Sy leven met graan van Tarw Geers en andere vrugten. Inde Eylanden Caprea mette toppen van de Kruiden; by de Hollanders

mette

Junius in Novendal.
Lucret. l.4.de Natur. Ariſt: de plantis. Galen ad Piſon: Alexand: Aphrod: in Proem. Probl: Ambroſ: l.3. Hexamer: 9.c. Plin:H: N: l.10. c.23. & 72. Solin: Polyhiſt:c.18,

mette witte Wijngaard, na 't ghevoelen van *Porta* met karlen van de Pijnappel, en Kennipſaat, daar ſy vet van werden: Ja ſelfs de Nieſwortel is haar ſpijſe, en den Spreeuw het Scherling kruid, die beide den menſche vergif zijn; (die daarom *Plinius* vergif-ſaat genoemt heeft) maar haar gheſond bewaren, wijl ſy mette vallende ſiekte, gelijk *Aqua* ſeid gequelt werden, oft door een ſeker voorregt van de natuur. Want de koking geſchiet niet alleen door de warmte, maar door de geheele ſelfſtandigheid van de maag, oft om dat, wijl hy heel enge deurgangen naar het herte heeft, de ingeſlokte Scherlink eerder verteert, dan de dodelijke koude an 't harte komt, gelijk *Baſilius* gevoelt. Sy maken 't water, ſo haaſt ſy gedronken hebben beroert, 't zy oft om datſe daar vermaak in ſcheppen, oft om datſe ſonderlinghe vrindſchap mette Oliphanten en Kamelen voeren, die dat ſelve gewoon zijn te doen.

Teelingh. Ariſt: H: A: l. 9. c. 8. Athen. l. 9.

Sy zijn ſo geil als de Patrijſen. Sy hervatten dikmaal haar verſamelingh, en neſtelen op de aarde. Sommige willen datſe viermaal 's jaars jongen voortbrengen, tweemaal in 't land daar ſy in komen, en tweemaal van waar ſy uitkomen. Het zy ſo het zy, daar ſy leggen daar broeden ſy niet, op dat niemand de plaats door de langduerigheid des tijds ſoude vinden. Sy kippen, ſoo wy *Bartholomeus Anglicus* geloven, twaalf eyren, die van de Krayen gelijk. De jonge wijfjes van deſe, leggen weder inde maand Auguſtus thien eyren. Waarom het niet wonder is datter ſo veel Quakkels zijn, en dat die ghene die de broeyende Quakkel inde May lagen leid, de hoop van wel hondert oft meer eyren verlieſt.

Vlught.

Sy zijn matelijk op de vlugt, inſonderheid als de Zuide wind wayt, welkers voght de ſwaarte van haar lijf vermeerdert, maar de natuur heeft dat gebrek met lopen verbetert, waar van ſy by *Comeſtor* Lopers genoemt werden.

Stem,

Ariſtoteles ſeid dattet Mannetje geen geluid geeft. *Albertus* meent dat het klein is, maar dat het wijfje grof ſlaat. Sy beginnen in 't begin van April te ſlaan, of het ſchielijk geſchiet als ſy tot ons overkomen is in twijffel. Haar ſtem is ider bekent, en daarom heeft het *Pratina* by *Atheneus* goed gedacht, haar Adyphonus (dat is ſtemmeloos) te noemen. De Wijſen gebruiktenſe eertijds voor een Sonnewijſer, om datſe geloofden dat ſy de ſekere opkomſt van de Son anweſen, wijl ſy daar in een ſeker ghetal onderhielen.

Gevecht. Ariſt: in Phyſiog. Dioſcorid. l.4.c.131. Ariſtoph. in pace.
Quintil: l.5 Inſtit: Orat: c.9.

De ſtrijdbaarheid die alle vogels met harde pennen gemeen is, word in haar door 't kruid Venus-hayr genoemt angehitſt, en heeft gelegentheid gegeven dat *Ariſtophanes* de Soonen van den Dichter *Carcinus* geboren Quakkels genoemt heeft, en de Quakkel uit de natuur ſtrijdbaar. Hy is eertijds te Atheen, en elders ghenoech bekent gheweeſt. Daar men tot haar gevecht gelijk als tot een Schermers ſpel by een quam, en *Solon* ghebood ſijn tijd in 't beſchouwen van de vechtende te beſteden. Nocht dit is den Neapolitanen onbekent, alwaar een die dikmaal overwonnen heeft, dikwils voor twaalf goude Kronen verkocht werd. *Auguſtus* heeftſe ook ſo groot gheacht, dat hy *Erotes* den Bevelhebber van Egipten, om dat hy een overwinner uit ſmaat gedoot hadde, met een ſelve ſmadelijke doot vergolden heeft. En die van *Areopagus* den Jongen, die alle de Quakkels die hy krijghen konde de oghen uitſtak, verdoemt hebben.

Afkeer. Ælianus l. de animal. c.49.

Sy hebben een afkeer van den Pelikaan, en ook, indien wy *Orus* gheloven, van de opgaande Son, en Maan. Deſe ſiende krabben ſy de aarde, en wrijven dikmaal haar ogen.

Siekten. Plin: H: N. l 10. c. 23. Hipp: l. de Morbo ſacro. Scalig: Comment: in Ariſtot: de plantis. Rhod: Antq: l. 6. c. 7. Oppian: in Ixeuticis. Plin l. 10. c. 29.

De ondervinding heeft geleert, datſe de vallende ſiekte krijgen, maar dat ſy die alleen behalven den menſch krijgen is valſch, want *Hippokrates* ſchrijft dat de Schapen en Geyten, *Scaliger* de Honden, *Rhodiginus* de Katten en Rammen, *Abſyrtus* de Paarden, *Brodeus* de Havikken en Kauwen met de ſelve ſiekte gequelt werden. 't Geen *Oppianus* en *Plinius* van haar verſtand ſchrijven, te weten datſe met enighe ſware ſteentjes behangen, oft metten rop vol ſand geſterkt, tegen de wind vliegen, en als ſy over Zee vlieghen elk dry ſteentjes in den bek hebben, en ider tuſſchen tijde een laten vallen en alſo waarnemen of ſy de Zee overgekomen zijn, ſchijnen beuſelinghen. *Bellonius* heeft ſommighe die inde Schepen gevallen waren gheopent, maar daar niet als Geers oft Turx-Koorn in gevonden, hy ſoude voorſeker de ſtenen niet vergeten hebben, indien hy enige gevonden hadde.

Gebruik. Plin: H: N: l.10. c.23. Galen: l. 6. Epedem. Comment. 5.
Galen: de Euporiſt: c. 155.

Haar ghebruik eertijds inde ſpijſe, is by ſommige gantſch niet, om datſe Nieſkruid eten, en de vallende ſiekte hebben. *Galenus* heeft bevonden dat ſommighe dieſe in Bæotia, Doris, en Theſſalie gegeten hadden, in een trekking van zenuwen vervielen. Wy gevoelen ſulkx niet, gelijk ook niet uit de Geyten oft andere Voghelen. *Aldrovandus* belooft uit het matelijk gebruik van de ghebraden heel ſuiver bloed, en dreigt uit het onmatelijk gebruik, voornamentlijk van de vetſte, een rottige Koorts. Indien ghy 't gebruik inde Genees-konſt onderſoekt. Het brein met de ſalf van Myrth geſtoten, en in een tinnen vat bewaart, geneeſt den anval van de vallende ſiekte, indien gy het angeſigt daar mede beſtrijkt. Het vet met een weinig Nieskruid an de ſchamelheid geſtreken, verwekt de Minluſt, met Honig, Myrh, en wit Chalcantum gemengt, geneeſt de gebreken der ogen; met Gengber geſtoten, houd de ogen der Paarden ſuiver. Haar verouderde vleeſch word onder het aaſch der Viſſchen, en ſpijſe der Varkens gemengt.

N B. Het geſlagt van de uitlandſe Quakkels, ſie dat in Mantiſſa No. 7.

XII. LID.

Vande Ortygometra (oft Quakkel-moer.)

lin: l.10. c.
Scaliger in Comment. ad. l. 8:
Ariſt: H: A: c.15.
Scalig: l.c.

WY hebben nauwlijk iet ſekers, dat wy van de Ortygometra, die *Plinius*, en *Gaza* Matrix, *Villanovanus* Ethigometra, *Scaliger* Coturnico-mater (dat is Quakkelmoer) en ſulx waarlijker noemt, ſegghen konnen. Van haar vorm is by de oude niets geſchreven, uitgenomen *Ariſtoteles*, die naargelaten heeft, dat hy de Poelvogels van gedaante gelijk is. Maar ghy ſult ook uit de jonger Schrijvers niet ſekers oordelen. *Scaliger* heeft geſchreven, dat hy de Gallinago niet ongelijk, even ſo groot, nochtans bleker van verw, en van anſien als een Quakkel is, en van de Vogelvangers Quakkelmoer, en van andere Raſcle genoemt werd. *Bellonius* ſtelt hem tweederlei. Een dien hy Raſcle noemt. d'Ander die hy ſeid ſich inde Brem te houden, van grootte als de ſwarte Ortygometra, dien hy qualijk Rallus noemt, die voornamentlijk roſch van verw is, boven an de vleugels rood, an de dybenen Kaſtaniebruin, met witte plekken geſpikkelt, met het hooft de aſchgrauwe Patrijs gelijk. *Aldrovandus*; welke meent dat dit een ghedaante van een Watervogel is, gelijkſe de ſchenkkels langh hebben, die klauw die voor een hiel is, heel kort, het lijf rank, de vederen meerendeels verſcheiden, den buik witagtig, de ſtart kort, den bek lang, en een weinig gebogen, heeft de vogel die hy van den Kardinaal *Paleottus* gekregen hadde, en welk den bek grooter als een Quakkel, het hooft, den hals, den rug, en het grootſte deel der vleugelen als een pot gheverwt, en de vleugels die den buik raken roſchaghtigh, de benen, en voeten ten anſien van 't lichaam lang, en tuſſen groen en geel gheverwt hadde, voor de Ortygometra geſtelt.

VIII. LID.

Van de Cijnchramus (oft Schreker.)

DE Chijnchramus word by *Heſychius* Cijnchramas, by *Ariſtoteles* Cychramus, by andere Cenchramus genoemt. Wat het voor een Vogel is, daar in zijn de voornaamſte Schrijvers niet eens, hoewel het by na ſeker is, dat het nocht de Linaria Miliaria is, gelijk *Ruellius* meent, nocht van die gene, die van de Geers vet werden, maar een Watervogel is, uit het geſlagt van de Ganſen, nocht ook de Cenchris, die om de verſcheidenheid van ſijn ſtippelen als Geers, ſo genoemt, en uit het geſlagt van de Havikken is. *Geſnerus* meent, dat het de Vogel is, by de Switſers Brach-voghel ghenoemt, welke hoogh van ſchenkels, langh van bek, en een weinig gebogen is, die in den Herfſt vervliegt, en inde Lente mette Quakkel weder komt, en ſich inde waterige plaatſen ophoud. By *Bellonius* word hy le Prujer, oft Preyer van de Françen genoemt, welke de groote gekuifde Lewerk is. Hy heeft een korten bek, dik, en met een heuvel uitſtekent, ſo hard als een been, d'onderſte mette bovenſte t'ſaam gevoegt, met een kuil in't midden; den buik bleek, met ſwarte vlekken onderſcheiden. De ſchenkels, en voeten tuſſen rood, en Kaſtaniebruin, en d'achterſte klauw lang. Hy verkeert inde velden, en eet gaarn Geers, en Garſt; maakt ſijn neſt inde landen, daar veel Haver en Geers groeit, en brengt ſes jongen voort.

Bellon: l.4. de avib. c.20.

Stem.

Sijn ſtem is Tirtertirterijs.

Vlugt.

Als hy vliegt laat hy tegen den aart van andere vogelen de benen neerhangen.

Aldrovandus meent dat het de Hortulanus (oft Thuinvogel) is, welke ſo groot als een Lewerk, oft een weinigh minder is, welkers bek, en de gheheele ſchenkels, en klauwen roodagtig zijn. Het hooft, den hals, de borſt, zijn in 't mannetje met tuſſchen-lopende ſaffraanagtige ſtippelen geel, in 't wijfje ten deel geel, en ten deel groen, de pennen der vleugels zijn in beide geel en ſwart geverwt, het mannetje heeft onder de ogen, ter zyden een heel geele ronde vlak, welke in 't wijfje niet is.

Hy word ghevonden in't land van Bononie, en Florence, en word geweldig vet van de Geers, met menigte geplukt naar Rome geſonden, en 't vleeſch aldaar duur verkoght. Maar daar is nog een ander geſlagt van de ſelve Hortulanus, oft Tuinvogel: te weten een van geele verw, by na als een Koorn-halm, met het bovenſte van de vleugels, en 't uiterſte der ſlagpennen wit. Een witte die veel witter als een Swaan, en den Hortulanus gelijk-ſlaghtigh is. Sijn hooft helt van 't aſchgrauw na 't geel, en den aſchgrauwen hals word met ſwarte ſtippelen onderſcheiden. Den buik, de ſchenkels, en voeten zijn ſaffraan-geel, de gehele ſtart is donker, an de zyden breed uitgeſpreit. De Witſtart, wiens ſtart wit is, is in het overige de andere in verw gelijk, maar in alles bleker.

II. HOOFT-STUK.

Van de tamme Pluiſvogels.

I. LID.

Van het Hoen.

DEn Haan word by de Grieken Ornis, Alectryon, Alector, Bretos, Kikirros, Kokkoboas, Ornis, Koryton, Kottos, Krokias, Kotikas, Medicos, Olophonus, Ortoboas, Ortalichus, Perſicos Ornis, Serkos, Selkos, Oidos, Ornis, by de Latynen, Avis Cohortalis, Lucis, Chriſtati, Oris, dat is Koy-vogel, Lucht-vogel; en Kam-vogel. De Hen hebben de Grieken Alectriona, Alectorida, Kikka, en Ortalida, Mylagrida, en Cortis avis genoemt. Neoſſoi, Nikakes, Neotides, Ortalachoi, zijn namen van de Kiekens.

Geſlaght. Haar onderſcheiden zijn veelerley, welke genomen werden van haar plaats, ſtem, vederen, broeyen en kippen. *Ariſtoteles* maakt Ariſt: H: A: l. 6. cap. 1. gewag van Hadriaanſe Hinnen, die verſcheiden geverwt zijn, alle daag leggen, maar haar jongen ombrengen: welke de Athenienſers Athen: Dipnoſ: l. 7. trachten op te voeden, die de ſelve zijn Plin: l. 10. c. 33. en 3(. met Naantjes oft Kruip-hennetjes, oft van *Plinius*, welkers vrugtbaarheid onſeker is, Columel: de re ruſt. en haar broeyen op de eyren ſchadelijk, oft van *Columella*, welke hoe wel de oude om haar onvrughtbaarheid gewraakt werden, nochtans wordener op veel plaatſen vrughtbare gevonden, en die veel eyren leggen, oft mette Leg-hennen van *Longolius*, die hy ſeid verſcheiden geſprenkelt, en langh van bek te zijn. Want de kruipertjes, die overal gevonden werden, en meer kreupel langhs d'aarde kruipen als gaan, kan niemand hier toe betrekken. Daar zijn ook Tanagreſe, Lydiſe, Rhodiſe, Chalchidiſe, Midiceſe, en Alexandrijnſe. Uit de Tanagreſe worden voornamentlijk de Hanen gepreſen, van welke ſommige Vechters, Coſſiphiſe en Merlen genoemt werden, die de Lydiſe in grootte, Pauſan: in Bæoticis en de Ravens in verw gelijk zijn; ſy hadden de Kam en Lel gelijk de Anemone, oft kleine Klap-roſen, en kleine witte tekenen op de bovenbek, en het uitterſte van de ſtart. Wijl ſy alle van het gevecht gepreſen, en in de Varro de re ruſt. breedte even-gelijk zijn, ſult ghy licht vermoeden datſe van eenderlei geſlaght zijn, Columella en mogelijk de ſelve mette Longobardſe, die met hoogh verheven voeten gaan; en met goutgeele vederen bedekt zijn. *Hermolaus*, en *Longolius* hebbenſe Patavinſe genoemt, maar om datſe ſonder ſtart zijn, 't geen de oude in hare niet ſouden verſwegen hebben, is het nauwlijks te geloven. Sy zijn ook in 't Koningrijk van Senega, en Pharoos Hennen genoemt; in 't rijk van Tarnaſſeri zijnſe drymaal grooter als de onſe, in Jamaica wijken Petrus Martyr in Decadib. ſy nocht in grootte, nocht in 't ſmaak de Pauwen.

Ælian: de Animal. l. 15. c. 20. Daar word ook omtrent Theſſalonica een geſlaght van Hoenderen gevonden, die altijd ſtom zijn, en nimmer kakelen oft krayen, gelijk deſe Vogels anderſins wel ghewoon zijn. Daar zijn ook enige die Wol dragen, gelijk in ſekere ſtad van Ooſten, en die wit van verw zijn: in 't rijk van Mangi worden ſy met ſwart hayr gelijk Katten-hayr gevonden, van de overige ſullen wy op ſijn plaats handelen.

Vorm. Wat haar vorm angaat, *Ariſtoteles* ſeid dat den Haan kleinder is als den grooten Aluco Ariſt: H. A: l. 9. c. 8. (oft Ranſt-uil; ſy zijn alleen van de ſplitvoetige vogels verſcheiden van verw, en indien ghy haar glans beſiet, ſy worden met een Laert: in Solone Plin: H: N: l. 10. c. 17. meer heerlijkheid bedekt als Croeſus. Sy hebben een anſienlijk kenteken 't welk nocht Ariſtot: H: A: l. 2. cap. 8. vleeſch, nocht kraakbeen, maar iet ſonderlinghs is, welke de Latynen Criſta, de Grieken, Phoinikolophos, Kyrbaſia, Kyrbabia, Korijphe en Loiphios, en de Neerduitſe een Kam noemen. Sy ſtaat altijd recht op, en als den Haan geſond is, is ſy rood, waar van *Herberſtein* wondere dingen verhaalt, als ſy een ſekeren Haan die byna van koude gheſtorven was, in Moſcovien afgeſneden wierde, begon hy als weder tot ſich ſelven komende met een uitgerekten hals te krayen. De Hennen hebben een die voubaar is, en welke over 't midden van 't hooft neerwaarts hangt; ſy hebben alle heldere ogen, tot een teken van geilheid. De Lellen (die *Ariſtoteles* Kallaion, om haar ſchoone rode verw noemt) zijn uitten rode witagtigh, en hangen onder van de kin en hals af, gelijk een grijſagtigen baard; ſy hebben een ſterken bek, boven kromagtigh, en gemeenlijk hoornagtig van verw: het vleeſch dat den bek rontſom bekleet, noemen ſommige de kin, *Columella* de wang. De Manen (welke vederen zijn langer als d'andere, en by *Columella* Jubæ genoemt) bekleden rondom den hals, en nek; De borſt, oft het achterſte deel van den buik, van waar *Apicius* gebied het jong te openen. Apicius l. 6. c. ult. word Navis, dat is Schuit genoemt. De ſtart, welke *Heſychius* Otra noemt, is in de Hanen groter als in de Hennen; ſy hebben twee lange vederen, de gedaanten van een krommen boog makende, welke de Kapoenen als men die meſten wil, onder de ſtart uitgetrokken werden, de Hoogduitſe noemenſe Meſt-vederen. De Hanen zijn met ſporen gewapent, en die waſſen in de ſelve dikmaal heel langh uit. Maar de Hinnen, als ſy de Hanen overwonnen hebben, krayen, en ſteken haar kam en ſtart op, ſo dat het ſwaarlijk t'onderkennen is of ſy Hennen zijn: ſomtijds groeyen haar ook de ſporen, oft door dwalingh oft eighen werk van de natuur, is my onbekent. *Plinius* prijſt de Hennen die oneven klauwen Pl. H: N: l. 10. c. 56. hebben, en altemets boven de vier, een dwarſe. *Columella* prijſt die met vijf klauwen, nochtans alſo dat de dwars ſporen niet na de ſchenkels uitſteken, maar dit ſiet op de huyshoudingh. Van haar inwendige delen is dit Gal: l. 11. de uſu Partium. de wijs, haar beenderen hebben een los, hol en licht weſen; de rop leid voor de maagh. Ariſt: H: A: l. 3. c. ult. Hy heeft beneden daar de darmen eindigen byhangſels, ſoo dat *Plinius* waaraghtelijk geſeit heeft, datſe boven de maagh leggen; het Pl. H: N: l. 11. c. 37. vlieſch dat binnen de maag is, en totten drek geſchikt, word om ſijn ruwe ſcherpigheid Echinus (oft Egel) ghenoemt. *Dioſcorides* noemt het Koilian (oft buik). De kloten hebben de Hanen onder de lever, de Hennen boven de ſtart. De Lijfmoer uit de beſchryving van *Marcus Antonius Vlmus* heeft een dobbel gat; het onderſte, door welk het ey nu volmaakt zijnde uitſchiet, het bovenſte en inwendige, door welk het onder 't middelrif begonnen zijnde, om zijn volmaakte vorm te bekomen inſchiet; ſy is geheel in de linker zijde an den rug-graat gelegen: de regter zijde, en 't middelpunt van den buik hebben de darmen ingenomen. De natuur heeft haar een uitgangh in 't bovenſte deel an den rug-graat eindigende, gegeven, om dat de dieren die van bovene verſamelen, haar werktuig na by behoorden te hebben: in 't onderſte vanden aars is ſy na den buik gelegen, om dat haar werking onder is. Beide wordenſe met een vel, 't geen men een ſloofje ſoude mogen noemen, en met een ſpier van ronde geſtalte, om datſe te beter bequaam zijn ſouden tot het uit-rekken, gedekt, ſo datſe gheheel nauw t'ſamen getrokken zijnde, dikmaal het geſight konnen bedriegen: De ſelfſtandigheid der Lijfmoer is vlieſagtigh, en dik, hol, dry vingeren lang, en daar ſy naar den uitgangh ſtrekt breder; ſy ſtrekt van den onderbuik, nevens den uitgang van de darmen, na de plaats daar de eyren geteelt werden, onder het middelrif, en is als hy uitgherekt word negen duim langh, ten anſien van welke lenghte ſy een vlieſch heeft, van den ruggraat af, over-een-komende met het darmſcheil, daar veel aderen doorlopen, ſoo tot voedingh vande Lijfmoer ſelf, als van het ingeſloten ey, wijl het vande plaats onder het middelrif, tot den uitgang vande Lijfmoer doorgaat; maar het vlieſch ('t zijn de woordel van *Vlmus*) dat an den rug-graat vaſt is, is het ſelve met het darmſcheil, ja het ſelve in weſen en in oorſpronk, daarom heeft de Lijfmoer een over-een-ſtemmingh mette darmen. De geſtalte der Lijfmoer is ongelijk, op d'een plaats eng, en langagtigh, op d'ander wijd en kort, en moet volgens deſe verſcheidenheid, verſcheidene namen krijgen, want de breedte van de Lijfmoer die den onderbuik naaſt, en waar in het volmaakte ey leid, is de Lijfmoer ſelf, maar het overige enge, langagtige, en ronde deel, 't welk na 't middelrif uitgeſtrekt word, ſoude den hals oft keel der Lijfmoer, oft een uitgeſtrekte Lijfmoer konnen genoemt werden. Want ſy is vlieſagtig dun, en van de overige uitgerekte Lijfmoer geheel verſcheiden, en het einde is hier teer, doorſchijnende, en ſonder bloed. Sy ſoude ook des Lijfmoers darm konnen ghenoemt werden, ten anſien van haar geſtalte, en hoegrootheid, wijl ſy een rondigheid met lengte heeft: waar by komt de gelegentheid van dit vlieſch, dat de uitſpanning oft uitrekkingh van de Lijfmoer maakt, en 't welk wy des Lijfmoers darmſcheil noemen. Het middendeel van de Lijfmoer, 't welk een gedeelte vande eigentlijk geſeide Lijfmoer is, tuſſchen beide leggende, heeft een dikke, witte, en melkagtige ſelfſtandigheid, in ſich ſelven neerſinkende, welkers ſcheil veel aderen, en gekookt zijnde, een ſmaak als eyerwit heeft.

Voedſel.

Vande ſpijs behoeven wy niet veel te ſpreken. De wijs van 't vet maken behoort totte huis-houdingh, Druiven en Vyghen etenſe graagh, maar zijn haar niet goed, want daar van wordenſe onvrugtbaar, en ſontterig, oft indien ghy haar Kennipſaat voorſet, ſullen ſy veel, oft indien ghy haar half ghekookte Garſt, oft Kerſſaat met Semelen en Wijn gemenght te eten leght, ſullen ſy veel grooter eyren leggen. Om vet te meſten, word de Tarw met water gekookt, ſonder haar te drinken te geven, als mede de Cythiſus ſeer gepreſen.

Matthiol. in Dioſcord: l. 3. c 148.

Teelingh.

Wat haar teelingh angaat en daar toe behoort. De kunne word in deſe Vogel met openbare tekenen onderſcheiden, en den Haan pronkt met ſijn opgeheven Kam en Manen, die hem langs de nek en hals neerhangen, met ſijn grooten ſtart, en ſpitſe ſporen om te vechten; maar ſy zijn van onuitbluſſelijke geilheid. Want alhoewel *Ariſtoteles* ſchijnt te kennen te geven, dat haar voornaamſte tijd den Herfſt is, waarom dan mogelijk ook haar kloten grooter zijn, en dat den Haan om een ey vrugtbaar te maken dikmaal verſamelt, want daar worden ook eenige in 't eerſte voortgebragt, die heel verwijſt zijn, ſo datſe niet en krayen, oft de Hennen niet treden, en dat *Theophraſtus* ſeit, datte wilde meer tot geilheid genegen zijn als de tamme: ſoo is 't nochtans ſeker dat de Hanen haar Hennen vijftighmaal, en meer op een dach treden, en indien de Hinnen komen te ſterven, datſe dan van droefheid uitdrogen, en indiender Hennen ontbreken, datſe haar ſelf van de Hanen niet onthouden, die daarom door de Wet verdoemt wierden levend verbrand te werden, en dat andere ook vogelen die van haar geſlaght niet zijn anvallen, namentlijk Phaſanten en Patrijſen, en datſe haar ſaat ſtorten, en krayen als ſy maar een Hen ſien. Ook die gene welke in de Kerk van *Hercules* opgevoed wierden, vlogen noit over na de Hinnen in Hebes (een geduirigh vloeijende Rivier tuſſchen beide die Kerken) dan als ſy door de geilheid geprikkelt wierden. Nochtans zijnſe niet alle even heet, maar die grof van ſpieren, rood en ſpits van Kam, kort, vol en ſcherp van bek, met ſwarte ogen, een rode Lel, gheſprenkelden hals, ruighe ſchenkels, lange klauwen, een groote ſtart en vol vederen zijn, worden gelooft heel vierig te zijn. De tijd van paren is in den Haan ſoo haaſt hy wakker word, maar mette Hinnen op den dach. Als den Haan ankomt huikt ſy op de aarde; na 't verſamelen ſchudſe haar vederen, en pluiſt haar, en ontlaſt haar van den damp, die uit die verſamelingh opgereſen is, en de leden uitrekt. Van haar eyren en broeyen, op dat dit Hooft-ſtuk niet al te groot werde, ſullen wy in 't volgende byſonderlijk ſpreken; wat angaat haar zielige werkinghen, om dat de Hinnen met een oog na boven kerende, acht op de Roofvogels hebben, ſchijnen ſy ſcherp van geſight te zijn, en om datſe alle ding hoe droogh het ook ſy, mette mond terſtond oordelen, ſchijnen ſy ook ſcherp van ſmaak te zijn.

Oppian: iu Ixeuticis Ariſt: l.9.c.49. Theopraſt: apud. Athen: l. 9. Ælian: l.4. Plutarch: in l. num bruta ratione utantur.

Ariſt: H:A: l.5.cap.2.

Scalig: Exercit. 266.

Stem.

De ſtem van de Hinnen is veranderlijk, omtrent de leghtijd kakelenſe, terwijl ſy broeyen klokkenſe. Als ſy willen getreeën zijn, ſlaan ſy een flauwer geluit; 't welk in 't ghemeen kreunen ſoude konnen ghenoemt werden. Haar gekray word voor een quaad

voor

voorteken gehouden, en word onder de opmerkinghen der Vroed-Vrouwen ghetelt. Omtrent Theſſalonica hebben de Hanen geen ſtem, by ons een grover, maar ongherijmt, dat met geen ſang of ſnaarſpel over een komt. De natuur heeft deſe nachtwakers geteelt om de menſchen op te wekken, en den ſlaap af te breken. Sy verſtaan haar op de geſtarnten, en krayen dikmaal alle dry uuren. Sy gaan mette Son ſlapen, en 's morgens vroeg keren ſy weder tot haar ſorgh en arbeid, nocht ſy wagten niet, tot dat haar de Son onverwacht komt bekruipen, en voorboodſchappen den dach met haar gekray, en haar gekray met het klappen van haar vleugels. Plin: H:N: l. 10. c.21. Hier van wordenſe Dachroepers, en Dachboden ghenoemt, met welke de oude die onbloot waren, van uur en Sonne-wijſers het anbreken van den dach plegen te oordeelen. Deſe morgen-ſang, eigenen ſommige ſijn begeerte van ſpijs toe, (want het is een heet dier dat graag is) andere ſijn geilheid, (want als hy treden wil ſo ſal hy krayen) enige de verandering van de lugt, die uit de bewegingen van de Son komen, andere wijl hy ook verſaat, en na dat hy getreën heeft ook krayt, eigenen dat de verborgene over een komſt, die hy mette Son heeft, toe. Die gene die gheloven dat hy in't midden van de nacht ſterker, en inde morghenſtont ſlapper krayt, menen dat het geluit mette wind ghedreven word; en dat de wind 's nachts kraghtigher doorblaaſt als inde uchtent-ſchemertijd, en dat men hem daarom 's nachts verder hoort. Sy worden ſtom, indien ghy haar een krans van Wijngart-ranken om den hals hanght, en 't hooft en voorhooft met Oly Plin: l.29. cap. 4. beſmeert, ſo men *Plinius* en *Albertus* gheloven mach.

Datter een ſonderlinghe grootſigheid in ſteekt, kan men daar uit verſtaan, datſe Plin:H: N: l. c. c. 21. over haar geſlagt heerſchen, en een Koninklijke macht, waar ſy ook zijn, betonen, als ook om datſe niemand toelaten haar Hinnen te treden ſonder een wreed gevecht, en datſe in huis tredende haar altijd buighen, om haar kam niet te beſchadigen.

Ælian: de Animal, l.4.c.29. Haar ſtrijdbaarheid is niemand onbekent. Die van Pergamo plaghten jaarlijks dat Schouwſpel te vieren, waar mede *Miltiades* de Grieken tegen de Perſen met een gelukkige uitkomſt heeft ghemoedight, *Socrates* den *Iſicrates* heeft angehitſt, en *Themiſtocles* ſijn leger teghen de Perſen voerende, heeft gheoefent. Hier mede worden de Indiſe volkeren Becan. in Gottodanicis l. 7. Rhodig: Ceot. Antiq: l. 16. cap. 13. Plin:H:N: l.22.c.1. Porta in Phitogu. van Tarnaſſeri, de Antwerpenaars, by de welke ſy jaarlijks op het Stadhuis met grooten ernſt van weer-zyden teghen malkander worden opghehitſt, en by deſe tijd de Françen, en Engelſe dapper vermaakt. Men ſeit datſe met look Politrichon Trichomanes, en Adianthum, 't welk gheſlaghten van Venus-hayr zijn, worden angeſteken, mogelijk om dat de Adianthum de Hane-kam ghelijk is. By de oude wierdenſe met yſere pinnen, die ſy ſporen noemden ghewapent, om haar in't gevecht te beter te beſchermen. Nocht dit is niet ſonder enige merkelijke konſt.

Auguſt: l 1. de Ordine Politan: in ruſt. Hier kont gy ſien haar ſtreng geſette hoofden, haar opgeblaſe vederen, haar geweldige ſlagen, haar voorſigtige ſprongen, en iets dat inde bewegingh van onredelijke dieren niet onaartigh is. Indien hy de overwinningh behoud, toont hy ſijn trotſheid met 't glinſteren van ſijn ogen, verheven hals, en moedigh gekray, ghelijk een overwinnend' Koning, en rechte Oorlogs vogel.

Overwonnen zijnde krayt hy niet, om dat de geeſt uit de quade ſtrijd ghebroken en flauw zijnde, de ſtem opkropt, en door die ſchaamte bedwelmt zijnde, verſteekt hy ſich inde eerſte ſchuil-hoek die hy vind.

Hartstogten. 't Geen volght behoort tot ſijn toeneiging, en afkeer. Dat ghene 't welk omtrent de kribben van de hoenderen afvalt, vermenght met het voeder, doot de runder-beeſten. H: A:l. c. 28. *Ælianus* is een oogh-ghetuighe, dat een Haan eenen Porphyrio ſo beminde dat, hy gedoot zijnde, den Haan ook ſtierf van honger. De Byen worden by gebrek van ſpijſe, met hoender vleeſch en Roſijnen ghequeekt. Ambroſ: Hexamer. l.29. c.4. De Leeuw vreeſt den Haan, en voornamentlijk een witten, (gelijk *Ambroſius* meent) die hy uit ſijn gekray van verre, en van na by uit ſijn kam oordeelt, 't zy oft door een verborghen oorſaak; want dat de menſchen met ſap van een Haan beſtreken, van Leeuwen en Panthers niet angheroert werden, heeft *Plinius*, Plin: H: l.29. c.4. Lucret: l.4. de Natura rerum. 't zy waarlijk, oft valſchelijk beſchreven: oft

Om dat in't Hanen bloed, een ſaad is 't geen
de ogen
Der Leeuwen hindert, en haar klaarheid doet
verdrogen.

En ſy ſeggen dat de Baſiliſkus als hy hem Ælian: de Animal. l.3. c.31. hoort krayen ſo verſchrikt, dat hy der van ſterft, en alſo word hy van de Reiſers inde Woeſtijne van Cyrenen verjaagt. De Vos ſleepter dikmaal op eene nacht veertigh oft vijftig weg. Door de ſtem van een Weeſeltje worden de hoenderen om 't leven ghebragt. Door de bykomſt der gene die van een ſlang, oft dollen hond gebeten zijn geweeſt, worden haar broey-eyren vuil. Nochtans op die dach alsſe gheleit hebben, wordenſe van de Slangen niet beſchadight, en haar vleeſch is dan den genen die van ſlangen geſteken zijn, een genees-middel. Als ſy van de Wijngart-bloeyſel gegeten hebben, onthouden ſy haar van de rijpe Druif. De Herders geloven dat de Fluiten die uit Vlier gemaakt worden beter klinken, als het daar geſneden werd, daar ſich 't ghekray van de Hanen niet uitſtrekt, 't zy oft om dat inde Boſſchen, daar 't gekray van de Hanen niet ghehoort werd, het hout drogher en vaſter groeyt, en daar uit beter luidende Fluiten gemaakt werden, oft om andere redenen. Want het is nauwlijkx waarſchijnlijk, dat het gekray van den Haan de voose ſtof van 't vlier ſoude bederven.

Dioſcorid. l 4. c 75. Ariſt: H: A. Plin: H: N. Columell: de R R. Plin. H. N. l. 29. c. 5.

Ten leſten, ſy eten de knoppen van den Ipenboom, maar door 't ſaat van de Braam, en den drek van een menſch, die Nieskruid inghenomen heeft, ſterven ſy, ghelijk *Avicenna* ghetuight: als het dondert vervuilen haar broey-eyren, en de halfghevormde Kiekens ſterven. Indien men hoender-leden by gheſmolten gout vermenght verteren ſy dat, ſo dat dit een vergif van 't Gout is, 't welk *Plinius* valſchelijk beſchreven heeft, en van de ondervinding wederleit werd.

Scalig: Exercit: 88. Plin: l. 20. c 6 Columel de R. R.

De ſiekten, die de hoenderen eighen zijn, zijn luiſen en de ſnot. Hier mede zijnſe inde tijd tuſſen den Oogſt, en de Wijn-tijd ghequelt; wanneer ſy veel onrijpe Vijghen, en Druiven eten. Sy worden met het water daar Orego in geweekt is, bewaart, en ook weder geneſen, als ghy haar den bek met pis waſcht, en het velletje daar de tong dan mede beſet is, mette nagelen aftrekt, oft haar Zee-ajun, in water met meel ghemenght, te eten geeft. Met luiſen wordenſe meeſt ghequelt als ſy broeyen, maar indienſe met ſtrant-zand, oft mette aſch, die van de loog der Seepſieders overſchiet, ghereinight werden, wordenſe wederom ſuiver. Sy werden ook met miſdraghten ghequelt, 't welk met het ghebraden ey-wit en ghebrade Roſijnen, elx evenveel t'ſaam-gemengt, en voor alle andere koſt gegeven, voorgekomen werd. De Kiekens krijgen licht het voet evel, indien haar den drek an de voeten blijft hanghen: Hoe wel datter ghetwijfelt werd; of de hanen die meerder warmte hebben, en d'onthouding van ſpijs niet minder, daar ook mede gequelt werden; maar de Kapoenen, die de warmte ſwak hebben, en veel eten, die is het gemeen.

Scalig: Exercit: 277. S. 2.

Verſtand.

Porphyr: l. 3. περὶ ἀποχῆς.

't Geen van haar verſtand konde gheſeid werden, is boven verhaalt, te weten datſe met ſonderlinghe liefde haar hinnen voorſtaan, en als ſy iet te eten hebben, de hinnen en kiekens daar by lokken, datſe de ſelve tegen de Kiekendief beſchermen, datſe medelijden mette broeyende hinnen hebben, en haar droefheid met een klaaglijk gekreun te kennen geven, datſe vrolijk zijn als de Son opkomt, en 't geen meeſt te verwonderen is, datſe als ſy met bloed overladen zijn, het bloed met haar klauwen uit de kam voortlokken, en haar alſo van de bloeds-volheid ontlaſten en datſe haar met het kruid helxine ſuiveren: dit zy hier van genoech.

Voorſegingh. Ælian: de Animal l. 7. c. 7.

Men moet ook niet overſlaan, dat de hanen, als ſy in tijd van reghen krayen, ſchoon weder; indien hy 's nachts eerder als ghemeenlijk, veranderingh van loght, en wind; indien ſy een weinigh na der Sonne ondergang, oft inde avondſchemering, met klappen van haar vleugels, een ongewoon heeſch gekray maken, onweder voorduiden. Want de Zuydelijke wind vervult de werktuigen van haar ſtem, en wijl ſy haar van dien laſt ſoeken te ontledigen, worden ſy op ongewone wijs tot krayen gedrongen. Maar ook de hinnen, indien ſy 's morgens niet uitlopen, oft haar pluiſen, en met haar vleugels, gelijk de Enden in't water ſlaan, en de borſt met den bek ſchrabben, oft boven ghewoonte in't zand wroeten, oft in't begin van den reghen onder dak lopen, ſo glooft men datſe ſlagh-regen voorduiden. Sy geven te kennen datmen tijdlijk ſayen moet, als ſy haar vederen, als ſy beginnen te ruilen, gelijk ſy gemeenlijk voor den Winter doen, van t hooft beginnen te verlieſen; maar dat men laat ſayen moet, als ſy van achter beginnen.

Aldrov. Ornith: l. 14. c. 1.

Gebruik.

Plin. H: N. l. 10. c. 50.

't Gebruik van deſe Vogels is in de ſpijſe gemeen, en word van ieder gepreſen, voornamentlijk van de gemeſte. Daarom bevind ik, dat deſe inde oude verbodene maaltijden is uitgenomen geweeſt, volgens de Wet van *Cajus Fannius*, welk elf jaren voor de derde Puniſe oorlog gegeven wierd, datmen geen vogels behalven het hoen, dat ongemeſt was ſoude opdiſſchen, welk Hooft ſtuk daar na door al de wetten gewandelt heeft. En daar is een uitvlugt tot haar bedrog gevonden, om de hoenderen, met ſpijs in melk geweekt, te voeden, die dan veel angenamer gehouden werden. Nochtans is het gheheel al in de ſmukkery niet behaaglijk. De Keyſer *Pertinax* ſond de lendenen an ſijn Vrinden, en metten rugh zijnſe de pannekoeken ghelijk. *Meſſalinus Cotta* heeft uitgevonden, de kammen met het vlakke van de voeten, en met Ganſen te braden, en ſo op te diſſchen Het brein word gebraden met Peper, en ſout gegeten. *Cardanus* roemt de Levers boven alle andere ſpijs. De maag gekookt, voed overvloedigh. De darmen wierden met andere dingen gekookt, gegeten. De kloten is men gewoon te Bononie op den eerſten dach van Oogſt-maand te eten. De ſtuit word van de Françen onder de Soldate koſt gherekent. Ten tijde van *Galenus* waren ſommighe, die het hoender-bloed aten. By de Egiptenaars zijn de ſwarte hinnen door ſeker konſt ghemeſt, in ghemeen ghebruik. De Vrouwen drinken het ſop inde baden, daar ſy vet van werden. De bereiding van de Purperverwige, Partiſe, Oxyroniſe, Varriaanſe, Frontaniaanſe, Tractogalatiſe, Tarſiliſe en diergelijke: ſie daar van in *Apicius*, daar *Aldrovandus* veel uitgenomen heeft. Nochtans plagten eertijds die de vallende ſiekte hadden, haar van hanen vleeſch te onthouden; het was eertijds by de Brittannen een ſchelmſtuk een hinne te eten. En het is noch heden in t Eyland Scotora iets ſchandelijkx die an te raken.

Capitoln: in vita ejus Athen: l. 14.

Galen: l. de cibis boni & mali ſucci.

Galen l. 3. de aliment Proſp: Alpin. l 3. de Medic. Ægyptior: l. 16.

Hippo. l. 3. de Morbo Sacro. Cæſar: l. 5. de bello Gallico.

Van haar gebruik inde Genees-konſt twijfelt niemand; daarom wierd den haan eertijds door overgeloof den Afgod Æſculapius opgheoffert, en daar is nauwlijks een ſiekte, waar in ſy niet gebruikt werden. Men heefter gevonden die van een ſlorpey dry, vier afgangen hadden, indien men *Braſſavola* geloven mag. *Hippocrates* heeft inde Koortſe het wit van eyren met water geſlagen ingegeven. De kloten worden inde uitdroghende Koortſen gepreſen. Het brein vande Hin-

Hipp: l. 3. de Morbis Trallia: l 12. c. 5.

nen in de beving, en 't bloeden vande Neus. Den ſwart galaghtighen, word met voordeel een ſwarte Hin door midden geſneden, op 't hooft geleit. Daar zijn ook ſommige die de pennen van een Hin in Aſijn gedoopt, ſeggen goed te zijn tegen den diepen ſlaap. Het ſop van een ouden Haan, is goed voor de engborſtige. De witte drek van een Haan word gepreſen tegen het verborgen keel-geſwel, en ſy verwekt voorſeker braken, en word niet qualijk inde darmpijn gebruikt, met Oly en Salpeter gemengt, geneeſt ſy de exterogen an de voeten. Het vlieſch dat om de maagh, en een hoorn gelijk is, geſtoten, word bequamelijk voor een ſwakke maagh gebruikt. De gebrade lever wederſtaat de dunne darmpijn. En ten leſten *Marcellus Empiricus* heeft geſchreven, dat het uitterſte beentje uit een Hoender-vleugel met een Lepel geboort, en met ſeven knopen met een draad gebonden, en an den arm oft het been van die ſijde die geſcheurt is gehangen, een wonderlijk Genees-middel is. Tot een beſluit is noch an te tekenen, dat *Cælius Aurelianus* nagelaten heeft, dat ymand van een vechtenden haan licht gequetſt zijnde, tot dulheid vervallen is.

Het. I. Byhangſel,

Tot het I. LID.

Vande Hinnen-eyren.

Ariſt: H: A: l. 10.

Ariſt: l. 6. cap. 2.

Varro de R. R. l. 2. c. 10. Ariſt. l. 6. H. A: cap. 2. Scalig: in l. 10. Ariſt: H: H. c. 6.

HEt is een gemeen gevoelen, ſo der oude als der nieuwe, dat de hinnen twederlei eyren leggen, te weten door haar ſelf, oft door verſameling. Op de eerſte wijs wordenſe ontfangen, als de hinnen in 't afweſen van den haan, uit een begeerte haar ſaat in haar eigen ſelf ſchieten, en worden alſo, gelijk offe van den haan getreën waren, vrugtbaar. De overvloet vande ſaatſtof, verwekt een ongemene kitteling in de teelvaten, die de onderlinge inbeeldingh van de geilheid vermeerdert: maar hoe wel ſy op ſekere tijd ſaghtelijk gehandelt werden, doen ſy 't ſelve: de voghtigheden door die handeling bewogen zijnde, gelijk ook *Plinius* niet valſchelijk geſchreven heeft, datſe ook met pluiſen doen. Hier by komt in de lente, en in den herfſt de hulpe van de Zuide wind, want deſe keren de veel-leggende vogels, als ſy waijen, de deelen van den aars toe, waar door ſy ontfangen, en worden daar door tot geilheid opgewekt, gelijk het geduirig roeren van de ſtart, het overvloedigh zaat, wijl ſy geen afvloeying van Maanſtonden hebben, na de Lijfmoer trekt. Hier van heeft men eertijds gelooft, datſe van de wind ontfingen. Deſe eyren worden wind-eyren genoemt, gelijk die pis, welke Somers uit de onnutte vogtigheid voorkomt; maar ſy zijn daarom niet geheel ledig, de kleine, en weke zijn minder angenaam, en door ſich ſelven onvrugtbaar, maar worden met het overkomen van den haan vrughtbaar gemaakt; nocht de verandering van 't geel in wit, gelijk *Ariſtoteles* gelooft, nocht den omloop van beide door het vlieſch, hindert iets: want het kieken wort uit het wit geteelt. De kuit van de Viſſchen nu uitgheworpen zijnde, word daar na met het overgheworpen ſaat van de mannetjes vrugtbaar gemaakt. En *Albertus Magnus* getuight dat de eyren, die in de lijfmoer behalven, het vlieſch en ſchaal volmaakt zijn, van het ſaat van den haan vrugtbaar worden. In hoe veel tijds datſe volmaakt zijn is onſeker, datſe trager om 't gebrek van warmte in 't ſaat voortkomen is waarſchijnlijk, dat ſy het overſchot zijn van 't geen uit ſaat gheteelt word is valſch, want men heeft in 't gheſlaght van de hoenderen, en Ganſen bevonden, datſe van de jonge ſonder verſamelingh gheteelt zijn.

Ariſt: l. 6: H: A: c 2. Aldrov Ornith: l. 14. c 1.

Van de eyren uit verſamelingh ghegroeit, hebt ghy dit. Na dat de hin van de bovenplaats die onder het middel-rif is het ſaat ontfangen heeft, worden aldaar van de vormende magt de eyren gemaakt, die an den rughgraat met ſteeltjes vaſt-hangen, en dan worter eerſt een weinigh wit gheſien met adertjes onderſcheiden, daar na iet roods bloedigs, daar na de doyer, en ten leſten iet gheheel geel. Daar na van den rug graat in 't beginſel van de Lijfmoers-darm afvallende, en tot de eerſte holletjes van de lijfmoer verſonden zijnde, wordenſe, door ghedurighe verſamelingh, en ſo veel te eerder als die overvloediger is, vermeerdert, en het wit van den doyer onderſcheiden. Dan in de tweede holletjes verſchoven zijnde, krijgen ſy haar behoorlijke grootte, en den doyer word rondom met het wit ingherolt. Ten leſten komen ſy in de derde holligheid, waar de natuur de hardigheid ande ſchalen geeft, nochtans ſodanigh, datſe noch weekaghtigh blijven, en de voeding die door de ſelve geſchiet, niet belet werd. Alſo word an den doyer, en het wit zijn ſtand ghegheven; want het ſaat van den haan (ſo wy *Albertus*, en *Aldrovandus* geloven) word door 't geheele wit tot den doyer toe verſpreit, en na 't ſcherper deel van 't ey ingheheght. Op den tienden dach van de verſamelingh, zijnſe volmaakt met dry vlieſen, van welke het ene den doijer rondſom beſlaat, het ander als een dun herſſen vlieſch, bevangt het wit; het derde tuſſchen 't welke, en het andere, een rauwe vogtigheid groeit, en die, wijl de vrught ghevormt word, werd uitgedreven, vervult de plaats van het harder vlieſch: Binnen aldus verſien, komen ſy ſagt, op datſe ligter afgeleid werden, doch met het breedſte gedeelte, en om dat het ſcherpe vaſter anhangt, 't geen daarom leſt uit komt, voor den dach, en koud ghewordenzijnde, en de vogtigheid, die weinigh is uitgewaeſſemt, en het aardagtige deel overgelaten zijnde, krijgen ſy haar behoorlijke hardigheid. Maar an het ſcherpe, daar het Kieken uitkomt, en daar *Ariſtoteles* dat geen ſtelt, 't welk totte teelingh onnut is, en 't welk niet geſien word, dan als de ſchel

Columel: de R:R.

Oppian: in Ixeuticis.

ſchel gebroken is, krijgen ſy behoudens haar gheſtalte, een volkomer hardigheid. Sy beginnen als den winter ten einde is geleit te werden, en in warme plaatſen omtrent het begin van Januarius. De beſte vrught word voor de tijd, dat inde Lente dag en nacht even lang zijn, geleit; die na der Sonne ſtilſtand geleit werden, hebben haar volkomen grootte niet, en ſo veel minder, als ſy later geleit werden. Als de hoenderen leggen ſullen, geven ſy dat met kakelen te kennen, en ook met het ſelve datſe gheleit hebben, en ſy leggen veel lighter, indien ſy de veſelinghen metten bek gevat, op den rugh legghen. Indien wy *Oppianus* gheloven, veel grager, als ſy een ey in't neſt ſien ſonder ſmert, dat ghy daar uit verſtaan kond, om dat de ſchaal vlieſaghtigh en ſagt gheweeſt is, en die eerſt als het ey uitgekomen is, hard werd.

Het getal na de verſcheidenheid van den ouderdom is ook verſcheiden, die veel leggen, leggen tweemaal op een dach, maar ſy ſterven haaſtigh. Daar zijnder die geloven, dat ſommige, 's nachts weke en tere, en alleen op't hoogſte van den dach harde eyren leggen: maar datſe harde ſullen leggen, indien ſy gedrongen werden met het opgaan van de Son te leggen, en datmen haar een weinigh Souts onder ſtrooyt. Het is ſeker datter ook ſomtijds wanſchepſels onder lopen. *Aldrovandus* heefter een geſien, dien de ſchaal met bloedighe ſtippelen, en ſtrepen gheſprenkelt was. (Ik kan nauwlijk geloven, datte lijfmoer gequetſt was. Het is waarſchijnelijker, dattet bloed, waar mede de aderen der Lijfmoer dikmaal vervult zijn, is door-geſweet. *Albertus* heefter een gheſien dat heel kring-rond was, in twe ſchalen beſloten, ſonder doyer, met een dun wateragtig wit, en noch met een ander vogtigheid binnen de binnenſte ſchaal. Daar worden ſo wel vrugtbare, als onvrugtbare, oft wind-eyren ſonder ſchaal ghevonden: Mogelijk om dat die waterig zijn en met kleine warmte verſien, indien de hinnen veel vogtige koſt gegeven werd: Aan deſe geſchiet mogelijk ſulkx, oft door t'ſamenbotſen, oft om datſe door de veelheid ghe-prangt worden, indien men *Nicander* geloven mag. Nocht die dry doyers hebben, zijn ook ſelden; en dat die in't midden van de ſchaal een kuil hebben, heeft *Eliuchaſis* beſchreven. *Geſnerus* heefter een geſien, wiens ſchaal an het een eind in een dunnen langagtigen hals, gelijk een Kauwoerde, afliet. Een ander kring-rond, nauwlijk totte grootte van een duiven ey komende: Een ander niet veel kleinder als een Ganſen ey, met vouwen en kreuken verſien, wierdter bewaart by *Aldrovandus*. Maar of den haan ook eyren leit, word onder de Geleerde gevraaght. Sommige ſeggen, dat de oude hanen, die totte telingh onbequaam zijn, op haar ſevende, negende, oft ten hoogſte veerthiende jaar, na de ſwak, en ſterkheid van haar kraghten leggen. Die oorſpronk is dat, an het verrotte ſaat ſchuldigh, oft ſodanigh ey word uit de vuiligheid der voghtigheden t'ſaam-gheſet. Het word gemeenlijk omtrent het begin der Honds-dagen geleit, om dat de ſwakke uitdrijvende kraght inden ouden vogel, van de warme logt dan meeſt werd geholpen. Daar iſſer een by *Imperatus* geſien dat lang, een by *Aldrovandus* dat rond, geel en Palm-houtagtig, en bleek-blauw van verw was, ook een dat gebroken was, en ghy ſoud geſeit hebben dattet gheheel ſonder doyer was. Ook heeft *Lemnius* beſchreven, dat binnen Zierik-Zee twee bejaarde hanen, niet alleen op eyren gebroeyt hebben, maar nauwlijkx met ſtokken van de ſelve af te keren waren. Ten leſten zijn de eyren ghebroken, en den haan gedoot, om dat de Borgers vreeſden, datter een Baſiliskus ſoud uitghekipt werden; en dit is de mening van ſommige. Het is waarſchijnelijker, datſe in den leſten ouderdom, alſſe niet meer teelen, uit een t'ſaam-gheronnen verrotte vuiligheid iets, dat een ey gelijk is, voortbrenghen. Maar een ey met een ſchaal kan hy niet meer voortbrengen, als een Man een vrught, als hy noit gheleert heeft te teelen. Datter een Baſiliskus ſoude uitkomen, voornamentlijk indiener een padde opgebroeyt heeft, zijn beuſelingen; als mede datſe ſonder ſchaal zijn, en van ſo harden huid, datſe de ſwaartſte ſlagen tegen ſtaan.

II. LID.

Ariſt: de Generat: l.3. c.2.
Hip: de natura: pueri.

Ariſt: H. A.l.6. c.3.

De beſchryving vande eyren afgehandelt zijnde, moeten wy ook van de teeling der jongen ſpreken. De oude Grieken, en onder die *Alcmeon*, *Crotoniates*, en *Hippocrates Cous*, hebben haar beginſel den doyer, en haar voedſel het wit toegeſchreven. De jonger heeft het behaagt, het tegendeel te gevoelen. Het dier word uit de witte vogtigheid geteelt, den doyer is tot voedſel gheſchikt, daar van word allengſkens de te groeijene leden haar voedſel, toe-ghedient. En voorwaar daar is noch dikmaal een deel van de doyer overigh, als het kieken al volmaakt is, wijl het wit door het broeyen verhit en hard, het geele door koude verſtijft, en door warmte vloeyig wort. Sy worden gekipt oft door broeyen, oft door koeſteren in de aarde: want in Egypten wordenſe in meſt met aarde bedekt, begraven, en inde broey-ovens van *Kairo* komenſe met hoopen voor den dach. Daar werd verhaalt, dat een ſeker Likkebroer te Syracuſe, ſonder ophouden, ſoo langh gewent was te drinken, tot dat de eyren die onder een matte gedekt waren, uitgekipt wierden. By *Plinius* leſen wy, dat *Livia* een ey in haar ſchoot uitbroeide. En *Porta* heeft een vat beſchreven, daarſe ſonder toedoen van de hinnen uitgebroeit werden. De lange en ſcherpe kippen hinnekiekens, de ronde en ſtompe, uit dat deel, 't welk ſcherp is, de hanekiekens. Dat is met een onſeker bewijs-reden van *Ariſtoteles* verhaalt. Het tegendeel leſen wy by *Columella*; de *Wijſgeer* heeft haar drymaal ſeven dagen toe-gheſchreven , en die konnen minder zijn, indiener een warme loght by komt, want de kokingh is een ſekere warmte, maar ſy worden wel door te veel warmte bedorven, en onvrughtbaar, gelijk de Wijnen, als de Moer door de warmte verandert, ſuir werden. *Ariſtoteles* heeft haar vorming, en hoe 't ghemaakte jongh ſijn voedſel neemt, nauwkeurlijk beſchreven. *Aldrovandus* hem gevolght zijnde, heeft ons dit navolgende overgelaten, wy ſullen ſijn woorden voorſtellen. Ik hebbe ſeit hy bevonden, dat op den tweeden dach van de broeyingh, den doyer na den top helde, eenighſins verandert, en in't midden, ghelijk als witagtigh ~~was:~~ waar van *Ariſtoteles* geen gewagh ghemaakt heeft. Maar in eenigh deel van het witte, dat van gelijken verandert was. vertoonde ſich het hanenſaat, 't welk die dry hoedanigheden ſcheen te hebben, die ik nu voor verhaalt heb. Op den derden dach, de ſchaal an het ſtompe einde gebroken zijnde, heb ik geſien dat het wit, en het overige deel van 't ey in de andere ſchaal geſcheiden was; want het wit was enigſins van de ſchaal afgeweken, gelijk wy in alle eyren ſien, die niet heel verſch zijn. Hier van noemt *Plinius* de gheſchifte eyren al geele, welke op den derden dach opgenomen werden. Hy noemtſe geſchift, na 't getuigenis van *Hermolaus*, om datſe verdeelt worden, en het wit van't geel afſcheid. Ik ſagh ook openbaarlijk die dry vlieſen, die ik uit *Albertus* gheſeit hebbe inde eyren te zijn, gelijk uit *Ariſtoteles* ook geoordeelt werd, en het is niet waar dat het tweede vlieſch verſch gheteelt is: want indien dat waar was, ſo ſoude het inde ongebroeide eyren geenſins geſien werden. Maar het is ook inde ſelve, ghelijk ik gheſien heb, doch inde gebroeide witter om de warmte. Op die ſelve dag wierd den doyer geſien na het ſcherpe deel ghekeert te zijn; en dat is 't geen de *Wijſgeer* ſeide. De doyer helt op die tijd na den top, waar het begin van het ey is; want daar grooter warmte, en meerder kragt van ſaat is. Ook vertoonde ſich in't wit, een klein huppelend ſtippeltje, en dat iſt 't welk de *Wijſgeer* het hart noemt. Ik ſag blijkelijk dat daar uit, een ſtammetje van een ader-ſproot, en dat daar twee andere takjes uit voort-quamen, welke die bloe-voerende doorgangen zijn, welke hy ſeide tot beide de vlieſſen die den doyer omvangen, en tot het wit uitgheſtrekt te werden. Ik ben gheheel van dat gevoel, dat die doorgangen aderagtig zijn, en kloppen, en datter ſuiver bloed in behouden werd, 't welk totte teeling van de voornaamſte delen als lever, long, en diergelijke bequaam is. So dat de *Wijſgeer* wel geſeit heeft, dat op den derden dach ſich tekenen vertonen, of de eyren vrughtbaar zijn of niet: hoe wel die waarneming in de eyren van grooter vogelen, als Swanen, Ganſen, en diergelijke geen plaats heeft. Want in ſodanige gelijk de ſelve *Wijſgeer* getuigt, vertonen haar die tekenen een weinig trager. Op den vierden dach ſag men twee ſtippelen, van welke ider ſich beweeghde, welke ſonder twijfel de lever en 't hert zijn geweeſt, welke delen, de ſelve geſeit heeft, haar op den derden dach inde gebroeide eyren te vertonen. Haar vertoonden noch twee ander ſwarte ſtippelen, namentlijk de ogen: en nu had ſich de doyer opentlijk na het ſcherpe deel van't ey, daar de warmte, en de kragt van 't ſaat grooter is, begeven; want dat word tot teeling van het vleeſch, gelijk in alle andere dieren, die haars ghelijke baren, van het ſaat ghetrokken. Op den vijfden dach wierd die ſtippel, die wy geſeit hebben het hert te zijn, niet meer gheſien te bewegen, maar bedekt te zijn, en die twee aderagtige doorgangen wierden openbaarlijk gheſien, doch de een was grooter als de ander: En het is niet waar dat *Albertus* geſchreven heeft, datſe geſien werden in het vlieſch, 't welk het wit omvangt: ten ſy hy mogelijk ſulkx van het derde vlieſch geſeit heeft, daar openbaarlijk aderen in zijn, want daar anderſins geen teken van eenighe ader was. Door de ingeboorne kragt van die aderen, wort het overige gedeelte van't ey in een verw, als een ſtroyhalm, verandert. Daar wierden ook enige takjes geſien na die plaats te lopen, daar het hooft ghevormt werd, om daar heen het ſuiverſte bloed, waar van het hooft, en daar in de herſſenen ghemaakt werden, mette vormende kragt over te brengen: Het gebouw van 't hooft was noch heel ruw, en wanſchapen, de ogen waren ſienlijker, en ſo groot als een Erweet. Den volghenden dach het opperſte van de ſchaal van't ſtompe eind weg-genomen, en de twee eerſte vlieſſen weg-geworpen zijnde, vertoonde ſich het derde openbaarlijk, met adertjes beſet: Hier van meen ik datte *Wijſgeer* geſproken heeft, als hy ſeit: Het vlieſch is ook met bloedighe veſelen onderſcheiden: En dit kan na mijn oordeel de nagheboorte ghenoemt werden. Daar na waſſer tuſſchen dit, en 't vierde vlieſch, 't geen de vrugt omving, een waterige vogtigheid: dien ik geloof het weyagtige deel van 't wit te zijn, welk na 't kippen van de vrugt noch over blijft, als totte teling onnut. Dat vlieſch, ſchijnt *Ariſtoteles* an te wijſen, ſijn oorſprong van die doorgangen der aderen te hebben, voor ſo veel het door de kraght der veſelen, die van die aderaghtighe doorgangh geſproten zijn, in een bloedighe verw verandert werd. Daar na ſach men de vrugt ſich bewegen, en de ogen waren grooter als in den voorgaanden dach: Maar de onderſte deelen, als de borſt, buik, en voeten waren noch heel onvolmaakt, en konden niet onderſcheiden werden, en de bek was ſlijmagtig: ſo dat *Ariſtoteles* wel geſeit heeft: Het onderſte deel van't lichaam, word in't begin niet geſien, door enig lid van 't bovenſte gheſcheiden te werden. Het hooft was grooter als het gheheele onderſte deel van 't geheele onder-lijf. Op den ſevenden dach, het vierde vlieſch gheopent zijnde, ſagen wy de vrught noch gheheel klein en onverſcheiden,

den, maar met groote ogen, en haar dryerley vogtigheid, te weten de glaſagtige, waterige, en Kryſtalijne. Het hooft gheopent zijnde, ſagen wy de herſſenen opentlijk, maar de overighe delen minder, waarom de *Wijſgeer* ſeide. Een weinigh daar na (hy verſtaat na mijn oordeel den vijfden dach, en den negenden inſluitelijk) word het lichaam van het Kieken onderſcheiden, het is eerſt klein, en wit, met een ſchijnbaarlijk hooft, en groote opgeblaſe ogen, met welke het lang ſodanig blijft, gelijk wy ook gheſien hebben: En de ogen ſeit hy verminderen weder langhſaam, en trekken haar tot een behoorlijke grootte in; 't welk waaragtig is, want op den veerthienden oft vijfthienden dach vallenſe weder in door de uitwaſemingh van de ſwakke warmte. Op den achtſten wierden de groote ogen noch weder gheſien, die by na ſo groot als een Erweet waren. Het geheele lijf beweegde ſich doen heel ſeer, en de ſchenkels, en vleugels begonden nu onderſcheidentlijk geſien te werden. Nochtans was ondertuſſchen de bek noch ſlijmerigh. Maar ymand ſal mogelijk vragen waarom de opper delen eerder als de onderſte, in die vormingh ſich vertonen? Dien ik wil geantwoort hebben, dat de vormende kragt ſterker inde opperſte als benedenſte delen is om dat die geeſtagtig, en dienvolgens meer warmte hebben. Maar al wat ik op deſen dach ſag, vertoonden ſich 's ander-daaghs opentlijker. Op den thienden dach was het hooft niet meer grooter als het geheele lijf; maar nochtans groot, gelijk wy ook inde jonge Kinderen ſien: doch de oorſaak van de grootte, is de vogtige geſteltenis der herſſenen. Maar dat *Ariſtoteles* ſeid dat de ogen grooter als bonen zijn, dat is geenſins waar, indien hy van onſe ghemene bonen geſproken heeft, wijl ſy de grootte van een Erweet niet te boven gaan; en hier uit kan ymand niet ongerijmt oordelen dat de bonen van de oude, rond geweeſt zijn. Nocht het is ook waar dat hy ſeit, datſe dan ook geen oogappel hebben; want deſe vertoonde haar niet alleenlijk op deſen dagh, maar ook op de twee voorgaande, met al haar delen en vogtigheden. Maar dat hy ſeit, als'er 't vel afgetrokken was, datter niet hechts ſich vertoonde, maar alleenlijk een witte vogtigheid die teghen 't licht flikkerde, en niet anders, dat ſchijnt hy van de Kriſtaline voghtigheid geſproken te hebben, die nochtans niet alleen ſich vertoonde, maar de glaſagtige, en waterige van gelijken, ſo dat de *Wijſgeer* hier niet weinigh gedwaalt heeft, gelijk mede *Albertus*, die meent datter op die tijd niet dat hard oft knobbelagtigh is gevonden werd, wijl de Kriſtaline vogtigheid hecht, en geheel ſienbaar is. Op die ſelven dach heb ik ook geſien het ingewand, de lever, het hart, en de longh: maar het hart, en de lever waren witaghtigh: en de bewegingh van 't hart vertoonde ſich niet alleenlijk, eer ik de vrught opende, maar de borſt doorſneden zijnde, ſich ook te bewegen. Het kieken was in het vierde vlies, 't welk met veel aderen vervult was, ingewonden, op dat het in de voghtigheid niet leggen ſoude. Ik ſagh ook dat de navel-aders omtrent den aars na den navel liepen, en daar in ſchoten, op dat de vrught daar door ſijn voedſel trok. Ik heb noch geſien dat *Ariſtoteles* niet angemerkt heeft, op den rugh omtrent de ſtiet, de vederen ſwartagtigh te zijn, niet ongelijk het vel van een menſchen kinne, daar het hayr afgeſchrabt is. Den volgenden dach waren deſe dingen al t'ſamen openbaarder, en in 't uitterſte van't opperſte bekje was iet witagtighs, dat kraakbenigh, en hardagtigh, en op den thienden dach weder meer ſienbaar was. Het was rond, niet ongelijk een geers-graan. De natuur de alderſnedighſte Baarmoeder der dingen, ſchijnt dat daar gemaakt te hebben, op dat het kieken met ſijn bekje, oft de adertjes, oft vliesjes, oft eenige tengere deeltjes niet ſoude quetſen. De vrouwen ſegghen datte kiekens gekipt zijnde, niet eten konnen, voor dat, dat ſelve wegh-genomen is. Op den veerthienden dagh was het geheele kieken vol vederen. Op den vijfthienden vertoonden ſich de witte nagelen an de klauwen: maar op den ſeſthienden dach, dacht ons geraden het ey op ſijn ander tegen overſtaande eind te openen, alwaar ſich, het angeboren vlieſch doch maar alleenlijk een, en dat wit openbaarde: want het ander, dat ik op 't ander altijd geſien hadde, quam hier geenſins te voorſchijn. Derhalven twijfelde ik, of dat alleenlijk tot beſchermingh van het wit moght gegroeit zijn, als het ey niet verſch is, oft tot beſchermingh van het kieken in een gebroeit ey. Want het ſchijnt alle daghen meer, en meer af te ſcheiden, en de vrught te volgen, welk door haar ſwaarte om laagh ſakt. *Ariſtoteles* ſchijnt ook met deſe woorden te kennen te geven, datter maar een vlieſch is. De eyren ſeit hy, zijn ſomtijds op deſe wijs geſtelt, het eerſte, en leſte vlieſch is an de ſchaal van het ey gelegen, en niet 't geen an de ſchaal ſelf gewaſſen is, maar een ander dat onder dit leit. Daar in is een witte vogtigheid, gelijk oft hy ſeide, alle de delen zijn in een ey aldus gheleghen: te weten, het eerſte, en 't leſte vlieſch is ande ſchaal van 't ey gelegen. Hy verſtaat na mijn oordeel, door het eerſt en leſte vlieſch, die vlieſen die verſch in 't gebroeide ey gegroeit zijn, te weten die gene, welke ik ſomtijds de derde nageboort, en het vierde, dat het kieken omwind, genoemt hebbe; Want als hy ſeid dat het de ſchaal niet angegroeit is, betoont hy dat het niet het eerſte oft tweede is, 't welk an't andere eind gevonden werd. Hy ſchijnt dan dit angegroeide oft eerſte, oft tweede uit te ſluiten, en het derde te verſtaan, 't welk ik dikmaal de nageboorte genoemt hebbe: maar als hy ſeid, doch het ander dat onder dit gelegen is, verſtaat hy de ſelve nageboorte, te weten welke onder de ſchaal leit, 't welk hier uit voornamentlijk blijkt, om dat hy ſeid datter een witte vogtigheid in is; want die

word,

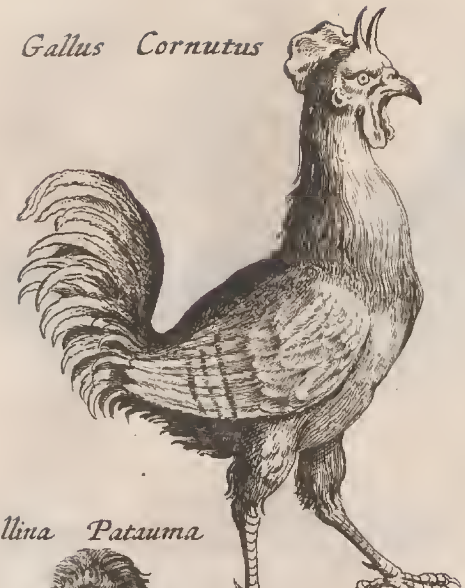

Gallus Cornutus

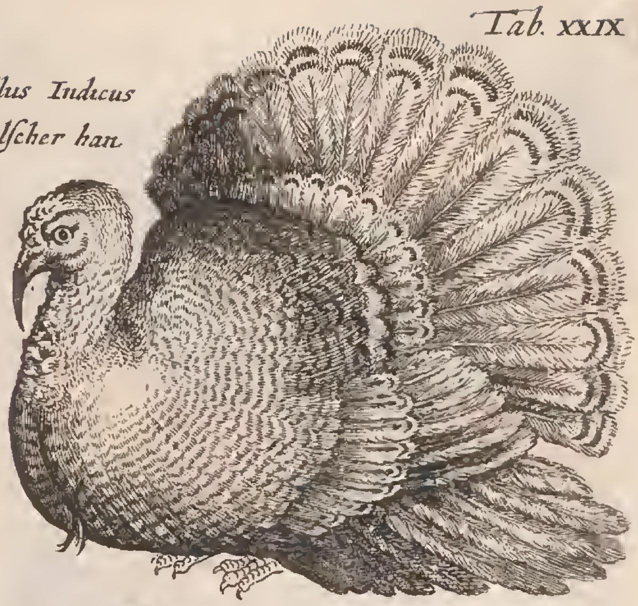

Gallus Indicus
Welſcher han

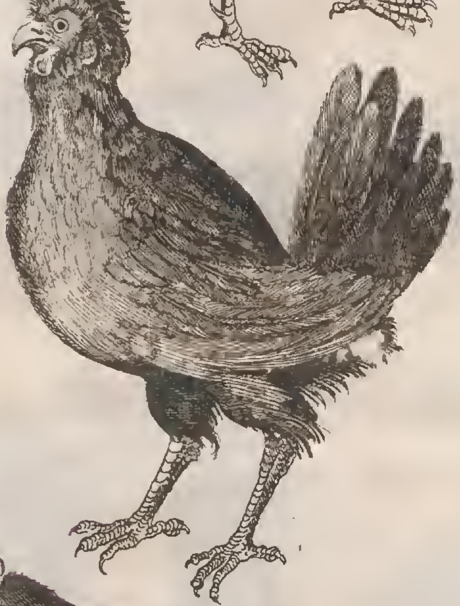

Gallina Patauina

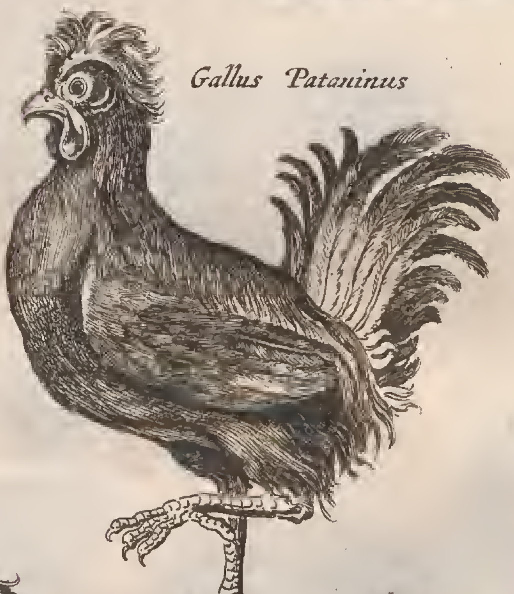

Gallus Patauinus

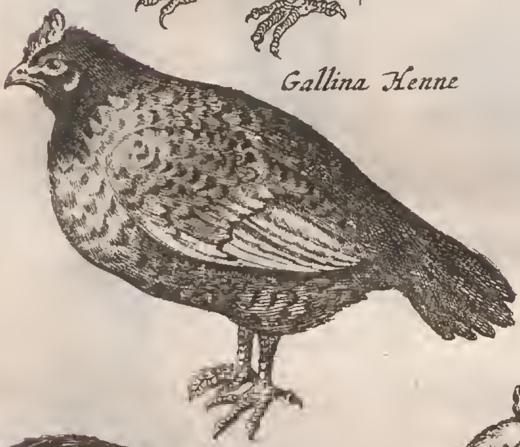

Gallina Henne

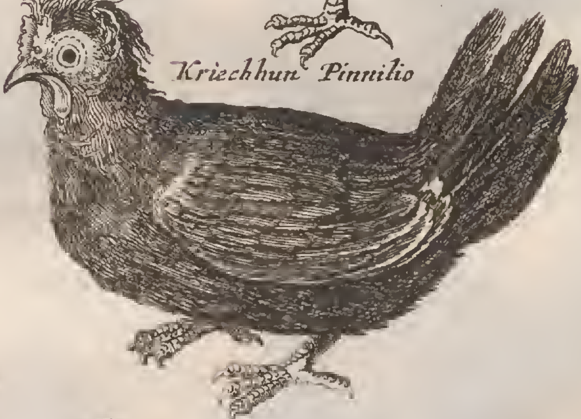

Kriechhun Pumilio

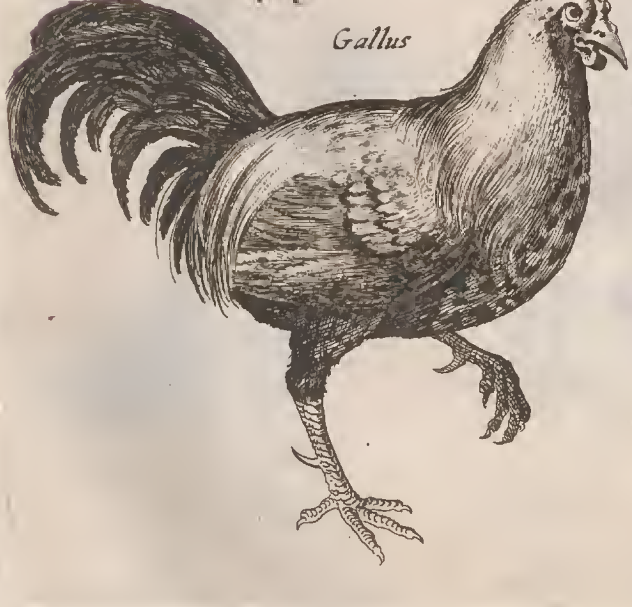

Gallus

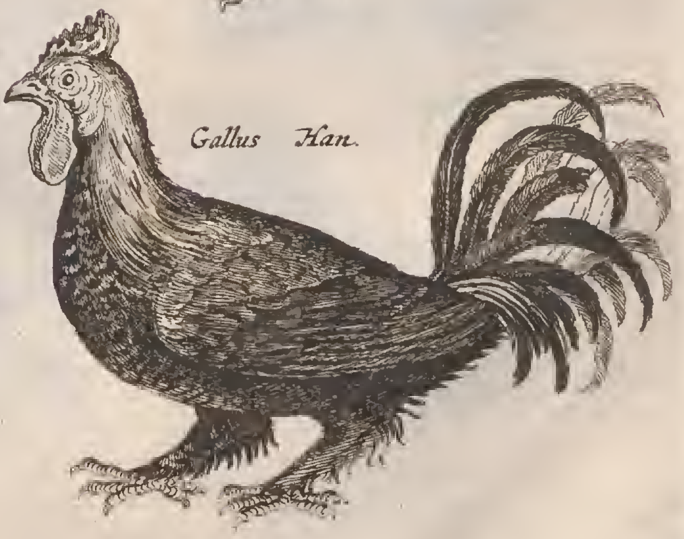

Gallus Han.

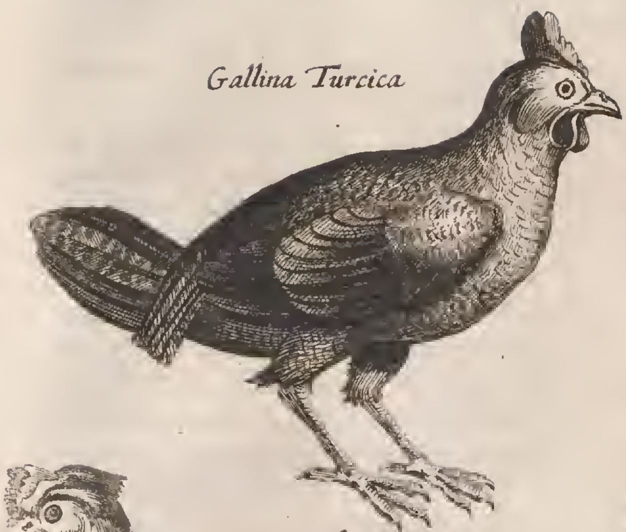
Gallina Turcica

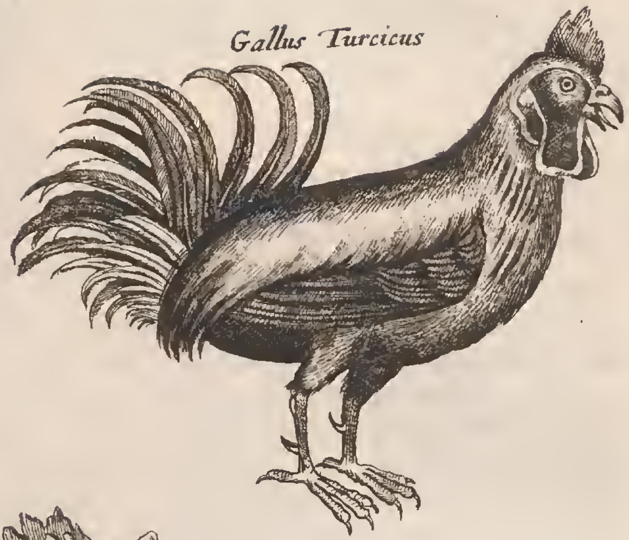
Gallus Turcicus

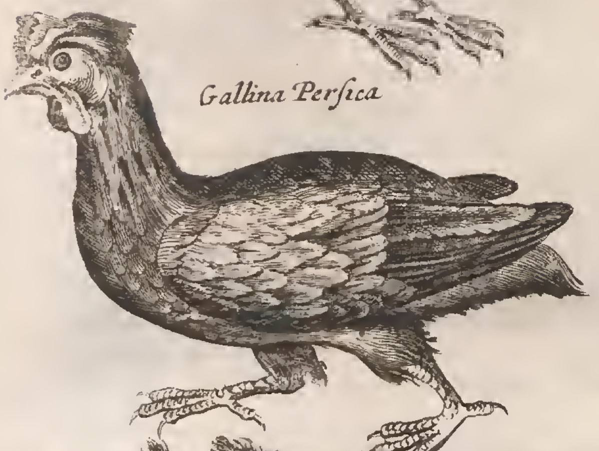
Gallina Perſica

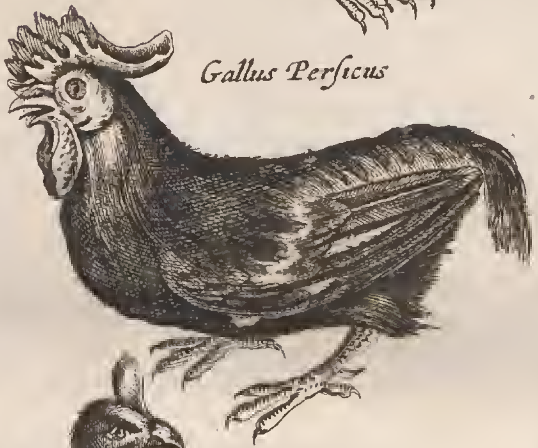
Gallus Perſicus

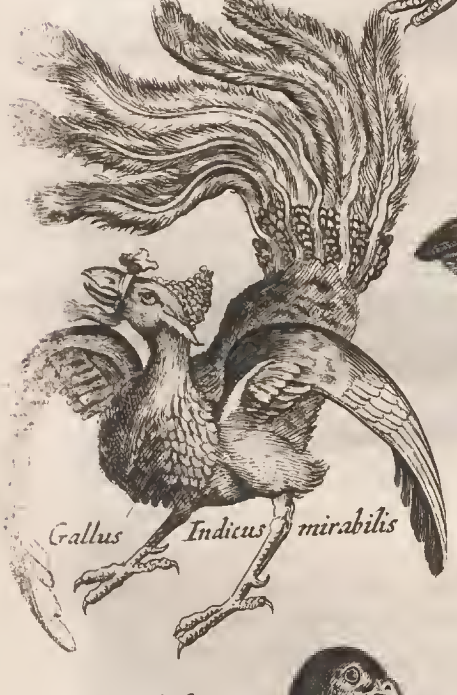
Gallus Indicus mirabilis

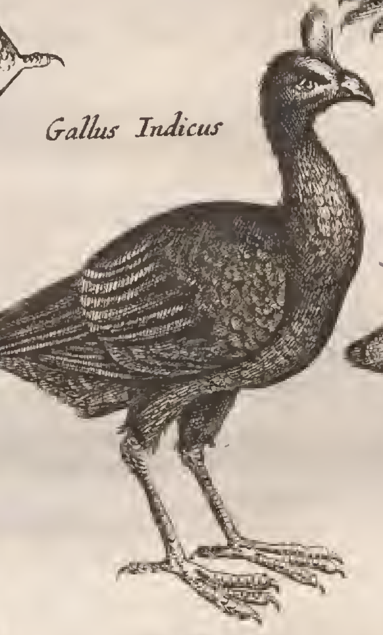
Gallus Indicus

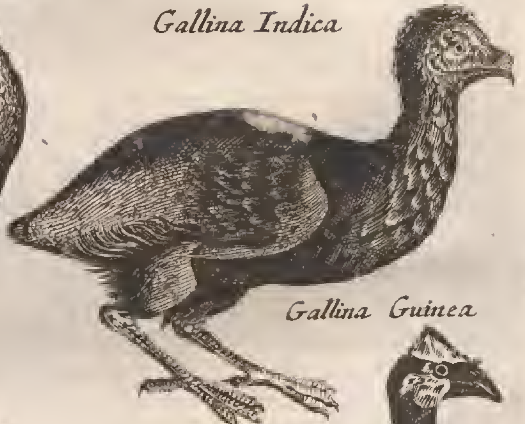
Gallina Indica

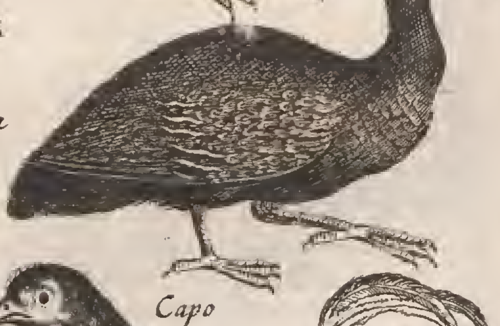
Gallina Guinea

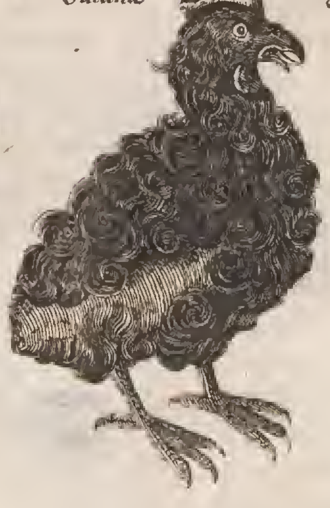
Gallina lanigera

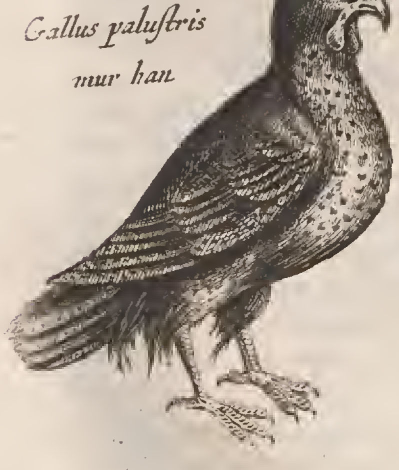
Gallus paluſtris mur han

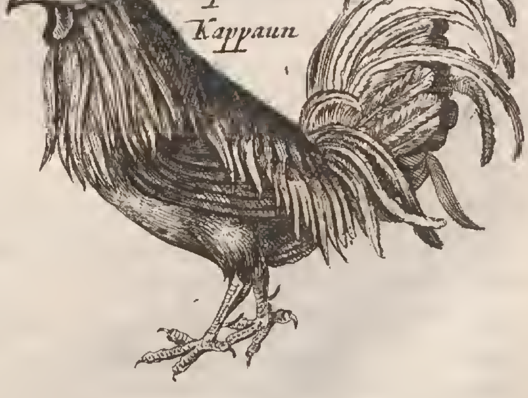
Capo Kappaun

word, gelijk ik boven geſeit hebbe, tuſſchen het derde, en vierde bevat. Hierom word *Sueſſanus* van een merkelijke dwalingh overtuight, die uit Epheſius, door het eerſte, dat verſtaat, 't welk an de ſchaal hanght, maar door het leſte, dat, 't welk om het wit hangt. Al dit, van ons angemerkt zijnde, vertoonde ſig dagelijks klaarder, gelijk in een volmaakt Kieken. Op den twintigſten dach, de ſchaal van de broedhen afghenomen zijnde, quam het Kieken op het twee-en-twintighſte uur van ſich ſelf uit. Naar het uitkomen heb ik inde ſchaal de twee witte angegroeide vlieſen, mette twee andere die in't broeyen gheteelt werden, ghevonden, te weten de nageboorte, en dat 't welk het Kieken ſelfs omwonden hadde, in't welk noch enige witagtige vogtigheid was. In't Kieken ſelf vertoonden ſich noch klaarlijk die dry navelvaten, te weten twee ſlag-aderen, en een Leverader, en de mont van de navel was ſeer t'ſaam-getrokken. Maar de ader ſagh men door een ander tak; die daar recht na toe liep, inde Lever ſchieten. Het was wonder datter ſich buiten dat niet geels vertoonde, wijl nochtans inde holligheid van den buik, waar de darmen zijn, omtrent den aars, het Kieken dat door den navel by na geheel hadde ingeſlokt, t'ſamen met het vijfde vlies, welk dat omwonden hadde. Maar daar was ſo veel geels in, datter nauwlijk tweemaal ſo veel in een ongebroeit ey is. *Ariſtoteles* ſchrijft ook, indien op den thienden dach den buik werd opgeſneden, datter nog iet geels in geſien werd. Maar het is voornamentlijk anmerkens waardig, hoe ſodanigen vlies, 't welk wy geſeit hebben dat t'ſaam met den doyer van het Kieken verſlonden werd, daar na word uitgheworpen. 't Schijnt dat men ſegghen moet, dat het door den ſelven wegh, te weten, de navel moet uitſchieten, oft door den aars 't welk ik liever gelove. In dit vlies worden twe vaten ingeplant, van welke het een, een ſlag-ader te zijn, en van 't hart voort te komen, de kloppingh ſelf te kennen geeft: Het ander is een ader, welke na de darmen loopt, en den door-voerder van het geel is: De Lever was heel geel gheverwt: mogelijk om datſe van de doyer door de aderen angetrokken, gevoed werd. *Tot hier toe Aldrovandus.* Het verſtand heeft de ſchatten der natuur noch vermeerdert. Gy ſult hinne-kiekens hebben, indien gy de eyren, mette volle Maan onder legt. Sy ſullen van de ſelve verw zijn, waar mede de eyren ghewerwt werden; gy ſult heel ſchone krijgen, indien de hin met het mannetje van een Ringh-duif, ghepaart heeft; en om van geen wanſchepſels bekommert te zijn, daar is van *Ian Baptiſta Porta* ſonder oorſaak in voorſien. Gemeenlijk komen in een overvloedige dragt, om dat de vrught an malkander vaſt hangt, veel wanſchepſels voort. En het is niet ongemeen, dat men twe en vier kiekens geſien heeft in een ey, en dat nochtans de doyers met geen vlieſen geſcheiden waren.

II. LID.

Van de Hanen en Hinnen in't byſonder.

I. STIP.

Van de Patavinſe Hinnen, Kruip-hinnen, en enighe andere wanſchepſels.

TOt hier toe van de Hanen en Hinnen. Nu komen ons in 't byſonder de hinnen voor, de Kruiphin, de Paduaanſe, de Turkſe, Perſiſe, de Schotſe wilde, de Poelhinnen, de Indiſe Hanen en Hinnen, de Guineſe, en Kapoenen. De Kruip-hin welken *Aldrovandus* beſchrijft, was by na gheheel ſwart, de grootſte pennen van de vleugels waren in 't uitterſte witagtig, en an den hals met vlekken halfmaans wijſe rond verſien, de ogen had een ronde geelverwige plek rondſom belopen, het hooft was gekruift, de kam en lellen waren heel rood, en de nagelen heel wit.

Uit de Patavinſe was de Hin uitten ſwarten groenagtig, ſy had een kam die heel rood was, het velletje omtrent de gaten van de oiren was wit. Het Mannetje was van vijfderlei verwen, ſwart, wit, groen, rood, en geel: men heeft ſomtijds hinnen geſien die geheel wit, en ghekamt waren. Daar iſſ'er een gheſien die tuſſchen twe mueren in een ſteenaghtighe ſefſtandigheid verandert was, welkers ſtart ſonder vederen, ghelijk een ſtekel-Varken, over eind ſtont. Daar zijn'er ook met ruighe voeten, welkers beſchryvingh ghy by *Aldrovandus* ſien kont. De Haan had een dubbele, doch niet al te grooten kam: Daar zijn ſomtijds ook wanſchepſels gheſien. Ik verſwijg die hin, welke dry voeten, en de derde omtrent den aars uitgewaſſen hadde: Een kieken welk met even ſo veel verſien, den derde gelijk als uitte ſtiet uitſtak. Ik ſal van die niet ſpreken, welken de voet uit den aars gewaſſen, met vijf klauwen verſien was, oft die ghelijk als vier voeten hadde, van welke de voorſte bleek en onvolmaakt, de achterſte geel en volmaakt waren; ook van die geen die der vijf hadden, en van dat kieken 't welk vier vleugels hadde, en niet alleen de ſtand der pennen van de vleugels verkeert, maar ook de vederen van den nek tegen het hooft an opgekrolt hadde, gelijk *Tagliaferus* in ene heeft anghemerkt. Maar den Haan die in 't Hof van den Hertogh van Toſcana gheſien wierd, die had het hooft en de lellen uit vederen beſtaan, ghelijkende de pluimen, daar de Soldaten haar helmen mede vercieren, en in't voorhooft twee pennen als twe opgherechte hoornen; en ook twee an beide zyden van den bek omtrent de neuſgaten; die in haar uitterſte kleine pluimtjes ghelijk als hayrtjes van haar gaven, en een in den nek, die in't beginſel by na met ſodanighe hayren verciert was; de vederen over het gehele lijf geleken ſchobben. Omtrent de ſtiet daar de ſtart

Aldrov: l.14. Orn: cap. 5.

uit gaat ſag men een ronde witaghtige knobbel; de ſtart die vleeſagtig, ſonder hayren, in't einde eenige witte vlekken hadde, hingh neerwaarts; de ſchenkels waren ghelijk als met Laarſen overtrokken.

II. STIP.

Van de Turkſe, Perſiſe Hinnen, van de Schotſe vvilde Haan, en van de Poelhinnen.

DE Turkſe haan, welcken *Aldrovandus* beſchrijft, was wit van lijf, an de buik, en op de vleugels ſwart, de ſtart was ten deel groen, ten deel ſwart, met blauwaghtighe ſchenkels, en voeten; over 't hele lijf was hy hier en daar met ſilvere en goude ſtrepen onderſcheiden. De hin was geheel wit, overal met ſwarte plekken beſait, de voeten waren blauwaghtigh. Noch iſſer een ander geſien met blauwe voeten uitten ſwart en witte gevlekt. Achter een vleeſchſige Kam, hadſe noch een ander van witte vederen als een Lewerk, gelijk in de beeltenis te ſien is.

De Perſiſe had een Kam als een ſtart, aſchgrauwe voeten, en hy was ſelf geheel ſwart, en de hinnen waren geheel yſer-grauw.

De Schotſe wilde haan, was van vleeſch; en grootte de Phaſant gelijk, met ſwarte vederen, en heel rode oogſchellen. Het Mannetje was an den hals, borſt, vleugels, dybenen met rode ſtippelen beſprengt. Het Wijfje vaalagtigh, was met ſwarte plekken onderſcheiden, en haar oogſchellen en de baarden zijn in beide met ſwarte plekken beſait. Deſen is gelijk die gene, welk *Turnerus* Morhena noemt: want 't Mannetje is geheel van een glimmende ſwartheid, uitgenomen dat deel vande ſtart, 't welk den aars dekt, en wit is; de kop is rood, met een hoornvormige krul bedekt, en omtrent de wangen hangen twee Lellen die rood en vleeſchagtigh zijn. Het Wijfje is geheel met vlekken onderſcheiden, en word nauwlijks vande Patrijs, ten waar ſy grooter, en roſch waar, onderkendt. Sy leven in woeſte plaatſen, en die met Heyde beſet zijn. Sy eten Graan, en de bovenſte toppen van de Rakette.

De Poel-haan is donker en geelagtigh van lijf, en over al met ſwartagtige ſtippelen onderſcheiden. Of het de ſelve is, die ſich van Graan onthoud, en de jonge uitſpruitſels van de Cijtiſus eet, gelijk *Boetius* verhaalt, is in twijfel.

III. STIP.

Vande Indiſe Hanen en Hinnen.

ALdrovandus geeft ons twee Indiſe hoenderen: de eene heeft oiren, dry klauwen, geen vogels in ſchoonheid wijkende. Den bek heeft hy in 't opperdeel krom, en geheel rood; het hooft, de borſt, en gehele buik met een rode verw, die in de borſt met kleine roſagtighe ſtippelen, in den buik met veel grooter, daar een witte ſtreep, dwars doorloopt, verſien. Hy hadde twee Kammen, een vleeſaghtigh, welke omtrent den bek is, en tuſſchen welke en den opperbek, een langhaghtige blauwe ſtreep doorliep: den anderen met kleine geele veertjes omtrent de eerſte kam, daar na met grooter, die eerſt opwaarts klimmen, en daar na nederdalen, verciert. De ogen hadden by na de ſelve ſtand als in de menſchen, te weten langhagtigh, en in 't midden geſtelt: hy had opgerekte oiren die van den Eſel gelijk. De vleugels verſcheiden geverwt, een dobbele ſtart, de eerſte heel klein, uit vijf heel rode pinnen beſtaande: een ander uit negen heel lange, die verſcheiden gheverwt waren. Van den opperhals ende ſtiet hingen eenige blauwe vederen met witte ſchaghten verciert. Den anderen noemt hy eenvondiglijk de Indiſe; die was over 't gehele lijf ſwart, de bovenbek krom, en beide na 't hooft toe geelverwig, en 't overige ſwart. Daar de andere de neuſgaten hebben, daar ſagmen een rood en geelagtige knobbel, omtrent de grootte van een Kars; in plaats van een kam, had hy krullen, en had nocht ſtart nocht ſporen. De ſchenkels waren met witagtige ſchobben beſet. De ſelve geeft ons noch dry Indiſe hinnen; een donkerverwigh van lijf, met een ghekruifde kop, den bek in 't midden gebult uitten witte met ſwarte plekken verciert, de dybenen uitten yſergrauwe geel, ſonder ſtart, en met een ſtuit ſoo kaal als een Aap; de ander was van den bek tot het einde vande ſtart, klein van lijf, naar het blauw hellende, met een krom en roden bek, een lange ſtart gelijk in den Exter uitgerekt, wit en met ſwarte ſtrepen beſprenght, en had op 't voorhooft een groote knobbel, in geſtalte als een vijg, by na blauw geverwt; de derde was donker geverwt, an den hals en vleugels naar het aſchgrauwe ſtrekkende, met een roden bek, maar niet krom, en had op 't voorhooft een knobbel, den anderen gelijk, en wierd Numidiſe ghenoemt.

IV. STIP.

Vande Guineſe Hoenderen.

Bellon: l. 5. de Avib: c. 9.

DE Guineſe hoenderen, alſoo genoemt van haar landſtreek, worden ook nieuwe Turkſe hoenderen genoemt. Van lijf gaan ſy nauwlijks onſe hoenderen te boven, en zijn de ſelve in wijs van leven en ſtem by na gelijk; ſy hebben by ſonder een boſch hayr op haar hooft, welk naar vooren toe gebogen werd, van het eerſte wervelbeen oft halsbeen, naar het achter deel van 't hooft voortgaande. Alſoo heeft ook *Geſnerus* de Moorſe haan uit Cairo beſchreven: het is ſeit hy een ſchone vogel, in grootte en geſtalte van lijf, bek, en voeten de Phaſant gelijk, met een hoornagtigen top, in een hoornagtigh ſpits achterwaats afhellende, en voorwaarts ſagtjes in de hooghte verheven ghewapent. De natuur

ſchijnt

Tab. 32

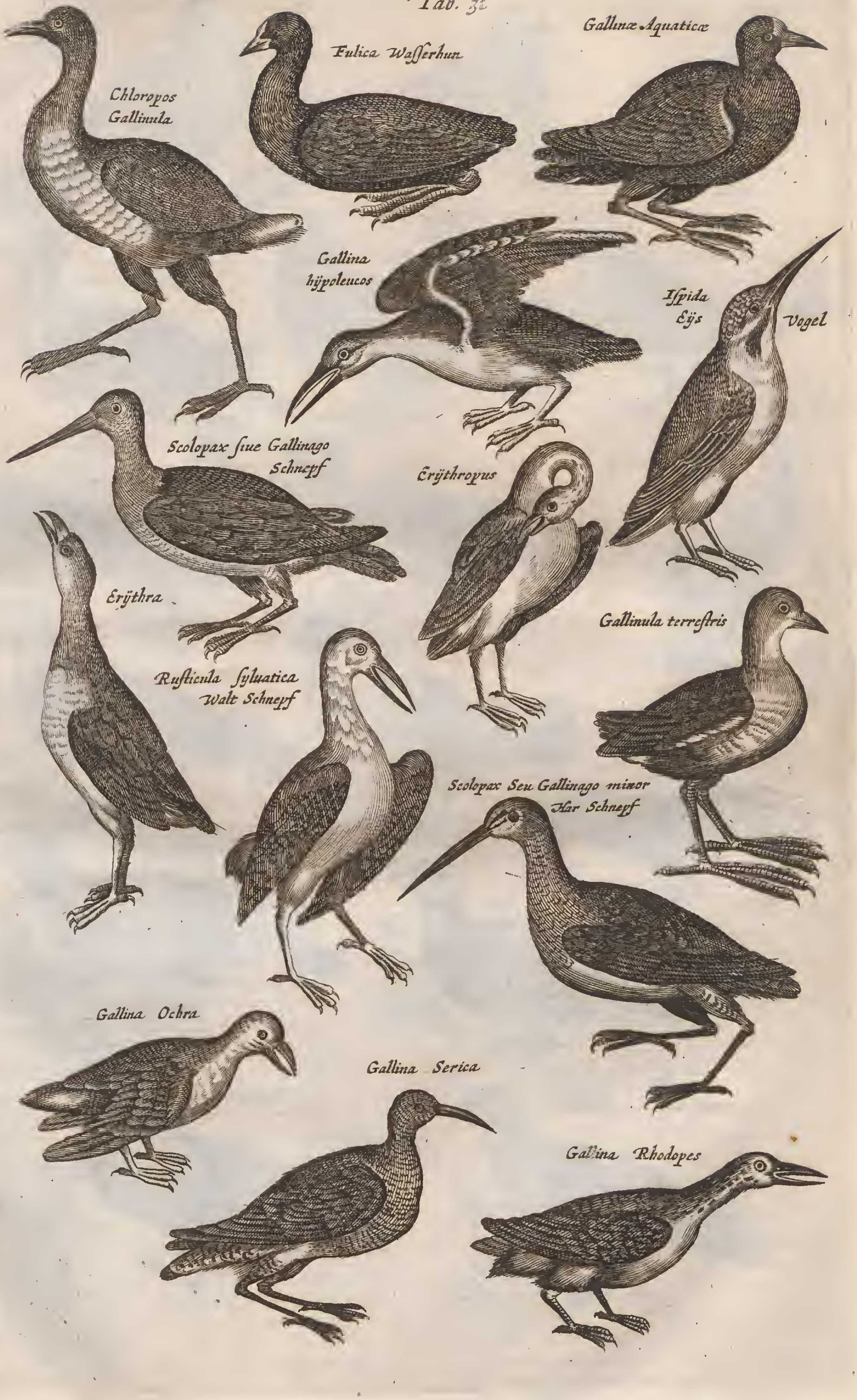
Chloropos Gallinula
Fulica Waſſerhun
Gallinæ Aquaticæ
Gallina hypoleucos
Iſpida Eÿs Vogel
Scolopax ſiue Gallinago Schnepf
Erÿthropus
Erÿthra
Gallinula terreſtris
Ruſticula ſyluatica Walt Schnepf
Scolopax Seu Gallinago minor Har Schnepf
Gallina Ochra
Gallina Serica
Gallina Rhodopes

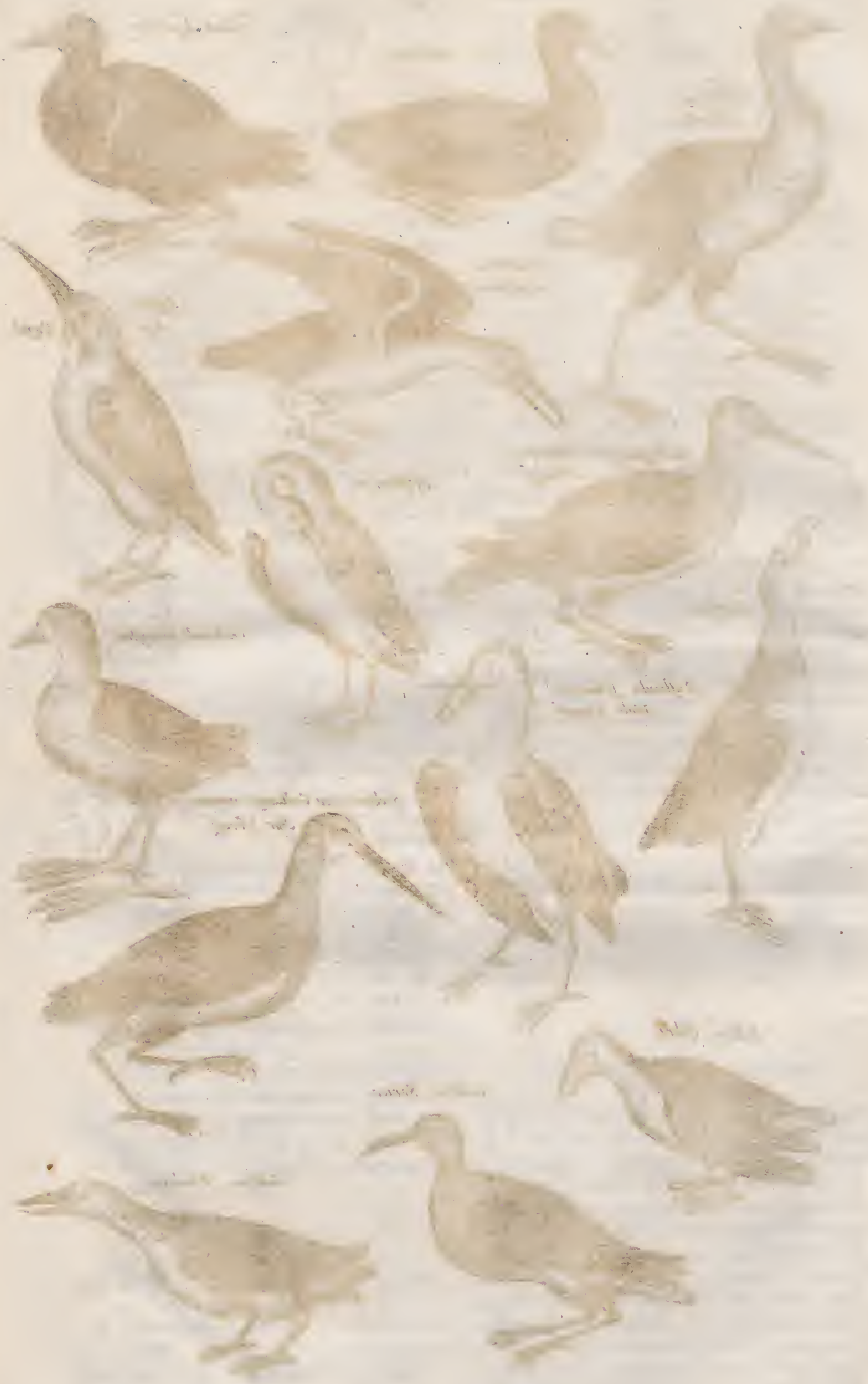

Tab. 32

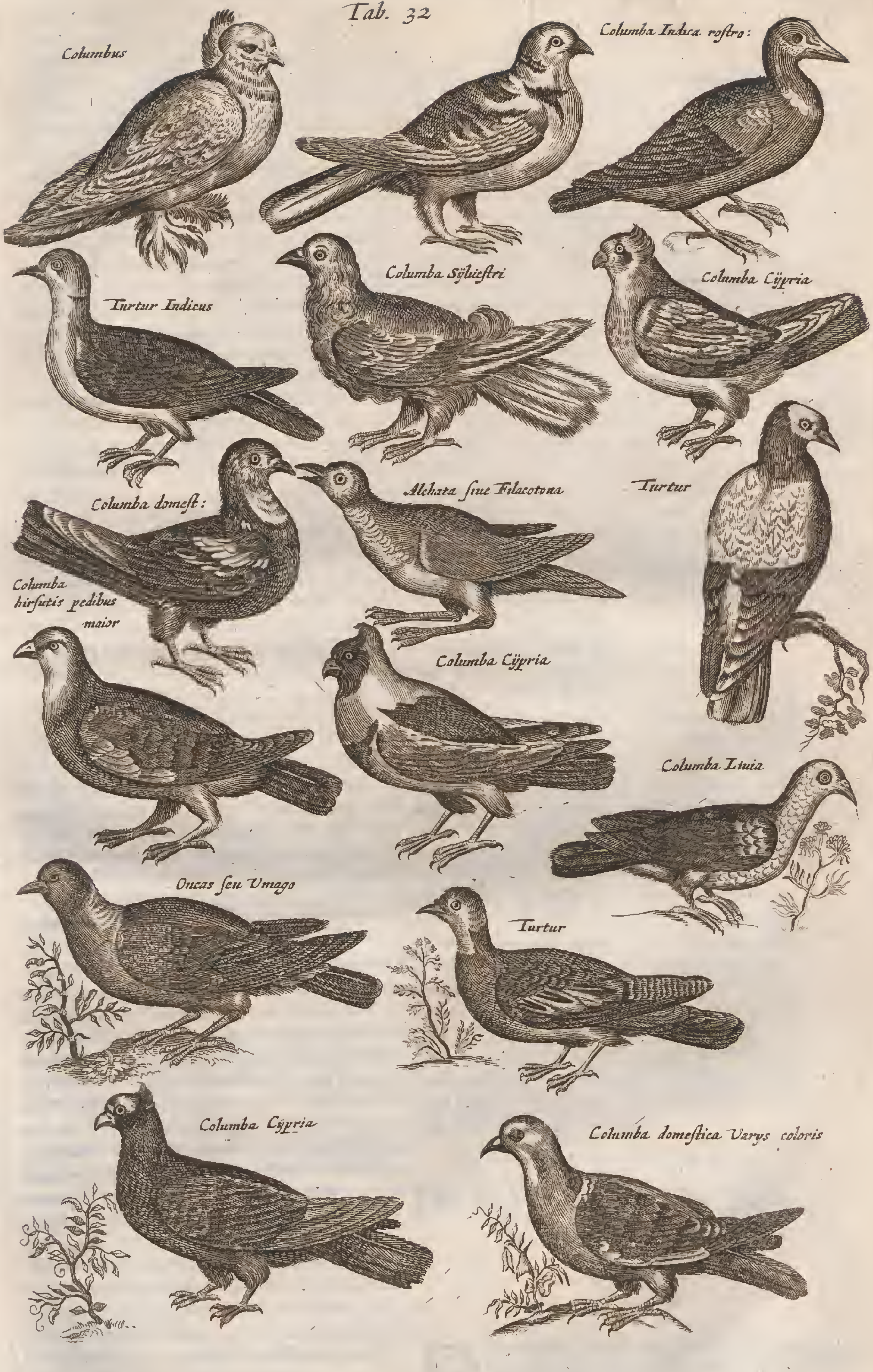
Columbus
Columba Indica roſtro:
Turtur Indicus
Columba Sÿlueſtri
Columba Cÿpria
Columba domeſt:
Alchata ſiue Filacotona
Turtur
Columba hirſutis pedibus maior
Columba Cÿpria
Columba Liuia
Oncas ſeu Vmago
Turtur
Columba Cÿpria
Columba domeſtica Varÿs coloris

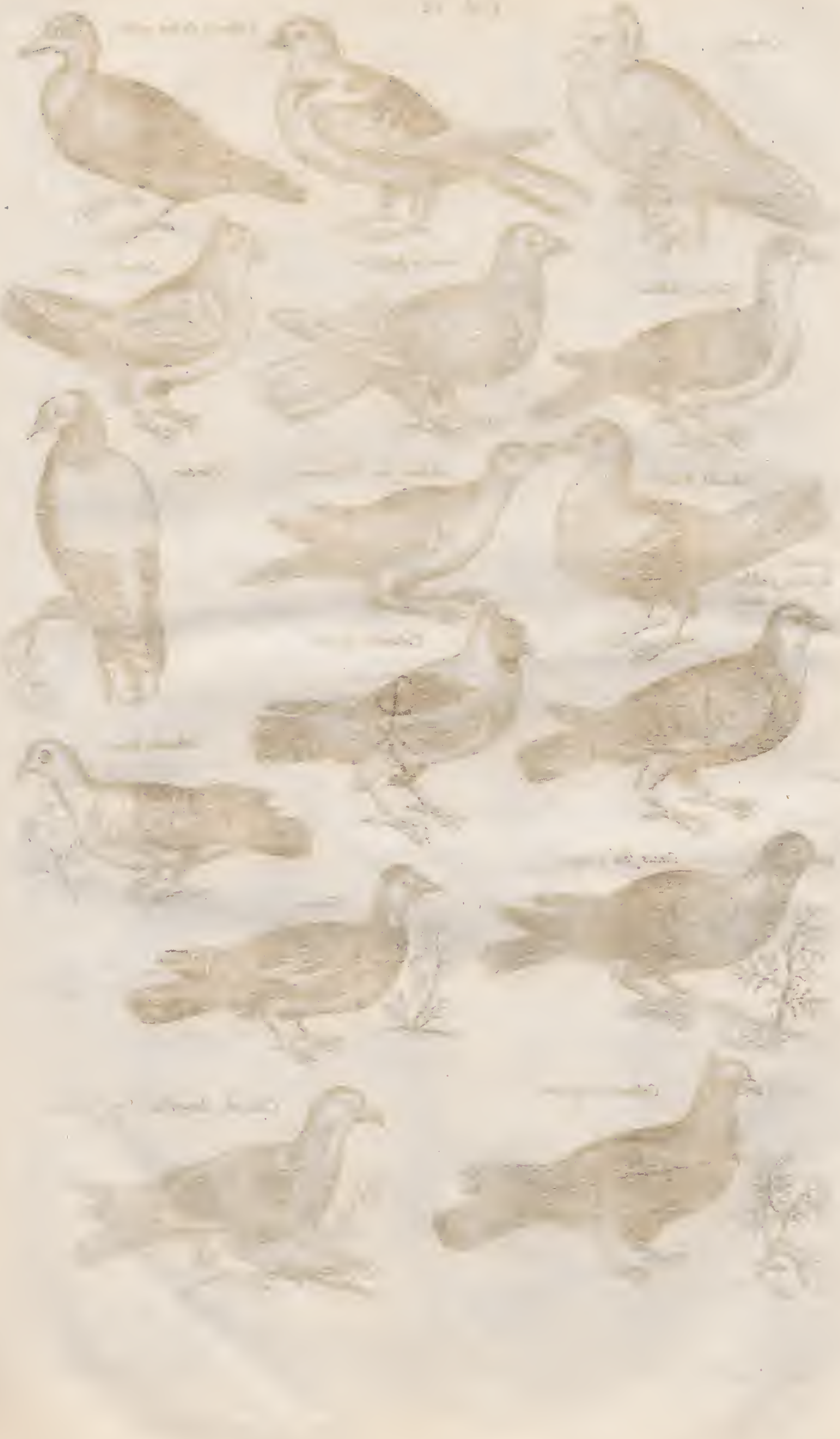

ſchijnt die an 't onderſte deel van 't hooft met dry boorden malkander ontfanghende, t'ſaam te voegen, en te binden: tuſſchen de ooghen en oiren iſſer wederzijds een van de ſelfde verw, metten top van 't hooft: ſo dat hy hem op de kop ſtaat, op die wijs, als den Hartoghs hoedt, den Veneetſen Hartogh. Hy is onder rondſom, daar hy ſich recht opwaarts heft rimpelagtiger, inden opperhals na het achter-hooft toe, waſſen eenige ſteile ſwarte hayren die omgekeert ſtaan; de ogen zijn geheel ſwart, gelijk mede in 't ronde de oogſchellen, en ooghayren, uitgenomen een plek in 't opperſte en achterſte deel van beide de winkbrauwen. Het onderſte van 't hooft is wederſijds inde lengte met eenigh eeltagtig vleeſch, rood van verw beſet, 't welk de natuur gewilt heeft, op dat het niet neer hangen ſoude, dat het als een Lel ſoude gefronſt werden, en in twee ſcherpe nitſteekſels achterwaarts van 't hooft bevrijd ſoude eindigen. Uit dit vleeſch verheffen ſich wederſijds enige kliertjes, waar mede de neuſgaten rondſom beſet werden, en het hooft in 't voorſte deel van den overigen bleken bek geſcheiden werd. Deſe onderſte randen worden an den bek, onder ider neuſgat ſachtjes gefronſt: dat tuſſchen den top van 't hooft en dit vleeſch is, daar wordenſe an de recht en ſlinker zijde met een dobbele ſchobagtige naat getekent: in 't achterſte met geen, maar zijn glat, en met eenige ſtippelen van haar verw beſprenght; hy is in de keelgaten nauwkeurigh purperrood: op het overige lijf vertoont ſich een verw, ghelijk die geen welke onſtaat, indien ghy ſwart en wit blommeel, dat fijn gemalen is, ligtjes op een donkere verw ſtroyt, maar niet vermenght. En die verw ſchijnt enige eyronde plekken over 't gehele lijf te beſetten, boven grooter, onder kleinder, met tuſſenloopende ſtrepen, gelijk inde natuurlijke t'ſamenſettingh van vederen ſich vertoont, met welke ſy malkander onderling hier en daar met ſchuinſe voren, alleenlijk op 't bovenlijf, en niet onder doorſnijden. Dat en ſult ghy niet alleenlijk uit het gehele lijf bevinden, maar uit ider uitgetrokkene pen; de bovenſte bevatten met ſtrepen die onderling malkander ſchuins doorſnijden, oft ſoo ghy liever wilt, met eenige ronde vlekken, uit wit en ſwart meel, ghelijk ik geſeit hebbe, gemaakt en an de einden t'ſaam gevoeght, die ey-ronde vlekken, op donkere plaatſen; maar de onderſte niet. Sy zijn beide op ſoo gelijken wet gheſtelt; want in eenighe vederen zijnſe ſoo in orde gheſchikt, datſe by na ſcherpe dryhoeken maken; in andere, datſe een ey-ronde geſtalte vertonen. Haar ſtem is gedeelt en niet grooter als die van een Quakkel. *Bellonius* ſeit datſe dien van de gemene hinnen gelijk is. Sy zijn vrughtbaar, en yverigh in 't vooden van haar jongen,

III. LID.

Vande Kapoen.

DE geſlaghten van de Kapoenen zijn ſoo veel, als van de Hanen, en verſchillen alleen van de ſelve door het lubben; nochtans zijn de vederen van den hals langer als van de hinnen, en haar ſporen waſſen langer uit. Haar ſtem is ook flauwer, en heeſcher; *Scaliger* heefter een geheel groot, tot een gedurige gaſt gehad, welke van te vooren ſwart geweeſt zijnde, op het vierde jaar wit wierd, hoewel datter andere waren die niet een ſwarte veer hadden. Sy wierden eertijds op tweederlei wijs gelubt: te weten, de lendenen met een gloeyend yſer gebrandt, oft de ſporen totte onderſte ſchenkels toe. Hedendaaghs word haar boven de lendenen, onder het middelrif, daar de kloten hangen, een gat gemaakt, ſo groot datter een vinger in kan, en alſo worden de kloten achter uit gehaalt. Indien ſy qualijk gehandelt worden, ſterven ſy ſomtijds, en *Aldrovandus* heeft angemerkt, dat een haan naar het lubben ſo opſwol, dat zijn huid mette vingeren geſlagen, een gheluit als een trom gaf. Men ſchrijft datſe in 't korte vet worden, indienmen haar bier in plaats van water voorſet.

Ariſt: H: A: l. 9. cap. 10. Varro de R. R. l. 1. c. 2. Plin: H. N. l. 10. c. 21 Columel. de R. R. l. 8. c. 2.

Het gebruik inde ſpijſe is veel, want ſy geven 't beſte voedſel, en volmaakt bloet, ſo dat ſoo veel de ſpijſe raakt, het Kapoene vleeſch 't geen de maagh verſterkt, de borſt verſaght, de ſtem helder, en 't lichaam vet maakt, al den lof van alle andere in ſich begrijpt. Die van ſes oft ſeven maanden worden meeſt ghepreſen. Inde Genees-konſt wort het Kapoen-ſap tot verſterkingh der kragten gepreſen. Sommighe vermenghen de beenders van de ſchenkels met de gheneesmiddelen, die totte witte vloed der vrouwen ghebruikt werden. Andere ſtroyen het binnenſte vel van de maag inde Son gedrooght, en tot poeyer geſtoten inde pijnelijke lopende ſweren. De Grieken ſeggen, dat het bonen-ſaat met Kapoene-bloet geweekt, voor de ſchadelijke kruiden beſchermt werd, en ſo ſy 's daags te voor eer ſy geſait werden, in ſuiver water geleit zijn, eerder waſſen, en ſoſe met Salpeter-water geweekt worden, dat ſy dan haaſtelijk gaar worden.

III. HOOFT-STUK.

Van de Voghelen die haar pluiſen en waſſchen.

I. LID.

Van de Duiven.

DE Vogels, welke de Latijnen Columba, (en wy Duiven) oft om datſe in Culminibus, dat is in de hoghe daken van de Boere woningen haar ophouden, oft om datſe, wanneer ſy drinken den bek lang in 't water houden, gelijk *Her-*

Varro l. 3. de R. R.

molaus meent ('t welk het Griekſe woort Kolumban betekent) ghenoemt hebben. Worden by de Grieken Periſterai, en Periſteroi, Peleiai, en ſomtijds Trerones, Peleres, en Euripoi, by *Homerus*, *Heſychius*, *Phavorinus*, en andere genoemt. Het is niet nodigh haar beſchrijving te ſtellen. Het is haar alle eigen, datſe beide de oogſchellen bewegen. *Ariſtoteles* ſeit datſe mette voeten, en naghelen een Monniks-kap vertonen. Indien ghy haar inwendige delen beſiet: Hy heeft een kleinen en by na ronden rop boven de maag, dat is hy heeft twee hollen, een in welke ſy de verſche koſt bewaren, gelijk de Krop: een ander in welke ſy 't geen door de kokingh bequaam gemaakt is, overſenden. Haar maagh is heel heet: de milt ſo klein dat menſe nauwlijkx ſien kan. Inde gal komen de Geleerde niet over een. Daar zijn ſommighe die ſeggen datſe geen hebben, die van *Galenus* belaght werden. Andere ſeggen ja, en datſe die oft inde ſtiet, oft inden rugh hebben, dat niet waarſchijnlijk is: oft niet op die plaats daar haar de andere dieren hebben, maar ſommige ſeggen datſe an de maagh, andere ande darmen ghevoeght werd. Wijl *Galenus* ſchrijft datſe geen gal-blaas hebben, vrees ik of hy niet bedrogen is.

Ariſt: l. 2. de part. Animal. cap. 13.
Ariſt:H: A:l.3.c. ult.
Ariſt:l.3. de part. cap. 7.
Galen: de atrabile.

Wat haar plaats angaat, ſy werden by na over al ghevonden. Eertijds waren ſy overvloedig in Aſſyria omtrent Aſkalon, om datſe heylig, en door de Wet verboden waren te eten. In Cyprus, Paphos, Cythera, Sicilia, Cuidus, om datſe de Afgoddin *Venus* geheiligt waren, zijn ſy ſeer veel. By die van Pæonie en Illyrien ſo overvloedigh, dat *Textor* (ik weet niet met wat geloof) verhaalt heeft, dat de Inwoonders in behoorlijke Krijghs-orde tegen haar te veld togen. Ik ſpreek niet van de ſcheeps-haven van de Tiſbæi, het Duyven-Eyland van Solinus, 't welk inde Thyrreniſe-Zee gelegen is, van de Lucaniſe Eylanden, daar geheele Schepen met Duiven gheladen werden, en voorts van het Koningrijk Pegu, Fes en andere. Sy beminnen om haar angeboorne vreſe de hoghe plaatſen; maar volgens haar aart ſoekenſe de holen en gaten. 't Geen van de Neſtelaars inde Bomen geſeit word, komt eigentlijk de Ringhduiven toe. Haar kunne kont ghy nauwlijks, ten zy ghy haar innerlijk beſiet, onderſcheiden. De flauwe ſtem, nochtans wijſt het Duifje, en de grover den Doffer an.

Plaats.
Euſeb: de præpar. Euang:l. 8. cap. 5.
Textor in Cornucopiæ.
Polyhiſt.
Horat: l.1. Ode. 2.

Als ſy ſullen paren, voeghen ſy de bekken t'ſamen: en de oude begint ſijn paring altijd eerſt met trekkebekken, maar de tweedemaal, doet hy dat niet. De jonghe trekkebekt ſo dikmaal als hy paren wil, nochtans heeft men wel geſien, dat de Doffer ſonder trekbekken toegelaten werd, ſo hy dry dagen van de Duif afghenomen gheweeſt zijnde, daar weder by gheſet werd. Als de Doffers ontbreken, vallen de Duiven malkander an, en ſo leggen ſy alle dagen tot den achtſten dach toe, oft wel langher een onvrughtbaar ey. Haar ey is op den vijfden dach volmaakt; het is een dwaling dat *Plinius* ſeit dat'et in thien dagen gekipt wert, en dat het Duifje dikmaal 's anderdaags, na datſe geleit heeft, ja op den ſelven dach ſomtijds, het mannetje ſoekt, op dat hy te moediger tot de vorming van een ander ey ſoud ankomen. De Duif gequelt oft anderſins van haar ſelf gheſtoort zijnde, houdſe haar ey op. Daar worden ghemeenlijk twee eyren geleit. De natuur alles ſo ſchikkende, dat ſommighe dieren veel jonghen in ghetal t'ſevens, andere dikmaal en weinig t'ſevens krijgen. Maar ook om datſe vlieghen, word de ſtof door de vlught verteert en inde vleugels verſonden. De oude hebben gelooft, dat uit het eerſte ey een Doffer, uit het twede een Duif voort-quam, nochtans ſiet men datſe ſomtijds twee Duifjes, ſomtijds twee Doffers op een reis voortbrengen. Seer wel heeft dan *Plinius* geſeit, datſe dikmaal broeijen; en *Varinus* heeft haar valſchelijk tweeteelers genoemt. Want alle dertig oft veertig dagen ontfangenſe, leggenſe, broeyenſe, en brengen ſy haar jongen op. Sy zijn 't geheele jaar door vrughtbaar, als ſy een warme plaats (waarom ſy in Egipten twaalfmaal broeyen) en ſpijſe hebben, die ſy ligt krijgen, en door de groote warmte van haar lijf en maag ſonder moeite verteeren, 't welk *Ariſtoteles* de oorſaak van haar vrughtbaarheid noemt. Indien haar hier van iet ontbreekt, waghten ſy van de kortſte Winter-dach tot dat dach en nacht weer even langh zijn. Alſo kan men thien oft twaalf paar jonghen van haar hebben. Want inde Somer leggen ſy ſomtijds twee maanden dry eyren, dikmaal wordender eyren by jonge gevonden, en de ſommighe vlieghen uit en de andere worden weer gekipt. Deſe ſo haaſt ſy groot geworden en ſterk genoeg zijn, leggen ſy nevens de Moer, hoewel *Ariſtoteles* ſchrijft, datſe binnen 's jaars paren, en op het half jaar beginnen geil te worden. Maar *Albertus* en de ondervinding ſtemmen met *Plinius*, die ſchrijft datſe op haar vijf maanden jonghen voortbrengen. Het is dan geen wonder, dat ten tijde van *Marcus Varro* vijf duiſend Duiven in een kot gevoed wierden, wijl thien paar in weinig jaren tot ſo groten ghetal konnen uitwaſſen. De broeyingh geſchiet door de Duif en Doffer beide, hy ſit by daagh en ſy by de nacht. Van haar tijd ſtemmen de Schrijvers niet over een. *Plinius* meent datſe Somers in achtien, en op andere tijden in twintig dagen uit-komen. By *Ariſtoteles* word dat ey, 't welk eerſt geleit is, geſeit op den twintigſten dagh volmaakt te zijn, en ghekipt te werden. Sy breken de ſchaal daags te voor eer ſy uitkomen. *Albertus* ſeit dat de eyren in ſeven dagen inde lijfmoer volmaakt werden, daar na veerthien dagen gebroeyt, en dan het ey ghebroken zijnde, de jongen gekipt werden. De ondervindingh ſtrijt voor *Ariſtoteles*, die ook ſeit datſe blind en onvolmaakt geboren werden, om datſe weinig barende zijn. Sy konnen van haar geboorte verſcheiden geverwt zijn. Indien als de Mannetjes de bekken t'ſamen voegen.

Teeling.
Ariſt:H: A.l. c. 2.
Aldrov: Ornithol. c. 1. l. 11.
Plin:H: N. l. 10.

Atheneus l. 9.
Plin: H: N: l. 10. cap. 52.
Ariſt: de Generat. Animal. l. 3. c. 1.
Ariſt: l. 6. cap. 4.
Plin: l. 10. cap. 48.
Ælian: l. 1. Var: Hiſt: c. 1.
Ariſt: l. 6. cap. 4.
Varro de R. R. l. 3. cap. 7.
Idem l. 5. cap. 13.
Plin. l. 10. cap. 53.
Varro l. 3. de R. R. cap. 7.
Plin: l. 10. cap. 58.
Varro de R.R. l. 3. cap. 7.
Ariſt: l. 6. cap. 4.
Athen: l. 9.
Plin:H:N. l. 10. c. 58.
Ariſt: l. 6. cap. 4.
Ariſt: de Generat. l. 4 c. 6.

De Vogelaar een kleet met allerhande verwen,
Geſprenkelt en geſmukt, haar voor het oogh laat
ſwerven.

Ouderdom.
Plin: H: N: l. 10.
Ariſt: H: A: l. 9. c. 7.
Athen: l. 9.

Plinius heeft het leven der Duiven met acht jaren bepaalt, die ook *Ariſtoteles*, de blinde Lokduiven toe-eigent. *Albertus* ſchrijft de tamme twintig jaren toe. *Atheneus* rektſe tot dertigh uit. Daar iſſ'er een gheweeſt die twe-en-twintig jaren geleeft, en altijd, uitgenomen het leſte jaar geteelt hadde.

Stem.

De Grieken hebben haar ſtem mette woorden Goggizein, Goggijzein, Tontorizein en Tottizein, 't welk de Latijnen Gemere en Murmurare noemen, uitghedrukt, (Wy ſeggen Korren.)

Vlught.
L. 6. de Avib. c. 23.
Virgil: l. 5. Æneid.
Ælian: Variar: l. 9.
Plin: l. 10. c. 37.
Bellon: l. 6. c. 21. de avibus.
Botter: in Relationibus.

Wat angaat haar vlugt, de tamme vliegen niet ver van huis, noch langh over een boug. Maar *Bellonius* heeft angemerkt, datſe in Paphlagonie ſo hoogh inde loght vloghen, dat menſe niet ſien konde; 't zy datſe ſulken gemeenſchap mette loght hebben, datſe daar veiliger zijn, oft uit een ander oorſaak. Haar ſnelheid ghetuighen veel Schrijvers. Hier door is op eenen dach de overwinningh van *Tauroſthenes*, van de Olijmpus in Ægina an ſijn Vader gheboodſchapt; Haar ghewone trouw tot haar woningh, heeft ghedaan, dat haar *Hircius*, en *Brutus* inde beleghering van Mutina, de Leidenaars in hare, de Romeinen die inde ſchouw-plaatſen zijnde, iet te huis wilden geboodſchapt hebben, de Egiptenaars, die van Cyprus en de Cretiſe Schippers wanneer ſy 't land genaken; en de Benenſers, Inwoonders van de Stad Cattia, tot Briefdragers gebruikt hebben. Alle Wachters en Wallen zijn vergeefs in de belegheringh, daar de Boden door de loght vliegen.

Virgil: l. 5. Æneid.
Plin: H: N: l. 10. c. 36.

Hy verdobbelt ſijn ſnelheid, als hy ſiet dat hy van de Roofvogels vervolgt word. Ook maken ſy een gerugt in 't vliegen, met welke ſnorkery ſy den Havik als gebonden overgelevert werden, wijl de pennen door dat gherught t'ſaam gevouwen werden, welk geklater niet als door veelvoudige beweging van de vleugels gheſchiet. De Moordenaar die onder de bladeren verborgen ſit, rooft hem dan, wijl hy ſich met die grootſheit vermaakt.

Verſtand.
Athen: l. 9.
Plin: H: N: l. 10. c. 34.
Ariſt: H: A: l. 9. c. 7.

Tot het verſtant en levens-wijs der Duiven behoort, dat ſy, wanneerſe drinken, den hals niet achter over buigen, maar om datſe den hals kort en ruim hebben, die veel water houwen kan, drinken ſy rijkelijk gelijk de vervoetige dieren. Dat ſy

Wanneer ſy met de vlught de dunne loght door
ſweven,
En voort haar na de hooght, en van haar huys
begeven,
En haar dan een ontmoet, die van een vremde til,
Verdwaalt is, en ſich ook met haar vermaken wil;
Sien ſy eerſt wonder toe, met kille vrees bevan-
gen,
Maar ſullen hem daar na voor medemaat ont-
fangen:
En met een bly gemoed, en klaterende veer,
Afleiden van ſijn kot, en tot haar eigen heer.

Ariſt: H: A: l. 9. c. 2.
Plin: H: N: l. 10. cap. 34.
Aldrov: Ornit: l. 5. cap. 1.
Ariſt: l. 9. cap. 7.
Ezechiel. cap. 7.
Tzetzes Chiliad: 12. 433.
Ælian: l. 3. cap. 45.
Ariſt: l. 9. cap. 36.
Ariſt: l. 9. cap. 24.
Gomeſius. l. 2. de Sale.
Athen: l. 9.
Ælian: H: H: l. 1. cap. 35.

Dat ſy eerſt haar lijf nat maken, en daar na met ſtof beſprengen, ſo worden ſy van de vloyen, en andere vuiligheid geſuivert. Dat ſy 's morgers de Wijfjes naar het neſt drijven, en tot broeyen dwingen; hier om ſullen ſy de Wijfjes kaſtijden, als ſy te traagh tot haar jongen zijn, om haar trouw niet te breken, en haar gemene huis-houding voor te ſtaan; ſy ſal, ten zy verlaten oft ongepaart, haar neſt niet verſuimen, en ſy verdragen dikmaal haar al te ſtrenge Doffers: want ſy hebben eenig nadenkken van overſpel, hoewel het in de natuur niet is. Dan ſteekt haar de krop vol klagten, en haar ſpijs is onſmakelijk, daar na beginnenſe te trekbekken om voldoening te geven, en daar op volght een vleying tot welluſt. Nochtans als haar Doffers doot zijn, tragten ſy weder te paren; niet alleen de ſwarte, dat van ſommighe verhaalt werd, maar ook andere van wat verw ſy zijn. En ſoo ſy met andere gepaart werden, ſo blijven ſy nochtans, ſchoon ſy weder in haar oude kot quamen, by de nieuwe, en laten de oude varen. Ook ſeit *Ariſtoteles*, datter eenige die gepaart zijn, wel met andere verſamelen; en gelijk by de Egiptenaars, een Vrouw die in 't ſwart gekleet gingh, betekende, datſe altijd Weduw bleef. Alſoo gaf by de ſelve de Duif een ondankbare te kennen, om dat de jonghe Doffer groot gheworden zijnde, de oude Doffer metten bek anvalt, en hem tracht van de Moer af te drijven. Hier toe behoort ook, dat de Doffer, de volwaſſene jongen, als het tijd is om uit het neſt te lopen, ſich onderwerpt. Dat haar, wanneerſe verſchrikt zijn, (want ſy zijn heel vreeſagtigh) de middelſte delen vande Neuſgaten trillen. Datſe ook onder de Tafels mette Hoenderen verkeren, daar mede betonen ſy, datſe in 't geſelſchap van de menſchen vermaak hebben. Datſe den hoogh-vliegenden Arendt, van de leeg-vliegende konnen onderſcheiden, en ſoo deſe haar ankomt, vliegenſe na de hooghte, ſoo die, begevenſe haar om laagh. Nocht men moet verſwijgen, datſe haar eerſt gekipte jongen, oft ſoute aarde, die ſy in de piſ hoeken ſoeken, dor't ſelf ſuiver Sout inſpuwen, 't zy oft op dat ſy haar voor de Nijt beſchermen, op dat haar de betoveringen niet ſchaden, oft op dat ſy bereid worden tot ſpijſe, oft 't welk waarſchijnelijker is, dat ſy haar ſo de vrughtbaarheid, als de begeerte tot eten verwekken. En dat ſy puntig zijnde, haar neſten van den drek ſuiveren. Datſe het kruid Helxine gebruiken om haar te ſuiveren, datſe de dunne Laurier-takjes vergaderen tot een tegengif, en de ſelve tot bewaringh van haar jongen in haar neſten leggen. Datſe de verſcheidenheid van haar verwen kennen: datſe een geheugenis hebben, en daarom de Doffer nimmer vergeet, wanneer hy de duif in 't broeyen moet verloſſen. Datſe ſo tam gemaakt werden datſe brieven overdragen, en de koſt uit der menſchen oir nemen, welke ſchelmery die Heiden *Mahumed* gebruikt heeft.

Gevecht.

Van haar gevecht ſal genoech zijn te ſeggen.

gen. Dat de Doffers voor haar Wijfjes om de neſten vechten. Eer ſy ghepaart hebben trachten de Doffers die noch ongepaart zijn, d'andere haar Wijfjes te ontrekken. *Avicenna* heefter twee om een Wijfje ſien vechten, welk Wijfje dien anhingh, die de overwinningh hadde, welken ſy daar na, 't gevecht hervat, en hy verwonnen zijnde, weder verliet.

Vrindſchap.

Sy houden vrindſchap mette menſchen, ſy worden in de tillen angelokt, en ſy blijven, indien de tillen met menſchen bloed beſtreken worden, en ſy met bonen die met het ſelve beſtreken zijn, gevoed werden, oft datter een herſſenpan van een oudt man in opgehangen werd, oft een ſtrop daar imand an gehangen is, oft datter eenige melk van een Vrouw, die een Meiſje van twee jaren ſoogt, in verborgen werd. Met het hooft van een Geit, 't welk ghevilt en met veel Sout en Roomſe Cumijn gekookt, en daar neder geſet, haar ook doet blijven; metten Klink-Havik, en mette Vleermuiſen, gelijk op ſijn plaats verhaalt is. Daar na mette wilde Wijngard, met het Yſer-kruid, Saly, met het zaat van Kuiſboom, en andere. Sy worden gehouden, en brengen ook vremde by, indien ghy iet van deſe dingen in haar kot ſtroyt, oft in 't neſt hangt.

Geſnerus de columbis Albertus de Avib: Pallad. l. 3. cap. 44.

Vyandſchap

Sy hebben viandſchap mette Kring-Havik, voor wiens ſtem ſy ſchrikken, om dat hy haar al ſchreeuwende andoet. Mette Kiekendief, en Arenden, voornamentlijk de Zee-arenden: mette Bubo die ſijn eyren uitſuigt; mette Nachtuil, mette Ravens, Voſſen, Katten, Weſels, het wit Nieſkruid, en met de tanden van de menſchen, welke eenige quaadaardigheid in ſich hebben, dat haar naakte jonghen doodt, ik ſwijghe voorts van andere.

Horat: l. Epod. Ode 16. Ælian: l. 3. cap. 45. Serapio. l. 4 Method. cap. 11. Plin: l. 11. cap. 37.

Siekten.

Haar ghebreken zijn Luiſen en Vloyen, waar door ſy, als ſy niet gereinight werden, mager worden: mette pokken omtrent de ogen, die haar inde Oegſtmaand meeſt quellen: de laſery en ſchorftheid, waarom de Perſen by *Herodotus*, haar verjaaght hebben.

Creſcent: l. 5. c. 90. Herodot: l. 1.

Gebruik.

Van haar gebruik inde Geneeſen uſt, zijn veel dinghen verhaalt. Om datſe heet van maagh zijn, breken die, gegeten zijnde, de ſteen. *Cardanus* verhaalt datter de Parlen in geſuivert werden. Wy hebben uit de geheimeniſſen der Egiptenaren verſtaan, dat die gheſtadigh van haar vleeſch eeten, met geen peſtige ſiekten bevangen werden. De reuk van de wilde inde locht uitgheaſemt, belet de lammigheid, en vallende ſiekte, indien wy *Villanovanus*, en *Abenzoar* gheloven. Dat de herſſenen kragt hebben om blindheid te verwekken, vrees ik of niet valſch is. Datſe in de ghenees-middelen die de welluſt verwekken voorgeſchreven werden, is ſeker. Haar bloed belet, het bloed dat uitte herſſen-vlieſen vloeit, en is goed voor het ſtar der oghen. Tot de lepe-oghen word het wel ghebruikt. Inde Mannetjes is het kraghtigher. *Hierocles* mengt het ſelve in een genees-middel tegen de koude pis der Paarden. Het word gepreſen tegen de ſcherpe pis. De jonghe vederen met brandnetels gerooſt, verſaghten de pijn van't voet-evel, ghelijk *Marcellus* beſchrijft. De harde gheſwellen van den aars worden mette eyren gheſtooft, maar de ſieke moet eerſt in water ſitten, daar Yſer-kruid in ghekookt is. Haar drek is ſo hitſigh, datſe dikmaal an brand raakt, en in Myſia welk een deel van Aſia is, daar door een huis verbrant is; met Garſten-meel, oft Aſijn gemengt, doet ſy de krop-ſweren verdwijnen: gedroogt, en met Kerſſaat geſtoten, gheneeſt ſy de verou-de pijn van de heupen, nek, en lendenen, gelijk *Fernelius* beſchreven heeft, in Aſijn geweekt, is ſy goed voor het graveel, als ſy doorgeklenghſt ghedronken wert, oft ſeven dagen in Aſijn geweekt zijnde, en als Rooſwater overgehaalt, en alſoo ingegeven wert. Sy jaaght de vrugt af, indien haar rook met Bevers-wijn, Opoponax, Mirh, oft Koeyegal vermengt, ontfangen wert. Een plaaiter uit de ſelve met ſterken Aſijn gemaakt, wort ſeer vorderlijk op het geſwel van den aars, Ficus oft Vijg genoemt, geleyt: maar de drek van de tamme is ſlapper, en ſterker van die gene die haer in de bergen houden: van 't overige leeſt *Aldrovandus*.

Card. de Varieb: Rerum.

Dioſcorides. Galen: de Simpl: Medicament: c. 3.

Galen: l. 9. de Temperat

Geſner: de Columbis.

Haar gebruik wort ook in de ſpijſe gepreſen. Sy worden van *Hippokrates* in de lever-ſiekte gepreſen; in ſwakheid der kraghten, na een langhduirige ſiekte van *Rhaſes*. En die van Pegu zijner ſoo op verlekkert, datſe die de vremdelingen ſomtijds niet verkopen willen. De wilde gekookt zijnde, zijn kraghtiger als de tamme, gebraden: de jonghe worden beter geacht als de oude. Die van de lente beter, als die van de ſomer en herfſt, hoewel deſe beter Graan eten. En hier uit ſult ghy by de ſchrijvers ſien, verſcheiden geſlaghten van ſpijſe, *Miranſi* prees die van Catalonie, dat nochtans de jonghe het hooft en de ogen beſchadigen, en door haar veel gebruik de Laſary verwekken, ſeit *Simeon Sethi*; datſe het keel-geſwel doen groeyen, ſeit *Rhaſes*; datſe ten tijde van *Varro* ider paar voor twe-hondert penninghen, en als ſy ſchoon waren voor duyſend ſeſtertien, verkocht wierden. Datter ten tijde van *Columella* ghevonden zijn, die twee paar voor vier-duiſend penningen kochten; ten laatſten, dat *Plinius* ſchrijft, dat L. *Axius* Roomſch Ridder, voor den burger krijgh van *Pompejus*, ider paar voor vier hondert Denarien verkocht, dat is meer de overdaat en wulpſheid toe te ſchrijven, als het recht gebruik.

Hipp. de affect: Internis.

Varro de R: R.

Columella de R. R. Plin: H: N: l. 10. c. 37.

II. LID.

Van de tamme Duiven.

V*Arro* heeft dry geſlagten van Duiven geſtelt. Een wilt, en klipaghtigh, 't welk haar inde torens en daken van de woninghen houd; welke *Perottis* valſchlijk gelooft heeft ſwart te zijn. Sommige betrekken die qualijk tot die klipagtige, welk in't land van Bo-

Varro l. 3. de R: R.

nonie gevangen wort, dat gheheel wild, en grooter als de klipagtige van *Varro* is, dat blauw van verw, met een roden bek is, en 't welk *Galenus* wettig noemt. Het ander geſlagt is tammer, dat met huis-koſt te vreden, binnens dorpel gevoed werd, en van *Galenus* tam oft huiſig genoemt werd. Het derde is uit deſe vermengt. *Ariſtoteles* telt ſes gedaanten, namentlijk de Duif, de Oenas, by *Gaza* Vinago, oft Wijn-Duif, de Phabs, Phaſſa, de Peleias oft ſwarte, en de Tortelduif. Maar by *Aldrovandus*, heeft ten anſien der grootte, de Phaſſa de eerſte, de Phabs de twede, de Oenas de derde, de Columba de vierde, de Livia oft Peleias de vijfde, en de Turtur de leſte plaats. Dat de Palumbus, Pyrallis, de Columba, en Turtur niet hebben dat malkander gelijkt, ſal in't volgende geſeit werden, valſchlijk van *Callimachus* verhaalt te zijn. Sy werden bequamelijk in wilde, en tamme verdeelt. En de tamme, indien ghy het onderſcheid der verw, en grootte der delen anſiet, verſchelen ſy, en ook ten anſien van haar paringh. Daar zijn'er gheweeſt in't Eyland van't groene Hooft (oft Caboverde) en Madera, die van de wilden aart, maar ſo tam waren, datſe haar ghelijk de huis-Duiven, mette hant lieten grijpen. *Perottus* ſeit datter in Therapne heele groote voortkomen, en te Spoleto, geheel kleine. Alleen twee duiſent ſchreden geven een ſo grooten onderſcheid. Daar zijn'er in Norwegen die geheel wit zijn, die gy elders ook heel gemeen ſiet. In Grieken-lant zijnſe eerſt geſien, als het Perſiſe leger omtrent Atho geſlagen wierd. In Eryce in Sicilien volgt een groot getal eenen roden, als eenen Leitſman na. In Perſie, ſo daar eenige Duiven zijn, hebben die lange halſen gelijk de Ganſen. By ons zijn veelerley geſlaghten, ſo van in als uitlantſe, welke of ſy de Ouden bekent zijn geweeſt, magh men met recht twijfelagtig ſtellen; hoe wel *Plinius* ſeit dat de Romeinen ſeer op de Duiven verſot waren. Daar zijn Kroppers, die eens ſo groot als de ghemene Huiſduiven zijn, met ruighe voeten, en die in't vliegen, en korren, de krop luſtigh opblaſen. *Plinius* heeft haar klokken genoemt. Daar zijn andere Cyperſe, oft gelijkſe *Geſnerus* noemt, Ruſticæ (oft Boerſe) Engelſe, Monachicæ (oft Monniks-duiven) oft Ferrariſe, van welke ſommighe met een kuif gekapt zijn, en de voeten oft naakt oft ruigh hebben. Sommighe zijn ſonder kuif, met een korten bek, en naakte voeten. Sommige zijn Turkſe en Perſiſe, die geheel ſwart oft donker zijn, behalven de ogen. Andere zijn rood, die de benen bleek-rootaghtigh, en den bek geel hebben. Andere zijn Indiſe, met een Ende bek, die niets behalven de voeten, en haar groote mette Duiven ghemeen hebben. Van welke die gene, welke *Aldrovandus* van Vienna gekregen hadde, een witten bek hadde, omtrent de neuſgaten root was, en gelijk een Slang met blauwagtige, en ſwarte plekken, welke by na over den geheelen top liepen, onderſcheiden was; onder de ogen omringhde 't gheheele hooft een witte plek ghelijk een halſband. Andere, welke, om datſe, tot eer van haar wijfje, oft ook van andere, na veel korren, ſich van d'aarde opheffen, en over d'andere heen vlieghende, haar vleugels klappen, van de Neerlanders Overſlagers genoemt werden. Andere zijn Gierduiven, welke wijlſe over de Wijfjes in 't ronde omvlieghen, ſoo ſterk haar vleughels ſlaan, datſe 't geluid van twee t'ſaam geſlagene plankken overtreffen, waar van haar ſlagh-pennen by na altijd gebroken ſchijnen. Andere zijn gehelmde, welkers hooft, ſtart, ſlagh-pennen, van andere verw zijn als 't gehele lijf. Ik verſwijgh hier de wanſchepſels, van welke een in Hoogh-duitſland omtrent het dorp Rikenhoven gevangen zijnde, behalven ſijn vier voeten, een dubbelden aars hadde: Daar is ook een ander met een dobbelen aars te Bononien voort gekomen: De derde was by na twelijvigh, uit het eene lichaam een paar benen voortbrengende, daar nochtans het ander met twee volmaakte benen verſien was.

Galenus de Compoſ: Medicament: Simpl. l. 10.

Ælin: l. 1. Variar: Hiſtor: cap. 15.

Athen: l. 9. c. 16.

Ælian: l. 4. de Animal cap. 2.

Scalig. Exercit. 231. c. 7.

Plin: l. 10. cap. 17.

III. LID.

Vande wilde Duiven,

I. STIP.

Vande Ringduiven.

WElk de wilde Duiven zijn, hebben wy in 't voorgaande Lid uit *Ariſtoteles* opgetelt. De eerſte van haar is de Ringhduif, die oft groot, oft klein is: Die vande *Wijſgeer* Phabe genoemt, is tot noch toe van niemand beſchreven: of het die is welk in Marco d'Ancona Palumbo ghenoemt wert, is onſeker.

Naam.

De groote hebben de Grieken Phaſſa, die van Attica Phatta, en de huidendaagſe Phaca, *Niphus* heeftſe Torquatus, dat is geringt. *Servius* Titus oft Titius; maar die heeft mogelijk door deſe Gieren verſtaan, Perſius, gelijk *Aldrovandus* meent: en *Villanovanus* hebbenſe Cado genoemt. Of hy onderſcheid van geſlaght heeft, blijkt niet: De Spanjaarden hebbenſe in ſeker Eyland van de nieuwe werelt grooter gevonden als de onſe, in ſmaak beter als de Patrijſen, die een kruidigen reuk van haar gaven, en welkers rop vol bloemen gevonden wiert.

Martyr: Decad: Ocean: l. 10.

Beſchrijvingh.

In dikte van lijf komen ſy na by de Hoenderen, in grootte niet veel minder zijnde. Haar verw is aſgrauw, het hooft met rood. en blauw vermenght: de vleugels zijnde an de zijden met witte plekken verciert; haar halſring is vande verw van 't hooft, en den rug verſcheiden: den rop hebben ſy voor de maag leggen. Daarom heeft *Plinius* wel geſeit: Sommige vogels hebben een boeſem, daar ſy haar verſche koſt in laten, en een tweden rop, in welken ſy overſenden; 't geen door koken bequaam gemaakt is, gelijk de Ringduiven. Haar kloten als ſy geil zijn, worden heel

Ariſt: H: A: l. 2. c. ult.

groot: ſommige menen datſe in de wintermaanden gans gene hebben.

Plaats.

Ariſt:H: A: l 1.c.1.

Plin:H:N: l.10. c.24. Idem l.8. cap. 12.

Indien ghy haar plaats beſiet, ſy zijn over al bekent; in Dauphine, en Gaſcongie zijn ſy overvloedigh. Selden ſietmenſe op de aarde ſitten, maar ſy vermaken haar, meeſt in de bomen. Als haar *Ariſtoteles* Velt-duiven noemt, ſchijnt hy door de velden, plaatſen die met bomen beplant zijn, te verſtaan. *Plinius* ſeit datſe vervliegen, 't welk de ondervindingh niet tegen gaat. Nocht daar wort by *Ariſtoteles* valſchlijk geſeit, datſe ſich laten overwinteren: want indien ſy geen warme plaatſen hebben, verſteken ſy haar in de hoge toppen van de bergen, en daarom wordenſe inde lente ſonder vederen geſien. Datter by *Ariſtoteles* ſtaat, dat de Phattæ altijd geſien werden is een dwalingh. *Atheneus* meent dat ſulks van de Phabæ moet verſtaan werden.

Voedſel.

Scalig: in Ariſt: de Animal: l.5. c.12.

Haar Spijs zijn voornamentlijk Bonen, waar van den naam by die van Ferrarien, van Fabarianen, oft Boon-eters is. In Vrankrijk etenſe Eikels, ſoo van de Eyke-bomen als Korkbomen. *Bellonius* ghetuight, dat hy in Vrankrijk een maagh gevonden heeft, die met groene Eykels, en Aardbeſien vervult was. Hier van komt de naam van Eykel-dragers. Van Spelt wordenſe geheel vet.

Teelingh.

Ariſt:l.6. cap.4.

Oppian: de Venat.

Mantuan: l.1. de Cal: Temper: Eidill. E.

Plin:H:N: l.10. c.58.

Ariſt: H: A:l.6.c.4.

Ariſt: de Generat: l.4. c.7.

Plin. l.10. cap.3.

Ariſt: H: A:l 9.c.7.

Sy paren en broeyen als ſy dry maanden oud zijn, waar van haar groote overvloedigheid komt. Geil zijnde, ſullenſe eerſt met malkander trekbekken. Datſe voor 't begin van de Lente, en in 't hardſte van de koude haar neſten maken, en haar vederen uitrukken, om haar jonghen te verwarmen, heeft *Alciatus* geſchreven, ik weet niet of hy dat geſien of gehoort heeft. Sy neſtelen voornamentlijk in de Ienever-bomen, indien wy *Theocritus* geloven. Datſe twemaal in 't jaar broeyen, dat hebben wy uit *Plinius*, eenmaal uit *Ariſtoteles*. Sy legghen meeſt dry eyren, maar hoewel ſy ſo veel leggen, ſo brengen ſy niet meer als twee jongen op, het derde wort voor onvrughtbaar geacht. Het Wijfje broeit na de middach, het Mannetje in den uchtenſtond. Sy kippen eerder als de Duiven; ſy dragen haar eyren veerthien dagen: in even ſo veel wort het jongh volmaakt, doch komt blind en ſonder vederen voor den dach. Daar zijn ſchrijvers die ſeggen datſe tot XXX, ja XL jaren leven. Sy werden alleenlijk met een ongemak an de nagelen gequelt, 't welk een bewijs-reden van haar ouderdom is, die nochtans ſonder ſchade werden afgeſneden. Men meent dat de Mannetjes eerder ſterven, daar nochtans onder andere vogels de Wijfjes eerſt doorgaan: Haar geilheid is mogelijk hier van de oorſaak, want dat ſelfde gebeurt in de Muſſchen, 't welk een geil geſlaght is.

Stem.

Plin: l.13. cap. 35.

Wat haar ſtem angaat, *Philomela* ſeit, datſe klagen: *Spartianus* datſe korren *Plinius* ſeit, ſy hebben alle eenerlei geluit, dat met dry ſlagen volbraght wert, behalven in 't einde met een geklagh: 's winters zijnſe ſtom, inde lente ſlaanſe geluit, nochtans hoortmenſe als het in 't koutſte van de winter helder weer is, indien wy den ſcherphoorigen *Niphus* geloven. Sy beginnen gemeenlijk in 't begin van de lente, en niet als na des winters Sonneſtant te teelen. Alſoo heeft de natuur deſe tijd met ſekere kentekenen getekent. En haar geluid word by de boeren voor een teken van de jegenwoordige lente gehouden.

Van haar gebreken des lichaams komt niet voor, behalven het gebrek van haar nagelen inden ouderdom, daar van boven geſproken is.

Verſtand.

Iſidor. in Orig.

Porph: l. de Abſtinent.

Ælian: H: A: l. 5. c. 46.

Maar ook niet veel van haar verſtand, of wijs van leven: Als ſy haar weerga verloren hebben, leven ſy eenſaam, en trachten na geen vleeſlijke verſamelingh. Die met overſpel bekipt zijn, ſullen den overſpeelder, ſo ſy hem bekomen konnen, ombrenghen. Sy zijn eenvoudigh van verſtant, en daarom leit de Koekoek ſijn eyren in haar neſt: En *Plautus* noemt een onachtſaam menſch een Ringduif. Sy geneſen haar wonden met Orego, en worden ſo weder geſond.

Gebruik.

Hipp. l. de Morb Muiler.

Porta: l.1. Phytog: c. 14.

Plin.H:N:

Sy hebben haar gebruik in de ſpijſe, en in de Genees-konſt. Datſe op de Bruiloft van *Caranus* gediſcht wierden gedenkt *Atheneus*, en datſe op de maaltijd van *Naſidienus* waren, ſonder de billen, als lekkerder zijnde, *Horatius*. Haar vleeſch heeft *Hippocrates* inde witte vloet der Vrouwen voorgeſchreven: *Trallianus* voor het Trommel-water, *Areteus* inde Laſary, in de darm-pijn *Ætius*, in de peſt, *Alexander Benedictus*, in de rode loop, en darm-pijn, *Plinius*. *M. Cato* de Keurmeeſter, wilde dat men die de ſieken ſoude geven: *Paulus* eigent haar de derde plaats toe, onder de vogelen: gelooft datſe de welluſt verdrijven, om het eten vande Eykels. Haar ogen, om datſe uitgeſteken weder groeyen, worden totte wonden der ooghen ſeer ghepreſen. De worm der beeſten geneeſt, als men drymaal een Ringhduif om haar natuerlijke teel-delen ſlingert, en de loſgelatene Ringduif ſterft, maar het beeſt wort terſtont geneſen: haar bloed ſuivert de wonden: haar drek doet water loſſen, en met een boon inghenomen, is goet teghen het graveel: de ſtenen die in haar maagh gevonden werden, zijn goet tegen 't graveel, in poeyer ingegeven.

II. STIP.

Vande Oenade, oft Vinagine, de Alchata, oft Filacoa van d'Arabers en de Columba Livia.

DE Oenas by *Tzetzes* Oynio, niet ſo ſeer van het Inoon, van de veſelen van 't vleeſch, dat hart, en ten zy ghy daar den rug aftrekt, onbequaam om te eten is, als wel van haar verw, die de rijpe Druiven gelijk is, welke de Grieken Oinoopon noemen, alſo ghenoemt, oft vande tijd datmen de Wijn parſt, op welke hy veel geſien en gevangen wert, waar van hy by *Lycophron* Oinotropos Phabs ghenoemt wert. *Gaza* noemt hem Vinago, *Ioſephus Scaliger* Vinitorculus; andere Vinifera;

Tab. 33

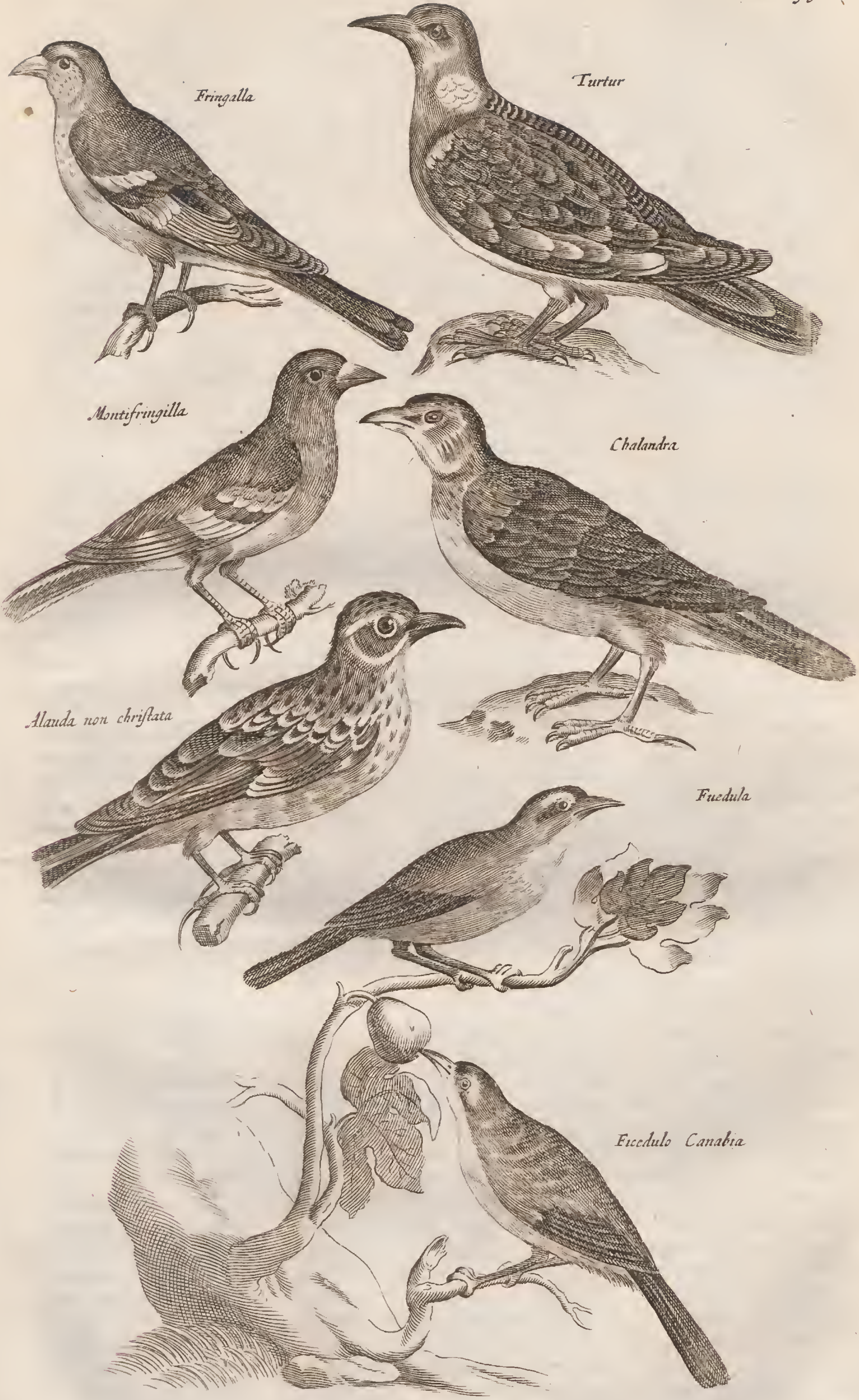
Fringalla
Turtur
Montifringilla
Chalandra
Alauda non chriſtata
Fuedula
Ficedulo Canabia

fera, 't welk Wijnperſer, oft Wijndrager kon geſeit werden. *Iulius Scaliger* noemt hem Rupicola, dat is klip-bewoner. Hy is grooter als een gemene Duif: hy heeft een bek, indien hy de Oenas is die *Aldrovandus* voorgeeft, rood als Cinnabar, lang, en an 't einde ſcherp: het hooft, den gehelen buik, en de vleugels zijn aſchgrauw. De ſlagpennen zijn merkelijk groot, en ſwartagtig; den nek heeft hy groen, met tuſſenloopende ſwarte vederen: de ſtart omtrent de ſtiet aſgrauw, het overige ſwart, en ſwarte voeten.

De Alchata, die *Aldrovandus* de ſelve metten Filacotona maakt, heeft lange vleugels, de pennen en vederen van verw, als een Quakkel, de huid gheheel hart; in Sijrien hebbenſe de voeten kort en ſwart. By deſen komt geheel na, die gene, welke metten naam van Engel, te Mompeliers genoemt wert, en welk *Rondeletius* aan *Geſnerus* ſchrijft, het Velthoen gelijk te zijn, met een ſwarten bek en voeten, met donkere vederen na 't ſwart hellende, en uitten gelen roſch.

De Columba Livia by *Albertus* Cavernalis, en by de Grieken Peleias, dat is ſwarte ghenoemt, is uit de beſchrijving van *Geſnerus* de kleine Huis-duif: Sijn bek is witagtigh, en heeft omtrent de neuſgaten een weinig rood, den hals heeft hy an de zijden na de verſcheidenheid van het light, ſich dan met een blikkerent groen en rood vertonende; op den rug is hy aſgrauw, de vederen heeft hy overal aſchgrauw; de vier langhſte pennen van ſijn vleugels aſchgrauw, de middelſte ten deel aſchgrauw, ten deel an 't einde ſwartagtig, de leſte na den rug toe roſagtig, en rode voeten. Hy eet Eykels en graan; Hy neſtelt in de gaten van de bomen, en in de muiren van de Kerken. Hy vervliegt, en wort in de ſpijſe malſcher als de Ringhduif gehouden. In Indie na 't ſeggen van *Ælianus* heeft hy groene pennen gelijk een Papegay, met de ſchenkels, en bek ghelijkt hy een Griekſe Patrijs.

III. STIP.

Vande Tortelduif.

Onderſcheid.

DE Tortelduif word in 't Duiven geſlagt alderleſt geſtelt. In Spanjola heeftmen dry oft vierderlei geſlagten gevonden. Men vind ook in koude, en ſneeuwagtige landen witte, en *Scaliger* getuight dat hy twee ſoodanige in Gaſcongie geſien heeft. De Turkſe Keyſer heeft een paar van ſonderlingh geſlaght an Henrik de Koning van Vrankrijk geſonden. Uit *Alexandrie* wordener veel van verſcheidene verw van onſe landſluy overgebragt. Daar is by onſe tijd een ſeker geſlaght angemerkt, welkers Wijfje natuurlijk wit, het Mannetje aſgrauw is, naar het roſagtigh ſtrekkende met een ſwarten hals-kringh.

Beſchryvingh.

Ovid: in piſt.

Wy behoeven op de beſchrijvingh niet te blyven ſtaan. *Orus Apollo* heeft haar valſchlijk, alleen onder de Voghelen tanden en mammen toegeëigent. Valſchlijk heeft *Ovidius* geſeit datſe ſwart waren. Den hals is met een ſwarte kring omlopen, met groene vlekken beſprengt, van voren nauwlijks ſienlijk; de vleugels zijn veelverwigh: de vederen omtrent den rugh, en borſt, zijn heel ſchoon roſaghtigh, met tuſſen-lopende ſwarte, welkers einden groen zijn. Hier na volgen groene met roſagtige randen: de ſlagpennen zijn ſwart, indiener iet wits bykomt, dat is an de einden. Het Wijfje wort niet lightlijk, als door 't beſien der innerlijke delen bekent. Vande Indiſe is het Wijfje, uitghenomen de voeten, die rood zijn, en den bek, welke ſwart is, geheel wit. Het Mannetje heeft het hooft, den hals, de borſt, de vleugels totte ſlaghpennen, den rugh totte ſtiet light roſagtigh, en met geen ſpikkels beſprenght: de ſtraal in de oogen glimt van rodigheid, maar een kleine ſwarte kring heeft den hals rondſom belopen; de buik omtrent den aars is geelagtigh, de voeten zijn rood, en met witte ſchobben verciert.

Ariſt: l. 9. cap. 7.

Plaats.

Sy werden over al geſien, doch op d'een plaats meer, op d'ander minder. Men ſeit datſe in Ethiopien met ſoo grooten menighte door de loght vliegen, datſe de Son verduiſteren, en een ſchaduw maken. By de Tarters, om datſe in de ſpijs verboden zijn, zijnſe overvloedigh: en ook *Peru* heefter niet weinig. Sy houden altijds, oft in de hooghte der bergen, oft in de toppen van den Olm, oft ook andere bomen. Swinters verſchuilen ſy, oft ſoeken warmer plaatſen: Waarom ſy by *Plinius* Drymaanſe genoemt werden, om datſe ſo langh by ons blijven. Als ſy na Italien over-komen, verblijven ſy in de eerſte vlugt eenige dagen in de Pontiſe Eylanden om te ruſten. Sy keren weder tot ons, om ons de lente te boodſchappen, en als ſy haar jongen gebroeit hebben.

Varro de R: R: l. 3. cap. 4.

Voedſel.

Ariſt: H: A: l. 8. c. 3.

Columel: de R: R:

Scaliger in Theophraſt: l. 1. c. 20.

Sy eten vrughten, Eykels, Olyven, en geweldigh graag de Geers. Somers alſſer overvloet van ſpijs is, wordenſe van ſelfs vet, in de winter met broot dat in de Wijn geweekt is, en indien ſy jongh zijn, ſo geweldigh datſe van vettigheid ſterven, gelijk of haar de keel door te veel voedſel toegedrongen wierd.

Teelingh.

In de Teelingh gaat het met haar, even als mette Ringh-duiven: Sy leggen tweemaal 'sjaars, en dry maanden out zijnde, zijnſe vrughtbaar, het Mannetje, en Wijfje broeyen met beurten. Sy maken haar neſten onder de dichtſte takken, en beſetten die met hard en quaſtigh hout. De Indiſe leiden, ſoo dikmaal als haar eyren gebroken wierden, terſtond weder andere, 't geen ſy mogelijk niet gedaan ſouden hebben, indien ſy de andere uitgebroeyt hadden. Sy hebben alle eigen, datſe van achter vyſten, en als ſy geluit geven, wort haar het uitterſte van den buik heel ſterk beweeght.

Ouderdom.

Bartholom. l. 3. de Propriet: Animal. c. 34.

Ariſtoteles heeft nagelaten datſe acht jaren leven, *Bartholomeus Anglicus* datſe met haar vijfthien in een plaats liggen.

Stem.

Sy werden in 't Latijn geſeit te ſughten, by de Grieken truſein, wy ſeggen korren. Sy zijn ſterk in de vlught, en op de benen.

Vrind-ſchap.

Sy houden vrindſchap mette Papegay, Merl en Pauwen.

Scalig: in Theoph. l. 3. c. 16.
Vyand-ſchap.
Ælian: H: A: l. 6. cap. 45.

Vyandſchap mette Ravens, en de Geelvink oft Triel, het Nieſkruit, daar de Duiven van ſterven, eten ſy onbeſchadight door een ſonderlinghe gematigheid, door de geſtote pijn-karlen ſterven ſy.

Verſtand.
Mantuan: l. 2. Part: Mar.
Ambroſ. Hexamer: 4. l. 6.

Tot haar verſtant behoort: dat ſy haar als'er een van beide ſterft, voorts alleen houden, en alleen vliegen, nocht op groene takken ſitten, nocht ſchoon water drinken: Datſe haar neſten tegen den anval der Wolven, met bladeren van Zee-ajun, welke men ſeit, dat de Wolf verjagen, bedekken, als ook datſe het ſwaartkruid als een tegengif van betoveringh eten, en in haar neſt brengen, maar met wat geloofwaardigheid dat geſeit wert, weet ik niet.

Porphijr. l. 4. de Abſtinent.
Mart. l. 7. Epigr:

Wat haar gebruik belanght, de Egiptenaars onthielen haar van de ſelve, om datſe dikmaal de klauwen van den Havik, die ſy voor een heilige vogel hielden, ontſnapten. *Martialis*, in wiens tijd de Tortelduiven, de kop wiert afgetrokken, prijſt ſeer haar achter-deel. Het gemeen hout de vetſte voor de beſte. In de Genees-konſt doen ſy 't ſelve, dat de Ringduiven doen. De drek geneeſt de witte plekken van de ogen: haar vrughtbaarheid wort vermeerdert, indien ſy tweemaal ter week 's avonts met een ghebraden brok, beſtaande uit anderhalf vierendeel loots ſchorſſen van Caſſia, een vierendeel loots Kaneel, met ſeven Laurier, en dry Ienever beſien, welke met het vet van een Hin an 't vuur gedroopt is, gevoet werden. Daar wort valſchlijk van *Mizaldus* geſchreven, dat die een hart van een Tortelduif in een wolfsvel by hem draagt, met geen minluſt bevangen wort.

IV. LID.

Vande Muſſchen in 't algemeen.

Naam.
Athen: l. 3.

DE Muſſchen worden by de Grieken Strutoi Digeres, Degeres, Dereges, by de Macedoniers Dryes, en by *Heſijchius* Smardicon genoemt.

Onder-ſcheid.
Gal: l. 3. de Aliment.
Pſuedo: Ariſt: in Secret. Secret.

Ariſtoteles heeft nauwlijks andere als Huismuſſchen gekent: daarom komt alles wat hy geſchreven heeft met deſe over een. By *Atheneus*, en *Alexander Mijndius*, zijn andere wilde, welkers Wijfjes mettet gehele lijf ſwakker zijn, met een roſagtiger bek, van voor niet te ſwart nocht te bleek, die mogelijk by de Hollanders Hout-muſſchen ghenoemt werden. Daar zijn andere Huis-muſſchen, die by *Galenus* Strutoi Purgitai, by de hedendaagſe Grieken Aſpurgitas genoemt werden. By *Albertus* zijner ſommige, die op den top van 't hooft rood zijn, en in de holle bomen neſtelen. Daar worden elders andere en altijd geſien, indien wy den Baſter-*Ariſtoteles* geloven, en die, geſien zijnde, onweder voorduiden. In 't Eylant van S^{t}. Thomas zijn groene, en die ſingen: *Avicenna* gedenkt van een, die in 't begin der lente vijfthien achter-een-volgende dagen aartigh ſongh, en die daar na ſijn verw verwiſſelde, ſtil ſweeg, en ſich verſchool. In Indie is een Nachtmuſch die by nacht vlieght, en 's daags ruſt; hy is met de vlught en vleugels de Swaluw gelijk, uit den aſgrauwe ſwart, maar heeft op 't midden van de vleugels een witte ſtreep: hy haat geweldigh den Nachtuil; hy is mogelijk de *Colaris* van *Ariſtoteles*, die hy ſeit van den Uil ghevanghen te werden, oft de groote wilde Muſch van *Actuarius*, die op de hooge toppen vande Heeſters ſit, van verw, en grootte de Lewerk gelijk, met een ſcharlende ſtem, die 's winters ſich verſchuilt, en van de Nachtuil gevangen wert. Daar zijner ook kleinder als de ſnep, die ſnel ter vlugt zijn, het water ſoeken, en ſwemmen: en noch meer andere, van welke wy hier na ſpreken ſullen.

Scalig: Exercit. 236. hiſt. 2
Avicen. l. 8. de Animal. c. 7.
Ariſt: l. 9 cap. 1.

Beſchry-vingh.
Ariſt: H: A. l. 2. c. ult.
Diodor: Sicul: l. 4. cap. 3.

De beſchrijving, is niet nodigh dat imand van ons eyſſche. Haar pennen veranderen als de koude hard dringt, in witte. Sy hebben noch rop noch krop, maar een langagtige maag. An den leſten darm worden weinigh byhangſelen geſien. De gal is ſommige an de maag, andere an den darm vaſt. Sy werden over al gevonden. In Meden is ſomtijds ſo grooten menighte geweeſt, dat de Inwoonders gedwongen wierden te verhuiſen, om datſe al het geſaide koorn op-aten. Te Delft in Holland worden dikmaal op een dach eenige honderden op een Brouwers Koorn-Solder gevangen. *Hieronimus* ſchijnt te kennen te geven, datſe vervliegen, oft haar verbergen. *Atheneus* heeft gheoordeelt, dat de mannetjes 's winters haar verberghen, maar dat de wijfjes bleven, om dat die haar verw verwiſſelden. *Aldrovandus* heeft ghemeent datſe onder de weghvliegende gheſtelt werden, om dat de Mannetjes inde Lente, als de innerlijke, en uitterlijke warmte angroeyt, haar Wijfjes tot voortteeling van haar jongen beginnen te vermanen.

Voedſel.

Sy leven by Graan, en geſait Koorn, met Geers, Vliegen, Muggen, Paarde-vlieghen, Weſpen, Krekels, en Byen; eeten ook graag Garſt, welkers baſt ſy haaſtig weten af te pellen. Ook verwerpen ſy de Vlierbeſien niet, en eeten ook ſaat van Bingelkruid, 't welk ſy ſonder ſchade, om de engte van haar aderen, oft om de oorſaak van de Quakkels bygebragt, gebruiken.

Teelingh.
Scalig: Exercit. 269.
Aldro: Ornith. l. 15. c 10.

Wat angaat haar teelingh, ſy werden heel geil bevonden. *Scaliger* heefter een geſien, die in weinig tijds tienmaal in een hol van een overſtaande muir vloogh, om met het wijfje te paren. *Aldrovandus* heefter een geſien die in veel minder als de tijd van een uur twintigmaal met het Wijfje paarde, en meermaals ſoude gedaan hebben, indien ſy niet vervlogen waar. Sy neſtelen onder de pannen van de Huiſen, oft inde gaten van de muiren, en om de ſaghtheid voor haar jongen, in hoy en vederen. Somtijds nemen ſy de Swaluw neſten in. Waarom ſy gelooft werden datſe in

Egip-

Tab. 34

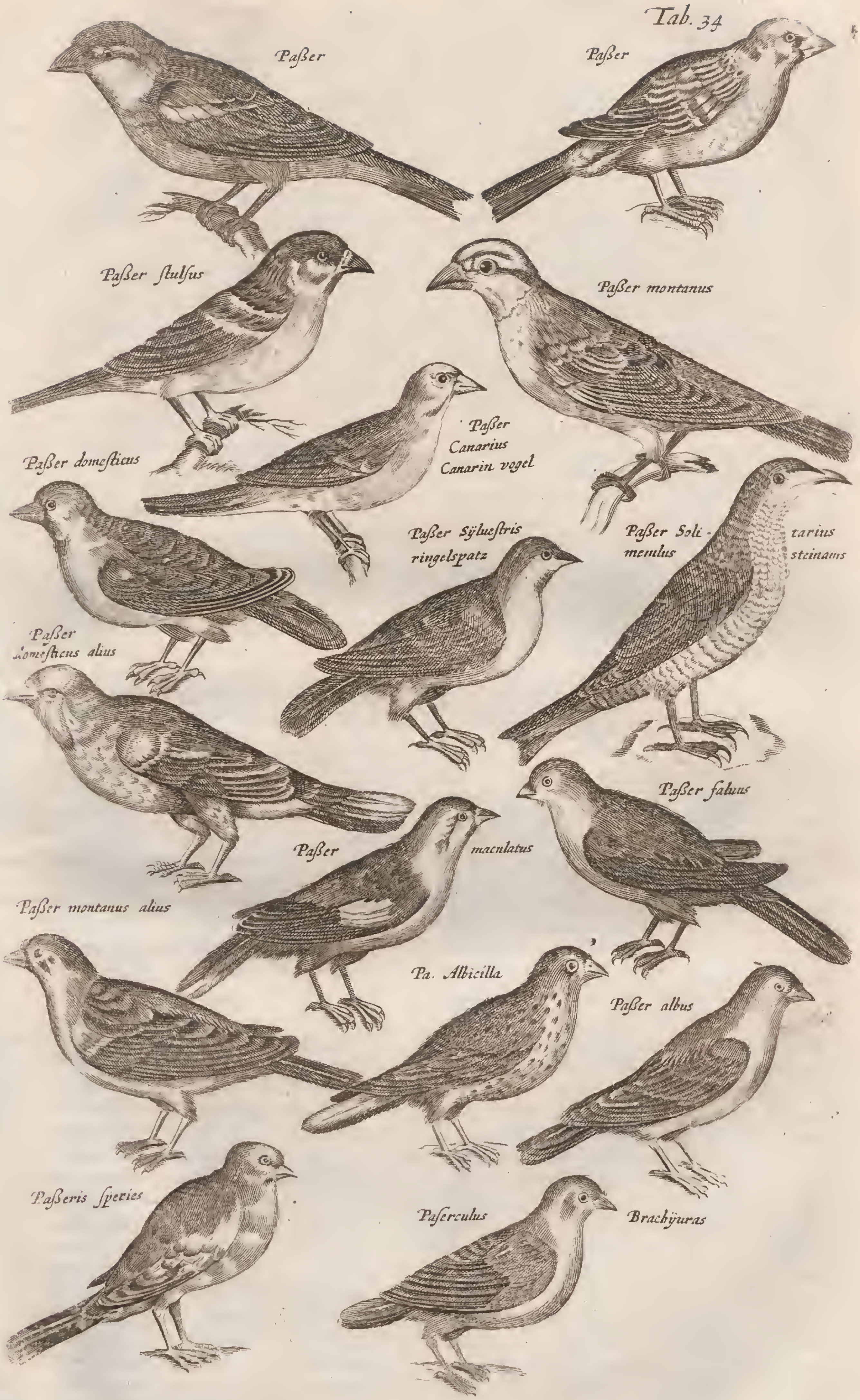
Paſser
Paſser
Paſser ſtulſus
Paſser montanus
Paſser Canarius Canarin vogel
Paſser domeſticus
Paſser Sÿlueſtris ringelſpatz
Paſser Soli- tarius
memlus steinams
Paſser domeſticus alius
Paſser faluus
Paſser maculatus
Paſser montanus alius
Pa. Albicilla
Paſser albus
Paſseris ſpecies
Paſerculus
Brachÿuras

Egipten, om het ſlijk 't welk de Nijl anvoert, mette Swaluwen de konſt van mueren uit ſlijk te bouwen, ghevonden hebben. Sy

Ariſt: de Generat: l. 4. c. 4.

kippen blinde en onvolmaakte jongen, twee, oft drymaal 's jaars, ten hooghſten acht jongen, ten minſten vier, en gemeenlijk ſeven.

Ouderdom.

Haar ouderdom word verſcheidentlijk bepaalt. Men ſeit dat de Mannetjes niet langer als een jaar leven: en tot een bewijs reden, om datter in't begin geen ſwartheid an den bek vertoont werd die inde Somer begint te groeyen.

Plin H:N: l. 10. c-38. Scaliger: in Ariſt: de Plantis.

Plinius ſeit dat de Wijfjes langer leven. *Albertus* rekent dat, van de tijd datſe paren. *Scaliger* ghelooft, datter geen de twe jaren over leeft. Daar wordter weinigh ſeid hy van die gevangen; en ſy zijn heel vrugtbaar. *Aldrovandus* rekt haar leven tot de vier jaren uit, om dat de Duiven die boven maten geil zijn tot ſeſthien, en meer jaren leven. Haar ouderdom werd uitten bek bekent welk aſchgrauw is, en inde jongen omtrent de keelgaten geel, inde volwaſſene hart, en ſwart.

Stem.

Haar ſtem is by de Grieken Struthiſein, 't welk by de Latijnen Stridere, dat is Kryſelen overgeſet werd, by *Homerus* Trizein, by den Schryver van de Nachtegaal Pipare genoemt, en wy ſeggen thilppen oft thſirken. *Rhadivivus* ſeit datſe ſingen; Als ſy voortgaan ſo huppelenſe.

Verſtand.

Indien ghy haar verſtant anmerkt, ſy zijn ſo vreeſagtig, datſe dikmaal uitte ſlaap gewekt werden, en t'ſamen na de toppen van de Huiſen vliegen, om haar van't vermoede ghevaar te ontrekken, wijl ſy beweſen werden veel ongevallen onderhavigh te zijn.

Ælian: H: A: l. 7. c. 9. Idem. Variar. Hiſt: l. 13: cap. 32. Acoſta. l 1. Hiſt: Ind.

Men heefter een gheſien die van een Havik overvallen, in *Xenocrates* ſchoot ontvlughte. Die van Taprobane ſchieten haar inde Zee op, en volgen haar ſo naar land toe. Sy zijn ſomtijds ſo tam, datſe geroepen de Kinderen op de handen vliegen. Datſe na den Nachtuil vliegen, om de konſt der Vogelaars te ontvlughten, 't welk *Orus Apolla* verhaalt, is valſch. Wat hebben ſy met Nachtvogels gemeen?

Barthol. Angl: l. 12. c. 33. Ælian: H: A: l. 6. cap. 46.

Sy voeren vyantſchap mette Gier, het Weeſeltje, en andere. De Calamodyles die uit het geſlaght der Muſſchen ſchijnt te zijn, ſterft van het Ceder-blad. *Plinius* ſeit dat de Peſt van de Geers en Bockweit, en de Scholen van de Spreeuwen, en Muſſchen verdreven werden met een ſeker kruid welkers naam onbekent is, alſmen dat in vier hoeken van't geſaide lant begraaft, en het is wonder ſeit hy, datter niet een voghel op dat lant vliegt. Vele belaſten, op ſijn ſeggen, ook een Padde 's nachts viermaal om het lant, tot ſodanighen genees-middel, te dragen, en daar na eer het lant ghewied werd, den ſelven in een aarde pot geſloten, in't midden van den

Plin: H: N: l. 18. c. 17.

Akker te begraven: dat alſo nocht Muſch, nocht Worm ſal ſchade doen, maar dat men hem weder moet uitgraven eer men mayt, anders ſoud hy de vrugten bitter maken.

Gebruik.

De Muſſchen worden ſelden in ſpijſe gebruikt. Nochtans rekent haar *Galenus* mette Duiven, Patrijſen, en Phaſanten onder de verdunnende ſpijſen. Elders ſeit hy, datſe in den Herfſt meer goet vleeſch hebben. En *Suidas* verhaalt datſe onder de lekkernijen gerekent werden.

Platina: l. 5.

Maar *Platina* ſtelt datſe om haar groote hitte quaat voedſel geven, ſwaarlijk verteert werden en de geilheid verwekken. Sy hebben ook inde Genees-middelen plaats gevonden. Haar vleeſch verwekt de geilheid, en wort met voordeel den genen die de vallende ſiekte en het trommel-water hebben, die met Graveel en Gicht ghequelt zijn, voorgheſchreven.

Plin: l. 30. cap. 15. Galen: l. 6. de Sanit: Tuenda. cap. 2.

't Selve hebben de ſchrijvers van de herſſenen en eyren verhaalt. Het vet wort inde plaaſter van *Nicolaus* tegen de harde knobbelen gepreſen. Haar drek ſuivert het angheſicht; welke kraght van de Mannetjes bekent werd, om datſe met witte en ſwarte ſtippeltjes geſprenkelt werden;

Porta: l. 5. Phytog. cap. 16.

De ſelve met Wijn ingenomen, doet de mannelijke roede oprijſen, met ſpog van menſchen gemenght en opgeſmeert, verdrijftſe de ghebarſte aderen, met Varkens reuſel geſmeert, geneeſtſe het uitvallen van't hayr Alopecia genoemt; gepoeyert gheneeſtſe een ſwakke, en walgende maagh, met warmen Oly in't naaſte oir gegoten, gheneeſtſe de tant-pijn; en ten leſten, de aſch van de jonge Muſſchen wort met voordeel an de tanden, om de pijn weg te nemen, gewreven.

Archig: Apud: Galen: l. 8. Secund: Loc. c. 4. Plin: l. 30. cap. 3.

Van de Muſſchen in't byſonder.

I. STIP.

Van de witte geele, gevlekte Muſch, vande Witſtart, en Bergh-muſch.

De witte Muſch, is geheel wit; uitgenomen den bek en voeten, die geel zijn, en haar ſwarte oogappel wort van een geele ſtraal omringt. De geele die by *Aldrovandus* gebragt wiert, was geheel geel, behalven de ogen die ſwart waren; Boven op den rugh, het hooft de vleugels, en de ſtart helden hy na het Kaſtanie-bruin, waar mede de dybenen, ſchenkels en voeten ook gheverwt waren.

Die ghevlekt genoemt wert, was met wit, ſwart, en een geelagtige verw verciert: Het geheele hooft, en den hals waren wit, met tuſſchenlopende geelaghtighe plekken; de bek was in't opperdeel geelaghtigh, in't onderſte geheel geel; de vleugels waren mette dry genoemde verwen verciert; de ſtraal van de ogen was wit, en de ſtart by na gheheel geel.

De Witſtart had den bek mette ſtart uitten aſchgrauw witagtig: Het hooft en alle de onderſte deelen waren uitten witte geelaghtigh; over den rug liepen brede yſergrauwe plekken, met heel witte kleine ſtrepen verciert; de pennen van de vleugels waren Kaſtanie-bruin, rondſom geelagtig; de ſchenkels, en voeten donker geverwt.

Aldro: Ornith: l. 15. c. 15. De Berghmuſch is de ſchoonſte van alle onſe Inlandſe Muſſchen. De top van't hooft is by na roodverwigh, oft liever Kaſtaniebruin. De kin is als inde gemene ſwart: tuſſchen welke, en de top de verw wit is, die nederdalende de geheelen buik beſlaat. An weerzyden van de ogen zijn twee plekken, de een grooter als d'ander, en beide ſwart; den rugh, en vleugels zijn ten deel ſwart, en geel; de vleugels daar ſy den buik raken, zijn nu Yſer-grauw, dan ſwart, en dan weer wit; de geheele ſtart is uitten geele donker. In't Wijfje is alles bleker, en de kin heeft die plek niet.

II. STIP.

Van de wilde Muſch, de gekringhde, de kleine die inde Okkernote bomen houd, van de ſotte van Bononien, en de Illyriſe.

Aldro: Ornith: l. 15. c. 16. DE wilde oft Boſch-Muſch heeft de top van 't hooft yſer-grauw, na het root hellende. Den omloop van't oogh wit, de ſtraal geel. Van de kin totten aars is hy aſch-grauw, maar het uitterſte van de vederen helt naar het roſchaghtigh. De kin, en onderſten hals doorlopen enige dwarſe, ſwartagtige, en t'ſaam-verknogte ſtrepen, welke anderſins in alle de Mannetjes Muſſchen, geheel ſwart is. De rug, ſtart, en voeten zijn uitten yſergrauw donkeragtig, alleen dat de pennen in haar uitterſte geheel geel zijn. De vleugels vertoonen de ſelve verw, maar de eerſte pennen, die de ribben dekken, eindigen in een merkelijke witheid.

Idem l. c. 18. Bellon: l. 7. de Avib: c. 20. De gekringde noemt *Bellonius* alſo van de witte kring, die de ogen onder de winkbrauwen rondom beloopt. Hy heeft een geele plek, de rugh en vleugels zijn geel. Hy houd ſich in de Boſſchen, en neſtelt in de holle Bomen: Hy heeft een groote ſtem, en voed ſich, en ſijn jongen anders, als die van de ſteden.

De Muſch die ſich inde Okkernote bomen houd, is de kleinſte van allen: Met een heel korten dikken, en ſwarten bek, mette voeten ſchenkels, 't hooft, en vleugels de muſch, die inde Mueren neſtelt, gelijk.

Idem c. 20 De ſotte Muſch van Bononie, is een vogeltje in geſtalte de Muſſchen gelijk, maar in verw geheel verſcheiden. Want hy is geheel geelagtig, overal met lange yſer-grauwe plekken, oft liever roſſche, maar over den rug met veel langer en dikker, die overal neerwaarts hellen, beſproeyt. Sijn bek is roſch, dik, en krom; de ogen zijn ſwart, welkers appel een geele ſtraal omringt; de ſtart en vleugels hellen naar het ſwart; maar het uitterſte van de kleine vederen inde vleugels zijn wit; de geheele voeten uitten geelen roſagtig.

Idem c. 20 De Illyriſe is grooter als onſe Inlandſe, maar in verw by na gelijk. Want van voren is hy heel wit, boven is hy bleek roſchagtig, met geen andere verw vermengt. De ogen en de ſtart, welk wit is, zijn na evenbedeeling van't lijf, groot; de ſtart is in twee geſpleeten; de voeten zijn geel, met dwarſe ſtrepen by na vleeſch-verwig, verciert.

Doe hier by onſe Inlandſe Muſch Brachyurus genoemt, die de ſtart heel kort is het geheele lijf geelagtig; de borſt en buik meer wit, en den bek geheel geel.

Idem: cap. 17. Maar hier toe kan een vogeltje, dat onſe Muſſchen gelijk-ſlagtigh is, ook betrokken werden, welke den bek, gelijk in de Huismuſſchen wit, en 't gehele lijf met langhe roſagtige plekken, naar beneden hellende, geverwt is: De buik en dybenen zijn wit, de ſchenkels, en voeten geelagtigh.

III. STIP.

Vande Indiſe Muſſchen.

Aldro: Ornith: l. 15. c. 22. DE Indiſe Muſſchen zijn verſcheiden, maar haar voorname gheſlaghten zijn vier: de een is de Macrourus, en deſe is twederlei; de anderen heeft een roden bek, is ſo groot als de Huis-muſſchen, uitgenomen de ſtart, met een korten dikken bek, van verw gelijk geſeit is, met een platten kop, omtrent den nek verheven, hy is ſwart, vermenght met een groenagtige verw, naar het blauw ſtrekkende: An de krop, onder an den hals, de borſt, en buik wit, de vleugels zijn met een groenagtige, naar het blauw ſtrekkende, met wit, en ſwart, en geelagtige verw geciert, Met een dobbelde ſtart, de kleinſte wit, die de groote onderſtut, en de grootſte met vier dunne pennen, negen duim langh, verſien is heel ſwart: de ſchenkels en voeten uitten ſwarte, en wit geplekt, met ſwarte nagels, en een ſcherpen haak gewapent.

Idem: cap. 23. De ander heeft een blauwen bek, en het hooft, gelijk in den anderen plat, maar in den nek meer verheven, voorts is hy geheel ſwart, ſijn ſwarte oogen zijn met een witte kringh, en geele ſtraal belopen: Den hals, en de borſt zijn rood, de buik, en dybenen wit; de vleugels, rugh, en ſtart zijn ſwartagtigh, de lange pennen van de ſtart, van de welke twe heel lange zijn, te weten vijf hantbreed langh, en ſeer breed, de derde is ook heel breed, maar eindight in heel kleine veſelen, worden vande kleinder onderſtut.

Idem: cap. 26. De ander is de Brachijurus de boven-genoemde geheel ongelijk, namentlijk de kleine, en is behalven de voeten, en bek, die vleeſchagtigh van verw is, geheel ſwart, met een korten ſtart, ſwarte ogen met een witte kringh omringht.

De derde is ſonder ſtiet, en deſe is Roodſwartagtigh, in welke 't geheele lijf voor, en boven op, als mede de beginſels van de vleugels met een rode verw pronkken: het overige van de vleugels is ſwart; den bek naar evenbedeelingh van 't lijf, is klein en korter als van de Huis-muſſchen, daar hy an 't hooft vaſt is, wit, het overige is ſwart, voort iſſe ſcherp en klein: hy heeft geen ſtiet, daarom word uit ſijn pennen Pluimwerk gemaakt.

Oft

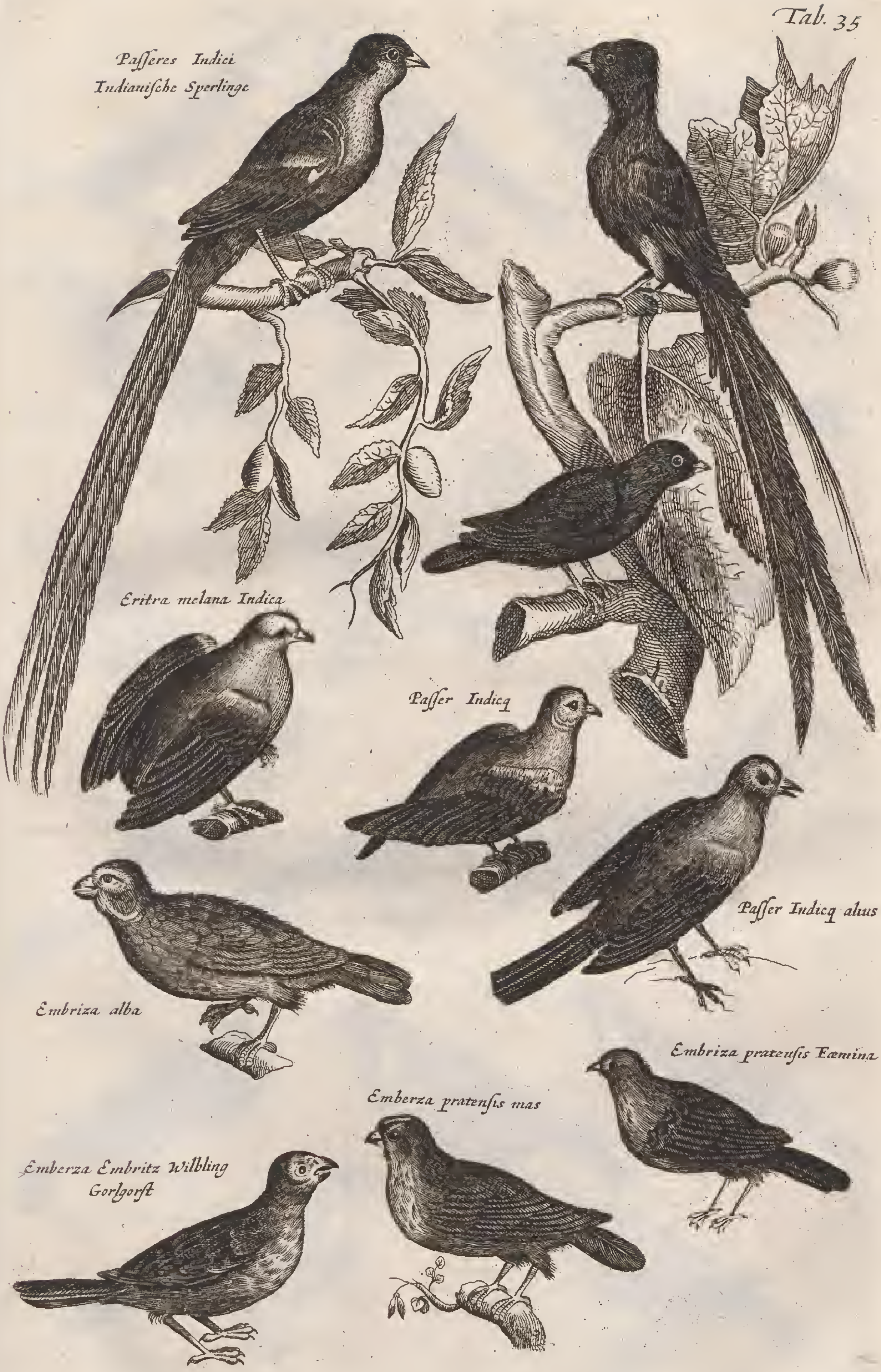
Tab. 35
Paſſeres Indici
Indianiſche Sperlinge
Eritra melana Indica
Paſſer Indicq
Paſſer Indicq alius
Embriza alba
Embriza pratenſis Fæmina
Emberza pratenſis mas
Emberza Embritz Wilbling
Gorlgorſt

Tab. 36

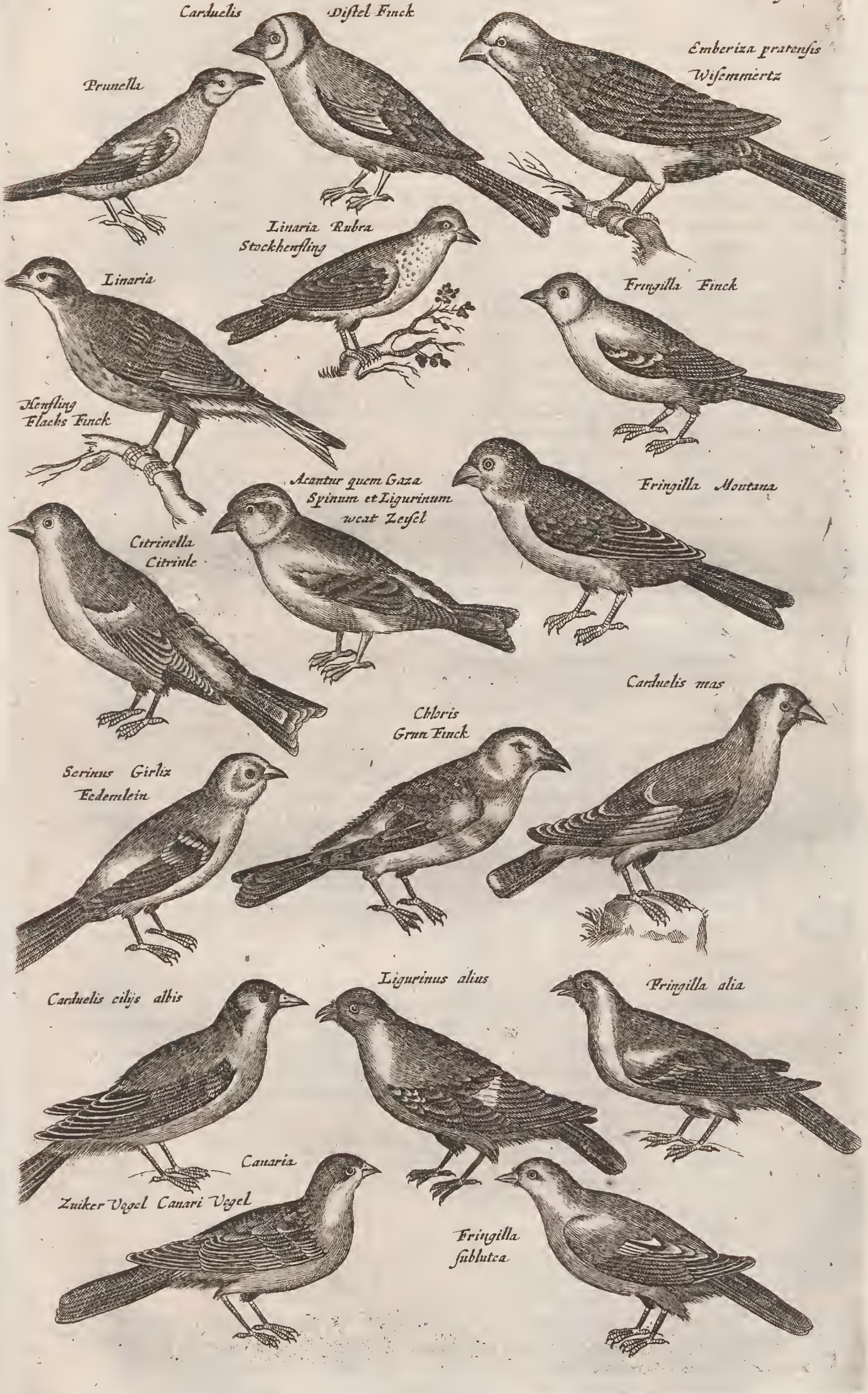
Carduelis
Diſtel Finck
Emberiza pratenſis
Wiſemmertz
Prunella
Linaria Rubra
Stockhenſling
Linaria
Fringilla Finck
Henſling
Flachs Finck
Acantur quem Gaza
Spinum et Ligurinum
vocat Zeiſel
Fringilla Montana
Citrinella
Citrinle
Carduelis mas
Chloris
Grun Finck
Serinus Girliz
Eedemlein
Carduelis cilijs albis
Ligurinus alius
Fringilla alia
Canaria
Zuiker Vogel Canari Vogel
Fringilla
ſublutea

Idem: cap. 27.

Oft hy is blauw, rood, ſwartaghtigh, die langer als de voorgaande is, rood-blauw, en ſwart van verw, en heeft het hooft, den hals, de borſt en alle de onderſte delen van een heel rode verw: an de zijden van den hals heeft hy twe t'ſaamgevoegde, half-Maan-wijſe, groote blauwe plekken, een kleinen bek, krom en ſwart, omtrent het voorhooft wit: geheel lange vleugels, ſwart, en an de zijde blauw, de voeten kort en ſwart.

Idem cap. 28.

De vierde is ook rood-ſwart, en heeft het hooft, den rugh, de ſtiet heel rood geverwt: den bek de Collurio gelijk, boven ſwart, daar ſy an't hooft vaſt is wit; de ſlaghpennen zijn ſwart, de ſtart is vijf vingeren lang, met thien ſwarte pennen verſien.

IV. STIP.

Vande witte Embriza, en van de Veld-Embriza.

Geſner. in Ornith.

DEſe ſchijnen ook van 't Muſſchen gheſlaght te zijn: De witte beſchrijft *Geſnerus* aldus: De witte Embriza, die my vertoont, en in de winter by ons gevangen is, is grooter als de geele, met een korten breden bek, en heeft niet geels. Hy is van verw den Lewerk gelijk, maar ongelijk metten buik, die wit is, waar van wy den naam gegeven hebben: in't bovenſte deel van den bek, achter het ſpits, wort binnewaarts een heuvel geſien, de klauwen zijn donker, de ſchenkels vertonen een wit en rode verw.

Van de Veld-Embriza, ſeit de ſelve aldus: Ik Veld-Embriza, die onſe vogel-vangers, van de velden daar hy veel verkeert, wijſe Emberitz noemen. Deſe is gelijk de beeltenis vertoont, van verw als een aarde pot, an de dybenen, borſt, buik, vleugels, en midden op de ſtart tuſſen beide; maar daar ſijn wederſijd ſwarte pennen. De rug is ook ſwart, en boven an de vleugels zijn rondagtige ſwarte plekken; onderwaarts zijn de randen van de vederen naar de lengte ſwartagtigh: Sijn bek is donker, de top van hooft ſwart, onder welke wederſijds een witagtige plek achterwaarts loopt: dan volgender weder twe ſwarte, en twee witte tuſſchen beide. Deſe vogel noemenſe omtrent het Meer Verban Ceppa.

II. OPSCHRIFT.

Vande Graan-etende ſingende vogels.

I. HOOFT-STUK.

Vande Diſtelvink, de Spinus en Kanary-vogel.

Naam

DE Diſtelvink by, *Gaza* Carduelis, Carduelus en Cardelus, word by *Hermolaus* en *Geſnerus* Thraupe, by *Aldrovandus*, van de gulde ſtreep op ſijn vleugels. Chrijſomiters, Aurivittes, Kirandi, Jena en Jupiters vogel, by andere Corijdalis, en by de Grieken Acanthis, Aſtragalinos, Tragodinos, Poicilis, en ook Gardeli genoemt.

Het is een kleine vogel, welkers rugh aſgrauw, en donker is; De vleugels zijn met een ſaffraanagtige, met ſwart doorlopen verw onderſcheiden, en met witte vlekken getekent. De top van 't hooft is ſwartagtigh, de bek ſcherp en rood, an 't einde donker. De uiterlijke omloop van de ogen is ſwart, deſen omringht een rode, en de rode weder een groen-grauwe. Maar nochtans vertoont ſich deſe verſcheide verw in alle niet. Het Wijfje heeft de vleugels aſchgrauw, de krop wit. Daar iſſer een geſien die niet volwaſſen, van eenerlei verw, uitten aſchgrauw, naar 't roſch ſtrekkende was. Daar zijn ook andere geſien, van welke ſommige an 't voorſte deel van 't hooft, en an de kin wat roods hadden, en op den rug, borſt, buik, en overige delen van 't hooft zijn ſy witagtigh: Eenige zijn heel wit, uitgenomen de rode plek van't hooft, en eenige geelagtige pennen in de vleugels.

Aldrov. l. 18. Ornith: c. 3.

Kunne.

Haar kunne word ligtlijk onderkent. Indien men op de verw, gelijk ik boven angeroert heb, de ſtem en vederen acht ſlaat. De Wijfjes hebben ſlauwer ſtem, nocht zijn lang van ſang. De vederen die de ribben bedekken, zijn aſchgrauw oft donker; inde Mannetjes zijnſe geheel ſwart.

Voedſel.
Porta l. de Villa.

Sy leven by Saat van Klitten, Mankop bollen, Rute, en Kaarden-diſtels. En van't Kennipſaat wordenſe ſo vet, datſe de vermaaklijkheid van haar ſang verlieſen. En al wat hy eet daar pelt hy de baſt af, om alleen het pit te genieten.

Teelingh.

Hy maakt ſijn neſt inde ſtammen van de Bomen, en in de doornen, te weten drymaal in't jaar, in May, Juny en Auguſty: ſomtijts broeyt hy ſijn jongen inde warme ſtoven uit. Hy leit ſeven ſomtijds acht, en ook wel vijf eyren. Die in Auguſto ghekipt werden, zijn de alderbeſte. Die inde Duinen voort-komen zijn ſwarter, en ſitten liever op de Pruim, en Orangie bomen, als op andere.

Stem.

Sy ſinghen altijd. Maar meeſt als ſy hooren datter eenige van haar gheſlaght omtrent komen.

Vlught.

Sy vlieghen met Scholen en ſomtijds twee duiſent mijlen verre.

Ouderdom.

Sy leven tot twintigh jaren. Daar iſſer te Ments een geſien die de dryentwintig jaren over leeft hadde, welke alle jaren de nagels en bek gekort wierden, op dat hy ſoude konnen eten en drinken. Sy vermaken de menſch meer met haar ſang als inde ſchotel. Nochtans zijnſe van geen quaad voedſel, als ſy vet zijn en niet en broeyen. *Kiramides* ſchrijft datſe ghebraden, goed teghen de dunne, en kronkeldarm pijn zijn.

Beſchryvingh.

De Spinus oft Ligurinus is een vogeltje met een geele borſt, en matelijken bek, dun en ſcherp, het heeft twee ſwarte plekken, een in't voorhooft, en een onder de kin. Het Mannetje heeft de plek veel ſwarter, en is over 't gheheele lijf meer geelaghtigh als het Wijfje.

In koude landen vertoont het ſich nimmer, oft ſelden. En word in Italien alle jaren niet geſien.

Voedſel. Het leeft mette ſelve ſpijſe als de Diſtelvink, en voornamentlijk met het ſaad van Conyza.

Teelingh. Het neſtelt in de boſſchen van de Bergen. En leit na ſommiger ghevoelen twaalf, naar 't gevoel van andere vier oft vijf eyren. Het

Stem. Aldro: Ornith. l. 15. c 4. ſinght heel vermakelijk, en bootſt niet alleen de ſtem van de Diſtelvink na, maar ook van andere Vogelen.

Vlught. Sy vliegen met Scholen, en worden in den Herfſt lightlijk met een geheel School t'ſeffens ghevangen. Het is den Eſel vyand, om dat hy inde Lente de Doornen af-eet, en ſijn neſt omver werpt.

Beſchryvingh. De Kanary vogel, van de Kanaryſe Eylanden daar hy van daan gebraght wert, alſo genoemt; is een vogel van grootte gelijk een gemeene mees, met een witten bek, die klein en ſpits is, de vleugels en ſtart zijn gheheel groen. In't Mannetje is de borſt, de buik, en het opperdeel van 't hooft daar de bek vaſt is, meerder geel, als inde Wijfjes.

Voedſel. Hy wort ghevoed met Kanary-ſaat, Suyker, en Muyr, daar hy beter van ſingt.

Sangh. Hy is heel vermakelijk van ſangh, die hy met een ſcherpe, en t'ſaam-verknoghte ſtem hoog en laag, met een verſcheiden buigingh uit-rekt. Die een langer ſtart hebben, en klein van lijf zijn, zijn de beſte.

II. HOOFT-STUK.

Van de Vink, Bergvink, en Linaria (oft Vlasvink)

Beſchryvingh, DE Vink by de Latijnen Fringilla, om dat hy Frigus (dat is de Koude) voorboodſchapt, oft om datſe veel inde koude vliegen, als ſo genoemt. By *Ariſtoteles* Spiza, en by de huidendaagſe Grieken Fringillaro. Sijn voorſte deel van 't hooft, en vanden hals ſtrekt naar het donker-blauw, van daar naar de ſtiet toe is hy groenaghtigh. De borſt en buik zijn tuſſchen rood en bruin. Het Wijfje is min helder gheverwt; de borſt en buik is tuſſchen roſch en wit. Men heefter gheſien die over 't geheele lijf wit waren, ook uitten witte geelagtig.

Plaats. Ariſt: H: A. l.9. cap. 7 's Winters vermaken ſy haar in matelijke koude, en Somers in warme plaatſen. Want in Switſerlant vliegen de Wijfjes inde Winter weg, en worden door de al te groote koude beſchadight, ſo datſe niet vliegen konnen, en mette hand gevat werden.

Teelingh. Sy neſtelen inde onderſte takken van de bomen, en inde opperſte van de Heeſters. Sy bekleden haar neſten binnen met Wol, en ragh van Spinnekoppen, buiten met Moſch. De Vogelaars ſeggen datſe vijf oft ſes eyren leggen.

Stem. Sy ſinghen op geen eene wijs. Eenighe ſchijnen kortlijk gelijk als te quelen: andere halen de ſtem lang uit. De Mannetjes hebben een heldere en volle ſtem. De Wijfjes klein en flauw, 't welk wy quinkken en ook ſingen noemen. Indien gy wilt datſe angenamer ſinghen, ſo geef haar Sprinkhanen te eeten.

Verſtand. Sy worden beſwaarlijk om haar looſheid gevangen. Ligtlijker met een Weſten wind, oft helder weder, want ſy vliegen dan lager, en horen beter de ſtem van de anlokkers. Sommige worden nimmer tam, en hongeren haar uit en ſterven. Inde eerſte maande van haar ghevangenis, ſwijgen ſy van droefheid ſtil; en worden niet als met vleyen vervrolijkt. Indien ſy 's mergens ſingen, voorduiden ſy onweder. Theoph. de Signis Te dueſt.

Beſchryvingh. De Berghvink is grooter als de ghemeene Vink. Hy is op de kop, rug, en ſtart ſwarter als de Vink. De borſt en krop hebben wat roots, haar opperdeel is witagtig; haar vleugels zijn met twe dwarſe roſaghtige gele ſtrepen, met een doorlopende middellijn onderſcheiden. In't Wijfje is de rugh, de top, en nek meer yſer-grauw, en de opperſte ſtreep van haar vleugels is ſo ſmal en kort, dat menſe nauwlijkx ſiet. Sy ſingen niet fray: en inde koy gheſloten, volghen ſy de ſtem van andere Vogels, en voornamentlijk van de Muſſchen.

Beſchryvingh. De Linaria (die men Vlaſvink kan noemen) is ſo groot als aen Muſch, in ghedaante de ſelve heel ghelijk, van verw als een aarde pot oft yſer-grauw, naar het aſgrauw hellende, en dat in de Mannetjes hoger, die ook an de borſt met roſſche plekken gheſprenkelt zijn, de Wijfjes met donkere en grooter. De ſlagpennen van de vleugels zijn ſwart, maar an de zyden, en einden witagtig.

Voedſel. Sijn ſpijs is ſaat van Vlas; Kennip, Rapen, Kool, Boekweit, Kanary-ſaat en Havergort.

Siekte. Hy word ſomtijds met een ſiekte gequelt, die men Subtijl noemt; in welke hy van droefheid ſtil ſwijgt, ſijn vederen oprijſen, en ſijn buik boven gewoonte ſwellende, met rode aderen beſprenght werd, en de borſt ſich heel mager toont.

Stem. Met het ankomen van de Honds-daghen ſwijgt hy, en ſijn vederen uittrekkende maakt hy ſich in 't midden kaal, en betekent alſo de ſekere opkomſt van den hond. Sijn looſheid is by de Italianen ſeer geroemt. Waar van het Spreekwoort komt. *Egli e un Fanello.*

Geſner: Ornith. Hier toe behoort de rode Vlaſvink, die alſo van *Geſnerus*, van de rode verwe van ſijn opperhooft genoemt is, 't zy dat hy de Aſter van *Oppianus*, oft een ander zy. Sy vlieghen ſomtijds met Scholen. En omtrent Norimborg meent men datſe alſdan een kortlijk anſtaande Peſt te kennen geven.

Aldro: l. 18. c. 9. Ook mede de Zee Linaria. (oft Vlaſvink) Van *Aldrovandus*, die met een geelen bek, op den top van 't hooft roodagtig, en an de borſt, en buik witaghtigh, en an den hals, en op den rugh uitten geelen donker is. De andere die hy voorſtelt is op den rugh, en bovenſte deelen vaal, met tuſſchenlopende ſtrepen neerwaarts hellende, die meer uitten rode blinken, maar de vleugels zijn veel bleeker: de krop en borſt zijn matelijk geelagtigh; achter de ogen ſtaat een ronde donkere plek.

Omtrent Argentijn word hy Gijntel ghenoemt: Over 't hooft, den rug, en ſtart is hy roſch, roſch van borſt met donkere plekken onderſcheiden, met roodaghtige ſchenkels, en de borſt onder witagtigh. Hy eet Bolſaat en andere; en vliegt met Scholen.

III. HOOFT-STUK.

Van de Lewerk in 't algemeen en 't byſonder.

Naam. De Lewerk Alauda, Caſſita en Galerita genoemt, welke woorden nochtans eigentlijk de gekuifde toe-komen, word by de oude Grieken Koris, Korydalos. Korydos Piphingx, gelijk ik by *Heſychius* leſe, en by de hedendaagſe Cuzula, Trulitis, en in Creta, na 't getuigenis van *Bellonius* Chamæ chilados genoemt. Dat het de Ciris niet is, betonen ſo de krullen, die lang en ſchoon zijn, als ook de rode voeten, die in de Lewerk niet zijn, gelijk *Scaliger* meent. Ik ſal ſijn vorm niet beſchrijven, want deſe voghel is ider een bekent, in de achterſte klauw van de voet heeft hy een geheel lange nagel.

Scalig: Exercit. 233.

Plaats. Ariſt: H: A: l. 9. c. 8. *Averrhoes* ſeit, datſe in Andaluſia niet gevonden werden, datſe noit op bomen ſitten *Ariſtoteles*. Nochtans heeft men de gekuifde daar in geſien, alsſe een ruwe gerimpelde, en geen effen gladde ſchors hadden. 's Winters wordenſe ergens inde engten van't gebergte verborgen. In Italien en Vrankrijk ſult ghy haar altijd ſien.

Agricola l. de Animal. Subtor.

Voedſel. Plutarch: l. de Iſide. Sy eeten Graan, maar ook Wormen, en de eyren van de Sprinkhanen ſonder vleugels, ſoeken ſy heel graag, en worden daarom van die van Lemnos in eer gehouden.

Sy maken haar neſten uit de wortels van droge Kruiden, op de aarde, en dat drymaal in't jaar, namentlijk omtrent den eerſten May, Juny, en het midden van July, en ſetten die ſo tegen de wind, en in't gras ſo verborgen, dat haar niemant van de voorbygaande, oft geen Havik ſien kan. Hy leit vijf eyren, welke valſchlijk geſeit werden van de Padden gebroeit te werden. De van boven invallende ſtralen van de Son, ſchijnen het gebrek van de oude in't broeyen te vervullen. De jongen gekipt zijnde, worden noch kaal, geleid om haar koſt te ſoeken, om van't ongheval der Rovers bevrijt te blyven.

Ariſt: A: H: l. 6. c. 1.

Stem. Wat angaat ſijn ſangh, hy vermaakt ſich met een wonderlijke vrolijkheit, en uitgerekte pennen inde logt, en ſchijnt met het draijen van ſijn ſtem de ſchoonheid van de tijd te verheffen. Want in grauw, en regenaghtigh weder ſingt hy ſelden, oft niet, ook niet op de aarde, maar onder het opklimmen. Hy klimt langſaam opwaarts, maar ſchiet als een ſteen al ſinghende neerwaarts. 's Merghens wordenſe meeſt gehoort, 's middaghs ſwijgenſe.

Vyandſchap. Ariſt: l. 9. cap. 1. Sy hebben vyantſchap met een geſlagt van Reigers, welkers eyren ſy roven, gelijk *Ariſtoteles* wil; mette Acanthyllis ghelijk *Philos* en *Ælianus* meenen; mette Ravens daar ſy van gegeten werden; mette Havikken, voor welke ſy ſo ſchrikken datſe de Menſchen in de hand vliegen; mette Noord-Star, om dat ſy, als hy mette Son opkomt, ſtil ſwijgen, ſiek zijn, en haar vederen uitplukken; en ten leſten met het Moſtart-ſaat 't welk, niemand ſchadelijck zijnde, de Lewerken ombrenght.

Siekte. Sy zijn mette vallende ſiekte gequelt, en met blintheid van 't een oogh; en *Albertus* ſteunende op ſijn eigen ondervindingh, getuight ſulks te geſchieden op haar negende jaar.

Gebruik. Van ſijn gebruik in de ſpijſe ſwijgh ik: de jonge en vette zijn niemant onangenaam.

Haar gedaanten zijn gekuifde, en ongekuifde, die is oft groot, oft klein, van welke deſe *Ariſtoteles* onbekent gheweeſt is. By *Schwenkfeld* heeft de boom, wild een Lewerk ſonder naam een kuif na de grootte van 't lijf heel lang, en rode voeten.

Als de koude ſtrengh is, en de aarde met Sneeuw bedekt, verkeert hy by de meſt-hopen, en koorn-ſchuiren. Omtrent dat dach en nacht even langh zijn, vlieght hy wegh; ſoo wy *Longolius* geloven; hy maakt ſijn neſt inde doornagtige ſloten, heeft geen byſondere ſangh, maar volght onachtſaamlijk de ſtem van andere daar hy by verkeert. Hem is gelijkſlaghtigh de Boſch-Lewerk, welken de Hooghduitſen Waldierche noemen, en is voornamentlijk voor, witter als andere.

De groote heeft een hollen bek, en een ſwarte kuif, welkers wortels tuſſen beide ogen ſtaan: Den rugh heeft hy aſchgrauw, en geplekt, de buik witagtig, de borſt aſchgrauw, met witte plekken beſait; de vederen van de ſtart ſwart, een kleine tong, by na geſcheiden, om dat hy ſelden op de bomen ſit heeft hy lange nagels. Hy houd ſich in de velden omtrent de Revieren, en Poelen: 's winters by de wegen. Hy vlieght niet op de wijs van andere, maar mette wint nu laagh, nu hoogh gedreven zijnde.

Bellon: de avib: c. 22.

De ongekuifde ſinght vermaaklijker.

Gebruik. Galen: de Simp: Medicament: Facult: l. 11. Dioſcorides l. 2. c. 48. Hy wort oft gekookt, oft gebraden tegen de darm-pijn gepreſen: Sommighe belaſten hem an de dybenen te binden, andere etenſe noch verſch en lauw zijnde. Daar is ſeit *Plinius* een Borgermeeſters huys van de Aſprenates, in welk een van de broeders van de darm-pijn verloſt is, door het eten van deſe vogel, en door ſijn hart in een gouden arm-ring ingeſloten zijnde; een ander door een offerhande, welke het hart binne eenige ongebakke ſtenen, als in een ſchoorſteen gheſloten en als den dienſt ghedaan was, de zaal toegeſloten hadde. De Thraciers binden het hart, dat levend uitte Lewerk gehaalt is, an haar linker dybenen, om de darm-pijn te verdrijven, ghelijk *Alexander Trallianus* beſchrijft. *Porta* leit de oorſaak op haar klapagtigheid, want door al te groote ſnappery, worden de winden, waar uit de ſickte ontſtaat, uitgedreven.

De ongekuifde word by *Hermolaus*, Sipontinus, en *Grapaldus* Terraneola en by *Niphus* valſchlijk de Tetrix van *Ariſtoteles* genoemt. Hy is in verw de gekuifde gelijk, maar kleinder: Hy heeft een ſwarter kop, met goutgeel vermengt; de rug is bruinrood, aſchgrauw, en ſwartaghtigh: de borſt met veel plekken onderſcheiden, de buik is witagtigh, de achterſte klauwen zijn van de ſelve grootte mette voorſte. Hy leeft in vlakke plaatſen, die met Heide en Ienever-beſyen beſet zijn. 's Winters vliegenſe met ſcholen, in de Somer met haar twee. Sy vliegen hoogh in de logt, blijven daar langh hangen, en vliegen ruim, en breed; met de vermaaklijkheid van haar ſangh, gaan ſy alle andere te boven. De Francen ſeggen, datſe van d'een ghematigheid, lichtlijk tot d'ander overgaan, en datſe na de verſcheidenheid der winden, verſcheidentlijk veranderen. Metten zuyden wint wordenſe mager, met de noorde vet. 's Winters wordenſe veel gevangen, indien de Sneeuw langh blijft leggen, en de koude heel ſtrengh is.

Ariſt: H: A: l. 9. cap. 25.

Bellon: H: Avium: l. 5. c. 23.

Tot deſe behooren de Calandra, de Velt-Lewerk, en die de Lewerk gelijkſlaghtigh is.

De Calandra, by de Grieken Chalandra, en Chalandrus, mogelijk van *Caloos* Adein, oft de vermaaklijkheid van de ſang, wort valſchlijk Acredula, Charadrios, en Gurgulio genoemt. Hy komt na by de grootte van de Spreeuw, voorts is hy de Lewerk in alles gelijk: den hals, daar de Manen an 't hooft vaſt zijn, heeft hy dun, en den bek dikaghtigh; hy leeft by hard Koorn, met ſijn drayende ſtem vermaakt hy de toehoorders niet weinigh, en bootſt alle ſtemmen van andere vogels na. Gevangen zijnde, laat hy nauwlijks een uur van den dach ſonder ſingen voorby gaan.

Bellon: H: Avium: l. 5. c. 24.

De Velt-Lewerk is klender als de gemene, hy heeft een dunnen bek, en die langhagtigh: ſijn vederen die de huid dekken zijn ſwart, die van de ſtart zijn an het uitterſte wit. Hy ſlaapt op de aarde, hy neſtelt in de velden, wort beſwaarlijk opgevoet, maar opgevoet zijnde, ſinght hy heel ſoet. Als hy den Havik ſiet ankomen, ſchuilt hy in de takken van de bomen.

De gelijkſlagtige Lewerk wort van *Aldrovandus* genoemt die welke, te Bononie Petrone, te Genua Petronella, en Chiapparone genoemt wert. Hy is de groot ghekuijfde, in grootte gelijk oft ook grooter, en van gelijke verw, de borſt, en geheele buik, hellen meer na 't donkker geel. Sijn nagels waſſen ſo lang niet; de ſchenkels en voeten zijn witter. Hy ruſt en loopt veel op d'aarde, in de bomen en heeſters ſoekt hy altijd de toppen, daar hy langh onbeweeglijk blijft ſitten, en vermaaklijk ſinght.

IV. HOOFT-STUK.

Vande Groeningh, de Citrinella, en Serinus van Geſnerus, *en van de Geelvinken en haar geſlaght.*

Beſchryvingh.

DE Groening by de Hoogduitſen Grunſink, oft groene Vink genoemt, is ſoo groot als een Lewerk, ſomtijds geheel groen, ſomtijds ook geelagtigh. Het Mannetje verſchilt van 't Wijfje daar in, dat deſe veeltijds over al ten deel bruin, en aſchgrauw geverwt is, en minder, ja heel weinigh geels heeft. Sijn voeten zijn teer en ſaght, van verw en ſelfſtandigheid by na vleeſchagtig: de krop, de buik, de borſt, ſtiet, en bovenſte randen van de vleugels zijn ſchoon geel geverwt.

Voedſel. Ariſt: H: A: l. 6. c. 3.

Ariſtoteles ſeit dat hy by Wormen leeft, maar hy wort ook met zaat gevoet, gelijk van de groote Diſtel-klitten, Rapen, en Kanaryzaat, Hy wort dikmaal ſoo tam, dat hy op de eene hand ſittende, uit de andere niet weigert te eten, hy maakt ſijn neſt van de Waalwortel, die hy geheel uittrekt, maar maakter een boom van wol, en vlokken onder in.

Ariſt: l. 9. cap. 3. Teelingh. Ælian: H. A.: l. 4. cap. 47: Aldrov: l. 18. c. 18.

Hy leit vier, oft vijf eyren.

Deſen is gelijkſlaghtigh, welken *Aldrovandus* Indiſe Groeningh noemt, die voor an den buik en borſt ſpier wit is, met een groenen bek, naar het donker hellende, 't heele hooft, de rug en ſtiet zijn groen: de ſlagpennen van de vleugels zijn blauw en met witte ſchagten, de voeten zijn ſwart.

De Citrinella van *Geſnerus*, welken de Francen Taris noemen, meent *Bellonius* dat de Thracipes van *Ariſtoteles* is. De verw van 't hooft, den rugh, en de ſtart is hoger als van den *Ligurinus*, en ſchijnt daarom om ſijn geelheid donkerder. Het Mannetje heeft meer geels over 't gehele lijf, en inſonderheid an de borſt, en omtrent den aars, als het Wijfje: hy eet de ſelve zaden gelijk de andere ſingende vogels. Hy kipt ſelden op een tijd meer als ſeven oft acht jonghen, en in ſangh gaat hy alle andere van dit gheſlaght te boven.

De Serinus van *Geſnerus* is de Ligurinus in grootte, en verw gelijk, an de borſt, en buik is hy uitten groene geelagtigh: in 't opperdeel is hy ten deel van de ſelve, ten deel van donkere verw. De gelijkſlaghtige, is, welken de Hooghduitſen Hirngrijlle noemen, in grote de Ligurinus gelijk, maar geelder. Hy wort gevangen in de bergen van Switſerland: een vogelaar die de beide kunne t'huys opvoede, heeft ook uit haar jongen gehad, maar als hy voor 't Mannetje Grijllus genaamt, een Mannetje vande Ligurinus gebruikte, quamen der wel eyren voor den dach, maar geen jongen. Hy ſinght ſeer vermakelijk.

Daar zijn twe geſlagten van Geel-vinken, een welk de Italianen Cia noemen: het ander, 't welk van ſtrohalmighe verw, Cia Pagliaria, oft Paglia riccia by haar genoemt werd, en de Engelſe Gelgorſt noemen. Sy werden

Tab. 37

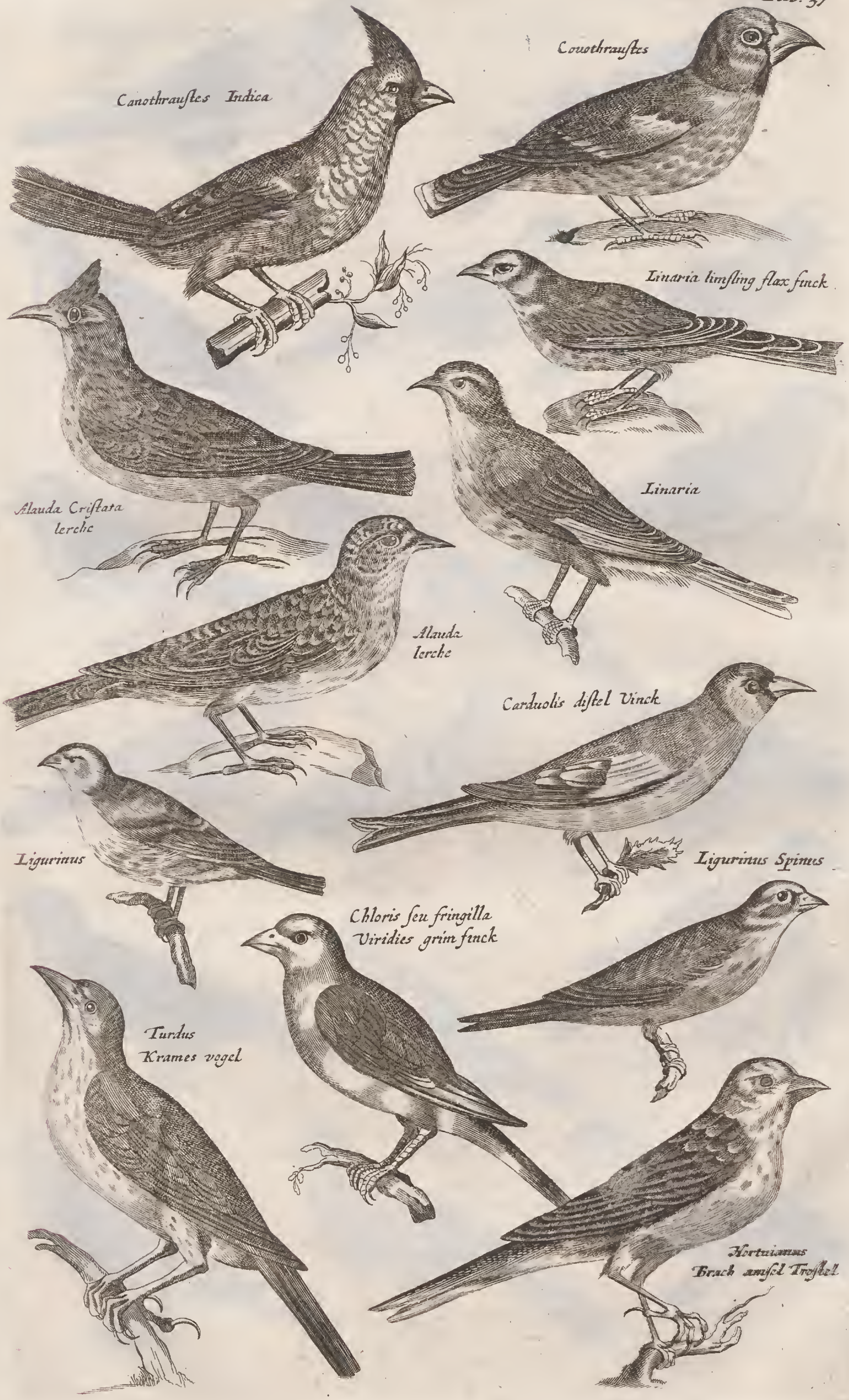
Canothrauſtes Indica
Couothrauſtes
Linaria limſling flax finck
Alauda Criſtata lerche
Linaria
Alauda lerche
Carduolis diſtel Vinck
Ligurinus
Ligurinus Spinus
Chloris ſeu fringilla Viridies grim finck
Turdus Krames vogel
Hortuianus Brach amſel Troſtel

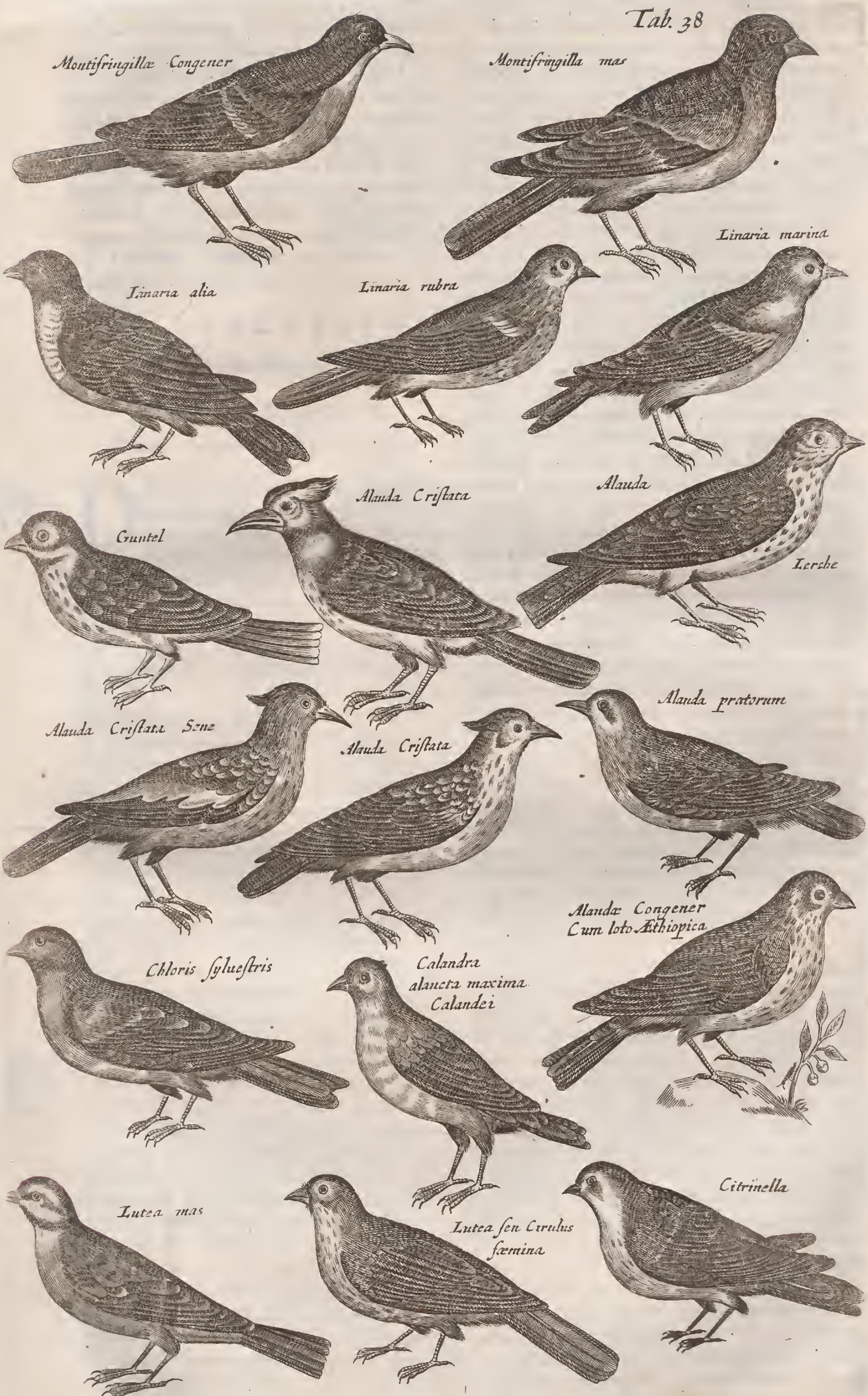
Montifringillæ Congener
Montifringilla mas
Linaria marina
Linaria alia
Linaria rubra
Alauda Criſtata
Alauda
Guntel
Lerche
Alauda Criſtata Senz
Alauda Criſtata
Alauda pratorum
Alaudæ Congener
Cum loto Æthiopica
Chloris ſylueſtris
Calandra
alaucta maxima
Calandei
Lutea mas
Lutea ſeu Cirulus
fæmina
Citrinella

lightlijk met allerley vogel-gereedſchap gevangen. Sy eten Garſt, Tarw, en brood: 's winters ſoeken ſy haar koſt inde Paarden drek. Gevangen zijnde ſlaauſe in twe maanden oft wel dry, anders geen geluit als Cici, daar na haar ſlaverny vergetende, keren ſy tot haar gewone ſangh. In de koy werdenſe dikmaal mette vallende ſiekte gequelt: in't midden van de Winter vertoonen ſy haar in Italien met groote hopen, en in de velden werdenſe met overvloedige ſcholen geſien: 't geen *Aldrovandus* van haar gelijkſlaghtigh hier by doet, ſie dat ſoo het u luſt in 't 14. Hooft-ſtuk, van ſijn 18. Boek.

III. OPSCHRIFT.

Vande Beſy-etende vogels.

I. HOOFT-STUK.

Vande Sneppen oft Lyſter-vogels.

Bellon: Obſervat: l. 1. c. 10.

DE vogel in 't Latijn, oft door naamverdigtingh, oft vande verw Turdus genoemt, wort van de oude Grieken Kichle, Kichla, en Ichla genoemt, en van de huydendaagſe Schijnopoulos, als of ghy Maſtix-vogel ſeide. *Ariſtoteles* verhaalt dry geſlaghten: de Gometer, van grootte als een Exter; de Trichada, van ſijn gekrijſel alſoo genoemt, ſo groot als een Merl, en de Ilias, de kleinſte van alle, en die minder geſprenkelt is, welk geſlagt met ſcholen vliegt, en gemeent werd, datſe haar neſten, als de Swaluwen uit ſlijk maken, en in Vrankrijk niet gevonden te werden. De jonger ſchryvers tellen nevens deſe meer andere, want de Turdela is by *Hermolaus* een ander geſlaght van Sneppen, 't welk ſy in 't gebied van Venetien Drexan noemen, grooter zijnde als een Snep, de vederen donkeraghtigh, en verſcheiden geſprenkelt. En by *Turnerus*, is die vogel by de Saxen Brachvogel (dat is by na een ghemene naam van de vogels) welke haar op de Braaklanden houd donkeraardagtigh, en bruin van verw zijnde, ſo dat hy op de aard ſittende, nauwlijkx bekent werd, mede uit het geſlaght van de Sneppen. Deſelve meent, dat de Troſtel van de Hoogduitſen de Turdus Pilaris is: *Scaliger* maakt van 't twede geſlaght by *Ariſtoteles*, twee ghedaanten, waar van het eene Trida in Gaſcongie, en het ander Turdus genoemt wert, welke in anſien ſo ongelijk zijn, dat ſy nimmermeer ons in 't onderkennen bedriegen. De Ziepdruſchel der Saxen, is de Ilias gelijk, en die omtrent de Bramen haar houd, en van de vrughten leeft, is het kleinſte geſlaght van de Sneppen, en na ſommiger gevoelen, de Batis van *Ariſtoteles*, en de rechte klein Ziemer van de Hooghduitſen, kleinder als de Merl, met een ſcherpen bek, korte voeten, en by ſommige de Cyanus van de ſelve *Ariſtoteles*. De Switſers hebben een wilde oft Boſch-Sneppe. De vogel in Carnthen Leimtroſtel genoemt met witte voeten, wort mede by de kleine Sneppen gerekent; vande witte, in de Noordſe landen heb ik niet te ſeggen.

Geſlagten. Scaliger Comment Citat: l.

So ghy haar vorm beſiet, de aſchgrauwe verw ſchijnt haar by na eigen, welke in d'een flauwer, en in d'ander hoger is. Somers werden ſy alle over den beneden hals, borſt, en buik met plekken gheſprenkelt, welke ſy 's winters aflegghen, waar van *Plinius* ſeit. De Snep is ſomers omtrent den hals geſprenkelt, 's winters eenverwigh, nochtans iſſer een Gometer gheſien, ik weet niet op wat tijd van 't jaar gevangen, die ſo lootverwigh geworden was, dat hy eenigſins na den Amethiſt helde. Men heeft ook een gemene Lyſter geſien van dry verſcheide verwen, die op verſcheide tijden gevangen was. Sy hebben alle een langagtigen bek, die dik en recht is: de tongh is breed, en om de menſchelijke ſpraak te leeren bequaam; de voeten zijn in geſtalte gelijk, maar in alle niet eveneens geverwt: De darm heeft geen byhangſels, nocht de krop word na de maagh toe verwijdert, nocht heeft boven een rop. Sy zijn over al te vinden: de Daphni, oft Laurier-Sneppen, alſo oft van de Alexandrinſe Laurier-gaarde, daar ſy die beſyen konden eten, oft van Daphnes een lekkeren Bouman van Syrien genoemt, roemt ſeer *Clemens Alexandrinus*. *Varro* ſchrijft, datſe vremdelinghen zijn, en jaarlijk omtrent den even-dach en nachttijd van de lente, na Italien over Zee vervlieghen, en in de lente wederkeren: waar van haar *Plinius* drymaanſe genoemt heeft. *Ariſtoteles* heeft gheſchreven datſe 's winters verſchuilen, maar niet alle, is daar uit openbaar, datſe in Switſerland omtrent Zurich inde winter overvloedig zijn, en datſe in de winter de zee-plaatſen die met Ieneverbeſijen en Myrth beplant zijn, veel beſoeken. Van *Ambroſius* worden ſy onder die gene getelt, welke omtrent het begin van de winter tot ons komen, en ten leſten datſe te Bononie ook inde Maart overvloedigh zijn.

Vorm.

Ariſt: H: A: l. 9. cap. 49. Plin: H: N: l. 10. c. 29.

Varro de R: R: l. 3.

Ariſt: H: A: l. 8. c. 3. Geſner. Ornith.

Ambroſ: Hexam: l. 5. c. 14. Aldrov: Ornith: l. 16. c. 1.

Wat angaat haar voedſel, ſy eten graagh Beſijen vande Myrth, Ieneverboom, Vlierboom, Veil, en ook Olyven, gelijker ſtaat by den dichter *Kalpurnius*: waar van ſy de naam hebben van Olyvary (oft Olyf-eters). Sy eten ook de vrught vande Beuken-boom, ghewormte, en Muggen. *Theophraſtus*, en *Plinius* hebben verhaalt, dat uit haar uitgeworpen zaat een Gom voort-komt, doch ſo valſchlijk, als het valſch is, dat de Saturia en Orchides van haar voortkomen. Wat werpt de Snep al drek uit op de bomen, en nochtans komter geen Gom van: in hoe veel landen zijn geen Sneppen daar nochtans lijm groeyt. Het koorn word in de maagh van de Snep verteert, wijl de harde korlen van de wilde Wijngard ook in hem verteert werden, en de korlen van lijm inghegeven zijnde, heeftmen in ſijn drek geen gedaante daar af gevonden. Van ſijn vet maken, laat daar van de keuken gevraaght werden.

Voedſel.

Theoph: de Cauſ. Plant: l. 2. cap. 23. Plin: H: N: l. 16. c. 94.

Scalig: in Exercit. 168.

Sy neſtelen in de toppen van de bomen, en telen by na vervolgens an malkander. Sy

Teelingh.

leggen thien dagen, na datſe ontfangen hebben eyren, en broeyenſe, in ſommige plaatſen is het de wijs geworden, dat aldaar vaten geſet werden.

Stem.
Scalig: Exercit: 237.
Plin: H: N: l.20. c.42.

Haar Stem is ghelijk de ſchryver van de Nachtegaal ſeit, trutillare, wy mogen ſeggen fluiten. Tot de ſpraak gewent zijnde, ſpreken ſy als op de maat. *Agrippina* hadder een die allerley ſpraak na bootſte, en het is wonder datmen ſeit, datſe ſoo doof zijn, dat haar gebrek tot een ſpreekwoord geworden is.

Plin: H: N: l.30. c.7.

Sy hebben ook haar gebruik in deGeneeskonſt gevonden: Sy werden met Myrthbeſyen ghevult en ghebraden tegen den buikloop ghegeten. In tijden van peſt wordenſe in de ſpijſe gepreſen.

Bellon: de avib: l.9. c.31.
Galn: Meth: Medend: l..
L. de Cibis Boni & mal: Succi
Alex: ab Alex. l.5. Genial. dier. c.26.
Athen: in Dipn: l.12.
Plin. H: N. l.17. c.9.
Varro de R: R: l.3.

Wat ſal ik van haar gebruik in de ſpijſe ſeggen? *Galenus* maaktſe harder om te verteren als de Patrijſen, Velt-hoenderen, Phaſanten, en Hoenderen: Maar om dat de ſelve de Phaſanten mette Hoenderen gelijk ſtelt in 't verteren en voeden, en op een ander plaats deſelve in ſmaak boven de andere ſtelt, en elders tot de loffelijke ſpijſe, die nocht te dun nocht te dikken ſap geven, rekent, ſo is oft de eerſte plaats gebrekkelijk, oft hy ſpreekt ſich ſelven tegen, en is bedroghen. Voorwaar de Grieken braghten de eyren mette Sneppen, Haſen-vleeſch, en gehonigde Wafel-koeken voor een twede gericht op de tafel: By de ſelve waren de Sneppen voor een eerſt geright van haar avondmaal in gebruik: haar borſten wierden in de Apiciaanſe ſchotel geleit. En wat was dat een groote welluſt der Romeynen, 't zy ghy haar menigte, 't zy haar waardy anmerkt: daar waren ſomtijds ſo groote vogels-kotten vol Sneppen, dat de landen daar uit gemeſt wierden. *Lucullus* ſach andere Sneppen gekookt en opgediſcht, en wederom ander voor de venſters vlieghen en ghevangen. Ik weet dat uit een Vogelkot vijf-duiſend verkocht zijn voor dry denarien, (dat is na de rekeningh van *Budeus* thien Tourſe ſchellingen, en een half) ſo dat ſeit *Varro*, die plaats van de woningh op dat jaar, ſeſtig-duiſent Seſtertien opbragte: maar de overdaat van onſe tijd, heeft die prijs nu gemeen gemaakt; by onſe tijden wordenſe hoe ſy gevangen zijn gegeten: ſommige ſtampen de gehele lever van een Schaap met kruim van brood, en douwen dat door een linnen doeck, en laten die daar na met welriekende kruiden beſtrooyt opſieden, en daar worden de Sneppen in vleeſch ſap geſoden, en matelijk gerooſt, ingeleid.

II. HOOFT-STUK.

Vande Sneppen in 't byſonder.

I. LID.

Vande Snep de Gometer en de Trichas.

Geſner: Ornith.
Aldr: l:16. cap. 2.

DE Gometer by de Latinus Turdus, Viſcivorus, by *Ariſtoteles* Ixoborus, en by *Atheneus* Ixophagus genoemt, is grooter als de andere Sneppen, en een weinigh minder als een Duif: Het hooft en de vleugels zijn donker, nochtans is by de vederen omtrent de ſtart wat geel vermengt; de huid tuſſchen ſijn rood-bleeken bek is verſcheiden gheverwt; den hals is voor, en de geheelen buik met ſwarte ſtippelen op witte vederen, en hier en daar met geel gheſprenkelt; de voeten en klauwen zijn inſonderheid an de achterſte ſenuw van de ſchenkels geelaghtigh. *Aldrovandus* heefter eenmaal een gheſien die op de ſlaghpennen van de vleugels, en voornamentlijk op de ſtart ſo wit was, dat hy geheel wit ſcheen; op het hooft en rugh, en opperſte vleugels was hy aſchgrauw. Sy worden t'allen tijde by ons geſien. Haar ſpijs is Gom van den Denne-boom, en Hars, voornamentlijk inde Somer. 's Winters eetenſe ſaat van vrughtdragende Bomen, en voornamentlijk zijnſe graagh na Jenever-beſien en Lijſter-beſien. Sommige hebben gheſchreven datſe, wijl ſy elk een Gomdragenden boom ſoeken, en omtrent de ſelve haar houdende, malkander vervolgen, light gevangen werden. Ook zijn in haar van de Boeren voorbeduidingen angemerkt. Van een langduerige Winter, indien ſy omtrent het leite van deſelve inde toppen van de Bomen ſingen. Van toekomende Somer, indien ſy haar in t midden van de Bomen houden.

Geſner: Ornith.
Ariſt: H: A: l.9. c.20.

De Trichas die vergeefs Hayr-Snep ghenoemt werd, en van ſijn gekryſel de naam gekregen heeft, is by na in grootte, en geſtalte de Merl ghelijk: Hy heeft een geelaghtigen bek: an't einde ſwartagtig, de mont en tongh zijn geel geverwt; de hals is voor aſchgrauw met ſwarte plekken beſproeit; de rug groengrauw, en over 't midden van de vederen ſwartagtig; omtrent de ſtiet is hy met aſchgrauwe vederen bedekt, de ſtart is met ſwarte pennen beſet; de boven-hals; en borſt zijn verſcheiden geverwt; de vederen van de vleugels zijn ten deel ſwartagtigh, ten deel roſch geverwt. Hy wort Somers nimmer, oft ſelden in Engeland geſien. 's Winters ſo overvloedig, datter geen vogel meerder is als hy. Hy eet Jeneverbeyen, van ſtekende Palm, en de kleine Suip-peer-boom. By de Switſers komt hy alderleſt. Hy roept helder, en hoewel hy ſijn verw verandert, nochtans verandert hy ſijn ſtem niet. Hy vlieght met Scholen, en maakt onder 't vliegen geluid.

II. LID.

Van de enkel genoemde Snep en Ilias.

DE Snep Ilias, by *Alexander Mijndus* Tyllas genoemt, is over den geheelen rugh donker, de borſt is verſcheiden geverwt, het midden van den buik is witagtig, an weerzyden root, en mette ſelve verw word het deel onder de vleugels geciert; het binnenſte van ſijn bek is geheel geelaghtigh. Sy neſtelen in Bohemen, en Hongarye. Sy leven veeltijd inde Duinen met groote hopen. In't begin van de Winter vliegen ſy omtrent veerthien daghen naar de Hayr-Sneppen oft Pilares naar Switſerland, en komen omtrent Paſchen weder. Sy leven by Wijnbeſyen, en doen de Wijngard veel ſchade. Daarom wordenſe in de Wijnpars-tijd gevangen. *Geſnerus* heeft in de maand November Beſyen van de witte Haagdoorn Oxyacanthus genoemt, in haar geopende maag gevonden. Die, welken *Aldrovandus* Enkel ghenoemde Snep noemt, word by *Bellonius* de eerſte Snep van *Ariſtoteles*, en de kleine Gometer ghenoemt. Sijn ſchenkels zijn uitte beſchryving van *Geſnerus* witagtig; de borſt, buik, en zyden zijn met ſwarte ſtippelen verciert, en de borſt is geelaghtigh, met roſch vermenght; de ſelve verw is ook eigentlijk onder de vleugels; het gheheele voorſte deel is by na donker; de vleugels zijn donker roſch geverwt, en hebben eenige donkere geele plekken, de buik is wit, de ſchenkels ook witagtig; en ſy hebben eighen datſe rondom de ogen ghevlekt zijn. Men ſeit dat haar kunne alleen uit haar ſangh kan onderkent werden.

NB. Het uitlandſe geſlagt van de Sneppen ſie dat in Mantiſſa N°. 9.

III. HOOFT-STUK.

Van de Merlen.

DE Merl by de Latynen Merula, by de Grieken Koſſophus, Kottuphus, en Kopſuchus, en by ſommighe om haar ſwarte verw Nigretta, en ook by de Latijnen, om dat hy eenſaam vlieght en leeft, Merula genoemt. *Ariſtoteles* ſtelt twee geſlaghten, een Gemeen, oft ſwart, en een wit, 't welk hy ſeit alleenlijk omtrent Cyllena in Arcadien voort te komen. Wy weten datſe ook in Norwegen, en de nieuwe Werelt voortkomen. *Varro* ſteltſe onder de ongewoonlijke dinghen. Hy doet'er een derde by, die donker geverwt en kleinder is, 't welk ſommige oordeelen de Paſſer Solitarius (de Eenſame Muſch) oft Bergh-Merl te zijn. *Aldrovandus* heefter een geſien die geheel uitten geele na het Kaſtanie-bruin helde, en moghelijk ſijn eerſte verw verandert hadde. *Ariſtoteles* na't ſeggen van *Atheneus*, geeft hem de grootte van de hayr-Snep, ook een ſwarte verw, en roden bek, doch ik weet niet, of het waar oft valſch is. *Albertus* eigent hem een geelen bek, en voeten toe. Maar datſe die gelijk de verw van de vederen na de verſcheidenheid van de tijd veranderen, ghelijk mede den bek in verw verandert. Want na het getuigenis van *Plinius* wort die in Yvoir, doch alleen inde Mannetjes verandert als ſy oud zijn. *Scaliger* ſeit dat de jongen een ſwarten en de bejaarde een Palmhout-verwige hebben. Haar kunne word lightlijk onderſcheiden. Want het Wijfje is donker, alleen den bek onder geelagtig, maar boven geheel donker; de krop, en borſt zijn uitten witte en roſſche geſprenkelt. *Aldrovandus* noemt ook een Gryſe, welkers hooft behalven dry lange ſwarte plekken, die achter de ogen gheſien werden, geheel wit was; de bek en ſtraal der ogen was geel, en de voeten waren donker, de ſtart en buik heel ſwart, de vleugels wit gevlekt. Hy ſtelt ook een geheel witte, alleenlijk met een roodagtigen bek, en geelagtige voeten. De andere zijn uitten ſwart en wit gheſprenkelt, het Mannetje minder als het Wijfje, met een ſwarten ſtart. De bek en voeten waren in het Mannetje hoog-rood, in't wijfje bleek-geelverwig.

Teelingh. Ariſt: H: A:l.9. c.19. Varro de R: R:l.3.c.9.

In Ariſt: H:A:l.9. c.5.

Plaats.

Wat angaat haar plaats, ſy houden haar in plaatſen dicht met Bomen beſet, inde doornen, inde ſpleten van de Steen-klippen, en inde enge hoeken van't gebergte. Sy veranderen gelijk de Sneppen haar plaats, en vervlieghen inde Winter naar de naaſte warme landen. Nochtans wenſcht die Brokvolger by *Atheneus*, dat hy, indien hy onder den blauwen Hemel inde koude moſt blijven, in een Merl mogt veranderen.

Ariſt:H: A:l.9.c.16.

Voedſel.

Sy eeten deſelve ſpijs als de Sneppen, maar ook vrught van de Suip-peer-boom, en de Beſyen van den Eſſenboom en Vlierboom. Inde koy gheſloten zijnde ook Vleeſch. De planten daarſe voornamentlijk haar voedſel van halen, zijn de Oxycedrus van Dalechamp, den Hulſten-boom, de Myrth, de groote Laurier-Myrth, en de uitlantſe Myrth van *Plinius*, de Liguſtrum oft Rijnwilge met ſmalle bladeren, en de Area van *Theophraſt* die de gedaante van den Elſenboom heeft.

Teelingh.

Hy maakt ſijn neſt langagtig, kringhront, op de wijs van een Schotel hol, uit kleine tere takjes, en veſelaghtighe worteltjes, met ſlijk t'ſamen gevoegt, op den bodem met een ſafter ſtof verſien zijnde. Sy broeyen tweemaal in't jaar, de eerſte van alle vogelen, eer den Winter eindigt, in Switſerland inde maand van Maart, en April. Het getal van haar jongen heeft niemand geopenbaart. In't neſt by *Aldrovandus* gebragt, warender vijf. *Langius* ſchrijft dat de Wijſen van Perſen, een vogel de Merl gelijk, voortghebroeyt hebben, uit de Saly die onder een Vijgboom verrot was, wijl de Son en Maan in 't twede gheſight der Son waren: Welkers vogels verbrande aſch inde Lamp geſtroyt zijnde, ſcheen het gheheele huys vol Serpenten te zijn.

Epiſtolar: Medic. 58.

Stem.

Van haar ſtem ſeit ymand datſe in't Latijn Fringulicire ghenoemt wert, 't welk wy ſouden mogen quinkken noemen. De oude drukken de ſelve niet eigentlijk uit, maar ſtellen hem onder de ſingende vogels. Hoewel *Albertus* ſchrijft, dat een in neghenderley wys van ſtem ſo uitſtekende was, dat hem geen menſch konde nabootſen. Sy beginnen in de Lente te ſingen, en de geheele Somer over. 's Winters haar ſtem inkroppende, ſchreuwen ſy en maken een verward geluit. *Plinius* ſeit datſe inde Winter Liſpen, en omtrent de Sonne ſtant ſtil ſwijgen.

Plin: H:N: l.10. Ariſt: H:A:l.9. cap.49.

Vrindſchap.

De Rubicula oft Braam-Merl houd met hem vrintſchap; want hy volcht hem, en 's nachts ruſt hy nevens hem oft in den naaſten boom. Sommighe ſeggen dat ſy den Nachtuil ſo haatlijk zijn, datſe ſo dikmaal ſy hem horen roepen, naar hem toevliegen, gelijkof ſy dat ongelijk wilden wreken. *Ælianus* ſchrijft datſe van de Pijnkarlen ſterven.

Ælian:H: A:l.6.c.46.

Verſtand. Philoſt:l.7. in vita Apollon.

Hy ſchijnt verſtant te hebben, om dat hy de menſchelijke ſpraak, hoewel hy een ſwalle tongh, en reghten ſmallen bek heeft, nabootſt, en om dat hy ſijn jaarlijkſe walgingh mette Laurier bladeren ſuivert.

Gebruik. Horat:l. 2. Serm.

Plin: H:N: l.10. c. 50.

Platina l.5. de Sanit: Tuenda.

Van ſijn gebruik inde ſpijſe zy dit weinige genoech. Dat de Romeinen geen kleine welluſt in haar borſt ſchepten. Onder de Kokx wierd geredenkavelt, oft de ſtiet niet boven den rugh te achten was. Nochtans wordenſe ſwaarlijk verteert, en voeden weinig, indien wy *Platina* geloven. Sy moeten onder de lofſelijke geſtelt werden, indien de Salernitaanſe ſchool waar ſeit. Sommighe houden voor de beſte, die van de Nachtuil ghevanghen zijn: Andere kieſen de vetſte, 't zy met netten, oft ſtrikken gevangen.

Porta l. 3. Phytogn: c. 11.

Wat angaat de Genees-konſt. Sy worden bequamelijk den genen die den buik-loop hebben voorgheſchreven. *Plinius* ſeit datſe met Myrth-beſyen ghebraden, den Roden-loop geneſen. *Porta* de ſwartgalligheid. De drek met Aſyn gemengt, indien de vogel Rijs gegeten heeſt, verdrijft de ſproeten. Dat het hooft an den linker arm, mette voeten van een Haas gedragen ſtoutmoedigh maakt, is een logen.

IV. HOOFT-STUK.

Van de Merlen in't byſonder.

I. LID.

Van de Eenſame Muſch, en ſijn Gelijk ſlagtigh

Geſner: in Ornith.

Ariſt:l.9. cap.19.

DE Eenſame Muſch, oft Paſſer Solitarius, is alſo genoemt, om dat hy met niemant van ſijn geſlaght, dan inde teeltijd verkeert, welken *Geſnerus*, *Niphus* en *Aldrovandus* ſeggen de derde Merl van *Ariſtoteles* te zijn. By de Romeinen drek-Merl genoemt, ſo wy *Albertus* geloven, om dat hy ſich inde Drekhuiſen houd, en wort te Placentia Klip-Merl ghenoemt. Het is een vogel een weinig minder als een Merl, gheheel ſwart, met een langagtigen bek, een weinigh ghekromt, en met een hooft naar evenbedeelingh van 't lichaam klein, boven plat, en an de zyden ſwart, namentlijk omtrent de ooghen, en oiren, en onder an den hals is hy blauw geverwt. Het Wijfje is gheheel donker, en an de borſt met geelaghtighe plekken gheſprenkkelt, het Mannetje gheheel onghelijck. *Ariſtoteles* heeft gheſeit datſe inde klippen, en in Teſtis, (dat is ſchelpen, en niet tectis dat is daken, want den inhoud heeft het woort keramion, dat een aarde vat oft ſchulp betekent) haar woonplaats houden. *Albertus* ſeit datſe haar inde mueren by de andere Muſchjes voegen, en mette ſelve om de koſt uitvliegen. *Geſnerus* ſeit, datſe inde Duin-rotſen omtrent het Meer Lar (by de Italianen Lago di Como ghenoemt) neſtelen, en met geen andere vogels verkeeren. Hy is een ſingende vogel, en wort te Milan, en Geneve, om ſijn ſangh voor groot gelt verkocht. Die *Bellonius* beſchreven heeft, en in't eerſte anſien meende dat hy de Charadrius was, is van dikte als de Snep Ilias, en van wijſe als de Nachtegaal. Hy heeft een ronden, ſcherpen, witagtigen bek, an't einde ſwartagtig. De vederen onder de borſt, en de twee ribben van verw als de Dadels, met plekken geſprenkkelt; den rugh heeft hy aſchgrauw, met gout-geel gegevlekt, de voeten de Snep ghelijk; de ſtart als inde Nachtegaal roſch, dien hy terſtont als hy uit het neſt ghenomen wert verandert. Hy word door ſijn ſchoonder verw van 't Wijfje onderſcheiden.

Teelingh.

Hy neſtelt in eenſame klippen, en wort ſelden op de vlakten oft velden gheſien. Op ſekere tijd van't jaar houd hy ſich onder de daken. Hy ſingt by nacht ſo wel als by dach, en voornamentlijk by 't licht van de kaars. *Françiſcus* Koningh van Vrankrijk hiel ſo veel van ſijn ſangh, dat hy ſich geen ander vogel verwaardigde te horen als deſen.

Bellon: opſervat: l.1.c.11. & de avib. l.6.c.6.

Seiler. Geſner.

Sijn Gelijkſlagtig is die vogel, welken ſommige Peroccos Scyphus, de Hoogduitſen Steinrotelle, en Blauvogel noemen. *Bellonius* heeft hem Cyaneus oft Blauwe van *Ariſtoteles* doch valſchelijk ghenoemt. Want hy is uit het geſlagt van de Exters, hy heeft ook een ſteenharden bek, en wie heeft oit een geheel blauwe Merl geſien. Hy is van grootte, als een Spreeuw, an de borſt, nek, en lendenen blauw: de bek anderhalve vinger langh, onder de neuſgaten donker, beneden met een haak, boven kromaghtigh, en die den onderſten dikmaal bedekt.

Plaats.

Hy houd ſich inde hooghſte oneffene ſneeuw-klippen, in Creta, Citharea, Corcyra, Zazijnthus, Eubea, en omtrent de Rivier Atheſis.

Teelingh.

Hy neſtelt in afgeſonderde eenſame plaatſen, en leid ſijn jongen, om haar van de ſteen-Bokken te bevryden heel laagh inde holen.

Stem.

Hy heeft een geleede ſtem, die verſcheiden, en vermaaklijk is. In't midden van de nacht opgewekt zijnde ſinght hy op het anlokken van de byſtaanders met een heldere ſtem. Voor den Herfſt verandert hy met ſijn verw ook ſijn ſtem. En hy bedenkt met uitgheſpanne vleugels by ſich ſelven mommelende, nieuwe wyſen, en vergeet de oude niet.

Sijn verw wort omtrent de Winter van blauw-ſwart. Omtrent de lente verandertſe weder tot haar oude gedaante. Volwaſſen zijnde, oft eenmaal uit het neſt gekomen en totte vlugt gewent word door geen looſheid gevangen. Hy heeft ook voor een wijs gelijk andere vogels, dat hy naar de ogen van de menſchen pikt, en onthoud een ding

ſo wel

Tab. 39

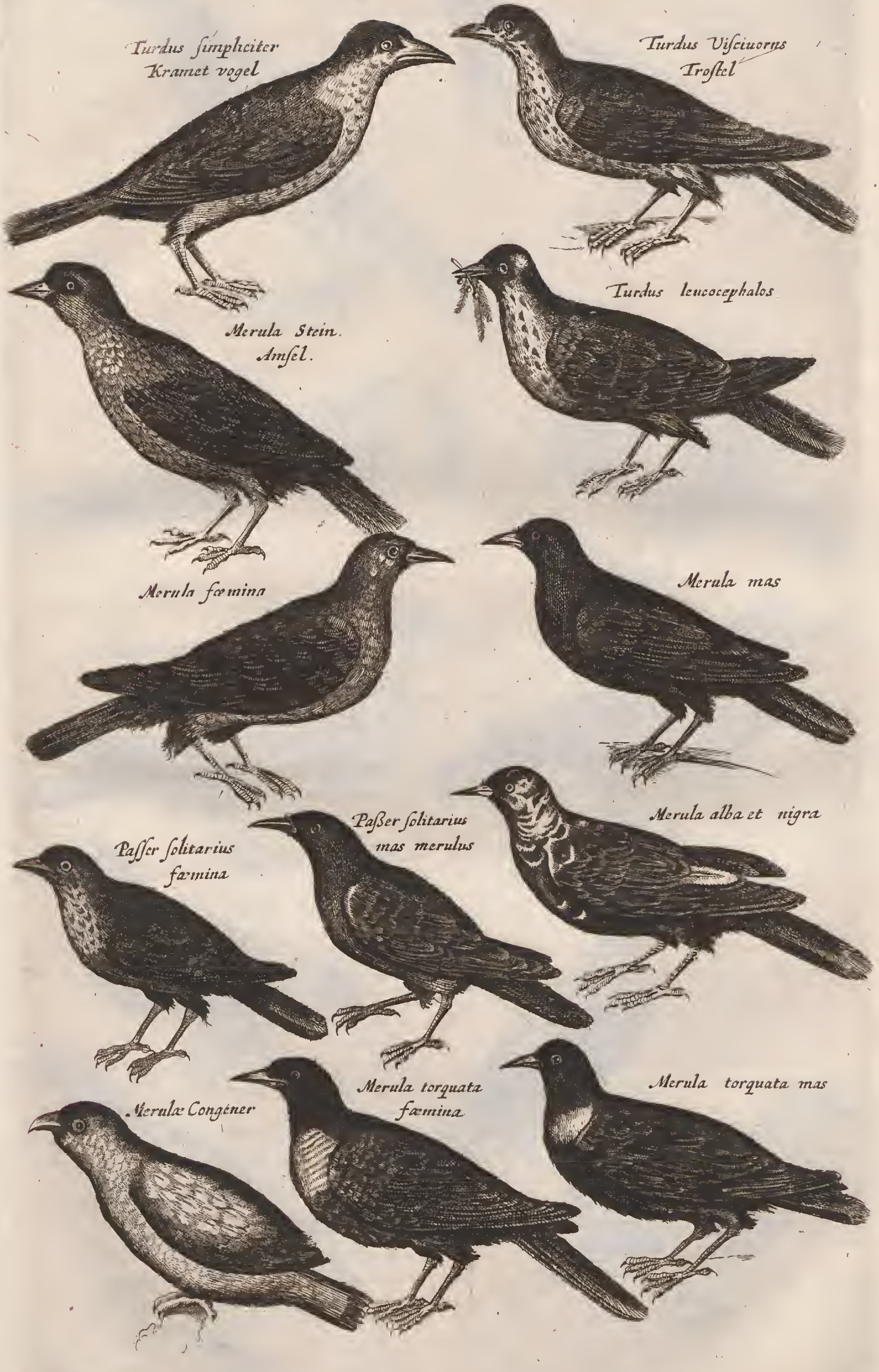
Turdus ſimpliciter
Kramet vogel
Turdus Viſciuorus
Troſtel
Turdus leucocephalos
Merula Stein.
Amſel.
Merula fœmina
Merula mas
Paſſer ſolitarius
mas merulus
Merula alba et nigra
Paſſer ſolitarius
fœmina
Merula torquata
fœmina
Merula torquata mas
Merulæ Congener

Tab. 40.

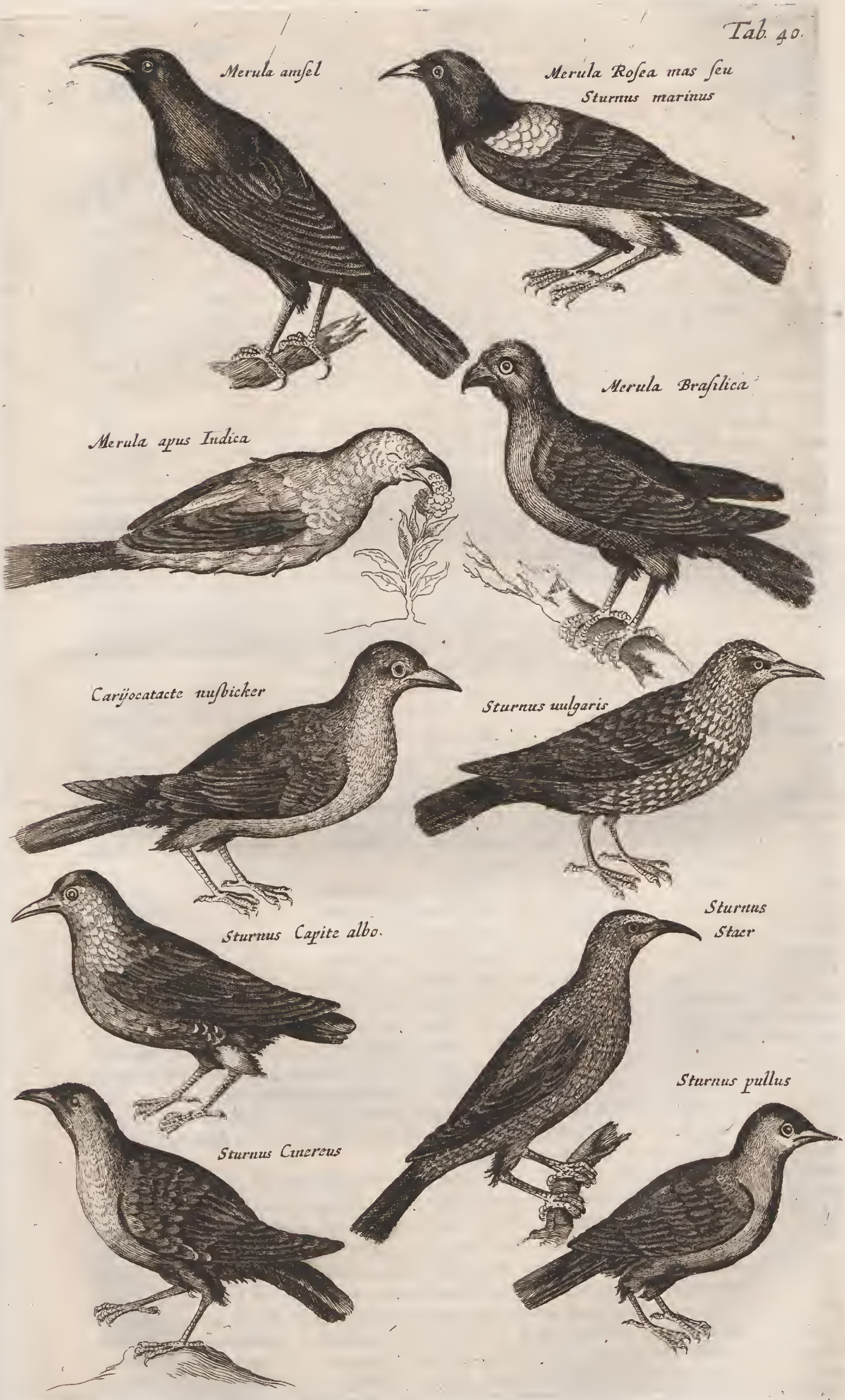
Merula amſel
Merula Roſea mas ſeu Sturnus marinus
Merula Braſilica
Merula apus Indica
Carijocatacte nuſbicker
Sturnus uulgaris
Sturnus Capite albo.
Sturnus Staer
Sturnus pullus
Sturnus Cinereus

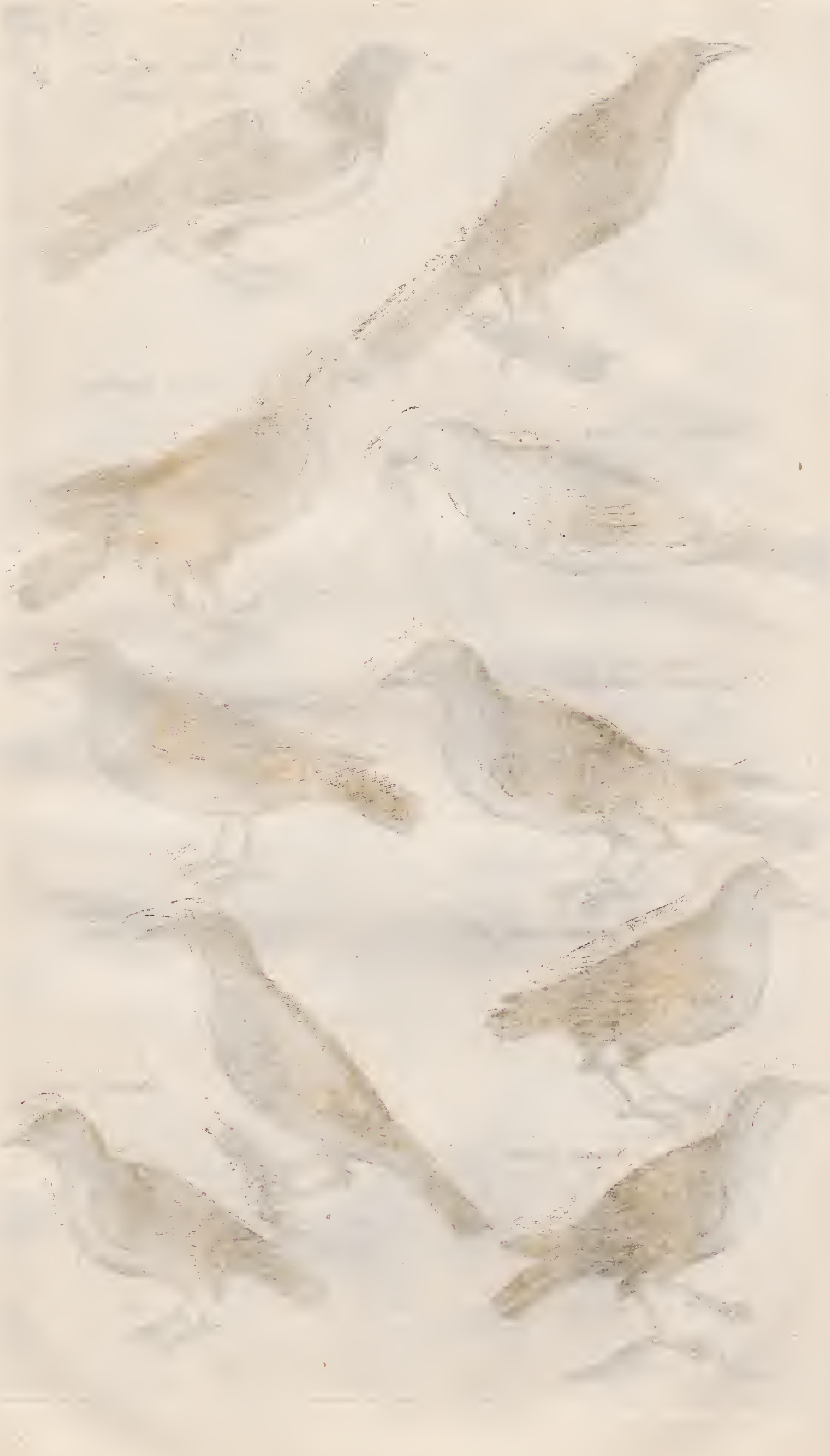

ſo wel dat hy veel dingen met een lid van ſijn ſtem anwijſt.

II. LID.

Van de Berg-Merl, van de Geringde der Hoogduitſen, van de Tvveeverwige en de Klip-Merl.

DE Bergh-Merl van de Hooghduitſen, is een vogel een weinigh minder als de Snep: Het hooft, de rugh, en vleugels zijn ſwart, met een weinigh roſch vermenght; de borſt is ten deel met donker goud-geele, ten deel met ſwartagtighe vederen gevlekt; de mont is binnewaarts, en de tong geel oft Citroenverwigh, de buik is uit ſwart en aſchgrauw ghemenght, de ſchenkels zijn uitten groen-grauw ſwartaghtigh roſch, de ſtart is ſwart.

De Geringde Merl, welke ook Berg, Klip, en Paard-Merl, om dat hy inde Boſſchen wormen uit de Paarden-drek ſoekt, ghenoemt werd. Het is een gebaarde vogel, by na ſo groot als een Snep, en van gelijke verw. Voor heeft hy tuſſchen den hals witte vederen omtrent twee vingers breed; het overighe is gevlekt, met ſwarte pennen inde midden, an de randen wit; in 't opperdeel heeft hy donkere vederen, en die van de vleugels buitenwaarts an de randen wit. Het Wijfje 't welk *Aldrovandus* beſchreven heeft, was over 't geheele lijf ſwartagtig; met een bek omtrent de neuſgaten en an 't einde ſwart; an de zyden geelagtig; de ſlaghpennen van de vleugels, en van den buik, an haar uitterſte randen eenighſins witagtig, het overighe was wit, onder an de krop oft het begin van de borſt, was ſy met een ſeer witte plek een duim breed, totte ſchouders ſtrekkende, oft met een witte ringh verciert.

De Tweeverwige Merl, om datſe voornamentlijk met twee verwen, donker oft ſwartaghtigh, en donker-geel geverwt is, alſo ghenoemt, is een vogel, een weinig minder als een Snep, met een bruine kop, met witte ſtrepen onderſcheiden, met een bek uitten geele rootverwigh; welke verw ook in de ſtart, en op den rug hoger is, en an de borſt en buik flauwer; de ſlagpennen van de vleugels zijn bruin, an de uitterſte randen wit; de voeten kortaghtigh, en de klauwen naar evenbedeelingh langh en geel, met rootagtighe nagels.

De Klip-merl, welken *Geſnerus* een gheſlaght van Kauwen maakt, geloven ſommige de blauwe van *Ariſtoteles* te zijn, andere noemenſe Rubicula oft Braam-Merl, de Klip-Merl, de Notebreker, en Alpiſe-Merl. Het is een vogel de Caryocatactes van *Geſnerus* gelijk, grooter als een Merl, by na gelijk een Spreeuw geſprenkkelt, boven ſwartaghtigh, nochtans minder op 't hooft en den rug, als op de vleugels, over al met half-Maan-wijſe plekken onderſcheiden, die even gelijk over den rugh en vleugels grooter zijn, als over het hooft: van voren van den bek, totten aars toe is hy geel, met yſergrauwe, en witte plekken, welke ook in grootte verſcheiden zijn; de grootſte pennen vande vleugels heeft hy ſwart, en an de uiterſte randen witagtigh: de ſtart is boven ſwart, onder yſergrauw, en de voeten zijn donker. Hy is wilt en onvermaaklijk.

III. LID.

Vande Rooſmerl, vande uitlandſe, en de Gelijkſlachtige Merl.

DE Rooſmerl wort vande Italiaanſe vogelaars Zee-Spreeuw genoemt: hy is een Aldro: Ornith. l. 16. c. 15. weinigh kleinder als de Merl; de rug, de borſt en opperſte vleugels zijn roos-en vleeſch-verwigh: het hooft is gekrult, de bek daar hy an 't hooft gevoegt wort ſwart, het overige vleeſch-verwigh, de vleugels en ſtart zijn ſwart, met ſlagpennen by na Kaſtanie-bruin. In 't Wijfje is de verw bleker, uitgenomen het hooft, want het overige deel van den hals, de vleugels, en ſtart zijn minder als in 't Mannetje ſwartaghtigh. Sy geven het lichaam veel vets, en worden inde ſpijs ſeer gepreſen.

De uitlandſe is twederlei, de Braſilſe, en Indiſe, Apos genoemt. De Braſilſe gelijkſe van Bellon: de Avib: l. 6. c. 7. *Bellonius* beſchreven wert, verſchilt in grootte van de Merl: hy heeft een korten bek, de verw van 't gehele lijf, uitgenomen de ſtart en vleugels die ſwart zijn, is ſo hoog rood, dat men geen hoger rood ſoud konnen bedenken; de ſtart is langh, de ſchenkels ſwart, de pennen van dien, welken *Aldrovandus* voorſtelt, zijn alle boven na de ſchouder-bla- Aldrov: Ornith. l. 16. c. 16. deren rood, daar an volgen ſwarte, daar na weder rode: den bek is ſeer krom, en binnewaarts geel. De voeten na evenredenheid der ſchenkels grootagtig, zijn uitten aſgrauwe, een weinigh donker. De Apos is mogelijk een wanſchepſel, hy heeft een bek als een Merl, an 't uitterſte ſwart en krom, onder daar hy an 't hooft gevoegt word witagtigh: het hooft, de buik, en rugh zijn hoogh roodverwigh, de ſtart en vleugels ſwart, waarom hy rood-ſwart ſoud mogen genoemt werden.

De gelijkſlaghtige Merl is tweederlei: de een heeft een bek die ſwart is, omtrent welke een rode ſtreep gheſien werd; het hooft, de rugh, en ſtart hellen na 't Kaſtanie bruin, an de uitterſte randen witagtigh: Voor an de borſt, de gehele buik, en ſtart zijn wit, met eenige dwarſe aſchgrauwe ſtrepen belopen: de ander was kleinder als een Merl, grooter als de Muſſchen, met een aſgrauw hooft, ſwarte oogen met een goutgeele kring belopen, met een bek naar evenbedeelingh van 't lichaam ſterk, geel, dikaghtigh, in 't uitterſte ſwart, en ſcherp; met een rug totte ſtart toe Kaſtanie-bruin, met witte vleugels, die an den rug gevoeght werden. Daarſe an de buik ghevoeght werden, zijnſe ſwart, met ſlagpennen an de einden aſgrauw. Hy ſcheen den aſgrauwen Collurio gelijk te zijn.

V. HOOFT-

V. HOOFT-STUK.

Vande Spreeuw.

DE Spreeuw by de Latynen Sturnus, by de Grieken Pſarpſarus, Bijpta, Bijptus en Golmis (gelijk ghy by *Heſychius*, en *Phavorinus* leſen ſult) genoemt, is een vogel om ſijn verſcheiden verwen, en over 't lijf geſprenkelde vlekken ſchoon, en wordt vande Dichter ſchoon geſchilderde genoemt. Hy wort niet alleenlijk met witte plekken geverwt, maar is ook roodaghtigh, en is ook ſomtijds geel; op de vleugels, omtrent de ogen en achter op den rugh is hy groenagtigh: hy heeft een bek niet ongelijk den Exter, in 't einde bruin, een ſtart kort en ſwart, en de voeten by na ſaffraanagtigh. *Ariſtoteles* ſchijnt alleenlijk het gemeen geſlaght, dat met ſijn ſangh boven op de huyſen, ons de oyren moede maakt, gekent te hebben. *Aldrovandus* vertoonter dry, een geheel wit, den bek, welk uitten geele rood is, en de voeten die light vleeſch-verwigh zijn uitgenomen, de ander had het hooft, hals, en bek wit, boven de ogen twee ſwarte vlekken, de buik was wit, de beginſels vande vleugels met blauwagtige plekken onderſcheiden: de ſlaghpennen van de vleugels en de ſtart, ghelijk inde gemene Spreeuw, de voeten zijn geel, het gehele lichaam vanden derde was uitten aſchgrauwe geel; de borſt was met ſtippelen beſprenght: de bek, en voeten waren ſwart.

Ariſt: H: A. l.8. cap.16.

Aldrov: Ornith. l.16. c.19.

Voedſel. Plaats.

So ghy haar plaats beſiet, ſy werden over al ghevonden, ſy ſoeken de Haver-landen, Broek-landen, en de landen daar beeſten weyden. 's Winters houden ſy haar in de torens en daken: ſo ghy haar voedſel beſiet, ſy zijn Al-eters; want behalven Beyen, Druiven die ſy graagh eten, en daarſe vet af werden, etenſe ook Geers, Boekweyt, ſcherlingh, drek en Wormen, ja de dode lichamen van gehangene menſchen. Daarom onthouden ſich de Neerlanders van haar gebruik in ſpijſe.

Teelingh.

Sy neſtelen by na op de ſelve plaatſen, en wijſe als de Muſſchen: men ſeit datſe drymaal 's jaars broeyen, en op een tijd ſeven of acht eyren leggen. De Grieken ſeggen datſe Kichlizein, ende de ſchryver van de Nachtegaal ſeit Piſitare, wy ſeggen datſe fluiten. 's Morgens vroeg raſen ſy ſeer, 's nachts ſwijgenſe ſtil. Daar zijnder geſien die de ſtem van alle vogelen nabootſten, en in de ſteden van Vrankrijk zijnder die een reden volkomentlijk met lange t'ſamenknopingh uitdrukken. De jonge Keyſers haddener ook een van de ſelve wetenſchap.

Brujer. de Recibar. l.15. c.42.

Plin: l.10. cap. 24.

Vlught.

Sy hebben eyghen datſe met ſcholen vliegen, en als een ronden bal in malkander ſwieren, ider naar het midden trachtende. 's avonts vergaderen ſy meeſt, en vliegen dikmaal met ſo grooten menighte en ghewelt, datſe een ſchaduw en een ghedruis maken. Men ſeit datſe haar ſelven een Genees-middel bereiden: een ſekere wreef an ſijn ontlede been, de eyren van de Mieren, geſtoten en onder ſijn vleugels warm gemaakt, en wierd alſo in weinigh daghen gheneſen. Sy vreſen den Havik, den welken ſy van boven oft ter zijden op haar ankomende, met haar vleugels verwayen en onder haar vliegende met drek bewerpen. Sy ſterven van Lookzaat, en werden van de honden gevreeſt.

Geſner: Ornith.

Gebruik.

Galenus rekent haar onder de verdunnende ſpijſe en die van goet ſap zijn, 't welk van de jonge, oft die op de bergen leven te verſtaan is. In de Wijnpars-tijd wordenſe om de overvloet van goet voedſel niet miſpreſen. *Cardanus* ſchrijft datſe beter werden, als haar eerſt gevanghen zijnde, de hoofden afgheſneden werden. Den drek van die gene, die met Rijs gevoed zijn, is goet om 't angeſight te ſmukken.

Gal: l.6. de Sanit tuenda Alex: l.13. de Salub: c.8. Card: l.3. de Sanit. c.21.

NB. Het Indiſe geſlaght van de Spreeuwen, ſie dat in Mantiſſa N°.6.

IV. HOOFT-STUK.

Vande Coccothrauſtes (oft Karlbrekers).

Beſchryvingh.

ALdrovandus vertoont twederlei Karlbrekers, de gemene van *Geſnerus*, en de gekuifde Indiſe, die is ſo genoemt, om dat hy met ſijn bek de Pijnkarlen, en Karſſe-ſtenen breekt. Omtrent het Meer Verban, wort hy Bergvink, en by *Bellonius* om de grootte van ſijn bek, Groſbek genoemt. Ymand meende, maar valſchlijk, dat dit de Pardalis van *Ariſtoteles* was, gelijk uit de vergelijkingh van de voeten ſal blijken: want de Pardalus is geheel aſchgrauw, ſoo groot als een Spreeuw, maar de Karlbreker, indien wy de beſchryvingh van *Bellonius* volghen, is een weinigh minder als de Spreeuw, met een harden bek, en na evenbedeelingh van ſijn lichaam heel groot; ſijn hooft is boven gheverwt als een Orangie-appel, met een ſwarte vlek onder de krop, aſchgrauwen hals, goutgeelen rugh, met vleugels an de einden uitten groene geelaghtigh, gelijk de kringh in de Ringduiven: de ſtart is an 't einde wit, onder goutgeel; de buik, borſt en krop zijn van een ſelve verw. *Geſnerus* eigent hem de grootte van een Lewerk oft vande Loxia toe, ſijn bek is hard, ſterk, kort, en breet, onder met ſwarte pennen omringht. Het hooft is in 't Wijfje groengrauw, oft uitten aſchgrauwe roodagtigh: de pennen van de vleugels zijn boven ſwart, in 't midden witagtig, an 't einde by na blauw, als van de Indiſe; de hals is voor, en wederzijds an de ſijden met aſchgrauwe vederen bekleet, de rugh is uitten bruine ſwartagtigh.

Ariſt: H: A: l.9. c.23. Bellon: de avib. l.7. c.30.

Plaats.

Somers word hy in de Boſſchen ghevangen, en dan houd hy ſich in Italien op de bergen. Omtrent October komt hy naar de laagten. In Hoogh-duitſlant word hy ſomers ſelden, 's winters dikmaal geſien.

Voedſel.

Hy neſtelt in de holle bomen: Hy leeft by Karſſe-ſtenen, die hy metten bek kraakt, als ook met Olyven, en andere beſyen. Hy

houd

Tab. 41

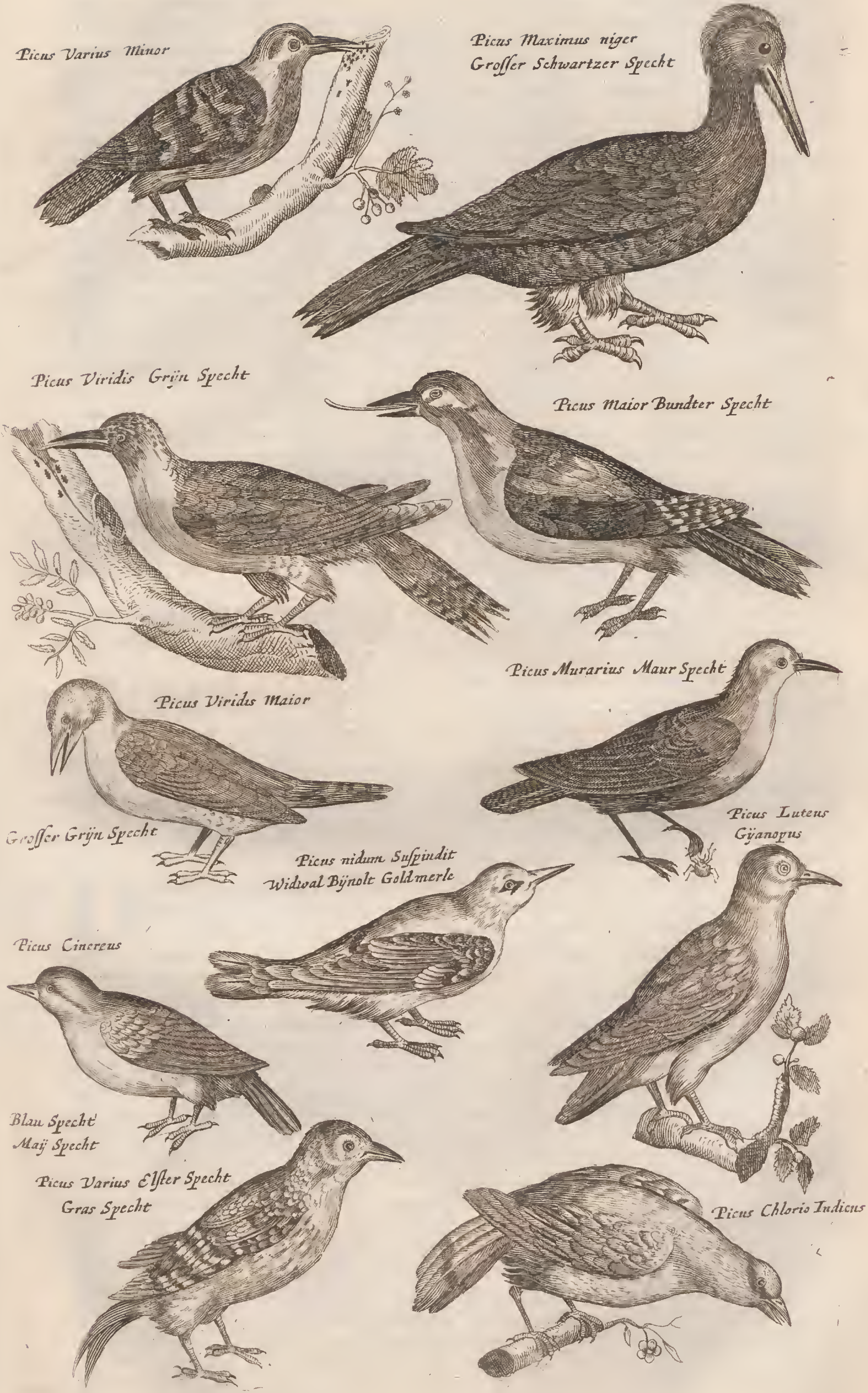
Picus Varius Minor
Picus Maximus niger
Groſſer Schwartzer Specht
Picus Viridis Grÿn Specht
Picus Maior Bundter Specht
Picus Murarius Maur Specht
Picus Viridis Maior
Groſſer Grÿn Specht
Picus Luteus
Gÿanopus
Picus nidum Suſpindit
Widwal Bÿnolt Goldmerle
Picus Cinereus
Blau Specht
Maÿ Specht
Picus Varius Elſter Specht
Gras Specht
Picus Chloris Indicus

houd met het anwaſſen van ſijn ouderdom ſijn verw niet. Hy ſinght niet alleen ſelden, maar kan ook niet leeren.

De Indiaanſe wort by de inwoonders van't groene hooft (oft Cabo verde) Fruſo, by de Portugeſen Kardinaals-vogel genoemt, om dat hy een Kardinaals hoet ſchijnt te dragen: hy heeft krullen op het hooft, die dryhoekig en roodverwigh zijn, met welke verw, den hals, de borſt, en buik verciert zijn; de einden vande vleugels zijn bleek-rood: De ſtart heeft hy naar evenbedeelingh van 't lijf langagtigh, een pink breed, en een weinigh opwaarts ſtaande, korte witte ſchenkels, ſterke nagels en een weinigh krom. Hy leeft by Boekweit, Amandelen, en Muerkruid, en ontfangt de ſpijs uitte hand. Hy bootſt de ſtem van andere vogels, en voornamentlijk van de Nachtegaal na. Hy doopt ſich dikmaal in 't water, waarom hy geoordeelt wert van heete ghematigheid te zijn; Als hy zijn beeldtenis in een Spiegel ſiet, ſlaat hy op een wonderlijke wijs geluid, en ſijn kuif neerbuigende, zijn ſtart op de wijs der Pauwen verheffende, en ſijn vleugels roerende, maakt hy veel gebaars, en vlieght naar de Spiegel toe.

HET. III. BOEK.

Vande natuurlijke beſchryvingh van de Vogels.

Vande Worm-etende Vogels.

I. LID.

Vande niet-ſingende VVorm-etende Vogels.

I. HOOFT-STUK.

Vande Spechten.

Beſchryvingh.

H: A: l. 9. cap. 9.

DE Specht, by de Latynen Picus Martius, om dat hy *Mars* toegeheilight is, wort by *Heſijchius* Dryokolaps, Dendrokolaptes, Xylokopos, en Drykopus by *Ariſtoteles*, Drytotomos by *Ariſtophanes*, Kolaphus by *Miletius*, en by de jonger Grieken Kurkuniſtes genoemt. *Ariſtoteles* ſtelt dry geſlaghten, wy ſullen onder van meerder ſpreken; maar of die gene, welke by d'Ooſt-Indianen, naar getuigenis van *Cardanus* Alcatran genoemt wort, en in grootte van lijf en bek beroemt, en met aſchgrauwe en geele vederen onderſcheiden is, en een bek twee palmen langh heeft, die an 't einde ſcherp aflaat, Oft die, welke Picutus ghenoemt; die een bek grooter als ſijn heele lijf en daarſe an't hooft vaſt is, dry vingers breed en krom heeft, met welken hy de bomen doorboord, en ſich van de kleine Apen beſchermt, en die geſeit wort een veder in plaats van een tongh te hebben; totte Spechten behoort, laat ik de geleerde oordelen. Indien wy haar vorm beſien, de Spechten hebben alle een rechten bek, die hard, rond, en om de bomen te doorboren bequaan is. *Ariſtoteles* eigent haar een brede en groote tongh toe: *Aldrovandus* heeft angemerkt datſe wel langh is, en tottet achter-hooft kan uitgeſteken werden, en over de gheheele top van 't hooft gelijk als in een kloen gerolt werden; ſoo datſe als ſy uitſpruit, gelijk als uit veel draeyingen heel langh wert uitgeſteken, en datſe niet breed, maar heel ſmal, en in 't uitterſte eenighſins kraakbenigh is. Sijn ontledingh ſie die by *Aldrovandus*. Sy hebben ook alle kortagtige ſchenkels, maar heel ſterk: de klauwen van de voeten zijn voor twee, achter even ſo veel, en die dicht by een ghevoeght, om de bomen daarſe opklimmen te vaſter an te grijpen; Haar ſtart is hardagtigh en bars, welkers pennen in 't einde by na kaal zijn, op welke ſy in 't klauteren niet anders als op haar benen ſteunen.

Plaats.

Plin: l. 10. cap. 29. Aldrov: Ornith: l. 12. c 30.

Indien ghy haar plaats beſiet, ſy worden in alle landen ghevonden, ſelden in Nederland. In 't landt van Tarente ſchrijft *Plinius* datſe niet zijn, maar *Aldrovandus* beveſtight, dat alle de geſlaghten (uitgenomen de grootſte) in Italien gevoed werden.

Voedſel.

Plin: l. c.

Ariſt: H: A: l. 9. c. 9.

Sy leven by Wormen, Muggen, namentlijk Mieren, die ſy met een uitgerekte tongh als een ſpit ſteken, wanneer onder de baſten van 't hout oft het mergh, de hout-wormen verborghen zijn, daarom pikkenſe in de bomen, door 't gheluid van welkers gheſtoten ſchors ſy hooren ofter geen Ringhduif in ſchuilt, en ſy hollen de bomen ſo geweldigh uit, datſe die om ver ſmijten Een heefter by *Ariſtoteles* een Amandel in de derde ſtoot doorgeſtoten en de karl gegeten.

Teelingh.

Sy neſtelen in de holle bomen, voornamentlijk van de Oliven. Sy bouwen haar neſten met ſo groten konſt, en hollen die ſo uit, dat het gat niet ronder met een paſſer van den beſten landmeter ſoude konnen getrokken werden; en het hout daar ſy uit gemaakt zijn, eer met handen kan verdeelt werden, als met een byl geklooft. Sy broeyen ſeven oft acht jongen, welke *Hylas*, na 't ſeggen van *Plinius*, verhaalt mette ſtart eerſt uit het ey te komen, om dat de eyren door de ſwaarte van haar hoofden omgekeert, het achterſte deel van 't lijf an de Moer om te broeyen voor ſtellen. Sy ſitten nimmer op de aarde, oft op de klippen om haar nagelen niet ſtomp te maken. Sy klimmen in alle jaren op de bomen gelijk de Egdiſſen, oft gelijk het *Plinius* overſet de Katten, niet alleenlijk naar boven klauterende, maar ook naar beneden, en onder de takken mette buik en voeten opwaats, en mette rug neerwaarts naar de aarde gekeert; 't welk by *Ariſtoteles* is met den buik opwaarts achter over hellen.

Stem.

Scalig: Exercit: 237. Albert: l. 23. de Animal

Scaliger ſchrijft datſe de menſchelijke ſtem annemen, maar niet heel bequaamlijk, en ſeit datſe ſeldener en minder ſpreken als de Exter. *Albertus* ſchrijft datſe ſomtijts volmaaktlijk ſpreken. Hy wort gelooft regen te voorduiden, als hy heftiger krijſelt als naar gewoonte; hier van had hy de naam by de oude van regenvogel.

Sy hebben haar ghebruik inde ſpijſe, daarom wordenſe de geheele Winter te Bononie op de markt verkocht; en inde Geneeskonſt, want met ſout gebraden heeftſe ymand tot de inwendighe uitpuilingen van den aars gebruikt. Datſe ghebraden ofte gekookt, de neſtel-knoop oploſſen; dat de ogen den ghene dieſe by haar dragen 't gheſight verſcherpt, en dat de bek om den hals gehangen, de pijn der tanden, van de lel, en keel-amandelen geneſen, zijn de raſernijnen van *Kiranis*. Datſe van de Byen, ſchoon ſy haar honig roven, niet gheſteken werden, die de ſelve by haar dragen, zijn de malligheden van *Plinius*. Dat een ſpijker oft wigge inde boom gheſlagen waar in ſy neſtelen, daar niet langh blijft in hangen. Dat hy 't gat van ſijn neſt, met een hout oft ſteen toegheſtopt, met een ſeker kruid, genaamt groote Linaria weder opent, wort met de ſelve gheloofwaardigheid verhaalt.

II. HOOFT-STUK.

Vande Spechten in 't byſonder.

I. LID.

Van de grootſte Specht, grootte, de kleine verſcheidene, van onſe Inlandſe, groene, van de Geele, Blauwvoet, de groote Groene en Muer-Specht.

DE grootſte Specht, is de grootſt van allen, ſomtijds ſo groot als een Kray, wat minder als een Hin, en behalven den top van 't hooft gheheel ſwart; nochtans glinſteren de vederen op ſijn top helder, met een rode en vlammende verw, en maken by na een kuif. Hy heeft een langhen ſterken bek, een kleine vinger langh, welkers bovenſte deel, omtrent het hooft breed uitſteekt, en heeft twee ſtrepen gelijk een Cypreſſe blad; ſijn tongh is langagtig, hard, en an 't einde ruw; hy heeft twee klauwen voor, en achter even ſo veel, en kromme nagels.

De groote Specht noemt *Ariſtoteles* Pipra, en na ſijn ſchrijven is hy grooter als een Merl. Dic *Aldrovandus* afſchildert, heeft een grootagtigen bek, een lange tongh, vleeſagtig, an 't uitterſte einde met een harde ſenuw geſpitſt: een ſterke ſtart en om de bovenſte bedekkende vederen, die met een harde ſchagt verſien, en beſwaarlijk om te buighen zijn, weerſtrevende. Inde gheheele vogel wort dreyerlei verw gheſien: De vederen op 't midden van 't hooft zijn rootaghtigh, en met een volle rodigheid ſienbaar, welke in 't Wijfje, anderſins in alles het Mannetje ghelijk, niet gevonden werden. Inden omkring van de ogen, de geheelen buik, en binnenſte vleugels is ſy met een groote witte plek verſien. Inde vleughels, en inde ſtart ſiet men wat ſwarts.

De verſcheidene kleine Specht, is de groote geheel ghelijk, en ſoude de ſelve ſchijnen, indien 'er die rode plekken op den top van 't hooft, en op de ſtiet niet ontbraken: Sijn rugh is na de lendenen meer verſcheiden, als van de voorgaande, en met ſwart en wit door malkander geſprengt, en ondertuſſchen met donkere dwarſe ſtrepen, die mette vlekken der vleughels over een komen, verciert.

De groene Specht is de Kolios van *Ariſtoteles*, nochtans van hem onder de Spechten niet gherekent, en is evenwel, alleenlijk om de gheſteltenis van de voeten en ſtart onder de Spechten te tellen: want hy heeft voor en achter twee klauwen, en een weerſtrevende ſtart. Hy is ſo groot als een Tortelduif. Hy heeft een ſwarten, harden, ſterken, ſcherpen bek, twee vingeren langh; het hooft is dikagtig, in 't opperdeel ten deel met rode, ten deel met ſwartagtige plekken beſprenkkelt; de ogen omringht een ander ſwarte plek, onder welke die rode plekken, die op de bovenſte paſſen, bleeker zijn; de rugh, en vleugels zijn groen, nochtans met enig geel vermengt, de kin, de borſt, buik, en ſchenkkels zijn bleek-groen, ſo dat ſy uit groen en wit vermenght ſchijnen. Men ſeit dat hy 's ſomers ſtil ſwijght. Daarom als hem ymant inde April hadde horen roepen, voorſeide hy dat de Winter noch niet ten einde was. Hy vliegt de alderhoogſte bomen over.

Sijn beenderen gebrand, en tot poeyer geſtoten, en met Wijn ghedronken, zijn een kragtig genees-middel tegen de ſteen.

De geele Specht, en Blauw-voet word uit Perſien overgebragt. In grootte verſchilt hy van de ghenoemde niet: nochtans heeft hy een dikker, en langer hals; de vederen van den midden-top tot het einde van de ſtart hebben wat yſergrauws, maar de bek is geheel yſer-grauw; de voeten zijn blauwagtig, de nagels ſwart, het overige geel, dan dat de vederen van de vleugels alle in 't uitterſte eenigſins yſer-grauw zijn.

De groote groene Specht heeft den bek, die alle geſlaghten van de Spechten recht is, krom, de voeten na de gelijkheid van de andere, verſcheide plekken op de vleugels, na 't ſchrijven van *Bellonius*.

Aldro: Ornith. l:12. c. 35.
Bellon: l. 6. de Avib: cap. 15.

De Muer-Specht, hangt meeſt an de mueren van de Torens, en ſoekt de wormen in haar reten. Hy is een weinig grooter als een huis-Muſch, by na ſo dik als een Spreeuw: Hy heeft een langagtigen dunnen, ſwarten bek, het hooft, den hals, de buik zijn aſchgrauw, de borſt is witagtig, de vleugels zijn ten deel aſchgrauw, ten deel rood, de ſtart is kort, de klauwen van de voeten zijn langh, voor dry, en achter een tot een hiel. Inde vlugt beweegt hy altijd ſijn vleugels, nocht altijd op een plaats. Hy neſtelt inde gaten van de mueren, en heeft een ſoete ſtem.

II. LID.

II. LID.

Van de Aſchgrauwe Specht oft Sitta, van de Specht die ſijn neſt ophangt, van de Indiſe Chlorio, en de Gelijkſlagtige.

DE Aſchgrauwe Specht, by *Ariſtoteles* Sippe oft Sitte, by andere Ylotomuſa, gelijk als eenige ſtof ſtotende, met een naam allen ghemeen, by ſommighe Saiſopygis, en Kinaidos, om dat hy de Stiet beweegt, en by de huidendaaghſe Grieken Kurkuniſtes genoemt, word onder de Spechten gherekent, om dat hy op haar wijſe op de bomen klautert. Hy heeft een klein hooft: kleine ogen, een langagtigen, ſwart en ronden bek, den hals, rugh, vleugels, en ſtart zijn boven lootverwig na het aſchgrauw hellende, maar onder den hals en buik, uitten Kaſtanie-bruin roſch, de nek en zyden zijn geelagtig, daar hy tuſſchen het beginſel van den bek, en achter de oghen met een langaghtige ſwarte vlek getekent word. Hy leeft by de mueren die hy uitpikt. Hy neſtelt inde gaten van de Bomen, die hy met aarde en ſlijk konſtiglijk toeſluit, en alleenlijk een kleine openheid laat behouden, en teelt veel jonghen. Hy breekt de eyren van den Arent. Hem word een quaadaartigheid toegheſchreven, als of hy een kenniſſe der dingen hadde.

De Specht die ſijn neſt ophangt, word gelooft Ariſt:l.9. cap. 7. Ideml.9.c. de ſelve te zijn mette Oriolus van *Albertus*, mette Chloreus van *Ariſtoteles*, mette Chlorio van *Plinius*, met de Galbula, oft Galgulus, en Icterus, oft mette Regalbula van Bononien, van *Aldrovandus*. By de huidendaaghſe Grieken word hy Sycophagus Plin: l. 37. cap: 10. H: N: Aldro: Ornith. l.12.c. 39. (dat is Vygen-eeter) genoemt. *Ariſtoteles* en *Plinius* noemen hem Chloreus, en Chlorio, om de geele, en groene verw in hem te betekenen. De jonge is groenagtig; de volwaſſene oft bejaarde is geheel, uitghenomen de vleugels, geelagtig. In grootte is hy de Torteldui f gelijk. De verw is na ſijn ouderdom verſcheiden. Inde jonghe is de bek donkeraghtigh. De volwaſſene heeft tuſſchen den bek, en de ogen een ſwarten plek, de jonge niet. De oude heeft heel ſwarte vederen welkers pennen en ſlagpennen an de einden heel wit zijn. De jonghe heeft de bovenſte bleek, de onderſte ſwartaghtigh.

So ghy haar plaats anmerkt, *Geſnerus* Plaats. meent datſe in Duitſland vremd zijn. Hy is Plin:H:N: l.10.c.25. Ælian: de Animal, l. 4. c.47. een vervlieger. *Plinius* en *Ælianus* ſeggen dat hy 's Winters niet geſien werd: maar dat hy Somers voor den dach komt; ſy doen'er by, dat hy als de Noort-Star opkomt weg-vliegt, en als ſijn jongen volwaſſen zijn, Italien verlaat. In Switſerland begint hy ſich in de maant May te vertonen, en eenighe plaatſen van Vrankrijk inde Maart. Hy ſlaapt an ſijn Plin:H:N: l.10.c.33. voeten hangende, om dat hy ſich ſo veiliger vertrouwt, indien wy *Plinius* geloven.

Hy eet wormen ghelijk de Exters, en Voedſel. ook Vygen, waar van hy den naam van Vygen-eeter heeft.

Hy heeft eigen dat hy ſijn neſt an de Bomen hangt. Teelingh. Somtijds beſtaat het, uit moſch, en wol, ſomtijds uit hoy, en ſtroy, ſomtijds uit kennip, en ruighte. De vorm is als een Vyge-korf. De banden daar het an vaſt is, zijn ſtroy, bieſen, vlaſch, ſijde, paarts-hayr en ſo voorts: ſie ſijn beeldtenis in *Aldrovandus.*

Als hy ſinght roept hy Orio oft Lorior, als het reghenen ſal ſinght hy als een fluit.

Stem. Sijn ghebruik is inde ſpijſe, en Genees-konſt. Hy word wonderlijk vet. Hy ſterft als hy van een Geelſugtige angeſien werd, en de ſieke geneeſt. Als hy by de Hoogduitſen komt, verſekert hy haar dattet niet meer ſal rijpen.

De Indiſe Chlorio, is over 't geheele lijf Plin:H:N: l.30. c.11. meeſt geel, uitghenomen de kroon van ſijn top, de blauwe plekken van ſijn ſtart en vleugels, en ſijn bek en voeten die heel root zijn.

De Gelijkſlagtige Specht, moet *Aldrovandus* den Mark-Graaf *Fachinetus* dank weten. Hy was, ſo veel uit ſijn affetſel kan geſpeurt werden, ſo groot als de Karlbreker, met een geel en ſcherpen bek, de Spechten niet ongelijk; de top, nek, en den geheelen rugh is groen, de ſtiet wit, met de vederen die de vleugels dekken wit, de onderſte, en die van de ſtart blauw, voor van't beginſel van den bek totten aars toe was hy root.

N B. De uitlanſe, ſie in Mantiſſa. No.5

III. HOOFT-STUK.

Van de Iynx oft Torquilla, de Gelijkſlaghtighe Iyngx, en Certhia.

OM de gheſteltenis van den bek en tong word de Iynx onder de Spechten ghevoeght, welken *Galenus* en *Suidas* Kinaidius, *Tzetzes* Seiſopigius, en Cinclide, de Inwoonders van den bergh At'hus naar de getuigenis van *Bellonius* Alcya, de vertaalder van *Theocritus* Seiſuria, andere Turbo, en *Gaza* Torquilla noemt. Hy is grooter als een Vink, hy heeft een ſterken bek, ſwart en lootverwigh vermenght. Het ſpits van de tongh ſo ſcherp en ſterk, dat hy niet anders als een ſpel, het menſche-vel door-boort. Hy ſchiet onder 't opperſte van de lugtader, en naar het hooft gebogen zijnde, wordſe omtrent de neuſgaten ingehecht: Sy is dobbel daarſe van't achter hooft begint herbogen te werden, en in't voorhooft komen beide deelen weder t'ſamen; hy heeft wederzyds twee klauwen an de voeten; de grootſte klauw van de voeten word met d'anker kleinder t'ſaam ghevoeght. Hy word in alle landen omtrent de bomen geſien.

Hy eet Mieren, en die kan hy heel ſnel Voedſel. met een uitgeſteken tongh vangen, door-boren, en opſlokken, en raakt die nimmer metten bek an. Men ſeit dat hy krijſelt: Maar *Ælianus* ſeit dat hy een gheluit geeft als een dwars fluit.

Teelingh. Hy neſtelt inde holle Bomen, Woningen, en Huiſen. Hy leit acht oft negen eyren. Hy word niet lightlijk getamt, indien hy mette hand ghehouden werd drayt hy de kop an weerzyden. Die by *Geſnerus* opghevoet is, wilde de bykomſt der menſchen qualijk lijden, hy ſtak den hals omhoogh, en den bek ſonder te bijten dan uit, en haaldeſe nu weder in. De vederen van ſijn hooft ſtonden ſteil op, de ſtart rechten hy op, en breideſe uit. Sijn gebruik is inde Spijſe.

Aldr: l.12. Ornith. c. 43. Sijn Gelijkſlagtige, welke *Aldrovandus* beſchrijft, was ſo groot als de Iynx, het hooft, den rug, de vleugels, en de geheele ſtart was yſer-grauw, met dwarſe geele plekken onderſcheiden; de borſt en buik was wit, en met witte ſtreepen in de lenghdte verciert, met geele voeten en langhe klauwen als de Spechten.

De Certhia by *Ariſtoteles* Certhion, oft gelijk *Robertus Conſtantinus* meent, van ſijn looſheid Kerdion genoemt, is een klein vogeltje een weinigh kleinder als het Koningtje: Hy heeft een gebogen bek, an't bovenſte deel langer, en dikker; de krop en borſt wit, den rugh, en vleugels geel, over al met ſwarte plekken onderſcheiden, een korte weerſtrevende ſtart an't einde ſpits, en ſeer kromme nagels.

Ariſt: H: A: l. 9. c. 17. Hy leeft met kleine wormen. Hy neſtelt inde holle Bomen, en leit ſomtijds twintigh eyren. *Ariſtoteles* eighent hem een heldere ſtem toe. Hy vlieght geduerigh, nu na d'een, dan na d'ander zyd' toe. Hy houd het geheele jaar ſijn oude Vaderlant. Hy hecht ſich op de wijs van de Vink an de takken, en klautert als de Spechten op de Bomen. *Ariſtoteles* ſchrijft hem een loos verſtant toe, inde bedieninge ſijns levens.

IV. HOOFT-STUK.

Van de Merops.

DEn naam van Merops hebben *Albertus*, de groene Specht, *Niphus* an ſijn Grallus, andere an de groote Mees gegeven, maar qualijk. Sy komt dat vogeltje toe, welkers ſtem veel verdeelingh heeft, en welke by de Kretenſers Meliſſophagus, oft Apiaſter, van *Raſes* Alkenius oft Alkerius, van *Albertus* Muſcipula, by andere Riparia, Parra, en Gangrena, na't getuigenis van *Kiramis* den Overſetter genoemt wert. Hy is grooter als de Spreeuw, en de Merl gelijk. *Ariſtoteles* heeft alleenlijk dit van hem: Dat ſijn onderſte pennen bleek, de bovenſte blauw als de Yſvogel, en de achterſte root zijn. *Plinius Ariſtoteles* navolgende, heeft geſeit dat de vederen binnewaarts bleek, buitenwaarts blauw, en de voorſte rootaghtigh zijn. *Aldrovandus*, geeft een beſchrijvingh van't Mannetje, en Wijfje. Het Mannetje heeft een langen bek, hart, en gelijk een Seyſen krom, en als dryhoekig. Sijn ſtraal is ſo root, datſe alle de rodigheid overtreft. Het Wijfje is over al flauwer geverwt, en den rugh is enigſins groen, heeft een langagtige dunne tong, en het opſpalken van den bek ſo wijt, na 't ſeggen van *Albertus*, dat hy veel vliegen die in ſijn voghtigen mont ſitten, vangen kan, en heeft een galblaas heel ruim, die met een groene vogtigheid, als een Smaragd, vervult is.

Prob: in l. 4. Georg: Bellon: l. de Avib. c. 27. Ariſt: l. 9. c. 13. Plin: H: N: l. c.

Plaats. In't Eyland Kreta is hy ſo gemeen, dat hy over al geſien wert: Hy word ook in Italien gevonden, maar is by de Grieken in't vaſte land onbekent, ſo *Bellonius* ſchrijft.

Voedſel. Ariſt: H: A: l. 9. c. 40. Hy leeft met Byen, daarom verbied *Virgilius* het neſt van den Merops omtrent de Bykorven te ſetten, en met Sprinkhanen: Maar hy onthout ſich niet van laat van Klitten, wilde Peterſely en rapen, ook niet van tarw. Hy neſtelt inde holen, die ſomtijds vier of ſes ellebogen diep zijn, en krijght ſes oft ſeven jongen. Virgil: Georg: l. 8. Ariſt: l. 8. c. 1. Plin: l. 10. c. 33. Ariſt: 9. c. 13.

Vlught. Hy vlieght met ſcholen, en veeltijds omtrent de Bergen die thijm dragen, en daar de andere vogels opwaarts na de ogen ghekeert vliegen, ſo oeffent hy de vlught achterwaarts na de ſtart toe.

Stem. Hy heeft een ſtem enigſins als een menſch, welke met een geſloten mont grul grulu urubul luid en ver ghehoort wert. Indien ghy ſijn verſtant en wijs van leven beſiet: Hy is een vervliegende vogel. Hy brengt ſijn jongen van d'een plaats op d'ander, om niet gevangen te werden. En *Ariſtoteles* ſchrijft datter zijn die ſeggen, dat de Merops ſijn bejaarde ouders weder ten dienſt is, en ſoo haaſt, ſy konnen, haar wederom voeden.

Sijn ghebruik is enighſins inde Geneeskonſt. De gal met Galnoten, en Verjuis-Oly gemenght, geeft het hayr een vaſte ſwartigheid. In den Oly gefruit, hout zy de handen vry van't ſteken der Byen, indien men 't geloven mach. Daar is een andere Merops, die de Hoogduitſen Zee-Swaluw noemen, hy is wat dikker en langer als de voorgaande: Hy heeft een ſwart, langen, ſcherpen bek, en nader an de kromte van een Seyſen gelijkende, als die van den andere; van den bek loopt een ſwarte plek, achter door de ogen tot het begin van den nek; de pennen van ſijn vleugels zijn verſcheiden geverwt: de eerſte zijn blauw, de tweede uit blauw en geel vermengt, de derde geheel geel, de ſlagpennen ſwart en an de einden root.

V. HOOFT-STUK.

Van het Koninghtje.

HEt Koningtje in't Latijn Regulus, by de Grieken Trochilus, Orchilus, Tyrannus, Salpigtes, Baſiliſcos, Robillos, Triccos, Kortalos, en Tettigon, voornamentlijk in Creta, by de andere Rex, Senator, (dat is Koning, Raads-Heer) Parra, Bitricus, en Acalanthis genoemt, welke namen de Troglodytiſe Muſch toekomen. *Ariſtoteles* eigent hem een lijf toe niet

grooter

Tab. 42

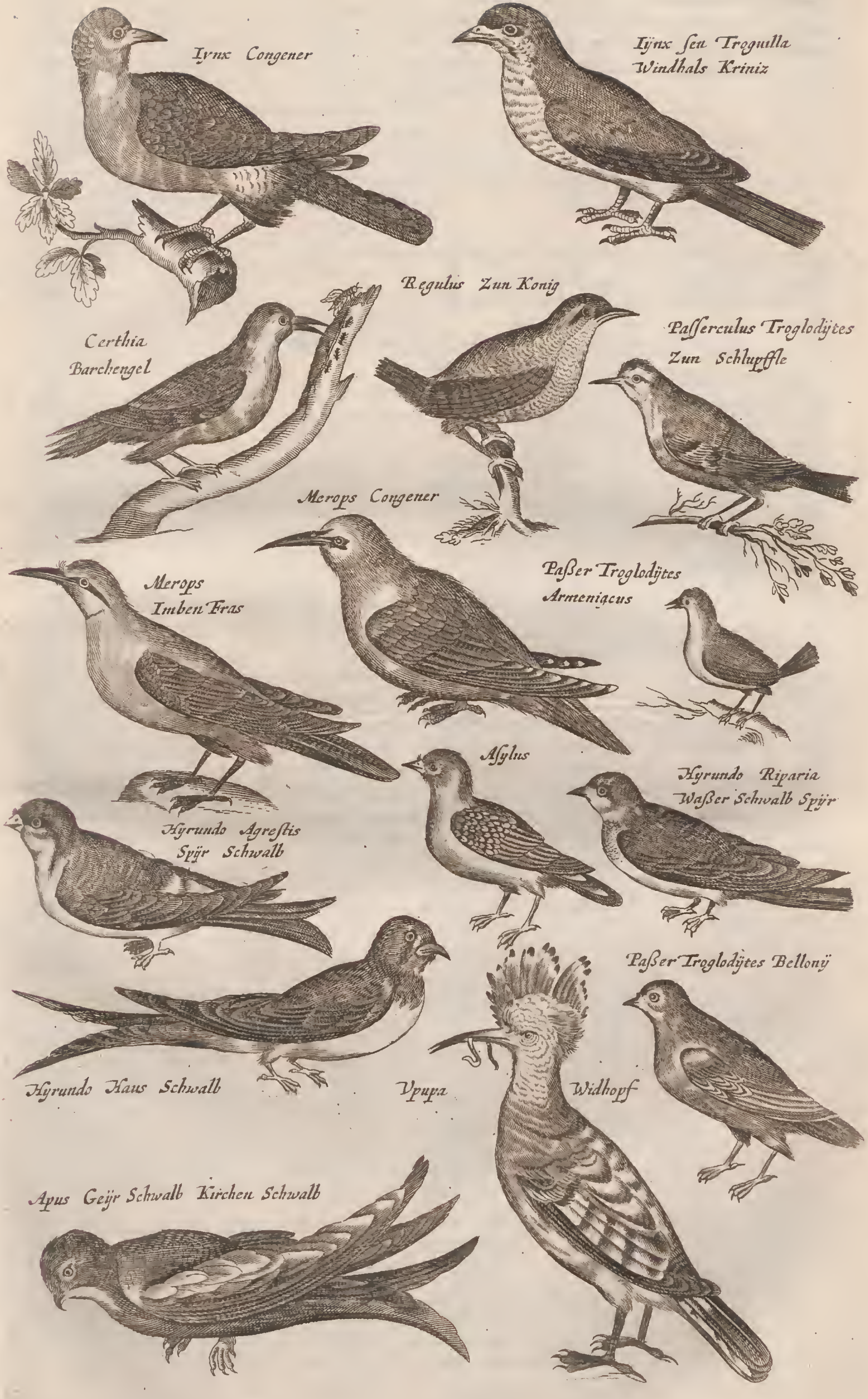
Iynx Congener
Iÿnx ſeu Troguilla
Windhals Kriniz
Regulus Zun Konig
Certhia
Barchengel
Paſſerculus Troglodÿtes
Zun Schlupffle
Merops Congener
Paßer Troglodÿtes
Armeniacus
Merops
Imben Fras
Aſylus
Hyrundo Riparia
Waßer Schwalb Spÿr
Hyrundo Agreſtis
Spÿr Schwalb
Paßer Troglodÿtes Bellonÿ
Hyrundo Haus Schwalb
Vpupa
Widhopf
Apus Geÿr Schwalb Kirchen Schwalb

grooter als een Sprinkhaan, en een kuif van opſtaande vederen roodagtig. Welken *Aldrovandus* beſchrijft, was nauwlijk van't hooft tottet einde van de ſtart ghemeten een Palm lang; hy had an't voorhooft een kuif by na gout-geel, welke inde dode niet geſien werd. Het hooft, den rug, en hals, en 't midden op de wieken, waren uitten groenen geelagtig; de ſlagpennen ſwart, en an de zyden geel, omtrent haar begin was een merkelijke vlek. De Wijfjes zijn bleker van hooft, de vederen van de kuif ook kleinder, welkers hooft een brede ſtreep gelijk een kroon rondom omringht, op de vleugels hebbenſe twee witte plekken, een klein, d'ander lang, welke laatſte 't mannetje alleen heeft.

Plaats. 's Winters houden ſy haar inde ſteden en gaten, de overige tijd inde boſſchen onder de Heeſters en Jenever-bomen.

Voedſel. Sy eten Wormen, onder welke naam wy Muggen, Vlieghen, Mieren en Hout-wormen verſtaan. Sommige ſeggen datſe haar ſo met Muggen opvullen, datſe ſomtijds gevaar van haar leven lopen.

Teelingh. Sy broeyen twemaal 's jaar, en leggen ſes oft ſeven eyren ſo groot als bonen. Sy vliegen alleen, en enige vervliegen ook.

Stem. Haar ſtem is zinzulare, gelijk de ſchryver van de Nachtegaal ſeit, wy ſeggen ſinghen. In de Winter en in de koude ſingen ſy heel heftigh: de kleinheid van haar lijf heeft de Ariſt: H: A: l. 9. c. 11. natuur met looſheid van haar verſtant te baat ghekomen, want ſy trachten met een groote ſtoutigheid teghen den Arend te vechten. Als ſy haar dicht omtrent de menſch begeven hebben, om als mette hand gevangen te werden, ontſnappen ſy weer lightlijk: Sy kruipen 's winters met haar velen in een hol, op dat de kleine warmte in ſo kleine lichamen door dat gheſelſchap ſoude vermeerdert werden. Als ſy an 't ſpit gebraden werden, ſchoon men haar niet keert, drayen ſy haar ſelf om, te weten als die zijde, die an't vuur ghekeert is gebraden is, om dat de ander ongebradene ſwaarder zijnde omlaag ſakt. Als ſy meer als ghewoon haar met ſoete ſangh vermaken, trekken ſy om datſe droogh zijn de dampige lught met vermaak binnen, en traghten na de ankomende voghtigheid, daar ſy door ververſcht werden, en ſoo beduiden ſy regen: Sy betekenen 't ſelve als ſy in de holen der Aratus in Phoenom. aarde kruipen, na 't ghetuigenis van *Aratus*. Waarom *Avienus* geſeit heeft datſe de bloemen ſchadelijk zijn, die met helder weer vermaakt zijn.

Daar is noch een ander Koninghtje ſonder kuif, welk ſomtijds in 't land van Bononien gevangen werd. Dit is de bovengenoemde, uitgenomen de kuif gelijk, het heeft een dunnen langen bek, glimmende van ſwartheid, binnen en an beyde kaakbenen mette tongh rood: de top van 't hooft, de hals de rugh is bruin, een weinigh na 't geel hellende: de oogen zijn ſwart, die eenige ſwarte veertjes omcingelen, de vleugels, en ſtart zijn boven uitten roſſen bruin; de borſt onder de vleugels, en an 't einde, en 't beginſel van de ſtart is geel: de nagel van 't achterſte klauwtje is 't grootſt van allen; de klauw van de midden der voorſte is in grootte de twede, de andere twe voorſte zijn kleinder en malkander gelijk. De witte vlek, welk de gekuifde heeft, word in deſe niet geſien.

VI. HOOFT-STUK.

Vande Troglodytiſe Muſch en de vogel Aſilus.

DE Troglodytiſe Muſch, die *Ætius* Stilipidis noemt, hoewel hy veel kleinder als het Koningtje, om dat deſe met veel vederen bekleet werd, ſich vertoont, heeft nochtans twemaal ſo veel vleeſch: Hy heeft een langhagtigen ſcherpen bek, boven bruin, onder witagtig, een geheel kleine tongh en die geſpleten: de buik, hals en rugh met een bruine verw uitten donker verſien: De borſt aſchgrauw, de ſtart altijd opgereght en met witte ſtippelen geſprenkelt. Hy leeft met Wormen, hy maakt ſijn neſt ſomtijds inde Boſſchen, ſomtijds inde achter-huiſen, ſtrodaken, omtrent de mueren van de huiſen, welk neſt hy buiten met moſch, binnen met vederen bekleet, en 't welk de vorm van een ſtaande ey heeft, en in 't midden een gaatje daar hy uit en in vliegt. Hy broeyt tweemaal in 't jaar, en leit negen eyren. Hy vlieght alleen, noyt met ſcholen, altijd kort, en ſo dikmaal als hy een ander van ſijn gheſlaght ontmoet, valt hy dien an. Hy heeft een wonderlijke ſangh, voornamentlijk als hy tam gemaakt is, 't welk beſwaarlijk geſchiet, welken ſangh hy voornamentlijk in de May, en dikmaal in de winter oeffent. De Françen beuſelen dat hy met al ſijn jongen, die hy op dat jaar ghebroeyt heeft, op den dach van dry-Koningen ſinght. Sijn gebrande aſch tot poeyer gemaakt, en met Wijn gedronken, helpt de graveelighe. Sijn herſſene word in 't Genees-middel diaſatijrion ghebracht, om de minluſt op te queken.

Bellon: l. 7. de Avib. c. 4. Welken *Bellonius* voor de Troglodijtiſe Muſch, ſtelt, en welke de Françen Favette, Rouche, van ſijn blinkende verw noemen, is het Roodſtartje ſeer gelijk, maar een weinigh minder, met een langhagtigh lijf, een dunne langhagtigen bek. Het Mannetje is roder als het Wijfje: hy heeft nauwlijks meer vleeſch, als het voorſte lid van een vinger: hy heeft maar eenderley verw, gelijk in de ſtart van de Nachtegaal. 's Winters word hy niet geſien, hy neſtelt dikmaal in de Doornhagen van de Thuinen, en in de takken van ſcherlink: ſomtijds achter de mueren van de huiſen, in de ſteden en dorpen. Sijn neſt maakt hy aartig, binnen uit Paards-hayr, leit veeltijds vijf eyren die aſgrauw met ſwarte ſtippelen gheverwt zijn.

De Aſilus oft Oiſtros, wort onder de Worm-etende vogeltjes van *Ariſtoteles* gerekent, hoe wel de naam ook gegeven werd an een vliegend beeſje 't welk geen voghel, en de Paarden hatigh is. Indien hy die is, welke *Bellonius* ſeit en beſchrijft, dat van de *Wijſgeer* om ſijn kleinheid alſoo genoemt werd; heeft hy een kuif op 't hooft die geel is, een ſwartagtigen bek, maar an de einden ſomtijd geel, langhagtigh, en ſwak: De ſtart, den rug, en de vouwen der vleugels, en haar einden geel: de ſchenkels, voeten, en nagels ſwart. Hy leeft in ſchaduwagtige Boſſchen. Hy voed ſich met levende beeſjes, en verwerpt alle Graan, en ſinght altijds.

VII. HOOFT-STUK.

Vande Swaluwen in 't algemeen.

DE Swaluw oft van ſijn ſtem gelijk *Varro* gelooft Hirundo genoemt, oft van *Hærendo*, om dat hy an de daken oft balken daar hy ſijn neſt an hecht, hanght, word van de Grieken Chelidon, Chelido, Kotille, Kekropis, Kotillus, Attikora, Adonis, Kries, en Ololijgona ghenoemt. *Ovidius* heeft hem dwaalvogel, *Plutarchus* de vogel van Daulis, *Seneca* de vogel van Biſton en andere, de voghel van Pandio voortgekomen, genoemt. In de gheſlaghten der Swaluwen komen de ſchrijvers niet over een. *Ariſtoteles* erkent huis-ſwaluwen, Apodes oft Kortbenen en Valk-ſwaluwen. *Plinius* Huis, Veld en Kortbeende Swaluwen, en ook Riparias, (dat is die ſich op den oever houden) *Geſnerus* Huis, Boſch-Swaluwen, en die haar op den oever houden. *Scaliger* de gemene ſwarte, en geelagtige, en die van vorm zijn met die gene die an de oevers neſtelen. Daar zijn'er die viermaal grooter zijn, over 't gehele lijf ſwart, lelijk van bakkis, met heele korte ſchenkels, die dik en ruigh zijn, ſo groot als den Uyl Buteo oft Ranſtuyl, en van gedaante deſen geenſins ongelijk. Daar zijn ook witte, oft om datſe door de grootte koude wit werden, oft om datſe voor haar tijd; gelijk ſommige andere dieren grijs werden, oft om datſe door konſt alſo werden. Indien iemand ſeit *Aldrovandus* witte begeert, ſo laat hem de eyren wijl ſy broeden met Olyven beſtrijken.

Plin:H:N: l.10: c.33. Geſner: in Ornith: Scaliger Exercit. 28.

Ariſt: H: A:l.3. c.12.

Ariſt: l. de Colot. rib. Ald:l.17. Ornit. c.6.

Beſchrijvingh.

Hier is geen lange beſchryvingh noodigh: hy is angenaam van vorm, betamelijke ſwartheid, matelijk van vleeſch, en vol van vederen. De geheele buik is wit, hier van word hy Poikile, dat is veelverwigh oft bont by *Ariſtophanes* ghenoemt, an de zijden op het hooft, en de vleugels is hy blauwagtigh, waar van hy by *Simonides* Blauw-vogel ghenoemt werd, onder de korp, en voornamentlijk op de borſt is hy roodagtig, waar van *Ovidius* ſeit.

De tekens van de moord draagt hy noch op de borſt,
En al ſijn ved'ren zijn noch met het bloet bemorſt.

Sijn ogen uitgetrokken zijnde, hergroeijen weder, oft om dat de oghen van de jonge met een naalde geſteken het geſicht weder krijgen, 't welk *Ælianus* van de witte in Somos, ſeit van *Ariſtoteles* verhaalt te zijn, oft om dat haar ogen geſcheurt zijnde, andere in plaats groeyen, gelijk ſommige beſchreven hebben. De ſtart is geſpleten en lang, de voeten zijn kort, ſwart en ſwak. Indien ſijn innerlijke deelen ingeſien werden, ſommige hanght de gal ande maag, andere an den darm: Sy hebben een langagtige maag. Inde maagh van de opgeſnedene jongen die van 't eerſte broeyſel zijn, worden niet het waſſen van de Maan ſtenen gevonden, die Chelidony oft Swaluwſteenen ghenoemt zijn, en met tover-konſt geſeit werden begaaft te zijn. Vande verw is niet ſekers. *Trallianus* noemt een witte met een ſwarte. *Plinins* een witte met root geverwt. *Dioſcorides* een veelverwighe en kleine. *Aldrovandus* heeft een die binnewaarts wit, buitenwaarts geel, en een ander die rootagtig was, gehadt.

Pl: H: N: l.12. c.37. Æl: H: A: l. 2. c 3. Idem l.17. cap.2.

Ariſt:H: A:l.2.c. ult.

Tral: l.1. c 15. Plin: H:N.l.11. c. 17. Dioſcorides l.2. c. 49.

Sy werden in alle landen ghevonden; alleenlijk van de Stadt Thebe, om datſe dikmaal ingenomen is, van Bizia in Thracien, om de ſchelmery van *Thereus*, hebben ſy een afkeer. In Egipten blijven ſy over. De onſe verberghen haar inde Maand September en October, oft vertrekken naar een warmer paalts. Daar zijn'er veel ghevonden inde warme ſchuilhoeken van de berghen, naakt, en ſonder vederen. In ſeker boſch van Hooghduitſland is een eyken boom omghehouwen, die vol Swaluwen was. Inde Noordſe landen vergaderen ſy haar onder 't riet, en worden dik van de Viſſchers als een klont by een gerolt uitgehaalt, en inde warme Stoven ghebracht, en door de warmte ontdoyt zijnde, beginnen ſy te vliegen, maar ſy duren weinig tijds. Sy komen omtrent de Lente weder, en daarom wordenſe van die van Rhodus omtrent het einde van de Winter genodigt. En *Kalpurnius* gebied, als ſy geſien werden de Schapen uitte ſtal te laten. Dat de ſelfde weerkeeren is door een teken ondervonden, want ſommighe als ſy wilden vertrekken, zijn met een roden draad an de voet gebonden wegh gelaten, en mette ſelve draat wederom gekomen.

Voſſius de Idololat. l.3.c.62.

Sy leven met wormen, als Sprinkhanen, en daarom verbood haar *Phythagoras* in huis te houden, ook met Byen, waarom *Ariſtoteles* beveelt haar neſten van de Bykorven te weren, ſy eten ook Muggen, Kapellen, en andere. *Ariſtoteles* heeft ghelooft datſe vleeſch aten. Of ſy Graan eeten word ghetwijfelt.

Plutarch: l 8. Sap.q. 7. Ariſt:l. 9.c.40.

Ariſt: l. 8. cap. 3.

Van het aartigh gebouw van haar neſten ſullen wy hier naar ſpreken. Wat angaat haar verſamelingh, daar alle andere vogels vande Mannetjes beſprongen werden, werden de Swaluwen op een recht-ſtrijdighe wijſe met malkander vermengt, te weten achterwaarts. Sy leggen tweemaal in 't jaar eens vijf eyren. ſoo groot als een Olijf, met yſer-grauwe ſtippelen: en ſy hebben ook geen meer inde lijfmoer. Het eerſte broeyſel word om de koude bedorven. De laatſte maal brenghen ſy jonghen voort, maar blinde. De opvoeding der jongen geſchiet van 't Mannetje, en Wijfje met een groote billikheid. Sy

Teelingh. Æl:H: A: l.2.c.3.

Ariſt: l. 6 cap. 5.

Plin: H:N: l.10. c.33.

geven

Æl: H: A: l: 3. c. 25. Oppian. in Cynegr. geven ſpijſe by beurten, en beginnen van de eerſt-gekipte totte leſte. Die ſpijs ontfangen hebbende van plaats verwiſſelt, krijght nietmeerder voor dat hy de oude weder inneemt. *Heſiodus*, naar 't ſeggen van *Ælianus*, ſeit datſe maar een halven ſlaap volbrenghen.

Stem. Sijn ſtem word by de Latijnen door Fritinnire, Thrinſare, oft Drinzare, Zinzizulare, Minurizare, en van de Grieken door Pſeturizein, Titubizein, en Tituzein uitghedrukt. Sy ſinghen ſtaande, ſomtijds in de vlught, ſy quelen iets kort en afgebroken, 's morgens en omtrent de tijd van haar paren quelen ſy meeſt.

Plin: H: N: l. 10. cap. 38. Sy gaan ſelden, om de kort en ſwakheid van haar benen. Sy hebben alleen onder de vogels een gebogen vlucht, en een geſwinde ſnelheid, waarom ſy den roof van andere vogels niet onderhavig zijn.

Haar verſtant is, dat die gene die niet getamt konnen werden, haar jonghen mette ſchelwortel het gheſicht herſtellen. Datſe Motten die haar eyren beſchadigen mette Peterſely verjagen, en datſe haar, als ſy ſien dat haar jongen vande ſlangen verſcheurt zijn, ſoo langh om ſijn kaakſbeenderen drayen en wringen tot datſe weder volmaakt werden: maar in het maken van haar neſten tonen ſy voornamentlijk haar verſtand. Deſe makenſe van ſlijk, en verſterkenſe met ſtro: indien haar ſomtijds ſlijk ontbreekt, makenſe haar vederen nat en beſproeyen daar het ſtof mede, en vullen haar neſten van binnen met vederen en vlokken om haar jongen te verwarmen, en ook om datſe niet te hard voor tedere vrught zijn ſouden.

Voorduidingh. Men meent datſe den regen voorbeduiden, wanneerſe ſo laagh op't water vliegen datſ'er metten buik anraken, oft herwaarts en ginswaarts vlieghende, ſomtijds an de mueren blijven hangen, oft ſo laagh by de aarde vliegen, datſe de ſelve ſchijnen mette voeten te raken: 't zy oft om datſe dan Muggen en andere dieren jagen, oft om datſe de om hoog bewogen lught vreſende, ſich onderwaarts ſoeken te voeden.

Hertstogten. Wat angaat haar afkeer, en toeneigingh, ſy ſchijnen nauwlijk vrinden oft vyanden te hebben: nochtans vegtenſe mette Muſſchen, die in't begin van de koude haar neſten trachten in te nemen. En te Keulen is geſien, dat een Swaluw als hy de Muſch alleen niet konde uitwerpen, met ſijn ghekrijt veel andere t'ſamenriep; deſe met gewelt anvliegende, hebben met het ſlijk dat ider in de bek hadde, het gat van't neſt toegeſtopt en de Muſch verſmoort.

Gebruik. Haar gebruik is voornamentlijk van de jonge Boſch-Swaluwen in de Genees-konſt heel groot; haar hart met Honing gegeten, verdrijft de vierendaaghſe koorts: 't welk de ſtenen in een geele lap om den hals gehangen ook doen. Het hooft der gene die 's morgens uitvliegen, mette volle Maan in een linnen doek om den hals ghehanghen, gheneeſt de hooftpijn; 't ſelve doen de ſtenen, indien ſy ider in de hand ghedragen werden, indien wy *Marcellus* geloven. Het water van Swaluwen overgehaalt, verligt de vallende ſiekte: de ſtenen om den arm gebonden, indien wy *Sextus* geloven, doen ook het ſelve, en met voordeel wort deſelve ſieken den drek van de Swaluw met Aſijn, en Bevers-wijn ingegeven. Den drek met Stiere-gal angeſmeert, maakt het hayr ſwart: De gal en 't bloed, zijn de duiſtere ogen heel vorderlijk, 't ſelve ſo het warm op de ogen gheleid werd, geneeſt de geſlaghen ogen. Het gebruik van haar neſten in 't keelgeſwel, is beroemt, en der ſelver ghebrande aſch doet ook het ſelve.

VIII. HOOFT-STUK.

Vande Swaluwen in 't byſonder.

I. LID.

Vande Velt en Oever-Svvaluvv:

DE Veld-Swaluw die *Plinius* Boere-Swaluw noemt, is op de kop, hals en rugh, van de ſelve verw mette Huis-Swaluw: onder den bek, ſtrot, en over den gehelen buik totte ſtart toe is hy wit, de voeten heeft hy ruig, maar ook een witte vlek omtrent de ſtart ſo groot, datter als hy vliegt; niet ſwarts in hem, uitgenomen de einden vande ſtart, het hooft, de vleugels en rugh, ſich vertoont. Door deſe tekenen word hy van de Huys-Swaluw onderſcheiden. Hy heeft de ſtart ook wel gheſpleten, maar met die heel lange pennen die in de Huys-Swaluw geſien werden, niet verſien. Sy zijn ſelden in de huiſen: Sy maken haar neſten van andere geſtalte, maar vande ſelve ſtof, te weten geheel omgekeert, met een nauwen langhagtigen hals, en een groot hol; 't is wonder met wat een aartigheid ſy dat doen om haar jongen te beter te verbergen, en een ſagte plaats te geven. In Egipten omtrent de mond Herakleotikus maken ſy haar neſten door t'ſamenhechtingh van de voor by ſchuirende Nijl onwinbaar, en dat in de lengte hondert vijf-en-twintigh treden, 't welk door menſchen arbeyd niet ſoude konnen geſchieden. Aldaar omtrent de ſtadt Koptom, is een Eyland de Afgoddin *Iſis* toegeheilight, 't welk ſy, op dat de ſelve Revier haar niet ſchade, verſterken, en in't begin van de lente, met kaf en ſtro den mond ſtoppen, met ſo grooten arbeyd dry geheele nachten an malkander, datter veel in die arbeyd om hals raken: en die oorlog keert met haar alle jaren weder. Pl: H: N: l. 10. c. 33.

De Oever-Swaluw, by *Marcellus* Empiricus, Ripariola genoemt, by *Gaza* Falcula, en word by de Grieken Drepanis genoemt. Het Wijfje is voor, behalven de borſt wit, boven op bruin: Maar het Mannetje is meer ſwart; over den geheelen hals, behalven onder den bek daar een vlek is, geheel geel. Dit alleenlijk heeft hy mette andere ghemeen, dat hy kort voetig is, veel vlieght, en in't vliegen ghewormte vanght. Sy maken geen neſten, maar holen den oever uit, daar ſy tuſſchen neſtelen. *Aldrovandus* heeft ghehoort, datſe maar alleen in t' ſaamgevoeght ſtro en vederen neſtelen. Sy vertonen haar alleenlijk 's ſomers, in de maand Auguſtus, als de Son in de Leeuw is, en dat de ſlaghregen valt; op die tijd broeyenſe; en als de jonghen groot zijn ſtervenſe. *Plinius* beſchrijft datſe veel dagen te voren, eer de Rivier begint te waſſen en haar neſt overvloeyt verhuiſen: Betrek hier toe de Zee-Swaluw, alſo by de Italiaanſe Vogel-vangers genoemt, die grooter van lijf, langer van benen, over den heelen buik totte voeten toe wit is; het hooft, de vleugels, en rug zijn bruin, met een ſterken ſwarten bek, en een groote roodagtighe opſpalkingh, een geſpleten ſtart, en heel ſwarte voeten: Van den bek loopt door de ogen by na totte borſt toe een merkelijke ſwarte ſtreep, welk omtrent de boſt gelijk een kring maakt.

NB. Van de uitlandſe Swaluw
ſie Mantiſſa N°. 11.

II. LID.

Vande Kortvoet.

DE Kortvoet by andere Kypſeles, word by ſommige Zee-Swaluw genoemt: Hy is over 't geheele lijf fray vol vederen, eenverwig, gelijk inde hayren van de Muiſen geſien werd: Het hooft heeft hy boven maten breed, een heel korten hals, de opſpalkingh van den bek ſo groot, dat hy geheele Paartsvliegen doorſlokt; de bek heel klein, langhe vleugels, een geſpleten ſtart, korte ſchenkels, totte klauwen toe ruig, meer bequaam om te kruipen als te gaan; an weerzyden twee klauwen, ghelijk inde Spechten, met nagels gewapent, waar mede hy 't gene hy rooft ſo vaſt wringt dat hy 't door-boort.

Voedſel. Plin:H:N: l. 10.c.39.

Hy leeft met vliegend ghewormte, en die eet en vangt hy niet als inde vlugt: Maar is ſo ſcherp van geſigt, dat hy over duiſend ſchreden de Muggen ſiet, en terſtond vervolght. Sy vliegen veeltijds met ſcholen, inde geſtalte als een geſpannen boogh, dikmaal haar vleugels niet roerende. Deſe zijn, die over al op de Zee gheſien werden. En de ſchepen ſeilen noit ſo ver van land, oft deſe Kortvoeten vliegender om. De andere geſlagten ſitten en ſtaen, deſe hebben geen ruſt als in haar neſt, oft ſy hangen oft liggen. Sy neſtelen in de gaten van de Torens; ſy worden ook gheſien op de bakens, en de ghebroken oevers van de Rivieren. Haar jongen worden te Bononien duur verkocht.

IX. HOOFT-STUK.

Van de Hoppe.

Pauſan: l. c.

DE Hoppe by de Latijnen Upupa, by de Grieken gemeenlijk Epops, *Orus* noemtſe Cucupha, andere Siëtes, Alectryon, Gelaſo, Philincopterus, Agriopetinus en Agriococorus. Hy is een weinig groter als een Quakkel: Sijn verw is aſchgrauw, wit en ſwartagtig, dien hy voornamentlijk inden Herfſt verandert; waarom hy by *Æſchylus* twee vorm-ſchijnigh genoemt werd; ſijn bek is ſwart, rontagtig; een weinigh krom, an de zyden plat. De natuur heeft hem op 't hooft een voubare kuif gegeven, beſtaande uit ſes-en-twintigh vederen, die van den bek over 't midden van't hooft ſtaat, en na de lengte naar wil van de vogel uitgherekt en inghetrokken werd; waarom hy by de Dichters Kuifvogel ghenoemt werd. Dat geſchied door een ſpier, tuſſchen 't begin van den bek, en den top van't hooft in een ſekere holligheid gelegen, welke geheel van het einde van den top, en het vleeſaghtigh begin van't voorhooft ſpruit, en weerzyds boven de neuſgaten eindigt hy an ſijn onderſte deel vleeſiger, en rootagtig, an het bovenſte deel, daar de vederen van de kuif dieper ingewortelt zijn, meer vlieſagtiger en velagtiger zijnde. Hy heeft een kleine tong, dryhoekig, in't begin breed, an't einde, als de evengelijke zyden van een dryhoek ſcherp, en ſy leit in een diepte verborghen. De loghtader in't beginſel van ſijn ſplitſingen, met welke hy wederzyds in de longen eindigt, vertoont hy gelijk twee monden, die uitwaarts de plaats van 't ſtrotten-hooft vervullen, voor welke een heel dun vlieſje geſpannen is. De half-Maan-wijſe ringen die in beide zyden eindigen, komen in't binnenſte deel geenſins t'ſamen, maar 't geheele binnenſte gaapt, alleenlijk met een geheel dun vlies bedekt, 't welk door veel ontfangene locht en geeſt, om de ſtem te maken, in 't breed kan uitgeſpannen werden.

Plin: H: N: l. 10. cap. 24.

Plaats. Ariſt: H: A: l. 9. c. 11.

Ariſtoteles getuigt datſe haar op de bergen en inde boſſchen houden. *Iſidorus* ſeid inde dootgraven en menſchen-drek: En d'ondervindingh leert datſe ſelden op de bomen ſitten, maar meeſt op de aarde, en in den drek. De meeſten tijd van 't jaar ſchuilt hy inde engten van de bergen en gaten van de bomen, daarom word hy inde Lente ſonder vederen gevonden.

Voedſel.

Hy eet Myrth-beſyen, Wormen, Muggen, Vliegen, en dikmaal ſo overvloedigh Druiven dat hy dronken word.

Teelingh. Olaus M: l. 29.c.21. Ariſt: H: A: l. 9. c. 15. Ælian· l. 9. de Animal. c. 1.

Van ſijn neſt ſtemmen de Schryvers niet over een, nocht *Ariſtoteles* met ſich ſelven. *Geſnerus* ſeit dat hy onder de tronkken van de bomen, *Olaus* M. dat hy inde heuvelen van de poelen neſtelt. Deſe ſchrijft dat hy ſijn neſt in plaats van ſlijk met menſchendrek beſmeert, 't zy oft om den Menſch met die onverdraghelijke ſtank te verjaghen, oft datter geen vergiftige dieren ſouden ankomen: En dat hy ſomtijds inde holle bomen ſonder eenigh ander werktuig ſijn eyren leit. Hy leit dry eyren de Patrijs eyren ghelijk, maar kleinder, harder, en lelijker van anſien, en ſwaar van reuk.

Anglicus l. 119. cap. 116.

Vlught.

Hy vliegt heel langſaam.

Sijn ſtem is anders inde Somer, anders inde Winter, Pollux l.5. c. 18.

Winter, indien wy *Albertus* geloven; ſo wy *Pollux* geloven roept hy altijd popiſei, indien wy de Dichters geloven, roept hy pu pu. Als hy flauw roept, betekent hy regen. Indien hy hard ſchreeuwt, betekent hy datter een Vos inde doornen verborgen is. Indien hy voor de Wijn-tijd roept, voorduit hy overvloet van Wijn.

Ælian: de Animal. l. 3. c. 26.

Dat hy niet ſonder verſtant is, is ſeker: Dat hy, indien hy van de Druiven dronken werd het kruid Adianthum inde mont ſteekt, en met over en weer wandelen ſich geneeſt, dat hy tegen de betoveringh gras eet; dat hy ſijn toegeſloten neſt, naar 't ſeggen van *Ælianus*, met ſeker kruid weder opent, is waar. De oude leggen onder haar volwaſſene jongen haar vederen af, en verlieſen haar geſigt, en worden van de jongen gevoed tot datſe haar kragten weder krijgen. 't Geſight krijgen ſy weder door 't opleggen van ſeker kruid.

Gebruik.

Hy heeft ook ſijn ghebruik in de Genees-konſt: het hart wort tegen de zijde-pijn gepreſſen. Indien ghy u Hooft-ſlapen met ſijn bloed beſtrijkt, ſult ghy veel wonders in den droom ſien. Sijn tong den vergeetagtigen omgehangen, verſterkt de geheugenis. De rook van ſijn vederen verdrijft de wormen. Sijn vel op 't hooft geleit verſaft de pijn. Dat de regter vleugel, met een tand van een Menſch, om 't hooft van de ſlapende gehangen, den ſelven niet doet wakker werden, houd ik voor een beuſeling.

X. HOOFT-STUK.

Van de Koolmeeſen in 't algemeen en byſonder.

DE Koolmees word in 't Latijn Parus, by de Grieken Ægithalus en Parix genoemt. *Ariſtoteles* heeft dryerley geſlagt: andere doender meer by. Sy hebben alle omtrent de ogen witte plekken. Sy konnen ook met haar nagels ligtlijk kruipen, en als ſy vlieghen ergens blijven anhanghen; ſo datſe een noot an een draat gebonden, an de ſelve blijven hangen en op-eeten.

Plaats.

Sy houden haar meeſt op de Bomen, ſelden op de aarde. Sy komen jaarlijkx totte Neerlanders en Engelſe over omtrent het begin van October.

Voedſel.

Sy eeten Muiſen, ('t vel alleen afſtropende) Wormen, Byen, Noten, en Kennipſaat, 't welck als, ſy metten bek door-boren, kloppen gelijk een Timmerman met ſijn hamer. Haar word ook rout gegeven om haar de keel te ſmeeren, om te lieflijker te fluiten.

Teelingh. Ariſt: H: A: l. 9. cap. 15.

Sommige neſtelen in holle bomen, andere hangen haar neſten aartig an de takken. *Ariſtoteles* ſchrijft datſe veel eyren leggen. Sy vlieghen met ſcholen, en al hortende. De Schrijver van de Nachtegaal ſeidt datſe 's nachts quinken. By de Switſers wordenſe gegeten, en trekken, ſo wy ſommighe geloven de geelſugt door 't anſien van de ſieken tot haar.

Aldrov: l. 17. Ornith: c. 13.

De gedaanten van de Meeſen, ſijn Grootte, Poel, Boſch, Swarte, Blauwe, Geſtarte, en Gekuifde Koolmees.

De Grote word by *Ariſtoteles* Ægithalus, Spiſites, by *Turnerus* en *Longolius* Koolmees, van *Gaza* Fringillago genoemt: Hy is met vijfderley verw heel ſchoon onderſcheiden; het hooft is met een ſtreep bedekt, die van ſwartheid als een Raef blinkt. De hooftſlapen en kringen van de ogen zijn wit, het uiterſte van de tong is in twee geſpleten, welke deelen yder daar na in kleine veeſeltjes als hayren geſcheiden werden; de ſtart is geſpleten, ten deel aſchgrauw, ten deel ſwart, welkers twee uitterſte vederen, buiten wit zijn. Hy word om ſijn ſoeten ſangh opgevoed, en die vervolght hy 't geheel jaar. Gepoeijert, geneeſt hy de darm en nier-pijn.

De Indiſe Mees beſtaat, uitghenomen de ogen, uit dry verwen, blauw, wit en ſwart; de krop, de borſt en gheheele buik is wit, de top van 't hooft, en den hals was bleekblauw, de voeten heel ſwart.

De Poelmees word in 't land van Bononien Paranzino, by *Bellonius*, het vierde gheſlaght van de Mees genoemt, by *Turnerus* de Schæniclos van *Ariſtoteles*, genoemt: Het hooft is geheel ſwart, gelijk hy van *Geſnerus* beſchreven wert, an de borſt, en buik is hy wit, op den rug en ſtart is hy ſwart, en de ſchenkkels roosverwigh.

De Boſch-Mees heeft een rode plek over 't midden van de kop, an beide zyden ſwart, met bruine pootjes, ſwarte vleugels, is over het andere lijf groen, en de buik bleekaghtigh.

De Swarte, welke Koolmees ghenoemt werd, heeft een witte plek onder de ogen, een ander op 't achter-hooft, een ſwarte krop, een geelen buik, en bruine ſchenkkels.

De Blauwe Mees van *Ariſtoteles* inde derde plaats, en ſonder byſondere naam geſtelt, word ſo genoemt, om dat hy alleen een blauwe kop heeft.

De Geſtarte Mees, word by *Ariſtoteles* Orinos, by *Bellonius* Monticola, dat is Bergh-Mees, en by andere ſonder naam ghenoemt: Hy is voor ſwart, boven op wit, in 't midden van de vleugels root, en omtrent den onderbuik bleker; de top van 't hooft, en de bek is bruin, de ſtart is geſpleten, en ſo lang datſe voorwaarts over den rugh tot op het hooft geleit, daar over ſteekt. In 't Wijfje is alles bleeker, en de verw van 't Mannetje is op den rug Kaſtanie-bruin, en in 't Wijfje by na ſwart. Hy houd ſich op de bergen, en inde boſſchen, en word ſelden als inde koude gheſien. Hy eet wormen, Spinnekoppen, en dierghelijke beeſjes. Maar hy eet ook de uitſpruitſels van de bomen inde Lente. Hy maakt ſijn neſt omtrent twee palm en een half groot, uit moſch en ſpinnekops-ragh by een geſet, met een nauwen ingang, en dat onder de heeſters.

Die gedaante welke by de Françen Mourier genoemt is, hangt ſijn rond neſt met twee ingangen an de ſtammen van de bomen, en leit veel eyren. Men heeft ook een neſt van hem geſien, dat uitte wolligheid van de oude wilgen en populieren ghemaakt was. Die, welken *Aldrovandus* van een Keulſen Prieſter beſchreven, voorſtelt, is het vogeltje, 't welk de Keulenaars Wijnteplher noemen, gelijk of ſe ſeiden Wijntappertje.

De geſtarte Meeſſen vliegen t'ſamen, nu op d'een dan op d'anderen boom. Sy hebben geen onanghename ſtem: maar ſingen heel ſterk inde Lente. De Gekuifde is kleinder als de groote Mees, en de Berg-Mees gelijk: Hy heeft het hooft met eenige weinige witte ſtippelen ſwart, met een kuif achterwaarts uitſtekende: 't lijf voor bruin, de borſt wit, de ſchenkkels aſchgrauw. Hy houd ſich omtrent de Denne-bomen en Jenever-bomen.

XI. HOOFT-STUK.

Van de Quikſtart en de Muggen-vangers.

Aldr: l. 18. de Animal. c. 22.

DE Quikſtart in 't Latijn Motacilla, word van *Heſychius* Killoros, en Seiſopygos van 't bewegen van ſijn ſtart genoemt, en van ſommige Trilſtart. Sy hebben alle gemeen datſe vliegen en muggen eeten, en daarom omtrent de wateren, en beeſten verkeren. *Faventinus*, en *Maſſa* hebben nagelaten dat het poeyer van de gebrande geweldig tegen de ſteen van de blaas gepreſen werde. Haar ghedaanten zijn, wit en geel, tot welke de Spipola, Sparda, en andere Muggen-vangers konnen betrokken werden.

De witte die gemeenlijk by *Gaza* Albicula, by *Bellonius* de Cnipologus van *Ariſtoteles*, maar mogelijk qualijk genoemt word, is een langagtig vogeltje, met een ſwarten top van 't hooft, de boven hals, en borſt, met een aſchgrauwen rug, een langagtigen bek die ſcherp en ſwart is, met een witten krop, en over den geheelen buik wit. Het Wijfje is op de top van 't hooft aſchgrauw, met een geelen krop, in 't overige het Mannetje gelijk. Hy verkeert omtrent de wateren, en volgt dikmaal de ploeg om wormen te ſoeken.

De geele is tweederley: d' Een heeft een hooft naar evenbedeeling klein en bruin: een langagtigen ſwarten bek, een ſafte herſſenpan, korte vleugels, een buik met een weinig wits geelagtig, welke verw onder omtrent de ſtart hoger is; de pennen van de vleugels zijn ſwart, in 't midden over dwars wit, an 't uiterſte geheel ſwart; de ſtart is geſpleten, en langer als 't geheele lijf.

Men ſeit als hy den Havik, die hem vervolgt ontſnapt, dat hy dan heel aartigh ſingt. Den anderen heeft een ſmallen bek, ſwart en an 't einde een weinigh krom, en is van de krop totten aars toe geelder als de voorgaande: Het hooft, den rug zijn by na yſer-grauw, de kin is met een witte plek als een baart verſien.

Ornith: l. 18. c. 26. 27.

Aldrovandus beſchrijft dry gedaanten van de Spipole, ſo als hy by de Bononiſe Vogelaars ghenoemt werd. De een had een vale kop, onder de kin een witte plek, de borſt rootagtig, den rugh aſchgrauw, den buik uit rood en wit onderſcheiden. De andere was de borſt met bruine neerwaarts hellende plekken geciert, en had den buik witagtig, en een grote plek naar 't yſer-grauw hellende, die aehter naar de ogen ſtrekte. De derde welke ook Boarin genoemt werd, was geheel uitten witte geel, met een donkeragtige bek, en voeten.

De ſelve ſtelter ook twee Stoparola ghenoemt. Den eenen met een borſt en buik by na wit: met een hooft 't welk met ſwarte plekken op den top beſprenkkelt is, met een donkeren hals, rug, en ſtart: Den anderen met een langen rechten bek, boven nochtans een weinig heuvelagtig; boven ſwart, en onder hoornverwig, met een bleeken hals, borſt en buik, en kleine ogen.

Van den ſelven worden meer ghedaanten van Muggen-vangers geſtelt, welke mogelijk van *Oppianus*, om datſe omtrent de Runder-beeſten vliegen, Budytai genoemt werden. Uit welke die, welke hy ſeit dat Pigliamoſche van de Italianen genoemt word, an den hals een witte plek als een halſband heeft, en in 't midden van de vleugels een andere. De andere is Grootmoedige genoemt, om dat hy het amt van een Smit bekleet, mogelijk om dat hy metten bek hard klapt als hy vliegen vanght. De derde is, die van *Geſnerus* Glarea ghenoemt, rooſverwighe ſchenkkels heeft, en voor de Winter weghvliegt. De vierde, welken de Hoogduitſen Todtenvogel noemen; mogelijk om datſe omtrent de anſtaande Peſt overvloediger zijn; Hy is eenſaam, en vliegt geduerig door de bomen. De vijfde van de Françen Moucherolle genoemt, die de Muſch ſo gelijk is, dat hy als alleenlijk in wijs van leven, en door den bek als hy doot is onderſcheiden word. Hy houd ſich inde Boſſchen en Duinen, en heeft rooſverwige ſchenkels. Sommighe gelijken haar mette Linaria. *Geſnerus* oordeelt dat hy de ſelve met ſijn Prunella is.

XII. HOOFT-STUK.

Van de Rubetra, Rubecula, Phyrrula, en Phænicuro, oft Roodborsjes.

Ariſt: H: A: l. 8. c. 3. Scalig: ad Ariſt: H: A: l. 8.

DIe by *Ariſtoteles* in 't Grieks Batis genoemt is, die noemt *Gaza* in 't Latyn Rubetra, en *Scaliger* heeft overgeſet Rubecula. De ſchrijvers komen daar in niet over een. *Niphus* meent dat het de Burada vande Italianen is. Sommige Hooghduitſen dattet het kleinſte gheſlaght van de Sneppen oft Lijſters is, om dat hy een rode vrught eet, *Longolius* de Linaria, oft Miliaria;

Tab. 43

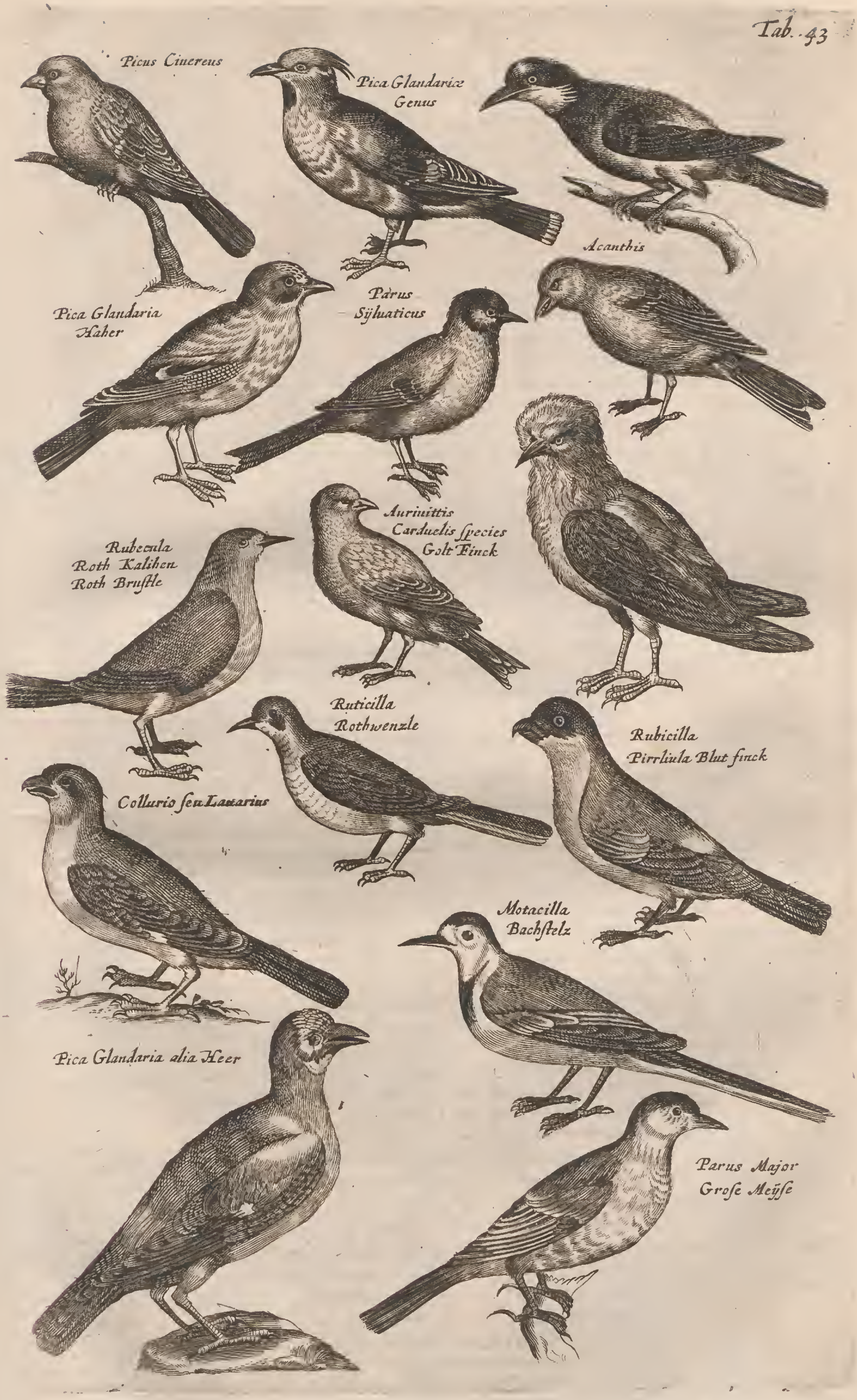
Picus Cinereus
Pica Glandariæ Genus
Acanthis
Pica Glandaria Haher
Parus Syluaticus
Aurinittis Carduelis ſpecies Golt Finck
Rubecula Roth Kalihen Roth Bruſtle
Ruticilla Rothwenzle
Rubicilla Pirrliula Blut finck
Collurio ſeu Lanarius
Motacilla Bachſtelz
Pica Glandaria alia Heer
Parus Major Groſe Meÿſe

Turnerus de Moretetter van de Engelſen, oft de Stonchatter; *Bellonius* de Traquet van de Francen, om dat hy geduerigh ſijn vleugels beweeght. Indien wy deſen volgen, ſo is hy een weinigh minder als de Vink, hy is boven op het hooft ſwart, waarom hy by de Kretenſers Melanoce Phalos, dat is ſwart-hooft genoemt is: Den hals, en rugh heeft hy aſgrauw, het Mannetje verſchilt van 't Wijfje, want hy is an den buik grijs, op den rugh, 't hooft en hals witagtigh, en heeft een witte ſtreep over de vleugels; In Griekenland, Kreta, en Vrankrijk word hy altijd geſien, want hy vervliegt niet, en ſit altijd op de toppen van de Duinen; waar van hy moghelijk by de Grieken de naam heeft, en hy nadert niet an de dorpen oft woningen: Hy vermaakt ſich in eenſaamheid, en vliegt alleenlijk als hy paren wil met ſcholen. Hy maakt ſijn neſt met ſulken aartigheid, dat gy niet lightlijk vinden kond waar hy uit oft in vliegt.

Heſychius & Phavori lex.

De Rubecula, welke by de Grieken Eritakos, Eritheus, Eritylos, Erithea, en Dandalos genoemt word, heet *Gaza* Sylvia: Sijn borſt is Orangie-verwig naar 't yſer-grauw ſtrekkende, met een geſcheiden tongh, de ſtart met twaalf pennen verſien, die hy dikmaal beweeght, en als ſy neerſakt reght hyſe ſonder trillen weder op. en alſoo ook ſijn jongen en 't Wijfje van den Phænicurus en Ruticilla, en haar jongen, welke ſy ſo gelijk zijn, datſe van den nauwkeurigſten bekyker nauwlijk konnen onderkent werden; welke ſo haaſt ſy haar ſtart bewegen, niet aflaten tot datſe die dry oft viermaal gelijkelijk beweegt hebben. Somers als de Ruticilla haar vertoont, vertrekt hy met ſijn jonghen na de eenſaamſte plaatſen. In 't laatſt van den Herfſt, als hy een volkomen rodigheid an de borſt gekregen heeft, begeeft hy ſich na de ſteden en dorpen, op welke tijd de Ruticilla haar verberght. Hy word by na nimmer als een alleen op eene plaats gevonden; waarom hy van *Phavorinus*, Eenſame-vogel ghenoemt wert, en hier van is het ſpreekwoord: een boom heeft geen twe Roodborsjes. *Porphyrius* ſeit datſe met haar ſtem den menſch nabootſen. Indien hy in de holen van de aarde kruipt, beduid hy regen. Hy heeft de Merl ſo lief, dat hy by na altijd 's nachts omtrent hem in den naaſten boom ſlaapt: Men ſeit dat hy ook de vallende ſickte onderhavigh is.

Porph: l. 3. de Abſtinent. ab Animal.

Aldrov: Ornith: l. 17. c. 31. 32. Scalig: ad l. 8. Ariſt: H: A.

De Phijrrula oft Rubicilla, van *Scaliger* Byrriola ghenoemt, is van grootte als een Muſch, met een rode krop, borſt, en buik, (het Wijfje is an de borſt uitten Kaſtaniebruin aſgrauw) met een korten breden bek, by na dry-hoekigh blinkkende gelijk Bitumen, met een tongh naar de grootte van 't lichaam breedagtigh en dik, welkers uitterſte deel, die 't gehemelt raakt, en de ſmaken oordeelt vleeſagtigh en bloot is; de overige delen worden met een hoornagtigh vlies overdekt. 's Somers houd hy hem in de Boſſchen en Bergen, omtrent de Winter daalt hy naar de vlakten, en word lightlijk gevangen: Hy houd ſijn verw 't geheele jaar over. Hy eet Wormen, maar voornamentlijk Kennipſaat, en de eerſte botten van de Appel en Peerbomen, inſonderheid die voor de bloemſel uitſpruiten: Hy eet ook Noten, en de rode beſyen van de Water-vlier, en van de machtſchade, daar hy groote ſmaak in heeft. Hy neſtelt in de Thuinhaghen, en broeyt vier jongen uit. Mette ſtem bootſt hy de fluit na, gelijk ook het Wijfje, en drukt allerlei ſangh van andere vogelen met fluiten en ſingen uit, mogelijk ook de menſchelijke ſpraak.

Ariſt: H: A: l. 9. c. 49.

Daar zijn mogelijk meer geſlaghten van de Phænicurus oft Ruticilla, die *Ariſtoteles*, en *Plinius* met de Erithaco vermengen. *Turnerus* ſeit ook dat hy een ſwart hooft heeft: *Geſnerus* ſeit met een witte plek getekent: *Aldrovandus* heeft vier verſcheiden angemerkt, en heefter twee uit *Geſnerus* totte ſelve byghevoeght. De ghehele Somer blijft hy by ons, 's Winter vlieght hy wegh, oft verſchuilt ſich. Hy eet vliegen, Muggen, gebroke Okkernoten, Mieren-eyren en Spinnekoppen. Hy neſtelt in de gaten van de bomen, mueren, achterhuiſen daar het minſte volk is: Hy leit twe oft dry eyren: hy voed de Koekoeks jongen op, die ſomtijds in ſijn neſt gevonden werden; Hy ſinght op de toppen van de huiſen 's morgens heel vroegh, en dat in de lente: 's winters en als ſijn jongen uitgebroeit zijn, ſwijgt hy. Als ymand voorby gaat wijl hy ſit en broeyt, roept hy.

XIII. HOOFT-STUK.

Vande Anthus, Connievarola van Bononie, de Oenantes, en Luſciniola.

VAnde Vogel Anthus, welken *Gaza* Florus overſet, maakt *Ariſtoteles* gewagh, en geeft hem de grootte van een Vink, gheſplitſte voeten, een ſchoone verw; ſijn woonplaats omtrent de wateren en beeſten, de koſt uit kruiden en wormen, een ſwakheid van ogen, een neying van de Paarden, die hy door haar ankomſt van ſijn voeder opgejaaght, na bootſt, om ſich op die wijs te wreken, een haat mette Spinus en Ægithus alleenlijk, ſo dat men meent dat haar bloed niet wil t'ſamen mengen, en ſy daarom van vergif beſchuldight werden: Wat vogel dattet op heden is, is onder de ſchrijvers niet eens: *Bellonius* gelooft dattet die geen is die by de Francen Bruant genoemt en groter als een Vink is, dat 'et Mannetje by na geel, ook de ſtart geel, en an de ſchenkels en voeten wat roods heeft; datſe omtrent de hoge opgeſchote bomen, verre van de weiden gelegen, verkeren, datſe veeltijds Kennipſaat eten, ten minſten vijf jongen uitkippen, en als ſy vliegen een geluit maken. *Aldrovandus*, die meent dat deſe beſchreve vogel de Chlorius oft Triel van de Hoogduitſen is, oordeelt dattet de Spipola is, om dat hy ſchoon is, en by na alles heeft 't geen *Ari-*

Aldrov: l. 17. c. 33.

ſtoteles den Anthus toe-ſchrijft. Hy houdt ſich, ſeydt hy, omtrent de rivieren en waterige velden, en als hy van de Paarden die daer weiden opgejaagt werd, ſchijnt hy het neyen van de Paarden eenigſins na te bootſen. *Geſnerus* oordeelt dat het vogeltje 't welk men omtrent Straſburgh Gaulammer noemt, de Anthus van *Ariſtoteles* is.

De Cannevarola van Bononie, alſo ghenoemt, om dat hy inde groene waſſende Kennip neſtelt: is de Graſmuſch van de Duitſen, en de Titling van de Engelſen, ſo wy *Aldrovandus* geloven, gelijk. Hy drukt mette geſtalte van ſijn lijf ſo naukeurigh den Nachtegaal uit, dat indien hy niet een weinig kleinder en ſo roſch was, gheheel de ſelve ſoude ſchijnen: Voor an de heele krop, borſt en buik is hy uitten witte geel, boven op het hooft, den hals, den rug en vleugels uitten gelen bruin; hy heeft een lagagtige geelen bek; een plat hooft, een kortaghtighe ſtart, onder geelaghtigh, boven na het yſer-grauw ſtrekkende.

Ariſt: H: A: l.9. c.49. Plin: H:N:l.10. c.29. De Oenanthes, van *Ariſtoteles* en *Plinius* genoemt, is van *Gaza* Vitiflora oft Vitifera, 't zy oft om ſijn verw de waſſende Druiven gelijk, oft om dat hy inde Wijntijt ſich vertoont, oft om dat hy graagh druiven eet alſo genoemt, wy ſouden mogen ſeggen wijn oft druif-vogel. Hy verbergt ſich omtrent de hontſdagen, en na die voorby zijn word hy weder geſien. Hy ſchuwt ſomtijts de hitte, ſomtijds de koude. Wat het voor een vogeltje is wort getwijfelt. *Bellonius* gelooft, dattet die is die by de Francen Cul blanc, en by de Italianen Culo blanco genoemt werd: Het is een vogel ſo groot als de Sitta, met een ſwarten bek, vleugels, ſchenkels, en 't uitterſte van de ſtart, met een aſgrauwen rugh, een langhaghtige platte tongh, kleine voeten en lange ſchenkels. Om dat al wat onder den buik, boven en onder de ſtuit, en 't voorſte van de ſtart is, wit is word hy Cul blanc genoemt. Hy houd ſich op de kleine heuvelen, en is niet langhdurigh inde vlugt. Hy neſtelt inde gaten van de oude mueren, ſomtijds inde ſteenrotſen, ook in de aarde daar een Os oft Paard de voetſtap ingeſet heeft. Hy eet rupſen, en wormen. Sie meer beſchrijvingen van de Cul blanc by *Aldrovandus*. Aldrov: l.17. c.38.

Die *Bellonius* Luſciniola noemt is geen vogel die veel geſien werd: Hy is op 't hooft, an de borſt en op den rugh aſchgrauw, de pennen van de vleugels en ſtart zijn donker, de bek is ſcherp, ſwartagtig, en ſmal, in't uitterſte van binnen gout-geel. Hy loopt ſnel langs de aarde. Sy worden overvloedigh gevangen als haar de hitte beſwaart, en haar na de waterige plaatſen om te drinken begeven. Betrek hier toe die de Italiaanſe Weiluy Giarola noemen, die ſo groot is als een Lewerk; hy heeft een broſchen bek van binnen rood, een ſeer ruime opſpalkingh; de top van 't hooft, den rugh, en vleugels verſcheiden gheverwt, de tongh gheſcheiden, de ſtart ſo kort dat menſe nauwlijkx ſiet, en die gheſpleten verſcheiden gheverwt, en met kleine veertjes t'ſaam-gheſet. Inde voeten is de achterſte klauw heel langh, en een naghel van de ſelve lenghte daar an-gehecht, ſo datſe beide een duim uit-maken. En die eerſte die by na gheheel reght is word alleenlijk an 't einde met een kleine haak, een weinig gebogen, gewapent.

II. OPSCHRIFT.

Van de VVorm-eetende ſingende Vogels.

I. HOOFT-STUK.

Vande Nachtegaal.

ONder de ſingende Worm-eeters, heeft de Nachtegaal, de eerſte, de Hypalais, de tweede, en de Atricapilla de derde plaats. De oorſaak ſal inde ſtem verklaart werden: Die word by de Grieken Aydoon en Aydoo genoemt. by de Latijnen 't zy oft om datſe in't licht, oft voor het licht, ſingt, oft van lugens, dat is bedroeft zijn, Luſcinia genoemt; maar hy word ook Acredula, Attiſe vogel, Daulis vogel, en Pandionia genoemt.

De vorm behoef ik niet te beſchrijven, wijl ſy over al te ſien zijn: De tongh miſt ſijn uitterſte puntje, en heeft die ſcherpheid niet die andere vogels hebben, en dat heeft hy mette Atricapilla gemeen. Het Wijfje is het Mannetje in geſtalte van lijf gelijk, ſomtijds nochtans naar het aſgrauw hellende, ghelijk ook de jonge doen. Die welken *Schwenkfelt* de groote noemt, is by na geheel aſgrauw en heeft weinig roods. De kunne ſult ghy qualijk uit de verw van't lijf, grootte, en uit het reghter oogh 't welk men ſeid in't Mannetje grooter te zijn, oordeelen. De Mannetjes door de ſoetigheid der lente angelokt, om dat haar dan de natuurlijke delen totte teling kittelen, openbaren haar ſelven, buiten die tijd niet. Die gene welke veel én aartigh ſingt, en haar ſangh met een langen aſem uithaalt, die dikmaal op een been ſtaat, en ſo langh onbeweeglijk blijft, is het Mannetje. Het Wijfje loopt herwaarts en ginſwaarts door de koy en brengt een korte afgebrokene flauwe ſang voort. Beſchryvingh. Ariſt: H: A:l.9. c.15. Plin: H:N:l.10. c.19.

Haar plaats is verſcheide. Sommige leven inde boſſchen, die mogelijk de grote zijn, om datſe haar aldaar veiliger voor de Slanghen houden. Sommige leven inde Thuinhagen, andere op de bergen, geen inde broeklanden, eenige op de vlakten. Yrland ſo wy *Boterus* geloven heefter geen, Batavia ook geen. Plaats,

Te Atheen zijnſe ſo overvloedigh dat de Dighters haar Philomela, Attica oft Atheenſe Nachtegaal genoemt hebben. Ook zijnder omtrent het boſch van Ardenne veel. Hoog inde Somer vertonen ſy haar niet lang, en omtrent den herfſt verbergen ſy haar tot de Lente. Sy worden duur verkocht die

de

Tab. 44

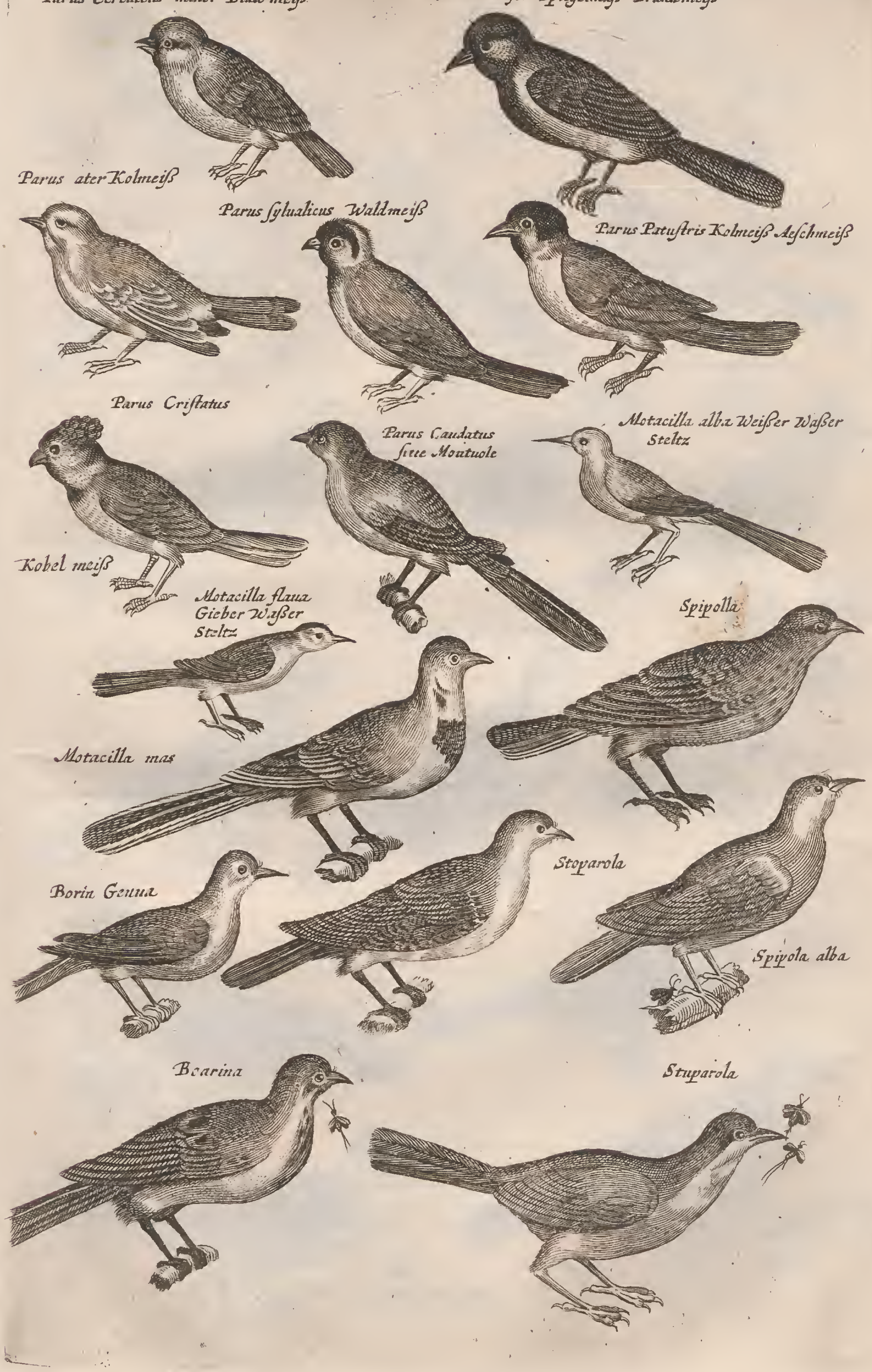
Parus Cerculeus minor Blaw meiſs
Parus Major Spiegelmaſs Brandmeiſs
Parus ater Kolmeiſs
Parus ſylualicus Waldmeiſs
Parus Patuſtris Kolmeiſs Aeſchmeiſs
Parus Criſtatus
Parus Caudatus ſitte Montuole
Motacilla alba Weiſser Waſser Steltz
Kobel meiſs
Motacilla flaua Gieber Waſser Steltz
Spipolla
Motacilla mas
Stoparola
Borin Genua
Spipola alba
Boarina
Stuparola

Tab. 45

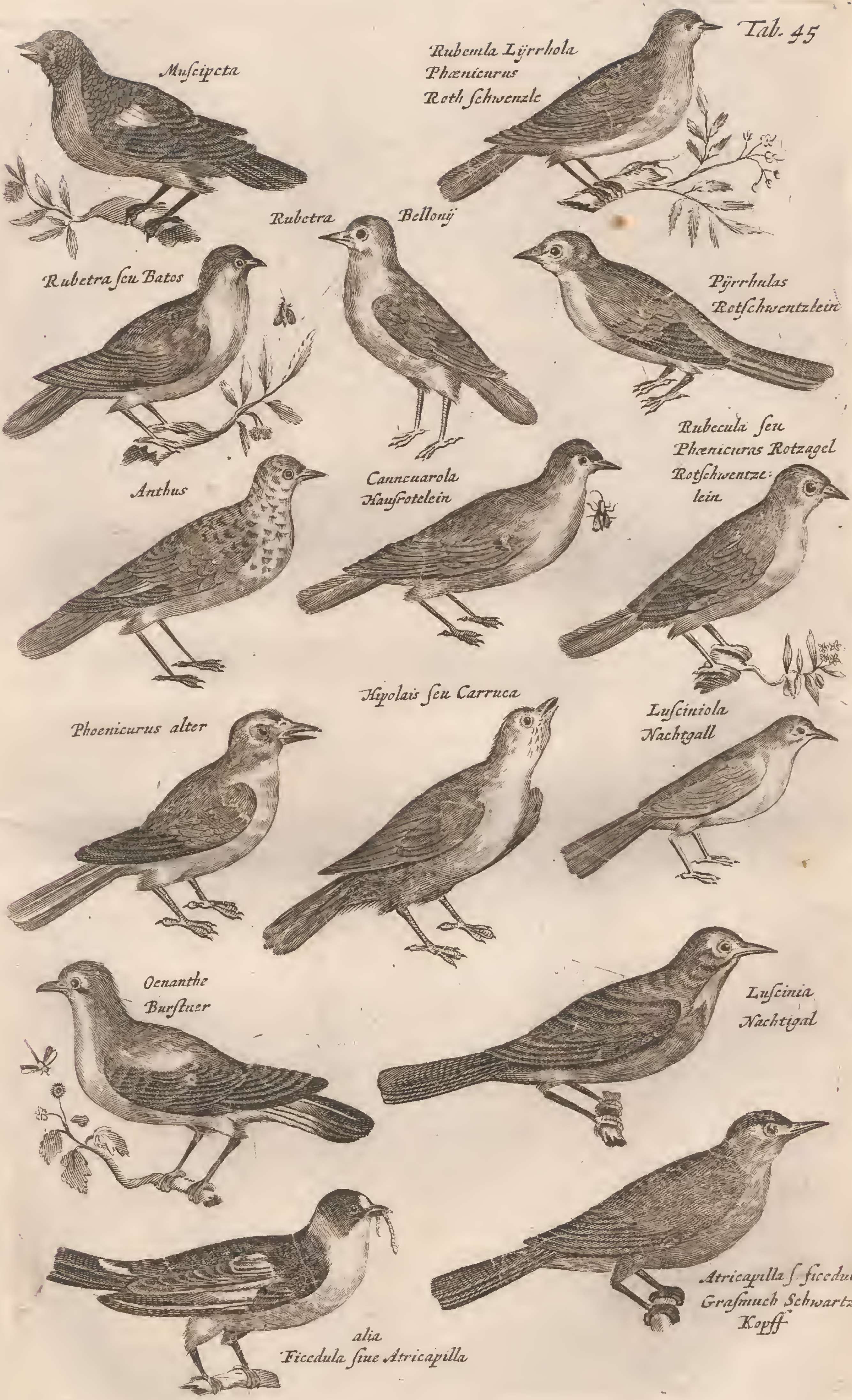
Muſcipeta
Rubemla Lÿrrhola
Phœnicurus
Roth ſchwenzle
Rubetra
Bellonij
Rubetra ſeu Batos
Pÿrrhulas
Rotſchwentzlein
Rubecula ſeu
Phœnicuras Rotzagel
Rotſchwentze:
lein
Anthus
Cannuarola
Hauſrotelein
Hipolais ſeu Carruca
Phoenicurus alter
Luſciniola
Nachtgall
Oenanthe
Burſtner
Luſcinia
Nachtigal
Atricapilla ſ. ficedula
Graſmuch Schwartz
Kopff
alia
Ficedula ſiue Atricapilla

de Winter in de koy overgheleeft hebben. Haar ſpijs zijn wormen, en voornamentlijk Mieren, en haar eyren. Inde koy eetenſe harde eyren, en kruim van brood.

Teelingh. Ariſt: H: A: l. 5. c. 9.

Sy maken haar neſt langagtig, inde Lente en maand May, oft ook in't eerſt van de Somer, ſomtijts op de aarde onder de Thuinhagen, en ſtammen van de bomen, ſomtijds in de groene dichte heeſters, uit bladeren van bomen, kaf en moſch. Sy leggen veeltijds ſes eyren, en als ſy broeyen houden ſy op met ſingen, indien wy *Ariſtoteles* geloven. Indien wy *Albertus* en andere gheloven, is de Nachtegaal, een onvermoeit waker, als hy ſijn eyren in ſeeker boeſem van ſijn lichaam koeſtert, payt hy de lange nachtwaken (want dat hy alleen onder de vogelen ſijn ſlaap verſuimt, ſchrijft *Heſiodus* by *Ælianus*) met de ſoetigheid van ſijn ſangh, waar door hy niet minder als met het koeſteren van ſijn lichaam ſijn eyren, de ſiel geeft.

Stem. Sidon: Epiſt. l. 2. Plin: H: N: l. 10. c. 29

Haar ſang en ſtem, welk *Pollux* Euſtomein noemt, *Sidonius* Sibilare, wy ſeggen dat hy ſingt, leg ik mette woorden van *Plinius* uit. De Nachtegaal ſeit hy, ſingt vijfthien achter-een-volgende nachten, als haar de bladeren beginnen te vertonen: Een vogel die met recht te verwonderen is. Eerſt datter ſo grooten ſtem in ſo kleinen lichaamtje is, en ſo ſterken geeſt: Daar na dat ſijn ſtem na de Sang-konſt gevormt word: en nu met een t'ſaamverknocht geluit word uitgehaalt, nu weder met een herbogen ſtem verandert werd, nu met een kort afgebrokene onderſcheiden, en met een drayende angehecht, en met een herroepene lang uitgetrokken, en onvoorſiens verdonkert werd. Somtijds mommelt hy by ſich ſelven: Sijn ſtem is vol, grof, fijn, rat, uitgerekt, en als het hem goed dunkt, daverende, hoogh, middelmatigh, laagh, en kort. Wat konſt van menſchen heeft alles in ſo enghe keelgaatjes, met ſo veel nauwkeurighe werktuigen van fluiten bedacht! So dattet niet te twijffelen is, dat deſe ſoetheid, door een kragtigh gheluk voor anghewеſen is; als hy inde mond van het jonghe Kind *Steſichorus* ſongh. Nochtans zijnſe ook verſcheiden. Want inde Poellanden, wijl de werktuigen der ſtem door de al te groote voghtheid verſlapt werden, zijn ſy ſo helluidend niet. In Spanjola, en 't Eyland van St. Jan, na 't ghetuighenis van *Martyr* latenſe nimmer van ſangh af. In Schotland ſinghenſe ſo ſoet niet als in Italie; En ſy wierden van de Thraciers ghelooft omtrent het Graf van Orpheus veel helderder te ſingen.

Martyr in Hiſt: Occident ind. Pauſan. in Boeotic.

Hartstogten.

Sy hebben vrindſchap mette Phenicurus, met welke ſy ook ghelooft werden te paren, en met de Vogeltjes van ſachte bekken, na de welke ſy ook inde koy ſittende anvliegen. Vyandſchap mette Collurio die haar in lijm verwert zijnde vangt; metten Havik, die haar ook lagen leit, mette Adder-Slang, door welkers ondergeſtelde glans der ogen ſy in ſeker verderf ghetrokken werden. Want ſy allenghskens de boom afklimmende, wordenſe haar tot een roof; ghelijk *Merula* ſchrijft, dat nochtans *Cardanus* ſchijnt t'ontkennen. Onder de ghebreken des lichaams is de voornaamſt de vetheid. Sy worden dikmaal door de ſwaarte van haar vet overladen zijnde uitgebluſcht. Indien haar jongen met enig ander gevat werden, geneſen ſy haar met Mier-eyren.

Merul. in Mirabil. Card. l. de Variet. Rer.

Verſtand.

Haar verſtand ghetuight haar ſonderlinghe trouwigheid tot haar Heer als ſy tam zijn: Dikmaal uitghelaten zijnde (ſodanigen, ſinght *Alcon*, dat hy an *Donax* geſchonken hadde:)

Apud. Nemeaſiñ Eclog. 2.

Weet hy ſijn huis weerom te vinden;
En kieſt de koy voor groene Linden.

Ja veele verkocht oft weg-geſchonken zijnde, zijn door begeerte van haar vorige Heeren uitgedroogt en geſtorven. Haar hardnekkige liefde van vryheid; want indien de volwaſſene inde koy geſloten werden, wreken ſy haar, na 't getuigenis van *Ælianus* van haar ſlaverny met ſtilſwijghen, op haar vangher: voornamentlijk betoont dat haar ſang, en leerſaamheid. Haar ſangh is eenvoudig, als ſy eenſaam zijn; maar indien ſy toehoorders vinden, is deſelve verſcheide, en met veel bereidingh t'ſaam gheſet. Bekent hem met *Charmis* de Athenienſer niet alleenlijk voor een Sanghliever, maar ook voor leerſaam. Niet minder is de ſorghe van haar naſaten. Sommighe jonghen overdenken ook, 't geen ſy gheleert hebben. Sy luiſteren met een groot opmerk toe. Sy verſtaan ook de verbeteringh van 't ghebrekkelijke, en de beriſpingh van de leerarende. Een wonderlijke leerſaamheid? De jonge Keyſers hadden Nachtegalen, die inde Griekſe en Latijnſe ſpraak geleert waren, en daar en boven dagelijkx meer bedenkende, en gheduerigh wat nieuws ſprekende, ook met een langen adem. Men heeft geſien datter waren die dikmaal, ſulkx belaſt zijnde, begonden te ſinghen, en haar ſangh met een bequame overeenſtemmingh veranderden: gelijker menſchen gevonden zijn die haar geluid, door dwars-rieten met water gevult en een kleine labbering van haar tong, met onverſcheiden gelijkenis nabootſten. Daar zijn'er dry te Regensburg geweeſt in't jaar M. D. XLVI. die inde ſtilte der nacht al wat ſy by daagh van de gene die haar anſpraken, gehoort hadden, inde Hoogduitſe ſpraak ſo aartigh voortbraghten datſe van de toehoorders, volkomentlijk verſtaan wierden.

Geſner: in Ornith.

Gebruik.

Van haar gebruik inde ſpijſe valt niet veel te ſeggen. Ontbloot van vederen zijnde, iſſer de ſtem over en anders niet, ghelijk die *Lakon* by *Plutarchus* ſeide. Wy leſen datter een inde hondertvoudighe ſchotel van den Treurſpeelder *Æſopus* op ghediſcht is, an wien wy leſen dat een Rooms-borger op een reis X M. goude kronen ſchonk. Daar uit vatten wy dat die ſchootel beſtonde uit hondert vogeltjes, die in ſangh uitſtaken. Ook ghetuight *Horatius*, dat de Soons van

Plutarch. in Apopth. Lacon.

Horat: l. 2. Sermo. Satyr. 3.

Arrius enige die voor veel gelts gekocht waren, gegeten hadden. So gy 't Genees-ghebruik inſiet. De Kreeſten oghen mettet vleeſch van een Nachtegaal in een Hertenvel om 't lijf gebonden, verjagen de ſlaap. De gal met honigh gemengt verſcherpen het geſigt, gelijk *Kiramides* wil.

Plin:H:N: l.32: c.10. Æl:H: A: .2.c.43.

II. HOOFT-STUK.

Vande Graſmuſch, en Swartkop.

Ariſt:H: A:l.8.c.3.

De Graſmuſch in 't Grieks Hypolais, en in't Latijn Curruca genoemt, hebben wy van *Ariſtoteles:* welke geſeit heeft dat de Koekkoek in ſijn neſt eyren leit: maar wijl hyder de vorm van't lichaam niet byghevoeght heeft, iſſer by na de ſelve twiſt van deſe, ghelijk van den Anthus. *Niphus* ſchrijft dat hy de Nachtegaal in ſangh, en grootte volght, en Hypolais genoemt word, om dat hy inde gaten van de ogen der dode Paarden neſtelt. *Bellonius* maakte de Fannette brune der Françen in ſang den Nachtegaal gelijk. *Turnerus* de Tetling, oft Linget der Engelſen, die kleinder als de Nachtegaal, en groen is: Hy vanght de muggen en wormen op de takken van de bomen. Hy ſit ſelden op d'aarde, word 's Winters niet gheſien, brenght de jongen van de Koekoek voor de ſijne op; en het volght dat hy is, die van de Hooghduitſen Graſmuſch ghenoemt werd. *Geſnerus* oordeelt dat het woord Graſmuſch der Hooghduitſen, door leenſpreuk, van't Latijnſch Curruca ghenomen is, en maakt vierderley geſlagt. De grote, oft bruinverwighe, zijn boven andere ſingagtigh. Omtrent het Meer Verban noemt menſe Piccafiga, die wit van borſt, en aſchgrauw van hooft zijn. Sy maken haar neſt van vlaſch. De Mannetjes van de Swartkoppen is het hooft in't eerſt rootagtig, daar na ouder zijnde, word het ſwart, inde Wijfjes blijft het altijd 't ſelve. De kleine hebben een witten buik, witte ogen; ſy houden haar meeſt inde Thuin-hagen, en trekken 's Winters weg. *Eliota Anglus*, meent dat hy de Thuin-haag-muſch is, welken *Turnerus* de Troglodytiſe muſch vertaalt, by de Hoogduitſen Zaunſchlipffe genoemt. *Aldrovandus* heefter geen angemerkt dien hy achte dat die naam eigentlijk toe quam. *Schwenkfeldius*, meent dat de Hipilais van de Grieken, Andothia by *Albertus* ghenoemt werd, en ſchrijft, dat hy boven geheel aſchgrauw, voor witagtig, ten deel met een aſchgrauwe verw beſprenkelt, en den top van't hooft met ſwarte ſtippelen gevlekt is. Volgens den ſelven maakt hy ſijn neſt rond, en onder 't gras. Inde May leit hy veeltijds vijf, ſomtijds ſeven groene met kleine ſtippelen onderſcheide eyren, en indien ſy mette vingeren geroert werden broeyt hyſe niet langer, maar verlaatſe.

De Swartkop by de Latijnen Atricappilla, by de Grieken Melancoryphus, Melanocephalus, en van *Albertus* valſchlijk Gallinago, en van andere de Guger van de Hooghduitſen ghenoemt, die wel ſwart van kop is, maar ande borſt rootagtig; word van ſommige gemeent de Phenicurus ſo gelijk te zijn, datſe, indienſe niet in ſtart verſchilden, welke die rootaghtigh, en deſe aſchgrauw heeft, nauwlijcks ſouden konnen onderſcheiden werden. Hoe waaragtig hy by *Ariſtoteles*, en *Plinius* de ſelve mette Sycalis, oft Ficedula, oft gelijk *Scaliger* meent, mette Ficula, oft Ficilla is, en dat de Ficedula in 't begin van den Herfſt, de Atricapilla terſtond an den Herfſt wegh-vliegt; wijl *Schwenkfelt* deſelve inde Lente en Herfſt gevonden heeft, laat ik andere oordeelen. *Aldrovandus* geeft van haar eenighe afbeeldſels. De een was op't hooft, den rugh, ſtart, en de ſlaghpennen der vleugels geheel ſwart. Des anders hooft-top had een Kaſtanie-bruine verw. De derde wierd met een merkelijke plek boven den bek an't voorhooft getekent. De vierde was gheheel met wit en ſwart onderſcheiden. *Schwenkfelt* ſchrijft dat hy een gheſien heeft weinig minder als de Muſch die een ſwarten top, een licht-blauwen hals, een witagtigen buik, een geelagtigen aars, met groen-grauwe voeten, en bruine nageltjes had, en het uitterſte ſpits van de tong niet had. In Engeland zijnſe niet, indien wy *Turnerus* geloven. Sy neſtelen in de holle bomen, en leggen meer als twintig eyren, maar altijd ongelijk getal. Sy eeten niet alleenlijk wormtjes, maar ook de beſyen van de Alpiſe Korkboom, ja ook haken ſy na Druiven, waar van ſy Ampelides genoemt werden. Sy voeden haar jongen met ſulken ſorghvuldigheid, dat ſy ook in 't neſt heel vet zijn. In den Herfſt zijnſe beſt inde ſpijſe, om de overvloed van koſt. Ten tijde van *Phavorinus* wierter ontkent, dat men een vogel geheel, behalven de Ficedula, behoorde te eeten. *Dioſcorides* getuigt datſe veel gegeten het geſigt verſcherpen.

Ariſt: H: A: l. 9. cap. 49. Plin: H:N: l.10. c.29. Scaliger: ad Ariſt: H: A: l. 9. Schwenkfeld in Aviar: Sileſ.

Goll: Noct: Attic. l. 15. cap. 8.

HET IV. BOEK.

Vande natuurlijke beſchrijvingh van de Vogelen.

Vande Watervogels en Platvoeten.

I. OPSCHRIFT.

Vande Viſch-etende Platvoeten.

I. HOOFT-STUK.

Vande Onocrotalus oft Pelikaan, en de Vogel Diomedea.

Aldro: Ornith. l.19.c. 2.

De Onocrotalus, die by ſommighe valſchlijk de vogel Diomedea, Cataracta Jubæ, Butaurus, oft Ardeaſtellaris van *Porphyrius* ghenoemt werd, en welken *Geſnerus* van de Pelikaan van *Ariſtoteles* onderſcheid, is by *Albertus* Oſina, by *Kiramides* Ramphius, by *Verrius* Flaccus, Truo, by *Iſidorus* Canopus, Ægyptius, by

Aldrovandus de Pelikaan van *Ariſtoteles*, en by *Oppianus* Pelicinus ghenoemt, en deſen naam heeft hy gekregen, om dat hy ſijn hooft in 't water ſtekende een gheluit als een Eſel maakt.

Daar zijn twee geſlaghten gelijk *Albertus* ſeit, te weten een Boſch en Waterig, uit welke de geleertſte alleenlijk deſen erkennen: nochtans ſchijnen'er in't landſchap Manzi in Ooſt-Indie geheele witte te zijn met een bloedverwigh been op't hooft, ten zy ons *Odoricus* van Forli bedrieght; ja de vogel welke *Ælianus* ſeit by d'Indianen Cela genoemt te werden, die drymaal grooter als de Otis is, met een heel grooten bek en rop, lange ſchenkels, mette bovenſte vleugels bleek, d'andere vederen aſgrauw heeft, kan ook de Indiſe Onocrotalus genoemt werden.

E: H: A: l. 16. c. 4.

Beſchryvingh.

Wat angaat haar grootte, te Rhodus is'er een geſien weinigh kleinder als een Swaan; veel grooter als een Gans: Daar is'er een geſien, welkers lengte van 't begin van den bek tot het einde vande voeten, de lengte van een menſch even-gelijk was. Die van *Aldrovandus* gekocht is, voldeet niet alleenlijk de lengte van een matigh Man, maar was ook langer: Daarom wegen ſommige XXIV. ponden van twaalf uncen: Hy had het lijf wit, den bek bruinagtigh, ſomtijds rood, gelijk in de Mechelſe Onocrotalus geſien wierd, en die geheel ſterk en beenaghtigh, welkers bovenſte kaakbeen, gelijk *Aldrovandus* in, die welke te Ferrarie gebraght is, heeft angemerkt dry vingeren breed, en twee ſpannen langh was. Het onderſte was een ſpan langer als het bovenſte, wijl het van 't innerſte deel van't hooft voortſpruit, het bovenſte in een krommen haak by na ſaffraanverwigh eindight; en binnewaarts de gheſtalte van een ſmal Weegbre blad dat vijf-ſijdigh is, uitdrukte, waar in vijf ruwe uitpuilende ſtrepen in de lengte liepen, eenige langhagtighe builtjes vertoonende. Hier onder was eenigh heel ruim gefronſt vlieſigh verblijf, met allerley gheſlaght van veeſelen verſien, by na ſaffraangeel, en over al doorlopen met ſwarte plekken, welke licht konde uit-rekken, en als een ſak neerhingh. *Perottus* heeft geſien dat een man van groote lenghte ſijn gelaarſde been totte knie toe inde keelgaten ſtekende en uithalen konde; *Sanctus* ſchrijft datter een kleine jonge Moor in gevonden is: Hy heeft ſchenkels ghelijk de Ganſen, en na evenbedeelingh van ſo groote lichaam, kortaghtigh: De vederen van 't hooft zijn wit en ſagt, an de wotels ſwart, in 't achterhooft langer. Indien ghy de innerlijke deelen beſchouwt, in die, welken *Aldrovandus* beſchrijft, en welken de eyren, die ſoo groot als erweten, en an 't middel-rif vaſt waren, betoonden een wijfje te zijn, was de milt rond, ſo groot als een Haſelnoot, en een weinigh dikker: De maagh beſtont uit dikke vlieſen, was thien vinghers langh. twee vingers breed, met een gylagtige geele ſtof, en enige vodderijen en hayr vervult. (*Geſnerus* heeft inde ſijne eenig groen ſap vol Wormtjes gevonden) De galblaas hing an de holligheid van de lever, en van daar liep een doorgangh gelijk een geut na den twaalf-vingerdarm. De darmen ſes ellen langh, hadden by hanghſels van twee vingeren langhte: De keeldarm was langh, dik, vleeſagtigh, welke daar na ruimer werdende, als hy an de maagh gekomen was weer enger wierd; ſijn hart was heel groot, de beenderen licht, wit doorſchijning, en ſonder mergh: De bogten van de vleugels waren met een groot vlieſch bedekt, uit welk vier-en-twintigh peſen voortſproten, en in de vleugels ſo klein inghegroeit waren, datſe geenſins konden geſcheiden werden.

Plaats.

Hy verkeert in de viſch-hebbende, en breed-vloeyende wateren. In Egipten is'er een geſien die van 't Noorden naar t' Zuiden anſette. Omtrent Gazanus een ſtad van Egipten zijn gehele kudden gevonden, die t' Zeewaarts invlogen: Hy word ook van 't Noorder Vrankrijk geſonden, en *Marcellus* noemt een Onocrotalus van Ravenna; hy wort ook an de zeekant van Hetrurie, omtrent de haven van Herodes, en de poel van Orbitellus gevonden, omtrent Loſanne in 't Meer Lemannus ghelooſt men dat hy maar eenmaal 's jaars geſien werd. *Geſnerus* verhaalt datter een omtrent het Meer Tugius gevangen is.

Geſner: Ornit:

Voedſel.

Hy leeft voornamentlijk met viſch, en als hy die jaaght duikt hy niet het hele lijf onder, maar ſteekt ſijn hals dikmaal in 't water: Indien ghy de tamme een viſch van een pond geeft (want een viſch van vijf ponden is hem niet te veel) die keert hy ſo om, dat hy hem met een uitgeſteken bek inſchokt, hy ſlikt de Moſſels mette ſchelpen in, en als ſy door de innerlijke warmte geopent zijn, ſpouwt hyſe weer uit, en eet dan het binnenſte van de gapende ſchelpen op. Hy heeft alleen een doorgank, welke van den ingangh van de mond totten aars toe reikt. Daar is'er een geſien die een halven Soldate Palſrok, die hem voorgeworpen was ingeſlokt hadde, die uitten rop van de dode ſonder hinder uitgehaalt wierd.

Bellon: de Avibus.

Petr: Martijr: in Decad.

Teelingh.

Hy maakt ſijn neſt an den Oever vande Rivieren en Poelen, uit takken van bomen; en leit daar ſo veel eyren als een Swaan, die ſo groot zijn als Ganſen eyren, en voed ſijn jongen ook alſo op.

Vlught.

Sy vliegen ſomtijds alleen, en als ſy vliegen geven ſy een gedruis met haar vleugels: ſomtijds vliegenſe met ſcholen.

Stem.

Haar ſtem is ghelijk het loeyen van een Eſel. Als hy geluit maakt ſteekt hy de bek in 't water oft in 't ſlijk, ſo wy *Albertus* geloven mogen; ſy werden geſeit (gelijk *Bartholomeus Auglicus* uit *Iſidorus* ſchrijft) metten bek naar den Hemel opghereght, uit vrees van den Havik, te ſlapen, maar moghelijk valſchlijk; en jaarlijks in Lijcia omtrent de Rivier Xanthus, mette Ravens, Krayen, en andere vleeſeters te oorlogen. Indien ſy d'overwinningh houden, beloven ſich d'inwoonders overvloed van allerley vrughten;

indien ſy overwonnen werden; de vrughtbaarheid van Schapen, Runderen, en andere viervoetige.

Gebruik. De Ægyptiſe Viſſers, ſijn rop an dat deel dat an de kop vaſt is t'ſaam ghebonden hebbende, ghebruiken de ſelve om water uit te werpen, en om datſe door de voght niet kan bederven, is ſy langen tijd nutbaar.

De vogel Diomedea, vande Eylanden Diomedis alſo genoemt, waar van de oude Aldrov: Ornith. l.19. c 3. veel gebeuſelt hebben, is by *Servius*, *Stephanus Grammaticus*, en *Iſidorus* een geſlagt van een Salmaſ: ad Solin. c.2. Reiger, met welke ſich *Salmaſius* voeght: Van *Plinius*, en *Solinus* word hy mette Fulica vergeleken. *Aldrovandus* gelooft dat hy huidendaaghs Artenna genoemt, en alleenlijk in 't Eyland S^r. Maria van Tremes ghevonden werd, welken *Dalechampius* toeſtemt, oft dat waar is kan uitte vergelijkingh geoordeelt werden. Die is van de grootte als een lijvighe Hin: Sijn verw is bruin, oft donker aſchgrauw, voort by na geheel wit: de bek is hardaghtigh, geel en krom; de ooghen zijn vlammigh. Hy houd ſich inde holen om 't light van de Son te ſchuwen; 's nachts vliegt hy omtrent klippen niet hoog boven 't water: Hy leeft met viſch, die hy alleenlijk 's nachts jaaght. Hy neſtelt in de gaten van de klippen en in d'aarde, en ſlaat Plin: H:N: l.10. c 44. Solin: Polyhiſt. c.2. een gheluit als 't huilen van een jongh kind. Van Diomedis-vogels ſchrijft *Plinius* aldus: Ik ſal de Diomedis-vogels niet voorby gaan: *Iuba* noemtſe Catuructas, ſeggende datſe tanden en vlammende ogen hebben, en vorder wit zijn. Dat ſy altijd twee leiders hebben, dat d'eene den hoop voor leid, en de andere anſtuwt: Datſe putten metten bek graven, welke ſy daar na met een horde beleggen, en met d'aarde bedekken dieſe eerſt uitgegraven hebben: datſe in de ſelve neſtelen, dat alle putten twee openingen hebben; dat die waar door ſy uitvlieghen naar 't Ooſten, en daar ſy door inkomen naar 't Weſten ſiet: Dat ſy alsſe den buik ſullen ontlaſten, altijd tegen wind vliegen. Sy worden alleen in deſe plaats vande geheele werelt gheſien, namentlijk in 't Eyland, 't welk door het graf van *Diomedis* vermaart is, tegen de ſtreek van Apulia, en ſy zijn de Fulica gelijk. De woeſte vremdelingen vallen ſy moeylijk met een heeſch geroep, de Grieken vleyen ſy: Dat ſy met een wonderlijk onderſcheid het gheſlaght van Diomedis toe-eighenen. En ſy beſproeyen daghelijks met een volle krop en natte vederen ſijn Kerk, waar van het verdichtſel ghekomen is, dat de makkers van Diomedes in deſe ghedaanten zijn verandert.

II. HOOFT-STUK.

Vande Larus oft Kokmeeuw in't algemeen, en in't byſonder vande vvitte.

De Larus welken *Auguſtinus* Fulica, andere Mergus, dat is Duiker, *Herodius*, Suidas; en andere by de Grieken Kepphhos, ſommige ook Gavia, Aldrov: Ornith: l.19.c.4. dat is Meeuw, noemen; word van *Aldrovandus* beſchreven, dattet een Vogel is van het ſpits van den bek, tot by na het einde der vleugels twee ſpannen langh, met een heel groot en dik hooft, uitten witte en aſgrauwe gheverwt, met een borſt by na van de ſelve verw, en die breed, met een dikken geelagtigen bek, an 't uitterſte ſwartagtigh, en heel ſcherp is, in welkers opperſte deel lange neuſgaten zijn, met een wijt opgeſpalkten keel. De ſtraal van d'oogen die goutgeel is, heeft een ſwarte kringh belopen, deſen een witte, en de witten een aſgrauwe. De vleugels zijn uitten witten aſgrauw na het Kaſtanie-bruin hellende, en een hand breed langer als de ſtart: de ſtart is geheel aſgrauw, de voeten geel, de achterſte klauw heel ſienlijk, en met een nagel gewapent; hy is light van lijf, en met veel dichte vederen beſet.

Sy worden overvloedigh an de Zee-ſtranden, Poelen en Revieren geſien, alſſer groot onweer opſtaat. Æl:H:A: l.3.c.20.

Behalven Viſſchen eetenſe ook Moſſelen, Voedſel. die ſy om-hoogh nemende op de klippen an ſtukken laten vallen, en ook ſprinkhanen en ſpinnekoppen, van welken ſy het land van Tarente ſuiveren. Sy ſlokken ook de Dolphynen, die an den oever geworpen zijn, op: En zijn de Olyven in Liguria heel ſchadelijk.

Sy neſtelen inde Zeeklippen, daar drinkbaar-water uitvloeit, en leggen Somers twee oft dry eyren. Teelingh. Ariſt: H: A:l.5.c.9. Sy vliegen ſnel, want ſy zijn lugtigh. Hier van word *Mercurius* by *Homerus* met de Larus vergeleken. Ook worden haar pennen lughter als van andere vogels gehouden; die binden de Viſſchers, na 't getuigenis van *Ælianus* an haar Viſch-angel, om datſe te ligter op 't water ſouden drijven.

Sy houden om profijts wil vrindſchap Hartſtogten. mette menſchen om datſe Viſch eten, en mette Kauw gelijk *Ælianus* verhaalt. Sy ſterven van de pijnkarlen. Als het wayen ſal vliegen ſy hoogh in de loght, en teghen de wind op. H:A: l.6. c.6. Sy worden gelooft een voorteken van een overvloedige Viſch-vanghſt te geven, als ſy na de viſſchers toevliegen.

Het brein vande Larus gedrooght en ghe- Gebruik. ſtoten, ſeggen ſommige in reuk goed voor de kinder-ſtuipen te zijn: de vederen rijſen door een verborgen kraght in de bedden, en lighten ſich op, ſo haaſt de Zee haar verheft.

Onder de gedaanten van de Meeuwen is de witte Larus, oft mogelijk de witte Meeuw van Apulejus, die op de Zee-baren ſwemt, en ſich in de ſchoot en diepte van de groote

Tab. 46

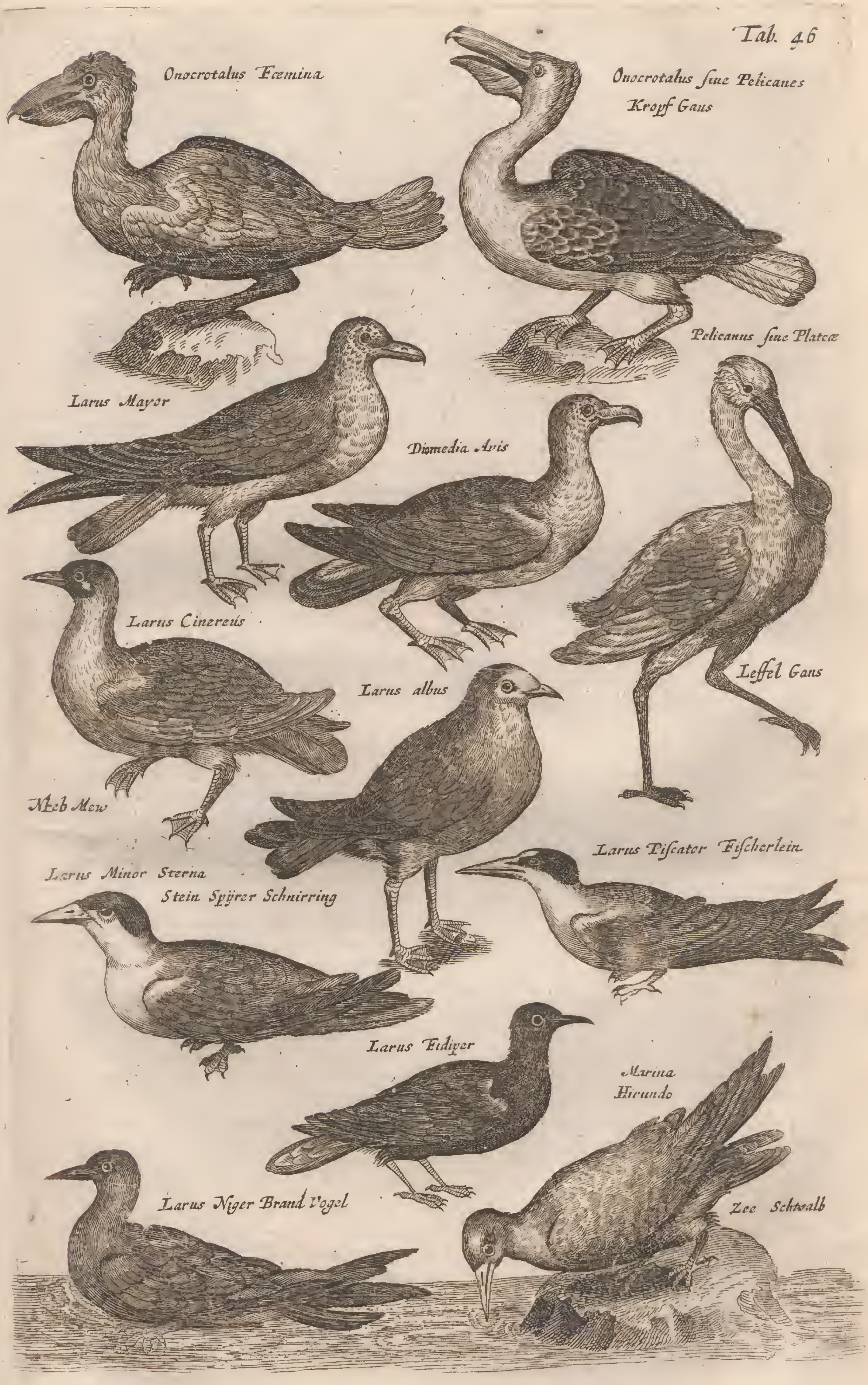
Onocrotalus Fœmina
Onocrotalus ſiue Pelicanes
Kropf Gans
Pelicanus ſiue Platcæ
Larus Mayor
Diomedia Avis
Larus Cinereus
Leffel Gans
Larus albus
Neb Mew
Larus Piſcator Fiſcherlein
Larus Minor Sterna
Stein Spÿrer Schnirring
Larus Eidiger
Marina
Hirundo
Larus Niger Brand Vogel
Zee Schwalb

Zee dompelt. Daar zijn twee geſlachten na 't ſeggen van *Bellonius*, een groot, en een klein. Die is kleinder als de aſchgrauwe, in ſchoonheid van lijf de duif ghelijk, hoewel hy die qualijk ſchijnt te overwinnen. Hy is Sneeuwit, heeft een ronden bek, ſcherp, roodagtigh, van welke verw de ſtart ook is: gaat recht op ſijn benen, 't achterſte van 't lijf wat meer verheven dragende, ſo dat het onderſte boogſwijs gekromt ſchijnt. De kleine heeft de hoofttop ſwart: So haaſt de koude begint te nijpen vertoont hy ſich binnen 's lands op de Revieren: en is duurſamer in 't vliegen als de andere. Gevangen zijnde wort hy by na binnen twe jaren tam, en ligtlijk gevoed met darmen, vleeſch en viſch: en heeft ſo harden geluid, dat hy met 't ſelve de loght doet daveren. Hy ſchijnt de Cepphus van *Geſnerus* en *Turnerus* te zijn, welk uit ſijn beſchryvingh, een Zeevoghel is ſo groot als een Kauw, maar met ſcherper en langher vleugels; van verw geheel wit, uitgenomen de ſwarte kuif die hy op 't hooft heeft, met een roden bek, en voeten. Door langh roepen vermoeit zijnde, brengt hy niet als Keph. voort. *Schwenkfeld* maakt ghewagh van een witte Meeuw met een rode kop.

III. HOOFT-STUK.

Vande aſgrauwe Larus oft Meeuw, de Piſcator oft Viſſer, de ſvvarte, de Sterna en Splitvoeten.

Aldrovandus ſtelt voornamentlijk dry geſlaghten van aſgrauwe Meeuwen.

De eerſte is een weinigh grooter als een Duif, van verw gheheel wit, op den rugh en vleugels alleenlijk aſgrauw: Het opperſte hooft is heel wit, met een ſwarte vlek wederſijds an den uitterſten hoek van 't oogh ghetekent. Hy heeft een langagtigen bek, en eenighſins gewapent, inwaarts gelijk een ſchede, daarmen een ſcheermes inſteekt, hol, van hoornagtighe verw. De mond binnewaarts, en tongh, welkers uitterſte gheſcheiden is, roodaghtigh: De ſchenkels zijn ſomtijds rood, ſomtijds bruin; de klauwen met rode vlieſen bedekt, de achterklauw is niet grooter als een ſpelden hooft. Sommighe gheloven dat de vederen van 't hooft vande maand Maart, dry maanden langh, in welke tijd ſy met haar jonghen beſigh zijn, ſwartaghtigh en d'overighe neghen maanden wit zijn. Indien ghy haar innerlijcke delen ſiet: De krop is heel ruim, en voor de maagh geſtelt, die langagtig en dik is, welkers binnenſte rok dik, en rood is. De lever die heel groot, geel, en uit twee quabben beſtaat, omvanght van onder de maagh, welck het hert boven mette punt ontfanght. De milt is langhaghtigh en bloedverwigh: De gal groen, de galblaas word van de lever ontfanghen, en met een takje an den darm gevoeght. An den rechten darm worden twee dunne anhanghſeltjes, die voorwaarts gebogen zijn, geſien. Hy eet Viſſen, Poel-gewormte, vliegen en Moſſeltjes. Hy neſtelt inde dichte Riet-boſſen van de Poelen en Viſſeryen; en leit inde maand May en Junius vijf eyren een weinigh grooter als de Duiven.

Schwenkfeld in aviar. Sileſ.

De andere die naulijkx een ſpan langh is; zijn de rug en vleugels vaal, eenigſins naar 't blauw hellende: de bek naar evenbedeeling van 't lijf klein, krom en ſwart, de voeten ſchenkels, en 't vlieſch datte voeten bekleet geelverwigh.

De derde heeft een ſwarten kop met een rechten bek, in 't einde ſcherp en roodverwigh, met ogen en voeten van de ſelve verw, het opperſte van de vleugels mette ſlaghpennen wit, den rugh en andere deelen aſgrauw.

De Larus Piſcator oft Viſſer, omtrent Auſburgh, byſonderlijk Fiſcherlein, omtrent Oppenheim Fel genoemt, is kleinder als de aſgrauwe Larus, oft Meeuw, met een ſwarten hooft-top, de bek en voeten uitten bruine bleek, voorts is hy heel wit. Hy is ſnel ter vlught, en als hy Viſch vangt dompelt hy ſich in 't water.

De ſwarte Meeuw word alſo van ſijn verw ghenoemt, hoewel hy aſgrauwe vleugels heeft, die over de ſtart uitſteken, met ſchenkels die light rood zijn, de ogen zijn donker rood, an den hals, borſt en buik is hy ſwart. *Schwenkfeld* ſchrijft hem brede ſchenkels en voeten toe, voor met dwarſe ſwarte vlekken, en dat hy ſijn neſt in de Rietboſſen van de viſſeryen ophanght, en in de maand May eyren leit.

Hy doet'er by, dat die welken *Turnerus* Sterna noemt, de Zee-Meeuwen ſo gelijk is, dat hy alleen in grootte en verw verſchilt, wijl hy een weinig kleinder, en ſwarter is. Op de tijd als hy eyren leit is hy ſeer roepagtigh: Hy word geſeit by de Vrieſen te zijn met een ſwarten hooft-top, en een roodagtigen bek en voeten.

Vande Splitvoetige Meeuwen zijner twe geſlagten: een met lange vleugels, die dry vingeren breed lang over de ſtart ſteken. De ogen, het hooft, den hals en bek zijn heel ſwart. De klauwen van de voeten zijn met grote nagelen gewapent: Het ander met korte vleugels, ſo groot als een Merl, met een ſwart hooft, en 't opperſte van de vleugels wit; de pennen onder de ſtart zijn witagtigh, de voeten rood, en heeft vier klauwen, met het tuſſenſchictend vel t'ſaamgevoeght.

IV. HOOFT-STUK.

Vande Catharacta, en Cepphus.

De Catharacta van *Ariſtoteles* en *Oppianus* allo genoemt, om dat hy met gewelt, op ſijn roof neervalt, is uit de beſchryvingh van deſe een vogel als een kleine Meeuw, maar ſterker, en wit geverwt en den Duiven Havik ghelijk: Uit *Ariſtoteles* is hy kleinder als den Havik, met een ruim en breden rop. *Aldrovandus* ſtelt een vogel met een dikken ſcherpen

Ariſt: A: H: l. 9. cap. 12.

bek,boven niet weinigh krom, voor over de vleugels, en rugh, met een bruine, witte, en geele verw geſprenkelt, opwaarts heel wit, met bruine plekken verciert, met aſgrauwe voeten, met een vel t'ſaam gevoegt. Hy leeft in Zee, ook op de klippen, ſtranden, en rotſtenen, die uit het water ſteken. Hy vanght kleine viſchjes; als hy haar ſiet ſwemmen (want hy ſiet by na tot op de grond der Zee) vliegt hy opwaarts, en valt met t'ſaamgetrokke pennen als een pijl neder, een elleboogs lengte onder water, en haalt ſo de viſch uit, en blijft niet langer onder, als dat men een bunder lands ſoude over gaan. Sy hebben, indien wy *Oppianus* gheloven, een wonderlijke wijs van broeyen. Sy leggen enig Wier onder haar eyren, en latenſe alſo op de klippen in de wind leggen. Het Mannetje neemt die geen daar hy meent dat Mannetjes kuikens, en 't Wijfje die gene daar ſy meent dat Wijfjes ſullen uitkomen, om-hoogh inde loght, en laatſe enighe daghen naar malkander in Zee vallen, door welke beweging de eyren warm werdende, worden alſo de jonghe voortghebragt. De kuikens ſo haaſt ſy 't licht ſien, lopen terſtond uit den neſt, en trachten de oude met vliegen te volgen, en van de oude opgenomen zijnde, wordenſe weder in Zee geworpen, en daar na weder uitgehaalt. In haar ouderdom blind werdende, wijl ſy meenen haar roof te jaghen, ſtoten ſy haar teghen de klippen, en komen alſo om 't leven.

Aldrov: Ornith. l.19. c.12.

De Cepphus van *Ariſtoteles*, is by ſommige de Fulica, en by *Aldrovandus* een vogel die een hoornverwige bek heeft, en an de zyden van de kaakbeenderen bruin, en an 't einde dat krom is, ſwart, en heeft kleine bruine ogen: het hooft, den hals, borſt, buik, en dybenen zijn uitten witte, en roſſe, met enige tuſſenlopende bruine en gele vlekken geſprenkelt, de ſchenkels zijn groenaghtigh, de voeten, en 't vlieſch datſe bekleet zijn donker. Of het de Cepphus van de oude is, word niet geweten. Want van deſe, indien gy de vorm van't lijf beſiet, hebben wy alleenlijk dit, dat hy de Larus, oft Meeuw gelijk is, met welke de nu beſchrevene weinigh over een komt: dat hy vol vederen is, maar weinig vleeſch heeft, en daarom ligtlijk van de wind gedreven werd. Voorts dat hy an de zee leeft, welkers ſchuim hy inſlokt. Hy volgt de Tonynen om de viſchjes, die ſy met haar tanden verſcheuren. Hy ſchrikt ſo van den donder, dat hy die horende uit de locht in zee ſtort. Sy worden door ſchuim angelokt, en angelokt zijnde, gevangen. Als ſy de zee verlatende, met ſcholen tegen wind naar land vliegen beduiden ſy onweder. Sy hebben vleeſch goet van reuk, uitgenomen het achterſte, dat na de modder ſtinkt.

V. HOOFT-STUK.

Van de Gans Beſſanus, Phalacrocorax, de Corvus-Sylvaticus, oft boſch-Raven, Nycticorax, oft nacht-Raven van Geſnerus, *en de platvoete-Kauw.*

Geſner: in Ornith. Hect. Boeth. in Deſcript: Scotiæ.

DE Baſſanus, oft Schotſe Gans, by de Inwoonders Solendguſe genoemt, is een vogel langer als de tamme Gans, maar niet ſo breed, en ghelijkt nochtans met vorm en ſtem geheelijk de Gans. Hy wort nergens gevonden als omtrent de burgt Bas, welk voor menſchelijke kragten onwinbaar is, daar ſy omtrent de lente ankomen. Eerſt vliegender dry, oft vier als beſpieders voor uit, deſe volgen enige dagen, daar na de andere, dat wy an de verhaling van treffelijke Mannen ſchuldigh zijn. Sy neſtelen op de klippen van de genoemde Burgt, en brengen ſo groten menigte van hout, om haar neſten te maken t' ſamen, datter de ingheſetenen daar omtrent een jaar genoeg an hebben. Haar eyren die ſy op de klippen leggen broeyenſe mette voet, d'een na d'ander daar op ſettende, waar van ſy moghelijk de naam van Sool ghekregen hebben. Sy voeden haar jongen mette lekkerſte viſch. Indien ſy weg-vliegende een ander viſch ſien, werpen ſy de vorighe weg, en dompelen haar ſelven weder in't water. Sy werpen ſulken menighte viſch uit, datſe de beſettelingen van de Burgt tot ſpijs verſtrekken. Sy hebben een kleinen darm, met een oly, van ſonderlinge kragt, voorſien, welke gelooft werd de leden-pijn te geneſen. De jonge gevangen en gebraden, geven een reuk van haar als haring. Haar vleeſch is hard, en wil wel wijn hebben, 't geen wy menighmaal bevonden hebben in't jaar M. D C. XXIII. in Schotland zijnde.

Uit haar vet word een ſalf gemaakt, welke mette Comagene van *Plinius* in goedheid ſtrijd.

De Phalacrocorax, kan men daar uit giſſen de ſelve mette Corvus Aquaticus, oft water-Raaf, te zijn, om dat hy kaal werd. Wat vogel het is ſtemmen de Natuur-beſchrijvers niet eens. *Geſnerus* twijffelt, of het die vogel is, welke in Burgundien Crotpeſcherot, oft Viſſer-Raaf, genoemt is, die eene platvoet om te ſwemmen, en een ander met klauwen om te roven heeft; ſo dat hy als hy een viſch in't water anvat, en om ſijn ſwaarte niet wel vliegen kan, de viſch mettet eene been vaſt houd, en met het ander naar den oever ſwemt. Andere meenen dat de Water-Raaf van *Plinius* de Phalacrocorax, de Boſch-Raaf, en de platvoete Kauw een ſelve Voghel is. *Bellonius* vertoont een Voghel die met die gheene welkers beeldtenis wy hier uit *Aldrovandus* gheſtelt hebben, ſeer ghelijk is. Maar hy geeft te kennen, dat de Water-Raaf, en Zee-Kray van *Ariſtoteles* en de Phalacrocorax een ſelve Voghel zijn. Hy

Tab. 47

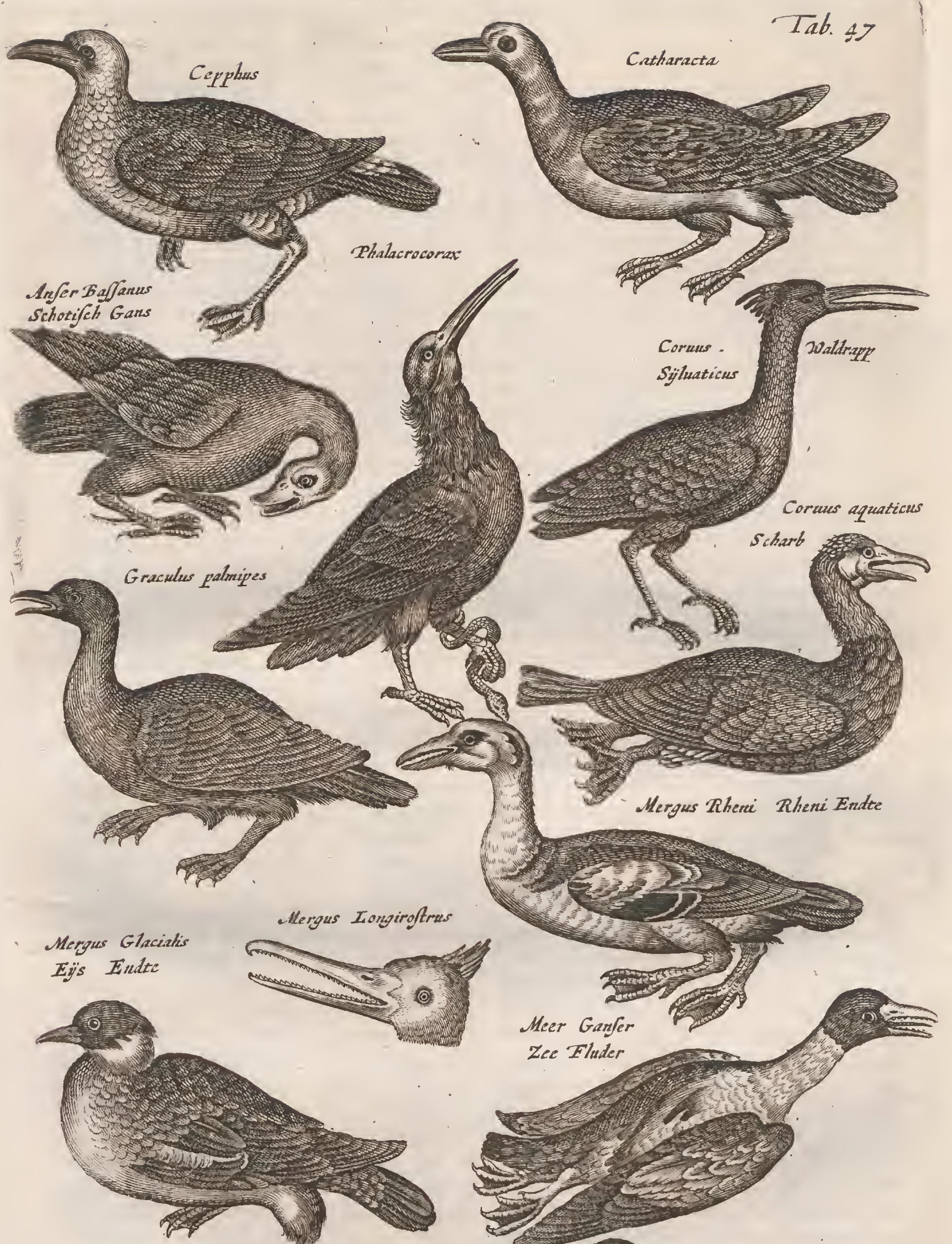
Cepphus
Catharacta
Phalacrocorax
Anſer Baſſanus
Schotiſch Gans
Coruus Sÿluaticus
Waldrapp
Coruus aquaticus
Scharb
Graculus palmipes
Mergus Rheni Rheni Endte
Mergus Longiroſtrus
Mergus Glacialis
Eÿs Endte
Meer Ganſer
Zee Fluder
Albulus aquaticus
Mergus Bellonij

word by de Francen Cormorant ghenoemt, met welke naam de Engelſe een vogel betekenen ; die heele palinghen inſlokt, en achter door de darmen weder uitſchietende, ſomtijds de ſelve tot neghen maal toe weder inſchokt eer hy hem binnen houd. *Aldrovandus* ſeidt datte Phalacrocorax ſo groot als een Kapoen is, met een langhen, ſcherpen, roden bek, met een hooft by na gheheel kaal, en alleen mette huid ghedekt, welke het vleeſch in weſen en verw gelijk is. Sijn hals is met langhe vederen ghelijk inde Kapoenen behangen; an de voeten heeft hy enige goutgeele vederen. Hy alleen onder de Platvoeten, uitgenomen de Fiber, ſit, en neſtelt ook inde Bomen, en houd ſich ſo wel in Zee als in verſch-water. Hy brenght groote ſchade an de poelen by, om dat hy de Viſch opeet. Somtijds voert hy een middelbare Paling inde lugt op, daar hy lang mede worſtelt, eer hy hem opſlokt.

Hier doe ik de Boſch-Raaf by, niet om dat hy oft, platvoetigh, oft een Watervogel is, maar om dat hy van ſommighe, mette Phalacrocorax vermenght werd. Hy is ſoo groot als een Hin, over 'theele lijf ſwart, indien ghy hem van verre ſiet, indien van na by, inſonderheid inde Son, met groen vermenght: Sijn bek is langh en roodagtigh, en bequaam om inde kleine gaten van de bomen, oft aarde te ſteken: Van't hooft achterwaarts heeft hy een kuif, doch men weet niet oft ſy dien alle, en altijt hebben; de voeten heeft hy langer als de Hinnen, en geſplete klauwen. Hy eet Viſch, Kinkvorſchen, Sprinkhanen, en Krekels. Hy neſtelt, inde ſteenklippen, vervalle torens, en poorten, waar van hy by de Hoogduitſen Klauſtrapp genoemt werd. Hy leit twee oft dry eyren: Vliegt heel hoog, en is by na de eerſte vogel die, omtrent 't begin van Junius, ſo ik het wel heb, vervliegt. De jonge enige dagen eer ſy vliegen konnen, uit het neſt genomen, worden ſo tam datſe buiten op 't land vliegen, en weder keren. In Iſtria omtrent het uitſtekend hooft Pola, worden ſy van een menſch met een touw nedergelaten, uitghehaalt, en onder de lekkernijnen op tafel geſet. De vogelaars laten in yder neſt een blijven, om dat ſy het toekomende jaar grager ſouden weder keeren.

Hier toe behoort ook de Nachtraven van *Geſnerus*, hoewel hy geen platvoet is, en geſeid wert omtrent het water inde Riet-boſſchen te verkeren. Hy eet viſch. Hy neſtelt in hoge bomen, en leit dry, oft vier eyren, en roept onder 't riet met een ongerijmt geluit als ymand die braakt.

Maar men moet hier ook de platvoete Kauw van *Ariſtoteles*, oft de kleine water-Raaf niet vergheten, welken ſommighe, de Phalacrocorax, andere de bos-Raaf, oft groote ſwarte duiker oordeelen te zijn: Hy is over 't gehele lijf ſwartagtig, uitgenomen den hals, daar ſich wat roſchs ſchijnt onder te vermenghen. Hy heeft een krommen ſcherpen bek, omtrent het voorhooft witaghtigh, het overige ſwart, de ſchenkels, voeten en vlieſen bruin.

VI. HOOFT-STUK.

Vande Duikers in't algemeen.

Dat de Duiker die de Latijnen Mergus, en de Griekſe Dichters Dybtes, Poinga, en Bunga noemen, de Aithyia van de oude is, wort daar uit geoordeelt, om datſe alle ſeggen dattet de ſelve vogel is, en dat *Plinius* alles, wat van de Aithyia, van de Grieken verhaalt is, van de Duiker heeft uitgeleit. Nochtans oordeelt *Bellonius* dat de Aithyia van de oude, een gedaante van een Zeeduiker is, die by de Kretenſers Vultamaria en Calicatizu genoemt werd.

Bellon: Obſervat. l.1.c.11.

Hy is ſo groot als de Querquedula oft taling, met een witten buik, een ſwarten kop, en rug, als mede de vleugels en ſtart: de vederen hangen hem als wol vaſt an de huid. Hy heeft een hollen bek met ſcherpe kanten, en by na plat, hy is voor een goed deel met wollighe pluimen beſet, ſwart an het bovenſte, en an het onder deel wit, met een breden hooft-top. Sijn voorhooft is met heuvelaghtigheid ghefronſt, daar een ſwarte vederlok ingewaſſen is. De achter-klauw van de voet heeft hy alleen onder de platvoeten niet. Het zy ſo 't zy, wy hebben hier *Salmaſius* met ons, die alleen hier in anders gevoelt. Dat hy ſeit den Duiker en Fulica een ſelve vogel te zijn. Indien ghy ſijn vorm beſiet, daar van ſpreekt *Ovidius* alſo:

Salmaſius in Solin. c.2. Ovid. Metamorph. l. 12.

De liefde maakt hem ſchraal, ſijn ſchenkels zijn vol builen,
Sijn hooft, ſijn rug, en nek die ſchijnen uit te puilen.

Maar welke die is, tracht noch yder een te weten. De onſe hebben tegen den aart van andere vogels de voeten inde ſtart, ſo datſe op de aard ſtaande haar lijf als een menſch opwaarts ſteken, gelijk de natuur-beſchrijver verhaalt. *Geſnerus* heeft hem mette tanden en ſchenkels van de Endvogels afgeſcheiden. Want ſy zijn meer hart en ſpits an beide kanten van den bek, in d'ander, die geen breden bek hebben, maar ſpits eindigt, zijnder geen. De ſchenkels hebbenſe oft niet even voltrokken, oft korter, oft niet, in eene ſtand, en meer achterwaarts, waarom ſy ongemakkelijk gaan.

Sy verkeeren veeltijts inde Zee, Rivieren, poelen, en Meren. Nochtans beminnen ſy ook de warme plaatſen om haar te drogen. Sy blijven heel langh onder water als ſy duiken, en zijn, na 't ſchrijven van *Homerus*, gauw in 't ſwemmen; want ſy ligten de ene vleugel voor de wind op, en ghebruiken die tot een ſeil, 't welk *Pighius* verhaalt. Sy alleen onder de vogels die in't water en op 't land leven, vangen haar viſch inde vlught.

Plaats. Ariſt: A: H: l.1.c.1. & l. 8. c.3. Virgil. Æneid. l. 5. Homer: Odyſ. l. 5. Pigh. in Hercul. Prodic.

Sy ſlokken zee-Aal, Palingen, en ander glatte Viſſchen in, en ſchieten de ſelve dikmaal weer levend, wijl de ſpijs lightlijk door den rechten darm loopt, van achter uit,

Voedſel. Oppianus in Exeutic.

'twelk *Oppianus*, en *Plinius* hebben anghemerkt. *Schwenkfeld* heeft in al de magen die hy opgeſneden heeft veel vederen van vogels en iets gelijk als uit Viſch en Haver t'ſaam ghepakt gevonden.

Teeliagh. Ariſt: H: A: l 5 c. 9. Plin: H: N: l. 10. cap. 37. Sy neſtelen in 't begin van de Winter veel in de ſteen-klippen der Zee, ſomtijds in de bomen. Een ſeker Engelſman ſchrijft ſulks beide omtrent de mond van de Revier Thina, en in Nortfolk angemerkt te hebben. Hy leit gemeenlijk dry oft vier eyren; Sy ſeggen dat de eerſt gekipte jongen ſo ſterk zijn, datſe de Moer verloren hebbende, ſelf de koſt konnen ſoeken.

Stem. Sommige hebben gemeent datſe geen ſtem hadden, *Lucretius* ſeit van haar:

De Duikers die ſchier ſtaagh het ſtille nat beſwemmen,
Verand'ren dikmaal met de tijdt haar oude ſtemmen.

Verſtand. Scalig: Exercit: 233. Datſe konnen tam werden, bewijſt ſo die gene, welke te Venetien van ſijn Meeſter uit de bood los-ghelaten, niet ſonder groot vermaak en verwonderingh van de toeſienders ſijn koſt onder 't water vingh en verſadight weder tot ſijn Heer keerde, als die gene, die in Ooſten van haar Heer, als hy haar den hals met een draad toeghebonden had, om de Viſch niet in te ſlokken, los gelaten zijnde, de Viſch vingen, en in een bak daar toe gheſchikt, wierpen; en de vangſt voor haar Heer volbraght zijnde, en den hals ontbonden, viſten ſy voor haar ſelfs, en verſadight zijnde quamen ſy weder tot haar Meeſter. Andere ſeggen datſe onweder beduiden als ſy de Zee verlaten, en met geroep na land vliegen, 't zy oft om datſe het hooft diep onder water ſtekende, de tekenen der lught onder de baren gewaar werden, oft om datſe nauwkeurigh de dampen die uit het water naar de Wolken rijſen, rieken, oft om dat de Viſſen op die tijd uit de Zee naar Land ſchieten. Andere ſegghen dat ſy ſulks voorduiden, als ſy dikmaal in Zee dompelen, 't zy oft om deſelve oorſaak, oft om datſe in een ſtille Zee uit vrees vande groote Viſſen niet derven onderſchieten, maar deſe omtrent de tijd van onweder dieper t'Zeewaarts gheſwommen zijnde gaan ſy ſtouter voort. *Plinius* heeft ergens verhaalt datſe wind beduiden als ſy haar vederen metten bek pluiſen. *Ælianus* ſeit datſe 't ſelve beduiden, als ſy met het gebaar van haar vleugels haar vermaken: Hier by komt *Aratus*, die 't ſelve ſchrijft als ſy met haar vleugels op het droghe klappen en vlidderen.

Odoricus de Forojuly in Itiner. Virgil: Georg. l. 1 Iſidorus Orig: l. 12. c. 7. Perſ: Satyra: 6.

Æl: H: A: l. 7. c. 7. Arat: in Phænom.

Haar gebruik is niet in de ſpijſe: Wat angaat de Genees-konſt, de wijſe belaſten het hert van een Zee duiker ſonder yſer uitgetrokken, tegen de derdendaghſe koorts te eten, en de verouderde te ſtampen, en met warm water te drinken. Dat de maagh voor een quade maag goed is, heeft *Galenus* valſch bevonden. De gal met Gom vande Cederboom gemengt, doet de uitgetrokkene hayren der oogſchelen niet weer groeyen. *Dioſcorides* heeft geſchreven, dat de inghesoute lever met water-honigh twee lepels vol ghedronken, de nageboorte affet.

Galen: de Simpl: cap. 11.

VII. HOOFT-STUK.

Vande verſcheide gheſlaghten der Duikers.

Gesner: Ornith: DAar zijn verſcheide geſlaghten van Duikers: De Rhijn-Duiker word by ſommighe de witte Bagijn ghenoemt, die meeſt van alle de Duikers den Endvogel gelijk, en over 't geheele lijf wit en met ſwarte plekken onderſcheiden is, voor an den hals, borſt en buik is hy wit en met aſchgrauwe ſtippelen, en plekken geſprenkelt. Omtrent Soiſſons en Beauvois zijnſe overvloedigh. De grootte heeft een ghetanden ſmallen bek, uitten roſſe naar 't bleekblauw hellende, an 't einde neerwaarts gekromt: De borſt hals en buik zijn geheel wit, op den bovenrug heeft hy eenige ſchone vederen, wit en ſwart vermenght, en van daar ook an de zijden na de borſt van ghelijken eenighe verſcheiden gheverwde ſtrepen weder-zijds voortgaande. Hy eet voornamentlijk grundlingh.

De Yſduiker alſo ghenoemt om dat hy in de grootſte koude in 't water gevangen wert, is ſo groot als de Talingh, met een hals acht vingeren langh: De rugh is over al ſwart, de vleugels zijn ſwart, maar wit geſprenkelt; de ſchenkels zijn kort en bruin, met ſwarte vellen tuſſchen de klauwen, en die in de winter by de Switzers niet minder als de wilde Endvogel gepreſen werd.

Den Langhbek die den bek eenigſins ront heeft, en een vinger langh, het hooft ghekuift, den hals roodagtigh, is 't geheele lijf behalven de vleugels ſwart, de voeten zijn ſaffraanagtigh en de vellen geel.

De Schorre is die het lijf en vleugels aſchgrauw heeft, de krop en borſt wit, en de voeten ſwart.

De Rode wiens opperdeel van 't hooft en den hals roodaghtigh is. De ſwarte die den bek ſwart is, den hals bruinverwigh, en 't lijf ghelijk in de Fulica, ende voeten met een dwarſe witte lijn belopen, zijn ſwart.

De witte die een roſſen bek heeft, het hooft metten hals ſwart, en met eenighe groene ſtippelen beſait, de ſchenkels zijn rood.

De gekuifde, die de kop roſch heeft, en van verw als een aarde pot, met een achter-uitſtekende kuif, en laaghagtige tanden, die hard en achterwaarts gebogen zijn, de ſchenkels en klauwen vande voeten roodaghtigh met tuſſchen-lopende vellen, uitten roſſe bruin: de bek is dry vingeren langh, onder roodagtigh, en boven ſwart, met twee neuſgaten om te rieken. *Bellonius* noemt hem Fiber oft Caſter, hy heeft de lughtader van andere

dere

Tab. 48

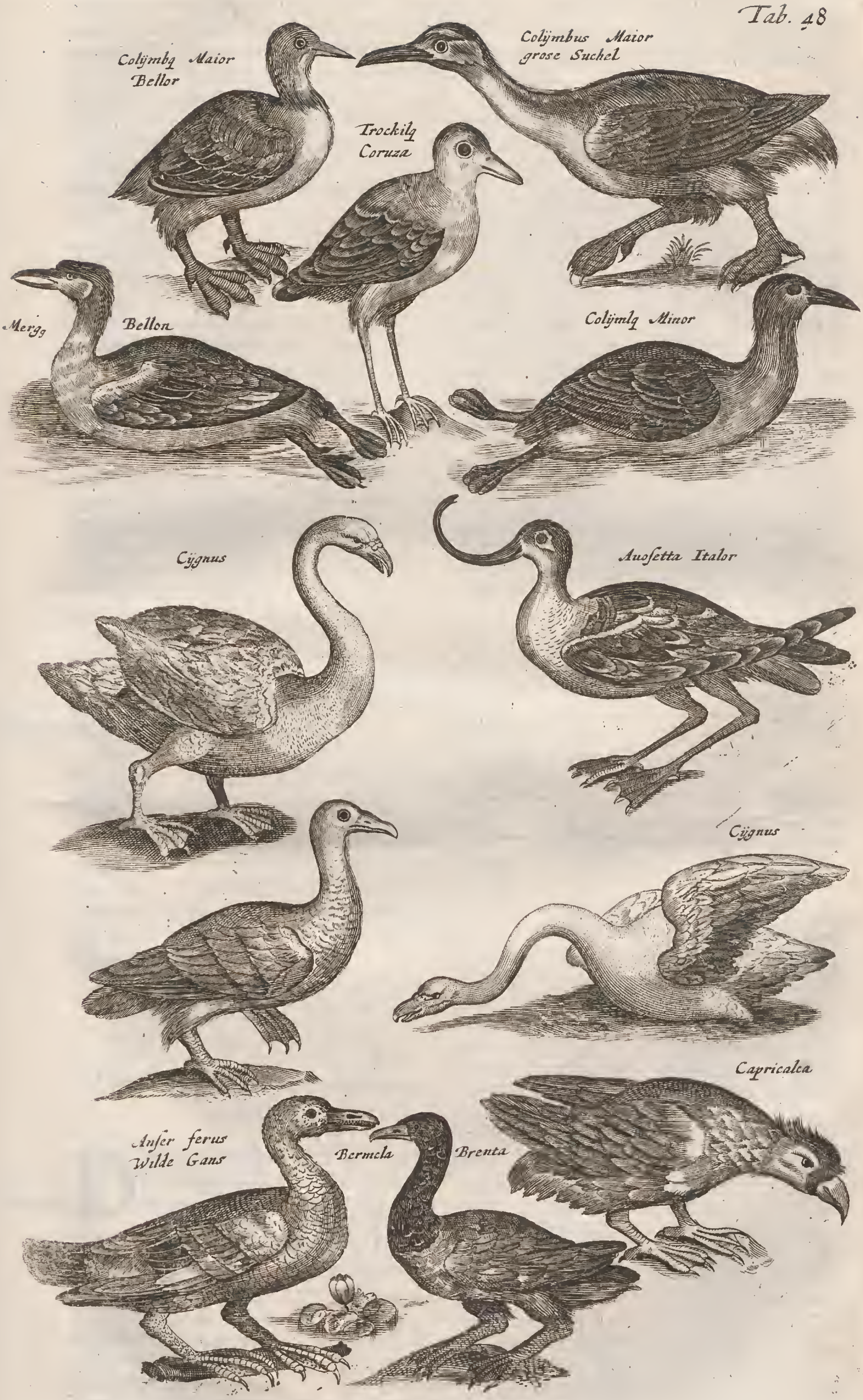
Colÿmbq Maior
Bellor
Colÿmbus Maior
grose Suchel
Trockilq
Coruza
Mergq
Bellon
Colÿmlq Minor
Cÿgnus
Auoſetta Italor
Cÿgnus
Capricalca
Anſer ferus
Wilde Gans
Bermcla
Brenta

dere vogels verſcheiden: Want ſy is niet rond maar plat en oneffen, nu dik, en dan weder dun, en in 't midden met twee uitſtekende knopen: Als ſy tot de plaats van de maag komt verwijdert ſy in een holligheid, uit een vlies en grootagtigh ongelijk been t'ſaam gheſet. Hy houd ſich altijd in 't water, en blijft daar langhſt van allen in. In 't duiken ſchiet hy veertig oft vijftigh voeten voort. In 't ſwemmen ſteekt hy de kop om-hoogh, en neſtelt onder het Riet.

De Merganſer gelijk hem *Geſnerus* noemt, heeft de kop met het derdendeel van den hals uitten groene ſwart, het overige van den hals is met eenighe bleekheid witagtigh, het onderſte van den hals is ſwart: De vederen van den buik, en boven op de ſtart zijn geelaghtigh, de ſchenkels en voeten met haar tuſſenlopende vellen zijn rood: De maagh is hoornagtigh, dat is heel ſterk, en hy weeght ſomtijds twaalf ponden.

Hier toe behoort die duiker welken *Bellonius* ſeit by de Françe Herle genoemt te zijn, meer een End als Gans ghelijk, met een langen ronden bek, en een omgheboghen punt, van verw roodaghtigh.

Van gelijken de Gulo by de Hooghduitſen Zeeſluder, is ſo groot als een Gans, en geel geverwt, ſleght en op de lekkere tafels weinigh geacht.

Als mede de Scheladrachus, die grooter is als een Endvogel, verſcheiden gheverwt, met een breden krommen bek, vol ſcherpe tanden, uitten geelen roſagtigh. Albert. H: A: l. 5. c. 3.

Ten laatſten de Morfex die geheel ſwart is, met een ſaaghagtighen ſterken bek, die onder 't water duikt, en palingh vanght, en deſelve, als hy ſich overladen voelt, weder uit braakt. Hy neſtelt met ſcholen in de bomen omtrent de waterkant; Als hy ſal vliegen ſleept hy ſijn ſtart langh door 't water, en vervult zijnde, ſpreit hy die tegen de Son uit om te drogen. Sijn drek verdort de takken van de bomen daarſe op valt.

NB. Van de uitlandſe Duiker beſie Mantiſſa N°. 11.

VIII. HOOFT-STUK.

Vande Colijmbus in 't alghemeen en byſonder.

Geſlagten. DE Vogel welke by de Grieken Colymbus en Colymbas; (dat een ingeleide Olijf beduit) word by de Latijnen Urinatrix, dat is Duiker ghenoemt. *Ariſtoteles* gedenkt maar een geſlaght, andere meer. *Turnerus* heefter dry gheſien. De eerſte is heel ſwart; uitghenomen de kuif van 't hooft, de duiker, hoewelſe drymaal kleinder is in vorm niet onghelijck; de Engelſe noemen hem Douker. Het ander is niet grooter als een Snep, in verw en vorm van lijf den End niet ongelijk, en word by de Engelſe middel-duiker genoemt. Het derde lijkt ſo merkelijk een nieuw gekipte Gans, dat ten waar de bek van deſe een weinig dunder was, d'een van d'ander nauwlijkx ſoude konnen onderſcheiden werden; want hy heeft geen vederen, maar in plaats van dien, enighe wolligheid.

Geſnerus verdeelt de Colymbus in geheel grootte, en kleine. Geſner: in Ornith. De aldergrootſte die in 't Meer Acronius ſelden gevangen werd, is van ſijn onachtſaam ſwemmen op het water, Flodder genoemt en grooter als een Gans, met een langen, dunnen, ſcherpen bek. Hy kan niet wel vliegen oft gaan, dan als hy op ſijn voeten en vleugels ſteunt. Men ſeit dat hy ſo diep onder duikt, dat hy dikmaal met een net oft haak twintig maal ſes voeten onder 't water werd gevangen. De grootte is twederlei. De eerſt is wat kleinder als een Gans, met een langen hals, ſwarten rugh, en onder an den hals en buik is hy wit, met ſneeuwitte vederen. Hy heeft dry klauwen an de voeten met tſamenhanghende vellen, breed, maar eenigſins geſcheiden. De nagels heeft hy breed, inſonderheid de middelſte, rond en voor heel ſpits; de ſchenkels omtrent den aars achterwaarts ſtekende, bequamer om te ſwemmen als te gaan; de dybenen in den buik getrokken, en de ſtant der ſelve dikmaal ongelijk. De ander is gekamt oft gehoornt, met opſtaande vederen op den hooft-top die boven ſwart, en an de zyden roſch zijn. Daar zijn eenige beſchrijvingen van hem. De kleine by de Hooghduitſen Succhelin, gelijk de groote Succhel ghenoemt, is ſoo groot als een Duif, met brede klauwen, en bruine t'ſamenhangende vellen, doch niet verknoght, maar op dryerley wijs gheſcheiden: Het onderſt van de bek is geheel bloedverwigh; hy heeft an d'een zijde in het dybeen veel kleine dunne beendertjes, omtrent de gheleden anghegroeyt, van de halve grootte van het dybeen.

Bellonius beſchrijft ook de groote onder den naam vande Uria der ouden. Hy is ſoo groot als een End, met een langhen ronden ſaaghagtigen bek, en ſchijnt een kuif te hebben: Want wijl hy ſwart van hooft-top is, hangender eenighe lange vederen van 't achterhooft, welke hy als hy quaad oft vrolijk werd, opreght, en weder neer laat hanghen. Hy is vreeſlijk van ſtem, maar die hem veiligh is. De ſelve vergeet ook de kleine niet, die ſo gemeenſaam op 't water is, dat hem de natuur het konnen gaan over land ſchijnt geweigert te hebben, om ſijn korte dybenen, die ſo in den buik opghetrokken zijn, datſe haar geenſins vertonen; als mede de ſchenkels die buiten waarts gheſtrekt zijn, ſoo dat hem by na de lendenen ghebroken ſchijnen. Hy heeft geen ſtart oft ſtiet: De vleugels naar evenbedeelingh van 't lichaam klein, en wolagtighe vederen; de klauwen gheſcheiden, maar nochtans breed. Een kleinen roden, ronden bek, de ſchenkels zijn achter ghelijk een ſaagh gekerſt: De lever is tenger, de darmen zijn van de darmen van andere vogels verſcheiden, dun en teer, en indien hy in weinigh

Oppian: in Ixeutic. l. 2. cet. Aldrovan.

nigh water betrapt werd, kan hy ſich nauwlijks in de lucht geven. Hy neſtelt ſomtijds dicht by de aarde in de Soden. *Aldrovandus* doet'er ſijn beſchryvingen by, die onnodigh is te verhalen: 't ſal genoegh zijn, dat *Atheneus* de Colymbus ſeit onder alle watervogels de kleinſte te zijn, datſe ſwart en vuil zijn, en met een ſcherpen bek verſien. *Oppianus* ſeit datſe altijd ſwemmen, en om te ruſten oft ſlapen niet op 't vaſte land komen, dan als ſy broeyen; dat de ſelve teghen wind ſwemmen, om door de kraght van wind niet met weerwil aan land gejaaght te werden. Omtrent het midden van Auguſtus konnenſe om 't verwiſſelen van haar vederen niet vlieghen: En ſy duiken ſo gauw onder, datſe de kogel van een roer ontſnappen.

Atheneus Dipnoſ. l. 9.

Tot de Colymbus kan die vogel betrokken werden, welk van de Engelſe Koote genoemt, in verw en vorm de Fulica gelijk, en een weinig kleinder is, op welkers bek een klein rood knobbeltje uitpuilt, en die ſomtijds totte gront onderduikt. Hy leeft niet alleen met Viſch, maar met Wier, Slijk, Gras en kleine Moſſeltjes, en wort gemeenlijk geſeit niet langer te konnen vlieghen, als hy 't water in ſijn holle voet houd. Hier toe behoort de Uria, die veel kleinder als de Endvogel is, met een langer en dunnen bek, die vuil en roſagtigh is. *Geſnerus* meent dat hy alleenlijk in verw, en grootte van de Colymbus verſcheelt.

IX. HOOFT-STUK.

Van de Brenthus, Phalaris, de Avoſetta van d' Italianen, en de Trochilus.

Ariſt: A: H: l.9.c 1.

WAt vogel de Brenthus is, word getwijfelt. *Niphus* meent dat het een Berghvogel is van het kromklauwig geſlagt. *Plinius* ſet voor hem Endvogel over, 't welk *Gaza* ook gevolgt heeft: *Albertus* ſeit dattet een gedaante van het viſch-vangende Duikertje is. En mogelijk om dat *Ariſtoteles* geſeit heeft, dat hy met viſch leeft.

Atheneus Dipnoſ. l. 9.

Het is niet meerder bekent wat de Phalaris is; *Bellonius* ſtelt voor hem de groote veelverwige Duiker. *Geſnerus* meent dat het de Folæga van de Italianen is, By *Atheneus* heeft hy een ſmallen bek; het lichaam in 't anſien meer rond als de Endvogel, en is op den rugh en anden aars aſgrauw geverwt.

De Avoſette van d'Italianen, welken de Lucarnenſers omtrent het Meer Verban Spinzago d'Acqua noemen, ſoud ghy met recht Krombek noemen, het is een vogel ſo groot als een Duif, oft een weinigh kleinder, met een ſwarten bek, opwaarts ſtekende, an 't einde ſcherp, omtrent vijf vingeren langh: boven op het lijf heel wit; het hooft en den oppertop is uitten bruine ſwart, met lichtblauwe voeten en de klauwen met vellen t' ſaamghevoeght: De ſchenkels zijn langh, en daarom met een achterklauw, die voor een hiel ſtrekt, verſien.

Sijn ſtem is krex krex.

Ælian: H: A: l. 3. c. 11. & l. 8. cap. 25. Ariſt: H: A: l. 9. c. 6.

De Trochilus oft ſtrand-loper dwaalt omtrent de Oevers van de Revieren, en loopt met ſulken geſwindheid, dat ſijn loop ſnelder als ſijn vlught is: Al wat hem voorkomt ſlokt hy op; als mede bloetſuigers die den Krokodil in de keel ſteken. Hy ſoekt voornamentlijk de Kladorijnchus. *Oppianus* verhaalt wonderlijke dingen van haar, te weten, dat de Mannetjes van de Wijfjes, en de Wijfjes van de Mannetjes ghevoed werden; Dat in 't begin van de lent de Wijfjes met haar ſonderlingh geluit de Mannetjes eerſt tot de paringh lokken: Datſe dat ghedaan hebbende, van malkander ſcheiden om de koſt te ſoeken, en dat de Mannetjes dan al de ſorg van de vrugt en paringh verlaten, en die alleen de Wijfjes opleggen, en dat de Wijfjes dien arbeid onder malkander verdeelen: Dat d'een op de eyren in 't neſt broeit, en d'ander de koſt voor de broeyende beſorght. Datſe de jongen als ſy groot genoech zijn, naar den Oever brengen daar de Mannetjes verkeren: dat aldaar de Wijfjes by haar kunne verblijven, en de Mannetjes van haar afgeſcheiden werden. *Geſnerus* meent dat het een geſlaght van Water-hinnen is. *Aldrovandus* die ghemeenlijk ghenoemde Corrira oft Tabellaria, 't welk ſoo veel als een bode oft loper beduid. De vogel is verſcheiden gheverwt, met een reghten geelen bek, in 't einde ſwart, met een wijde opſparringh, ſwarte ogen met een witte kringh belopen, welken weder een ander bruine omringht. De benen zijn langaghtigh met korte heupen, en met klauwen door een vel t'ſaamgevoeght. Indien de Corrira de Trochilus niet is, ſoo is het de Celeris, dat is de radlopende.

II. OPSCHRIFT.

Vande Kruid-etende platvoeten.

I. HOOFT-STUK.

Vande Svvaan.

DE Swaan, in 't Latyn Cygnus, en ook Olor ghelijk van Olos Oraios, dat is geheel wit, by de huydendaagſe Grieken Cyprinus, by de oude Kydnos, en Kyknos, oft van Kyknan To ïlijn om dat hy, om de koſt te ſoeken, het ſlijk door ſoekt, en omroert, oft gelijk Klykos, om dat hy roepaghtigh is, oft om dat hy een ronden hals heeft alſo genoemt, is geheel wit, Men ghelooft dat hem *Horatius* door een dichtkonſtighe vryheid, rood, ſchoon en blinkende genoemt heeft: Hy heeft een kleinen ronden bek, an 't einde ſtomp, ſaagagtig, en als een ſeiſen getant, en rood van verw, in welkers opperſte deel, daarſe mette kop gevoeght is, een rond ſwart heuveltje, 't welk den bek na ſich buight, gheſien werd; Een langhen hals beſtaande uit achtentwintigh wervel-beenders, waarom hy by *Homerus*

Doulichodeiros, en by *Euripides*, Dulichauchlen ghenoemt werd, en die hem voor een Viſſers draad verſtrekt als hy hem in 't water ſteekt. Hy heeft ſwarte voeten, ten deel met blauwagtige, ten deel met rode en witte plekken onderſcheiden. De vellen die tuſſchen de klauwen geſpannen zijn, zijn met kleine ronde onghelijke ſchobbetjes verſien: Maar de klauwen doorſnijden in de breedte eenige ringetjes, de middelſte klauw is de dikſte, en grootſte van al, die thien, de binnenſte negen, en de buitenſte ſeven vingers langh is. Hy gebruikt ſijn eene voet tot een roeyſpaan, en d'ander tot ſijn roer. Sijn tongh is in 't midden, dat boven had moeten gheſtelt werden, met een voor, die op de tantjes, die 't middel verhemelte doorſnijden, paſt, geſcheiden, en omtrent de wortel ruw. Indien ghy ſijn binnenſte delen beſiet, al ſijn darmen waren viermaal negen duim en een hantbreed langh, en met veel vet bedekt, die welke *Aldrovandus* dede opſnijden: En wijl ſy maar alleen in 't midden met een enkele boght omgebogen werden, heeft de natuur, op datter niet van 't voedſel onverteert ſoude uitſchieten, twee blinde darmen van negen duim in de lenghte, tuſſchen den aars en 't begin van de ſelve darmen tuſſchen gheworpen, en an de rechten darm angehangen: Sijn lughtader is van een wonderlijk maakſel, want den ondergelegen keeldarm volgende, als hy neerſakkende totte krop gekomen is, gaat hy niet reght gelijk in andere dieren na de longhen, maar boven de ſleutelbeenders verheven zijnde, tot het opperſte van de borſt oft borſtbeen, dat uit twee zijdighe beenders, en een derde hoger, 't welke aan deſe tot een dekſel ſtrekt, gemaakt is, geeft hy een geſtalte en gebruik van een ſchede oft koker. Na dat de luchtader tot het einde van deſe gekomen is, word ſy neerwaarts weder in ſich als een ſlangh omgebogen, en drukt de letter S uit. Daar na ſchiet hy nu onder ſijn voorgaande hem opgeleide gedeelte, weder uit die koker, en midden over de ſleutelbeenders gheklommen zijnde, ſteunt ſy op haar jok als op een ſchraagh, en alſo opghehouden zijnde, buigt ſy weder als een hoorn om, en de holte van de borſt ingaande, vormt ſy, eer ſy na de longen ſchiet, als een tweede ſtrotten hooft; dwars doorgeſneden zijnde, vertoont ſy met het beentje dat ſo langh is, als ſy breed, en dat met een dun vlieſje bedekt is, een gapende fluit, oft een ſpeelried, welke aan haar onderſte deel met ſodanigen ſcheur geopent is. Onder dit ſtrotten-hooft werd de lughtader in twee geuten verdeelt, welke ider in 't midden met een breder ruimte uitpuilende, recht in de kleine longen die achter geheel an de ribben vaſt zijn inſchietende, verdeelt werden. Sodanigen maakſel vereiſchte haar ſangh, waar van wy hier na ſpreken ſullen, en haar aſemhalingh. Want op dat hy, wijl hy ſomtijds een half uur lang mette gehele kop en hals voor over in 't water ſteekt om de koſt te ſoeken, geen gevaar van verſtikken ſoude lopen, word hem uit dat gedeelte van de lughtader, welke in de gheleide ſchede van de borſt beſloten is, ſo veel geeſts als genoegh is, toegeſonden.

Plaats.

Indien ghy haar plaats beſiet, het is een vogel die in 't water en op 't land leeft, nochtans meer vermaak in 't water heeft. *Ælianus* ſeit dat haar in de Moorſe Zee hele ſcholen vertoonen. Datſe haar in de Revieren Cayſtrus, Iſter, Tanais, Strymon, Meandrus, Eridanus, Mintius, Teems met groote hopen houden, ſult ghy by *Ovidius*, *Seneca* de Treurſpeelder, *Theocritus*, *Lucianus*, *Statius*, *Papinius*, *Mantuanus*, *Polydorus*, *Virgilius*, en andere vinden. *Brujerinus* getuight datſe in 't land van Angouleme, door toedoen van *Francois* de eerſte in de Bron Tenarius opgevoed zijnde, gevonden werden; maar ſy trachten veel na de Poelen, 't zy oft om datſe ſtilder zijn, en haar 't ſwemmen niet beletten, gelijk *Ælianus* meent; oft om datter meer overvloet van kruiden is.

Ælian: A: H: l. 10. cap. 36. Ovid: Metamorp. l. 2. & 5. Senec: in Agamem. Theocrit: Eidyl. 19. Statius: c. 14. Theb: Polydor: l. 1. H: Anglor. Ælian: A: H: l. 17. c. 14. l. 15. de re cib: cap. 61.

Voedſel.

Haar ſpijs is kruid en Graan, en kuit van Viſch: hy ſift de ſlijk met ſijn bek, en ſoekt voornamentlijk de Wier. In de Meer Spina van Schotland eet hy graagh het zaat van ſeker kruid, 't welk van hem ſijn naam heeft, maar het is van dien aart, dat het op 't landt geworpen, nimmermeer verrot.

Ten tijde van haar geilheid vleit het Mannetje en Wijfje met het buighen van haar hoofden, en halſen, ghelijk offe malkander wilden omhelſen. De Mannetjes leggen haar halſen op de Wijfjes, daar na klimt hy daar op. Wanneerſe verſamelt zijn geweeſt, vliet het Mannetje, overtuight zijnde dat hy het Wijfje beledigt heeft, maar ſijn onverduldigh Wijfje volgt hem na: Doch deſe tweedracht duurt niet langh, en de ſchade overgaande, wordenſe haaſt weder verſoent, en 't Wijfje de vervolgingh van 't Mannetje nalatende, ſteekt haar bek in 't water, en reinight haar met het veelvoudigh roeren van de ſtart. Sy leggen eenmaal 's jaars in 't begin van de Lente. Om dat deſe veel en ſchoone jonghen voortbrengen, wordenſe Pallipaides, en Polypaides genoemt. *Ariſtoteles* noemtſe Eutecnous. Sy leggen op haar derde jaar, groote langagtige eyren met harde ſchalen.

Stem:

Sy ſwemmen wel. De wilde vliegen ſnel, de tamme om de ſwaarte van haar lichaam traagh. *Ariſtoteles* ſeit datſe diep in Zee vliegen, en *Heſiodus* noemtſe Kyknous Aerſipotas.

Wat haar ſangh angaat, daar in zijn de Schryvers niet eens, *Pauſanias* ſeit dat hy ſinght, en met hem gevoelen *Socrates* by *Plato* *Ariſtoteles*, *Cicero* uit de *Wijſgeeren*. Uit de dichters *Kallimachus*, *Æſchylus*, *Thocritus*, *Antipater*, *Euripides*, *Lucretius*, *Virgilius*, *Seneca*, *Ovidius*, en *Martialis*. By *Oppianus* werd geleſen dat hy vroegh voor 't opgaan van de Son, als in een ledighe lught, die op die tijd bequamer om te horen is, en an de Zeeſtranden, indien het onweer dat niet belet, ſinght: En dat dat hy in ſijn ouderdom, als hy de doot genaakt (doch ſwakker) ſijn ſangh niet vergeet.

Pauſanias Ariſt: H: A: l. 9. cap. 12. Cicer. l. 3. de Orat: Ovid. l. 5. Triſt: Eleg: 1. Seneca in Hipolit. Martialis in Xenys. Oppianus in Exeutic. cit. Ald: Lucian: in Electro: Pl: H: N: l. 10. c. 23. Myndius Hpud: Athen. l. 9. Scalig: Exercit. 232.

vergeet. Dat ſy den Weſten wind om te ſingen waarnemen, om van niemand bekent te werden, wanneer ſy verſekert zijn van haar noodlot. Ghy ſult dit by *Lucianus*, *Plinius*, *Alexander Myndus* en *Scaliger* een verdichtſel bevinden. *Ælianus* twyfelt, en ſchijnt nu dees, nu die toe te ſtemmen. Of hy ſijn doot beſinght, dat men ſeit dat *Braſſavolus* ook anghemerkt heeft, weet ik niet. Van de Oliphant word het ſeker geſeit. Datſe ſingen is ongetwijfelt. *Pendaſius* heeftſe horen ſingen in 't Meer van Mantua. Omtrent London inde Teems ontfangen ſy de Scheepvarende met een vrolijk gheſangh. *Aldrovaudus* heeft angemerkt datſe enigen ſangh op de wijs van klagten, t'allen tijde van haar geven. Hier toe ſchijnt die dobbele buigingh, die eerſt inde koker van het borſt-been inſchiet, en daar na met een andere ombuigingh op de vork ruſtende, inde longen valt, gemaakt te zijn, op dat de ſtem, in die hoek van de gebogen logtader, weerom ſtuitende, met een grooter klank ſoude uitbarſten, en gelijk als door de ruſt van die verblijving, in die omdray, verfriſt zijnde, in voortgaan meerder kragt krijghen.

Plin.H:N: l.10. c.23. Myndus apud Athen: l.9. Scaliger Exercir. 252.

Ælian: A: H: l.12. c. 30. l.11. c. 1. Idem Variar. l.4.

Vlught.

Sy betonen haar verſtand, voornamentlijk inde vlugt. Sy ſetten voort op de wijs van de Lyburniſe ſchuins met een ſpits, om de loght alſo beter te breken, dan of ſy recht voort gingen. Van achteren het ſpits ſich allenſkens verbredende word dat den grootſten hoop gegeven. Sy leggen haar halſen op de voorſte, en de leiders dragen de vermoeide op den rugh.

Ouderdom. Ariſt: l.9. H:A.c.1.

'tGeen van haar ouderdom by *Ælianus* geleſen werd datſe tweehondert jaren ſouden leven, is ongelooflijk.

Ælian: H: A: l.14. c. 13. Statius. Homerus.

Sy hebben ſomtijds onder elkander ſulken ſtrijd, dat de een den andere op-eet, oft gelijk *Ælianus* ſeit, ombrenght, en ſy ſparen nocht eyren, nocht jonghen. Sy vreſen voor den Arent: maar angetaſt zijnde, weeren ſy haar dapper. Sy komen ook niet wel metten blixem, ſlangen, en draken over een. Datſe geſien zijn van de Scherlink te ſterven is niet vremt, wijl de Verkens ſelf daar van omkomen.

Voorduidingh.

Gy ſult regen verwagten, wanneer ſy het water met dauw beſproeyen, maar indien ſy haar ſchouders diep onder dompelen, ſchoon weder. By de Switſers vreeſt men voor grote koude als ſy inde Winter in eenigh Meer geſien werden.

Haar gebruik is by de oude inde ſpijſe gepreſen. *Alexandrinus* teltſe onder de heerlijke Vogels, en wierden den *Wyſgerende* Gaſten voorgheſet; zijn noit minder als de Ganſen geacht geweeſt, gelijk uit *Plutarchus* kan geoordeelt werden. De jonghe Schrijvers beſchuldigen haar van hard, en ſwart vleeſch, om dat haar moghelijk niet als oud' bejaarde toe komen. Nochtans de Vorſten van Moſcovien wanneer ſy vleeſch eeten ſetten deſe de Gaſten voor. Inde Genees-konſt, maakt het vet het angheſight helder, en beneemt de rimpels. De eyren worden tot het wilt vuur gebruikt; het vel word gelooft an de maag gehangen, door een byſondere kraght de kokingh te bevorderen.

Plutarch. l.1. de eſu carnis.

Herberſt. in Moſcovit. Legat. Scæna Hammo.

II. HOOFT-STUK.

Van de Gans.

I. LID.

Van de tamme Gans.

Plin:H: N: l.10. c.22.

DE Gans in 't Latijn Anſer, en ergens by *Plinius* Ganza, by de oude Grieken Chein, en China by de huidendaagſe genoemt, is een Vogel ſo bekent, dat hy geen beſchrijving van node heeft. Hy word in wilde en tamme verdeelt, van welke die by *Ariſtoteles* de kleinſte is. Dat hy niet veelverwig is word van *Columella* valſchlijk verhaalt. Wijl by ons de bonte, de witte in veelheid overtreffen.. In 't Rijk van Senega, zijnſe veelverwig. In Nova Spanje hebben ſy een roden kop, en zijn witter als de Swanen. Daar zijn'er geſien met twee hoofden, en ſo veel tongen, eenen hals, en vier beenen, van welke het eene paar de plaats der vleugels, en het ander de plaats omtrent den aars beſaten. De twee vleugels wierden omtrent den hals uitgebreid. Daar is noch een ander van *Albertus* verhaalt, met een dobbelen hals, vier beenen en ſo veel vleugels, en eenen rug, ſo dat het twe vogels ſchenen die malkander droegen. Daar vallen onder haar om haar vogtigheid, en bottigheid, veel wanſchapſels. Indien ghy haar innerlijke deelen beſiet. De kloten worden onder 't middelrif an de lendenen gehegt. Twe vaten uit het onderſte deel van beide voortkomende, en neerwaarts recht langs de lendenen ſchietende, komen omtrent het heilige been te ſamen, en maken een ronden doorgank, die in veel ronden omgebogen werd, en welkers opperdeel geheel vleeſig, en 't onderſte kraakbeenig is. Gy ſult niet qualijk oordelen, dat haar het uitterſte gedeelte 't welk inde verſamelingh opgeheven werd, in plaats van een teellid gegeven is.

Ariſt: H: A:

Plaats.

Haar plaats is by na over al, uitghenomen dat deel van Arabien dat tegen 't Zuiden leit. In 't land van Belois, dat by na ſonder water is, zijnſe met grote kudden, en ſy maken daar groot geld van de vederen Van haar voedſel wil ik niet ſegghen. Sy eten de jonghe ſpruiten van de bomen, en al 't kruid van de groene hoven, de groene Wijngaards bladeren, Klaver, Fenugriek Latouw, en andere meer.

Teelingh.

Wat angaat haar teeling Sy verſamelen in 't water, en niet op 't land, na de verſamelingh vervullen ſy haar met water. Eertijds wierden de Mannetjes elk dry Wijfjes toegevoegt, nu ſes. Haar tijd van toelaten is de bequaamſt inde Winter. De jonghe legghen ook ſonder verſameling, maar onvruchtbare eyren. Die niet verſamelen, indien ſy ſonder

Varro de re ruſt l. 8. c.3. Ariſt: H: A. l.6. c.2.

't ſelve

Columel de R: R: l. 8. c. 13. Ariſt: H: A: l. 5. c. 33. l. 6. c. 2. l. 2. c. 1. Plin: H: N: l. 10. c. 52.

't ſelve leggen, legghen wel meer, maar onvrughtbare, kleinder en die min angenaam van ſmaak zijn, als de vrughtbare eyren. In't ghetal van haar jonghen en eyren verſchillen de Schryvers. *Columella* ſeit datſe drymaal leggen, als ſy geen jonghen kippen. *Plinius* ſeit tweemaal, indien de Hinnen haar eerſte vrught uitbroeyen. Het meeſt leggenſe ſeſthien, en 't minſt ſeven eyren: Indien ymand haar eyren ontneemt, broeyenſe datſe barſten. Sy legghen de eerſtemaal vijf, daar na vier, en ten leſten dry eyren. *Quintilius* ſeid datſe tot twaalfmaal en hoger komen. Sommige onder de nieuwe ſeggen datſe tot hondert opklimmen. *Carolus Stephanus* ſeit dat ſy'er twaalf leggen ſoſe niet broeyen. De tijd van leggen is by ſommighe van den eerſten Maart tot de Sonne ſtilſtand, indien ſy in de Winter verſamelt hebben. *Plinius* ſeit datſe na de Sonne ſtilſtand, omtrent veertigh daghen leggen. Als het legghen nadert, worden de eyren mette vinger ghevoelt, wijl ſy in 't voorſte van de teeldelen haar plaats hebben. Het broeyen wort alleen vande Wijfjes volbraght, en ſy wijkter niet af voor datſe de jonghen ghekipt heeft; Dit word alderbeſt ghedaan van den eerſten Maart totte Sonne ſtilſtand na 't gevoelen van *Palladius*; van 't begin van November, tot het leſt van December, naar 't ghevoelen van de nieuwe. De jongen werden in de tijd van dertigh daghen gekipt, en binnen vijf en-twintigh, indien de dagen warmer zijn.

Ariſt: H: A: l. 6. c. 6. Plin: H: N: l. 10, c. 59.

Indien ghy haar ſtem anmerkt, die word vande Grieken Papazein en Platagizein, genoemt. *Aratus* gebruikt het bywoord Klanggedon, de Latynen ſegghen Gratitare, Gignire, Strepore, Clangere, en wy ſegghen Gagelen.

Vlught. De tamme vliegen ſelden, maar zijn ſterk op de benen: 't Is wonder ſeit *Plinius* in deſe vogel datſe van de Morini tot Rome te voet komen. De vermoeide ſteunen op de eerſte, en alſo ſtuwen haar de andere door een natuurlijke drangh voort.

Siekten. Van haar ſiekten valt weinigh voor; alleen van de voetgangers worden ſy van een dollen hond gebeten zijnde, niet dul, indien wy *Niphus* geloven. Hy krijght de ſnot en luiſen, die verdrijft hy met pimpernel, die inde velden waſt; deſe met veel waſſen en door 't ghebruik van 't kruid Sideritis. Haar jonghen is de brandnetel doodlijk, en niet minder de begeerlijkheid, nu door al te grooten ſatheid, nu door haar eigen kragt, wanneerſe de wortels gevat hebbende, en die trachtende uit te rukken, haar ſelven eer den als aftrekken. De oneenigheid metten Arend word ſelfs mette doot niet gheëindight, want haar vederen onder een ghemenght ſtrijden t' ſamen, en de Ganſe-vederen worden van de Arents-vederen verteert.

Plin: H: N: l. 10. c. 59.

Ouderdom. Hy leeſt tot ſeſtigh jaren, indien wy *Albertus* gheloven. *Cardanus* zoud het niet ghelooft hebben, indien hy niet gheſien hadde dat een Diſtel-vink derthien jaren in de koy gehouden was, en dat het vleeſch vande wilde Gans ſo hard was dattet in dry dagen niet konde gaar werden.

Ælian: A: H: l. 5. cap. 25.

Verſtand. *Scaliger* ſchrijft datſe de Laurier bladeren ook in den grootſten honger niet eten, en de Rododaphnes ook niet, gedwongen zijnde: Datſe de menſchen van verre rieken, en met het wilde Swijn in gehoor niet minder zijn, en dat hy geſien heeft dat een Gans een valk vermeeſterde. Dat hy wakker is bewijſt ſijn zorgh, in 't beſchermen van 't Capitolium, wijl op die tijd door 't ſwijghen van de honden het ſtuk verraden was. En 't gerught van ſijn liefde te Argis door de angename ſchoonheit van een jonghen met namen *Olenus*, en van *Glauces* die voor de Konink *Ptolomeus* op de Cythar ſpeelde, welke ook op die ſelve tijd een Ram gelooft wierd te beminnen, bewijſt ſijn verſtand. Men ſoud ook konnen oordelen datſe verſtand van wijſheid hadden: alſoo ſeit men datter een gheduerigh den *Wyſgeer Lacys* anhingh, die noit 't zy op ſtraat, inde badſtoof, 't zy by nacht oft by daagh van hem gingh. Dat hy altijd gagelt noemt *Virgilius* onanghenaam. Indien ſy, wanneerſe uitgaan om te weyden veel gheraas maken, ſeit men dat het onweer beduid.

Theoph: de Signis Tempeſt.

Gebruik. Sy waren eertijds in de ſpijſe ſeer geacht: Op de tafel der Egiptiſe Koninghen wiert hy alleen mettet Kalf op-ghediſcht. *Alexander Severus* had hem alleen inde vierdaghen op tafel. Van *Hannibal* wierd hy boven de Hinnen van *Numida* gheſtelt. Indien ghy ſijn lever beſiet, de Romeinen, ſeit *Plinius*, hielden die van de ſelve waarde, In de ghemeſte is ſy heel groot, en uitgenomen ſweltſe ook ſeer in ſoete Melk: En het is niet ſonder reden in verſchil wie eerſt ſoo grooten goed ghevonden heeft. Of *Scipio Metellus* de Borgermeeſter, oft *M. Soſtius* die op die ſelve tijd een Rooms Ridder was. Op huiden is de ghemeſte Gans in Vrankrijk niet minder gheacht, als eertijds te Romen de Barbeel, en Snoek. Hy is over al by de Joden onder de lekkerny gherekent, en ſy zijn jongh en inde Winter niet quaad in de ſpijſe. Het vleeſch van de andere is vol quade gyl, en ſwaar om verteren: Nochtans wordenſe malſcher als menſe dry daghen an den hals ophanght met een ſware ſteen an de voeten. De Noordſe ingeſouten, en inde wind gedrooght, en dan gekookt, worden na des Somers Sonne ſtilſtand ghegheten. *Meſſalinus Cotta* ('t welk blijkt) de Soon van *Meſſala* den Redenaar, heeft ghevonden het plat van de voeten te braden, en mette kammen van de Hanen in Schotels toe te maken.

Plin: H. N. l. 13. c. 27.

Wat de Genees-konſt angaat, de vederen van den buik geſtoten en opgeſtroyt beletten het bloeden: De tong is ſonderling goet totte gebreken van de blaas, en het ontlopen vande pis. Het bloed word met voordeel onder het tegengif vermenght: de gal is goed voor de blauw geſlagene ogen als ſy daar na met Hyſſop en Honig beſtreken werden. Beſie van het gebruik van ſijn vet veel in *Aldrovandus*. In Bohemen bereiden ſy dat voor de Kraamvrouwen met boter tot ſpijſe. Het is een voornaam Genees-middel tegen 't water dat in de oyren gelopen is. Met poeyer van onſe Inlandſe Irias vermengt, en in een Noteſchelp op den Navel geleit, loſt de jonge kinderen den buik. Het deel van Syrien Comagena genoemt, heeft iets anders gevonden. Haar vet in een koperen vat, met Kaneel en veel Sneeuws bedekt tot het gebruik van dat vermaarde Genees-middel, Comagene by die volkeren ghenoemt. *Dioſcorides* heeft van 't Comagenes geen gewagh gemaakt: Van 't gebruik der vederen heeft *Plinius* aldus ghesproken: de twede Accys beſtaat in de vederen van de witte; ſy werden op ſommighe plaatſen tweemaal in 't jaar geplukt, en worden weder bekleet. De ſaghtſte veder is, die het lijf naaſt is, en de voornaamſte die van Hoogh-duitſland. Haar prijs was voor ider pont vijf Denarien: En hier van quamen dikmaal de klagten van de Overſten der hulpelingen, die haar geheele benden op deſe vogel-jaght van haar wagten uitſonden; en die overdaat is ſo ver gekomen, dat ſonder dit werktuigh, de halſen der Mannen niet duren konnen.

Schwenkfeld in Theriotroph. Sileſ.

II. LID.

Vande wilde Gans in 't algemeen, van Vulpanſer, oft Voſgans en de vogel Bornicla.

DAar zijn veel geſlaghten van de wilde Gans, *Plinius* heeft de Chenolopex, uit welke de Brittons de heerlijkſte ſpijs maken, niet ghekent, en hy noemtſe Cheneros. By *Albertus* zijn aſgrauwe die om haar lugtigheid hoger vlieghen, en Hagel-ganſen, oft om haar witheid Sneeuw-ganſen, die behalven haar vijf uitterſte ſlagpennen wit zijn. 's Somers wordenſe nergens geſien, met het anſtaan van de Winter vervliegen ſy met ſcholen hoog door de lught. Boom-ganſen die gelooft werden van de bomen voort te komen, die het hooft gelijk de Pauw, maar ſonder kuif hebben. *Schwenkfeld* ſchrijft, datſe in de hollen van de bomen, in de neſten van de Krayen en Oyvaars, derthien oft veerthien geele eyren leggen. By *Oppianus* worden Linurgi en Cenebritæ gevonden. *Geſnerus* gedenkt de Stargans, die de Italianen Cicco oft Oca, en Sterna noemen, die de grootte tuſſen een Gans en Endvogel heeft; die light, met een geſpikkelde borſt is, en een aſchgrauwe rugh en vleugels heeft. *Scaliger* ſeit datter in de groote Zee van Braſil ſwarte Zee-Ganſen zijn, die nimmer vliegen. Vande Baſſano oft Schotſe is boven gheſproken. Mette beſchryvingh ſullen wy ons niet ophouden: de kop is meer de End als Gans ghelijk, beide de kaakbeenderen zijn binnewaarts in plaats van tanden ſaagaghtigh: Het gehemelte is met eenighe kerven als een vyl ruw en ſcherp; De vlieſen die de voeten t'ſaamvoegen, zijn an 't eind als een ſaagh getant.

Swenkfeld in Aviar. Sileſ.

Plaats.

Haar plaats is meeſt omtrent de Poelen. In Ethiopien zijnſe met ſulke groote kudden, datſe met haar bek, en drek alles verwoeſten. In de Noordſe landen, omtrent de broeytijd, wanneerſe uitte Zuiderdeelen overkomen, wordenſe overvloedigh gheſien in 't begin van April. Sy komen in de tijd van haar overvlught veel in Holland, Henegouw, en Artois. In de maand December beſoekenſe Nova Spanje: In Indie werden heel ſchone ghevonden. Haar ghehele lijf behalven de borſt en buik is ſwart: de ogen heeft een ringh als Koral belopen; uitte kleine ooghoek ſpruit een ſtreep van de ſelve verw en ſelfſtandigheid, en ſtrekt ſich naar den hals, van daar worden ſes oft ſeven takjes wederzijds tot het midden van den hals afdalende, verdeelt,

Carol. Steph. de R. R. l. 1. cap. 15.

Teelingh.

Sy beginnen te teelen na des winters Sonne ſtilſtand; in 't begin der lente leggen ſy ten hoogſten ſesthien eyren. Sy worden onvrughtbaar als ſy tam werden.

Vlught.

Sy zijn vervlieghende vogels: Als ſy ſullen weghvliegen, geven ſy haar met groot gheroep heel om-hoogh, mogelijk op dat niemand vande hare ſoude achter blijven. Sy kieſen het Zuiden als haar het Noorden voortdrijft, en weder dat als haar den Zuiden wind afdrijft, en houden niet op, ten zy haar den honger dringht. Sy houden haar orde gelijk de Kranen met ſtilſwijgen; en roepen niet, ten zy de orde geſcheurt werd, beſie wat wy vande tamme uit *Plinius* geſeit hebben. *Oppianus* ſeit datſe van geen leiders, en als ſy ſlapen van geen wachters ontbloot zijn. Als ſy over den bergh Taurus vliegen, draghen ſy uit vrees van de Arenden een ſteentje in den bek, om haar ghegagel te beletten. *Plutarchus* heeft dat de Ciliciſe toegeëigent, maar dat het de wilde toegeſchreven werd, leſen wy by *Ælianus* en *Marcellinus*. Sy komen trager by als de Kranen. *Geſnerus* heeft ſomtijds op den ſeſten van October veel ſcholen ſien vervliegen, die van 't Ooſte naar Vrankrijk, en met dryhoekige ſcholen naar 't Zuiden vlogen.

Author de Natura rer.

Oppian. Exeutic. l. 2. c. Aldrov.

Ariſt: H: A: l. 5. cap. 29.

Gebruik.

Wat haar ghebruik angaat, haar vleeſch is om de oeffeningh minder van quaden gyl: Rauw riekt het heel ſoet. De ghebrade tonghen zijn goed in ſpijſe voor de graveelige.

II. LID.

Vande Voſgans en de vogel Bernikla.

TOt de wilde Ganſen moet de Voſgans, de Capricalca, en Branta betrokken werden.

Tab. 49

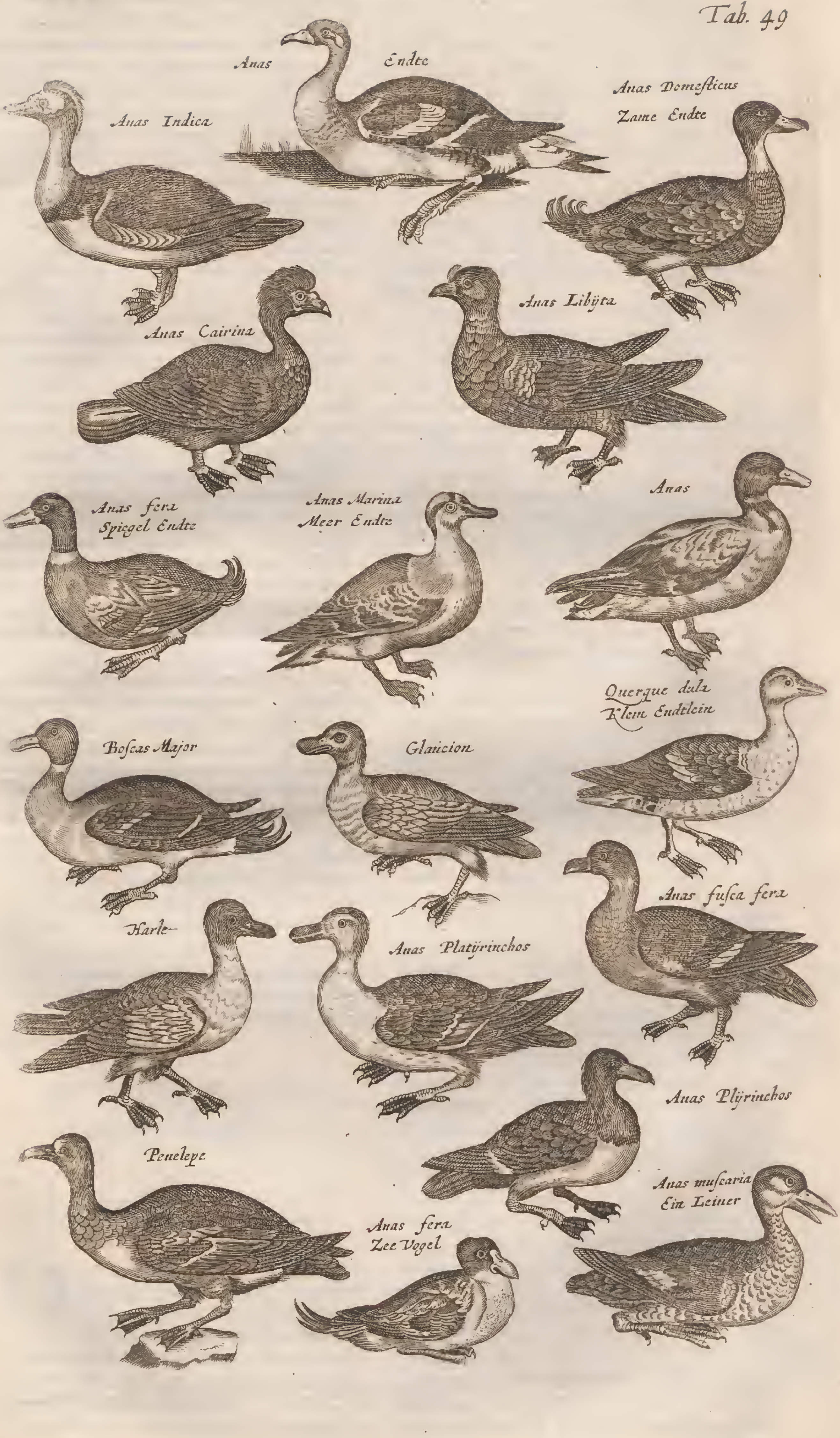
Anas
Endte
Anas Indica
Anas Domeſticus
Zame Endte
Anas Cairina
Anas Libÿta
Anas fera
Spiegel Endte
Anas Marina
Meer Endte
Anas
Querque dula
Klein Endtlein
Boſcas Major
Glaucion
Anas fuſca fera
Harle-
Anas Platÿrinchos
Anas Plÿrinchos
Penelope
Anas muſcaria
Ein Leiner
Anas fera
Zee Vogel

De Voſgans oft Chenalopex by ſommige genoemt, is een watervogel roſch van borſt, die inde Konijns-holen, ſomtijds in de gaten van de klippen neſtelt, welken de Engelſe Bergand noemen. *Geſnerus* heeft in bedenking gelaten of de Chenalopex niet de Stargans is. *Aldrovandus* weet niet ſekers voort te brengen; Hy wort onder de platvoeten, die omtrent de wateren verkeren, van *Ariſtoteles* getelt. Hy leit ſomtijds wind-eyren: in 't beſchermen van ſijn jongen gebruikt hy de ſelve liſt als de Patrijs, en beſchermt ſich van 't ongeval van den Arent, Kat, en andere vyanden. Boven hebben wy uit *Plinius* geſcit, dat hy eertijds by de Engelſe voor een lekkerny gehouden is.

Vande Capricalca komt voor, dat hy wat groter als de Raven is, en voor lekkerny gehouden werd. Dat hy met dwarſe bruine ſtrepen over den hals, borſt en buik onderſcheiden is, en geen ſtart heeft. Hy word Branta, oft Bernicla, en Bernicha, by de Schotten Klakguſe, by de Francen Krauant en Oye Nonnette: by *Iſidorus* Barliata, by *Albertus* Barbates, en van de Hollanders Rotgans ghenoemt. *Bellonius* meent dat het de Chenalopex van de oude is. Hy is kleinder als de wilde Gans, en ghelijkt het toeſtelſel van de Moniken, die haar witte kleed met een ſwarte over-dekken. De vleugels zijn lootverwigh, met een korten ſwarten ſtart. Hy vlieght als de wilde Ganſen en roept, hy is veel by de Poelen, en berooft de geſaide landen. Van haar oorſpronk is onder de gheleerde veel verſchil. Sommighe willen datſe verſamelen. Andere datſe uit het verrotte overblijfſel der bomen, Andere datſe uit de verrotte Appelen van een boom in 't Eyland Pomonia waſſende; andere uit een vrught, eenighe t' ſaamgherolde bladeren ghelijk, voortkomen, welke ter bequamer tijdt in 't water vallende begint te herleven. *Iſidorus*, *Alexander ab Alexandro*, *Olaus Magnus*, *Hector Boetius*, *Scaliger*, *Mejerus*, *Geſnerus* en andere, ſtemmen het ghemeen ghevoelen toe. De Hollanders beveſtighen uit het eighen gheſight bevonden te hebben, dat de Rotgans in Groenland broeit, en ſijn jongen opvoet.

III. HOOFT-STUK.

Vande Endvogel.

I. LID.

Vande Endvogel in 't algemeen.

De Endvogel, in 't Latyn Anas, by de oude Grieken Neſſa, oft Netta, by de nieuwe Chena, oft Papitza, oft Pappos ghenoemt, is een vogel by ons gheheel bekent: Hy heeft een breden rugh en bek, de voeten met kraakbenighe vellen t' ſaamgevoeght en breed, korte dikke ſchenkels, en achterwaarts gheboghen om in 't ſwemmen het water te heftiger wegh te dryven. Hy heeft een breden krop; hy heeft de tongh veel-tijdt binnewaarts, an weer-zijden met eenighe ruwe ſcherpe puntjes ghetant, en als een pluim-gekerft. De ſpieren omtrent het boven-lijf afgheſcheiden, de binnenſte wit: Indien de bovenſte blauwagtigh zijn, 't welk ſchijnt door de koude te geſchieden, oordelen de boeren by de Switſers datter een goede Somer volgen ſal.

Plaats.

Sy verkeren de meeſte tijd in 't water, ſo om door die koude haar angeboorne gematigtheid, die heet is, te verkoelen, als om voedſel, dat met haar aart over-een-komt, te ſoeken.

Spijs.

Sy leven mette wortel van waterkruiden, en 't ſaat, Wormen en kult van de water dieren, voornamentlijk etenſe graagh waterkroos, 't welk *Creſcentienſis* Ende-kroos en andere Bolle-kroos genoemt hebben. Daar zijner die willen datſe kleine viſch en ſlijk eten, nocht haar van vergif onthouden, gelijk *Scaliger* gelooft.

Scalig In Theoph. de cauſis Plantar.

Teelingh.

Wat angaat haar teelingh, ſy zijn, ſeit de ſchryver van de natuur der dingen, ſo geil, dat veel Mannetjes een Wijfje met haar beurtigh verſamelen om hals helpen. Sy paren inde Maart en April. Sy leggen an de waterkant, en vogte plaatſen. De gekipte jongen door een verborgen aart ſoeken terſtond het water: En ſo haaſt ſy uitten dop zijn, zijnſe ſo wakker, datſe ſchoon de Moer quam te ſterven, ſonder voeſter konnen leven. Boven alle is te verwonderen alsſe van een Hin uitgebroeit zijn, dat die haar in 't eerſt niet kent, en daar na haar onſeker gebroedſel by een roept, en ten laatſten haar met klaghten bekommert toont omtrent de waterkant voor haar ſwemmende jongen die haar aart volgen.

Pl: H: N: l. 10. c. 55.

Stem:

De beſchryver van de Nachtegaal drukt haar ſtem uit door Tetrinire, wy ſeggen quaken, en *Scaliger* noemtſe ook klagers. De ſtem van de Wijfjes is grover en luider, van de Mannetjes flauwer.

Gangh.

Sy gaan langſaam om de kortheid van haar benen, en zijn bequamer tot ſwemmen.

Verſtand.

Ælian: H: A: l. 5. cap. 33.

Haar verſtand is by na mette Ganſen gemeen; hoe ſy de ſlagen van den Arent ontſnappen beſchrijft *Ælianus*. Als deſe op haar anvliegen duiken ſy onder, en onder 't water doorſwemmende, komen ſy an een ander plaats op. Als ſy haar veel in 't water dompelen, en haar vederen en vleugels pluiſen, ſeggen *Theophraſtus*, *Ælianus*. en *Plinius* datſe wind voorduiden. *Columella* en *Vegetius* hebben gelooft dat de buik en darmpijn van de Koeyen en Oſſen geneſen wierd, door 't geſicht van de ſwemmende Enden, en dat de ſelve met grooter voordeel, de Paarden en Muilen met haar geſicht geneſen.

Theoph: de Signes Ventor: Æl: H: A: l: 7. c. 7. Pl: H: N: l 18. c. 25. Columel. de R. R. l. 6. c. 7.

Gebruik

Plutarch. in Catone.

Haar gebruik in de ſpijſe is bekent. *Cato* de Keurmeeſter, na 't getuigenis van *Plutarchus* ghebood de ſelve de ſieken voor te ſetten. Datſe hard van vleeſch, en ſwaar om te verteren zijn, nocht goed ſap hebben, is by

Hippocrates, *Galenus*, en andere is te leſen. Andere ſtellenſe boven het Ganſe vleeſch. *Alexander Benedictus* heeftſe inde Peſt verboden, *Fracaſtorius* ook den genen die de pokken hebben. *Martialis* prijſt den hals en borſt, het ander laat hy voor de Kok.

Gell: Noct. Atticar. l.17. c.16. Sijn ghebruik inde Genees-konſt hebben wy boven ook angeroert. *Methridates* de Konink van Pontus, plaght haar bloed altijd te mengen inde Genees-middelen die teghen 't vergif bereit wierden. Nochtans hy ſelf onder 't gebruik van ſodanighe genees-middelen, onthielt ſich van de darmen, als van laghen der Gaſtmalen. 't Selve bloed ſtelpt het bloeden van de herſenen. Het vet van achter ingheſpeuit gheneeſt de darmpijn, en word by *Myrepſus* in een plaaſter teghen de zyde-pijn vermenght. *Villanovanus* ſchrijft dat den drek op vergiftige beten geleit, goed is. De Chinenſers voedenſe in ſo groten getal, datſe dikmaal XXM. te boven gaan, deſe gebruikenſe om het ſchadelijk onkruid uit de Rijs te plukken. 't Geen *Campofulgoſus* van den Endvogel met derthien jonghen, die inde maand December op Nicolaus dach in Vrankrijk omtrent de ſtad Redon, ten tijde van de Mis inde Kerk quam, het Auter omgingh, en een jongh daar liet, niet wetende waar ſy haar na toe begaf, beſchrijft, dat willen wy den Schrijver ſelf laten oordelen, of het te geloven is.

II. LID.

Van de tamme Endvogel, Indiſe, Lybiſe, en Cairoſe.

De tamme Endvogel by de Latijnen Anas domeſtica, by de Grieken Nepta Oicuros, by *Aratus* Matoidios ghenoemt, werd ſomtijds wit, ſomtijds aſgrauw, en dikmaal uit beide verwen bont ghevonden. Het onderſcheit tuſſchen 't Mannetje, en Wijfje is, dat hy vederen op de ſtiet heeft die teghen 't hooft opgerecht ſtaan. Dat hy ſulken groten ſcherpen geluit geeft, en 't hooft ſo lang onder water houd dat is hy an de lughtader ſchuldig: Daar die inde longen verdeelt werd heeftſe een harde, en holle blaas, welke daarſe haar grootſt vertoont, naar de regter zyd helt. Men ſeit dat de tamme ſomtijds, als voorboden van de Peſt, oft Hongers-nóod haar tamheid vergetende, mette hoenderen, Ganſen, en Pauwen de Boſſchen kieſen.

Van de Indiſe Endvogel zijn dry beſchrijvingen. Het hooft van de eerſte, 't welk met vederen beſet is, en die op den top een witte veder-kuif draagt, die over de heele lenghte van den hals hangt, en dien hy als hy gram is, opreght, is geheel bloedrood; de geheelen hals is weeragtig vleeſch, met kerven onderſcheiden, de bek is geheel blauw; den hals daarſe an 't lijf ghevoeght word, is met een ſwarte vederen-kring, met eenige witte ſtippelen, onder ſmalder en boven breder ghevlekt, verciert: de uitterſte vleugels, en de ſtart blinken van groenheid, ghelijk inde Spaanſe vlieghen. Het Wijfje is ſo niet gheſprenkelt, maar anders 't Mannetje ghelijk. Het hooft van d'ander was wit, de bek, de ſchenkels, ſtart, en de langſte pennen van de vleugels waren ſwart, den boven-hals had een ſmalle ſwarte kringh omvanghen. Inde derde was niet ſonderlings, uitgenomen een rode ronde knobbel, welke op 't achterſte van den bek, en op de ſchenkels ſtaat, dat heeft hy mette Zee-Endvogel van Rondelet gemeen, welkers bek, en ſchenkels rood zijn, ghelijk een wilde Boſch-Roos, het hooft is ſwart niet ſonder groene plekken.

NB. Beſie ook Mantiſſa van de Indiſe Endvogels. No. 10.

De Lybiſe gelijk hy van *Bellonius* beſchreven werd, is van grootte middelbaar tuſſchen een Gans, en End, hy heeft een korten breden bek, an't einde krom, op 't hooft tuſſen beide de neuſgaten een knobbel ſo rood als een kars, de hooft-ſlapen zijn kaal, welkers huid een rood leer gelijkt; het teel-lid is rood als bloed, en ſo groot dattet de dikte van een, en de lenghte van vier oft vijf vingeren uitmaakt. Sijn ſtem is gebroken als of hy quade longhen hadde. Die *Aldrovandus* beſchrijft, had een getanden bek, was ſwart over 't gheheele lijf, alleen an de borſt een weinigh wit. *Scaliger* noemt hem een Indiſe, en ſeit dat hy geen geluit geeft, en dat de eyren die eenverwigh, bruin, en by na rond zijn, ſo ghy haar in de Son beſiet, boven op, de ſelve ſwartheid vertonen, die in den bek is. Indien ghy twee van de onſe met een Mannetje alleen voegt legghen ſy veel eyren, maar de jonghen die daar uitkomen ſullen geen vrught voortbrenghen, indien wy *Auguſtinus Gallus* geloven.

De Cairoſe Endvogel, daar van heeft *Aldrovandus* het Mannetje en Wijfje beſchreven. Het Mannetje dat groter als 't wijfje is, heeft een bek daar hy an 't hooft gevoeght werd, heel dik en knobbelagtig, in een ſcherpen krommen haak eindigende, en by na heel ſwart, maar an 't einde roodagtig; het hooft is ſwart en gekuift; de krop is onder den bek met witte ſtippelen geſprenkkelt; het heele lijf is by na ſwart; de ſchenkels zijn kort maar ſterk. De bek van 't Wijfje was minder knobbelagtig, en daarſe mettet hooft gevoeght werd, met een ſtreep, ten deel wit, ten deel rood, maar breed genoech getekent. Die plek welk, inden bek van 't Mannetje rood is, was aſgrauw, met een weinigh rood vermengt.

III. LID.

Van de wilde Endvogels in't algemeen en in 't byſonder.

Daar zijn verſcheiden ghedaanten van wilde Endvoghels, want op dat ik nu Martyr de ut Oceani.

ſwijge

ſwijghe van de ghene daar wy van handelen ſullen, daar zijn'er in't Eyland St. Jan in America die heel wit zijn, met een roden kop. In Ancyra die een ſtem hebben als 't geluit van een hoorn, en ſo genegen totte vryheid, datſe dry jaren in't hok opgeſloten geweeſt zijnde, uitbreken indien' er ghelegentheid is. Maar alle de breedbekken hebben in't einde een hoornaghtige nagel, daarſe de ſpijs mede anvatten, en in plaats van tanden, ſcherpe kerven omtrent den bek; de vlieſen van de voeten zijn an 't uitterſte ghetant.

Plaats. Olaus Magnus Sopt l, 19. c. 6. Ghy ſult haar over al ſien. Inde Noordſe landen ſo overvloedig, datſe by na alle wateren ſchijnen te bedekken: voornamentlijk in die, welke een warmen damp van de onderaardſe aderen ontfanghen, welke ſy met krings-wijſe en ſchuinſe ſwemmingh tragten open te houden; indien ſy door de hevigheid der koude overwonnen werden, kieſen ſy de ruime Zee. Sommighe gheloven datſe vervliegen, en omtrent de Rivier Xanthus, mette Ravens vechten. Ik houd voor waarſchijnlijker datſe inde Winter oft op d' oevers van de Rivieren, oft de dijkken van de Viſſeryen, oft inde heeſters van de poelen haar verbergen, oft haar inde naaſte boſſchen, en thuinen begeven. Sy werden op alle tijden ergens geſien. Die in't Zurichſe Meer verkeren, vlieghen dikmaal na de nabuerige Rivier Silus over, om datſe daar minder van de Voſſen en Wolven beſchadight werden.

Voorduidingh. Indien gy haar met hopen ſiet vliegen, hoewel by ſchoon weder, ſo verwagt regen, ſo ſy haar vleugels op 't land uitwayen, ſo ſalder wind ontſtaan.

De voornaamſt onder haar zijn de Querquedula oft talingen, welke ook Roſcades en Phaſcades genoemt, en in grote en kleine verdeelt werden. De kleine zijn minder als de Endvogels, maar metten bek, voeten en 't vordere de ſelve gelijk, de krop is wit, met ſwarte ſtippelen getekent, de buik is wit, de vleugels groen-grauw, de voeten aſgrauw met ſwarte vellen. Datſe levend geplukt, en op den buik geleit de darm-pijn uittrekken, heeft ons d'ondervindingh geleert. Schwenkfelt in't Aviario Silef. Ghy ſult meer gedaanten by *Aldrovandus* vinden, uit welke inde Japonſe, de voorſte pennen omtrent het ſchouderblad, van een donkere roſe verw, met ſwarte half-Maan-wijſe ſpikkels getekent waren. De volgende waren ten deel wit ten deel groen. De langhſte van al waren met ſchoon blauw verciert.

Tot deſe behoort de Endvogel Circia, die omtrent Ausburgh Kernell genoemt is, en de gekuifde Querquedula oft Taling. De Circia is een weinigh groter als de Duiker, donker van lijf met een breden bek. Hy leeft met ſteentjes en ſaat van Water-Kruiden. De Kernel, heeft een bek van Indiſe verw, het hooft roſch, met witte ſpikkelen geſprenkelt, een ſwarten hooft-top, een witte krop, aſgrauwe vleugels, met twee witte dwarſe ſtrepen onderſcheiden; de borſt roſch, en de ſchenkels bruin. Het lijf van de ghekuifde, welke *Bellonius* Colymbus noemt, is rond, blinkende van groenheid, en het achterhooft is als van de Onocrotalus gekuift: de ogen helder blinkende als koper, onder welke omtrent de opſparring wederzyds een brede plek geſien werd. De ſchenkels zijn kort, de voeten breed, de borſt met het hooft, en hals zijn ſwart, en de buik lootverwig.

De groote Boſcades zijn in 't anſien aſchgrauw: Het Mannetje heeft inde hals blinkende vederen als de Pauw, uit groen en blauw t'ſaam geſet, een witten kring om den hals, en de vleugels zijn na den buik toe blinkende van verw. Sy zijn oft kleine die de kop groen hebben, den bek geelaghtigh, den buik uitten witte aſchgrauw, en verſcheiden geverwt, met rode ſchenkels, by *Ariſtophanes* mogelijk Periexoſmenai genoemt, oft grote, die merendeels met haar in verw overeen komen, Sertenten, om datſe metten bek de aard gravende de koſt ſoeken, ghenoemt. Sy eten Eikels, en Haver. Haar gelijkſlagtige van haar voedſel, Gras of Bieſenden ghenoemt, hebben een ſwarten bek en voeten, en op 't lijf lighter verw. Den welken *Bellonius* gelooft de Torquatus oft geringde, de Periexoſmene van *Ariſtophanus*, die hy ſeit tuſſen de Gans en Endvogel van middelbare grootte, van wijs als de Ganſen, maar minder van ſtem te zijn, en die uit de eyren van de Boeren ghevonden en onder een hin uitghebroeit is, dien verſekert hy dat de Zee-Exter van *Geſnerus* is, met platte roodaghtige voeten, meer achterwaarts ſtaande als in andere platvoeten, met een dunnen bek, meer inde breedte uitwijkende als inde lengte uitſchietende, en met vier rode ſneden van boven, en twee van onder inghegraven, en geel gheverwt.

IV. LID.

Van andere gedaanten van wilde Endvogels.

BEhalven de Boſcades zijn onder de geſlagten van de wilde Enden. De Glaucius, Anas Fuſca, Muſcaria, Platyrinchos, Fiſtularis, Caudacuta, Nigra, Herle, Tardone, Puffinus, en Penelope avis: van die gene daar *Aldrovandus* in't XIX. & XLV. Hooftſtuk van gedenkt, ſwijg ik.

Voor de Glaucius oft groen-grauwe welke *Atheneus* van de verw der ogen alſo ſeit genoemt te werden, en kleinder als de Endvoghel te zijn, dringht ons *Bellonius* de France Morillan op. Welkers bek an den rand ghelijk een ſaagh ghekerft is; den hals heeft een witte kring belopen; het hooft word tot den midden-hals met een hoog yſeraghtige verw verciert; de tongh heeft hy ſo vleeſig, datſe omtrent de wortel dubbel ſchijnt. Hy heeft geen gal, de Lever in twe quabben gheſcheiden

den, waar van d'eene op de maag, d'ander op de darmen leit. Hy leeft met ſaat van kruiden die anden oever waſſen, met ſlekken, en water-duiſent-benen, en andere. Sijn gelijkſlaghtige is die by de Francen un Tiers ghenoemt werd, van verw tuſſchen de Morillo, en Endvogel middelbaar.

De Fuſca word alſo van ſijn bruine verw genoemt, van haar middelbare grootte hebben hem ſommighe de middelbare genoemt. *Geſnerus* maakt hem de ſelve metten Roodhals, waar van hy ook den naam van Erytrocephalus heeft, en de Penelope van de oude, om dat hy rood en verſcheiden geverwt van hals is. Gy ſult dryerley beſchrijving van hem by *Aldrovandus* vinden. Het Wijfje heeft geen ſwart hooft, maar enige geele plekken.

De Muſcarius (die ſo ghenoemt werden om datſe muggen en vliegen vanghen) is van dryerley geſlagt. Het een dat het boven deel van den bek geel heeft, weerzyds geſaagde tanden, die vlieſagtig en buighſaam zijnde, uitpuilen. De verw is over 't geheele lijf verſcheiden: by de Switſers Muggrate, wy moghen ſeggen Muggen-eter, ghenoemt. Het ander is groot van lijf, ſchoon van verw, en word in't Meer Poda omtrent Conſtans ghеſien, en word Murente, en Moſſente, van het poel-ſlijk genoemt: Het derde word van de Miſcenenſers Pillente genoemt, met een langen ſaghten aſgrauwen bek. Hy vanght de ſwarte vliegen met ſijn liſtigen gang, en geeft 's nagts een klaaglijk geluit.

De Platyrinchi (oft Platbekken) worden in meer geſlagten verdeelt. Daar zijn'er die den bek op de wijs als een gebogen langen ſwarten ſchild hebben: En om dat hy in't vliegen groot geluit met ſijn vleugels maakt, dat by na een Laſarus klap gelijkt, wordenſe Schäll-Enten genaemt. *Geſnerus* doet'er by, dat ſommige, die by de Switſers Taſchenmaul genoemt zijn, het onder deel van den bek, ſo diep in't bovenſte ſchiet, dat het daar by na geheel ingeſloten werd, en dat de tanden wederzyds ſagt, buigſaam, regt, en heel langh zijn. Daar zijn'er welken de bek by na tweemaal ſo breed als in andere is: En dat inde ſwarte Zee, in't Wijfje, is ſy nu geelagtigh, nu met plekken onderſcheiden: Daar zijn ook platbekken met rode voeten, en andere met een ſwarten platten bek, welkers beſchrijvingen by *Aldrovandus* zijn. Tot de ſelve behoort de Clangula, welkers Mannetje, omtrent de oghen die ſchoon zijn, weerzyds een witte plek heeft, en een groot hooft uitten ſwarte groenagtig; het Wijfje is ſonder plek en groenheid. De Fuligula van de bruine verw alſo ghenoemt, wiens bek kort en breed is, worden de vleugels omtrent het einde met een witte ſtreep doorſneden. De Cirrata oft gekuifde, Vollente van ſijn lijvigheid genoemt, is ſo groot als een Hoen, wiens Mannetje een kuif op den hooft-top draagt, uit ſwarte vederen t'ſaam-geſet, omtrent welke, de vederen uitten ſwarte groen zijn.

De Fiſtularis oft fluiter, van ſijn fijne ſtem die als een fluit klinkt alſo ghenoemt, heeft een blauwen bek, omtrent de nagel eenighe ſtrepen als draden, den hals ſwart, en geſpikkelt: Den rug ten deel lootverwigh, ten deel met rode en ſwarte pennen gemenght. In de Wijfjes word ſulks niet geſien.

De Caudacuta oft Spits-ſtart, heeft den bek boven ſwart, ter zijden bleek-blauw, in't Wijfje is die aſgrauw met ſwarte plekken: in de vleugels zijn de onderſte pennen over dwars wit: de middelſte glimmen van ſwartheid bruin en groenheid, an 't einde zijn ſommighe geelagtigh, die de Wijfjes niet hebben.

De Nigra oft ſwarte, alſo van ſijn verw genoemt, is met een witte ſtreep langhs de vleugels gevlekt; de bek is met ſwart, geel en roodt onderſcheiden, de voeten zijn roodagtigh.

De Herle alſo by de Francen genoemt, heeft een ronden bek an 't einde kromagtigh, rood, an weerzijden met rimpelen, en van verw als een Orangie-appel, de tong ſaagagtigh, de vleugels wit, de voeten rood. *Geſnerus* verſchuift hem onder de Duikers.

De Tardone ſoud heel wit van lijf zijn, ten waar de vleugels boven ſwart waren, daar weerzijds een rode ſtreep geſien werd. Hy heeft een korten bek, in't opperdeel roodagtigh an de zijden, weerzijds na de neuſgaten met een ſwarte plek getekent, an't einde ghelijk als in een nagel aflatende, hy heeft hoogagtige ſchenkels: Een rode kringh om den hals, en de geheele ſtreek van de maagh is wit.

De Puffinus is een Zeevogel, bruin van verw ſonder vederen, alleen met eenighe pluimtjes als Wol bekleed, derhalven kan hy niet vliegen. Als hy ſomtijds haaſtig voort wil, begeeft hy ſich ſteunende op het uitterſte van ſijn voeten en vleugels als kruipende over 't water. Hy leeft met Wier en Moſſelen: hy word geſouten, en in Engeland in de vaſten gegeten.

De vogel Penelops maakt de uitlegger van *Ariſtophanes* den Endvogel ghelijk, en is ſoo groot als een Duif. *Ion* ſeit dat hy een hals van purpere verw heeft. *Geſnerus* meent dat het die is, welken de Hoogduitſen Rotthals noemen. *Bellonius* noemt hem Canne a la teſte rouſſe: Hy is rood van kop, van krop en borſt ſwart, op het overige lijf lootverwigh met een bruine bek, donkere ſchenkels, en voeten. *Aldrovandus* beſchrijft het Mannetje nauwkeurigh, welken ghy kond inſien.

IV. HOOFT-STUK.

Vande Fulica, Cotta en Rallo der Italianen.

DE Fulica welken ſommige menen de Phæne, 't welk de beenbreker is, te zijn, menen andere uit de oude als *Cicero*, de Erodion, en ſommighe de

Cepphus

Tab 50

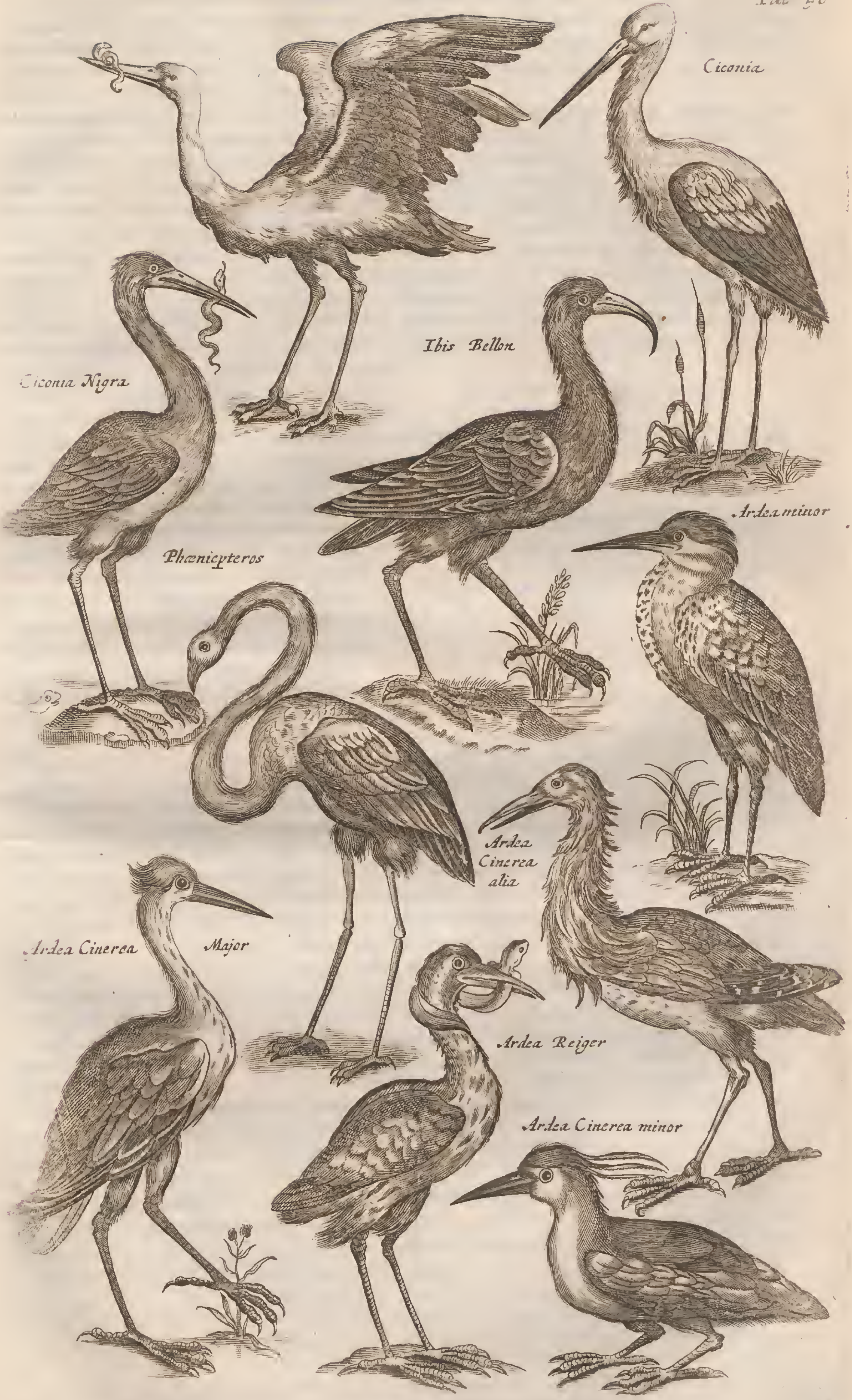
Ciconia
Ibis Bellon
Ciconia Nigra
Ardea minor
Phœnicypteros
Ardea Cinerea alia
Ardea Cinerea Major
Ardea Reiger
Ardea Cinerea minor

Cepphus van *Ariſtoteles* te zijn, andere en mogelijk niet qualijk de Aithia wijl hy alſo van ſijn bruinigheid genoemt is, en welke by *Kyramis* Phalaris, by *Albertus* Mergus niger, dat is ſwarte Duiker, en pullus aquaticus genoemt werd. Het is een Vogel ſo groot als een Hoen, over 't geheele lijf ſwart, noch ſwarter an den hals, en op 't hooft, met een langen hals, een kaal voorhooft dat Eys-wijs rond is met een wit vel gelijk de kam van een haan bedekt. De klauwen van de voeten hangen met ſwarte brede maar gheſcheurde vellen t' ſamen, en werden weerzyds ten minſten an de eene geſneden. De tuſſchenlopende knobbels der vellen maken by na halve kringen. Hy gaat recht op ſijn voeten, en loopt heel ſnel. Sijn tongh is ſachter als van de hoenderen; ſijn naghels zijn groenagtig, en ſwart; de vleugels zijn na de rondte van 't overighe lijf ghekromt. De Milt hanght an de Maagh, an 't eene einde dun en teer, maar an 't ander uitterſte dikker, en gelijk de hoef van een Paard omgheboghen, ſo breed als een halven Okkernoot. De longen hangen vaſt an de ribben: Den regten darm ſult ghy wederzyds met byhangſels, yder een hand-breed lang, verſien, en met het uitterſte opwaarts gebogen vinden. Indien ghy hem boven beſiet. Sy hebben ook eyren die an de lendenen ghehecht, en aldaar ook van den Winter af gevormt zijn. Daar is onder haar geen onderſcheid van kunne, ghelijk in andere Voghelen. Doch zijn ſomtijds d'een, als d'ander wat meer bruinverwigh an den buik. Bellon: apud. Aldr: l. 19. c. 13.

Plaats en Voedſel. Hy houd ſich in waterige en poelaghtighe plaatſen. *Maro* heeftſe Zee-vogels genoemt. Hy eet kruid, en allerley zaat.

Teelingh. Hy neſtelt op de aarde, en leit eyren inde Somer ſo groot als Hinnen-eyren. Als ſy in ſchoon weder de poelen verlatende, op het land haar vermaken, ruiken ſy nauwkeurigh de dampen oprijſen, die den reghen ſullen verwekken, en voorduiden de winden ghelijk wy by *Virgilius* leſen. *Cicero* ſchrijft datſe het onweer met haar ſtem te kennen gheven. Doch als ſy haar vleugels klappen, beduiden ſy reghen: maar als ſy haar dompelen, en haar vleugels vlidderen, ſeit de ſelve *Cicero* datſe wind beduiden. Arat: in Phœnan. Virgil. Georg: l. 1. Cicero in Progn.

Het gheſlaght, 't geen de Frieſen Marcol noemen, voed ſich met dode krengen. Leit ſijn eiren in't Riet, welke van de Inwoonderen, een overlatende, weg-genomen werden, en 't neſt doorboort zijnde, komt het geſtadig weder, en onwetende van dat bedrogh, leit weder andere tot dat het uitgeleit is.

Die men te Parijs Zee-duivel noemt, is ſo ſwart van verw, dat hy ſchijnt gheſchildert te zijn, heeft een breeder witte vlak als de Fulica, en trekt ſijn ſchenkels na ſich.

De Cotta is een Engelſe Vogel, een weinig kleinder als de Fulica, maar in vorm, en verw gelijk: Sijn bek is met een rood knobbeltje getekent; ſijn ſchenkels zijn root, en heeft geen plek an 't voorhooft. In't duiken ſchiet hy tot op de grond der Zee. Hy leeft met wier, ſlijk, gras, en kleine moſſeltjes, en onthout ſich van viſch. Men ſeit dat hy niet langer kan vlieghen, dan als hy het opghenomen water inde holte van ſijn voet houdt.

De Rallus van de Italianen, verſchilt daar in van de Fulica, dat hy een ſwarten bek heeft, op de vleugels, en omtrent de oghen meer wits, groene ſchenkels, geen kaalheid, en de vellen tuſſchen de voeten ſo niet doorſneden. Hy word te Mæſtro in ſeker veld niet ver van Venetien met groote onkoſten gevangen. Sy worden van de Knegts, die in plaats van Jaghthonden met hooge ſchoenen door 't water woelen, met ſtokken opghejaagt, en worden alſo de Valken tot roof.

HET. V. BOEK.

Vande natuurlijke beſchryvingh van de Vogels.

Vande Splitvoetige Water-vogels.

I. OPSCHRIFT.

Vande Splitvoetige VVater-vogels die vleeſch eeten.

I. HOOFT-STUK.

Van de Oyvaar

DE Oyvaar in't Latijn Ciconia, by de Grieken Pelargos en Pelagos, by ſommige Kikyps, en Kukkpha ghenoemt, is een Vogel by ons ſeer wel bekent, met witte en ſwarte vederen, rode ſchenkels, en een dikken roden bek. Ten tijde van *Plinius* wierd geſeid dat hy geen tong hadde, maar het is bekent dat hy der een heeft, die rootachtig en heel kort is. Sy waren ook eertijdts in Italien, maar *Aldrovandus* meent datter nu geen zijn. Plin: H: N. l. 20. c. 23. Aldrov. Ornith. l. 20. c. 1.

Wy leſen by *Plinius* dat hy noit in't land van Fiderates neſtelt, die van gelijken verhaalt, dat de ſelve door een angename plaats met bomen beſet, van Italien over de Po niet over vliegen, ook tot acht mijlen van daar. Wy hebben ook gehoort datſe in Brittanien zijn onbekent geweeſt, en het word by 't gemeen gelooft, datſe niet als in vrye landen verkeren. Het is ſeker dattet een vervliegende Vogel is. Maar van waar ſy quamen, oft waar heen ſy weder weghvlogen, was by de oude niet bevonden. Het is ſonder twijfel datſe van verre, op de wijs als de Kranen, en die inde Winter, dees inde Somer komen. Daar is uit ſeker Meer omtrent Mets in Lothringen, een hoop die an malkander hingen uitgehaalt, die inde warme baden weder levend wierden, indien wy *Campofulgoſus* geloven. Maar *Gaudentius Merula* verhaalt ook datter uit het Meer Lar enighe ghetrokken zijn, (die den bek in den aars hadden ſteken) Campofulg. Memorabil.

en op de ſelve voorgaande wijs weder herſtelt zijn: *Bellonius* ſchrijft datſe in Egipten en Ethiopien vervliegen, en beveſtight als een oogh-getuige, datſe inde maand September en October aldaar 't geheele vlak beſlaan. Als ik (ſeit hy) omtrent Abydos was, heb ik op den vier-en-twintigſten Auguſtus aldaar een grote menighte Oyvaars geſien, die wel omtrent dry oft vier duiſend in getal ſchenen. Sy vlogen van Rusland, en Tartarien kruiſwijs dwars over den Helleſpont. En als ſy boven 't Eyland Tenedos waren, keerden ſy haar met een lange ſwier om, tot dat ſy in een kringh verenight waren. En eer ſy verder van de enghten van de Propontus voortgingen, verdeelden ſy haar in kleinder ſcholen boven de twintig, en volgden ſo malkander naar 't Zuiden. Als ſy ſullen vervliegen, vergaderen ſy op ſeker plaats, en alſo met malkander vergeſelſchapt, en niemand achterlatende, als die gevangen zijn, vertrekken op een voorgeſtelden dach, als door een geſtelde wet. Niemand heeft den hoop der wegvliegende geſien, hoe ſy ſullende vertrekken, haar vertoont; en niemand heeftſe ſien komen, maar wel datſe gekomen waren, (verſta dat van de Inwoonders daarſe verblijven ſullen) want beide gheſchiet het by nacht. En hoewel ſy over en weder vliegen, ſo meent men nochtans datſe nergens zijn angekomen als by nacht. In Aſia ſeggenſe de Pythomes komen; alwaar ſy op een ruim veld vergaderen en onder malkander kleppen, den genen die leſt ankomt verſcheuren, en ſo vertrekken. Daar is angetekent, datſe niet ligtlijk na den derthienden dag van Auguſtus aldaar geſien werden.

Pl: H: N: l.10. c.23.

Sy eeten Kinkvorſchen, Slangen, en Viſſchen. Tweemaal heeft *Swenkfeld*, in een opgeſneden maag benen van een klein Vogeltje gevonden. De Padden eten ſy niet als door groten honger. Daarom word het over al qualijk genomen haar te beſchadigen, maar meeſt in Theſſalie, daar grote overvloet van Slangen is, welke wijl ſy die verſlinden, ſuiveren ſy die landen van veel quaads; en is derhalven door de wetten mette ſelve ſtraf verboden haar te doden, gelijk de Manſlagh.

Solin. in Poly hiſt.

Pl: H: N: l.10. c.22.

Varro heeft geſeit datſe op 't veld neſtelen. Maar het is ſeker datſe boven op de Huiſen, en Schoorſtenen neſtelen, en ook ſonder twijfel de hoge verdorde bomen ſoeken. Als ſy eerſt komen, ſoeken ſy weder haar oude neſten, die behouden vindende, ſuiveren ſy die, die van de wind beſchadigt zijn herſtellenſe, en verſamelen alleen inde ſelve. Dat het Wijfje in dertig dagen vier eyren leit, die de Ganſen-eyren in grootte en verw gelijk zijn, en de ſelve ten eerſten met verwiſſelen van vederen broeyt, ſeit den Lofſchrijver. Haar broey-tijt wort by ſchoon weder in een maant volbraght, en ſy broeyen ſo heet, datſe daar door haar vederen verlieſen. Sy hebben haar jongen ſo lief, datſe in den brant van Delft, als ſy die niet konden verloſſen, liever met uitgheſpreide vleugels, op de ſelve wilden vergaan, als verlaten.

Solin. c. 14.

Stem.

Haar ſtem word by ons kleppen genoemt, om dat deſelve met beide delen van den bek, als een Laſarus klap, welk uit twe kopere, oft benen bladeren die teghen malkander ſlaan, gemaakt is, geſchiet, 't welk van *P. Martyr* Crotaliſtria genoemt wert.

Vlught.

Sy vliegen noyt metten zuiden wint. Als ſy vliegen matigen ſy haar vlught mette beenen, en ſweven door de logt met uitgerekte ſchenkkels totte ſtart toe, die ſy kort hebben. Als ſy ſlapen ſtaan ſy op een been, en leggen 't hooft op de eene ſchouder.

Harts-toghten en Verſtand.

Datſe mette Krayen, Arenden, Duikers en Vleermuiſen vyantſchap voeren, is van ſommige verhaalt. Dat het een voorbeduidende vogel is, hebben de voorbeelden geleeraart. Als *Attila* de Stad Aquileia belegert hadde, heeft hy de Stat met ſijn jongen verlaten. Daar van is een voorbeduiding van den belegeraar genomen, en de Stad in ſijn gewelt geraakt. Als het onweder dreight, ſtaat hy op beide voeten, laat ſijn vederen hangen, verbergt ſijn bek inde borſt, en ſet het geſigt daar heen van waar het onweder ankomt. In Lycia wort uit haar ſtrijt mette vlees-etende Vogelen, van de vrugtbaarheid des jaars geoordeelt. Indien omtrent deſe de overwinningh is, komt het vee gelukkigh voort. Indien die d'overwinningh wegdragen beduit het vrughtbaarheit van vrugten. Datſe haar wonden met Orego geneſen, en mette bladeren van de Andoornboom de vleermuiſen van haar neſten weren; datſe haar drek als den aars niet geeft, door den bek uitwerpen; ten leſten datſe de ſteen Lychnitis die de ſlangen verdrijft in haar neſt leggen, gelijk wy by *Philoſtratus* leſen, komt haar verſtant toe. De ſteen inde ſchoot van de Tarentiſe Vrouw geworpen, dat wy uit *Ælianus* en *Oppianus* hebben, en de varſche Gember-wortel den Waart van Weſel toegebragt, zijn voorbeelden van dankbaarheit. Het wijfje van den Oyvaar 't welk in overſpel bevonden, en 't welk na dat de Waard haar 't water geweigert hadde, van de andere Mannetjes verſcheurt is: *Alcinoe* in Cranon van Teſſalie, die het bed van haar afweſende Man beſmet hadde, en de ogen uitgeſteken zijn, zijn getuigeniſſen van ſuiverheit. De naam van de Oyvaars-wetten by *Ariſtophanes*, heeft daar van haar oorſpronk getrokken, om datſe haar ouderen in den ouderdom voeden, en op de ſchouderen dragen.

Ælian: H: A.
Paul. Diacon.

Æl: H: A: l: 6. c. 47.

Philoſtr. in vita Apollon.

Ælian: H: A: l. 8. cap. 22.

Geſner: in Ornithol.

Æli: H: A: l. 8. c. 20.

Gebruik.

Voor de tijden van *Plinius* wierdenſe gegeten: en dat wort gelooft, dat *Sempronius Ruffinus*, die *Horatius* ſteekt, heeft ingeſtelt. Niemant wilſe nu eten, 't zy oft om datſe vergif gebruiken, oft om datſe geel en hart vleeſch, en van quaden gijl hebben.

So gy haar gebruik inde Genees-konſt anmerkt. Datſe gebraden en eens in't jaar gegeten voor de leden-pijn beſchermen, beuſelt *Kiramides*. Sommighe ſchrijven dat nocht Geyten nocht Schapen van de Peſt beſmet werden, indien men haar het poyer van de maag geſtoten met een lepel waters ingeeft.

Dioſcorid: Parab. l.1: Galen: Simpl.l.10. c.17. Ætius l.12. c.44.

Dat haar drek met water gedronken voor de vallende ſiekte goed is, heeft *Dioſcorides* op't geloof van andere geſchreven, en *Galenus* heeft dat weerleit: Datſe met Varkens-reuſel tot een plaaſter gemaakt, het verouderde voet-evel geneeſt, ſult ghy by *Ætius* en *Myrepſus* vinden.

Daar wort ook een Oyvaar gevonden, die, om datſe van verre geſien, heel ſwart op den rug ſchijnt, ſwarte Oyvaar genoemt wert. Hy wort inde Bergachtige, en Boſchagtige plaatſen van Switſerlant gevonden: In vorm en grootte ſcheelt hy van de eigentlijk genoemde niet, maar daar de vleugels an't lijf vaſt zijn wort een langachtige holligheit achterwaarts ſtrekkende geſien; de darmen ſijn omgevouwen. In een opgeſneden dybeen zijn veerthien ſenuwen in grootte verſchillende, van welke de twee breetſte in het kraakbenig deel van de knie wederzyds inſchoten. Hy eet ſprinkhanen en weſpen. Hy neſtelt inde denne bomen. Inde ſpijſe heeft hy een wilden en viſchachtigen reuk, en wort met luiſen gequelt.

II. HOOFT-STUK.

Van den Ibis en Phænicopterus.

Plin:H:N: l.10. c.30. Ariſt: H: A: l.9. c.27.

DE Ibis komt in velen metten Oyvaar over een. Sy zijn by de Egiptenaars twederley. De witte die niet alleen omtrent Peluſium (oft Damiate) zijn, wijl ſy ook in geheel Egipten gevonden werden; en ſwarte, die Peluſium alleen voed, en daar heel Egipten een afkeer van heeft: Die is van hooft als een water-raaf, met een ſpitſen, krommen gebogen bek, die root, en dikker als een duim is, daar hy an 't hooft gevoegt wert. Als hy ſijn hooft, en hals inde vederen die onder ſijn borſt zijn, verbergt, drukt hy recht de geſtalte van een Hart uit. So haaſt hy geboren is, weeght hy twee drachmen (oft twe vierendeel loots) net, gelijk *Plutarchus* verhaalt. *Gaudentius Merula* ſchrijft, dat hy een groot hert heeft, naar evenbedeelingh van ſijn lichaam. Dat ſijn darm ſes-en-tnegentig elbogen lang is leſen wy by *Ælianus*, uit het geloof van andere. Sy word toegedrukt mette donkere maan, tot dat die weder metter glans ſchittert.

Merula l. 3. Memorab c.50. Ælian: H: A: l. 10. cap. 29.

Plaats. Æl: l. c.

Hy is an Egipten eigen, en uitgevoert zijnde, beneemt hy ſich door den honger het leven. Alle wegen van Alexandryen zijn van hem vervult. Nochtans ſiet men datſe omtrent Licha in't uitterſte van Africa, daar een varſch Meer is, ook geſien werden: Welken *M. Egnatius Calvinus* ook na't ſeggen van *Plinius*, verhaalt inde Alpen geſien te hebben. Wy giſſen dattet een ſwarte geweeſt is.

Voedſel. Cicer: l.1. de natur. Deorum. Æli: l. 10. c. 29. Ammian Marcel: Mela: in Deſcript. Orbis.

Sy eeten ſlangen, kevers en ſprinkhanen. Die, welke vliegen, en uit de woeſtijne van Lybie door den weſten wind overgejaaght werdende, dodenſe en verterenſe: Nocht dat alleen binnen de palen van Egipten. Maar door looſheid opgewekt zijnde, gaan ſy de komende te gemoed, en eer dat het buitenlands quaat, haar eigen landen verwoeſt, vliegen ſy dien peſtigen hoop inde loght tegen, daar verſlinden ſy haar alle. Als *Moiſes* tegen de Moren, door plaatſen die met ſlangen beſet waren, te veld trok, nam hy de ſelve mede in papiere kaſſen beſloten.

Joſeph. Antiq. l.2. c.10. Ariſt de Generat. l.3. c.6. Teelingh.

Wat angaat haar teelingh. De Egiptenaars beuſelden datſe mette bekken verſamelden, en haar vrught baarden. Sy neſtelen inde Palm-bomen, door vrees van de katten. Men meent datter uit het ey een Baſiliſcus gebroeyt wert, vermits ſy daar in uit de vergiftige ſpijs, haar vergiftig ſaat over brengen. Haar leven is ſo lang, dat de Prieſters van Hermopolis haar roemden onſterflijk te zijn. Door haar veder, en ey, wort, na't ſchrijven van *Ælianus*, de Krokodil, onbeweeghlijk; Maar *Philes* ſchrijft, dat al 't geſlaght der ſlangen voor het anroeren ſich onſtelt. Hy gaat op de wijs van de weelderige Vrouwen, ſaght en langſaam: Als hy ſal ſlapen gaan, ſuivert hy ſich. Hy ſpuit ſich met ſijn krommen bek (waar toe hy ſout water gebruikt) in dat deel, waar door het overſchot der ſpijſe volgens de geſontheid behoort uit te ſchieten.

Plin: H.N. l.8. c.27.

Bellonius, indien wy de beſchrijvingh van *Scaliger* volgen, heeft gelooft dat de Phænicopterus, de Lingulaca, oft Glut van *Ariſtoteles* was: Hy heeft een bek niet geheel recht, ook niet geheel krom: Hy lijkt beter een deel van een Tartarſe boog: De rode vederen vercieren ſijn aſgrauwe vleugels; waar van hy ook den naam heeft. Sodanighe zijn'er ook enige omtrent de ſtart, welk hy met lichte ſchenkels, kort, en gelijk als afgeknot heeft: Omtrent het begin van den bek, en den naat van den hals, heeft hy een opgeblaſen boeſem gelijk in den Reiger; de ſchenkkels en voeten heeft hy mette vleugels een verwigh, maar ſo kort, dat wijl *Galenus* de ſelve inde menſchen alder langſt erkent heeft, dat hy an deſen de alderkortſte van alle dieren, die ons bekent zijn, ſoude hebben konnen toe-eigenen. Hy is ſo groot als een Reiger, en in Provence is ſijn naam Flammant. *Aldrovandus* heeft ook een beeldtenis van een ander, die uitten aſchgrauwe rood en wit geverwt was: Het bovenſte kaakbeen was in't midden met een merklijke heuvel getekent, de onderſte was langer, en eindighde in een heel ſcherp ſpits.

Plaats. Heliodorus l.6.

Van haar plaats is by na niet ſekers. De welſprekende *Heliodorus* acht deſe vogel niet. *Geſnerus* ſchrijft dat hy uit Vlaanderen tegen den Winter naar de Provintie van Narbonne van Vrankrijk vervliegt, dat hy ſich midden inde Zee houd, dat hy viſch en moſſelen eet, heeft *Rondeletius* naargelaten.

Gebruik.

Plinius ſchrijft dat *Apitius* geſeit heeft dat de tong van de Phænicopterus van voorname ſmaak is. Dat *Heliogabalus* ſijn hovelingen, de groote lekkernijen die met de herſenen en ingewanden van deſe vogel vervult waren, heeft opgediſcht, heeft *Lampridius* verhaalt.

Lamprid. in Heliogabal.

III. HOOFT-STUK.

Vande Reigers in't algemeen

DE Reiger welken de Latijnen Ardea, 't zy oft van ardendo, dat is branden, om dat ſijn drek heet is, oft van ardua, dat is krachtig, om dat ſijn vlugt kraghtigh is, alſo noemen. Dien noemen de Grieken Erodion, 't zy oft quod Ear idroi, dat is om dat hy in ſijn verſamelingh bloed ſtort, oft gelijk Erotidion, een vogel die de Min oft Lief-Goddin eigen is.

Teelingh. Arſt: H: A:l.9.c 18. l.10. c.60. Scaliger Exercit. 233.

Ariſtoteles en *Plinius* maken dry geſlaghten: De Vale, Swarte, en Star-Reiger. *Scaliger* de Witte, Swarte, en Gout-geelachtige, welke *Vaſconia* de Leuije noemt. *Aldrovandus* heeft'er ontallige angetekent. Sy hebben een ligt, teer, mager lijf, een langen hals, en langen bek, die dik, ſterk, en binnen hol, en in 't uitterſte ſcherp is; de dry klauwen van de voeten zijn lang, met vellen matelijk t'ſaam-gevoegt; de vierde achter voor een hiel, is van gelijken langh.

Plaats.

Sy houden haar menigvuldig omtrent de poelen en moeren, in't land van Bononie, Ferrarie, Mantua, en Ravenna: ſy worden ook in Engeland gevonden, om dattet op ſtraf van de doot verboden is, haar om te brengen. In Vrankrijk zijn Reigers-wetten ingeſtelt. De jongen als ſy vliegen konnen, ſwieren over en weder, en keeren daar na weder tot haar neſten. Inde Reigers-Eylanden van de nieuwe Werelt, hebben de Spanjarts ſo veel eyren gevonden, datſe met de ſelve veel wagens vol laden. Sy worden van *Agrikola* onder die vogels getelt, die warme landen ſoeken, en de Winter voor by zijnde, weder keeren.

Voedſel.

Sy eten viſch en oeſters: En wijl ſy die vangen kieſen ſy ſodanigh de ſtralen van de Son, datſe haar ſchaduw achter laten. De Oeſters ſlokken ſy met de ſchelpen in, welke ſy daar na door de innerlijke warmte geopent zijnde, weer uitbraken. Sy verſlinden ook gehele palingen. Men gelooft dat de viſſchen tot haar voet, als tot een lokaas komen. Indien metten oly die van haar getrokken werd, de handen beſtreken werden, ſullen de viſſchen ſo dicht by u komen datſe met de hant konnen gevat werden. De Viſſchers van Hirſchbergen maken een lokaas uit garſte-meel, van kreeften-vleeſch uitte poten en de ſtart, een deel lijnſaat-oly, dry deel oly van eyren, vet van een Reiger, en Laurier-oly, van elks dry oncen, met twe vierendeel loots Peter-oly, en Campher, waar mede de viſſchen wonderlijk gevangen werden.

Schwenkfeld: in Aviario Sileſ.

Datſe inde verſameling benauwt werden, en dat ook de mannetjes met een geſchreeuw het bloed uitte ogen ſtorten, en dat de ſwangere met geen minder ſmert baren, heeft *Ariſtoteles* valſchlijk verhaalt. *Albertus* heeftſe dikmaal ſien verſamelen met de ſchenkels over den rug van 't wijfje gebogen, ſo dat de voeten van 't mannetje an't hooft van't wijfje raken, en de bogten van de ſchenkels boven op den rug omtrent den aars. Sy houden haar op met het beweegen van haar vleugels, en ſchieten alſo haar ſaat. Sy neſtelen inde boſſchen, in de broeklanden, met elſen en wilgen beplant, en daar men nauwlijkx kan by komen, en menen alſo van de Vogel-vangers, en Roofvogels bevrijt te zijn. Sy leggen de kreeften als een tegen-gif van de betovering in haar neſten, indien wy *Ælianus* geloven. Sommige hebben geſchreven datſe haar neſten met Karue tegen de ſchadelijke beeſten verſien.

Ælian: H: A: l. 8. cap. 35.

Vlught.

Sy vliegen mette benen achterwaarts uit: Daarom is haar de ſtiet onnut; met een ingetrokken hals; en ſo hoog datſe boven de wolken klimmen, voornamentlijk als het ſal regenen.

Harts-toghten Æli: H: A: l.5. c.35.

Sy voeren vyandſchap mette Lewerk, den vyand van haar eyren; mette voſſen, moſſelen en roofvogels. Het gebeurt dikmaal dat de Schelpviſch buiten ſijn angeboren ſchelp, met alle veiligheid gaat weiden, en dat de Reiger op de ledige ſchelpen anvalt. Als hy van de Valk gedrukt wert, ontfangt hy hem, neerſtortende met den bek, tuſſen de vleugels omhoog geſteken: Dikmaal worden ſy beide dwars door geſteken, en doot tegen d'aard geworpen. De Havikken verdrijven ſy met haar drek, die haar de vederen en voeten beſmetten en verbranden. *Creſcentius* heeft geſchreven, dat de Valken als ſy het bloet van den Reiger geſmaakt hebben, al den luſt om Kranen te vangen, verlieſen, en als ſy alleen het vleeſch ſonder bloet genoten hebben, niet ſchijnen gehouden te werden.

Creſcent: de Agricult. l.10. c.15.

Voorduiding. Oppian: in Ixeutic. Arat. in Phænom. Plin: H: N. l. 18. c.31. Æl: H: A. l. 7. c. 7.

Van haar voorduidingen zy dit genoech. Dattet regen oft wint betekent, als hy oft ſijn hooft inde borſt ſteekt, oft de bekende poelen verlaat, en ſich boven de wolken verheft, oft dat hy de aard verlatende met veel geroep ſich naar Zee ſpoeyt, oft met een groot geſchreeuw uit zee naar lant vliegt, oft dat hy midden op 't ſand droevig ſit.

Gebruik.

In Vrankrijk wordenſe op de tafel geſet. Maar wijl haar vleeſch viſchachtig ruikt, en veeſelachtigh is, kan het niet gheſont zijn. 't Geen van den bek in een Eſels-vel om 't voorhooft gebonden, om de ſlaap te verwekken, oft met kreefte-gal in de ſelve huid om den hals gehangen, om te doen waken, van *Plinius*, oft *Kiramides* word bygebraght, ſtel ik onder de beuſelingen.

Pl: H: N: l.30.c.15.

IV. HOOFT-STUK.

Van de Reigers in 't byſonder.

I. LID.

Van de Aſgrauwe Reiger.

DAar zijn dry geſlaghten van de aſgrauwe Reigers, de groote de kleine, en gelijkſlagtige.

De groote aſgrauwe Reiger, die by

Tab 51

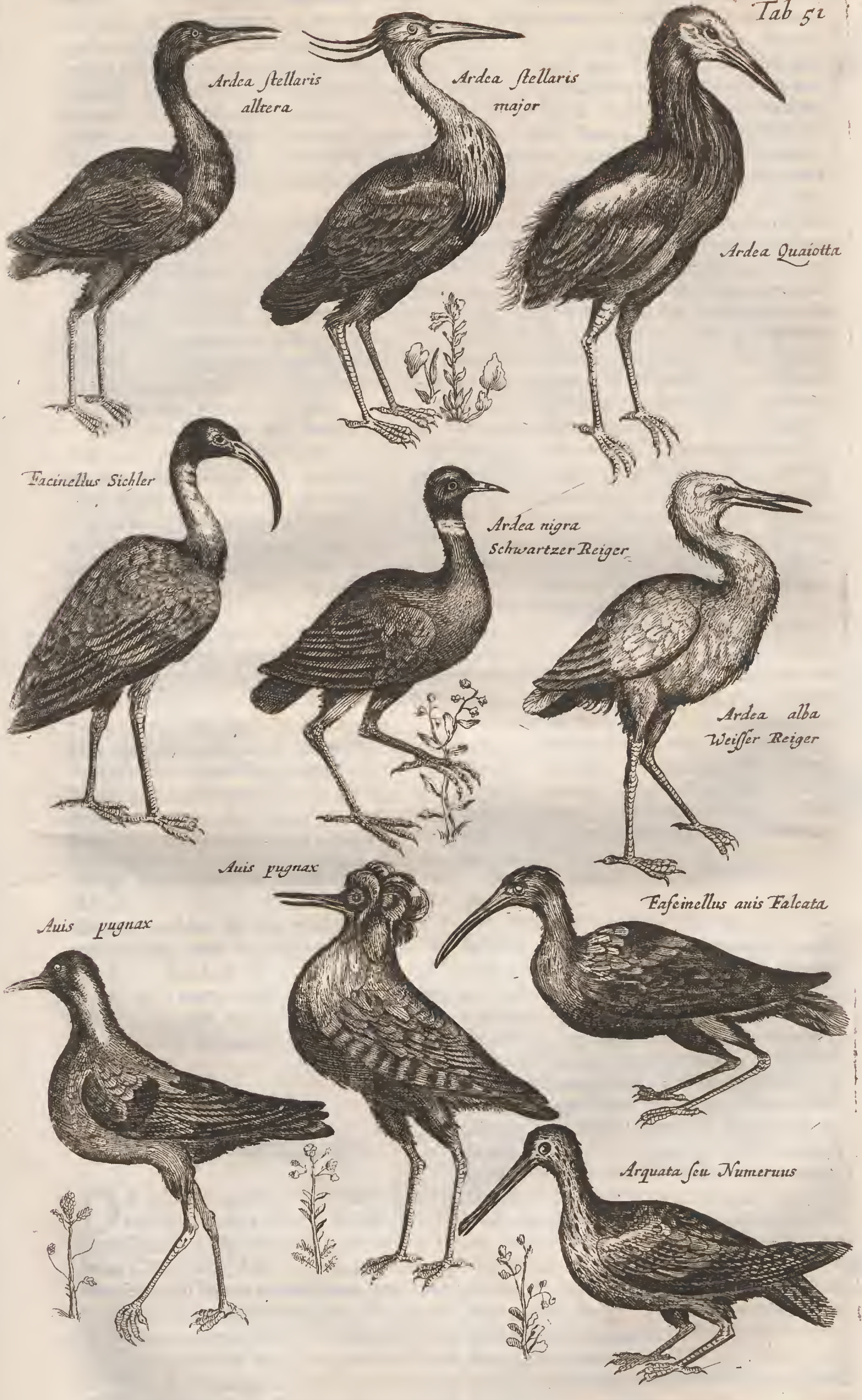
Ardea ſtellaris alltera
Ardea ſtellaris major
Ardea Quaiotta
Facinellus Sichler
Ardea nigra Schwartzer Reiger
Ardea alba Weiſſer Reiger
Auis pugnax
Auis pugnax
Faſcinellus auis Falcata
Arquata ſeu Numeruus

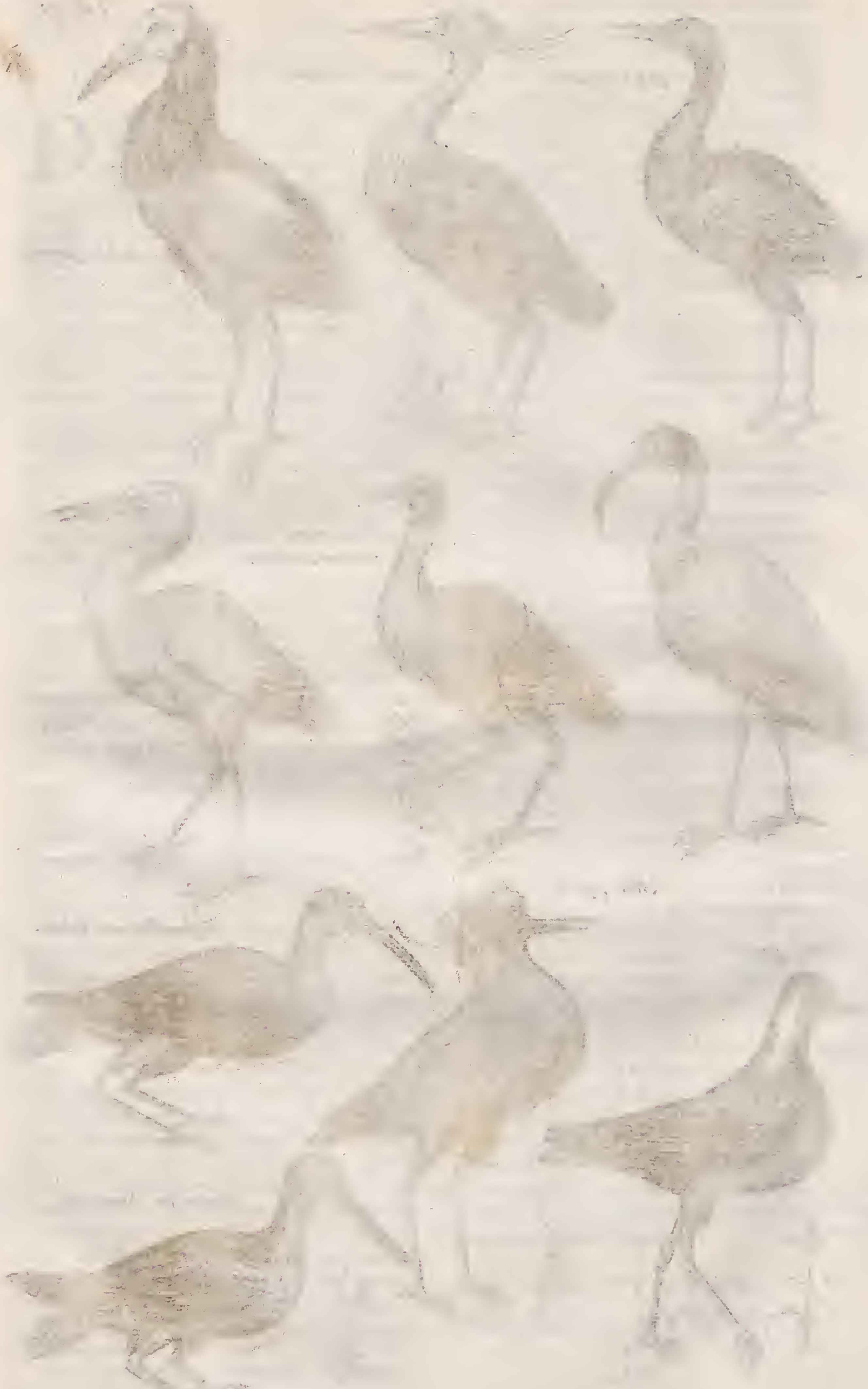

by *Ariſtoteles* de donkere oft bruine is, en wien al 't boven geſeide toekomt: Heeft een langen bek, omtrent het voorhooft dik, welke allengſkens ſo dun werd, datſe ten leſten gelijk als in een grote ſcherpe naalde eindigt: Hy is met een aſchgrauwe kuif uit dunne vederen beſtaande, beſet, welke van 't voorhooft beginnende, boven de oghen op den hooft-top oprijſt. De achterklauw is langachtig, en by na de voorſten in lengte gelijk.

Sy neſtelen inde hoge bomen, niet ver van de Rivieren, ſo by de Engelſen als by de Francen, om datſe haar jongen met viſch voeden, en vele als ſy haar die in den bek ſteken, op d'aarde vallen, die van vele gemeent werden van den regen nedergeſtort te zijn. *Franciſcus* de 1. Koning van Vrankrijk, heeft'er ſo tam gemaakt, datſe van't veld komende, ſich weder tot haar plaats begaven.

De kleine ſo als hy van *Bellonius* beſchreven werd, heeft een ſwarten hollen bek, en een witte ſtreep an't voorhooft van't eene oog tot het andere; op 't hooft en den rug geverwde vederen; aſgrauwe vleugels, tuſſchen de ſwarte vederen van den hooft-top, ſpruiten eenighe kleine witte, die ſchoon in 't anſien zijn. Sy neſtelen inde rotſteenen.

De Gelijkſlagtige Reiger heeft een bek ſo dik als een duim, omtrent de neuſgaten een kleine vinger breed, binnen gegoot, onder hoornachtigh en rooſverwigh; de vederen van't hooft, hals, rugh en de bovenſte vleugels zijn uitten aſgrauwe bruinachtig, en de uitterſte met een roſſe plek getekent; de dybenen uitten aſchgrauwe wit; de ſchenkels groenachtigh, en de voeten tot de klauwen geſpleten, welke nochtans in't begin van haar ſplitſingh een kortachtigh velletje t'ſamenvoegt. Betrek hier toe, welken *Geſnerus* beſchrijft, die een geelachtigen bek heeft, met ſcherpe randen, en die voor in plaats van tanden wat rouw en ſaaghachtigh is; het hooft, en den hals zijn wit; de kuif van't hooft uit ſwarte vederen, ſtrekt achterwaarts; de rugh, en vleugels zijn aſgrauw; de nagel van de middel-klauw is an d'een zyde getant.

II. LID.

Van de witte Reiger.

DE witte Reiger by de Grieken Leucorodios, by de Latijnen Ardea alba, by *Cicero* Platelea, by *Plinius* Platea, en by *Albertus* Cochlearia (dat is Lepelaar) genoemt: Heeft een lijf ſo wit als een Swan; een ſwarten bek, met eenighe weinighe yſer-grauwe ſpikkelen op ſijn boven-deel beſproeit, van ſelfſtandigheid als hard leer, en een lepel ghelijk. In ſommighe komt ſy na by een vleeſighe verw. In't Wijfje word de bek boven met eenighe rode ſpikkelen beſprenkelt: Maar in 't midden van de Mannetjes bek is een ſtreep te ſien, gelijk'er ook in den omtrek geſien word, die ſich van't voorhooft tot het ſpits van den bek ſtrekt; omtrent de ogen word een blauwe vlek geſien, die in 't Wijfje geelachtig is. Sommige worden met ſchone rode plekken an den hals, en op den rug geſprenkelt. Indien ghy haar innerlijke deelen beſiet. In een Wijfje by *Aldrovandus* opgeſneden, was de Milt klein, ſwartachtig, en rond, an de rechte zyde, dicht by het gal-blaasje, niet ver van de maagh; de darmen waren vol boghten, eenvormigh, negen ſpannen lang; het hert was met geen vlies bekleet; de maag glat, en van binnen effen, en enkel: in plaats van den rop, was een ruime holligheid, en een deel van de maagh dat an haar bovenſte mond vaſt is; de logtader was die van de Swan gelijk, hoewel op een ſtrijdige wijs gelegen: Want gelijk ſy inde Swan na het borſt-been opklimmende, terſtont weer neerſakt; alſo deſe recht na de longen voortlopende, maakt ſy haar buigingen, die malkander tegen geſtelt zijn; de beenderen van de ſchenkels geopent, waren vol rood merg. Hy word gevonden in Vrankrijk, Engeland, en Bohemen, niet alleen an de Zeekant, maar ook inde broeklanden. Wy hebben in Holland omtrent Leiden, ontallighe van haar neſten geſien.

Voedſel.

Sy eeten Viſch, Kinkvorſchen, en Slangen, ſo ſommige ſeggen. Ook verwerpen ſy geen groene water-kruiden, oft de bladeren van de knopen van 't riet, oft darmen van hoenderen. Sy verſamelen ligtlijk, en neſtelen inde bomen, en broeden en voeden vier jongen op, die van de liefhebbers om haar wilde ſmaak gepreſen werden. *Geſnerus* ſeit datſe van hem geproeft zijnde, de Gans niet ongelijk ſchenen, en zijn by de Engelſen voor lekkerny geacht.

Ariſt: H: A:l.9. cap.18.

Geſner: in Ornith.

Hier toe worden veel andere Reigers betrokken.

I. De Garletta van de Italianen, gelijk die *Geſnerus* noemt, en in alles, uitgenomen de verw, den Reiger ghelijk. Welken *Geſnerus* te Ferrarie gheſien heeft; had een langen, ſcherpen bek; in de kuif van't hooft achterwaarts na den rug wieſchen lange vederen; omtrent twemaal negen duimen, en een half lang, die ſomtijds duur verkocht werden; de voeten waren ſwart: nochtans onderwaarts in't midden vande ſchenkels eindighde die ſwartheid, en daar volgde een groene uitten grauwe onder, tot het einde van de voeten. De kleinſte klauw beſtont uit twee leden, de naaſt daar an uit dry: de middelſte uit vier, en de leſte uit vijf. *Aldrovandus* maakt hem den ſelven met deſe, welke een bek hadde boven ſwart, onder blauw en langachtig, een korten ſtart, enige weinige lange vederen op den rug, met welke de Jonkers haar hoed en helmen vercieren. Hy had op 't hooft dry pinnen, kort en van witte verw die een kuif maakten.

Aldrov. Ornith. l.20. c.14.

II. De Egretta vande Francen, die ook Hæma topus en Phænicopus, en Cirris van *Vir-*

gilius genoemt wert, gelijk de *Scaligers* beide vaſt maken. Hy is kleinder als alle de Reigers, gheheel uitten geele naar't Kaſtaniebruin hellende, voor helderder, boven en op de vleugels minder, met een korten hals, en een ſterken, langen, ſcherpen tweverwigen bek, en daarſe an 't hooft gevoeght werd groen, oft uitten groene na 't blauw hellende, de ſchenkels en voeten ſchoon rood, en de ſtart ſoo kort, dat hy geen ſcheen te hebben.

III. De Squajota van d'Italianen, met een korten ſtart, groene voeten, en een geelen bek, in 't einde ſwartaghtigh: De hooft-top beſtaat uit dertich vederen, van welke de middelſte wit zijn, de uitterſte ſwart, op den rugh zijn de vederen ſchoon rood, en an haar wortel wit.

Haar Gelijkſlaghtige is wit, met een heel krommen bek geheel vaal, het is een vogel fray van anſien, van voor an den hals, en borſt, met ſwarte plekken, gelijk in den Reiger, neerwaarts hellende, beſait; het overige is vaal, voor helderder, en opwaarts donkerder: De dybenen zijn met vederen, die andere niet hebben, beſet.

Uit de witte Reigers zijn ook die, welke Gazetta Bianca genoemt werd, met een langen dunnen ſcherpen bek, met klauwen van welke d'achterſte alderkleinſt, en de middelſte van de voorſte de langhſt is. Hy is tuſſen de oogen en bek ghevlakt, als mede op den hooft-top met een geele plek getekent; De voeten naar evenbedeelingh zijn heel langh, donker en met witte ringen omcingelt, met een nagel an de middel-klauw langer als d'andere, en getant.

III. LID.

Vande Star-Reyger.

DAar is dryerlei geſlaght van Star Reygers, het kleine, groote en gekuifde. Het kleine Oknos by *Ariſtoteles*; by *Plinius* Taurus Botaurus, Butorius, en by andere Buttora genoemt; werd van ſommige ghemeent de Onocrotalus te zijn, hy heeft een langen hals, en heel vol vederen: Een ſwart hooft, het overighe lichaam donker bleek, heel dicht met ſwarte vlekken beſait; lange voeten, en tuſſen de uitterſte nagelen vande middelſte klauw van d'eene voet, en den hiel vande ſelve is een gheheele ſpan lengte: Hy heeft heel lange nagelen, en die in de vogels in plaats van den hiel is, is langer als anderhalven duim. De middelſte klauw van beide voeten is langer als d'andere, geſaaght en getant; de ſtart is heel kort, de mond van de maagh die hy voor een rop heeft is heel wijd, gelijk in een hond. De loghtader is in hem geheel t'ſaam verknocht, ſonder ſtrotten-hooft, oft iet dat dien gheleek. Het ſchijnt dat de natuur deſe ſchade heeft willen vergoeden, met het maakſel van twe goten, die wederzyds in beide de longen lopen, want ſy zijn ſo ghemaakt, dat de Kraakbenighe ringetjes geen volle kring maken, maar uitterlijk alleenlijk een halven, innerlijk daar deſe kringetjes in andere vogels alleenlijk met een ſcheur doorſneden werden, word een dun vlies 't geen d ander helft van de geſplitſte goot, nauwkeurigh volmaakt, en 't geen glat en effen is, overtrokken; ook zijn de halve ringhen die de buitenzyde maken heel weinigh, met tuſſen-komende vlieſen oft rokken, om de lighter en groter uitſpanningh gemaakt, waar door te overvloediger door deſe doorgangh die light kan opſwellen, de ontfangene loght, door het ſteken van den bek in 't water, eenighen tijd opgehouden; daar na door den uitgetrokken, en geopenden bek, met meerder kraght mocht uitbarſten. Hy heeft geen voorquabbe, maar in plaats van dien een heel ruimen keeldarm.

Voedſel.

Hy leeft met Kinkvorſchen, en Viſſchen, voornamentlijk met Aal oft Palingen.

Geſnerus heeft naargelaten, dat hy een neſt gheſien heeft uit Riet ghemaakt met twaalf eyren, en dat de vogel het Riet ſo ghelijk is, dat hy daar in ſittende nauwlijkx bekent werd, maar *Bellonius* heeft naargelaten dat hy ſijn neſt uit takjes op de bomen maakt, en dry oft vier eyren kipt.

Stem: Ariſt: in Problem. ſx.

Vande ſtem hebben wy gheſproken, die met die klanken over-een-komt, die *Ariſtoteles* Boumicous ghenoemt heeft. Men ſeit dat hy in Egipten tam werd, en ſo volkomentlijk de menſchelijke ſpraak verſtaat, dat hy indien hem ymand ſlaaf oft Leujaart noemt (want ſy beuſelen met hem dat hy van een ſlaaf een vogel geworden is) quaad werd. Hy ontvlught niet lightlijk voor de menſchen, daarom verberght hy hem, als de menſch nadert in 't Riet, oft dompelt ſich in 't water.

Vlught.

Hy vlieght niet eer op, voor dat hy gheſprongen heeft; waar hy weet veel Viſch te zijn, daar blijft hy ſo ſtil ſtaan, dat hy geheel doot ſchijnt, en om ſich door ſijn langhen hals niet t'ondekken, kromt hy die met bochten in. Gevanghen zijnde ſtaat hy onbeweeghlijk, en die hem onvoorſichtig vangen wil, dien wond hy.

De groote word gelooft uitte ſwarte, en Star Reiger voortghekomen te zijn; want dien gelijkt hy met het hooft, de plekken van de borſt, de verw der vleugels, en ook in grootte ſelf; met de verw van d'overige deelen gelijkt hy den Star-Reiger, behalven de vlakken, welke in deſe niet zijn: ja mette voeten gelijkt hy ſo na den Star-Reiger, datſe nevens malkander gheſtelt nauwlijks de gauwſte vogelaar kan onderſcheiden. Hy heeft ook een kuif op den hooft-top, waar uit twee langachtige vederen ſpruitende, het geheele hooft met een ſwarte verw als een Helm vercieren. *Geſnerus* meent dattet de Elaphis van *Oppianus* is, welke verſcheide vederen; gevlekt als de Hinden, heeft, en een geheel lange tongh, mette welke in 't water gheſteken hy de Viſſchen allenſkens toe-

ſwem-

Tab. 52

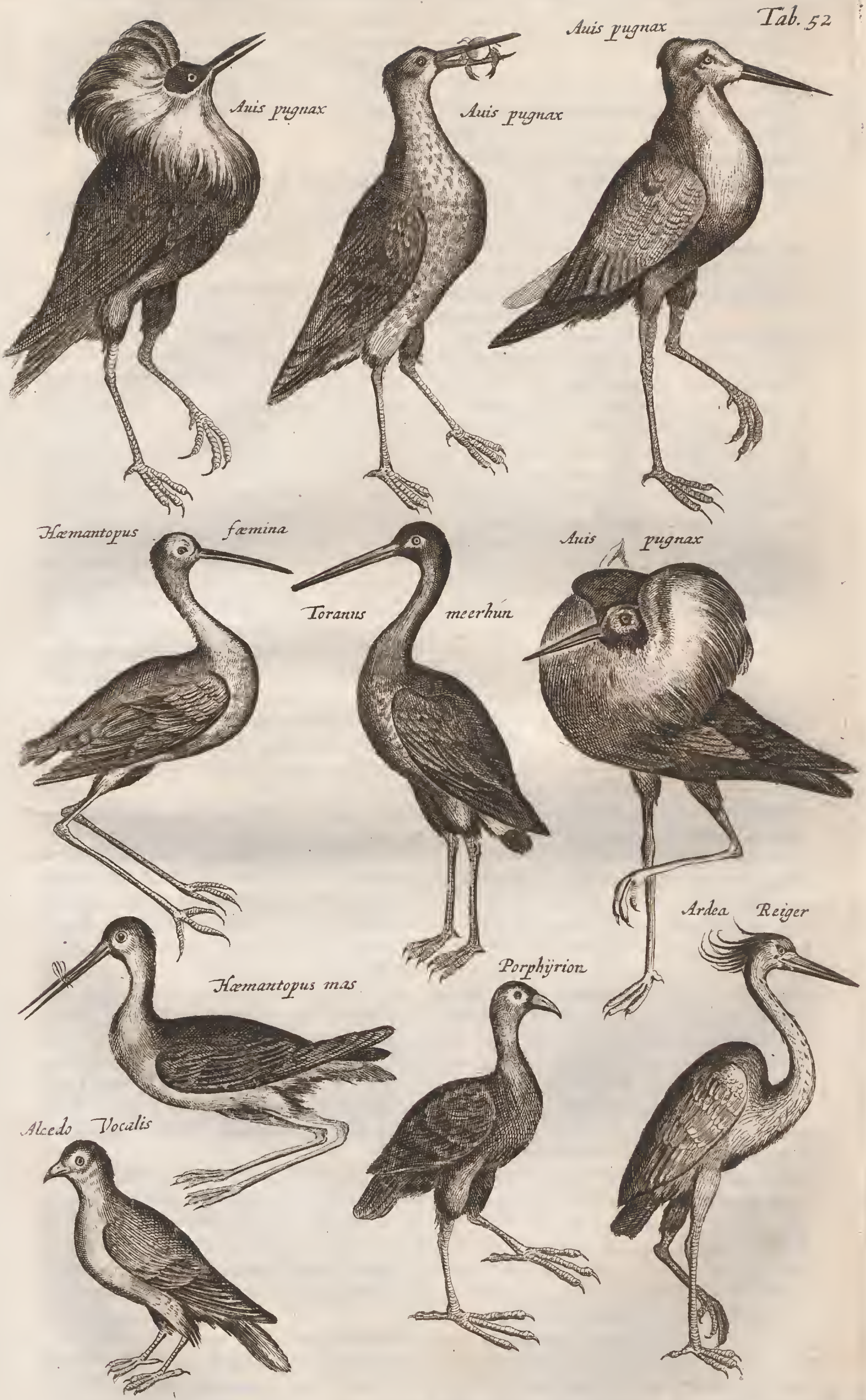
Auis pugnax
Auis pugnax
Auis pugnax
Hæmantopus fæmina
Toranus meerhun
Auis pugnax
Ardea Reiger
Hæmantopus mas
Porphÿrion
Alcedo Vocalis

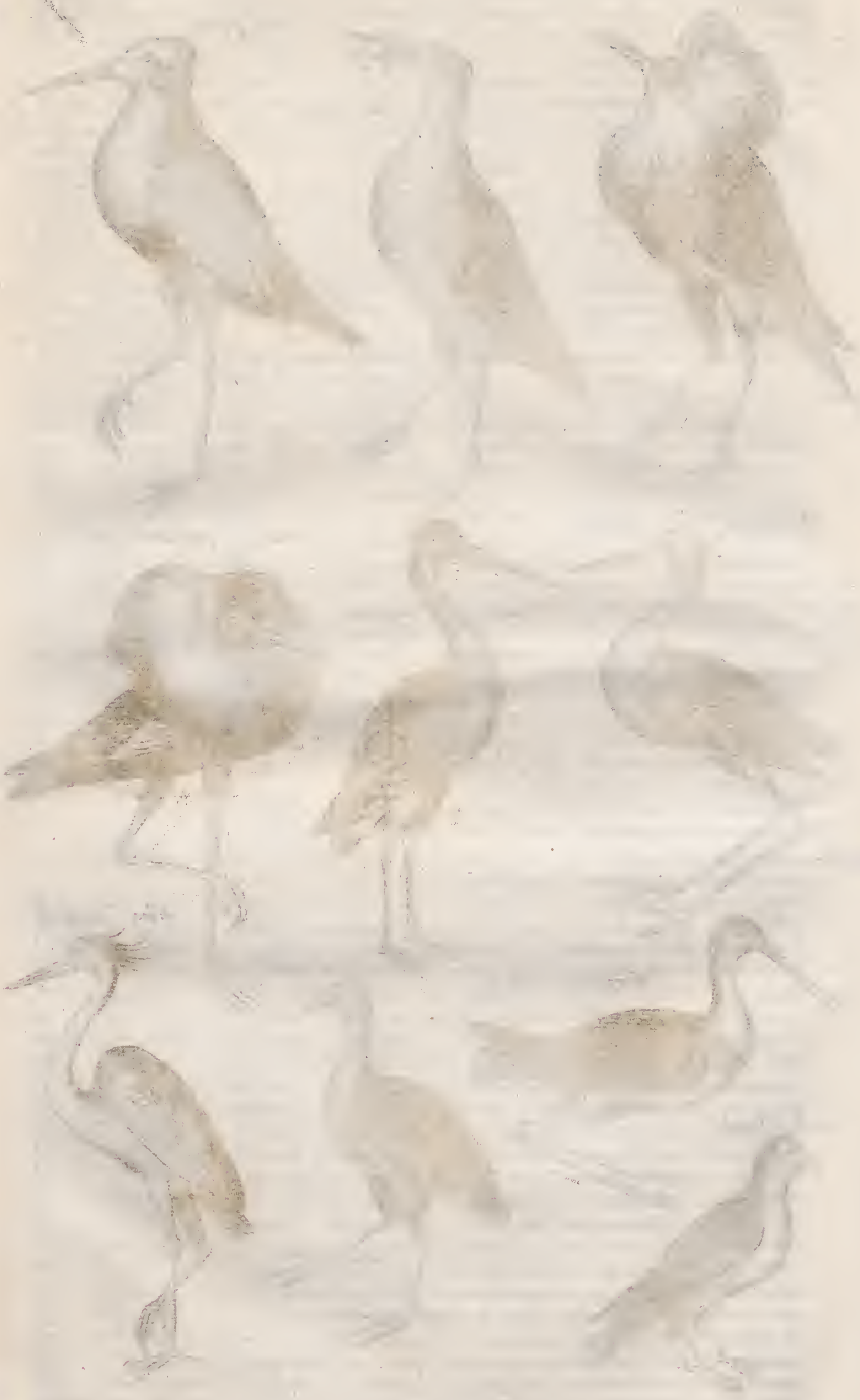

ſwemmende, tot ſich trekt. Deſe meent *Aldrovandus* dat de gekamde oft gekuifde is.

Deſen is gelijkſlagtigh, welken de ſelve ſwarte Reiger noemt, die over al, uitgenomen den hals, die met een witten ringh omcingelt is, en den bek die geel is, ſwart is; met een langen hals, langhe ſchenkels, heel langhe klauwen, ſcherpe nagels, en een korten ſtart.

V. HOOFT-STUK.

Van ſommige vogels die totte Reigers betrokken zijn.

TOt de Reigers betrek ik de Falcinellus, oft Falcata, en de vechtertjes, welke de Neerlanders Kamp-haantjes noemen. Falcinellus is een vogel in grootte en gedaante van lijf den Reiger gelijk; van verw, by na groen, hier en daar met rood vermenght, met een bruin hooft, en hals, en eenige tuſſen-lopende ſwarte vlekken: Sijn bek is langh en dun, en voor krom; de ſchenkels zijn langhachtigh, de voeten geſpleten: Geen van alle gelijkt naarder den Ibis. De Kamp-haantjes komen jaarlijkx met groot getal uit het Noorden naar Neerland inde lente omtrent May overvliegen, doch meer Mannetjes als Wijfjes. Hierom iſſer ſulken twiſt onder de Mannetjes datſe malkander dooden, tot datſe met de Wijfjes in gelijk getal zijn. Als ſy haar jongen uitgebroeyt hebben vlieghen ſy weder daar heen mette jongen, van waar ſy gekomen zijn.

Aldrovandus heeft acht geſlachten, oft liever vormen beſchreven, en doen afſchilderen.

De eerſte gelijkt een Patrijs, is over 't gheheele lijf geſprenkelt; het hooft is gelijk van de Lewerk met een kuif beſet: De bek is klein, an 't einde een weinigh krom, de tong is langh, ſcherp en ſwartaghtig; Het hooft, de nek, rugh en vleugels, de buik en dybenen hellen uitten geele naar 't Kaſtanie-bruin, en worden met plekken, die op 't hooft ſo klein zijn, datſe maar kleine ſtippelen ghelijken, beſproeit. d'Ander heeft ook een kuif op den hooft-top, is an den buik ſwartachtigh, en an de borſt wit; de kin verciert een ſwarte plek als een baard; an 't voorhooft is hy witachtigh, an 't achterhooft en in de andere deelen helt hy uitten witte naar 't bruin.

De derde is by na geheel roſch, over al uitgenomen den nek, met ſwarte Maanwijſe plekken beſprenkelt, doch heeft geen kuif; de dybeenderen, en onderſtuit zijn bruinverwigh, de grootſte pennen vande vleugels zijn ſwart, an 't eynde en ande zyden by na ſaffraan-geel.

De vierde is by na van verwe als de voorgaande, dan de buik is donker, den aars witachtigh, en over de vleugels lopen veel witachtige groote dwarſe plekken: Het hooft 't welk ſwart is, vercieren enige groote pennen als een helm, die hy buiten twijffel als hy vecht, om-hoogh heft.

De vijfde is by na van de ſelve verw, maar die kuif die hy oprecht, als hy vechten ſal heeft hy grooter, wit, en an haar toppen ſwart.

In den ſeſten zijn de vederen wit, anders is de verw heel verſcheiden; want over 't geheele lijf, uitgenomen de dybenen en ſtart, die donker zijn, is hy bruin; voor de opſtaande vederen in den hals heeft hy andere op den hooft-top die ſwart en kleinder zijn: Het hooft is uitten aſgrauwen geelachtigh.

De ſevende is in alle vederen verſcheiden, met groene, witte, rode, geele; en 't geen anmerkens waardigh is, geen van dien is met de verw van andere vermenght.

De achtſten heeft de natuur oiren ghegeven, hy heeft een langen dunnen bek, van 't hooft over den hals hanghen rondſom vederen die in grootte ghelijk zijn, maar niet in verw, en die veel ringhen maken, nu yſergrauwe, dan rode, en nu weer witte. Hy heeft een langachtigen hals, heel dun, teer, en an de zyden witaghtig, het overige is geel, over al met lange ſtrepen doorlopen; Het hooft heeft an de zyden een rode plek, in welke de oogen ſtaan: de oiren zijn die van den Eſel gelijk, ſijn ſchenkels zijn tweemaal korter als in de andere, de achterſte klauw is heel kort.

VI. HOOFT-STUK.

Vande Porphijrion en Horion.

DE Porphijrion alſo genoemt van ſijn verw, welken *Callimacchus* by *Atheneus* van de Porphijris onderſcheit, en die in 't land van Padua Telama genoemt werd, is een vogel, volgens *Atheneus*, ſo groot als een Haan, blauw van verw, met een roden bek, die an 't hooft gheweldigh t'ſaamgedrongen is, lange ſchenkels, geſplete voeten, daar hy vijf klauwen an heeft, en den grootſten die de middelſte is. *Oppianus* ſchrijft hem een kuif op 't hooft toe, gelijk de Perſiſe Schutters dragen. *Iſidorus* doet'er eene platvoet om te ſwemmen, en een gheſpleten om te gaan by. By *Aldrovandus* worter tweederlei beeltenis van vertoont. De eerſte heeft een dikken bek, ſcherp en rood, van 't voorhooft tot den hooft-top ſtrekt ſich een vlek van de ſelve verw. Het deel van 't hooft onder deſe plek, en den hals is voor groen; uit de ſlaghpennen van de vleugels, zijn eenighe an 't einde ſwartaghtigh, andere bruin; Het overige geheele lichaam is met een heldere blauwe verw verciert. Hy heeft by na geen ſtart, en ſtaat alleenlijk op vier klauwen die uitten roden witaghtigh zijn. d'Ander is in bek, ſchenkels, voeten en ooghen den voorgaanden ghelijk, maar heeft donkere nagelen, en is met een rode plek an 't voorhooft verciert, en 't geen in des anders hooft en hals groen was, is in deſe

Plin:H:N: l.10.c.47.

blauw. De vleugels zijn van gelijken blauw, het overige hooft, de nek, den rugh, de borſt, hooft-top, en dybenen zijn ſwart; de beſte zijn in Comagene. Ook geven de Baleariſe Eylanden heel ſchoone: En ghelijk *Diodorus* ſchrijft, heeft het uitterſte Syrien de ſelve mede. *Atheneus* noemt hem Lybiſe vogel, en die de Goden van dat landſchap toeghewijt is.

Athen: Dipnoſ. l. 9.

Voedſel.

Hy eet Viſch, en dat in't heimelijk, om van niemand gheſien te werden: maar hy neemt geen ſpijs voor dat hy ſich gewaſſchen heeft, en hy begeeft ſich niet eer tot pluiſen oft waſſchen, voor dat hy eenige ruimte heeft overgewandelt. Hy alleen drinkt met onderduiken, en uit eigen aart ſijn ſpijs met water beſproeyende, brenght hy daar na de ſelve mette voet als mette hand an den bek. *Polemon* ſchrijft by *Atheneus* dat hy van de koſt die hy anvat kleine brokjes af byt, indien het woord *Tamoeueſtai* ſoo te verſtaan is. Sy werpen ghelijk de andere vogels met lange, en dunne halſen vogtiger drek uit, als die met korte en dikker halſen, gelijk *Ariſtoteles* beſchreven heeft.

Athen: Dipnoſ: l. 9. Plin: l.10. cap. 46. Ariſt: H: A: l.6.c.6.

Vlught.

Om ſijn vlught te beheerſchen ſteekt hy de benen uit in plaats van de ſtiet, die hy niet ſeer breed heeft; en om dat hy ſulken vermaak in't huppelen heeft, dat hy al ſijn leden daar toe voeght, word hy ligtlijk gevangen, indien wy *Oppianus* geloven.

Oppian: in Ixeutic.

De Schryvers verhalen van hem ongheloofſijke dinghen; dat hy noit in't gheſicht van de menſchen met het Wijfje ſich vermenght, en dat hy niet ſien mach datte Man met ſijn vrouw verſamelt, heeft *Oppianus* gheſchreven. Dat hy ſulken ghevoelen van overſpel heeft, dat hy ſulks bevindende ſich ſelven met een ſtrik, oft door den honger ombrenght, leſen wy by *Ælianus*, *Atheneus* en *Tzetzes*. Een hadde met een Haan ſoo grooten maatſchap gemaakt, dat hy, als den Haan gedood wierd, door den honger, om dat hy van ſijn makker berooft was, ſijn leven eindighde.

Ælian: l.5. c.28. H:A: Athen: Dipnoſ: l. 9.

Tzetzes Chil: 9.

Gebruik.

Hy ſchijnt noit in ſpijſe opgediſcht te zijn, maar is in de groote Meeſters huiſen, gelijk *Ælianus* ſeit, tot ſpeel-vermaak gehouden.

De Horion is met hem verwant, dat een vogel is brandende van liefde, ſo groot als de Herodius, met rode ſchenkels, blauwe ooghen, en ſoo in de Sangh-konſt ervaren, dat hy door gave van de natuur heel aartigh ſinght.

VII. HOOF.T-STUK.

Vande Helorius, de Limoſa der Venetianen, de Barge van de Francen, en de Hæmatopodes van Bellonius.

Athen. l. 9.

DE Helorius ſchijnt de Crex, daar wy hier na van ſpreken ſullen, ghelijk te zijn. *Klearchus* by *Atheneum*, ghedenkt hem mette Trochilus en Carulus, onder de vogels, die by ſchoon weder gewoon zijn op de ſtranden te weiden.

De Limoſa van de Venetianen, die omtrent het Meer Verban Giraldel, omtrent Napels Leverſina, en by de Hooghduitſen Ein Meerhun genoemt werd, is op den rugh de groote Arquata, van welke hier na, heel gelijk, met plekken onderſcheiden, voornamentlijk voor, en an den hals en kop.

De Barge van de Francen, welken *Bellonius* Ægocephalus noemt, is kleinder als de Helorius in verw niet ongelijk, met een korten rechten bek: hy heeft geen milt. Men heeft gheſien datte gal t'ſamen an de lever en maagh hing, 't welk *Ariſtoteles*, van de Ægocephalus gheſchreven heeft. Hy ſoekt ſijn koſt in de ſiltighe Poelen dikwils, ſeldener verre in Zee, en dat over al by nacht. Hy heeft een ſtem als de Bokken oft Geyten. Hy lijd geen ankomſt van menſchen, en is by de Francen onder de lekkernyen gerekent.

Ariſt: H: A: l.2. c.15.

De Hæmatopus van *Bellonius* is een ongemene vogel op de France Oevers, het lijf is als van de Reiger, met vleugels van de Larus, het hooft, den hals en't einde van de ſtart is ſwart: An't binnenſte van de vleugels, en an den buik is hy wit; de krop is heel groot wijd en ſterk. Hy heeft twee klauwen an malkander hangende, maar de binnenſte is van de andere geſcheiden: An de hiel gelijk de andere water-vogels heeft hy geen ſpoor: Sy zijn ſaght en ſwak, de klauwen kort, en de nagels krom.

Bellon: l. 1. cap. 11. Obſervat.

VIII. HOOFT-STUK.

Vande Yſvogel.

DE Halcyon, Alcedo, en by andere Avis Poſſideonis, by ſommige Ceycis, by de huidendaaghſe Grieken Phaſidijnes, en't Mannetje Ceyx, Kerilos, en Keiris genoemt, is aan weinige binnenlands wooonders bekent. Het gebeurt heel ſelden ſeit *Ariſtoteles*, dat men een Yſvogel ſiet, en hy vertoont ſich omtrent het ondergaan der ſeven-ſterren, en omtrent de Winter, en als hy eerſt door de haven een Schip omvlieght, gaat hy ſtrax door, en wort niet meer geſien. Daar ſijn twee geſlaghten van deſe vogel, een ſtom, en een geluidſlaande, naar't ſeggen van ſommige uit *Ariſtoteles*, maar valſchlijk, want by hem moeten de Chelidones verſtaan werden. *Turnerus* ſtelt die ook onder de Yſvogels, die een weinigh kleinder als een Spreeuw, het gheheele lijf ſwart heeft, den buik wit, de ſtart kortachtigh, den bek wat korter als de Alcedo (oft Yſvogel) en welke voor ſijn vlugt op de wijs van den Yſvogel knikt, en in de vlught ſchreeuwt. De Alcatraces die in Peru de Zee-Snoeken, Krabben en Viſſchen vangen, en om datſe doode krengen eten, ſoo doodelijk zijn, dat die tot haar gebruik door nood gekomen zijn, niet anders omkomen als die, welke Wolfs-kruid, oft ander vergif ingif ingenomen hebben, worden ook onder haar geſlaghten gerekent.

Vorm. Ariſt: H: A: l. 9. cap. 14. Apud: Scalig: l. 21.

Indien ghy haar vorm anmerkt, hy is niet veel grooter als een Muſch, blauw en geel van verw, en met rood vermenght. Sodanig is het lijf, en de vleugels, als mede de deelen van den hals, de verwen niet verſcheiden, maar gheheel vermenght zijnde; de bek is geelachtigh, langh en dun. Hy vermaakt ſich ſo in de zee, dat hy ſijn borſt met water beſproeyt, en ſijn ſtart in 't droghe zand ſteekt; nochtans verſmaat hy ook de verſche waters niet.

Voedſel.

Hy leeft met Viſch, die hy ſich van hoog inde Zee neerſtortende, vanght.

Teeling. Pl: H: N: l 10. c. 32. Lycoph: in Caſſandra. Plin: l. c Ariſt: H: A: l. 5. c. 8.

Wat angaat haar teelingh; men meent dat de oude in 't paren ſterven: Andere gelijk by *Plinius*, krygen jongen in de Winter, leggen vijf eyren, welke tijd dies *Alcyonides*, dat is ſtille dagen genoemt werden, om dat dan de Zee ſtil en vaarbaar is, voornamentlijk de Siciliſe Zee, (hierom noemtſe *Scaliger* borgers vande Siciliſe Zee) in andere deelen is de Zee ſaghter, maar de Siciliſe als dan heel ſtil. Seven daghen voor de Winter, en even ſoo veel daar na leit de Zee heel vlak om het teelen van de Yſvogels, waar van deſe daghen haar naam hebben; maar nochtans komen alle de Schryvers in de tijt niet over een: *Kolumelia* brengtſe op den achtſten dach van Maart, in welke inde Atlantiſe Zee, de grootſte ſtilte geſien werd; daar is ook verſchil in 't getal der dagen. *Simonides* en *Ariſtoteles* ſtelter vijf, *Samius Demagoras* ſeven, *Philochorus* neghen, andere veerthien. Van de ſtilte der Zee op die tijd, en van de ſagte winden en ſchoon weder ſult ghy over al, en by *Theocritus*, *Ovidius*, *Plautus*, *Plutarchus*, *Ælianus* en andere konnen leſen. De plaats van ſijn neſt ſtelt *Ambroſius* 't ſand, andere den Oever, ſommighe de baren ſelf: hier van word het by *Statius* het vloeyende huis, en by *Silius Italicus* het ſwemmend neſt ghenoemt. Het is gelooflijker dattet an een klip dicht an 't water, ſo dattet over 't water ſchijnt te hellen, vaſt geſet is.

Plutarch. de Solent: Animal.

De Yſvogel maakt ſijn neſt alleen met den bek vaſt, en niet anders, en langhwerpigh als een ſchip, een werk dat niet bequaam is om te ſinken, Hy hegt de Viſchgraten an malkander, en gebruikt de rechte als een ſcheerdraat, daar hy andere totten inſlagh dwars over leit, welke hy daar na krom en in de ronde buight; ten leſten voegt hyſe ſoodanigh, dat het werk Scheeps-wijs uitgerekt word, by na als een Viſſchers boot: volmaakt zijnde, hecht hy 't an den Oever daar de laatſte baren ſtuiten. Hier de baren ſaghtlijk tegen ſtotende, leeren ſy hem met haar anſpoelen, zijn niet al te vaſt en gapend werk te herſtellen, maar hy maakt het dan ſo hecht en t'ſamen-hangende dattet nocht met ſteen nocht met yſer kan gebroken werden. Het gat oft de deur is grootlijkx verwonderinghs waardigh, 't welk ſoo ghevormt en ghemaakt is, dattet niet als hem alleen in-laat, en voor andere blindt en verborghen is, ja ſelf voor de baren.

Plut: l. c.

Sijn wijs van leven kont ghy hier uit kennen dat ſy het mannetje ſoo lief heeft, dat ſy niet op een geſtelde tijd, maar 't geheele jaar de ſelve gebruikt: de oude en die te traag is om te volghen draaght en voed hy, en laat hem noit alleen.

Mizald: Ephem l. 1.

Als ſy in de warme Son op den Oever haar vleugels uitrekken, ſeitmen datſe reghen beduiden: *Virgilius* telt dat onder de andere tekenenen van ſchoon weder.

Virgili. Georg: l. 5.

IX. HOOFT-STUK.

Vande Iſpida, en de Rouſſerol der Francen.

DE Iſpida welken ſommighe menen den Yſvogel van de oude, oft enkelijk, oft een Revier Yſvogel te zijn. Te Genua word hy Marten-Viſſer, en van andere Italianen Paradys-vogel en ook Koninghs-Viſſer genoemt: Hy heeft een ſwarten bek, recht, maar an 't einde ſcherp, en dry vingers lang, het hooft is voorwaarts, metten nek van groene verw, met dwarſe ſtrepen uitten witten blauwachtigh onderſcheiden: De vleugels zijn ook wit, maar het binnenſte van de vederen helt naar het purper met licht blauw gemenght, die met blinkende ſtippelen beſprenkkelt zijn. Over den midden-rugh, van 't begin tot het einde van de ſtart, zijn de vederen licht-blauw, en na 't wit hellende, ſoo glinſterende datſe de opſiende oogen beſchadigen: De voeten zijn kort en rood, in welke twee lange klauwen tot het midden toe t'ſaam-gehecht, daar na geſpleten werden: De tongh is heel kort, breedaghtigh en rood: De keeldarm is heel langh, de maagh leit in 't onderſte van 't lijf omtrent den aars; ſijn vet is roſch.

Daar is noch een ander gheſlaght van de Iſpida, 't welk uit Indie ghebracht werdt; Het Koningtje nauwlijks in grootte te boven gaande, met een langen dunnen ſwarten bek, en het overige lijf totte ſtart toe blauw, groen en ſwart, de ſtart is na evenbedeelingh langachtigh, en by na geheel ſwart. In geſtel van voeten mette bovenſte gelijk, hy is eenſaam, wort uit het land van Bononie en Switſerland, en elders midden in de Winter, omtrent de Oevers die met ys beſet zijn gevonden.

Plaats. Teeling.

Hy neſtelt in 't zand, oft op de klippen omtrent het water. Sy ſeggen dat hy ſijn neſt rond en ſaght uitte Riet-bloemen maakt, met een klein gaatje in een hoek uitſtekende, en datter ſomtijds negen jongen in 't neſt gevonden werden.

Gebruik.

Men geloofṭ dat ſijn vel mette vederen bewaart, ſonderlinge kraght tegen de Motten heeft; ſommige beuſelen dat het huis daar ſijn neſt opgehangen is, van den blixem niet geraakt werd. *Tragus* ſeit dat hy met ſijn jongen ſo ſoet als Muſcus ruikt: Dat hy opgehanghen, jaarlijks ſijn vederen als in een levend lijf verandert heeft *Aldrovandus* valſch bevonden.

De Rouſſerolle oft Roucherole van de Francen, die de geluitmakende Yſvogel van *Bellonius* is; heeft een geſaaghden bek, gelijk de Griekſe Exter oft Collurio; de lange vederen van ſijn hooft vertonen de gedaante van een kuif. Indien imand ſijn neſt omgekeert beſiet, gelijkt het eenige t'ſaam-geronne pekel. Hy leit meeſt ſes eyren, en kipt vijf oft ſes jongen. Hy is fray van ſangh, ſo dat hem *Bellonius* boven alle ſingende vogelen ſtelt, en is daar in ſoo onvermoeit, dat hy geheele daghen en nachten beſich is, en ſo ernſtigh, dat hy mettet heele lijf ſchud en trilt. Onder andere ſtemmen ſchijnt hy voornamentlijk deſe voort te brengen, toro tret, fuis, huy, tret. Men gelooft dat *Ariſtophanes* ſijn ſangh heeft uitgedrukt.

II. OPSCHRIFT.

Vande Splitvoetighe watervogels die VVormen eeten.

I. HOOFT-STUK.

Vande Arquata, Krex en Totanus.

DE Arquatus van ſijn krommen bek alſo genoemt by de Latynen meent *Geſnerus* dat de Numenius van de oude is, die mogelijk van Neomenia (dat is nieuwe maand) alſo genoemt, is om dat de geſtalte van den bek den boogh van de nieuwe waſſende Maan vertoont. *Bellonius* meent dattet de Elorius van *Ariſtoteles* is; Hy heeft een bek omtrent acht vingers lang, en daarſe naar dry vingers begint te krommen ſwart: De vederen donker verſcheiden, en geplekt, uit welke die geweldigh als vlas zijde blinken, welke tuſſen de vleugels, en den rugh zijn, in't midden zijn ſy ſwart, inden omringh tuſſen beide roſch; de klauwen zijn gheſpleten, maar eenighſins met een vel t'ſaam-gevoeght, dat ook weerzyds neffens de klauwen nederſakt, en het onderſte van de klauwen uitbreid; de tongh is voor ſoo langhen bek heel kort, en heeft de gedaante van een pijl. Het Wijſje is wat kleinder, en die plekken, met welke 't geheele lijf by na beſproeit is, zijn in haar meer roſagtigh. Hy eet allerley ghewormte, en die ſoekt hy onder de kruiden. Hy vlieght met ſcholen: Hy leit inden April vier bleke eyren, ſo groot als de Hinnen. Sy hebben droog vaſt vleeſch gelijk de haſen; in Vrankrijk wordenſe voor lekkerny gehouden.

De Crex die ook Krekos genoemt word, is noch nauwlijks by de nieuwe anghemerkt wat het voor een vogel is. *Atheneus* ſeit dat hy den Helorius ghelijk is, en *Ariſtoteles* dat hy witte ſchenkels heeft, en de achter-klauw die voor een hiel ſtrekt heel klein is. *Herodotus* geeft hem de grootte van den ſwarten Ibis. De uitlegger van *Ariſtophanes* een ſcherpen ghetanden bek. *Bellonius* meent dat de vogel die omtrent den Nijl geſien word, met langhe ſchenkels, een langen ſwarten bek, ſwarte ſchenkels en 't geheele hooft, met een witten hals, rugh en borſt; die ſijn koſt op 't land ſoekt, Mugghen vanght, en als hy vlieght een groot gheſchreeuw maakt, de Crex van de oude is. Hy vecht met de Galgulus en Merl, en mette Vireo, wiens jongen hy beſchadight; *Philes* heeft angetekent dat hy traagh is. Ariſt: l. 9. cap. 1.

Totanus een water-vogel heeft een ſwart hooft, inſonderheid voor, want achter is het meer roſch: Sijn hooft-top is aſgrauw, gelijk ook het overige voorſte deel; het onderſte deel der vleugels is wit, en het uitterſte ſwart, de overighe vederen zijn in den omringh verſcheiden, en witachtigh: De ſtart is een handbreed langh, met dwarſe witte en ſwarte ſtrepen geverwt gelijk in de Limoſa oft Meer-hoen; de vederen boven op den ſtart zijn totte midden-rugh toe wit: het bovendeel is geheel wit; even-wel worden'er an den hals en den bovenſten omringh van de vleugels ſwarte plekken geſien. De lengte van de geheele vogel van 't uitterſte van den bek tot'et uitterſte van de voeten is negen duim met twee hand-breed; de lenghte van den bek is omtrent dry vingers, en ſoo veel ook van den hals. Hy is een ſplitvoet, maar de twee grootſte klauwen van de voet zijn eenighſins met een vlies t'ſaam-gevoegt, gelijk in het Meer-hoen; de ſchenkels twee hand-breed langh, zijn rood, met ſwarte nageltjes verſien: het lijf is by na van de dikte als onſe Duiker metten ſcherpen bek.

II. HOOFT-STUK.

Vande Calidris van Bellonius *van de ſvvarte en Himantopodis van* Plinius.

DE Calidris van *Bellonius* is een vogel ſoo groot als een duif, en heeft ſoo lange beenen dat hy ſchijnt te paard te rijden, waar van ſy hem Ruiter noemen; Hy is wel verſien met vederen, en daarom heeft hy minder vleeſch als het wel ſchijnt; den bek en ſchenkels heeft hy rood en langh, tot een ſeker bewijs dat hy een water-vogel is: Het bovenſte deel van den bek is ſwart, en de buik wit; het hooft, den hals, en vederen onder de ſtiet zijn aſgrauw: waarom wy meenen dat hy by *Ariſtoteles* Calidris ghenoemt is, waar van hy met deſe woorden gedenkt. Ook de Calidris wiens aſgrauwe verw verſcheiden geſprenkelt is. De wortels van de vederen zijn inde Biſtarda en la Cane Petiere (hy leit uit Tetrax) rood, maar in deſe ſwart; An de hooft-ſlapen zijn wederzyds twee ſwarte vlekken die als een ſchaduw an de winkbrauwen geven, die ook met een witte plek ghetekent zijn; de voorſte klauwen voeght een vel, ghelijk in de Zee-Exter t'ſamen. De achter-klauw is heel klein; de vleugels worden als in de water-vogels na 't lijf ghevoeght, die ook tot de grootte van 't lijf paſſen. So klenen vogel dan, op ſo hoge ſchenkkels ſtaande, gaat deftigh en hooghmoedigh voort, hy houd ſich veel in de Velden, Poelen en Oevers, en loopt dikmaal totte dybenen in 't water, het vleeſch ruikt niet wilt, maar naar yet lekkers, en droge kruiden; hy word onder de vogelen van ſijn geſlaght voor goed gehouden.

Dat de ſwarte van de rode verſcheelt is ſeker, want de ſwarte heeft van ſijn geboorte de ſchenkels, en den bek ſwart, uitghenomen 't bovenſte van den bek 't welk rood is: Ook is deſe ſwarter, die ook als hem 't hooft, de ſchenkels, en vleugels afghehouwen zijn, in de overighe deelen van 't lijf een verw ſchijnt te hebben tuſſchen aſgrauw en ſwart, ghelijk de Ringduiven. Indien'er ſpraak is van de Calidris die ſijn vederen nu verandert heeft, ſo is de verw te onderſcheiden van die gene, die noch met haar eerſte bekleet zijn. Wy verſekeren dat wy de Pluvialis ſomtijdts anghemerkt hebben in den Herfſt ſwart te zijn, ſoo dat wy hem na 't verwiſſelen van ſijn vederen niet kenden: Niet te min heeft ſo wel deſe, als de andere de voeten ſwart. Haar vrught komt in April voor den dach, over al met plekken ghelijk de Ortygometra (d'un Raſle) gheſprenkelt, hoewel ſy anderſins alleen 's Winters verſchijnen. Tot deſen betrekt *Aldrovandus* die, welke by de Italianen Gambetta ghenoemt is, die een aſchgrauw hooft, hals en borſt heeft, en over al gheſprenkelt is. De ſlaghpennen van de vleugels zijn ſwart, die van 't lijf aſchgrauw, op den rugh en vleugels hellen ſy naar 't roſch; de buik is witachtigh, de bek ſwart, de ſtraal van de ooghen uitten geel en groen, heeft een ſwarte kringh omlopen: de voeten zijn uitten geele roodachtigh, door welke verw hy meeſt van de Calidris van *Bellonius* verſchilt. De Himantopus van de buighſaamheidt der ſchenkels alſoo ghenoemt, welken andere Hemotopoda, van de roodheid der voeten noemen; word van *Geſnerus* aldus beſchreven: De bek is by na vier vingers langh, het hooft klein, den hals is van vijf vingers, het overige lijf dat licht en dun is, by na ghelijk de Poel-vogels, die men Water-hinnen noemt, is ſes, de ſtart vier, en de ſchenkels zijn vijfthien vingers langh; De bek is ſwart, op den kop en voor an den hals is hy donker: op den rugh en vleugels ſwart, met een weinigh groen ghemenght, indien ghy nauw toeſiet, de ſtart is aſgrauw, alle de delen voor, en de zyden zijn wit, de ſchenkkels bloedrood, alleen met dry klauwen gelijk in de Biſtarda, Oenade van *Rondeletius*, de Morinellus van *Gajus*, de Struysvogel, de Pluvialis, en de Cane Petiere van *Bellonius*, en de Zee-Exter van de ſelve, welkers middelſte klauw langhachtigh, en de binnenſte heel kort is, maar de middelſte wordt mette buitenſte door een kort velletje gelijk in de platvoeten t'ſaam-gevoegt. De holligheid van de knieboght is groot, en ſo buighſamen lid, dat in 't geraamte ook het ſcheenbeen geheel van het dybeen ghebogen werd. Hy ſchijnt voorwaar niet alleen ſnel te konnen lopen, maar ook te vliegen: Om dat ſijn vleugels langhachtigh zijn, ſoo dat haar langhſte pennen twee oft meer vinghers over de ſtart, oft ſtiet uitſteken. *Oppianus* heeft dit nieuws in haar anghetekent dat het onderſte kaakbeen onbeweeglijk zijnde het bovenſte alleenlijk in haar beweeght werd, maar in deſe beſchrevene iſſer niet dat van de natuur van andere vogels verſchilt.

III. HOOFT-STUK.

Vande VVater-hoenders in 't alghemeen, en in 't byſonder van eenighe.

DE Water-hoenders hebben dat algemeen, datſe een dun en ingetrokken lijf hebben. Het lijf is klein, de vederen verſcheiden; de bek langh, ſwart, en matelijk geboghen: de buik, en dat gedeelte van 't hooft 't welk tuſſen den bek en den hals is, is wit; de ſchenkels zijn langh, de klauw die voor een hiel ſtrekt is kort, ſommige hebben ook geen; de vederen ſakken maar tot de midden-ſchenkkels. Hy eet liever Wormen als Viſch, hoewel ſy de kleine wel eten: Omtrent het begin van den Herfſt komen ſy in Switſerland, met het afgaan van de Winter vlieghen ſy weder wegh. Haar vanghſt gheſchiet 's morghens voor der Sonne opgank; oft 's avonts, welke beginnende vlieghen ſy ſoo hoogh dat men haar niet ſien kan. Om haar malſch en ſoet vleeſch komenſe op de lekkere tafels. Haar gedaanten zijn Chloropus, Erythropus, Ralle van de Engelſe, Rhodopus, Phæopus, Ochropus, Melampus, Poliopus, Erythra, Ochra, Hypoleucus, Gallinula Serica, en de Scolopax.

De Chloropus (oft Groenvoet) is dryderley; de groote; van welke de eene de Fulica in grootte en gheſtalte van lijf ghelijk is, en een langhachtigen bek, opwaarts een weinigh verheven heeft; de andere by de Italianen Porzana genoemt, heeft een ſwarten hals en kop; De rugh en 't opperdeel der vleugels is Kaſtanie-bruin, onder an den buik is hy wit, met dybenen, die met aſgrauwe vederen totte knien toe bedekt zijn. De derde is van *Geſnerus*, welken hy meent de Glottis van *Ariſtoteles* te zijn, die donker van verw is, met groene ſchenkels. Hy geeft een angenaam gheluit als een fluit, en word by de Hooghduitſen Glutt ghenoemt; Hy ſteekt een langen tongh uit, waar van hy de naam heeft: deſe in 't eerſt door anghename reyſe mette Quakkels voort ghetrokken zijnde, krijght daar na in de vlugt berouw, en hem verdriet weerom te keren en ook te volghen, gaat noit meer als een dag mette Quakkels voort, en verlaatſe in de naatſte plaats.

De Erijthropus (oft roodvoet) is oft groot, oft klein, van beide komt niet ſonderlinghs voor. De Ralle van de Engelſen, verſta de Water-vogel, welkers bek, en ſchenkels rood, en de vederen over al voorts meer aſgrauw zijn, hoewel *Bellonius* ſeit dat hy niet wel vlieght, is nochtans heel ſtrijdbaar. De Berg, en Boſch-Ralle houd ſich in de Heyde. *Bellonius* heeft gelooft dat hy de Ortygometra was, en *Geſnerus* de Boere-Patrijs.

De Rhodopus (ook roodvoet) heeft niet ſonderlinghs. Ghy ſult ook van de andere niet by *Aldrovandus* vinden als de beſchryvingh. In de groote Ochropodus (oft geelvoet) vertonen ſich ſeven verſcheide verwen, en de achterklauw vande voet werd niet geſien; in 't midden laat de tongh in een lange punt af; in de kleine is den hals hoger als in de andere.

De Erythra welcken de Hooghduitſe Malt-Kerke noemen, geeft een gheluit ghelijk de ſlagh vande volders die de Wol ſlaan.

De Ochra is van de groenachtighe verw van ſijn geheele lijf, doch die ſleght en donker is, alſo genoemt.

Van de Hypoleucus, welken de Hooghduitſe Fijſterlin noemen, heb ik niets te ſeggen.

De Serica word alſo genoemt om dat ſijn ſwarte verw gelijk de zijde glinſtert.

IV. HOOFT-STUK.

Vande Scolopax oft Boere-Patrys de Boſch-Ruſticula, en van de kleine Gallinago.

DE Scolopax van de geſtalte van ſijn bek, dien hy als een paal lang en recht heeft alſo genoemt, (de Grieken noemen een paal Scalopa) is by *Volaterranus*, de Alectoris van *Ariſtoteles* maar valſchlijk, hy is by 't gemeen der Grieken Xylornis (oft hout-vogel) by *Herodianus* Boſch-Patrijs, by *Martialis* Boere-Patrijs, by ſommighe Ruſticula Major (oft groote Boerinnetje) by *Albertus*, om dat hy ſoet en vet is, Ficedula (dat is, Vyg-eter) by veel volkeren Beccaſſa, by de Hooghduitſen Schnephun, en Riet-Schnepf genoemt. *Geſnerus* maakt eenige vogels in Vrieſland met hem gelijk; Die welke ghemeenlijk Wulp ghenoemt werd, komt in bek en vederen met hem over een, maar hy wint het in de grootte; Ook die Grutte ghenoemt is ghelijkt hem metten bek: hy is ſoo groot als een Hoen, van verw als een Haſel-hoen, ghelijk *Ariſtoteles* geſchreven heeft: het opperdeel van den bek, die langh en voor ruw is, ſteekt boven het onderſte uit, hy heeft een ſmalle tongh, doch langh en zenuwachtigh; de ſchenkels zijn by na rooſrood. Daar word gelooft dat hy ſonder gal is gelijk wy by *Bellonius* leſen.

Hy word over al gevonden, in Vrankrijk, Sweden en Switſerland, maar niet over al in de ſelve plaatſen, nocht altijd in de Somer. Hy houd ſich in de hoge toppen van de Pyreneen, Switſerland, Savoyen en Auverne. 's Winters daalt hy na de vlakke velden en afghehouwe Boſſchen om de koſt. Hy word omtrent Brixia in 't begin van den Herfſt, in Switſerland in de maand October gevangen. In de Somer wijkt hy uit duitsland, in 't eind van den Herfſt komt hy weder: Hy bemint voornamentlijk de warme wateren, ſandige plaatſen, Thuinen en Hagen. Sijn ſpijs zijn Wormen, Daar word van ſommige verhaalt dat hy met ſijn aſem inde holen geſonden, daar van men ook het geluit verre hoort, de Wormen uithaalt. Daar zijnder geſien die met Meel uit de vrught van den Beukeboom en met Vygen gevoet wierden. De ſwakheid van ſijn vlught heeft de natuur mette ſnelheid van ſijn loop verſien; Als de vogelaars menen dat hy na by is, bevinden ſy dat hy ver afgheweken is. Hy is ſwak van geſight hoewel hy groote ooghen heeft, men meent dat hy ſijn ſpijs metten reuk ſoekt. *Ariſtoteles* heeft naarghelaten dat hy de menſchen bemint. Ariſt: H: A:l.9.c.26.

Hy word onder de lekkere ſpijſe gehouden, maar is minder gheacht als de Patrijs; Sommighe braden en branden hem gheplukt en ontweit in den Oven, tot een Genees-middel voor de ſteen. Geſner: in Ornith.

De Boſch-Ruſticula is grooter als de groote Poel-Ruſticula, want hy is by na ſoo groot als een Hoen, bruinder van verw, met een kleinder bek, een witten buik, en aſgrauwe ſchenkels. Hy word met ſtrikken als met ſtroppen gevangen.

De kleine Scolopax oft Gallinago, by ſommighe de Week-kop van *Ariſtoteles* ghenoemt, heeft een rugh by na van de ſelve verw mette Lewerk: een geutachtigen bek, ghevlekt, in 't uitterſte ſwart, vier vingers langh; de uitgheſpanne vleugels vertonen an haar einden een witte plek. Die van *Aldrovandus* word voorgheſtelt, had een geutachtighen bek, een handbreed langh, breed, ſwart, met eenighe knobbeltjes beſet, en an 't einde ſcherp, welker opperdeel boven het onder, eenighſins in de lenghte uitſtak; De tongh mede gootachtigh, was by na ſoo groot als den bek, an 't einde ſo ſcherp als een naalde.

In Vrankrijck ſiet men hem veel binnens-lands, nocht de Hollanders hebben hem ghebrek. In Hooghduitſland komt hy als in de lente den dach en nacht evenaart, indien wy *Longolius* gheloven, hy ſeit ook datſe van de waterkant der Poelen en Meren niet afwijken; Dat hy vervlieght kond ghy daar uit oordelen, dat *Geſnerus* in haar opgeſneden, maag in 't begin van December Weſpen, en witte, dunne lange Wormen, diemen Meel-wormen noemt gelijk, gevonden heeft.

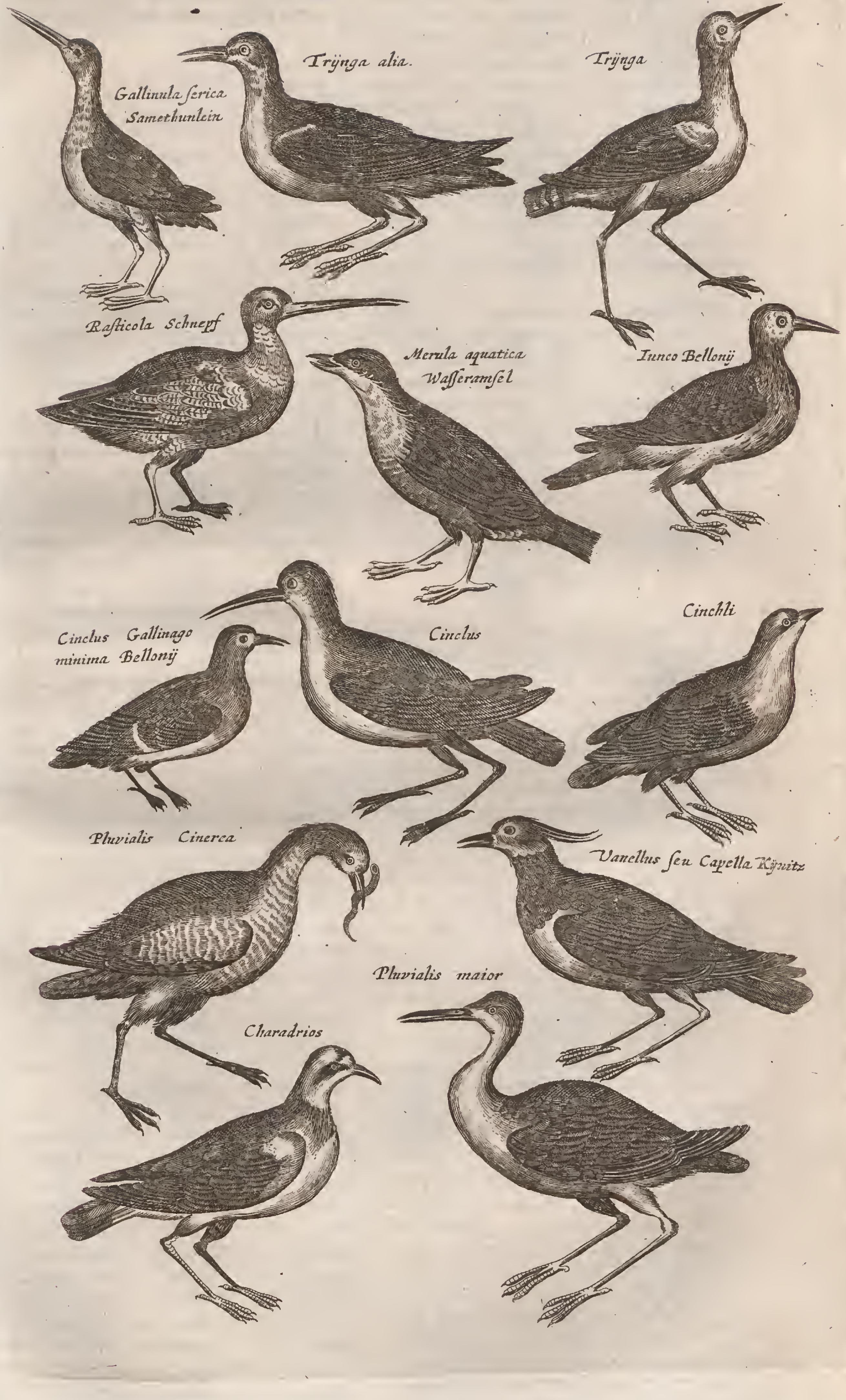
Gallinula ſerica
Samethunlein
Trÿnga alia.
Trÿnga
Raſticola Schnepf
Merula aquatica
Waſſeramſel
Iunco Bellonÿ
Cinclus Gallinago
minima Bellonÿ
Cinclus
Cinchli
Pluvialis Cinerea
Vanellus ſeu Capella Kÿuitz
Pluvialis maior
Charadrios

Hy wil in de Koy oft Vogel-huiſen niet blijven ; Als men ſijn ſtem hoort (die een geluit geeft als een Mes dat over een ſaag geſtreken werd) ſeggen ſommige dat het regen beduit.

V. HOOFT-STUK.

Vande Land-Gallinula, en een andere Groenvoet.

HIer toe betrek ik de Land-Gallinula, en de andere Groenvoet van *Bellonius* die de Fulica ghelijk is; die word omtrent het meer Verbano Polle, van de Hoogduitſe vogelaars Haggeſchar, om datſe met hopen omtrent de Thuinhagen lopen, genoemt. *Geſnerus* noemt hem Land-Ralle, oft Land-Trochilus: Hy is kort en dik van lijf, met klauwen naar ſijn grootte heel langh ; De achterſte van de voorſte heeft omtrent de halve lengte. Sy ſeggen dat ſijn ſtem ghelijk van de ſlanghen ſcherp is, en ger, ger, ger, voortbrenght. Gevanghen bootſt hy de ſtem van den Inkhoorn na, ſo men geloven magh die het verhalen. De Engelſe vangen hem op de Koorn-velden voor wat lekkers.

Van de Groenvoete Glalinula, die de ander is, ſpreekt *Bellonius* aldus : Wy hebben nooſaaklijk de Water-Gallinula (la poulette d'eau) vande Fulica, en van de groote Fulica (de la Pole & Macroule) afgeſcheiden, wijl hy niet in 't water ſwemt, nocht een Platvoet is; Want de naam van de Water-Poulette, oft Gallinula is van de gelijkheid mette genoemde genomen, hoewel hy veel kleinder, en nochtans grooter als de Ralle is, ſoo dat hy van beide ſchijnt deelachtigh te zijn. De vogelaars an welke wy die vertoonden, als ſy ſagen dat hy de Fulica gelijk was, ſeiden dat hy maar in de grootte verſcheelde, en dat deſe noch ſijn vollen waſdom niet hadde: Waarom wy met meer neerſtigheid eenighe onderſcheidende tekenen hebben nagheſpeurt ; in deſe is wel de voornaamſte, dat deſe Gallinula groene voeten heeft, en niet onghelijk die van de Botaurus, nocht ook ſoo plat, nocht met een breed vel t'ſaam gevoeght, gelijk in de Fulica. Ook is de ſtart van de Gallinula langer; de plek van 't voor-hooft kleinder, en in verw den Ralla wel gelijk, die na de verw van de Fulica helt : Waarom ik in 't eerſte anſien meende dat het de Ralla was, maar hem naarſtiger inſiende, merkten ik dat de ooghſchellen wit waren, dat nocht den Ralla, nocht den Fulica toekomt; twee pennen van de ſtart zijn wit, an weerzyden een : Onder de borſt helt hy eenighſints naar het blauw; op den rugh is hy donker Kaſtanie-bruin. De een is ook ſwarter als d'ander, en hebben de vouwen der vleugels wit, en in de kleine vleugel de eene ſtreep op d'ander, welke ſijn eerſte vederen door de lenghte van haar ſchaghten maken. De ſelve ſpijs word in haar maagh gevonden gelijk in de Ralla, en Fulica; het borſt en heup-been heeft hy van andere vogels verſcheiden, gelijk ook van de Fulica. Het vleeſch van de Gallinula is licht om te verteeren, en malſch, de beenderen licht te breken, den rop wijd, de lever ook breukſaam, maar den darm, en andere deelen zijn als in de Fulika. Gebraden heeft hy de ſelve ſmaak met de Fulica. Hy neſtelt en voed ſijn jongen gelijk de Rallus.

Hier toe behoort ook die, welk men Corrira noemt, die een bek heeft naar evenredenheid van 't lijf, dik, met een borſt, en de boven vleugels witachtigh, het overige is ſwart.

De Porzana moet uit het getal van de Water-Gallinula niet geweert werden. De Milaneſen noemen hem Girardina; hy heeft een korten bek, daarſe het hooft raakt geel, en an 't einde ſwart, ſwarte voeten, een witten buik, de borſt, rugh en vleugels donker, met witte plekken beſproeit ; en de groote pennen der vleughels heeft hy ſwart.

VI. HOOFT-STUK.

Vande Trijnga.

VAn de Trijnga, Juncus en Cinclus heeft *Ariſtoteles* alleenlijk gheſchreven, datſe de ſtart roeren, en de Meren en Revieren ſoeken. De Trijnga word mette Lyſter oft Snep vergeleken. De Cinclus, en Juncus zijn kleinder ; hier door komt het dat verſcheide vogels voor de ſelve van de Schryvers worden opgedrongen: niet weinige worden tot de ſelve als gelijkſlagtige betrokken. *Turnerus* maakt hem geheel ſwart, uitgenomen dat deel, 't welk den aars dekt, en welk wit is. Hy doet'er by dat hy een korte vlught maakt, dat hy in de Moeraſſen, die om de Edele huiſen leggen, en by de Engelſen in de Viſſcheryen ſich houd, en als hy in ghevaar is, in de dichte Riet-boſſchen vliet. Sommige Hoogduitſen ſtellen een Trijnga die geheel ſwart is, geſplete voeten heeft met een witten hooft-top totten bek toe, met hoge ſwarte ſchenkels, die geduerig de ſtart roerd, en ſich an de water-kant houd. Tot de ſelve betrekt *Geſnerus* een vogel die te Klarone Waſſer-Troſtel, dat is Water-Snep genoemt werd. *Aldrovandus* betrekt eenige tot de Trijnga, die andere totte Cinclus betrokken hebben.

De eerſt is hem, welke d'Italianen Giarolos, en Giaroncellos noemen, de Snep in grootte ghelijk, met een bek twee vingeren langh, ſwart en an 't einde een weinigh krom, met een ſcherpe tong, by na van gelijke lengte. Het opper-hooft, den hals, rugh en vleugels heeft hy donker, wat na't Kaſtanie-bruin hellende; De kring van d'ogen, de kin, borſt, buik en ſtiet wit, met dry voor-klauwen, omtrent een halve hand-breed langh, de achterſte heel kort; tuſſchen de uitterſte en middelſte van de voorſte is an 't begin van de Splitſingh een velletje; 't welk tuſſen de andere niet is.

De ander Pinarola ghenoemt, is deſen by nae in alles ghelijk, dan heeft een ſwarter bek, ſomtijds korter, welkers opper-deel boven het onderſte een weinigh uitſteekt.

De derde betrekt *Bellonius* totte kleine Gallinago, *Geſnerus* meent dattet de Samethunle is, beide menen ſy dattet de Cinclus van *Ariſtoteles* is. In lijvigheid is hy by na de ſelve met de kleine Scolopax, enkelijk ſo genoemt: nochtans verſchelen ſy in verw van de vederen, en in bek; dieſe beide wel lang, dun en ſcherp hebben, maar nochtans is die van de voorgaande an 't eind ghevlekt, en dik; hy is op 't hooft en den gheheelen hals met witte plekken ghetekent, maar de borſt, de gheheele buik, de dy-beenen en de vederen onder de ſtart zijn Sneeu-wit. Sy houden haar veel an de Oevers daar een goede reuk is, en die na Muſcus rieken.

De vierde heeft *Turnerus* onder de Cinclus geſtelt, hy is grooter als de Lewerk, op den rugh ſwart, an de buik wit, met lange ſchenkels; In de Lente roept hy veel an de Oevers van de Revieren. Hy heeft een korte en hortende vlught. By de Engelſe word hy Water-Swaluw genoemt.

De vijfde word gelooft uit de Quikſtarten te zijn, en word van de Hoogh-duitſen Pilwendegen en Pilwegichen ghenoemt; hy is wel geen Platvoet, maar heeft een langen, ſaghten as-grauwen bek en hoghe beenen. Daar zijn van hem twee gheſlachten, een groot, en een klein; dit is ſoo groot als een Merl met een aſgrauwen rugh, en witten buik.

Plaats. Hy houd ſich an de Revieren, en wandelt op de Oevers; Hy neſtelt en broeit in 't ſand, ſomtijds leit hy ſijn eyren tuſſen de klippen: Hy kipt op een tijd niet boven de acht jongen.

Voedſel. Hy eet Muggen, Wormen en Viſchjes; t'huis eet hy Brood en Appel-ſchellen; Hy heeft een ſonderlinghe konſt in 't Muggen vanghen, want met een ſaghten tret toetredende, lokt hy haar eerſt met een opgeheven bek, en dan ſlokt hy ſijn roof binnen; en tam zijnde, ſuivert hy de kamers van de Spinne-koppen.

Stem. 's Nachts geeft hy een geluit als yemand die ſchreit.

De vierde maakt *Geſnerus* de Water-Merl gelijkſlaghtigh, welke de Hoogh-duitſen Bachamſel, die de Lucarnenſers, en omtrent het Meer Verban Folot, oft Folum d'acqua noemen, en is ook de Water-Kray, die een weinigh kleinder als de Spreeuw, en metten Yſvogel beſchreven is, gelijk.

VII. HOOFT-STUK.

Vande Iunco en Cinclus.

DE Iunko, om dat hy in Iuncis, dat is in de Bieſen, ſich gaarn onthoud, en welke de Grieken Schines noemen, alſoo ghenoemt, maakt *Ariſtoteles* kleinder als de Trijnga, en een vrind van de Lewerk; hy doet'er by dat hy de Revieren en Poelen ſoekt en de ſtart roert. *Bellonius* vertoont voor deſen eenen, welken de Francen Alouette de Mer oft Zee-Lewerk noemen. Deſe is wel van de ſelve grootte mette Lewerk, en heeft een langachtigen bek, met dunne ſwarte langachtige ſchenkels, en een ſwarte tong ſo lang als de geheele bek, en is met een witte ſtreep onder de vleugels getekent. Als hy vlieght is hy by na van de ſelve verw van den Lewerk, maar wijl hy een Zeevogel is weet ik niet of hy voor de Iunco ook mag oft kan gehouden werden. *Aldrovandus* ſtelt een vogel Paſſere d'acqua ghenoemt, voor de Junco; hy is ſoo groot als een Muſch met een ſwarten, en witachtighen bek, die hard en an 't einde krom is, en een witagtige tongh die an 't eind geſcheiden en hardachtigh is: De ſtart is dry vingers langh, beſtaande uit thien pennen. Het Mannetje verſchilt van 't Wijfje alleen hier in, dat in haar de verw meer verſletert, en in hem veel helderder is.

Hy maakt dien gelijkſlagtigh, welke van de ſelve gedaante is, de ſelve vormingh van bek en voeten heeft, en alleenlijk in verw verſchilt; den hals is voor en ook de borſt wit, maar de geheele buik helt uitten aſgrauwe na het donker; het overige is bruin. *Turnerus*, wijl hy ons de Boſch-Mees voor de Junco opdringht, is ſeer bedrogen.

De Cinclus by de Grieken Kigklos, by *Suida*, indien de plaatſen niet bedroven zijn, Kigelos en Kigkilos, by *Heſychius* en *Varinus* Bucoline, om dat hy de Runderbeeſten navolght alſoo ghenoemt, is de derde van die vogels die de ſtart roeren, en omtrent de Poelen en Revieren verkeeren. Datſe de ſtart roeren heeft behalven *Ariſtoteles*, *Ariſtophanes* ook verhaalt. *Volaterranus* ſchrijft dat hy een Platvoet is, maar valſchlijk. *Suidas* dat hy ſchraal is, en by na ſonder lijf; *Geſnerus* ſeidt dat hy een langaghtigen ſwarten en rechten bek heeft, met een witten buik, een aſgrauwe borſt, een korten ſtart niet langer als de vleugels, en donker op de vleugels en rugh is, met ſchenkels uitten roſſchen by na geel. *Bellonius* meent dat de tweede ghedaante van de kleine Gallinogo de Cinclus van *Ariſtotiles* is. De ſelve noemt het kleinſte gheſlaght van de Gallinago, de kleine Cinclus. De derde ghedaante ſeidt hy, van de kleine Gallinago, is meer het eerſte als tweede gheſlaght ghelijk: Want den bek, ghelijck de groote Scolopax, heeft

Ariſtoph: in Tympaniſt.

hy dikachtigh, en an 't einde ghevlekt, den rugh mette Spreeuw ghelijk. By ſommighe word hy deux pour un ghenoemt: Want twee van dit geſlaght worden voor de prijs van een groote verkocht. *Aldrovandus* twijfelt, of die geen, welke hy vertoont, ſich an de Zee houd. In grootte ſeit hy, overwint hy een weinigh de Quikſtart: De verw van 't geheele lijf is tuſſchen bruin en aſchgrauw, maar de grootſte pennen van de vleugels zijn ſwartachtig; de buik en dybeenen zijn wit; de bek is ſwart, dun en langachtigh; de ſchenkels zijn kort, ſwart en mager.

Hy maakt noch twee andere gelijkſlaghtige, welkers beeldteniſſen hy vertoont. Het eerſte word onder den naam van de kleine Cinclus beſchreven. De ander is van de ſelve verw, maar heeft de ſtart wit, en met dwarſe ſwarte ſtrepen verciert; den bek ook daar hy an 't hooft gevoegt werd dikachtigh, en allengskens meer en meer geſcherpt. Om dat hy in ſijn achterſte deel ſwak is, maakt hy ſelf geen neſt, maar leit ſijn eyren in vremde. Hy wil wel by de menſchen omgaan. De *Wijſgeer* ſeit, dat hy gevangen zijnde heel tam werd. Hy ſchijnt by *Atheneus*, op de maaltijd van *Corytis*, Koningh van Tracien, gheweeſt te zijn. Daar ſtaat wel Kigelos, maar men meent dat men Cinclos leſen moet.

VIII. HOOFT-STUK.

Van de Vanellus oft Kivit, en de Indiſe Vogel Cercio.

Bellon: de Avib. l.4. c.17: Plin: H: N: l.11. c.37.

DE Vanellus, 't zy oft om dat hy met ſijn vleugels een geluit maakt gelijk een wan oft wayer, oft om een ander oorſaak alſo genoemt, word by ſommige Fulica, by andere de Stymphalis, van de oude, maar valſchlijk, by ſommighe van ſijn ſtem Aix oft Capella, en by *Bellonius* Parrus, Parus oft Parcus, van welke wy by *Plinius* leſen, genoemt. *Gelenius* maakt hem gelijkſlagtig metten Yſvogel, *Geſnerus* mette Pluvialis: De ſelve ſeit datter witte gevonden werden, ſo het geen Larus geweeſt is. Daar zijnder elders ſonder kuif gevonden, en die donker van verw, en met verſcheide plekken geſprenkelt waren. Of de Vogel in 't land van Salerno Tremulus ghenoemt, die kleinder als een hin, en bruin van verw is, hart roept, en ſnel vliegt, en na 't getuigenis van *Volaterranus* omtrent de Zee verkeert, en als hy over de aarde gaat de ſtart roert, waar van hy den naam heeft, van het ſelve geſlagt is, laat ik met *Geſnerus* andere onderſoeken. Hy word nauwkeurig van *Bellonius* beſchreven. In grootte ſeit hy gaat hy de Phalaris nauwlijks te boven: Hy is met dichte pluimen bedekt, die an de wortels die 't lijf raken, ſwart zijn; want de verw is uitterlijk anders. Als de Vogel omgekeert op den rug leit, en de vleugels uitgeſpannen zijn, ſiet men hem een groot deel ſneuwitte vederen an den buik, en de dybeenderen te hebben; de vleugels zijn an haar bovenſte deel ook ſneeuwit, an 't onderſte ſwart: Hy heeft een groote Lever, weerzyds in twee deelen geſcheiden. *Bellonius* heeft'er geen gal in konnen vinden; de darm heeft byhangſels.

Hy verkeert omtrent de Meeren en Rivieren, maar loopt nochtans niet in 't water, en houd ſich veel op het vlakke land dat met heyde beſet is.

Voedſel. Hy eet Wormen, Muggen, Krekels, Weſpen, Sprinkhanen en andere. Het is ſeker dat hy witte ſteentjes doorſlikt. 's Somers vliegt hy alleen, 's Winters met ſcholen, en in ſo grooten getal, dat heel groote velden de ſelve niet konnen vatten. Hy heeft botachtige vleugels, en maakt onder 't vliegen groot geluit.

Stem. De Duitſen en Francen ſchijnen ſijn ſtem door ſijn naam uit te drukken: Die noemen hem Kivit deſe Dixhuict.

Teelingh. Wijl hy ſijn jongen broeit, komt hy dicht na de menſchen toe, die hy meent dat ſijn neſt ſoeken, en veinſt of hy die wilde overgeven, tot dat hy de menſch van 't neſt gheleit heeft; dikmaal volghender veel een menſch alſo na, om hem te lighter te verleiden.

In Vrankrijk wordenſe inde ſpijſe ghebruikt, en ſo dier als een Haas verkocht. Hy word ſo vet dat hy gemeſt ſchijnt. *Geſnerus* heeft bevonden dat hy goet van ſmaak, maar van weinig voedſel is.

Van de Cercio, die men behoorde voor de Kivit geſtelt te hebben, want hy roert ook de ſtart, ſchrijft *Ælianus* aldus. In Indie is een Vogel omtrent ſo groot als een Spreeuw, met verſcheide verwen verciert, die de menſchelijke ſtem nabootſt, die ſnapagtiger is als een Papegay, en leerſamer van verſtand: Nochtans eet hy niet graag Menſchen-koſt, maar lijd door begeerte van vrijheid liever honger, als de ſlaverny, met alle lekkere ſpijſe vervult. De Steden die *Alexander* in Indie gebouwt, en den Macedoniers te bewonen gegeven heeft, gelijk *Bucephala* met het omleggende land, en *Cyropolus*, en andere noemen die vogel daarom Cercio, om dat hy gelijk de Cinclus ook de ſtart beweegt.

IX. HOOFT-STUK.

Van de Pluvialis oft Pluvier en Charadrius.

DE Pluvier is wel licht de Rhintace van *Plutarchus*, om datter geen drek in ſijn darmen gevonden werd. In 't land van Bononie wort hy Plevier, in Vrankrijk Pluvier, by de Hoogduitſen Pulver, en Pulroſſ ghenoemt. Hoe hy van de oude ghenoemt is bekent *Bellonius* niet te weten.

Geſlacht. Daar is tweederley geſlaght, een geelachtig, en 't ander aſgrauw, 't welk de Italianen

Berg-Plevier noemen. De jonghen worden ſonderling Guillemot genoemt. Het eerſt is van de grootte als een Ringhduif, met een korten, ronden, ſwarten, ſcherpen bek, an't einde een weinig krom, met een drykantige tongh, die de geheele goot van de onder-bek vervult, voor an hoornachtig, en ſtomp; de vederen werden boven met een bruine, witte en geele verw onderſcheiden, ſo datſe ghetant ſchijnen; de ſtart is ook met bruin-geele ſtreepen doorſneden: De achterſte klauw heeft hy niet; tuſſen de dry voorſte ſchiet een velletje: De grootſte ſtaat tuſſen de middelſte en uitterſte, de kleinſte tuſſen de ſelve en binnenſte. *Bellonius* ſeit dat ſijn vederen geel zijn, oft met geele plekken beſprenkelt werden.

Hy is overvloedigh in Vrankrijk, in Switſerland ſelden. Te Bononie word hy op de Markt niet verkocht.

Eenighe ſchrijven dat hy van den dauw leeft, om dat in haar buik niets ghevonden werd; doch daar is niet valſcher. Hy haalt de wormen uit de vochtige aarde. *Bellonius* heeft in een opgheſnedene Weſpen ghevonden: De ſelve ſeit ook datſe wormen eeten, en om dat hy alleen den honger-darm heeft, daarom worter niets in gevonden. Hy is een vervliegende Vogel. Inde Somer worter in Vrankrijk geen geſien, inde Lente weinigh. Sy vliegen in geen minder getal als vijftigh. Als ſy vliegen ſullen volgenſe de wind, vliegen ſelden daar teghen, ghelijk *Bellonius* verhaalt.

Stem.

Haar ſtem is huit huit, het fluiten dat mette uitgeſtekene lippen geſchiet niet ongelijk. 's Nachts houden ſy haar alleen. 's Morgens vroech ſiet men haar op verſcheide plaatſen verſpreit, ſy beſetten een vierendeel oft een half uur: Met het ankomen van den dach lokkenſe malkander met fluiten. Sy gehoorſamen een van al den hoop als een Koningh: deſe heeft een ſeer luide ſtem: op dat gehoor komen ſy van alle zyden by een. De Vogelaars noemen hem den Roeper. In Vrankrijk wordenſe onder de lekkernijnen gehouden. So datſe op ſommighe plaatſen van een lekker menſch met een ghemeen ſpreekwoort ſeggen, dat hy met geen Plevieren te vreden is. Als hy bereid word, word hy niet ontweit.

De aſgrauwe Plevier meent *Aldrovondus* dat de Pardalus van *Ariſtoteles* is, ſo om dat hy by na heel aſgrauw is, 't geen *Ariſtoteles* van de Pardalus ook ſeit; als om dat hy gevlekt is, waar van de naam Pardalus komt. Hy is wat grooter als de ghemeene Plevier, met een weinigh dikker, en langer bek, en heel korten achter-klauw: Hy is by na heel aſgrauw, en over al met veel plekken beſprenkelt, die tuſſen 't bruin en aſgrauw zijn; de vleugels zijn langer als de ſtart, die kort is. Sy vliegen meeſt met ſcholen, en ghy ſult'er geen alleen vinden, gelijk wy by *Ariſtoteles* leſen. Hy heeft een radde en luchte ſtem.

Betrek hier toe, die groote Plevier by *Aldrovandus* genoemt werd: Hy heeft een langen bek, boven an de borſt en buik is hy wit; de grootſte pennen van de vleugels zijn ſwart, de beenen zijn langh, na 't blauw hellende: Hy heeft by na geen achter-klauw.

De Charadrius, by *Gaza* Hiatula genoemt, om dat hy omtrent de hiatus, oft open gaten van de Rivieren, poelen en beken verkeert, word niet geweten wat het voor een vogel by *Ariſtoteles* is. Want dat hy leelijk van ſtem en verw is, by nacht hem vertoont, en by dagh ſich verſchuilt, 't welk de *Wijſgeer* van 't ſijne daar by naarghelaten heeft, is veel Vogelen ghemeen. En als de *Wijſgeer* hem Icterus, Chloreus oft Galgulus noemt, is het niet waarſchijnlijk dat dat de Vogel Charadrius is, welken *Albertus* uit *Heliodorus* en *Ælianus* beveſtigt, in Perſie ſelden gevonden, en voor de Koningen opgeſocht te werden, om dat men ſterk ghelooft dat hy de geelſughtigen hulpe en geneſingh toebrenght. *Aldrovandus* ſtelt voor de Charadrius een vogel die over 't geheele lijf uitten aſgrauwe donker is, met een korten bek, indien gy hem mette Water-vogels, oft met een lange, indien ghy hem mette Land-vogels vergelijkt: Het hooft is geheel ſwart, met een ſtreep omcingelt, met langhe dunne ſchenkels naar 't rood hellende, met een witten hals en voorhooft, en een ſwarte borſt. Om dat hy by dach ſchuilt, en 's nachts voor komt, heeft hy plaats an 't gemeene ſpreekwoord gegeven. Charadrion mimumenos, dat is die een nuttelijke ſaak verbergt. Veele ſeggen dat hy alleen met het geſicht de geelſugtige geneeſt. *Philes* beuſelt dat de Padde als hy hem anſiet de geelſugt krijgt, en de Charadrius weder verloſt werd.

Ariſt: H: A:l.9. cap.11.

Heliod.l. 3. Hiſtor. Æthiop.

III. OPSCHRIFT.

Van de Splitvoetighe Voghels die kruid eeten.

I. HOOFT-STUK.

Van de Kraan.

DE Vogel welke de Latijnen Grus noemen, en de dichters Palamedes-vogel, om dat die in den Troiaanſen oorloog geſeit word met vier letteren, φ.ξ.χ. en ϑ. de ſlagorde, en loos van de Kranen geleert te hebben; by de Grieken word hy gemeenlijk Gerunos genoemt, om dat hy ſich met ſijn aſgrauwe, en gelijk als grijſe verw als een oud Man vertoont; by de Thyrreniers word hy Tiris, en Syriſtes, by de Polyrrheners Sertes genoemt.

Martialis.

Venetus heeft veel geſlagten van haar in Tartarien angemerkt. Daar zijn eenige met ſwarte vleugels, andere zijn wit, die de vederen met goutverwige oogen vervult hebben. Sommige zijn klein, met lange vederen, die rood en ſwart geverwt zijn, verſien: Andere zijn weder groot, uitten grijſen aſgrauw geverwt, en die rode en ſwarte oogen hebben.

Venet. Rerum Orient.l. 1. c. 62.

In

Tab. 54

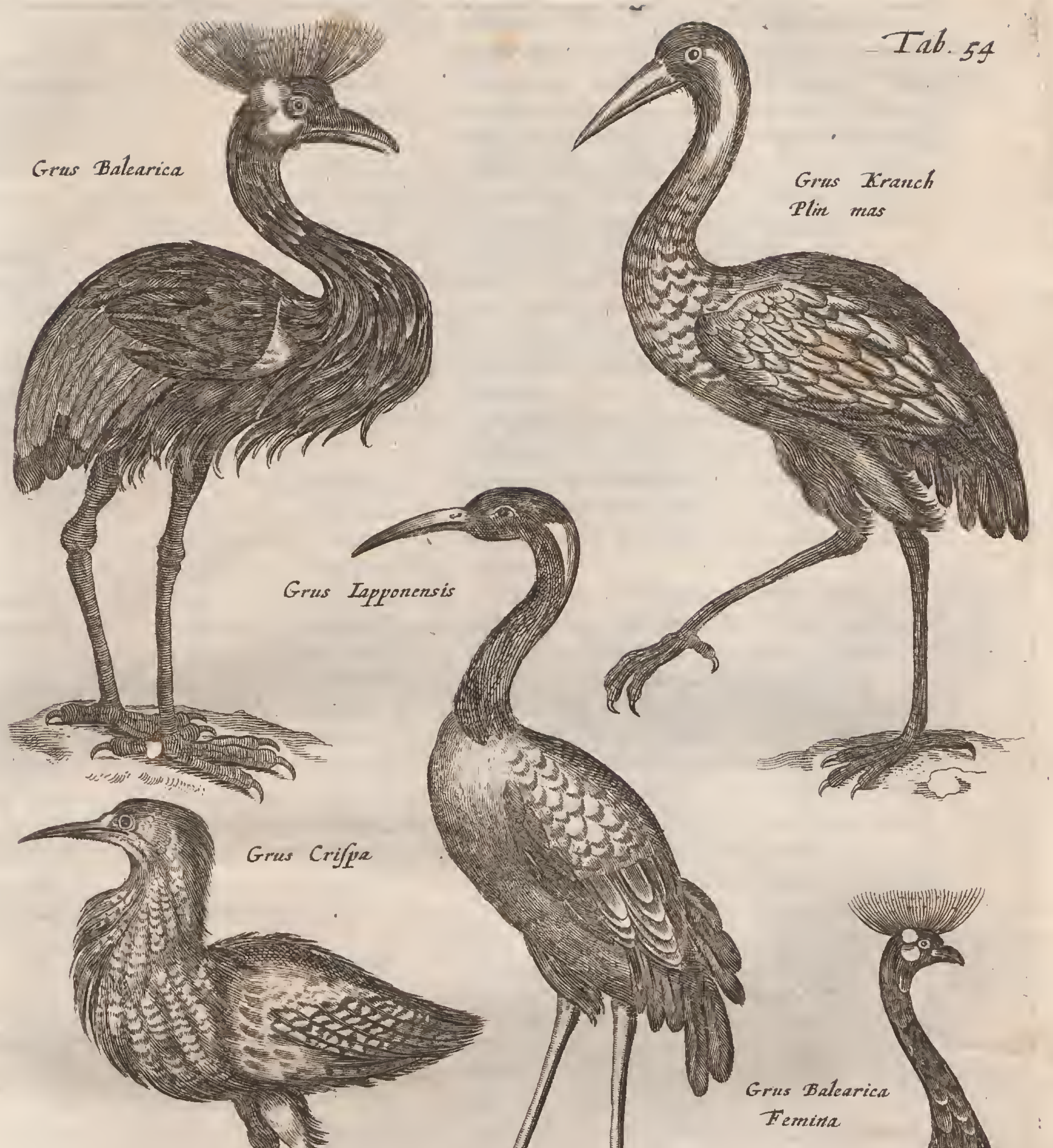
Grus Balearica
Grus Kranch
Plin mas
Grus Iapponensis
Grus Criſpa
Grus Balearica
Femina
Auoſelte Species

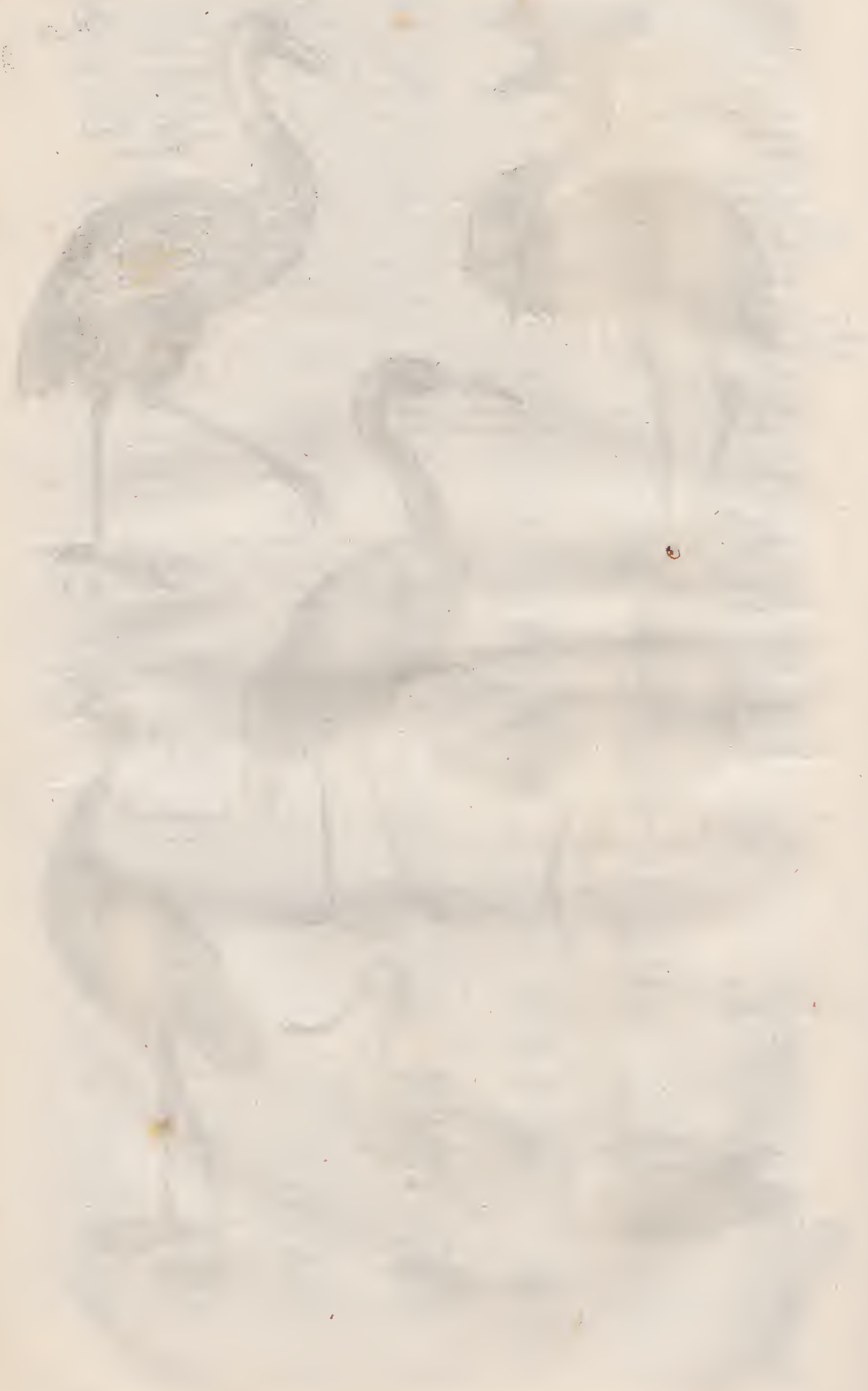

In Cuba zijnſe tweemaal ſo groot als de onſe. In't ander deel van America, heeft *Columbus* rode geſien.

Over de beſchrijvingh behoeven wy niet bekommert te zijn: Sijn hals is tweemaal negen duim langh.

Het voorſte deel is ter zyden ſwart, en voor wit; de hooft-top is met een rode plek ſwart, voorts is het overige aſgrauw, behalven de groote pennen van de vleugels, op de vleugels achterwaarts naar de ſtart zijnſe blinkende en gekrult, welke de jonge Luiden met gout, en ſilver verciert, an den hoed hechten: De lugtader word geheel in't vlees omtrent het borſt-been inghehecht, daarom is het niet vremt, dat hy ſo verre gehoort werd.

Sy werden door de geheele werelt geſien. Want door begeerte van de warmte doorlopen ſy by na de geheele werelt. Omtrent de Rivier Hebrus Strymon, & Cniſter, iſſer groote menighte. Uit Thracien daarſe haar Somers houden, ſteken ſy tegen de Winter over naar Lybien. Daar ſeit *Ælianus* datſe in Egipten en Ethiopien de Winter doorbrengen. Van Tartarien hebben wy boven geſproken. Maar 't geen *Plinius* van de Pygmeen oft dwergen ſchrijft, is een beuſelingh. Haar ſpijs zijn Koorn-vrugten en Kruiden.

Æl: H: A: l. 3 c. 13. Plin: H. N. l. 4. c. 11.

Dat geeft *Suidas* ook te kennen, als hy ſeit: De Kranen aten't land van den Bouwman op, als het nieuwlijks met Koren beſait was: En *Mantuanus* als hy ſchrijft;

Mantuan: l. 1. de Colum temp.

Gelijk de Kraan het ſaat van Strymons velden eet,
't Geen in de Lent de Boer op winſt in d' aarde ſmeet.

Dit word by *Claudiamis* geleſen.

Wanneer de Kraan den Nijl en Naantjes krijgh verlaat,
Verſlint hy 't Graan dat, an den roden oever ſtaat.

Nochtans meent men datſe ſomtijds Slangen eeten.

Teelingh. Ælianus. H: A: l. 5. c. 2.

Sy worden totte geilheit beweeght, als ſy tegen wind naar 't weſten vliegen. Sy paren mette Wijfjes als de Muſſchen, en niet huikende als de Hinnen. Sy zijn gewent twee eyren te leggen, tuſſchen welke by geval ook een ſteen gevonden is. *Albertus* heeftſe te Keulen eenige jaren waargenomen, maar ſy leiden niet meer als twee eyren. Op wat wijs ſy kippen heeft tot noch toe, ſo veel my bekent is, niemand beſchreven.

Stem. Virgil Æneid. l. 10. Lucret. l. 4. Ariſtoph: in Avib.

Haar ſtem drukken de Grieken uit door't woord Klangazein, oft Klazein, de Latijnen door Clangere oft Clamare, 't welk roepen beduit, om datſe met een groot gewelt roepen. *Ariſtophanes* noemtſe Geranos Krozuſan. Q. Calaber Panupthongos, dat is die een langh en uitgerekt geluit geven.

Ouderdom.

Haar ouderdom bepalen verſcheidene, op een verſcheidene wijs. *Honorius* ſeit datſe op haar acht jaren oud werden. *Leonicus Tomæus* heeft'er een veertig achter-een-volgende jaren in ſijn huis opgevoed. *Ariſtoteles* ſeit dat haar vederen in den ouderdom ſwart werden. 't Zy oft om dat den aart van haar vederen witachtig is, en ſy in den ouderdom meer vogtigheids ontfangen, als datſe lichtlijk komen te rotten, oft om dat de aardachtige natuur van haar vogtigheid, van de verminderende warmte niet genoech gekookt werd. *Solimus* ſeit datſe blinkend-geel werden. In't gaan werpen ſy haar voeten voor uit, en ſonder vederen zijnde, lopen ſy ſomtijds ſo ſnel, datſe de menſch in't lopen overwinnen.

Ariſt de Generat. l. 5. c. 5.

Vlught.

Niet minder is de ſnelheid van haar vlugt. Men leeſt dat *Cyrus* ſijn Poſt-boden ſo beſtelde, dat de varſſe der vermoeyde, en de nacht-Boden der dach-Boden plaats bekleden, om alſo de vliegende Kranen te overwinnen.

Plutarch: in Ariſtolem Ælian: A: H: l. 2. c. 1. Tzetzes.

Van haar vervliegen worden wonderen van de Schrijvers verhaalt. Datſe uit Griekenland als dach en nacht even langh zijn vervliegen, heeft *Plutarchus* angetekent: En uit Switſerland op den XI. September heeft *Geſnerus* gehoort: Thracie verlatende, komenſe an den Hebrus t'ſamen, en worden daar in hopen gedeelt. De oudſte van gheboorte valt, als het leger drymaal beſchouwt is, ter neder; en die begraven zijnde, bereiden ſy haar tot de reis naar Egipten. Sy vliegen hoogh, 'tzy oft om van haar te ſien, 't geen *Plinius*, en *Iſidorus* behaagt, oft op dat ſy enige wolken van onweder ſiende, haar in tijds ter aarde mogen begeven. Sy houden nauwkeurig voor de wind, ſelden ten zy al vluchtende, dringen ſy tegen wind op. Datſe in de vlugt een dryhoek maken, is van *Ariſtoteles* angemerkt. Maar de lught word van haar naar den hooghſten hoek ghedreven: daar na allengskens van weerzyden, en alſo word haar vlugt door haar wieken, gelijk als door Roei-riemen gelicht. Mette winden van den grond der dryhoek, worden ſy als van de achter-ſteven geholpen. By opkomend onweder, vliegen ſy, den hoop in een dryhoek ſluitende, met het ſpits voor, om de omringende lucht te ſcheuren, oft vermengen haar in een ronde klont, oft in een hoek andringende, ſetten ſy het ſo gehoornt an. Andere geloven datſe de letter ypſilon A oft Λ vertonen: Datter een in letterlijke orde volgt, en dat de lugt met haar pennen getekent word, is ſeker. Den Leider, dien ſy volgen, kieſen ſy uit de ſterkſte ouden. Na dat hy moede word, wijl hy niet heeft om op te ſteunen, ſtellen ſy de naaſte der ghene die geruſt hebben in plaats, en die beurt word in de geheele vlucht onderhouden In den uiterſten hoop hebben ſy enige geſtelt die haar toe-roepen, en de kudde mette ſtem by een houden. 's Nachts houden ſy wacht, een ſteentje in de klauw hebbende, 't welk door de ſlaap los rakende, en vallende, haar verſuim anwijſt. De andere ſlapen met het hooft

Plutarch: de Solert. Animal.

Cicer: 4. de Natur. Deor. l. 2. Plutarch: l. c. Lucanus l. 5.

Ariſt: H: A: l. 9. c. 10.

hooft tuſſchen de vleugels, dan op d'een dan op d'ander voet ſtaande. De Leidſman ſiet met een opgherechten hals om; en waarſchouwt d' andere. Datſe als ſy vertrekken ſullen, een ſteen inſlokken, die als hy haar ontſchoten is, nut is om gout te toetſen, 't zy oft om ſo veel te lichter de kracht der winden met dat gewigt tegen te ſtaan, 't welk *Ælianus* gewilt heeft, oft op dat ſy vermoeit de ruſt ſoekende, met werpen het land oft water onderſoeken, 't geen *Ariſtophanes Byzantius* gelooft heeft, hebben ſommighe geſchreven. Datſe hem in den bek nemen, om inde vlught niet als een Schip te dobberen, heeft *Maximus Tyrius* geſchreven: Andere om op den bergh Taurus die vol Arenden is, haar geluit te beletten: Dat ſulkx valſch is, heeft *Ariſtoteles* naargelaten. Datſe ſteenen mette voet vatten, als haar klauwen krom werden, hebben wy uit *Albertus*. Het is ſeker ſeit *Plinius* datſe als ſy over de Pontus vliegen ſullen, alder eerſt de engten kieſen, tuſſen de twee hoofden Criumetopon, en Carambis, en haar daar na met grof ſand (maar niet tot voedſel gelijk *Ælianus* beuſelt) laden. Als ſy over de helft zijn haar ſteenen wegh, en het land hebbende, het ſand ter keel uitwerpen. Als ſy van Egipten naar Kriſtenrijk vliegen, gebruiken ſy geen Leidſman.

Plin:H:N: l. 10. c.23. Solin. Polyhiſt. cap.10.

Harts-tochten.

Van haar afkeer komt alleenlijk dit voor, datſe van den Arent gequelt werden. Datſe ſomtijds ſo heftig onder malkander werden, datſe al vechtende gevangen werden. Daar is ſomtijds gheſien dat een Mannetje het Wijfje met elf wonden totter doot toe quetſte, om datſe de jongen, om hem niet te volgen, weg-gevoert hadde, indien wy *Albertus* geloven mogen. 't Geen van 't gevecht der Pygmeen oft Naantjes, van *Ariſtoteles*, *Philoſtratus*, *Menecles*, en andere verhaalt werd, ſult ghy uit *Strabo* bevinden een beuſeling te zijn. Haar ankomſt betekent de ploeghtijd. Indien ſy oft roepen, oft over 't veld huppelen, en haar niet ſtout inde locht gheven, oft 's avonts, en langh vlieghen, dreigen ſy onweder. Indien ſy 's morgens, en met ſcholen, vliegen, beloven ſy ſchoon weder.

Ariſt:H: A.l. 8. c. 12. Strabo l. 1. Geogr: Heſiodus in Dieb. Theophr: l. de ſignis tempeſt.

Gebruik.

Haar gebruik was eertijds inde ſpijſe. De Indianen aten haar eyren, gelijk *Strabo* ſeit. *Varro* heeft de Melice Kranen by *Gellius* onder de Edyſmata geſtelt. *Plutarchus* getuigt datſe met toegenaide ogen in den donker vet gemaakt werden. Van ſijn tijden ſeit *Plinius*. *Cornelius Nepos* die ten tijde van den grooten *Auguſtus* geſtorven is, ſchrijvende datte Sneppen weinigh te voren begonnen waren te meſten, doet'er by dat de Oyvaars angenamer waren als de Kranen: wijl deſe Vogels onder de voornaamſte geſocht wierden, en die niemand wilde anroeren: En als noch zijn ſy by de Francen onder de beſte Winter-koſt gereekent. Sy bradenſe met Nagelen en Peper doorſteken. Sy worden malſch, als ſy an een Vygeboom gehangen werden. *Galenus Ægineta* en andere hebben haar vleeſch onder het harde en veſelagtige geſet. *Anaxandrides* als hy de Bruiloft van *Iphicrates*, mette Dochter van den Koningh van Thracie uitlacht, ſeit dat'er een Kraan was die het voorhooft uitſtak, met een gapenden aars, en geſcheurde leden.

Strab: l. 15. Gell: l. 7. c. 16. Plut: l. de eſu Carnivor. Plin: l. 6. Brujer: de Recibar. c. 59 Athen: l. 12.

Wat de Genees-konſt angaat: Sy ſijn goet tegen de darm-pijn. Het ſop maakt de ſtem helder, en vermeerdert het ſaat. Het hooft, de ogen, en maagh gebrand, worden met voordeel inde lopende ſweeringen met gebarſte aderen geſtroit. Haar vet met Ganſe-vet ghemenght, ontdoet alle hardigheid. De regter deelen van een Gieren-long in't vel van een Kraan den mannen angebonden, verwekt de min-luſt. De veder verdooft de ſlangen.

En dit ſy genoech van de Kraan in't algemeen.

Plin:H:N: l. 30. c. 15.

Wat haar gedaante angaat. Om dat *Plinius* de Baleariſe een kuif op 't hooft als de Pauw toeſchrijft, heeft *Aldrovandus* die onder hem geſtelt, welken *Bellonius* een ſeker geſlaght van een Reiger toeſchrijft. De gemeene is ſo groot als een Kraan, en van de ſelve lichaams geſtalte, met een bek uitten aſgrauwen donker, een ſwarten hooft-top, daar een opgerechte kuif op ſtaat, beſtaande uit veel dunne gout-geele vederen, weerzyds an de hooft-ſlapen, heeft hy een langhachtige vlek, uit welkers onderſte gedeelte weerzyds lellen voortkomen van een rooſe-verw; de hals, borſt, buik, en de geheele ſchenkels zijn uitten aſgrauwe donker, omtrent het hooft word hy groen gevonden. Hy verheft ſijn vleugels, en loopt ſomtijds heel ſnel. Hy eet groene kruiden, ſomtijds ſemelen en garſt. Omtrent de nacht ſoekt hy de hooge mueren oft bomen, op de wijs der Pauwen.

Van de Jappanſe valt niet ſonderlinghs voor: Hy is by na heel wit, uitgenomen de bek, onderſten hals, de voeten, en binnen-vleugels; de hooft-top is ſchoon-rood, en met ſwarte ſtippelen beſait; de midden-hals is onder ſwartachtig; onder de vleugels eenige lange vederen, met veel byhanghſelen verſien die ſwart zijn; voorts is de geheele Vogel ſwart.

HET VI. BOEK.

Vande natuurlijke beſchryvingh van de Vogels.

Van de uitlandſe, en voornamentlijk van de Americaanſe Vogels.

I. OPSCHRIFT.

Vande uitlantſe Lant-vogels.

I. HOOFT-STUK,

Vande Paradijs-vogels in't algemeen en byſonder.

DEſe hadden onder de boven-geroerde ingevoegt konnen werden, ten waar de Schrijvers de beſchrijvingh van de meeſte,

Auis Paradiſia S Manucodiata Paradeis Vogel

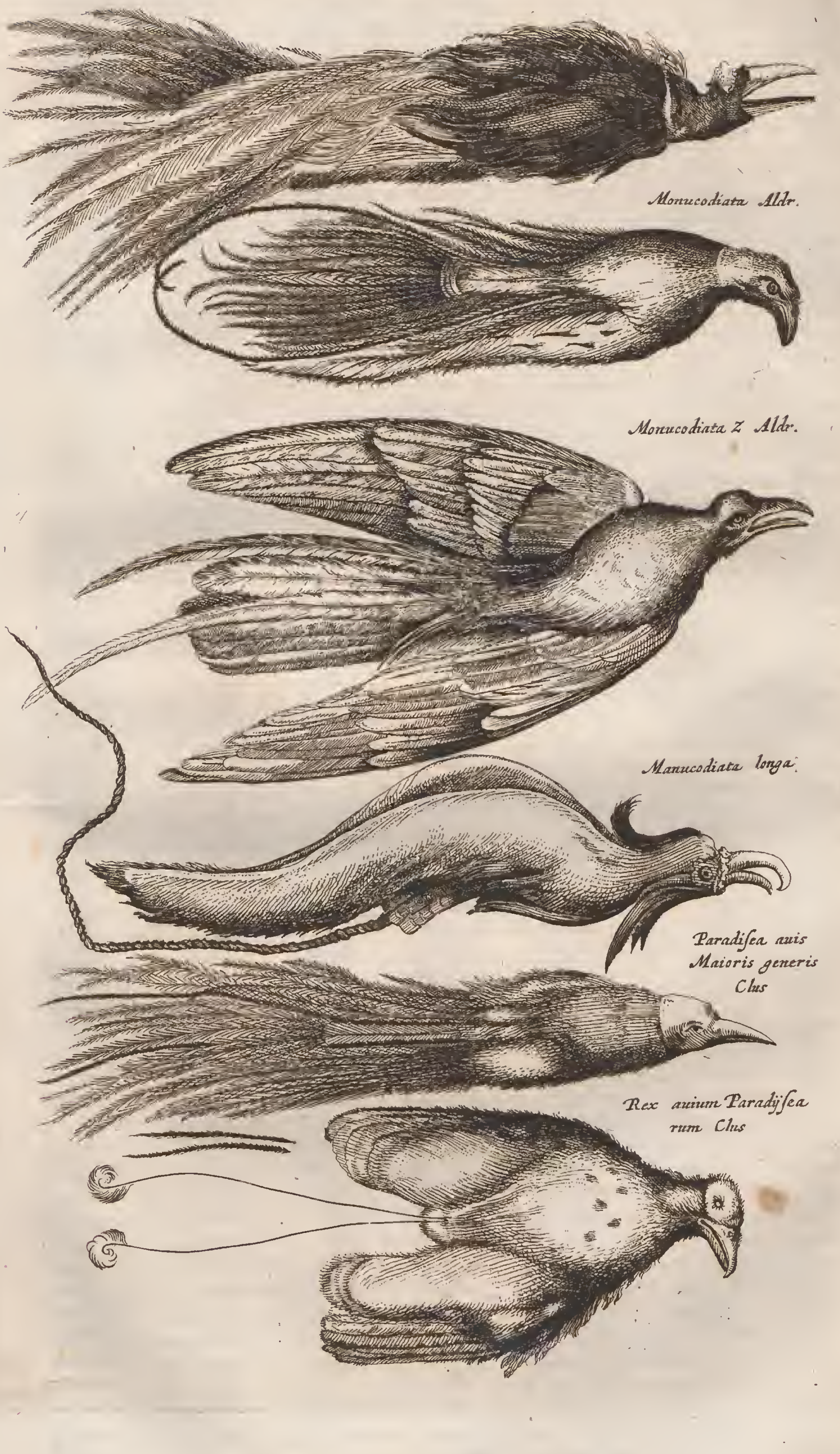
Monucodiata Aldr.
Monucodiata Z Aldr.
Manucodiata longa
Paradiſea auis Maioris generis Clus
Rex auium Paradiſſea rum Clus

meeſte, ons die benijt hadden. En om dat wy daar van ontbloot zijn, ſullen wy van die door malkander ſpreken, op dat wy niet ſchijnen dat wetens waardig is, nagelaten te hebben. Indien'er iet voorvalt, 't geen by de voorgaande kan gevoegt werden, dat ſal onder de byvoegſels ingebragt werden. Wy ſullen beginnen van de Paradijſvogel, oft Gods-vogel, gelijk hem de Molukkanen noemen. Deſe worden ſomtijds Indiſe-vogels, ſomtijds Paradijs-vogels, oft om de gedaante des lichaams, oft om dat men niet weet waarſe geboren werden, van waar ſy komen, en waar heen ſy haar begeven, genoemt; hoewel dat'er omtrent de Rivier Piſon eenige geſien zijn, welke de ſelve naam om haar wonderlijke gedaante, en verſcheidene verw gegeven was, en dat'er in Egipten bruine en roſachtighe, kleinder als de Kauwen gheſien werden: Aan die en kan geen ſeker grootte toegheſchreven werden. Daar zijnder enige gheſien die groter als een Swaluw waren. *Scaliger* heeft nagelaten dat'er ſo groot zijn als Duiven, en dat hy een geſien heeft die groter als een Exter was. Sy hebben alle ſonderlingh, datſe geen voeten hebben, (hoewel *Ariſtoteles* ſeid dat'er geen Vogel ſonder voeten is, en *Pigaffetta* haar voeten van een hand-breed langh toe-eigent) en in de ſtart eenighe ghelijk als draden en ſenuwen hebben: Sy hebben geen rond maar een plat hooft, by na ſo groot als een Okker-noot; de bek is in alle niet even groot nocht van de ſelve verw, de uitgheſpanne vleughels komen met die van den Havik, oft Kiekendief over een; de pennen zijn heel dun, en behalven haar dunnigheid de pennen van 't Wijfje der Pauwen heel ghelijk; de vleughels kan hy naar ſijn wil niet t' ſamen-trekken, oft uitſpannen, maar zijn natuurlijk altijd op een en de ſelve wijſe: An den rug zijn twee draden ghehecht, dry en meer hand-breed langh, en die nocht heel rond, nocht heel hoekachtigh, maar tuſſen rond en vierkant. Van binnen zijn ſy geheel met een t'ſamenhangend vet vervult. Het is valſch datſe altijd vlieghen, en datſe niet als doot op de aarde, oft inde zee gevonden werden. Nocht het is waarachtiger datſe alleen metten dauw ghevoed werden, en dat de eyren in de holligheid van den rugh van 't Mannetje gebroeit en ghekipt werden. Voorwaar ſy hebben ook ruſt van noden, en worden mette draden inde ſtart lichtlijk an de takken van de bomen gehecht. Tot noch toe iſſer geen holte op den rugh anghemerkt; en wijl ſy heel hoogh vlieghen, en volkomen dieren zijn, hoe konnen ſy dan metten dauw die dicht omtrent de aard valt, en geen vaſt voedſel geeft, geſeit werden gevoed te werden. Sy worden van de Molukſe Koninghen groot gheacht, welke gheloven datſe, als ſy haar vederen draghen, in den oorlogh niet konnen gewond werden, al ſtonden ſy in't heetſte van den ſtrijd.

Scaliger Exercit. l.2. 228.

Aldrovandus beſchrijft vijfderley gedaanten. De eerſte is de Swaluw in grootte en vorm, ſo gy 't lijf beſiet, gelijk; de omloop der vederen is veelverwig, maar heel ſchoon, en angenaam van gheſicht; het hooft is als een Swaluw, en na de kleinheid van 't lijf tamelijk groot; welkers vederen, die het opperdeel van het eerſte wervelbeen van den nek tot het begin van den bek, vercieren, zijn kort, dik, hart, en vaſt, ſchoon geelverwig gelijk ſuiver gout, oft de ſtralen van de Son: de overighe die de kin bedekken zijn ſachter, dunder, en uit den blauwe wonderlijk groen, gelijk op het hoooft van de Mannetjes van de Endvogels, als ſy tegen de Son gekeert zijn; de bek is langer als inde Swaluw; de vorm van de vleugels is gelijk der Reigers, maar langer, dunder, en bruin, tuſſen ſwart en roſch blinkende, die mette ſtart tſaam uitgheſpannen een rad vertonen; want ſy zijn geheel onbeweeglijk, en hangen onder an de huid gelijk enige pijlen. Maar ook de kleine vederen van de vleugels, en die voorwaar niet weinigh, ſpruiten omtrent den oorſpronk van de grote pennen, welke de vleugels maken, die boven de beginſels van de grootte uitgeſpannen deſelve bedekken, in't midden met vlokjes verſien, uitten roſſche roodachtigh, en de overige zijn blinkend gout-geel, en die een anghename ſchoonheid om die onghelijkheid van verw an die Voghel toebrenghen; het overige lijf is met blinkende vederen naar het roſch hellende bedekt, ſo nochtans dat'er eenigh onderſcheid tuſſen beide geſien wert; want die inde borſt, en buik ſtaan, en veel en breed zijn, omtrent twee, oft dry vingheren lenghte, zijn blinkende van verw, niet anders als een Lever glimmende; die op den rugh ſtaan zijn ylder, en niet ſo overvloedigh, en daar-en-boven met brede ſneden, gelijk de vederen op den rugh der Reigers geſcheiden: nocht ſy komen tot ſodanigen breedte, nocht hebben die angename leververw, maar zijn eer met een rootachtige, en donker vleeſverwige glans geſchildert. Die twee draden welke an de rug gehecht werden, zijn enigſins ſwart.

De ander had by na een wit hooft met goutgeele vlekken beſait, de ogen van ghelijken geel, rode winkbrauwen, de bek tuſſen geel en groen, twee vingers lang, en in't opperdeel wat krom, een langagtige rode ſcherpe tong, de Specht niet ongelijk, heel bequaam om kleine beesjes te doorſteeken; an de borſt was hy enighſins roodachtigh, de buik, rugh, en vleugels witachtigh, nochtans waren deſe opwaarts overal, en in't einde yſer-grauw; de rug ſchijnt eerſt een weinig naar 't geel te hellen, maar na datſe de ſtiet raakt, ſtrekteſe naar 't rood oft yſer-grauw; in lengte der vleugels die vijf hant-breed lang waren, overtrefte hy de voorgaande: de pennen van de ſtart daarſe in den rug ſchieten waren witachtig: de overige yſer-grauw: maar twee van ſijn pennen waren twee hantbreet langher als de andere, en d' overighe waren ook langer als in de eerſte ghedaante. De Voghel had die twee draden niet, die wy geſeit hebben, dat alle d'andere uit den rug waſſen: Waarom te oordeelen is, datſe door de lange reis oft ouderdom uitgevallen waren, en moet daarom niet voor het wijfje genomen werden, gelijk 't gemeen ſich tot noch toe heeft wijs gemaakt. Het gebruik van de twee langſte pennen is mogelijk bequaam tot ſnelder beweging h.

De derde om de lengte van 't lijf, heeft my goedt ghedacht Hippomanucodiata, dat is Paards-Paradyſvogel te noemen, wijl ik noit groter geſien hebbe, en die van't beginſel van den bek tot het einde van de ſtart en vleugels drymaal negen duim lang, en als de vleugels t'ſaam-gevouwen ſijn, twee handen breet was; de bek was vry krom, in 't opperdeel dry vingers lang, an 't onder deel een weinig korter; de geheele vogel was wit, behalven den hals, en buik, welkers verw kaſtaniebruin was; het opperdeel van't hooft yſergrauw, die van een geele gevat wierd, en dees van een groene; omtrent den rugh ſtaken twee pennen uit twee oft dry vingeren lang. Deſe vogel had maar een draad en die ſcherpachtig, en buigſaam, waarom wy achten moeten dat de ander by geval verloren was.

De vierde van't beginſel van den bek tot het einde der vleugels gemeten, was twemaal negen duim; de bek na de kleinte van 't lichaam was heel lang, ſwart, en enigſins krom, de vederen van't hooft, van den hals en vleugels waren ſwartagtig, maar daarſe an den bek vaſt waren, geelagtig; hy hadde omtrent den nek een kuif, omtrent dry vingeren hoog, ſteil, van gele verw, en die meer uit borſtels als vederen beſtont, en daar in meeſt van de volgende Paradys-vogel verſchilde.

De laatſte is van grootte als een Lyſter, wonderlijk licht, met lange, teere, en doorſchijnende vederen, (indien ſy niet eer borſtels als vederen konnen genoemt werden: want ſy zijn ſonder pluiſen) en met twe lange dunne ſwarte pennen ſo hard als een hoorn, verſien: Hy had geen voeten, vliegt geduerig, en ruſt noit, dan op een boom, daar hy met die lange borſtels an blijft hangen. Geen Schip ſeilt ſo ſnel oft ſo ver van land, daar hy niet omvliegt.

Hier toe ſchijnt ook de Rhijntace te behoren, die in Perſien ſo groot als een Hinnen-ey voortkomt. By *Heſychius* is het een vogel ſo groot als een Duif. By ſommige word hy een Plevier ghenoemt, en leeft met geen vaſte ſpijſe.

II. HOOFT-STUK.

Van de vogels Daje, Guitguit, Maja Xochitenacatl, en Iajauhquitototl en z.

WY gebruiken Americaanſe namen, om dat wy geen Schrijvers van de uitlandſe vinden. Men ſoud haar Latijnſe namen geven konnen: 't welk *Nierembergius* gedaan heeft, maar vreſen dat het oordeel van den Leſer ſoude bedwelmt werden. 't Sal een yder vry ſtaan, elk tot ſijn geſlagt te betrekken. De vogel Daje is niet groter als een Duif. Hy maakt een neſt vier ſpannen diep, met ſijn klauwen en ſtart inde ſandige plaatſen: Daar in leit hy voor den regen, vijftig oft meer eyren, groter als de Ganſen, by na een vuiſt breed, ſonder enigh wit, en van een dikke en vette ſelfſtandigheid. Sy worden gekipt ſonder hulpe en warmte van de broejende oude. De gekipte jongen vliegen terſtont weg. Het is een vogel goed tot ſpijſe, de gebrade oft geſode eyren, ſijn van goed, en vet voedſel, maar gefruit, zijnſe van quaad ſap, en ſwaar om verteeren.

Nieremberg. Natur. Exotic. l. 10. c. 6.

De Guit Guit, is het kleinſte vogeltje ſo groot als het Koningtje, groen van verw, en van goed voedſel. So groot is de kragt van de natuur, dat dit vogeltje dat by na niet is, heele ſcholen van Ravens dorft vervolgen, en haar dwingt te verſchuilen, om haar tegen hem inde Riet-boſſchen te beſchermen. *Nierembergius* heeft het Corvipetam, dat is Raven-ſoeker genoemt.

Idem l. 7.

De Maja is gout-geel, en heeft achter inden hals (dat wonder is, en an geen dier gegeven) de maag, en het eerſte vat van de ſpijs, indien wy de Schrijvers geloven. In Cuba vliegt hy met ſcholen, en verwoeſt het ghewas van de Rijs, die by die volkeren overvloedig groeit. Sy komen op de tafels, en worden geſeit van veel en goed voedſel te zijn.

De Xochitenacati, is de Duif gelijk, met een ſcherpen ſwarten bek, ſwarte ogen, een geelen ſtraal, en vleugels, met wit en ſwart onderſcheiden, van den bek totte rechter zyd' der borſt loopt een ſwarte ſtreep; de vleugels zijn omtrent de voorſte deelen geel, en over 't geheele lijf uitten witte bleekachtig, uitgenomen de voeten en ſchenkels, die bruin, en de nagels, die uitten witte bleek zijn. Hy leeft omtrent de bloejende bomen, met welkers honigachtig ſap hy ſich voed. Hy voed ſijn jongen, en word van de Tototepocenſers veel geacht.

De Jajauquitototl is van lijf ſo groot als een Spreeuw, met een groene, blauwe, gout-geele en aſgrauwe verw onderſcheiden. Wijl hem van 't uitterſte der ſtart pennen voortkomen die langer als d'andere zijn, an't voorſte deel ſonder pluiſen, en an 't einde met blauwe, en ſwarte hayren verciert is, ſchijnt hy totte Indiſe Muſch te konnen betrokken werden.

III. HOOFT-STUK.

Van de vogels Tuputa, Tentzontototl, Tritonus, en Hoactzin.

Nieremb. H: N: Exot: l. 10. c. 14.

IN de Tuputa is een vremde aart. Hy is levend' vol Wormen: Deſe heeft hy in plaats van vleeſch. Hier mede zijn al ſijn leeden beſet, behalven

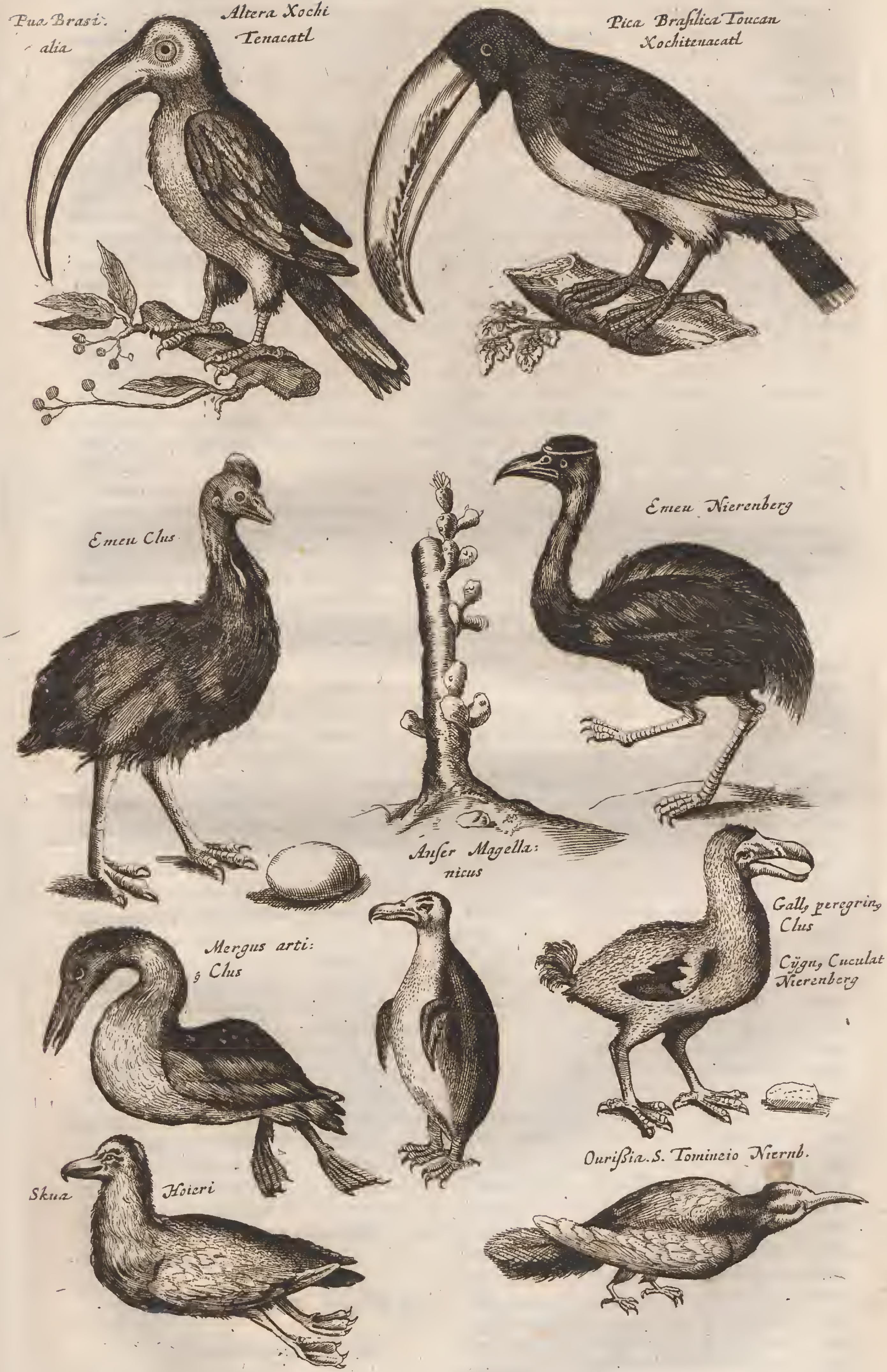
Pica Brasi: alia
Altera Xochi Tenacatl
Pica Brasilica Toucan Xochitenacatl
Emeu Clus
Emeu Nierenberg
Anser Magellanicus
Gallꝰ peregrinꝰ Clus
Cygnꝰ Cuculat Nierenberg
Mergus arti:ꝰ Clus
Ourißia S. Tomineio Niernb.
Skua Hoieri

halven deſe en de huid heeft hy niet vleeſighs; Sy door-boren de huid niet die met dichte vederen verciert is. Hy verkeert in waterige en groenachtige plaatſen, en heeft een afkeer van hoge bomen. Dit hebben wy uit *Hernandus*, indien hy een geloofwaardig ſchryver is.

De Quapachtototl is acht duim langh, en even ſo veel de ſtart; Sijn bek is uitten blauwe ſwart, langhachtigh en krom, de oogen ſwart, de ſtraal wit, de borſt aſchgrauw, en de buik van daar totte ſtart ſwart, de ſtart is uitten ſwarte geel-blinkende, de vleugels en hals goutgeel. Hy bootſt de lach van de menſch na, waar van hy by ſommige lacher genoemt is, en daarom was hy by de Indianen hatelijk, door het gerught van een quaad voorſpook.

De Tentzototl is een vogel kleinder als een Muſch, bruin van verw, met eenige afhangende hayren omtrent de wortel van den bek gelijk een baard, waar van hy de naam heeft.

Nieremb: l. 10. H: N: E. cap. 34. Men ſeidt dat de Tritonus heel ſchoon, en met wonderlijke ſchoone verwen verciert is. Sijn Vaderland is Spanjola. Hy ſingt met dry ſtemmen, want hy verandert ſijn ſangh by na in een ondeelbaar geluit: van ſijn oude ſangh ſchierlijk in een ander vallende, ſo dat hy alleen alle ſchijnt te gebruiken, en met eenen aſem veel geluiden te maken, gelijk of ſy van dry ſtroten gevormt wierden.

De Hoactzin is by na ſo groot als een Indiſe hin, met een krommen bek, een witte borſt naar 't geel hellende, met vleugels en een ſtart met witte vlekken een duim breed van malkander ſtaande, onderſcheiden, die op den rugh, en an den boven hals goutgeel zijn, maar die beide naar 't bruin hellen, daar-en-boven ook an de hooft-ſlapen tot den bek, en de ogen; met ſwarte nagels en bruine ſchenkels: hy heeft een kuif van witte vederen naar 't bleek hellende, maar die op haar rugh ſwart zijn. Hy eet ſlangen, hy leeft in heete landen, hoedanigh is Yautepeca, en ſit veeltijds op de bomen an de Revieren gewaſſen: hy vertoont ſich in den Herfſt: Sijn ſtem is groot, by na een gehuil gelijk; hy word van de Inwoonders voor een quaad ſpook gehouden. Hy heeft ſijn gebruik in de Genees-konſt: Sijn beenderen verſagten allerley pijn van een ider deel des menſchelijken lichaams, daar mede geprikkelt zijnde. De rook van ſijn vederen herſtelt in de gene, die door ſiekte ongeſtadigh geworden zijn, het verſtand: De aſch van de vederen ingenomen geneſen op een wonderlijke wijs de Spaanſe pokken.

IV. HOOFT-STUK.

Vande vogel Emeu.

DE voghel Emeu, oft Eme wil ik liever met de woorden van *Cluſius*; die hem nauwkeurigh heeft beſchreven, als met de mijne afmalen: deſe ſeidt hy, als hy met opgherechten hoofde gingh, was vier voet en eenighe duimen hoogh: Want den hals van 't opper-hooft tottet begin van den rugh was omtrent derthien duimen langh, het lijf ſelf twee voeten breed; de dybenen mette ſchenkkels tot het buigen van de voeten ſeventhien duim langh; maar de lenghte van 't lichaam van de borſt totte ſtiet was omtrent dry voet: De pennen oft liever vederen, die het gheheele lijf met het onderdeel van den hals, dat an de borſt en rugh naaſt is, en die de dybenen bedekken, waren over al dobbel, uit een ſelve klein en kort knobbeltje voortkomende, en op malkander leggende. Opwaarts een weinigh dikker, neerwaarts dunder en teerder, en van verſcheiden lenghte, gelijk ik in de huid van diergelijke vogel, welke *Kriſtiaan Porret*, een neerſtigh onderſoeker en kruidmenger, tot Leiden bewaarde, gheſien hebbe: Want die an den onder-hals waren korter, op 't midden-lijf en de zijden langer, namentlijk ſes oft ſeven duim, maar an 't uitterſte omtrent de ſtiet (want hy had geen ſtart) waren negen duim langh, en harder als de andere: En hoewel ſy alle hard en bars waren, waren ſy nochtans niet breed, maar ſmal, met yle zijdige hayren daar tegen overſtaande verſien, welke nochtans ſwart van verw, omtrent de dybenen naar het aſgrauw helden, de ſeenuw als in de ander ſwart blijvende. Deſe vederen hadden die vorm en ſtand, dat van de ver afſtaande de huid van die vogel konde gheoordeelt werden niet met vederen, maar alleenlijk met vlokken als een Beren-huid bedekt te zijn, en geen vleugels te hebben, alhoewel haar die niet ontbreken, maar die onder de vederen de zyden dekkende, verborgen, en met vier groote ſwarte pennen verſien zijn, ghelijk ik in die voghel anmerkte, hoewel ſy daar af gherukt waren, en van haar lenghte niet ſekers kan ſegghen, maar de ghebroken ſchachten waren dik, hard, en vaſt, en drongen in 't uitterſte deel van de vleugel diep in. Het opperdeel van de vleugel dat an 't lijf vaſt was, had de bedekkende vederen met die ghelijk, welk noch an de borſt ſtonden: Want het is te duchten dat deſe vleugels daar toe ghegheven zijn, om hem in 't lopen te helpen; want ik ghelove dat de vogel niet vlieghen, nocht ſich van d'aarde kan opheffen. De ſchenkels waren in de ronte vijf duimen dik, en met veel ſchorſen en breede ſchobben bedekt, inſonderheid boven 't buighen van de voet; hy had dikke harde voeten, met dry dikke klauwen verſien, voor als met ſchobben bedekt, achter gheheel vereelt: van welke de middelſte langer als d'andere uit dry leden beſtond, de binnenſte uit een, en de buiterſte uit twee. Alle de naghelen waren groot omtrent twee duim langh, dik, hard, en hoornaghtigh: Het hooft naar de grootte van 't lijf klein, en by na kaal, van verw uitten ſwarten blauw, met het bovendeel van den hals in welke haar eenige ſwarte hayren vertoonden: de ogen een weinigh boven de ſpleet van den bek waren groot, brandende, en bars, de Leeuws-ogen by na ghelijk, die eenighe ſwarte hayren omcingelden, ghelijk mede die kleine ontblote doorgangen der oyren, die hy achter de ogen had. Het voorſte deel van den bek was gebogen, en een weinigh boven de punt met twee gaten, die het gebruik der neuſgaten gaven, verſien: van welkers middelſte totten hooft-top toe, een opgerechte kroon ſtond van een hoornige ſelfſtandigheid, omtrent dry duim hoogh, uitten geelen bruinachtigh, welke ik verſtonde dat in 't wiſſelen der vederen afviel, en weder met het hergroejen van de ſelve wieſſen: Het opperdeel van den bek was van ſijn ſpleet tottet uitterſte punt vijf duim langh; Het voorſte deel van den hals omtrent vier duim onder den bek, en hy had twee vlieſachtighe lellen, oft baarden twee duim langh van een rode verw. Het achterdeel van den hals was van ghelijken kaal, en van 't hooft en na de lenghte roodverwigh, en daar na ſijn onderſte deel met eenighe rode vederen bedekt, daar eenighe ſwarte onder ghemenght waren; maar hoewel deſe vogel eenige tekenen met de Struiſvogel ſchijnt gemeen te hebben, gelijk een klein hooft, uitter aart by na heel kaal, en al eet wat hem voor gheworpen werd. Nochtans heeft hy geen tweeklovighe voeten, maar is met dry klauwen verſien, gelijk wy voor geſeit hebben, ſonder ſpoor op de wijs van den Otis oft Tarda, en daarom ſo ſterk en ſwaar, dat ik in den Thuin van den doorlugtigen Graaf (met welke Graaf ik in de Thuin gegaan was om die vogel te ſien) geſien hebbe een boom, ſo dik als een Mans dybeen, geheel gekneuſt, en ſijn ſchors 't welk de Graaf beveſtighde, mette voeten en klauwen van die vogel afgereten te zijn; want hy doet ſijn geweltniet metten bek voorwaarts, maar ſich ſchuins kerende, valt hy met omgekeerde klauwen die gene an, met welke hy vecht.

Maar hoewel hy alles wat hem voorgheworpen wierd inſlokte, als geheele Orangie-Appelen en dierghelijk, nochtans was ſijn gewoone koſt Tarwen oft Witte-broodt, 't welk hy in groote ſtukken gebroken, inſlokte. Ik verſtonde dat hy ſeer graagh verſche Hoender-eyren at, die hy met de ſchaal inſchokte, maar indien hy niet heel gheſond was, ſchoot hy die achter weder uit, daar na die weder inſlokkende hield hy die binnen en verteerdenſe. Sy verſekerden my dat deſe vogel een Mannetje, en geſien was dat hy achter ſomtijds een teel-lid uitſchoot, gelijk als van een Kameel. Voorts hoor ik dat de ſchepen welke in 't jaar van de geboorte van Chriſtus M. DC. III. uit de Mollukſe Eylanden in Holland weder quamen, twee ſoodanighe voghels wel mede ghebraght, maar op de reys gheſtorven zijnde over boord geworpen hadden; hoewel haar huid, om de ſeldenheid hadde konnen bewaart werden: Niet te min heb ik op dat ſelve jaar binnen Amſterdam dry oft vier eyren van die vogel geſien, die van de Koopluiden gekocht waren, en een weinig te voor een binnen Leyden by *Porret*, dat heel ſchoon en 't grootſt van allen was, want de omloop was in de lengte vijfthien duim in de breedte, twaalf, oft een weinigh breder, ſoo dat het om ſijn grootte niet minder voor een vat, als die van de Struiſvogel, welke na 't ſegghen van *Plinius* de oude plegen te ghebruiken, ghehouden konde werden; En onſe tijdt ghebruiktſe noch om die oorſaak: Want ik heb niet eenmaal de eyren van de Struiſvogel in Silver beſlaghen tot koppen ſien gebruiken, maar de ſchaal van het ey van deſe vogel was niet heel dicht nocht, ook ſoo wit als dat van de Struis, maar an het einde van verw uitten geele groenachtigh, met veel ſtippelen van een volkomen groenheid verſien: maar een van die welke ik binnen Amſterdam ſagh, was by na van de ſelve grootte, vorm en verw, met dat voorgaande, eenighe waren meer rond, andere kleinder, en de verw van ſommighe was lichter, en min fray. Voorts is my verhaalt dat deſe vogels de Molukſe Eylanden niet eigen zijn, maar ook in Sumatra, Trapobane, en in de nabuerige vaſte landen gevonden werden.

V. HOOFT-STUK.

Vande vogels Xochitototl en Aura.

DE Xochitototl, gelijkt in vorm onſe Muſch, hy is veelverwigh van vederen, bleek, ſwart en wit, en ook ten deel bruin; hy houd ſich over al: Hy eet Wormtjes en klein ſaat; hy maakt een hangend neſt uit de takken van de bomen, daar broeit hy ſijn eyren.

Nieremb: l. 10. c. 41. Herrera: Decad: 3. l. 3. c 9. H: Noviorbis

De Aura by de Portugeſen Gallinaſſa, oft Gallinaſſo, in de Zee-plaatſen Zamure, by de Peruanen Suguntos, by de Mexicanen Tropiloti ghenoemt, is een gheſlaght van de Ravens, en komt na by de grootte van een Arent: Sijn verw is ſwart, den bek gelijk een Papegay; ſijn kale voorhooft word met een voubare huid ghedekt, rondſom ſtaan eenige ſwarte hayren als van de Moren; de ſchenkels heeft hy donker, de nagels krom en ſwart. *Hernandes* meent datſe van een onſekere oorſpronk zijn, en datmen niet weet waarſe neſtelen, oft haar jongen opvoeden. Wy weten datſe nu veel in nieuw Spanjen zijn; 's Nachts houden ſy haar op de bomen en Rotſen, 's Morgens vliegenſe naar de ſteden, en beſien de ſtraten van de hooghe plaatſen.

Voedſel.

Al wat vuil en dood is etenſe, nocht onthouden haar van menſchen-drek, en zijn door haar vuilen rop vermaart.

Teelingh. *A. Coſta* ſeit dat haar jonghen wit zijn; ouder wordende, zijnſe ſoo ſwart als een Raaf.

Vlught. Sy vliegen met ſcholen, en dat heel hoogh. Sy roepen oft ſingen niet, alleen met een gemurmel te vreden zijnde. Haar reuk is onangenaam. So haar yemand vervolgt, ontlaſten ſy den buik om te lichter te vliegen, met die ſelve haaſtigheid uitbrakende al wat ſy ingeſlokt hebben.

Gebruik. Sy hebben haar ghebruik inde Geneeskonſt. Haar vleeſch gegeten, gheneeſt de pokken. Haar gebrande aſch van de vederen, belet het groeyen van't hayr, gelijk de drek van de Mieren: Sy heelt ook de wonden. De drek een vierendeel loots ſwaar gedronken, geneeſt de ſwaarmoedighe. Het vleeſch inde Son gedroocht, heeft een ſterken reuk. In ſommige landſchappen is het door de wet op lijf-ſtraf verboden, haar te doden. De Koningin van de Aura, noemen de Indianen Cozquauktli; Hy is ſo groot als de Arenden; andere ſtellen hem mette Egiptiſe hoenderen gelijk: Het heele lijf, behalven den hals, en die deelen, die omtrent de borſt purperachtigh zijn, zijn ſwart en geelblinkende; de vleugels omtrent haar oorſpronk zijn ſwart, het overige aſgrauw, maar boven zijn ſy uit ſwart en geel blinkende, en een weinig naar 't purper hellende; het uitterſte van den bek (dat gy een Papegays ſult oordeelen, ſo onverſcheiden is de gelijkheid) is wit, het overige is met een bloed-rode verw geſchildert; het gat van de neuſgaten is wijd, de ogen ſwart, de ſtraal geel, de oogſchellen rood, het voorhooft bloed-rood, en met voubare kreuken ghefronſt, welke hy nochtans ſomtijds ontvouwt; waar in hy de Pauw-hanen ſchijnt te gelijken, en in enige hayren die yl en dor zijn, de Moors-hayren niet ongelijk; de ſtart is als van den Arent, onderwaarts aſgrauw, buitenwaarts ſwart, de ſchenkels rood, de nagels zijn krom.

D. Laat: l. 5. Ind: Occident. cap. 4.

Plaats. Voedſel. Vlught. Het is een inboorlingh van Mexico. Hy leeft met ſlangen, muiſen, hagediſchen, maar meeſt met dode krengen en menſchen-drek. Hy vliegt hoog, met uitgeſpannen vleugels, nauwlijks van de vlught verpoſende. Hy ſtaat met een ongelooflijke kragt de winden teghen, en dringht teghen de ſelve an, ſo dat hy op een ſelfde plaats onbeweeghlijk blijft: waar van hy de naam by de Mexicaners heeft.

Sijn vleeſch is onnut tot voedſel, ſo veel bevonden is, en van niemand als tot Genees middel gebruikt. Onſen Schrijver ſeit, ik hoor dat de Indianen met de vederen de ſweringen geneſen, en met het geſoden vleeſch, ſo langh de ſiekte duurt, gegeten; welk ſy ook ſeggen de pokken, als een gereet Geneesmiddel, te geneſen.

VI. HOOFT-STUK.

Van de Voghels Garagay en Qnetzaltototl.

De Garagay is een Roofvoghel, ſo groot als een Kiekendief, het hooft buiten 't uitterſte der vleugels is wit. Hy is de eyren van de Krokodillen en Schildpadden ſchadelijk; Hy ruiktſe die onder 't ſant an de Oevers der Rivieren begraven leggen, roytſe uit en eetſe. Hy is eenſaam, alleen dat de vogels Aura hem volgen, om ſijn roof te genieten; Want de Aura weet de aard niet op te graven om de eyren uit te halen.

De Qnetzaltototl is gekuift, ſo groot als een Exter oft Duif, meeſt met Pauws-vederen verciert, met een krommen geelen bek, geele voeten; de ſtart is met lange vederen van de Tzanatus verſien, groen, en als de Pauwen geverwt, in vorm de bladeren van de Irias gelijk, en bedekt met de vleugels boven ſwartachtig, maar onder, en daarſe de Pauwe-vederen raken, die in 't midden zijn, naar 't groen hellende, als oft de natuur de ſchoonheid van de alderbeſte wilde verſchonen; de kuif beſtaat uit heel ſchone blinkende vederen; de borſt en hals beſtaat onder uit rood ſchitterende, en boven uit Pauwe-vederen, met hoedanige ook de rugh bedekt word, en ook die deelen die onder de vleugels zijn, en tuſſen de ſchenkels, maar met bleker, kleine, en ſagte; de vederen van de vleugels zijn heel lang, met bleek-groen geverwt, en ſpits eindigende; de ſlaghpennen zijn groenachtig, maar onder ſwart, maar die tuſſen de vleugels ſtaan zijn wat krom, en geverwt als de nagels.

Plaats. Hornandes in Paralipeme. Sy leven in 't landſchap Tecolotlan boven Quauktemala tegen Honduras. Sy beminnen opene plaatſen, en 't is bevonden datſe getamt worden, oft inde huiſen gevoed.

Voedſel. Sy eeten wormtjes, en enige wilde pijnkarlen van die ghene, welke de Mexicanen Matzatli noemen. Men ſeit datſe de bomen uitholen, en daar in haar jongen opvoeden. Sy maken een geluit de Papegaijen niet ongelijk: Maar het is bevonden datſe drymaal daags, 's morgens, 's middags, en 's avonds helder ſingen.

Vlught. Sy vliegen met ſcholen, en als ſy an eenig lijm blijven hangen; drayen ſy haar niet, om haar vederen niet te beſchadigen, gelijk of ſy kenniſſe van haar rijkdom hadden.

Gebruik. En voorwaar haar vederen zijn by de Indianen veel geacht, en gaan het gout in prijs te boven. De lange worden tot Pluimen, en ander cieraad des lichaams, en de overighe totte Wevery ghebruikt. Het is gheoorloft haar gevangen hebbende, de vederen te ontroven en kaal weder naar haar Meeſters te ſenden, die haar tot erfgoed hebben, en an haar erfghenamen overſetten; maar het is verboden haar te doden. Ghy kont hem waarlijk de Koningin van alle vederen noemen.

VII. HOOFT-STUK.

Van de Vogels Tzinitzian, Totoqueſtal, de Berg-vogel, en de lange.

Nieremb. H: Exot. l.10. c.65.

DE Tzinitzian is een kleine vogel, de Duif omtrent gelijk: Hy heeft een korten, bleeken, krommen bek, een hooft en hals als de Duif, maar die met groene vederen bekleet zijn; de borſt, en buik zijn rood, behalven het deel naaſt de ſtart, dat met een blauw, en witte verw onder mengelt is; de ſtart is boven groen, onder ſwart; de vleugels zijn ten deel wit, ten deel ſwartachtig, de ſchenkels en voeten aſgrauw. Hy leeft in warme landen omtrent de Zuid-zee: Hy eet vruchten. Hy word in koyen gehouden, en de Inwoonders bekleeden mette pluimen, enige beelden van ſonderlinge ſpitſvindigheid.

De Laat Ind.Occid. l.7. c. 4.

De Totoqueſtal is kleinder als de Duif, en geheel groen: De pennen van de ſtart zijn heel langh, en inde Koopmanſchap veel geacht, en van groote prijs: Geplukt zijnde, word hy weder los gelaten. Hy is de doot ſchuldig die haar ombrengt.

De Berg-vogel by de Indianen Tepetototl, en Technechole, in Spanjen Phaſant genoemt, is ſo groot als een Gans, ſwart en blinkende van verw, nochtans neerwaarts een weinigh witachtigh, omtrent de ſtart, an de uitterſte vleugels, ſchenkels, en voeten aſgrauw, met een krommen bek, ten deel aſgrauw, en geel, en omtrent de wortel met een verhevene voubare kuif, ſwarte oghen, maar een bleeken ooghſtraal.

Hy leeft met Koorn-vrughten, en diergelijke: Een tam dier; want de Huiſgenoten by de mantel trekkende, eiſcht hy de koſt, en klopt an de deur als daar yemand binnen wil. Indien hy een vrye volgt, ontfanght hy hem weder t'huis komende, met vreugde.

Hy is eetbaar, en het is vet vleeſch, niet ongelijk de Indiſe gemeſte.

De Lange vogel, noemen de Indianen Hoitlallotl, van het ſpits van den bek tot het begin van de ſtart, die ook een ſpan langh is, heeft hy negen duim inde lengte; de bek is boven ſwart, onder aſgrauw, vier duim lang, en matelijk dik, de ſtart is groen, met Pauwe helderheid; de vederen van't heele lijf zijn uitten witte geel, en omtrent de ſtart uitten ſwarte blinkende; maar die het boven-lijf bekleeden zijn ſwart, met witte plekken beſproeit. Hy leeft in warme landen: Hy houd hem omlaagh, en is van matelijke vlught, maar ſo gheſwind ter loop, dat hy de ratheid der ſnelſte Paarden veel ontſchiet.

VIII. HOOFT-STUK.

Van de gekapte Swan van Cluſius, oft de Dodo der Portugeſen.

DE gekapte Swan oft uitlandſe haan van *Cluſius*, (de Hollanders noemen hem Walg-vogel, als een die walging oft braken verwekt) die zijn wy het Eyland Mauritius, welke de Portugeſen Ilha de Cirne noemen, ſchuldigh; hy gaat de Swan in grootte te boven, oft is hem gelijk, hy heeft een groot hooft, met een vel kaps-wijs bedekt; een langen dikken bek, dicht an't hooft geel, en an 't uitterſte ſpits, en ſwart; het voorſte deel is krom, en het opperſte dat blauw is, heeft een plak in't midden tuſſen ſwart en geel beſeten; hy is met weinigh en korte vederen bedekt; in plaats van vleugels heeft hy alleenlijk vier oft vijf langachtige ſwarte pennen; in't achterſte deel dat heel vet, en dik is, worden in plaats van de ſtart, vier oft vijf gekrolde vederen van aſgrauwe verw geſien; het opperdeel van de ſchenkels die meer dik als langh zijn, worden totte knie toe met ſwarte veertjes bedekt; het onderdeel mette voeten is geelverwig, de voeten worden in vier klauwen verdeelt; de dry langſte ſtrekken voorwaarts, de vierde is kort, en achterwaarts gekeert; ſy zijn alle met nagels verſien. Van ſijn ſchenkels totte knie toe opgeſneden, ſpreekt *Cluſius* aldus: Sy was ſeit hy niet heel langh, maar van de knie tot het buigen van de voet, meer als vier duim: maar haar dikte was groot, welkers omring by na vier duim uitmaakte, en met veel ſchorſen gelijk ſchobben bedekt was, het voorſte deel met breede en geelachtige, maar het achterſte met kleinder en bruine, het voorſte deel ook van de klauwen was met ſonderlinghe brede ſchobben verſien, maar onder heel vereelt: de klauwen waren kort voor ſo dikken ſchenkel: want de grootſte oft middelſte tot de nagel toe, was geen twee duim langh, en d'ander twee die hem naaſt zijn, waren naulijk twee duim lang, en de achterſte anderhalf: maar alle de nagels dik, hard, en ſwart, waren geen duim langh, maar die van de achterſte, was langer als een duim. Inde maag van eenen zijn ſteenen gevonden, een plat en rond, een duim groot, en een ander ongelijk en hoekkig, welke waarſchijnlijk an den oever van de zee ingeſwolgen waren. *Herbertus* noemt hem mette Portugeſen Dodo, en doet'er by dat het eene middel-deel van't hooft met yſergrauwe vederen bedekt, en het ander kaal was.

Herbert: in Itinerario.

IX. HOOFT-STUK.

Van de vogel Ceoan, Cenotzqui, en Pauxi.

DE Ceoan oft de ſneuwitte vogel, is een weinig groter als de Gom-eetende Snep: omtrent de borſt, buik en begin der vleugelen is hy blinkend geel, met afgrauwe vederen omtrent de ſtart vermengt; het uitterſte van de vleugels, en de ſtart zijn afgrauw, boven is het lijf uitten bruine ſwartachtigh: de bek die is klein en dun, en de ſchenkels zijn geel; De kin is wit met eenige ingevoeghde ſwarte vederen. Hy bootſt de menſchelijke ſpraak na, de voorby gaande gelijk als uitlacchende, die hy nochtans, als hy kan navolgt.

De Vogel Cenotzqui, oft Sneeuw-roeper genoemt, is ſchoon en veelverwigh: an de borſt geel, an de ſchenkels bleek, en de nagels zijn ſwart, de buik met witte en ſwarte ſtippelen vermenght, omtrent het einde met witte plekken beſproeit, de ſtart is onder ſwart, en wit, en boven met een blinkend ſwart geverwt: Het hooft is ſwart, met een afgrauwe ſtreep rondſom belopen; de bek is klein, onder en boven afgrauw, maar boven omtrent haar begin met een geele ſtreep omringht. Hy vermaakt ſich in allerley locht, hy houd het op de bergen, en voerdt ſijn jonghen in de dauwtijd uit. Eer het Sneeuwt roept hy, daar na ſwijght hy; hy buight ſijn hooft met een ghedray gins en herwaarts, ſo dat hy op een plaats onbeweeglijk ſtaande rondſom ſien kan.

Nieremb: l. c. c.751. De Pauxi is ſo groot als een Hoen, ſwart en met eenige witte en ſwarte plekken ghesprenkelt, met een weinigh uitgerekten hals, een breed hooft dat in ſommige gekuift is, en in andere rijſter in plaats van de kuif een knoop oft ſteen uit (ſy noemen het een ſteen, maar is niet heel hard) een ey gelijk oft groter, yſergrauw van verw. *Hernandus* ſchrijft dat'er een bult an de wortel van de bek ghehecht word, daarſe dunſt is, in gedaante van de Specht, ſo hard als ſteen, en blauw gheverwt. Hy leeft met Koorn-zaat, en word lichtlijk tam.

Hier toe behoort een ander vogel ſo groot als een Oyvaar van afgrauwe verw: hy heeft een kuif acht duim langh, uit veel vederen van de ſelve verw t'ſaamgeſet, en in een ronde breedte, inſonderheid omtrent het bovenſte uitghewaſſen. *Hernandus* ſchrijft dat hy in den Thuin van de Koningh van Spanjen geſien is.

X. HOOFT-STUK.

Vande vogel Picicitli, Polijglotta, Chicuatli.

DE Vogel Picicitli is klein, gheheel afgrauw, behalven den kop en hals die beide ſwart zijn; ſijn ogen alleen, die ſwart zijn, omringht een witte ſtreep: hy is door eenige onedelheid van een edele af komſt. De Tetzcoquenſers weten noch niet waar hy neſtelt: hy is ſtom: hy word t'huis opgevoed, en ſterft haaſt, hy is de mond en maagh angenaam.

De Polijglotta welken de Indianen Conconlatolli oft veertigh-tongh noemen, is niet grooter als een Spreeuw, onder is hy wit, en boven bruin, met ſwarte en witte vederen vermenght; meeſt omtrent de ſtart en het hooft, dat met het beeldtenis van een ſilvere Kroon omringht is. Hy word in de koy tot vermaak van 't gehoor, en een wonder van de natuur bewaart: hy overwint alle vogels met ſijn ſoete keel, hy volght alle andere na, en overtreftſe; Hy bemint heete landen en verdraaght gematighde; hy is met alle koſt te vreden; hem is de Tzanpan gelijk. Sommige menen dattet het Wijfje van 't ſelve gheſlaght is, wijl hy in groote, ſangh, en vorm gelijk is, maar dat in deſe de vederen onderwaarts, wit, afgrauw en ſwart zijn, opwaarts bruin, ſwart en wit.

De Chicuatli is onſe Ruſticula gelijk, met een langen, dunnen, ſwarten bek, met kromme geele ſtreepen omtrent beide de oogen. Het onderdeel van 't lijf is bleek, met eenige ſwarte vederen omtrent den hals ingevoeght: De oogſtraal is geel, en de oogen ſwart, het overige is uit geel, donker en afgrauw vermengt. Hy verkeert op de bergen, en word in heete en koude landen gevangen; hy eet Brood en Wormen, hy vlieght laagh, en in een houte koy oft van andere ſtof geſet klapt hy ongemeen, hy geeft vet en niet te verſmaden vleeſch.

XI. HOOFT-STUK.

Van't vogeltje Tominejo.

Gomara H: Ind: General. cap. 194. Ovied: H: General. l. 14. c. 4. Auguſtin: Cerato H: Peruan: l. 1. cap. 5. Lerius in H: Braſili Thevet Singul: Franc: Autar: c. 48. Joſeph A. Coſta H: N: & Moral: Ind: l. 4. c. 37.

HEt zijn wonderlijke dinghen welke van het vogeltje dat de Spanjarts Tomine, de Indianen Hoitzi 't Ziltototl ghelijk *Hernandus* ſchrijft, noemen; en welk gelijk *Ximenes Huitzitzil*, gelijk *Gomara Vicicilin*, ghelijk de *Laat Quenti*, en ghelijk *Lerius* en *Thevet* ghetuigen van de Braſilianen Guonambuach genoemt werd, verhaalt werden. *Oviedus* ſeit datſe het Moſquit-muſch noemen; het is ſo klein, dat hem ſommige de grootte van een Horſel, andere van een Sprinkhaan, ſommige van het uitterſte lid van een duim, en gheplukt zijnde, nauwlijks de helft van dat deel, andere de grootte van een Lucaanſe Paards-viiegh toeſchryven. *Oviedus* heeft geſien dat hy met ſijn neſt in een goutſchaal gewogen twee ſtukjes, en *A. Coſta* maar een ophaalde. By de Spanjarts ſijn Tominos XXIV. grein, waar van hy de naam van Tomine gekregen heeft. De vederen van den hals en borſt, vertoonden een wonderlijke verſcheidenheid van ſchone verwen, en de borſt voornamentlijk een vurige, ſchoonder als goud, het overige lijf was afgrauwachtigh. *Oviedus* ſchrijft hem een geheel ſwarte verw toe; hy heeft een langhachtigen bek, en die ſoo dun als een naalde daarmen mede nayt, de tongh tweemaal langer als den bek, de voeten en nageltjes konnen vergeleken werden met die vogeltjes, die om 't cieraad op de kanten van de boeken plegen getekent te werden.

Hy word in de bergen van Peru en Braſilie gevonden, en met dauw, honingh, en 't ſap van bloemen gevoed; nochtans ſit hy niet op de roſen, maar op de hoge Mili, die van de Inwoonders Avati genoemt werd, en op diergelijke planten.

Men ſeit datſe twederlei oorſponk hebben; want ſommighe worden gelijk andere vogels uit eyren gekipt, (want ſy maken haar neſt van Boomwol) de andere worden gheloofт, dat ſonder twijfel beuſelaghtigh is, uit Vliegen voort te komen. Daar zijnder die ſeggen geſien te hebben datſe half een Vlieg en vogel geleken: en dat haar eerſte verw ſwart, daar na aſgrauw, dan rooſverwigh, en ten leſten rood is. Geen Spanjart maakt ghewagh van haar ſangh; alleen de Francen *Levius*, en *Theretus*, ſegghen dat hy veel ſinght, en ſoo gedurigh, dat niemand ſoud willen geloven die het nocht hoorde, nocht ſagh, dat uit ſo kleinen lichaamtje, ſo ſoeten en hogen ſangh ſoude konnen voortkomen.

Vlught.

Ouderdem.

Hy vlieght heel ſnel, en geeft in 't vliegen een geruiſch als een Bye, ſo dat hy meer een Bye als een vogel ſchijnt. Hy leeft niet langer, dat ſeer te verwonderen is, als de bloemen van de kruiden duiren na datſe rijp zijn. Hy geeft ſich door een voorſigtigheid van de natuur tot de pijnbomen en andere, en blijft daar mette bek vaſt an hangen, tot dat hy ſes maanden min oft meer verlopen zijnde, met het vallen van de reghen, en 't groenen van de velden weder groeit, om alſo weder een beurtigen omloop te maken. *Gomara* ſchrijft dat hy in October ſterft, met de benen an een tak van een boom in een opene plaats blijft hangen, en in de April weder geboren werd; hier van heeft hy den naam van herboorne. Het vogeltje is dikmaal an de ſtam vaſt ghehecht zijnde in een beſloote plaats bewaart, en als het ſes maanden doodt geweeſt hadde, is het op de tijd die hem de natuur gheſtelt heeft, weder levend geworden, en uitgelaten naar 't veld gevlogen.

Welken *Cluſius* beſchrijft, en Vruſia, en Tomine noemt, oft dat de ſelve met deſe is, weet ik niet. Dit vogeltje was, ſeit hy, gelijk ik uit het afbeeldſel konde merken, van 't ſpits van de bek tottet uitterſte van de ſtart dry duim langh; maar het hooft metten geheelen bek was anderhalf duim langh, de vleugels by na tot het uitterſte van de ſtart uitgerekt waren van gelijke lenghte, de rugh was nauwlijks een duim breed; ſijn verwen die van de vleugels was uit den aſgrauwe donker, en die van den buik aſgrauw; de vederen inde ſtart donker rood, waren an 't uitterſte ſwart; de vederen van 't hooft, den hals, en krop waren ſchoon, uitten goutgeele en rood vermenght: die tegen de Son geſtelt een wonderlijke verſcheidenheid, na dat het hooft gedrayt wierd vertoonden; Het bekje was ſwart, dun en heel ſcherp, de voeten waren heel klein en ſwart, met vier klauwtjes gelijk andere vogeltjes verſien, van welke dry voorwaarts, en een achterwaarts ſtrekte; hy ſchijnt nochtans van 't geſlacht te zijn: want die kleine vogeltjes zijn van verſcheiden gedaante, en hebben onder ſich een ſelve naam, *Vruſia* betekent een Sonneſtraal.

Sy ſeggen dat haar poejer ingenomen, de vallende ſiekte geneeſt; inſonderheid worden de vederen die an den hals en borſt waſſen met goutgeele vederen doorweven.

XII. HOOFT-STUK.

Vande vogels Cuntur, en eenige andere van 't Eyland Maragnan.

DE vogel Cunter is groot van lijf; daar zijnder geſien, die met uitgeſpannen vleugels XV. oft XVI. voeten uitmaakten. Hy heeft voeten als de Hoenders, maar geen kromme nagels; hy heeft ſo ſterken bek, dat hy een Oſſen-huid doorpikt; hy is met witte en ſwarte vederen vermenght: hy heeft een kam als een ſcheermes, oft als een Haan; hy word onder de Vleeſch-eters getelt. Twee van haar konnen een Koe op-eeten en dooden, ook onthouden ſy haar niet van menſchen; Sy verſcheuren niet alleenlijk een Schaap, maar ook wel een jonge Koe; Sy zijn weinigh, maar indien ſy veel gevonden wierden, ſy ſouden al het vee in Peru verſlinden. In 't Eyland Maragnan komen vier gedaanten voor.

De Laat Occid. Ind: l. 16.

De eerſte welken ſy Ovyra Ovaſſon (ont-houw dat de Heidenſe Toupinambouti, alle vogels met een ghemeene naam Oura oft Ovyra) noemen; hy is by na twemaal grooter als een Arent, met ſchoone vederen verciert, een ſterken bek, en voornamentlijk met ſcherpe nagels. Men heeft een pen geſien uit deſe vogel getrokken, langer als onſe Inlandſe elle, ſchoon van verw, en met ronde plekken onderſcheiden, ghelijk de Africaanſe hoenderen. Hy is ſoo ſterk, dat hy een Schaap wegh neemt en verſcheurt, de menſchen lichtlijk neer-ſtort, en ſich van geen Herten onthoud.

Lerius. in H: Braſil.

De andere Moyton oft Mouton genoemt, is grooter als onſe Pauw, met een hoghe anſienlijke kuif, en over 't geheele lijf met ſwarte en witte vederen onderſcheiden: haar vleeſch is goed in ſpijſe, en daar zijn veelderley gedaanten.

Hier by komt de Toucan die ſoo groot is als een Duif, met een langen breden bek, een rop onder de borſt dry oft vier vingers breed, van ſchoone geele verw, en met rode veederen an de randen verciert, met een witte borſt, en een ſchoon roden rugh, en ſwarte vleugels mette ſtart, ſchoon van anſien, en lekker van vleeſch in ſmaak. Een ander gedaante van deſe word Onaycho genoemt, wiens bek een weinigh verſcheiden, en uit den rode geel is.

De vierde plaats geven wy de vogel Uoru genoemt, die ſo groot is als een Patrijs, maar als een Haan gekamt, met rode, ſwarte, en witte vederen verciert. Daar zijn meer dierghelijk Roofvogels grooter oft kleinder als den Arent, van een ſonderlinge vorm en met verſcheiden verwen geſchildert.

Daar zijnder ook eenige van vorm als een Patrijs, maar een weinigh grooter, met blauwe vederen bedekt, en blauwe eyren leggende. De Tata Ouyra, Ovaſſon en Tata, Ouyra Miri, als ook de Arou Mara zijn ider ſoo groot als onſe Duif, maar van ſonderlinge verſcheidenheid en ſchoonheid van vederen.

De Jandou is een ghedaante van Struysvogels, in hoogte de lenghte van een Man overtreffende. Daar na de Salian ſoo groot als een Turkſe Haan metten bek en ſchenkels als een Oyvaar, hoewel hy niet kan vliegen, loopt hy nochtans ſo ſnel dat hy de Jachthonden ontſchiet.

XIII. HOOFT-STUK.

Van eenige Braſilſe vogels.

Onder andere Braſilſe vogels, waar van op een ander meer ſal geſproken werden, worden getelt de Guranhæ-engera, Tangara, Quareiva, Tucana, Guirapanga, Macucagua, en Mutu.

De Guaranhæ Engara is ſoo groot als een Vink, met een blauwen rugh en vleugels, en geele borſt en buik, met een geele kroon op 't hooft. Hy bootſt by na alle ſangh van andere na, en buight en drayt ſijn ſtem op duiſenderlei wijs. Daar worden verſcheide ghedaanten ghevonden, die in de Koy geſloten, een groot vermaak geven.

De Tangara is ſoo groot als een Muſch, ſwart geverwt, met een geelachtigen kop, ſinght niet, en word ghelooft de vallende ſiekte onderhavigh te zijn, en daarom onthouden de Indianen haar van ſijn vleeſch. Sy vertellen ook dat de vogeltjes onder ſich ronder eyren maken, en dat'er een als doodt op d'aard leggende, een ongerijmt gemurmel en geluit maakt, en als die opſtaat, en het ſelve gheluit ſlaat, vlieghen de andere al t'ſaam mede.

De Queriva heeft de hele borſt met een ſchone rode verw bedekt; de vleugels met een ſwarte, en het overighe lijf met een blauwe. Hy word om ſijn nauwkeurige ſchone vederen van de Indianen ſeer geacht.

De Tucana die *Lerius*, en *Thevet* Toucan noemen, is ſo groot als een Exter, met een geele borſt, het overighe lijf is ſwart, met een grooten bek, en ten minſten een handbreed langh, buiten geel, en van binnen blyrood. Hy word ſoo tam dat hy binnens-huis ſijn jongen uitkipt.

De Quirapanga is geheel wit, en wijl hy van matelijke grootte is, heeft hy een kloeke ſtem, en die als een bel een half uur ver ghehoort werd.

De Macucagua is de Phaſant niet onghelijk, en grooter als onſe Hinnen, en is met een drydubbele huid verſien. Hy leit alle jaren tweemaal derthien oft vijfthien eyren. Hy loopt wel over d'aarde, maar als hy menſchen ſiet kieſt hy de bomen. Hy heeft lekker en malſch vleeſch, daar worden veel gedaanten gevonden, welke lichtlijk ghevangen werden.

De Mutu is een ghedaante van een Hin, heel tam; hy heeft een Kam als een Haan, ſwart en met witte ſtippelen onderſcheiden. Sijn eyren zijn groot, wit en ſo hard datſe tegen malkander gheſlagen als een Yſer klateren: waarom de Indianen daar van haar Maracas maken. Haar beenderen zijn de honden doodlijk, en beſchadigen de menſch niet; Oft het de ſelve mette boven-genoemde Mouton is, ſal uit de verghelijkingh blijken.

Hier toe behoort een uit de Roofvogels, groot van lijf, en ſoo kloek van ſtem, dat hy een half uur ver ghehoort werd; hy is heel ſwart, met ſchoone ooghen, met een bek als een Haan, daar een hoorn op ſtaat omtrent een handbreed langh, welke dengene die eenigh ghebrek an de tongh heeft, om den hals ghehanghen, gheneeſt door een verborghen kracht, ghelijk by ondervindingh gheſien is. Tot een beſluit komen hier by de Bambiajen die in 't Eyland Cuba veel zijn; Sy lopen meer langhs d'aarde dan ſy vlieghen, ſo dat haar de Inwoonders als de viervoetighe dieren jaghen: haar vleeſch-ſap is ſaffraan-geel, maar anders anghenaam van ſmaak ghelijck de Phaſant.

II. OPSCHRIFT.

Vande uitlandſe watervogels.

I. HOOFT-STUK.

Vande ſotte Muſch, oft malle Meeuw en de Magellaniſe Gans.

De ſotte Muſch oft malle Meeuw heeft daar van haar naam, dat hy de handen van die hem grijpen niet ontvliet, oft vreeſt, maar ſtaat verwondert en verbaaſt. Hy is behalven het deel van 't voorhooft dat dicht an den bek is, aſgrauw, met platte voeten, en een bek dry duim langh, dun, rondachtig en recht, maar an 't einde een weinigh krom, met voeten als de andere plat voeten, en ſwarte ſchenkkels, met een ſwarten oogappel en een aſgrauw vel, dat de ooghen rondſom bekleet.

Nieremb: H: Exot. c. 10. l. 4.

Hy eet Viſch, en is van ſtem als een Kauw, ſoo groot als een Exter, van vorm als de Meeuw; haar tamheid van die vogelen van 't Eyland Mauritius is fray. Als haar de Schippers roepen komen ſy op haar ſitten als op de bomen; De ſelve veiligheid is ook in 't vanghen, ſy lopen van ſelfs in de handen.

Cluſ. Exot. De Magellaniſe Gans word van de plaats alſo ghenoemt. De Hollanders noemen hem apinguitudine, dat is vetheid, moghelijk Penguin: Ik ſal hem mette woorden van *Cluſius* beſchryven; Hy ſeidt het is een Zee-vogel, uit het gheſlaght der Ganſen, hoewel in bek onghelijk. Hy leeft in de Zee, is heel vet, en als een groote Gans: want de volwaſſene worden bevonden derthien, ook veerthien, ſomtijds ſeſthien, en de jonge acht, thien en twaalf pond te wegen. Voorts zijn ſy met ſwarte vederen bedekt, op 't lijf en an den buik zijnſe wit; den hals welke dik en kort is, is met witte vederen als een halsband omringht. Haar huid is dicht en dik ghelijk van een Varken: Sy zijn ſonder vleugels, maar hebben in plaats twee kleine leerachtighe pennen an de zyden als kleine armen neerhangen: voor zijnſe met korte, dunne, en barſe vederen ghedekt, boven op met kleinder, barſſer en witte, geenſins bequaam om te vlieghen, maar door welkers hulp ſy ſnel konnen ſwemmen. Ik hoorde datſe meeſt in 't water leven, datſe alleen in de teel-tijd te land komen, en veeltijds vier oft vijf in een gat verſchuilen. Sy hebben een bek grooter als een Raaf, nochtans niet ſo verheven, en een ſeer korte ſtart, ſwarte voeten en plat, op de vorm van de Ganſen, maar niet ſo breed; Sy gaan recht met een opgheheven hooft, haar vleugels ter zyden als armen neerhangende, ſoo datſe van verre Mannetjes, oft naantjes ghelijken. Datſe alleenlijk Viſch-eten verhalen de Dach-boeken, maar dat haar vleeſch niet onangenaam van ſmaak, nocht Viſchachtigh is, datſe kuilen in den Oever graven ſoo diep als de Konynen, en 't gheheele land dikmaal ſo hol maken, dat de Schippers daar over gaande totte knie toe daar in ſakken, is ſeker; dit zijn mogelijk de Ganſen welke *Gomara* ſeit ſonder vederen te zijn, nimmer uit de Zee te komen, en datſe in plaats van vederen met vlekken bedekt zijn.

II. HOOFT-STUK.

Vande vogels Iochualcuachili, Xochitenacatl, en Tlauquechul.

DE Voghel welke de Chileſen Jochualcuachili, oft Nacht-hooft noemen, is van een wonderlijk maakſel, daar ſpruit uit het begin van ſijn bek een Kroon, oft ronte in dry ſpitſen verdeelt; an 't opperdeel matelijk dik, en uitten geelen roodachtigh; van voren ſteken twee ghedrayde punten van de vleugels uit; met deſe wapenen word dit dier anderſins heel onſterk zijnde, teghen ſijn ſterker beſchermt. De natuur heeft niemands leven klein gheacht. Het is een voghel van de ſtrand der groote Noordſe Zee, en een beminnaar van ſtille Meeren, daar hy de koſt ſoekt. Hy is ghevonden by de Revier Tuſpe, hy is nauwlijk ſoo groot als onſe Spreeuw, maar heeft een langhen dunnen hals, een klein hooft, en in de lenghte uitgherekt, met een langhen geelen bek, langhe ſchenkels, klauwen, en naghels: maar de naghels zijn geel, de klauwen en ſchenkels aſchgrauw, met het onderſte deel der dybenen, maar het bovenſte is geel, met het voorſte van de vleugels, welkers achterſte deel blauw is. Het overighe lijf is ſwart, nochtans omtrent den buik met eenighe geele pennen vermenght.

De Xochitenacatl, is ſoo groot als een Duif, met een bek ten anſien van 't lijf heel groot boven geel, en onder groenachtigh, en naar 't purper hellende, met ſwarte oogen, maar een ſtraal uitten geele roodachtigh, en voorts is hy over 't gheheele lijf blauw, en aſchgrauw; Hy leeft omtrent de ſtranden van de groote Zuit-Zee, en leeft met de Viſch die hy vanght.

De Tlauquechul word ghenoemt een vogel van een vremden rop: Hy eet alleenlijk levende Viſch, de doode raakt hy niet; hy leeft by den roof, Hy is in ghedaante de Lepelaar oft Pelikaan ghelijk, maar van ſchoon rode veren over 't gheheele lijf, oft uitten witte roodachtigh, met een breden bek, omtrent het einde rond en aſgrauw, met een ſwarten oogappel en een rode ghefronſte ſtraal, met een voorhooft als de Pauw oft Aura, en een hooft by na kaal en by na met den gheheelen hals en een ghedeelte van de borſt wit, met een ſwarten breedachtighe ſtreep die het hooft van den hals afſcheit. Hy leeft omtrent de ſtranden van de Revieren, en der Zee.

III. HOOFT-STUK.

Vande vogels Acolin, Quachilton, en Acacalotl.

DE Acolin is ſoo groot als een Quakkel, donker van verw, met een langhen bek, an 't einde krom, met langhe benen; Hy loopt langhs de kanten van de wateren ſo ſnel of hy vloogh: Hy verkeert in 't Meer van Mexico, hy eet Viſchjes; en word gemeenlijk ſelf ook ghegeten: Ghy mooght hem met recht een Water-Quakkel noemen. Nieremb: H. Exot. l. 10. c. 22. l. 28. c. 24.

De Quachilton is een vogel met een hooft als de Water-peper; Sommige noemen hem Jacacintli. Hy is purper-verwigh, met ſwarte tuſſchen-ghevoeghde pennen; de bek is in 't begin bleek, in de groejende rood, omtrent het begin van den bek is eenighe grijſheid: hy ghelijkt de Fulica; de bleekblauwe ſchenkels rijſen naar het groene, welke in vier bleeke klauwen eindigen ſonder eenigh vel; de ooghen zijn ſwart, en de ſtraal is geel.

Het is een Meer-vogel, hy eet Viſch en is ſelf niet onſmaaklijk op de tongh. Midden in de nacht, en vroech in de Morgen-ſtond ſinght hy gelijk den Haan.

De Acacalotl, oft Water-Raaf, is van 't einde van de ſtart, totte punt van den bek by na vier ſpannen langh, en matelijk breed, de ſchenkels zijn ander-halve ſpan; De bek is rond als een boogh, twee handbreed langh, en matelijk dun, de voeten worden in vier klauwen verdeelt; met ſwarte nagels verſien. De ſchenkels zijn minder ſwart als de nagels; De bek is blaauw, en 't hooft klein: neerwaarts zijn de vederen donker met tuſſenlopende rode: Opwaarts zijnſe onder malkander purper, ſwartachtigh, groen en blinkende: De nek is ſeven vingers langh, het hooft en de hals is met bruine, witte en groene vederen bedekt die een weinigh blinken; de ogen zijn ſwart, maar de ſtraal bloed-rood: Van de buiten-hoek der ogen totten bek toe is hy een duim breed, kaal en ſonder vederen, en de huid uitten witte roodachtigh; de vleugels zijn onder groenblinkende gheverwt, en die na de verſcheide ſchitteringh der Sonne-ſtralen heel veranderen. Opwaarts daarſe haar begin hebben zijnſe bruin, daar na uitten groene, en als de Pauwen gheverwt. Het is een ingheboren vogel van Mexico; hy verkeert omtrent de Revieren, en eet Viſch: Het is moghelijk het Mannetje van die Vogel, welke de jonghe Schryvers Arcuata noemen, oft ten minſten hem ghelijkſlaghtigh. Hy brenght ſijn jonghen op in de lente omtrent de waterige landen.

Hy geeft goed vodſel, in niet onſmakelijk, maar dik, en gelijk de Water-vogels, van een Viſchachtigen reuk.

IV. HOOFT-STUK.

De Avibus, Xomotl, Acototloquichitl, en de Acacacahoactli.

DE Xomotl is een platvoet, met rug en vleugels ſwart, en een donkere borſt, de gramſchap maakt hem een kuif. De Indianen weven de vederen in haar klederen.

De Acototloquichitl, oft het Mannetje van de Water-muſch, is de Muſch in vorm ghelijk, maar heeft een ſwarten bek, de ſchenkels en voeten geel, en de onderſte deelen van 't lijf meeſt wit, het overighe is met een geele, eenighſins witte en ſwarte verw onderſcheiden. Hy word in de Landen van Mexico ghevonden; hy houd ſich in de Bies-boſſen, en daar neſtelt hy, en ſinght niet te min als de Son verloopt. Van ſijn opgank tot den ondergangh rammelt hy geduerigh, en piept als een Muis.

De Acacacahoactli, oft Water-vogel die een heeſch gheluit geeft, is een gedaante ſeidt *Nierembergh* van den Yſvogel, die de onſe de Zeeviſſchers noemen, en die uitter aart omtrent de lopende wateren om de koſt te ſoeken verkeert. Hy is een weinigh minder als de wilde Endvogel, van hals en bek een ſpan langh: Deſe ſteekt dry vinghers breed voor uit, in 't midden als hy ſijn dikte krijgt, eindight hy in een ſpits, en is bequaam om te byten: boven is hy ſwart, onder wit, en an de zyden bleek; de ooghen zijn ſwart, de ſtraal omtrent den oogappel is rood, daar na bleek, en ten leſten wit. Van de ooghen tottet beginſel van den bek loopt een ſtreep uitten groene bleekachtigh: De ſchenkels en gheſplete voeten zijn groenachtigh buiten, binnewaarts hellen ſy naar 't bleek. De verw van 't gehele lijf is meeſt wit, met geele pennen vermenght, maar de opperſte zijn meer donker, en de onderſte wit, de binne-vleugels zijn aſgrauw, en boven an haar einde ſwart, daar na uitten rode blinkende, dan weer uitten geele bleek, daar na weer uitten goutgeel blinkende, en ten laatſten omtrent den rugh gout-geel. Hy leeft met Viſch, hy word licht tam, en is niet onanghenaam van ſangh, maar hy moet mildelijk en vriendelijk met Wormen en an andere kleine beeſjes, die omtrent de Poelen groejen, ghevoedt werden. Hy eet ook vleeſch, en veel andere dinghen als hy niet anders heeft. Hy is van grof voedſel, en niet ongelijk dat van de Endvogels: hy is een inboorlingh van 't Mexicaanſe land, en broeit ſijn jonghen in de Lente onder de Bieſen. Het is wonder, wijl ſijn hals ten anſien van ſijn lichaam heel langh is, hoe kort hy de ſelve intrekt als hy wil, en 't geen hy dikmaal doet. De ſtart is klein, ſwart en ſonder glans, maar ſtrekt ſich in de breedte uit. In ſijn Vaderlandſe taal noemt men hem Tolcomoctli, de voghel ſoude met een ander heel wel ghelijk zijn, indien ſijn bek niet boven ſwart, en onder rood was, ghelijk ook de ſchenkkels en de voeten, en niet over 't geheele lijf geel-blinkend, en ſwart onder malkander vermenght was.

V. HOOFT-STUK.

Vande vogels Iacacintli, Xlepapantototl en Hoactli.

Nieremb: H: Exot. l. 10. c. 43. 44. 45.

DE Iacacintli oft Spechten-bek, is omtrent dry ſpannen langh, met groene ſchenkkels, het hooft, en buik blauw, maar naar 't purper hellende, met geel en ſwart blinkende vleugels, donkere ooghen, en bek, maar in ſijn begin naar 't rood hellende, welke omtrent dry vinghers breed langh is, en an 't voorhooft is hy ſonder vederen en kaal. Hy leeft omtrent de Meeren en Revieren met Viſch Sijn vleeſch is eetbaar, maar van geen goed oft anghenaam voedſel.

De Xlepapantototl, is by na een gedaante van een Endvogel, en overvloedigh an 't Mexicaanſe Meer: Sijn bek eindight in een ſpits, daar is geen verw in hem gebrek, die verſcheidenheid heeft hem de ſchoonheid, en de ſchoonheid den naam gegeven.

De Hoactli ſive Tobactli oft droge vogel is mede van geen onangenaam geſieht, en een voedſterkind van't Mexicaanſe Meer; hy is van de punt van den bek tot het uitterſte van den ſtart dry ſpannen langh, en ſo groot als onſe Hinnen; hy heeft lange ſchenkels, de voeten en bek een duim en een derdendeel langh, en een duim dik: boven is die ſwart, an de zyden bleek, en onder ſwart en bruinachtigh; de ooghen zijn groot, de ſtraal geel, en de oogſchelen rood: de hooftop is met ſwarte vederen, en ook met een ſwarte groote kuif beſet: de hals, de buik en't gheheele lichaam is grijs, maar de ſtart is aſgrauw, gelijk ook de vleugels boven, maar onder zijnſe witter; het opperſte van de vleugels blinkt van groenheid: de rugh hoewel hy met witte vederen ghedekt is, wordt nochtans ghemeenlijk met vederen naar't groen hellende, bekleet. De voeten die tot klauwen geſpleten zijn, en de ſchenkels zijn bleek; het hooft word met een witte ſtreep omeingelt, die van't begin van den bek totte ogen toe ſtrekt: Hy is een vreemdelingh van't Mexicaanſe Meer, en word van de Inwoonende Spanjarts, gelijk ook eenighe andere vogel Martinete Piſcador ghenoemt, om het vanghen der Viſſchen die hy eet. Hy broeit ſijn jonghen in de Riet-boſſchen: Hy byt ſterk, en ſlaat een groot geluit.

VI. HOOFT-STUK.

Vande vogels Heatototl, Achalalactli, en Amalozque.

Nieremb: H: E. l. 10. c. 47. 48. DE Heatototl, oft Windvogel geeft ook een ſchone glans; hy is met een groote ronde kuif die als een kroon uitmunt en een weinigh wit is, verciert. De borſt helt van 't bruine naar het aſgrauw: de buik is wit, en de voeten plat: de ſchenkels, en de vederen van de ſelve zijn geel, de ſtart is rond en veelverwigh, onder wit en ſwart, maar boven bruin, de vleugels zijn onder wit, aſgrauw en donker, maar boven ſwart, nochtans met eenighe tuſſenlopende witte vederen; het overighe is van den ſelven aart mette Watervogels.

Daar is noch een Heatototl den andere ghelijk, die wat minder als een tamme Endvogel is, met een ſwarten bek, dun, rond, en an 't einde gebogen, neerwaarts met witte vederen, maar opwaarts omtrent de dybenen met geele, en tuſſen-lopende ſwarte beſet; omtrent het overige en an den ſtart is hy geel blinkende: de vleugels zijn onder aſgrauw, boven donker, ſwart en wit; het hooft is ſwart en gekuift, maar van 't achterhooft komen weerſijds witte ſtrepen totte oghen toe ſtrekkende die ſwart zijn, met een witte ſtraal, het overige is met de Poelvogels even gelijk.

De Achalalactli oft de Viſch-ſchieter is ook met een ſilveren halſband verciert. Andere noemen hem Michalacti, hy is ſo groot als een Duif, met een ſwarten bek, dry vingers langh, en na evenbedeelingh van't lijf dik, het hooft is met een lange kuif uitten blauwe naar 't ſwart hellende, beſet: de buik is met witte vederen bedekt, en den hals is met een witte kringh getekent. De vleugels zijn onder witachtigh, maar ſchijnen an de einden donker, met witte plekken onderſcheiden, boven op zijnſe gelijk het geheele lijf blauw, an de einden ſwart, over al met ſwarte ſtippelen beſprenkelt: de ſtart is ten deel ſwart, en blauw, maar hier en daar met witte plekken beſait; de ſchenkels zijn rood, de voeten geſpleten met ſwarte nagelen, de ogen zijn ſwart, en de ſtraal is wit: Het is een vremdelingh van Mexico, en verkeert omtrent de Bronnen en Revieren: Hy leeft by Viſch en andere Water-koſt, maar is van ſmaak en voedſel als andere Water oft Poelvogels.

De Amolozque oft Roothals is niet minder eierlijk. Het is een Poelvogel, en ſoo groot als onſe Tortelduif, met de voeten geſpleten en de ſchenkels uitten witte roodachtigh, met ſwarte nagels, met een bek matelijk langh, dun, en ſwart, ſwarte ogen en een rode ſtraal. Het onderſte van den buik, borſt en der vleugelen is wit, maar de ſtart die een matelijke lenghte heeft, is met geel en ſwart geſprenkelt, doch den hals en borſt omringen twee ſwarte hals-banden, een kleine vinger van malkander ſtaande, van welke de een rondtom loopt, maar de achterſte boven verdwijnt en eindight; van weerzyden lopen twee witte vlekken van gelijke breete, boven de ogen naar den hals, die ſy by na bereiken. Het bovenſte van 't lichaam als mede de ſtart, zijn wit, ſwart, en geelverwigh, de vleugels boven geel, en donker. Het is een inboorlingh en een voedſterkind van't Mexicaanſe Meer, en die ſijn jonghen in de lente broeit. Sijn vleeſch word gegeten, en is van't ſelve voedſel als de andere Watervogels. Hy eet Muggen, kleine Viſchjes en Poel-Wormen; hy heeft ten anſien van ſijn lijf een ſterke ſtem, kan nochtans onder de ſnappende vogels niet gherekent werden.

VII. HOOFT-STUK.

Vande vogels van Farra.

DE Eylanden Farra ſchijnen haar naam van de overvloet der vederen bekomen te hebben; Want wijl ſy vol Vogels zijn, is't geen wonder dat'er veel vederen ghevonden werden. Maar *Hojerus* heeft die, welke daar gevonden werden in ſekere ſchokken verdeelt. Hojer in Epiſt: ad. Cluſi.

Inde eerſte ſchok ſult ghy de Lunda, Alka, en Lomwia vinden, die is in lijvigheid minder als een Endvogel, met een breedachtigen roden bek, de borſt is wit, de hooftſlapen, en vleugels zijn ſwart, de voeten rood. Hy keert inde Lente weder. Hy neſtelt in de hangeude holen van de hoge klippen. Hy leit eyren die van de hoenderen in grootte en verw gelijk. Waar hy omtrent de Herfſt vertrekt, is onbekent.

De Alka is wat groter als die, met een breden ſwarten bek, en lijf, alleenlijk is hy an de borſt, en uitterſte vleugels wit; de voeten zijn ſwart, het hooft is bruin, indien'er niet een witte ſtreep van beide ogen naar 't naaſte deel van den bek liep. Hy neſtelt inde hoogſte klippen, en leit wit en ſwart gevlekte eyren.

De Lomwia groter als die, is geheel ſwart van lijf, uitgenomen de borſt, die wit is; de voeten zijn ſwart, de bek van gelijken, ſcherp en langachtig. Hy broeit ſijn eyren op de kanten van de hoghe rotſteenen, die blauw en overal met ſtrepen van verſcheide verwen geciert zijn.

Inde andere ſchok ſtelt hy twee verſcheide gedaanten, welke, om datſe de voeten tot de gang onbequaam hebben, noit op d'aarde komen, en in lijvigheid de Gans gelijk zijn. De eerſte word Ildbrimel genoemt, ſijn hooft is donker, onder den hals is een witte kringh, en de borſt van gelijken wit, de rug en vleugels zijn ſwart, overal met witte ſtippelen geſprenkelt, de voeten zijn ſwart. Het is mogelijk de Farraſe Duiker van *Cluſius.* Men glooft dat hy gelijk de Yſvogel ſijn jongen inde Zee voorbrengt.

Cluſ.Exot.
l. 5. c. 5.

d' Ander is de Goifugel, met een heel breden en krommen bek, een langh en ſwart hooft, kleine vleugels, ſwarte voeten, onbequaam om te wandelen; de randen van de ogen worden met een witte kringh geverwt. Hy word ſelden, en niet als in ſommige jaren geſien. Nocht het is bekent waar hy ſich tot teelen begeeft.

In de derde ſchok, ſtellen dry gedaanten, die voorboden van onweder zijn, en alleenlijk midden in Zee verkeeren. De eerſte is Hafflert, oft het Zee-Paard, gelijk hy ongevoeghlijk ghenoemt werd, die in grootte een gemeene hin, en in vorm een valk ghelijk is: Hy is aſgrauw, overal met witte ſtippelen onderſcheiden, met een krommen bek als een Valk, maar korter; op ſijn geſicht ſchrikken de Viſſchers, en trachten naar de wal, verſeekert zijnde dat'er onweder na by is.

De andere word genoemt Stormfink, een weinig groter als een Muſch: hy is geheel grijs en ſonder plekken, met een heel kleinen bek. Ghy ſoud hem beeter als de voorgaande, het Zee-Paard mogen noemen: want hy loopt met een ongelooflijke ſnelheid op de baren, en ſchiet voort als een ſtort-wind. Sijn verwante ſchijnt, welken *Oviedus* ſeit van de Schippers Patines ghenoemt te werden. Als hy met ſcholen naar de Schepen komt, raad hy de zeilen te minderen.

Ovied: H:
Ind. l. 14:
cap. 11.

De naam van de derde is Barnfiard, in grootte de muſch gelijk, onder de borſt is hy wit, an den hals, en op den rugh ſwartachtig, met een ſwarten bek, en wat langachtigh, en rode voeten. Hy toont ſich ſo ſnel in't ſwemmen als de Stormfink in't lopen.

Inde vierde ſchok worden twee verſcheide gedaanten als de Ganſen gerekent. De eerſte is Helſingegans genoemt, met een ſwarten bek, en hals belopen met een witte ring, en een witte borſt, grijſe vleugels, een blauwen rug, rode voeten, en in grootte den Endvogel gelijk.

De andere Erandgans ghenoemt, is by na kleinder als een wilde Boſch-Gans, met een grijſe kop en borſt, en een hals met een rode kring omſingelt, met rode vleugels, hals en voeten. Sy worden ſelden inde Farra geſien, en broejen daar niet. Van waar ſy komen, en waar heen ſy vervlieghen is onbekent. Het overgheloof, heeft door langhe ondervindingh anghenomen dat'er veranderingh inde Overigheid op handen is, als ſy haar vertoonen.

De laatſte plaats bekleet de Skua, een Vogel met het Arents-geſlaght in grootte van lijf en roof over een komende: hy heeft een krommen bek, maar niet heel breed, grijſe vederen op 't lijf, an't einde van de vleugels wit, en grijſe voeten. Hy eet Viſch, maar valt allerley Voghels an. Sijn jongen brenght hy onachtſaamlijk, uit grote grijſe eyren, die van de enden gelijk, en met kleine ſwarte ſtippelen beſprenkelt, op het vlakke veld voort. *Claſius* beſchrijft hem anders: En *Oviedus* maakt hem by na de ſelve metten Water-Gier.

Cluſ:
Exot.

VIII. HOOFT-STUK.

Van de vogels Lomſbay, de VVater-Gieren, Flamencos, oft Duitſen genoemt, en andere.

DE Vogels van de Hollanders Lomſbay genoemt, zijn groot van lijf, met kleine vleugels, ſo dat het wonder is, datſe ſo ſware lichamen konnen opheffen. Sy zijn veel inde haven van Lomſbay van't Eiland Orangie. Sy vliegen, waar van ſy haar naam hebben. Sy neſtelen inde hoghe bergen: leggen maar een ey; en vreſen geen menſchen, hoewel ſy in haar neſten gevonden werden.

Oviedus maakt'er Water-Gieren af, ſy zijn ſo groot van lijf als een grote Meeuw: Hy heeft een Meeuwen-bek, maar meer ſpits; de voeten zijn verſcheiden, de linker is als de Enden en Ganſen, plat, de rechte met kromme klauwen verſien. Sy eeten Viſch, en vogelen, en zijn de ſelve, die van de Spanjarts water-Aſtures genoemt werden, van de welke *Hernandes* in ſijne Paralipomenis, oft verleden dingen, handelt. Sy zijn veel in Spanjola, en in't Eyland van S^t. Jan.

Nieremb:
H. Exot.
l. 10. c. 82.

De Voghel die de Spanjarts Flamenco noemen, is in vorm de Kraan niet ongelijk. De jonge hebben witte vleugels, maar volwaſſen zijnde, wordenſe met veelderley verwen vermengt. De Laat Ind. Occit. l. 1. c. 11. Sy vliegen met ſcholen, maar niet hoog. Sy ſoeken de koſt omtrent de ſtranden van't Eyland Cuba, en in de Zee-baren ſelf, en zijn ſo gewent inde ſoute baren, dat alsſe van de Indianen t'huis opgevoed werden, (want ſy werden ook tam) nootſaaklijk ſout in haar drank moet gemenght werden. De Eylanden van de Barmudes hebben Idem l. 1. c. 20. diergelijke Zee-vogels, die in de holle aarde als de Konijnen neſtelen, en haar eyren leggen, ſy zijn in grootte en verw de hinnen-eyren gelijk. Sy zijn ſoet, vet van vleeſch, en van angenaam voedſel.

Idem l. 10. c. 5. Laat nu die ghene het beſluit maken van de vermenghde beſchrijvingh van de uitlandſe Voghelen, die in Peru groter als de Oyvaars zijn: Sy zijn wit van vederen ſonder eenighe vermengingh, met hooghe ſchenkels. Sy zijn ongemeen: Loopen meeſt met haar beiden, en leven met Viſch. Van de andere die tot haar gheſlaghten konnen betrokken werden, beſie de anteekeninghen.

III. OPSCHRIFT.

Van de Braſilſe
VOGELS,
Uit de natuurlijke beſchrijvingh van Braſil, door *Georgius* Mark-Graaf.

Van de Braſilſe Vogels mach in't ghemeen angheteekent werden: dat nauwlijk elders ſchoonder gevonden werden, indien ghy de verſcheidenheid der vederen en verwen beſiet, maar nauwlijkx iſſer een die wel ſingt, ſo datſe in ſang ver van de onſe overtreft werden.

I. HOOFT-STUK.

Nhandugvacu, Iacana en ſijn verſcheiden gedaanten Curiaca.

NHandugvacu by de Braſilianen, Ema by de Portugeſen, is een Struiſvogel. Hier worden'er veel gevonden; maar nochtans kleinder als de Africaanſe: Hy heeft langhe ſchenkels, de onderſte anderhalve voet, en de bovenſte omtrent een voet lang. Sy hebben voor dry klauwen, met dikke, ſwarte en niet ſeer ſcherpe nagelen; achter een, maar rond, en grof, waarom ſy beſwaarlijk op een gladde vloer oft planken gaan konnen, en lichtlijk vallen. Sy dragen den hals gekromt als de Swan oft Oyvaar; hy is omtrent twee voeten lang. Sy hebben een hooft als een Gans, ſchone ſwarte ogen; een platten bek, niet heel breed, twee vingers en een half lang, kleine vleugels, en onbequaam om te vliegen, van welke ſy de eene als een ſeil opheffende heel ſnel lopen, datſe nauwlijk van een Jacht-hond konnen overwonnen werden. Sy hebben grijſe vederen over 't gheheele lijf ghelijk de Kraan, op den rugh ſchoonder en groter, en 't lijf met vederen bedekt, ſchijnt rond te zijn. De ſtart heeft hy niet met ſodanige krullen verſien, gelijk hy gemeenlijk geſchildert werd: maar de vederen zijn over den rugh totten aars toe uitgerekt.

Dobbelſteenen en ander yſer-tuig ſlokt hy graag binnen, maar verteertſe niet, en werptſe geheel weer achter uit. Hy eet vrughten en vleeſch.

Hy is overvloedigh inde vlakke landen, van't lantſchap Serigippo, en van Rio grande, oft grote Rievier: in Permanbuco word hy niet gheſien. Sijn vleeſch is goet om te eeten.

De Jacana van de Braſilianen, oft Water-Hoen die zijn verſcheiden van gedaante en verw: Deſe is de ſchoonſte, ſo groot als een Duif, maar met langher ſchenkels, geel en groen geverwt, de onderſte ſchenkels zijn meer als twee vingers lang, de bovenſte meeſt kaal gelijk de Water-Vogels, en veel kleinder. Hy heeft vier klauwen an de voeten, van welke de middelſte van de voorſte twee vingeren langh, en de andere twee een weinig korter zijn; de achterſte welke de vierde is, een voet oft meer lang, ſy zijn alle met een nagel een halve vinger langh, en geel gewapent; de ſtart is kort als van de Boſch-Hin: de vederen zijn inde borſt, vleugels, en buik, uitten groene, en ſwarte vermenght, onder de ſtart wit, omtrent den hals, en an den geheelen hals en borſt van de ſelve verw, met vederen, gelijk in den hals der Pauwen en Duiven, geſien werden: Hy heeft een klein hooft gelijk de Boſch-Hin, dat met een vliesachtig rond dekſel bekleet is, van verw als de Turkois: Hy heeft een bek recht als een hoen, meer als een vinger lang, van 't begin tot het midden van ſchone rode verw, het overige heel geel, met wat groens vermengt. Hy is overal overvloedigh in de waterighe plaatſen van Braſil. Haar vleeſch is eetbaar niet veel geacht, want ſy zijn veeltijds mager.

d'Ander gedaante word van de Braſilianen Agua pecaca genoemt, de eerſte in geſtalte en grootte ghelijk, maar in verw verſcheiden, en ſo ſchoon niet; ſijn vederen zijn gelijk op den rug van de andere, de vleugels meer bruin; ſy hebben geen kuif, maar an beide de vleugels binnewaarts, een rechten hoorn, met welke ſy haar beſchermen.

De derde ghedaante is de voorgaande in geſtalte en grootte gelijk, maar in verw verſcheiden: Het geheele hooft, den hals, rug en ſtart zijn ſwart, 't begin van de vleugels bruin, het overige groen, en de einden van de ſlagpennen bruin; de borſt en onderſte buik zijn ook bruin, gelijk ook het bovenſte midden-deel van de boven-ſchenkels: de bek is recht, geelverwig, met een rood velletje an ſijn begin, en voor an 't hooft; de ſchenkels zijn kaal, de voeten aſchgrauw. In yeder vleughel voorwaarts, heeft hy een geelen hoorn.

De vierde is van de ſelve geſtalte als de andere: Heeft een geelen bek, met een vel-

Tab. 57

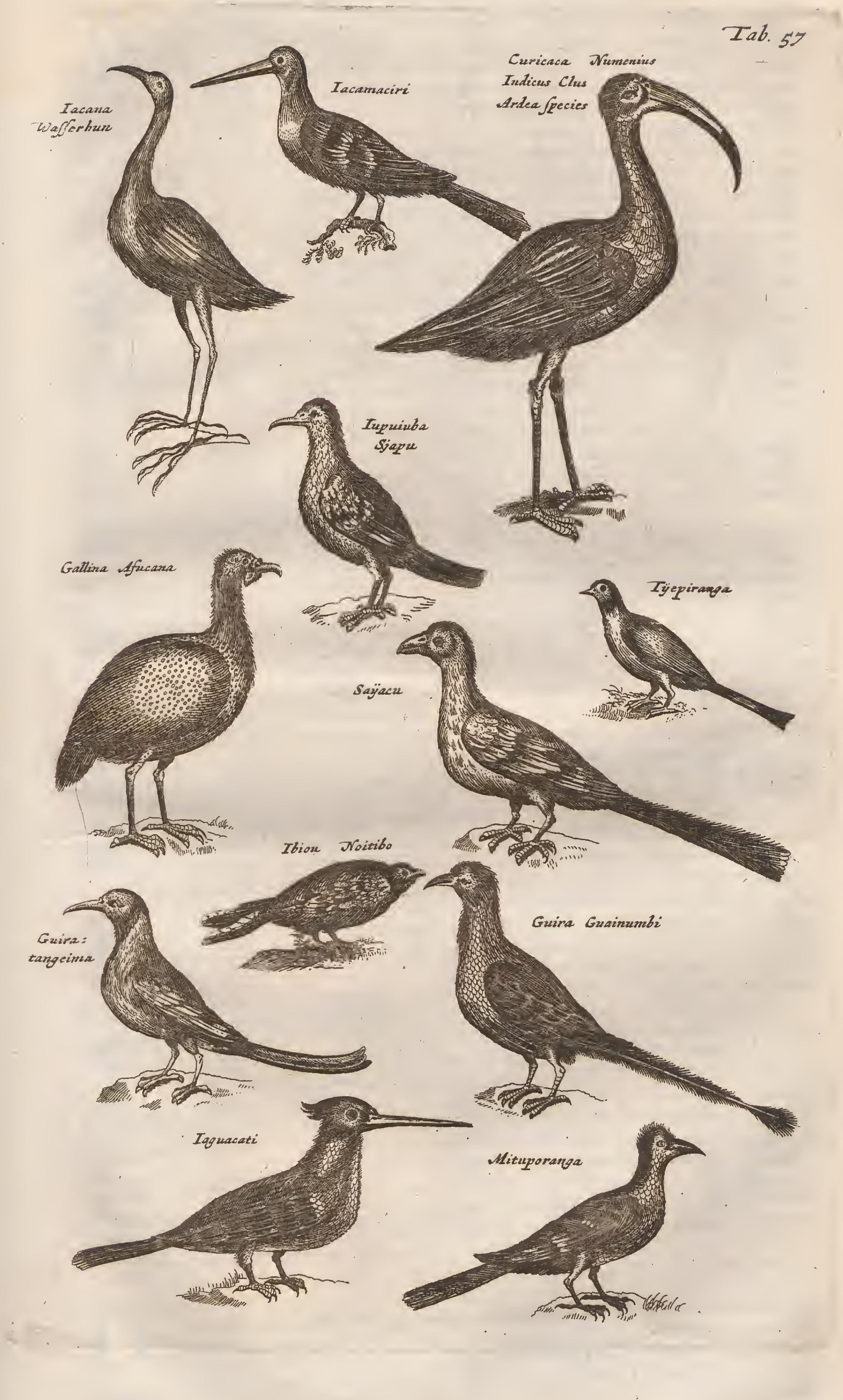
Iacana
Waſſerhun
Iacamaciri
Curicaca Numenius
Indicus Clus
Ardea ſpecies
Iupuiuba
Sjapu
Gallina Aſucana
Tÿepiranga
Saÿacu
Ibiou Noitibo
Guira:
tangeima
Guira Guainumbi
Iaguacati
Mituporanga

achtige kroon in 't begin van den bek voor an 't hooft, en roodachtigh; en an de zyden uitſteekſels als de Numidiſe hoenderen: 't geheele hooft, de borſt, hals en onder-buik zijn met ſwarte vederen bekleet, de rugh, en ſtart, en 't begin van de vleugels zijn roſch, oft licht-bruin: de ſlaghpennen van de vleugels zijn Zee-groen, en an de einden ſwart, maar deſe ſlagpennen worden van de roſſche in 't begin van de vleugels bedekt, en konnen niet gheſien worden, dan als de Voghel vliegt: de ſchenkels zijn langh, de klauwen van de voeten langh, yeder met vier tuſſenknopen van aſgrauwe verw: Yeder vleugel heeft voorwaarts, een ſcherpen hoorn van geele verw.

De Curiacaca by de Braſilianen van haar groot geroep alſo genoemt, by de Portugeſen Maſarino, en een Vogel naar 't oordeel van *Cluſius* de Numerius ghelijk, is ſo groot als een matelijke Gans, de grootte van 't hooft als een Endvogel, den hals ſes vingers lang, dry dik, oft een weinig meer, de bek is ſes vingers langh, ſo krom als een Ongerſe Sabel, van verw uitten vierighe bruin: de lengte van 't lijf is van den hals totten aars elf vingeren lang, van de ſtart negen, welke mette toppen van de vleugels eindight; de ſchenkels zijn acht vingers langh, de voeten twee en een half: rood ghelijk in de Endvogels, maar niet plat, met vier klauwen, en ſwarte nagels, dry voor en een achter; de vederen van 't hooft en den hals zijn uitten geele wit, en an 't opperdeel een weinig langachtig; de ogen zijn ſwart, met een roſſchen kring, het vel is omtrent de ogen, en onder de kin ſwart; 't geheele lijf is met ſwarte vederen gedekt, uitgenomen de rug, het hooft, en buik, daarſe donker aſgrauw zijn, en in 't midden van de vleugels wit, met grijſe vermengt, gelijk in de Oyvaars; de overige vederen van 't lichaam, van 't begin en het einde van de vleughels, en de gheheele ſtart, zijn ſwart; de boven-ſchenkels zijn tot het midden toe ſonder vederen, want het is een Water-Vogel.

Hy heeft goed vleeſch, dat ik dikmaal gegeten heb geſoden, en gefruit met boter.

Daar word noch een ander gedaante gevonden deſe gelijk, maar veel kleinder, en omtrent ſo groot als een Hin, welk genoemt werd Matui, Tui.

Hy is overvloedigh an de Rivier St. Franciſcus in Itapuama en elders.

II. HOOFT-STUK.

Vande Tjiepiranga, Iacupu, de Africaanſe Hin, Guirantagiema, Iupujuba, Sayacu, Ani, Guainumbi.

De Tjiepiranga van de Braſilianen, is een weinigh groter als een Lewerk, en in ſang onſe Muſch gelijk: 't Geheele lijf, hals, en hooft, zijn van ſchone bloedrode verw; de ſtart en vleugels zijn blinkend ſwart, behalve an 't begin van de vleugels, daar wat roods ondergemenght is; de ſwarte ſchenkels zijn onder kaal, maar boven met ſwarte vederen beſet; de bek is gelijk van de Muſch boven ſwart, onder na de punt ſwart, het overighe naar 't hooft is wit; de vederen op 't hooft zijn kort, die hy ſomtijds opkrult ghelijk de Muſſchen; alle de vederen van 't gheheele lijf zijn binnewaarts ſwart, buitenwaarts rood, nochtans ſodanigh t'ſaam-gevouwen, datſe uiterlijk heel rood ſchijnen, de ſtart is by na dry vingers langh; de klauwen van de voeten zijn vier in ghetal, gheſchikt als in andere Voghels.

Daar word noch een andere gedaante gevonden, ſo groot als een Muſch; die over 't geheele lijf met aſgrauwe vederen, die blauwachtigh zijn, beſet is: Maar de vleugels hellen wat naar 't Zee-groen: an den buik en onder an den hals oft ſtrot is hy wit, oft liever Silver-verwig; de ſchenkels, gelijk den bek zijn aſchgrauw, ghelijk in de Vink; de klauwen van de voeten zijn vier, na de wijs van andere.

De Jacupu van de Braſilianen, is een Vogel ſo groot als een Lewerk, met een langen ſtart, korte vleugels: korte en ſwarte ſchenkels, ſcherpe nagels an de vier klauwen, met een weinigh ghebogen bek, een halve vinger lang; het geheele lijf is met ſwart-blinkende vederen bekleet; maar onder de ſtart zijn de ſwarte met eenighe roode plekken vermenght.

De Jambu van de Braſilianen genoemt, is een Patrijs, de onſe in grootte en geſtalte gelijk: maar de vederen zijn over 't geheele lijf donker-geel, doch met donker gemengt, en gevlekt.

De Africaanſe Hin van Ilhe de Majo, is ſo groot als onſe Hinnen, in geſtalte by na als een veld-hoen; den hals is geringt, en heeft een neerhangende ſtart als de Patrijs, voeten als een hoen, en op 't hooft een velachtige kroon donker-verwig, en an de zyde van 't hooft is ſy wit, an weerzyden omtrent den bek heeft ſy een rode kam naar de zyd' uitgeſtrekt: 't Geheele lijf is met ſwarte vederen bekleet, die met ſchone witte vlekken onderſcheiden zijn, op de vleugels langwerpig, op de andere deelen rond. Deſen gelijk heb ik geſien, die van de Sierra Lyona gebragt was: maar den hals was als met een vlieſachtige lap uitten aſgrauwen blauwachtigh omringht; 't hooft dekt een rondachtighe dubbele kuif, beſtaande uit ſchone vederen, de witte ſtippelen worden over 't gheheele lijf als met een Zee-groene ſchaduw onderſcheiden.

By die van Congo word deſe vogel Quetele genoemt.

De Quiratangiema van de Braſilianen, is een vogel een weinig grooter als een Lewerk, de bonte Exter gelijk: Hy heeft een lijf omtrent dry vingers langh, een hals anderhalve vinger, een klein hooft, een reghten ſcherpen

pen bek een vinger langh, de ſchenkels, en voeten mette andere Vogels ghemeen: een langen rechten ſtart, vier vingers langh; de bek is ſwart, uitghenomen 't onderſte deel daarſe ingehecht word, en iet donkers heeft: hy heeft een ſwarten kop en hals, tot het begin van de borſt; het opperdeel van den hals, van 't hooft by na tot het begin van den rugh is Orangie: Over 't begin van den rug heeft hy een dwarſe ſwarte plek totte vleugels toe uitgerekt: Maar de vleugels zijn heel ſwart, doch in't midden naar de lengt hebbenſe een witte plek, anderhalve vinger langh; de geheele ſtart is ook ſwart, het overige geheele lijf orangie, de ſchenkels zijn blauwachtigh, de oogappels zijn ſwart, met een witte geelachtige ſtraal.

Hy neſtelt inde hoge bomen Acaya, en dat graag omtrent de huiſen. De Vogels maken heel fraye neſten, rond van geſtalte, en hangen die in groot getal an de toppen van de takken, en zijn van jonge ſcheutjes t'ſaamgheſet. Sy roepen by na als onſe bonte Exters.

De Jupujuba, oft Jabu van de Braſilianen, is van de ſelve vorm mette voorgaande, en neſtelen op de ſelve wijs inde bomen, (ſy zijn Mannetje en Wijfje) met een kortachtighe ſtart: Hy heeft het gheheele lijf met ſwarte vederen ghedekt, op 't midden van yeder vleugel een geele plek een vinger lang; an 't uitterſte van den rugh, en omtrent den aars is hy gheheel geel, (ik heb ook gheheel ſwarte geſien, en op den rugh bloed-rood) de ſtart is van't begin tot het midden geel, het ander is ſwart, en opwaarts ook geheel ſwart, alleen daar an weerzyden tot het midden een geele veer hebbende, de ſchenkels, en voeten zijn ſwart, de bek is ſolpher-verwig, de ogen als Sapphyr, met een ſwarten appel, de tong is blauw, voor geſpleten oft dobbel.

Omtrent het gebouw van de Ingeny Tupucurai is een boom Uti genaamt, an welke meer als veertig neſten van deſe Vogels hangen. Sy zijn ook in groot getal, die daar drymaal 's jaars jongen uitbroejen: Yeder neſt is uit hoy en paarts, oft varkens-hayr t'ſaamgeſet, donker van verw, van geſtalte als een nauwe kauwoerde, in't geheel anderhalve voet lang, en van beneden naar boven, een voet hoog, hol als een beurs, het overige is omtrent een halve voet langh, en hanght met ſijn uitterſte an een top van een tak: want alle de neſten hangen ande uitterſte kleinſte takken van de bomen.

De Sayucu van de Braſilianen, is een Vogel ſo groot als een vink: het heele lijf is met aſgrauwe vederen met Zee-groen vermengt, beſet, ſo dat hy van de Son beſcheenen, fray glinſtert; hy heeft een ſwart bekje, de ogen zijn ook geheel ſwart.

De Ani van de Braſilianen, is een Vogel als een Lyſter, gheheel ſwart op de vleugels, en bek, an de ogen en voeten; hy heeft een langen opgherechten ſtart, ſes vingers langh, een hogen, breeden bek, een vinger oft weinigh meer langh; het onderſte deel is by na heel recht, het opperſte hoogh-breed, half-Maans-wijs, en plat, ſo dat hy de punt by na opwaarts heeft; de ſchenkels en voeten zijn klein, en daar an vier klauwen, twee voor, en even ſo veel achter, op de wijs vande Papegayen. Hy roept met een verheve ſtem yüüy met eene toon, maar in't midden meer verheven.

Sy zijn overvloedigh inde boſſchen, maar onnut tot ſpijſe.

De Guira Guainumbi van de Braſiliaanſe Tupinambi, is naar't oogh een Voghel ſo groot als een Duif, om dat hy veel vederen heeft, maar inder daat van lijf niet grooter als een Lyſter: het hooft is een weinig grooter als van een Lyſter: de bek is ſwart, omtrent twee vinghers langh, welkers opperdeel een weinigh langer is als het andere, maar de bek is onder en boven an de zyden gekerft als een ſaag, in plaats van tanden: hy heeft korte ſchenkels, niet wel meer als een vinger lang, en ſwart, met vier klauwen, van welke de eene achterwaarts ſtrekt, en dry voorwaarts, maar de eerſte na het binnenſte van de voet, is korter, de middelſte alderlanghſt, de derde weder kort, maar van geen gelijke oorſpronk mette andere: de oorſpronk van de eerſte is an de voet, van de tweede even alſo, maar van de derde omtrent de derde knoop van de middelſte, en de eerſte heeft dry, de tweede vier, en de derde dry geleden, maar de achterſte twee; de nagels zijn ſwart, en neerwaarts gekromt, de ſtart heel langh, met weinigh rechte vederen, omtrent een vinger breed, maar thien langh, en alleenlijk twee vederen maken de einden van de ſtart, die omtrent twe vingers lengte geen vlokken hebben, an de einden hebben ſy weder pluiſen, omtrent twee vingers in de lengte; 't geheele lijf is omtrent ſes vingers langh, de vederen zijn heel ſchoon, want hy heeft op 't hooft als een kroon van Sapphyre vederen, welke, an't begin van den bek de verw van de Turkois hebben, maar in't midden van deſe kroon is een ſwarte vlak, onder de ogen (die geel zijn met een ſwarten appel) heeft hy ook ſwarte vederen, met Sapphyr verwige vermenght, de ſtrot, de geheele borſt en buik is donker-geel, het bovenſte van den hals, de gheheele rugh, de vleugels en ſtart zijn gras-groen, maar (inſonderheid op de vleugels en ſtart) met bruin gemenght, gelijk in den hals van de Endvogel oft Pauw, de boven-ſchenkels zijn van de knie totten buik met groene vederen beſet, neerwaarts in 't midden van den hals heeft hy dry oft vier ſwarte, en rondom de ſelve Sapphyrverwige vederen, die een vlek uitmaken.

III. HOOFT-

Tab. 58

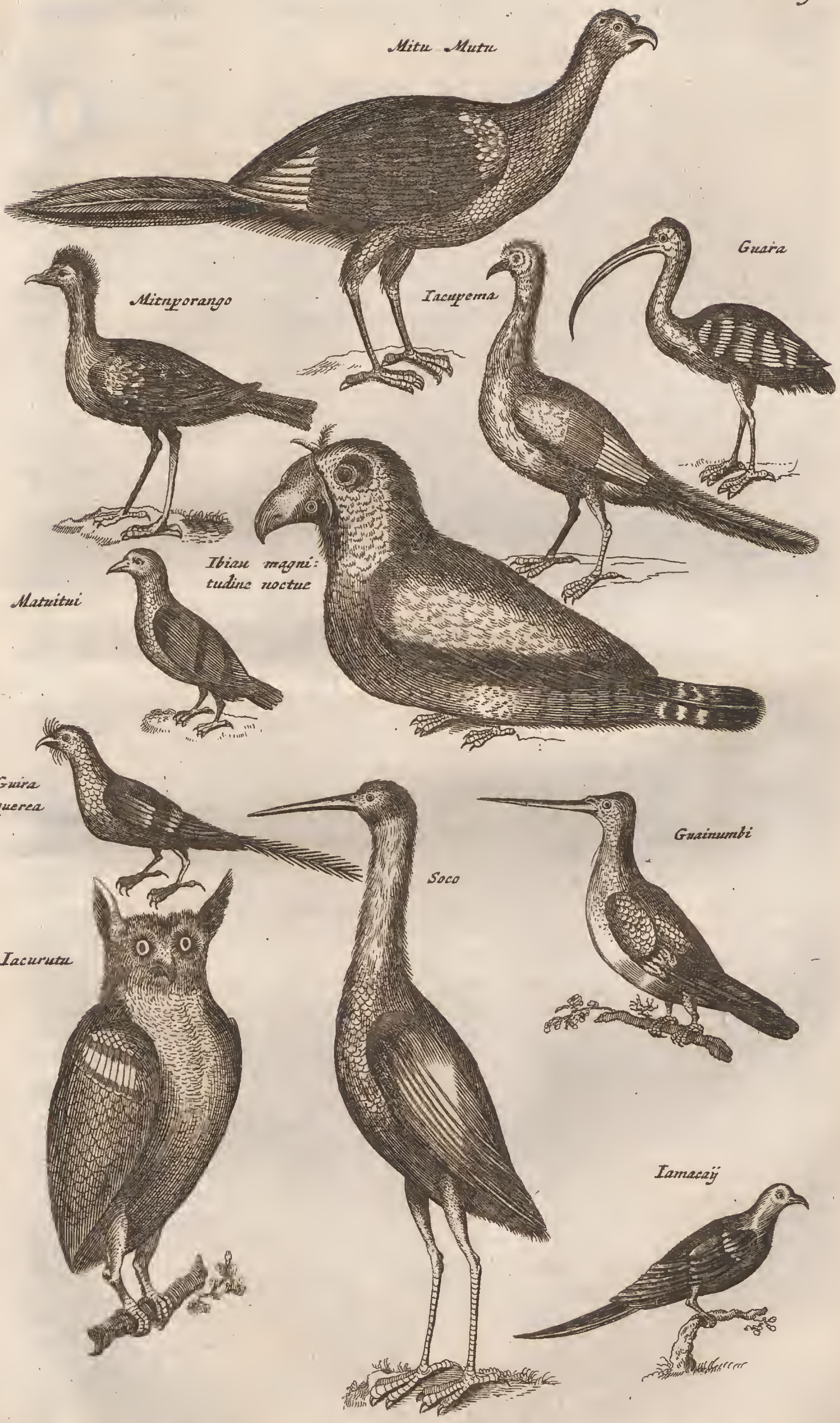
Mitu Mutu
Guara
Mitnporango
Iacupema
Ibiau magni:
tudine noctue
Matuitui
Guira
querea
Soco
Guainumbi
Iacurutu
Iamacaij

III. HOOFT-STUK.

Iaguacati Guacu, Mitu, Mituporanga, Ibÿau.

DE Jaguacati Guacu van de Braſilianen, van de Portugeſen Papa Peixe ghenoemt, om dat hy Viſch eet; is een vogel ſo groot als een Lyſter, in geſtalte van lichaam grooter als een Specht, Hy heeft een rechten ſwarten bek, en an't einde ſcherp, omtrent dry vinghers langh; ſwarte ooghen, en korte ſwarte ſchenkels: de bovenſte ſchenkels zijn ten deel ſonder vederen; an de voeten heeft hy vier klauwen, (een achterwaarts) van ongelijke grootte; want de twee naar 't binnenſte van de voet zijn kort, de derde meer inwaarts heel kort: De naghels zijn ſwart, de ſtart is twee vinghers langh, boven de vleugels uitſteekende; De vederen van 't gheheele boven-lijf, te weten van't hooft, de hals, vleugels en ſtart zijn yſergrauw en blinkende; Omtrent den hals heeft hy een dwarſe kring van witte vederen; De ſtrot onder den hals, de borſt de geheele buik zijn met witte vederen bekleet: Omtrent beide de ooghen heeft hy ook een witte plek; inde ſtart worden eenighe witte vederen ſtips-wijs ingheſait; ghelijk ook op de vleugels, maar die nauwlijks geſien worden, dan als ſy de vleugels uitbreiden, en vliegen.

De Mitu van de Braſilianen, is een vogel uit het gheſlaght der Phaſanten; hy is grooter als een Haan; De lenghte van't lijf van den hals tot het begin van de ſtart is thien vinghers, de lenghte van den hals ſes, hy is gheheel met ſwarte vederen bekleet, behalven den buik, en onder den aars, daar hy by na bruinverwigh is als de Patrijs. De vederen omtrent den hals, en borſt zijn dun, en lykenen by na ſwart-pluis; op den hooft-top heeft hy ſwarte t'ſaam-gevouwe vederen tot een platte kuif; die men nauwlijks onwetende kan bekennen, die hy vergramt zijnde, oft ook wel anderſins opſteekt. Hy heeft een frayen bek, niet dik, maar krom, omtrent anderhalve vinger langh; Sijn onderſte deel is klein, en het bovenſte by na het vierdedeel grooter; de bek is fray vleeſchverwigh rood, nochtans na de punt witachtigh: Hy heeft ſchenkels als de Hanen thien vingers langh, te weten vier van de voeten tot de knien, en daar boven ſes, met ſwarte vederen beſet: ook vier klauwen als de Hanen, die in 't begin tot de eerſte geleedingh an malkander met een velletje gehecht werden, ghelijk in eenighe andere vogels. Hy heeft de ſtart een voet langh, als een Kalkoen, die hy boven in de breedte uitſpreit, en roept kit, kit ghelijk als die. Hy heeft een wel ghevormt hooft ſoo groot als een Gans; Den hals omtrent ſes vinghers langh, groote ooghen, ſchoon, en ſwart, en achter de oiren een velachtige witte vlek als de Hoenderen; Hy word lichtlijk tam, hy ſit gaarn hoogh ghelijk de Pauw, en klimt ghelijk die op de bomen, hy heeft heel goed vleeſch. Daar word noch een ander gedaante ghevonden, welke de Braſilianen Mituporanga noemen, alleen in bek en vederen van 't hooft verſcheiden; deſe heeft geen langhen bek, tamelijk dik; maar niet ſo verheven als de Mitu, nocht ſoo krom: Sijn einde is over al ſwart, het overighe is met een geel vel overtrokken: hoedanigh hy ook omtrent de ooghen heeft; De ooghen zijn uitpuilende ſwart, den hals en 't hooft heeft hy heel ſwart, en veederen als zyde, in 't opperſte van 't hooft ghekrolt, en Lepelswijs ghedrayt, tot het begin van den hals; Deſe kan hy tot een ghekrulde kuif opſteken; Het overighe van de gheheele vogel is ſwart, daar hier en daar wat groens onder flikkert. Omtrent den aars heeft hy witte vederen. De ſchenkels zijn aſchgrauw, van gheſtalte als in de Mitu; de ſtart is ſwart, maar de einden van de vederen zijn wit, en deſe voghel word ook lichlijk tam.

De Ibijau van de Braſilianen, van de Portugeſen Noitibo ghenoemt, is een vogeltje ſoo groot als een Swaluw, het heeft een plat, en breed hooft, groote ooghen, ſwart en ſchoon, met een glinſterende ſwarte oogappel, van buiten is het oogh met een kringh uitten witte geelachtigh belopen: Hy heeft een klein bekje niet grooter als een Spinnekops tand, nocht ſoo langh, maar niet te min groote Neuſgaten in het ſelve; een wyde mond welke gheſloten niet kan geſien werden, maar als hy het bekje opent kan hy die totte ooghen toe opſparren, ſoo datſe by na een vingher breed gaapt; Hy heeft een heel kleine tongh, witte ſchenkels en ten anſien van't lichaam klein nauwlijks een halve vingher langh, vier klauwen ande voeten, dry voor, en een achter, met kromme ſwarte nagelen, na de lenghte, op 't nageltje van de middelſte klauw voorwaarts an beide voeten, heeft hy een pin veelvoudigh gheſneden, oft gekerft; ſoo dat het nageltje by na binnewaarts als ghevedert ſchijnt, doch 't zijn geen vederen, maar een ruwe huitachtige ſtof: hy heeft een ſchoone ſtart, die hy in de breedte kan ontvouwen twee vingers langh, met welkers toppen de vleugels ook eindigen: Hy heeft in 't geheele onderdeel wit en ſwart vermenghde vederen, gelijk de Niſus: op het hooft, de rugh, vleugels, en ſtart zijnſe ſwart, met een angename vermenghde witheid, ook iſſer wat geels met die witheid onderſprenkelt: en met een woord, hy is ſwart en hier en daar nauwkeurigh geſtippelt.

IV. HOOFT-STUK.

Verſcheide gedaanten vande Guainumbi.

DE Guainumbi, die Guinambi, ook Aratica en Anitarataguacu van de Braſilianen ghenoemt werd, van de Portugeſen Pegafrol, en van de onſe Bloemen-Specht, daar van worden hier veel gedaanten gevonden.

De eerſte: de lenghte van 't geheele vogeltje van 't begin des hoofts, (daar de bek vaſt is) tot het begin van de ſtart is twee vingers, het hooft t' ſamen mette vederen is ſoo groot als een matelijke Kars; De hals is dry vierendeelen van een vingher, en het lijf is een vingher en een vierendeel langh; De grootte van 't gheheele lijf met de vederen is nauwlijks ſoo groot als een groote Olyf. Hy heeft een bekje anderhalve vingher langh, rondachtigh, effen, dun en ſeer ſcherp en recht, doch naar het einde een weinigh gebogen; de verw van dien is ſwart, uitghenomen het onderdeel daar hy roſch is omtrent ſijn begin; Hy heeft een dobbele oft gheſcheide tongh, heel dun als een zyden draad, wit en langh, ſoo dat hy hem ver buiten het bekje ſteken kan: kleine ooghjes en ſwart; De ſchenkels en voeten heel klein en kort, ſwartverwigh, met vier klauwtjes, dry voor en een achter, met langhe ſwarte, ſcherpe, kromme naghelt-jes verſien: Hy heeft een rechten ſtart een vinger langh veeltijds uit vier pennen beſtaande, maar de vleugels die twee vinghers langh zijn, reiken by na tot het einde van de ſtart; deſe zijn door ſonderlinghe konſt van de natuur ghemaakt; Want van 't begin der vleughels tot dry vierendeelen van een vingher is een dobbele orde van vederen, de een langher als d' ander, en op malkander gheleghen, als korte vleughels op langher. Nae deſe vederen (van welke omtrent thien zijn) is de volghende binnenſte altijdt langher als de voorgaande buitenſte, ſoo dat de innerlijkſte de langhſte is, en an 't einde van de vleugel aflaat; Met die vleugheltjes kan hy langh vliegen, en als in de loght blijven hanghen; In 't vlieghen geeft hy een gheluit als een tor oft hor, oft als een Lint-wevers rad. De veertjes van de uitgheſpanne vleugheltjes zijn teer en doorſchijnende; De verw der vederen over 't gheheele hooft, de boven-hals, en an de zyden, over de gheheelen rugh, en an begin van de vleugels is ſchoon blinkende, nocht kan van de Schilders niet wel afghebleelt werden; want mette groenheidt ghelijk in den hals van de Pauwen en Mannetjes Endvoghels, is een goutgeele, vlammighe, en ſchoon geele verw vermenght, ſoo datſe in de blinkende Son niet weinigh ſchitteren; An de krop, onder-hals, borſt, en gheheele onderbuik, en de boven-ſchenkels zijnſe wit, mette welke an den onder-hals eenighe van ſchoone verw doorſprenkelt zijn. In den buik legghen de ſwarte onder de witte; Ik heb geſeidt dat het begin van de vleughels wonderlijk gheverwt is, het overighe deel is gheheel bruin oft van een glimmende donkerheidt; De ſtart beſtaat uit pennen van verw als blauw ghewreven ſtaal. Hy leeft met bloemen, daarom kan hy ghevanghen niet in 't leven ghehouden werden, maar ſterft. Men kander dikmaal op een dagh in de bomen die in Januario meeſt bloeyen, vijftigh oft tſeſtigh met een Roer ſchieten: Sy worden ook in veel andere bomen ghevonden; worden ook 't gheheele jaar veel in de Boſſchen gheſien, en maken voornamentlijk in de Morgenſtond een groot gheluidt, doch ſy ſinghen niet, maar roepen Screp, Screp, Screp, met een an-een-hangend geluit ghelijk de Muſſchen; In 't vlieghen beweghen ſy haar vleugelen heel ras, en wijl ſy nauwlijks gheſien werden, konnen ſy langen tijdt als ruſtende doch evenwel haar beweghende, op haar vleughels in de locht blijven hanghen. Sy plukken de bloemen in de vlught; Sy maken haar neſten in de bomen, ſoo groot als een Hollandſe Schellingh: Sy leggen heel witte eyren, gemeenlijk twee, niet veel grooter als een Boon.

De tweede ſchoonder als de eerſte, van de ſelve grootte en geſtalte, maar het bekje is korter, te weten twee derdendeel van een vingher langh, van de ſelve verw en gheſtalte met de andere; De tongh is de ſelfde, ghelijk ook de ooghjes, de ſchenkels, voeten, ſtart, en gheſtalte van de ſtart van gelijken: de verw der vederen op 't hooft, den boven-hals, rugh, vleugels en ſtart is een mette voorgaande; maar an de krop oft onder-hals, de gheheele borſt, en onderbuik tot het einde, zijn de vederen uitten blinkende groen, met een goudgeele doorſchitterende glans, en glimmen wonderlijk. Omtrent den aars is een matelijk groote plek (ten anſien van 't vogeltje) beſtaande uit heel witte veertjes.

De derde kleinder als alle de andere, is van 't begin van de kop oft bek tot het begin van de ſtart twee, en een halve vingher langh. Het hooft is niet groen, het lijf anderhalve vingher langh; Het bekje weinigh meer als een vingher langh, ſwart, rondachtigh, ſcherp, en by na recht. De ſchenkels en voeten zijn als de overighe deelen van 't lichaam en vleughels geſtelt, maar de verw is verſcheiden; Hy heeft langher ſtart als d'andere, een weinigh meer als dry vingers langh, beſtaande uit vederen, van welke die naaſt an ſijn oorſpronk is korter en de tweede langher is; de ſtart is gheſpleten, en als hy vlieght verſpreit hy die in twee breede hoornen, ſoo dat de einde van de hoornen twee vingers breed van een ſtaan:

Het gheheele hooft en den hals van dit vogeltje is uitten ſwarte blinkkende als zyde, blauw ghelijk in den hals van de Endvogels; De gheheele borſt en rugh zijn groen, goudgeel en uitten Zee-groen glinſterende ghelijk in de tweede ghedaante, en daar is ook ſodanighen plek omtrent den aars van witte vederen; de vleugels zijn leververwigh, de ſtart is uitten ſwarte blauw gelijk gewreven ſtaal.

De vierde is een weinigh kleinder als de derde: De geſtalte van't lichaam, en ſchik van vederen de ſelve, maar anders geverwt, en in bek en verw der ſchenkels onderſcheiden. Het bekje anderhalve vinger langh, is neerwaarts krom, als een Poolſe Sabel, rondachtigh, over al even dik, en an't einde gheſpitſt; Sijn opperdeel is ſwart, het onderſte geel, uitghenomen het einde, dat ook ſwart is. Het opperhooft, de boven-hals, en de vleughels zijn van verw als de eerſte ghedaante; de krop, den onder-hals, de gheheele borſt, en onder-buik zijn uit den witte roſchachtigh. Hy heeft een ſtart langer als een vinger, met de toppen van de vleugels aflatende, en beſtaat uit ſwart en groenachtighe vederen, die an de einden wit zijn: De ſchenkkels zijn op de ſelve wijs gheſtelt als in de andere ghedaanten, doch zijn niet ſwart, maar wit, oft geelachtigh, met ghelijke klauwen en nagels, die krom, ſcherp, en ſwart zijn.

De vijfde is in grootte de derde ghelijk, met een ſwart bekje, een weinigh langher als een vinger, en neerwaarts gheboghen, met ſwarte oogjes, ſchenkels en voeten; de krop, onder-hals en de gheheele buik is met ſwarte vederen als zyde bekleet, daar een weinigh blauws onder glinſtert; omtrent den aars is een witte plek, maar de einden van de vederen zijn ſwart, namentlijk an de zyden van den hals, borſt en buik zijnſe uitten bruine goutgeel, en groen vermenght. Het gheheele opperhooft, den bovenhals, en rugh, worden met vederen goutgeel, vlammende, en groen vermenght zijnde, verciert, gelijk ook 't begin der vleugels: Het overige van de vleugels is yſergrauw, oft donker; de ſtart is wat meer als een vinger langh, met ſchoon bruine pennen, daar eenig blauw onder ſpeelt, verſien; doch omtrent de randen zijn ſy als blauw gewreven ſtraal geverwt.

De ſeſte, is de vijfde in grootte ghelijk: Sijn bekje is een weinigh ghekromt, een vingher langh onder wit, boven ſwart; 't gheheele hooft, den hals, rugh, en buik, en 't begin van de vleugels worden met ſchone blinkende vederen bekleet, namentlijk meeſt goudtgeele, matelijk met vlammende, en minſt met groene, ſoo dat hy glinſtert als de Son. In den buik zijn eenighe weinighe witte vederen ghemenght: De ſchenkels zijn ſwart, als mede de vleugels; de ſtart omtrent anderhalve vinger langh, is ſchoon en breed, beſtaande uit vederen van die ſchoone verw van 't gheheele lijf, eenighe zijn uitten groene goudgeel en an de randen wit, ſommige an d'een zijde, oft in 't midden wit, an d'ander groen, daar een goutgeele onder blinkt.

De ſevende een weinigh kleinder als de vijfde en ſeſte, heeft een bekje niet wel een vinger langh, by na over 't gheheele lijf aſgrauw gelijk een Muſch, waar hier en daar het rood als een heldere Rubijn doorlicht.

De achtſte, de ſchoonſte van al, heeft een recht ſwart bekje een halve vingher langh, een lange dobbele tongh: de grootte en vormingh is als van de tweede ghedaante. Het gheheele opperhooft en den hals glimmen van een Robijn rode verw, als of de Rubijn van de Sonne-ſtralen beſchenen wierd. De krop en onder-hals vertoont het ſuiver Ongerſch goud van de Son beſtraalt, ſoo dat het onmoghelijk is de gelijkheid van die verwen af te malen, veel min van de Schilders naarghebootſt te werden. Het begin van den rugh is met een ſwart-blinkende verw als zyde bedekt, het overighe met donkere vederen, daar nochtans wat groens onderloopt; De gheheele onderbuik is met de ſelve vederen van den rugh verſien; de vleugels met donkere als in andere ghedaanten: omtrent den aars heeft hy een witte plek, de ſchenkkels zijn klein en ſwart, de ſtart is een vinger, en een weinigh meer langh, en beſtaat uit bruine roſaghtighe vederen, die an de randen donker zijn; De ſtart is breed, die hy in 't vliegen fray uitbreid, de einden der vleugels laten mette ſtart af.

De negende in gheſtalte, en grootte de eerſte ghelijk, heeft een bekje boven ſwart, onder roſch; het gheheele lijf, uitghenomen de vleugels is met die ſchoone groenheid en het blinkende gout-geel, ghelijk in de tweede ghedaante, an den buik verſien. De vleugels zijn donker, de ſtart is een vingher langh, breedachtigh, beſtaande uit veederen als blauw ghewreven ſtaal.

Deſe Vogel heeft veelderley namen by de Braſilianen, behalven de ghemeene Guainumbi, ghelijk Guaracyaba, dat is Sonſtraal, en Guaracigaba, dat is Sonnenhayr. *Fr. Ximenes* ſchrijft dat hy van de Mexicaners Huitzitzil ghenoemt werd. Het is een vogheltje dat vederen heeft met verſcheide verwen gheſchildert, uit welcke vermenght, en na de konſt t'ſaamgheſet, die Heidenen haar beelden en andere dinghen maken, en voeghen die ſoo konſtigh t'ſamen, datſe de ghelijkenis heel wel vertoonen. De natuur van dit vogheltje is, dat het niet langher leeft dan als de bloemen van de planten duiren, met welkers honingh het ghevoed werd, en welke afvallende, hecht hy ſich met ſijn bekje an de ſtamme van de bomen, en blijſt ſoo ſes maanden onbeweeghlijk, tot datſe weder beginnen te bloejen; 't welk met ſoo veel ghetuigheniſſen word beveſtight, datmen daar an niet moet twijfelen. Sy ſegghen dat het Poeijer van deſe vogeltjes inghenomen de leden-pijn gheneeſt; Datſeit hy: Wy hebben veel ſodanighe beeldteniſſen gheſien, ſoo konſtigh uit deſe vederen ghemaakt datſe ſcheenen gheſchildert te zijn. Indien ghy haar teghen de Son houd gheven ſy een wonderlijke glans.

V. HOOFT-STUK.

Iacupema, Iacamacay, Iacurutu, Soco, Matuitui.

DE Iacupema van de Braſilianen, is een ghedaante van de Phaſant: een weinigh grooter als een kleine Hin; hy heeft een Hanen kop, niet groot; een Hanen bek, ſwarte ogen, den hals omtrent ſeven vingers langh; De lenghte van 't lijf van 't begin van den hals tot de ſtart is omtrent neghen vingers langh: Hy heeft een langhen breeden ſtart, te weten een voet langh, langhe ſchenkels, de bovenſte met vederen beſet, en vijf vinghers langh, de onderſte dry, oft weinigh meer; An de voeten heeft hy vier klauwen als de Hanen, van welke de middelſte van de voorſte dry twee vingers langh is; De gheheele voghel is met ſwarte vederen bekleet, daar wat bruins tuſſen loopt. De vederen van 't hooft kan hy als een kuif opheffen; De ſwarte worden met andere witte in de rondte omcingelt: de ſtrot onder 't hooft die omtrent anderhalve vinger langh is, is an den hals kaal, en met een rode huid bedekt. De geheele hals is onder met witte vederen onder ſwarte vermenght geſprenkelt, ghelijk ook de gheheele buik, en het achterſte midden van de vleugels: De boven ſchenkels beſtaan alleen uit ſwarte vederen met wat bruins vermenght. De beneden ſchenkkels, en voeten zijn met ſchoone rode verw verciert; Hy heeft goed vleeſch. Deſe voghel heeft ſijn naam van ſijn gheroep, want hy roept Jacu, Jacu, Jacu.

De Jamacaii van de Braſilianen, is een vogeltje ſoo groot als een Lewerk; Sijn lijf is dry vinghers langh, ſijn hals meer als een vinger, de ſchenkels twee, en de ſtart omtrent vier; Hy heeft een klein hooft, een bek een vinger langh, recht, een weinigh neerwaarts ghebogen, ſcherp en ſwart, maar onder omtrent ſijn begin een weinigh blauwachtigh: het hooft is met ſwarte pennen bekleet gelijk ook den onderhals, en boven met geele. De gehele rug, de borſt, en onderbuik is geel, de vleugels zijn ſwart, in welkers midden witte vederen geſait zijn, welke in ider vleugel een witte plek maken. An 't begin van de vleugels loopt over dwars een ſwarte plek; de ſtart is ook ſwart, de ſchenkels en voeten zijn donker: het is een ſchone vogel.

De Jacurutu van de Braſilianen, Bufo van de Portugeſen ghenaamt, is een Nachtuil, ſoo groot als een Gans; hy heeft een ronde kop als een Kat: een krommen bek, ſwart en boven langer als onder; groote ooghen, rond, verheven, en blinkende als Kryſtal, waar in binnewaarts ſich een geele kringh naar 't uitterſte ſtrekkende vertoont. De ruimte van de ooghen is heel groot; omtrent de gaten van de oiren heeft hy vederen twee vinghers langh, die als oiren verheven ſtaan en ſpits uitſteken; De ſtart is breed, en de vleugels reiken niet tot ſijn uitterſte. De ſchenkels zijn totte voeten met vederen beſet, waar an vier klauwen zijn, dry voor, en een achter, ider met een ſwarte kromme nagel verſien, meer als een vinger langh, en heel ſcherp: De vederen van 't lijf zijn veelverwigh, uitten witte en ſwarte ſchoon ghetekent.

De Soco van de Braſilianen, is een Water-vogel, van welke hier veel ghedaanten konnen anghemerkt worden: Deſe wiens beeldtenis wy vertoonen, had de grootte van een kleine Reiger: Hy heeft een rechten ſwarten bek, en an 't einde ſcherp, twee vinghers en een half dik, daar hy op ſijn dikſte is: Een hooft als een Reiger, en een hals een voet langh, ſwarte oogen met een gout-geele ſtraal: De vleughels en ſtart zijn even langh, want de ſtart is kort, en niet boven de vijf vingers langh; de ſchenkkels zijn matelijk langh, want de bovenſte zijn vier vinghers en de onderſte even ſoo veel. Voorts vier klauwen an de voeten, dry voor, en een achter; de bovenſte ſchenkkels zijn totte midden toe bloot, de overighe met een donker vel bedekt. Het hooft en den hals zijn met bruine vederen, met vermenghde ſwarte ſtippelen bekleet; over den gheheelen hals neerwaarts totte borſt loopt een witte ſtreep met ſwart en bruine vederen ghemenght: De rugh en vleugels zijn wel met ſwarte vederen bekleet, maar met kleine geele ſtippelen beſait; de buik ook op de ſelve wijs: Onder de vleugels zijnſe ſwart met witte vlekken geſprenkelt.

Matuitui is een Vogel ſoo groot als een Lewerk, heeft een ſwarten rechten bek, maar onder an ſijn begin ſaffraanaghtigh, ſchoone ſwarte ogen; het geheele boven hooft, den hals, rug, vleugels en ſtart zijn donker grijs, en de ſlaghpennen ſwart, het onder-hooft, de krop, borſt, en onder-buik zijn wit, gelijk mede de boven-ſchenkels, omtrent de midden met vederen bekleet ghelijk de Water-Vogels: boven 't begin van den bek, an 't voorhooft heeft hy een witte plak, en een witte kring om den hals, en neerwaarts een halven ringh donker-grijs, die an de andere vaſt is: want de krop is geheel wit, de bovenhals geheel donker-grijs, de ſchenkels zijn geelachtig, maar de klauwen hebben'er wat bruins by: hy heeft maar dry klauwen, en die alle voorwaarts, die in haar begin ten deel met een vel gedekt zijn, de nagels zijn ſwart.

Deſe Vogel loopt op de oevers van de zee, en ſoute Rivieren.

VI. HOOFT-STUK.

Iabiru, Iabiruguacu, Manucodiata.

DE Jabiru van de Braſilianen, van de Neerlanders gemeenlijk Negro genoemt, is een Vogel grooter als een Swan: Sijn lijf is veerthien vingers lang, den hals even ſo veel, en ſo dik als een Mans arm; het hooft is groot, de ogen zijn ſwart, de bek is recht en ſwart, en opwaarts an 't einde een weinigh gekromt: elf vingers langh, twee en een half breed, naar 't einde ſpits, en het bovenſte deel is een weinigh hoger als het onderſte; hy heeft geen tongh, en onder de krop een rop van matelijke lengte; heel langhe beenen, te weten twee voeten lang: want de bovenſte zijn een voet en een vinger, het midden-deel is kaal, en de onderſte zijn elf vingers langh, maar ſy zijn recht, en ſwart, en ghelijk ſchobachtigh, ſo dik als een vingher; an de voeten zijn vier klauwen, dry voorwaarts, en een achter, van welke de middelſte vier vingers langh is, en de andere een weinigh korter: de gheheele Vogel is met witte vederen bedekt als een Swaan oft Gans; de geheelen hals by na, te weten acht vinggers inde lenghte, is van 't hooft af te rekenen, ſonder vederen, maar met een ſwarte huid bedekt, en het overighe met een witte huid: maar ik meen datter witte vederen in die huid geſtaan hebben, en datſe uitgerukt waren; de ſtart is breed, en eindigt mette vleugels.

De Jabiruguacu van de Petiguares, Nhandu opoa van de Tupinambi, en van de Neerlanders Deur-Vogel genoemt, heeft een grooten bek ſeven vingers en een half langh, an 't einde kort, en neerwaarts gebogen: hy heeft geen tongh, en de bek is onder grijs, op de hooft-top heeft hy een beenachtighe kroon van een witte verw, met aſgrauw vermengt, de ogen zijn ſwart, en daar achter wijde gaten van de oiren: den hals is thien vingers lang, welkers midden, gelijk ook het hooft, is met een ſcherpe ſchobachtige huid en aſchgrauwe vederen bedekt, welkers ſchobben witachtig zijn; hy is ſo groot van lijf als een Oyvaar, heeft een korte en ſwarte ſtart, met welke de vleugels eindigen, de bovenſchenkels zijn ten deel met witte vederen gedekt, de overige zijn aſgrauw, en de bovenſchenkels zijn acht vingers lang, de onderſte ſes oft een weinig meer: de klauwen van de voeten zijn vier, als in de voorgaande; 't geheele lijf en den hals is met witte vederen bekleet, en van, en om den hals hangen eenige langachtige vederen, de vleugels zijn wit, de ſlagpennen ſwart, daar een rode verw tuſſen ſchittert: De huid word deſe Vogel afghetrokken, en ſijn vleeſch word ghekookt gegeten. Het is vet en droogh, van een goede ſmaak, voornamentlijk ghekookt en met Boter ghefruit; Ik heb het dikmaal ghegeten.

De Manucodiata, die men gheloofT de Koning te zijn, ſcheen in 't oog een Duif gelijk in grootte, maar was inder daat als een Swaluw: hy heeft een klein hooft, kleine ogen, een rechten bek, dik en ſcherp, anderhalve vinger lang: een hals een vinger lang: de lengte van 't lijf van den hals tottet begin van de ſtart is qualijk dry vingers en een half; de vleughels zijn boven de ſeven vingers, de ſtart is breed, en ſes vingers langh; hy heeft twee ſchenkels, yeder neerwaarts twee vingers langh: hy heeft vier klauwen an de voeten, dry voorwaarts, en een achter, op de gemeene wijs: de middelſte van de voorſte is een weinigh langer als de andere, de achterſte is ook langh, yeder is met een kromme ſterken Havikx nagel verſien: de ſchenkels en voeten zijn dik, en totten roof bequaam, de vleugels, en ſtart hebben breede en ſterke vederen een vinger breed: de geheele rugh, de onder-buik, de vleughels, de ſtart zijn ſchoon-bruin, boven an den bek heeft hy vederen ghelijk glat Satijn, uitten groene, en donker vermengt, onder an den bek diergelijke van een ſwarte verw: den hals is boven geelverwig, onder groen, met tuſſen-flikkerend gout-geel: de borſt is heel bruin, onder de vleugels, ter zyden tuſſen de vleugels en ſchenkels ſpruiten pennen een voet oft daar omtrent langh, van een ſchoon maakſel, die ver over de ſtart uitſteken. Sy zijn omtrent haar begin geel, oft goutverwigh, het overighe is uitten witte geelachtigh, met bruin vermenght, de ſchenkels zijn donker met witter nagels, den bek is uitten groene blauwverwigh, maar naar de punt witachtigh.

Dit is die Vogel, die andere Paradijs-Vogel noemen; van welke eenighe ghedaanten gevonden worden.

VII. HOOFT-STUK.

Beide de Guirapunga, Guiraquerea, Iacamaciri, Cariama.

DE Guirapanga van de Braſilianen, is een Vogel, welkers gheluit ver ghehoort werd: Hy is grooter als een groote Lyſter, en by na als een Duif: Hy heeft een bek een vinger breed en langh, voorwaarts ſcherp, welkers opperdeel een weinig langer is als het onderſte, en is ſwart en neerwaarts gekromt, met wijde neuſgaten: Hy heeft een groote mond, die hy openen kan tot de ogen toe, ſo dat die openingh met den bek een dryhoek maakt, hy heeft een korte tong, de ogen uitten ſwarte blauwachtig, maar onder de krop, welke breed is, en onder an den hals heeft hy veel hangende ſwarte vleeſachtige lellen een vinger langh, van een geſtalte als de punt van een pijk oft ſpaantje; het hooft is met donker-bruine vederen beſet; de geheele hals, borſt, buik, rugh, en boven-ſchenkels worden met vale vederen beſet, onder welke, voornamentlijk op den rugh, ſwarte, en na de ſtart toe ook groene vermenght zijn; hy heeft een ſtart dry vingers langh, met vale, en ſwarte vederen, en eenigh groen geſprenkelt: de vleugels (niet ver na 't begin van de ſtart eindigende) zijn in't begin ſwart, het overige is ſwartachtig, daar eenige donker-groene vederen onderlopen; de onderſte ſchenkels zijn ſwart, en meer als een vinger langh; hy heeft vier klauwen an de voeten met andere gemeen, en ſwarte naghels: de borſt is gheſcheiden, oft heeft een holte tuſſchen beide in't midden naar de lenghte, met een ruime luchtader, waarom hy ook een ſterk geroep maakt. Hy ſlaat tweederley vermenght geluit, op d'een reis, ghelijk oft yemand in't boſch met een bijl op een yſeren wigghe ſloeg, (kok kik) op d'ander maal, gelijk of yemand op een geſcheurde klok ſloeg, kur, kur, kur, en z. Hy roept alleenlijk in't midden van ſijn ouderdom, en in't begin van December en January, omtrent vijf oft ſes weken, inde andere maanden werd hy niet gehoort; waarom hy van de Portugeſen, *Ave de Verano* genoemt is.

De Guirapunga. Het Wijfje is ſo groot als een Lyſter, en van geſtalte, en vleeſch op de ſelve wijs: Hy heeft een breedachtigh hooft, en bek, maar niet langh, de opſpalkingh van de mond, als hy gheopent werd, is heel wijd, de bek is ſwart, de ogen zijn groot, de ſtart is dry vingers, oft een weinig langer, en de vleugels konnen ſijn einde niet bereiken: De geheele Vogel is met ſwarte vederen bekleet, met welke donkere, en groene vermenght zijn, nochtans is de verw meer donker op den rugh, an de krop, en borſt, en an den buik meer licht-groen, en gheſprenkelt, gelijk in onſe Lyſter. Het is een vette Vogel, en van overvloedig vleeſch, de ſchenkels en voeten zijn ſwartachtigh, het overige verſchilt niet van de gemeene ſleur.

De Quiraquerea van de Braſilianen, is een Vogel ſo groot als een Lewerk, maar om dat hy langhe vleugels, en een langer ſtart heeft, ſchijnt hy grooter: hy heeft een breed plat hooft, en groot; de oogen groot en ſwart, een klein bekje, dryhoekigh, plat, en het opperdeel krom; een ruime mond, veel wijder als den bek, welke gheopent een dryhoek maakt, maar an beide de einden van den boven-bek ter zyden een vinger inde lenghte, heeft hy an yeder omtrent thien, oft twaalf dikke Varkens-borſtels voorwaarts en ter zyden uitſteeken; het lichaam is niet langh, maar by na rond; de voeten beſtaan uit vier klauwen op de ghemeene wijs, van welke de middelſte langhſt, en met een nagel (die ſy alle ſwart hebben) hoornachtig als een kam gekerft, verſien is: hy heeft langhe vleugels een halve voet langh, een ſtart acht vingers langh, beſtaande in ſijn einde uit twee pennen langer als de andere. De geheele Vogel is uitten donker aſchgrauw, met donker-geele, oft witte plekken vermenght, op de wijs van de Niſus; omtrent den gheheelen hals achter het hooft heeft hy een ringh donker gout-geel; de ſchenkels zijn aſgrauw en donker, de klauwen met een klein velletje t'ſaam-ghevoeght, maar ſo breed niet als in den Endvogel, want het is geen Water-Vogel.

De Jacamaciri van de Braſilianen, is ſo groot als een Lewerk: Hy heeft een ſwarten, rechten, ſcherpen bek, omtrent twee vingers lang, een korte tong, blauwe ogen, korte vleugels, welke een weinig na 't begin van de ſtart aflaten, maar de ſtart is by na dry vingers en een half langh, recht, en uit ſeven pennen beſtaande: de boven-ſchenkels zijn ſonder vederen, de benedenſte kaal, met een huid uitten geel en groene vermenght, de voeten van gelijken: an yeder voet zijn vier klauwen, twee voorwaarts, en even ſo veel achter, en beide de binnenſte zijn ſo voor, als achter de helft langer als de buitenſte, de nagelen zijn ſwart: het geheele hooft, den hals, de rugh, vleughels, en de ſtart zijn boven van de genoemde groene verw met vlammend, en gout-geel vermengt, ſo datſe wonderlijk glinſtert: een ringh van deſelve verw beſet rondſom den hals, maar onder de krop, an de borſt, onder-buik, en onder de ſtart is hy donker-geel als veroudert waſch.

De Cariama van de Braſilianen, is een Vogel ſo groot als een Reiger, en uit het geſlagt van de Water-Vogels; boven 't begin van den bek heeft hy een kuif recht op ſtaande, uit den aſgrauwe ſwart, een korten bek, boven een weinigh krom, uitten bruin geele donker: hy heeft ſchoone gout-geele ogen, en een ſwarten oogappel, met lange ſwarte winkbrauwen; de vleughels eindighen een weinig na 't begin van de ſtart: hy heeft lange ſchenkels, opwaarts totte midden met vederen bekleet, het overige kaal en donker-geel, dry klauwen an de voeten, de middelſte langhſt, de buitenſte korter, en de binnenſte noch korter: en de klauwen ten deel met een vel t'ſaam-gevoegt; in't achterdeel heeft hy de klauw kort, en hoger geſet, met een ronde hiel, op de wijs van de Struis-Vogel; de nagels van de klauwen zijn kortachtigh, krom, en donker: 't geheele lijf is met grijſe vederen oft uitten aſgrauwe met donkere ghestreept, gelijk inde Valken, met donker-geel gemenght: het uitterſte van de vleugels en ſtart is donker, met donker-geel, en grijs geſtreept: an de borſt, en onder-buik heeft hy meer grijs: hy heeft een hangende ſtart, en draagt den hals recht op. Sijn geroep is als

van

Tab. 59

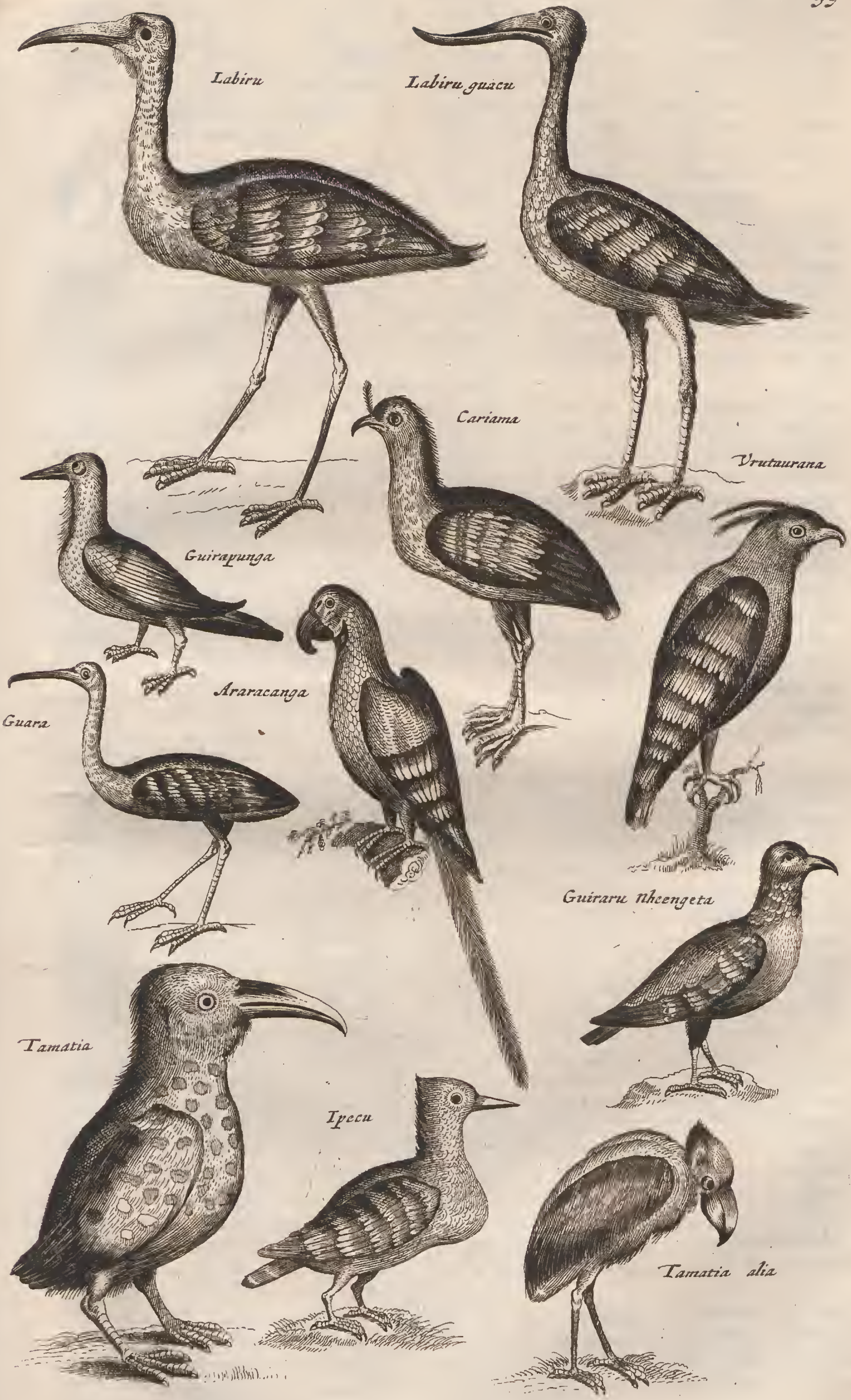
Labiru
Labiru guacu
Cariama
Vrutaurana
Guirapunga
Araracanga
Guara
Guiraru nheengeta
Tamatia
Ipecu
Tamatia alia

van 't Wijfje van een Pauw, en word vergehoort. Hy is van ſeer goet vleeſch.

VIII. HOOFT-STUK.

Guara, Urutaurana, Maguari, Guaranna, Ajaja, Picui, Pinina, Pica, Cureba, Tuidara, Guacaguacu, Tapera.

DE Guara van de Braſilianen is inde Marhaon en Rio de Jeneiro overvloedig: Het is een Water en Lant-Vogel, ſo groot als de witte Reiger; Hy heeft een bek van geſtalte als een Poolſe Zabel lang, en uitten witte aſchgrauw, ſwarte ogen, den hals en 't lijf als de witte Reiger; de vleugels eindigen mette ſtart, die kort en neerhangend is: de ſchenkels zijn lang, van welke het opperſte middel-deel met vederen bekleet, en het overige kaal is: de klauwen van de voeten zijn vier, op de gemeene wijs, met korte nagelen, omtrent haar begin met een vel onder ſich t'ſaam-gevoegt, maar de ſchenkels zijn kaal, mette voeten uitten witgrijs, gelijk ook den bek.

De geheele Vogel is met ſchoone roode vederen bekleet, alleenlijk de ſlaghpennen van de vleugels hebben ſwarte toppen. Deſe Vogel eerſt gekipt zijnde, is van een ſwartachtige verw, daar na word hy aſchgrauw, daar na wit, en begint allenghskens rood te werden, en op ſijn tweede jaar is hy geheel van de verw die men Columbin, oft Duifverw noemt, en als hy ouder word krijgt hy die ſchoone roode verw. Hy leeft met viſch, en vleeſch, en altijd met water daar by.

De Braſilianen maken uitte vederen van deſe Vogel verſcheide lijf-cieraden.

De Urutaurana van de Braſilianen: en Urutani Cuquichu Caririri is een Vogel ſoo groot als een Arent: Hy heeft een ſwarten bek, welkers opperdeel krom is, maar omtrent ſijn begin geel; hy heeft ſchoone goutgeele oogen, met een ſwarten oogappel, die hy met een aſchgrauw velletje kan dekken, hoewel hy die ooghſchellen niet ſluit: Hy heeft wel een Arents-hooft, maar boven plat, in welkers top hy twee ſwarte pennen heeft, omtrent twee vingers lang, met twee andere kleine weder-zyds, die ſet hy als hy wil over eind, en trektſe weder neer: De vleugels eindigen een weinig naar 't begin van den ſtart; de ſtart is breed als van den Arent; het opper-hooft is met donkere vederen verſien, welkers randen geelachtig zijn; den gehelen boven-hals en an de zyden is met bruine vederen verſien, gelijk de Patrijs: de geheele krop metten onder-hals is wit, ſo nochtans, dat de witheid ter zyden met ſwarte vederen is onderſcheiden; de geheele borſt en onderbuik, de opper-ſchenkels en de onderſte, zijn totte voeten met witte vederen bekleet, die met ſwarte ſchobs-wijſe gemengt zijn; de vleugels en ſtart zijn donker, met een ſchaduw vermengt, en ſy hebben randen heel helder wit; de ſlagpennen zijn donker, en met ſwarte baren onderſcheiden; hy heeft ande voeten vier geele klauwen, met kromme donkere nagels. Hy roept geb, geb, gelijk een Hoender-kuiken dat de moer verlooren heeft. Het is een Roof-Voghel die rauw vleeſch eet: Een Vogel die hem voorgeworpen is 't zy levend oft dood, verſcheurt hy mette klauwen, en plukt hem aartig met den bek, en eet ſijn vleeſch en beenderen. Ik heb een van deſe lang gevoed in Mauritsſterkte, an de Rivier S^{t}. Françiſcus.

Anteekeningh. De beeldtenis van deſe Vogel, komt niet qualijk over een met die van de Nacht-Raven van *Geſnerus*, maar niet met die van de oude, maar met die, welk gemeenlijk omtrent Strasburgh, en elders omtrent den Rhijn de Vogel-Viſſcher genoemt is, uitgeſondert dat hy op 't hooft dry pennen heeft.

De Maguari van de Braſilianen is een Vogel in geſtalte, en grootte, ook ten deel in verw den Oyvaar gelijk: hy heeft een hals een voet lang, een rechten ſcherpen bek, negen vingers lang; de ſchenkels kaal en lang gelijk de Oyvaar: een korte ſtart, met welke de vleugels eindigen; den bek van 't begin totte midden uit den groene geelachtig, het overige uitterſte midden, uitten blauwe aſgrauw; hy heeft kleine ogen, ſilver-ſchoon, met een ſwarten appel, en omtrent de ſelve een roode huid, en ſodanige ook neerwaarts, omtrent het begin van den bek, oft tuſſen den bek, en de krop, dien hy op de wijs van de Senembi, als hy gram is, onder de krop laat hangen.

Het geheele hooft, den hals, en 't geheele lijf is met heel witte vederen bedekt, en an den onder-hals zijn die witte vederen langachtig; de ſtart is ook wit, maar opwaarts met eenige ſwarte vederen bedekt; de vleugels worden in 't begin met witte vederen gedekt, maar omtrent den rug met ſwarte, onder welke ſwartheid, een groenheid doorglinſtert; de ſchenkels zijn rood, als de voeten, welke hy metten Oyvaar gemeen heeft. Hy klept metten bek als onſe Oyvaar. Sijn vleeſch is eetbaar.

De Gurauna van de Braſilianen oft de Water-Ruſticola, is ſo groot als een Jacu: Hy heeft een ronden bek, een weinigh neerwaarts gebogen, geel en an 't einde donker, vier vingers, en een half lang; de lengte van ſijn lijf is even ſo veel: de opper-ſchenkels zijn totte midden ruig, en ſes vingers langh; De vier klauwen van de voeten zijn geſchikt naar de gemeene loop, van welke de middelſte dry vinghers langh is, en de overighe korter.

De geheele Vogel is met donkere vederen bekleet, en ſeer ſchaduwachtig vermengt: maar het hooft en den hals zijn van de ſelve verw, en daar boven met wit geſprenkelt, gelijk inde Jacu.

Hy heeft heel goet vleeſch, dat ik dikmaal gegeten heb.

De Ajaja van de Braſilianen, Colherado van de Portugeſen, en van de Neerlanders Lepelaar genoemt, is een Vogel over-een-komende mette Europiſe, alleen verſchillende in verw: ſo groot als een Gans, met een breeden witten bek als een lepel: een langen hals, en breede voeten. Hy is geheel wit, maar op den rugh en vleugels licht-vleeſch-verwig, rood en glinſterende. Sijn vleeſch is eetbaar, en ik heb het dikmaal gegeten. Hy is overvloedigh an Rio St. Françiſcus, en elders, overal in de waterige plaatſen.

De Picui Pinima van de Braſilianen, is een gedaante van een wilde Duif, een weinig grooter als een Lewerk: hy heeft een Duivenbek die ſwart is: ſwarte oogen, met een gout-geel kringetje; het geheele hooft, den opper-hals, an de zyden, den rug en vleugels hebben donker aſgrauwe, oft blauwachtige vederen, met kromme ſwarte randen; de langſte pennen van de vleugels, oft ſlagpennen, die in't vliegen geſien werden, zijn roſchverwigh, an de een zyde, en an de einden ſwartachtig; de ſtart langachtig, beſtaat uit aſgrauw-donker vederen, van welke ſommige ſwart, en buiten op de midden wit zijn; de buik heeft witte vederen, met kromme donkere randen; de ſchenkels en voeten gelijk de Duiven zijn witachtig. Hy heeft goet vleeſch, en ſy zijn heel vet.

De Pica Cureba van de Braſilianen, is ook een gedaante van de wilde Duif, van aſgrauwe verw met roſch vermenght, met rode ſchenkels en voeten.

Het is een Vogel (welkers naam de Schrijver niet uitdrukt) ſo groot, en van geſtalte als een Muſch, gheheel ſwart met een witte kop, en een ſtart uit veel ſwart, en grijs vermengt: hy roept zip, zip.

De Tuidara van de Braſilianen is een gedaante van een Uil, by de Hooghduitſen Schleier Euln, by de Neerlanders Kerk-Uil genoemt, met een rond hooft, een verheven neus, en met neerleggende vederen verſien; onder de neus heeft hy een krommen witten bek, maar ſwarte ogen; het geheele uitterlijk anſien van de Vogel, gelijkſe geſchildert word, heeft de gedaante van een Hart, met vederen uitten witte donker-geel, en een weinig ſwarts vermenght, als of ſy met een kant omcingelt waren; de vederen van de geheele Vogel zijn vermenght uitten witte, en bleek-geele grijs; de vleugels zijn gheſtreept, ghelijk ook de ſtart: het lijf is ſpitsſinnig met donker ſtippelen geſprenkelt. Hy word van *Geſnerus* beſchreven.

De Guaca Guacu van de Braſilianen, by de Portugeſen Gaivota, by de Neerlanders Meeuw genoemt, is een Vogel ſo groot als een gemeene hin, met een rechten langen, dikken, geelen bek; het opper-hooft is met ſwarte pennen gedekt, gelijk ook het midden van de vleugels, en de ſtart: de krop, de geheelen hals, de borſt, en onder-buik en 't begin der vleugels zijn wit. Hy leid ſijn eyren in 't ſant, de hinne-eyren in geſtalte, grootte, en verw ghelijk, die goet van ſmaak zijn; maar het vleeſch van de Voghel is niets waardigh.

De Tapera van de Braſilianen, by de Portugeſen Adorhina genoemt, is een gedaante van een Swaluw, de onſe gelijk, van de ſelve grootte, en op de ſelve wijs omvliegende: Hy heeft een korten, ſwarten, breedachtigen bek: een wijde mont, die hy voor by de oogen kan openen, gelijk de jonge Ihiau; ſchoone ſwarte oogen; lange vleugels, met het einde van de ſtart aflatende, welke breedachtig is: de ſchenkels en voeten zijn als die van de onſe: het geheele opper-hooft, den hals, de rug, de vleugels, en ſtart hebben vederen uitten donker met grijſe vermengt; de ſlagpennen, en het uitterſte van de ſtart, zijn een weinig donkerder als de andere deelen; onder de krop en an de borſt is hy grijs, met wit vermengt: de buik is wit, gelijk ook onder de ſtart: de ſchenkels en voeten zijn bruin.

IX. HOOFT-STUK.

De verſcheide ghedaanten van de groote, en kleine Papegayen.

DAar is een groote overvloed, en verſcheidenheid van Papegayen in Braſil, welke de Braſilianen met een gemeene naam Ajuru noemen.

Ariſtoteles in't vierde Boek van de Beſchrijvingh der Dieren in 't thiende Hooft-ſtuk, ſchrijft: Het is onſeeker of die Dieren welke eyren leggen dromen, maar het is ſeeker datſe ſlapen. Ik beveſtig beide met *Iul. Scaliger* in ſijn uitleggingen, en dat hy van ſijn Sneppen, en Havikken ſeit, ſeg ik van mijn Papegay, die ik Laura noemde, want ik hem 's nachts dikmaal opwekkende, ſprak hy half dromende. De ſelve ſchrijft in 't VIII. Boek het X. Hooft-ſtuk: Dat de Papegay van de Grieken Anthropoglotton, dat is Menſche-tong genoemt wierd: De Papegayen neſtelen in de holle bomen, daarſe uitterlijk een rond gat maken, en twee oft dry eyren de Duiven-eyren gelijk, leggen, ſonder eenigh ander gemaakt neſt. Al raakt ghy haar eyren, ſy broejenſe evenwel uit, en de Papegay verlaatſe niet. Sy kippen haar jongen in't midden, en leſte van Juny: maar de jongen worden gevedert, en bequaam om uitgenomen te worden, gevonden in't leſt van Julius, en 't midden van Auguſtus. De jonge eerſt-ghekipte Papegayen hebben in yeder neuſgat een dikke worm, en daar-en-boven op den hooft-top een knoop, daar ook een dikke worm in ſchuilt: Maar de wormen vallen in't korte van ſelfs uit, en de plaats geneeſt van ſich ſelfs toe. Sy worden van de Tapujers verſcheiden geverwt, die de jongen de vederen uittrekken, en de huit met verſcheide verwen beſtrijken. De Portugeſen noemenſe Papagies Contrefeitos. Geen Papegay in Braſil laat ſich mette hand op't lijf raken, behalven de Kuriken.

De eerſte gedaante Ajurucurau genaamt, is heel ſchoon, boven den bek op 't hooft heeft hy een ſchoone blauwe kuif; de krop, de zyden van 't hooft, en ſijn opperdeel zijn met ſchoon geel gheverwt, 't gheheele lijf is blygroen; An het uitterſte van de vleughels, zijn de vederen op het een midden ſwart, op het ander geel, an de einden ook ten deel blauw, ten deel ook hier en daar groen; En in 't kort heel ſchoon onderſcheiden. De groene ſtart, als hy hem uitſpreit, is met ſwart, rood, en blauw gheſoomt: De ſchenkels en voeten zijn aſchgrauw; de bek is uitten asgrauwe donker, de oogen zijn ſwart met een goutgeele kringh, de tongh hebben ſy alle breed, en dik.

De tweede ghedaante is de eerſte ghelijk, een weinigh anders in verw onderſcheiden, te weten op het hooft met een geele plek daar eenigh wit onder ghemenght is, verſien. Boven de oogen, en an den krop is hy helder-geel; Omtrent de boven-bek is een bruine vlek.

De derde ghedaante Ajurucuruca ghenoemt, heeft een vlek op 't hooft uitten blauwe met een weinigh ſwart vermenght, en in 't midden van de plek een ander geele. Onder de ooghen is hy geel, en an de krop een blauwe plek; de groenheid an de borſt, op de vleughels en rugh is wat volder, an de toppen van de vleughels en op de ſtart lichter. Het uitterſte der vederen van de vleugels is geel en rood, en met een Indiſe verw gemenght. De ſtart is onder uitten geele en groene vermenght, opwaarts lichter groen; de ſchenkels zijn uit den aſchgrauwe blauwachtigh. De boven-bek is aſchgrauw, an 't einde ſwart, en de nagels van de voeten zijn ſwart.

De Tui gemeenlijk Perroquet genoemt.

De eerſte gedaante is ſo groot als een Swaluw, en geheel groen met een langen ſtart, en ſwarten krommen bek.

De tweede Tui Aputejuba is geheel groen, en over 't gheheele lijf licht, maar an den buik geelachtigh, op de vleugels donker groen, met een langhen ſtart; van de ſelve grootte mette voorgaande, met groote ooghen, ſwartachtigh en met een geel vedere kringetje omtrent de ooghen, en boven den bek, welke ſwart, en krom is. Op het hooft heeft hy een grote plek van Orangie vederen.

De derde Tui Tirica, die zijn wat grooter als de Guineſe, en gheheel groen gheverwt, welke op den rugh, en vleugels volder is, op de andere deelen lichter, met een krommen vleeſch-verwigen bek, met ſwarte oogen, en blauwachtige voeten; met een ſtart een weinigh over de einden van de vleugels uitgheſtrekt. Deſe worden heel tam, en genieten de ſpijſe uit yemands mond, en laten haar wel handelen; ook leeren ſy als de Papegayen klappen.

De vierde ſoo groot als een Spreeuw, van de ſelve verw mette tweede ghedaante, met een korter ſtart.

De vijfde Iendaya, zijn van grootte als een Merl, oft een kleine Snep, met een ſwarten bek, ſchenkels en ooghen die een goutgeele kringh uitwaarts witachtigh heeft belopen: Den rugh, de vleugels, en ſtart, als ook den aars zijn met groene pennen bekleet daar eenigh bruin onder ghemenght is: Het uitterſte van de vleugels is eenighſins ſwartachtigh, het geheele hooft, den hals, de borſt zijn geelverwigh.

De ſeſte Tujete is ſoo groot als een Lewerk, gheheel groen, maar 't begin van de vleugels is ſchoon blauw, en alle de randen van de vederen in de vleugels zijn blauw, ſoo datſe t'ſamen gevouwen, als de vogel ruſt, een langhe blauwe plek omtrent de zydighe rand van de vleugel vertoonen, op den rugh an 't begin van de ſtart is ook een blauwe vlek; de ſtart is kort, de bek krom, van een vleeſchachtige verw: de ſchenkels en voeten zijn aſgrauw.

De ſevende Tuipara van de Tupinambi, is ſoo groot als een Lewerk, in 't geheel lichtgroen, met een korter ſtart, ſoo datſe mette vleugels eindight, met een veeſch-verwigen bek, grijſe ſchenkels. An 't voorhooft omtrent het begin van den bek heeft hy een half-Maans-wijs rode plek, gelijk een kroon, welke neerwaarts in 't midden van yder vleughel geel oft orangie is. Sy neſtelen in de verlatene hopen van de Mieren, welke op de bomen gevonden werden.

De Papegayen en de Tui vlieghen altijdt met hopen, te weten twee en twee, nevens elkander: Van deſe zijn de Boſſchen vol, en ſy vliegen dikmaal vier, oft vijf hondert tſevens, met haar geroep een groot gerucht makende; Sy ſitten in de hooghſte bomen: Sy neſtelen meeſt binnewaarts in 't land. Haar vleeſch is goed van ſmaak als het ghebraden word, voornamentlijk de Perroquet.

De Araracanga van de Braſilianen, is de grootſte Papegay, ſy zijn grooter als onſe Raven; hy heeft een groot hooft, boven plat, en breed: ſchoone ooghen, blauw met een ſwarten appel, maar uitterlijk wordenſe met een wit vlieſch omringht, gelijk ook de kaaks-beenders, en de bek onderwaarts: deſe is onder de ooghen als de vorm van een halve Maan uitgherekt; De bek is krom, groot, en opwaarts witachtigh, onderwaarts ſwart; Hy heeft een tongh als een Papegay, en eet op de ſelve wijs: Hy leert ook eenige woorden ſpreken; De boven-bek is omtrent dry vinghers langh, hoogh oft breed. De ſchenkels en voeten heeft hy als de Papegaijen ſwart: 't gheheele hooft, den hals, de borſt, de buik, de boven-ſchenkels, en de ſtart onder, als mede het begin der vleughels opwaarts, zijn met ſchoone rode pennen bekleet, maar over 't midden van de vleugels met groene gedekt. Het uitterſte midden van de pennen totte einden toe, is met een blauwe verw verciert; Het uitterſte van den rugh omtrent den aars, en de ſtart beſtaan uit blauwe veederen, daar wat bruins by vermenght is. De ſtart is omtrent thien vingers langh, en ſteekt ver boven de vleugels uit.

De Ararauna van de Braſilianen, is in geſtalte de andere gelijk, maar van andere verw; De bek is ſwart, de ogen blauw, met een ſwarten appel: de huid omtrent de ogen wit, is met ſwarte veertjes geſprenkelt, als met een naalde geſtikt; de ſchenkels en voeten zijn donker, het hooft voorwaarts, boven den bek heeft een vlek van groene vederen, onder den bek omringen de krop eenige ſwarte vederen, maar de zyden van den hals het overige van de krop, de geheele borſt, en onderbuik zijn met geelverwighe vederen ghedekt. Het uitterſte hooft, den hals, naar achteren, de geheele rugh, en de vleugels uitwaarts zijn blauw, de toppen van de vleugels zijn met geele vederen vermenght; de ſtart beſtaat uit lange blauwe pennen daar eenige geele ondergemenght werden, maar in 't alghemeen zijn de blauwe pennen binnewaarts ſwart, en ſpreiden ook eenige ſwartheid na de zyden van ſich.

De Anaca van de Braſilianen, oft Perroquet, is ſo groot als een Lewerk, hy heeft een donkeren krommen bek. Op den hooft-top zijn de vederen Leververwigh, an de zijden omtrent de oogen bruin, de krop is aſgrauw, de boven-hals en zijden zijn groen, de buik heeft vederen uitten bruine roſch; de rugh die groen is heeft een licht-bruine plek, de ſtart is ook licht-bruin. In 't begin van de vleugels is een bloed-rode ſtreep oft ſoom: Het overighe van de vleughels is groen, en de toppen zijn bruin, de ſchenkels zijn boven met groene vederen bekleet, onder met een aſchgrauwe huid met ſwarte nagelen; 't Is een heel ſchoone vogel.

De Maracana van de Braſilianen, is een vogel de Papegay heel ghelijk (waar van hy een gedaante is) maar grooter; De vederen van de geheele vogel zijn uitten grijſe blauwachtigh: Hy roept als de Papegay: Hy eet vrughten, voornamentlijk Murucuja, oft Rank-appels.

De Maracana van de Braſilianen is ook een gedaante van de Arara, maar kleinder; hy is ſo groot als een Papegay, in geſtalte als den Arara, met ſo langen ſtart, bek, en huit omtrent de oogen; de bek is ſwart, de huit omtrent de ogen geſpikkelt met ſwarte vederen, de ogen zijn geel met een ſwarten oogappel. 't Geheele hooft, den hals en vleugels zijn volle groen, ghelijk in de Amurucurica; Het opperhooft is bleeker, en eenighſins blauwachtigh: de ſtart is boven met groene, en in 't einde met blauwe, en onder met volle groene vederen beſet. De vleugels zijn binnen rood, buiten groen, en de toppen donkerblauw; In 't begin van de vleugels heeft hy een rode plek, boven 't begin van den bek opwaarts heeft hy een kleine donkere plek; de ſchenkels en voeten zijn donker. Hy roept oe, oe, oe.

De Quijubatui is geheel geel, ſo groot als de Tuiapara, met een krommen grijſen bek, en ſwarte oogen; Het uitterſte van de vleugels is donker groen, de ſtart langh en geel: De ſchenkels zijn vlees-verwigh; Hy wordt lichtlijk tam.

De Paragua is een ſwarte Papegay, ſoo groot als de Ajurucariu, an de borſt, buik, en voor an 't midden geheel rood, met ſwarte oogen, en een rode kringh, een donkere bek oft donker aſgrauw, mette ſchenkels en voeten donker.

De Tarabe van de Braſilianen, is een groene Papegay, en grooter als de Paragua, met een rode kop, en borſt, en het begin van de vleugels; de bek en voeten zijn donker aſgrauw.

De Ajurucatinga van de Braſilianen, is een Papegay, ſo groot als een matelijk Hoenderkuiken, geheel groen, met rode ogen, en omtrent de oogen met een witte huit: een witte bek en witte ſchenkels; Hy heeft een langhe groene ſtart.

De Ajuruapara van de Braſilianen is de voorgaande geheel gelijk, maar kleinder.

X. HOOFT-STUK.

Ipecu, Urubu, beide de Tamatia, Guirejamoja, Gurraru, Uheengeta.

DE Ipecu van de Braſilianen, by de Portugeſen Cortapao ghenoemt, is een vogel ſo groot als een Duif, ſijn hals is twee vingers langh, maar 't lijf vier, de ſtart van gelijken, de ſchenkels anderhalf; hy heeft an de voeten vier klauwen, twee voor, en twee achter, als in de Papegaijen, het hooft is met rode vederen bedekt, daar hy een kuif op heeft als een Duif; De hals is tot het onderſte van den bek ſwart, gelijk ook boven den bek, maar an weerſyden is een dikke witte ſtreep, die geſcheiden naar den rugh ſtrekt: De vleugels zijn buiten gheheel ſwart, binnen wit, de ſtart is ſwart, an de buik en boven-ſchenkels zijn de vederen ſwart, en wit; Sijn bek is recht en ſcherp, anderhalve vinger langh, daar hy de ſchors der bomen mede doorpikt als de Specht.

De Urubu van de Braſilianen ghemeenlijk een menſch-eter genoemt, is een Roofvogel, ſoo groot als een Kiekendief, oft Niſus, met witachtige Hane-poten, een langen ſtart, en vleugels langher als die. De vederen van 't heele lijf zijn ſwart, met een weinigh geels vermenght; hy heeft een klein hooft, in geſtalte als een Kalkoen, met een gheplooyde huit bedekt. Op het boven-hooft word de huit naar de lenghte, gelijk als gheſcheiden, en ſy is an de linker zyd van 't hooft onder het oogh geelverwigh, boven het oog blauwverwigh, op den top van ghelijken, het overighe deel uitten roſſe bruin: An de rechterzyd van 't hooft, omtrent het oogh opwaarts, en neerwaarts is hy ſaffraan-geel, op den top van gelijken, het overige deel is uitten geele witachtig; Hy heeft een langen bek uitwaarts krom, ſcherp, en totte midden toe van 't hooft af met een huit bedekt uitten geele blauw-

Tab. 61

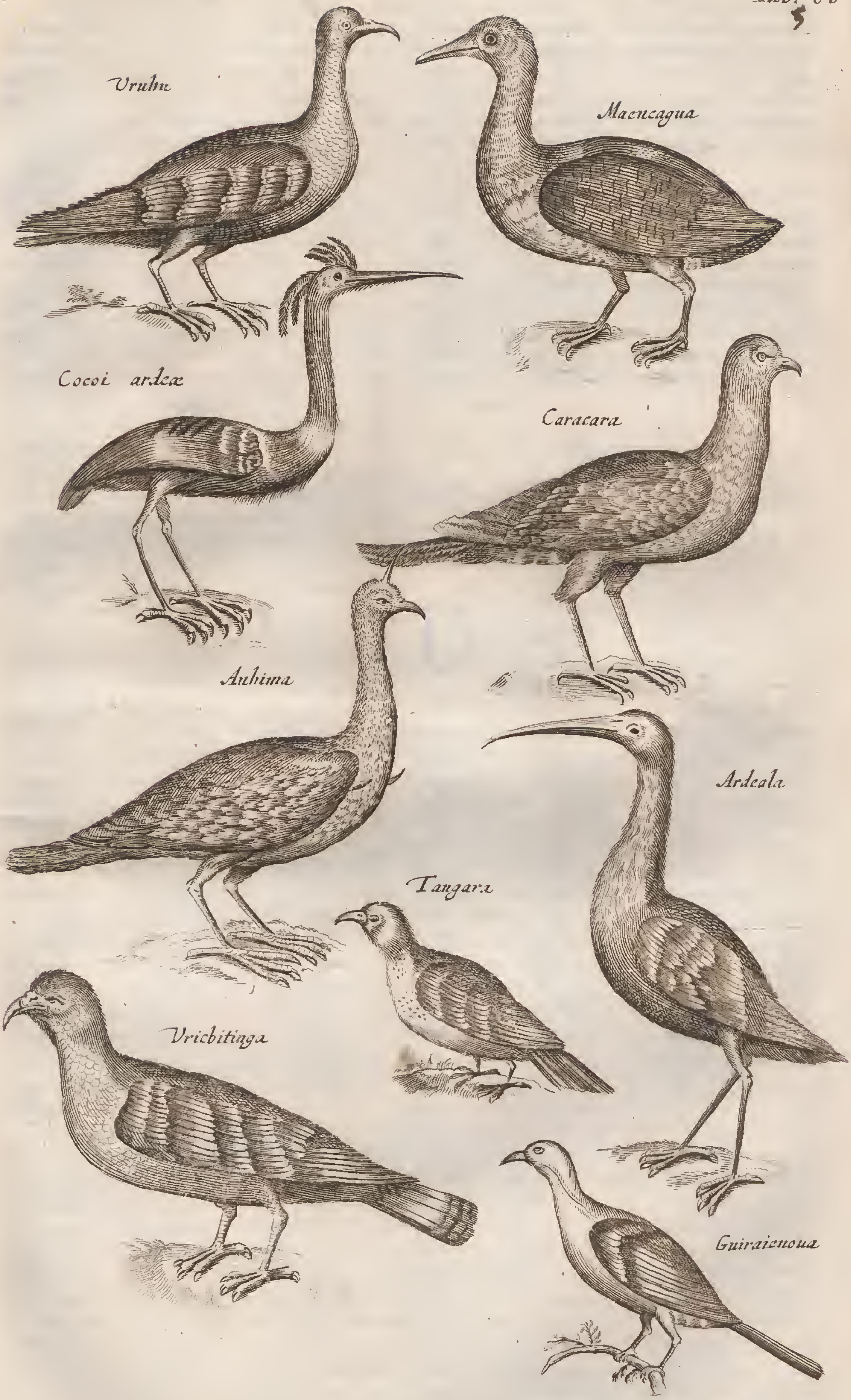
Vruhu
Maencagua
Cocoi ardeæ
Caracara
Anhima
Ardeola
Tangara
Vricbitinga
Guiraienoua

blauwachtigh; In 't midden van den bek opwaarts is een groot wijd gat van de Neuſgaten over dwars gheſtelt: Het uitterſte van den bek dat ſonder huit is, is wit; Hy heeft ſchoone ooghen, by na Rubyn-rood, met een ſwarte ronden oogappel. De oogſchellen zijn geel; hy heeft een kromme tongh, an de zyde met ſcherpe kerven verſien: Sijn vleeſch ſtinkt als een doode krengh, want hy ook doode krenghen eet, en in de Landtſchappen van Serigippo, en de Revier S^t. Franciſcus vliegen ſy terſtond met hopen by, als yemand een beeſt ſlaght; het is een lelijke vogel, altijd mager, nimmer ſat.

De Tamatia van de Braſilianen, is een voghel ſoo groot als een Lewerk oft Specht, gheheel geſpikkelt, en met plekken geſprenkelt ghelijk een kleine Lyſter, by de Hoogduitſen een Troſtel ghenoemt: An den buik heeft hy witte vederen, met donkere plekken; onder de krop is hy geelachtigh ghelijk ook omtrent den hals.

Hy heeft een langen roden bek opwaarts een weinigh donker, welker opperdeel een weinigh langer is als het onderſte. Boven de Neuſgaten ſtaan eenighe ſpitſe veertjes als hayren. An de voeten heeft hy vier klauwen met kromme nagels, hy heeft geen ſtart; Sijn hooft is grooter als de evenbedeelingh van 't lijf vereiſcht, ghelijk ook den bek.

DeTamatia van gelijken by deBraſilianen alſoo ghenoemt, is een Water-vogel, mogelijk een Hoen, maar heeft een bek ſoo groot als de Yaſſanaaſu, met een krommen rugh voortgaande, en een geboghen hals: hy heeft een groot hooft, de ooghen groot en ſwart, omtrent het begin van den bek ſtaande. De bek is twee vinghers langh, meer als een breed, gelijk de Endvogel, maar voor ſcherp: en ſijn opperdeel is ſwart, het onderſte geelachtigh; De bovenſchenkels zijn kaal, maar vry langh. De klauwen van de voeten zijn vier, dry voor, en een achter als in de hinnen, en lang als in het Waterhoen: De ſchenkels, en klauwen zijn uitten groene geelverwigh, met een heel korte ſtart, en niet langer als in de Yaſſana. 't Hooft is met ſwarte vederen bedekt, het overighe lijf met bruine, maar an den buik worden er witte ondergemenght.

De Guirajenoja van de Braſilianen, is een vogheltje ſoo groot als een Vink, hy heeft een bekje nauwlijks een halve vinger langh, en ſwart, en ook ſwarte ooghen; 't gheheele hooft, den hals onder, de borſt, buik, en 't midden van den rugh is met blauwe vederen bekleet: de boven-hals en het voorſte middeldeel van den rugh met ſwarte, de vleughels zijn ook ſwart, maar in haar begin met blauw gheſprenkelt; de overighe zijn ſwart, maar hebben blauwe randen: De ſtart is by na ander-halve vinger langh, en van gelijken ſwart, en de vleugels eindigen een weinigh na 't begin van de ſtart. De ſchenkels zijn donker, an de voeten vier klauwen op de gewone wijs.

De Guiraru Nheengeta van de Braſilianen, is ſoo groot als een Water-Merl, oft een weinigh meer; Hy heeft een rechten, platten, ſwarten bek, meer als een halve vinger langh, Sapphijrverwighe oogen, met een ſwarten appel. De ſchenkels zijn boven met aſchgrauwe vederen bedekt, onder met een ſwarte huid, ghelijk ook de voeten, an welke op de ghemeene wijs vier klauwen zijn, met ſcherpe ſwarte nagelen.

't Geheele hooft, den hals, de borſt, en onder-buik worden met witte vederen naar 't grijs hellende, bedekt, maar den rugh met vale, oft aſchgrauwe; van den bek weerzyds door 't oog tot het einde van de zijden van 't hooft loopt een lange ſwarte ſtreep, de vleugels zijn ſwart, maar niet donker, de ſtart heeft heel ſwarte pennen, welkers uitterſte wit zijn, die boven ook met eenige witte bedekt werden.

XI. HOOFT-STUK.

Cocoi, een gedaante van een Reiger:

Een ander gedaante, Guiratinga,
Ardeola Iacarini, Guiratirica,
Guiranheemgatu.

DE Cocoi van deBraſilianen is een gedaante van een Reiger, heel ſchoon, by na ſo groot als een Oyvaar; Hy heeft een rechten ſcherpen bek, omtrent ſes vingers langh, welk in haar begin uitten geele groenachtigh is: Krijſtalijne ooghen met een goutgeel kringetje, en om de ooghen een aſchgrauwe huid. De lenghte van den hals is vijfthien vingers, en thien van 't lijf, en van de ſtart, met welke de vleugels eindigen; De boven-ſchenkels zijn tot het midden ruigh, acht vingers langh, en de onderſte ſes en een half, met een aſchgrauwe huid bedekt; Hy heeft vier klauwen an de voeten, op de gemene wijs, van welke de middelſte een vinger langh is, de andere korter, met kromme donkere nagelen; De krop en geheele hals is wit, het opperſte van 't hooft, en de zyden zijn ſwart, met aſchgrauw vermengt: Hy heeft een ſchone opſtaande kuif van de ſelve verw, en daar van hangen twee ſchoone vederen achterwaarts over af, van verw uitten ſwarten aſgrauwachtig, yder vijf en een halve vinger langh; Voor is den hals naar de lengte met vederen uitten ſwarte en aſgrauw vermengt, gevlekt. In 't voorſte en onderſte deel van den hals heeft hy langhe ſchone, witte, dunne, hangende vederen, die men gewoonlijk op den Hoed draaght: De gehele rugh, vleugels, en ſtart zijn licht aſchgrauw, met een weinigh wit vermenght. Het bovenſte middendeel van de boven-ſchenkels is met witte vederen bekleet, maar over de lengte van den rugh ſtrekken ſich dunne ſchone aſgrauwe vederen, in geſtalte die van den hals ghelijk. Sijn vleeſch is goed, en ik heb 't menighmaal gegeten.

Hier word noch een ander Reiger gevonden ſo groot als een tamme Endvogel, oft een weinigh meer, hy heeft een rechten bek an't voorſte middendeel ſcherp, ſo boven als onder dobbel ghetant, vier en een halve vinger langh: Het hooft en hals heeft hy als een Reiger: ſwarte oogen met een goutgeele kringh: Den hals is een voet langh, het lijf vijf vingers en een half, de ſtart vier, met welke de vleughels aflaten. De gheheele ſchenkels zijn neghen en een halve vingher: de bovenſte tottet midden toe ruigh, met vier klauwen an de voeten, op de ghemeene wijs; De bek is boven donker, maar omtrent het begin uitten geele groenachtigh, 't gheheele hooft, en den hals heeft boven langhachtige vederen bleek-geel, met ſwart geſtreept; onder de krop is hy witachtigh: den onderhals, borſt en onder-buik hebben witte vederen met donker vermenght, 't welk in den omkringh met geel gheſoomt is; de gheheele rugh, en vleughels worden met donkere vederen, met geel geſtreept, ghedekt, en de ſlaghpennen zijn uitten ſwarte, en aſgrauwe gelijkelijk vermenght met witte toppen: De ſtart beſtaat uit dierghelijke vederen als de einden van de vleugels maar dwars met wit gheſtreept; De ſchenkels en voeten zijn van een donker-grijſe verw, de naghels zijn ook donker. Het vleeſch wordt ghegheten, en ſmaakt als van andere Reigers.

De Quiratinga van de Braſilianen, by de Portugeſen Garra ghenoemt, is een gedaante van een Reiger, in grootte, en gheſtalte de witte Reiger ghelijk: Hy gaat recht op, met een langen hals, een uitgheſtrekten bek, die recht, geel, en vier vinghers langh, en welkers opperdeel ſwart, en 't onderſte wit is; De ſchenkels zijn hoogh, als van de Reiger, omtrent ſes vinghers langh, de klauwen op de ghemeene wijs. De ſchenkels, gelijk ook de klauwen zijn buiten geel, binnewaarts uitten groene, en donker gemenght: over 't gheheele lijf is hy met witte vederen bekleet: In den hals met heel ſchoone witte, die fijnder zijn als die van de Struis-Vogels.

Het is een Water-vogel; De boven-ſchenkels zijn ſonder vederen.

De Ardeola is nauwlijks ſoo groot als een Duif, hy heeft een heel langhen hals, een rechten ſcherpen bek, boven donkerachtigh, onder uitten witte geelachtigh, twee en een halve vingher langh, een korte en ſcherpe tongh, matelijke ooghen, met een goutgeele kringh, en ſwarten appel; een klein hooft, een dunnen hals, ſeven vingers langh, en 't lichaam is nauwlijks vier vingers, de ſchenkels zijn langh, ider vijf vingers, boven tottet midden ſonder vederen: An de voeten heeft hy vier klauwen op de gemene wijs, met ſcherpe kromme nagels; de verw is duſdanigh: Omtrent de oogen, daar den bek ingehecht word, is de huid honigh-verwigh; Het hooft word boven met ſtaalgrauwe vederen ghedekt, die met bleek donkere geſprenkelt zijn: den helen hals mette borſt, en onder-buik hebben witte vederen met vale en bleke vermenght, ſoo dat hy geſprenkelt ſchijnt: De rugh is ſwart, ten deel uitten ſtaalgrauwe donker, met geele pennen vermengt; De pennen van de vleugels zijn langh en groen, an de einden hebbenſe een witte plek, het overighe is uitten donker ſtaalgrauw, geel, en vaal, ſchoon geſprenkelt; de ſtart is twee vingers langh, welken de toppen van de vleughels bedekken, en mette ſelve eindigen. De ſchenkels zijn opwaarts uitten vale en geele vermenght: het kale deel en de voeten zijn met een geel vel overtrokken, de nagels zijn vaal; Hy gaat recht op, en heel geſchikt.

De Jacarini van de Braſilianen, is een voghel ſoo groot als een Diſtel-vink, hy heeft een dikken aſchgrauwen bek, de ſchenkels en voeten ook aſchgrauw, met vier klauwen op de ghemeene wijs: 't gheheele lijf is met ſwarte pennen ghedekt, maar daar een verw van afglimt als ghewreven ſtaal. De vleughels zijn binnewaarts wit, de ooghen blauw, en achter die een groot gat in plaats van neuſgaten.

De Guiratirica van de Braſilianen, is een vogel ſoo groot als een Lewerk, hy heeft een dikken bek, recht en boven donker, onder wit, een weinigh vleeſch-verwigh, de ſchenkels aſgrauw, met vier klauwen op de ghemeene wijs: 't gheheele hooft mette krop, en het midden en onder-deel van den hals is ſchoon bloedverwigh-rood; de oogen zijn blauw, de gaten van de oiren wijd, de zyden van den hals, de gheheele borſt, en onder-buik worden met witte vederen bekleet: de boven-hals heeft ſwartachtighe, met welke eenighe witte vermenght zijn; den rugh is grijs (met tuſſen-geſaide weinige witte) gelijk ook 't begin der vleugels; het overighe der vleugels is ſwart, ghelijk ook de ſtart, die omtrent dry vingers langh is: de zydege randen zijn in de vleugels wit.

De Guiran Heemgatu van de Tupimambers, is een voghel ſoo groot als een Muſch; het hooft is boven geel, gelijk ook de krop; Den hals, de borſt, en onder-buik is geelverwigh, de vleugels zijn uitten groene, en geel vermenght, en met donkere vederen onderſcheiden, gelijk ook de ſtart: de oogjes en bek zijn ſwart, de ſchenkels donker. Dit is 't Mannetje dat ſchoon ſinght ghelijk een Vink.

Het Wijfje is van de ſelve grootte, met vederen als een Muſch gedekt, ſy ſinght niet, maar roept 't ſchrip, 't ſchrip, 't ſchrip, ghelijk een Muſch.

XII. HOOFT-

XII. HOOFT-STUK.

Curucui, Caracara, Tyeguacu, Teitei, Guiraguacu Beraba, Guiracœreba, Guiraperea, Iapacani, Cabure, Andiraaca.

DE Curucui van de Braſilianen, is een heel ſchoone Vogel by na ſo groot als een Exter: Hy heeft een korten bek, breedachtigh en geel-verwigh: een ruimen mont, en als hy die opent dryhoekig; ſchoone blauwe ogen met een geele kringh, en onder yeder oogh een velachtige plek, en die wit als van de Hoenderen: in de oogſchellen onder en boven heeft hy harde ſwarte hayren; den hals is niet lang; de ſchenkels zijn kort, en by na totte voeten ruig, met ſwarte vederen: hy heeft een ſtart vijf, en een halve vinger lang, en breetachtig; onder den bek in 't midden, en an beide zyden, heeft hy een baard van ſwarte borſtels, maar daar eenigh blauw doorflikkert, als in den hals van de Endvogel; onder de krop zijn de vederen alleenlijk ſwart; de geheele borſt, en onder-buik zijn ſchoon-rood; de geheele rug en ſtart zijn boven uitten blauwe, en vlammende blinkend groenachtigh; het einde van de ſtart heeft een ſwarte rand; onder heeft de ſtart witte vederen, met ſwart over dwars geſtreept: het begin van de vleugels is ook met dat ſchoon groen beſet, het midden-deel is grijs, te weeten met ſwarte vederen, die met kleine grijſe ſtippelen beſait zijn, gelijk gemeenlijk de enden zijn; het uitterſte deel, namentlijk de lange pennen van de vleugels zijn uitten donker ſwartachtig: de ſchenkels gelijk ik geſeit hebbe, zijn by na gheheel met ſwarte vederen bekleet: het overige is mette voeten uitten aſgrauwe donker: de klauwen heeft hy geſchikt als de Papegay; de pennen onder de vleugels zijn grijs.

De Caracara van de Braſilianen, by de Portugeſen Gaviaon genoemt, is een gedaante van de Niſus, en een Vogel ſo groot als een Kiekendief: hy heeft een ſtart negen vingers lang, de lengte der vleugels is veerthien vingers, welke nochtans niet tot het einde der ſtart reiken: de verw van de vederen is ſwart-geel, met witte en geele ſtippelen: de ſtart is uit wit en donker geſprenkelt: het hooft is als een Havik, met een krommen matelijk grooten ſwarten bek; hy heeft geele ſchenkels met Haviks-voeten, en kromme klauwen, ſwart, langh, en heel ſcherp. Het is een Vogel de hinnen ſeer ſchadelijk.

Ik heb een ander gehad van de ſelve grootte, en van verw als de voorgaande: Maar de borſt, en buik waren wit; de ogen gout-geel, en de huid om de ſelve geel, als ook de ſchenkels.

De Tyeguacu van de Braſilianen, is een Vogeltje ſo groot als een Muſch oft een weinigh grooter: Hy heeft een kort bekje, drykantig, breedachtig, en ſwart; Sapphyrverwighe oogen: de ſchenkels en voeten als waſch, met bruine nagels, en klauwen geſchikt op de gemeene wijs: het geheele Vogeltje is met ſwarte vederen bekleet: maar boven op 't hooft met een plek als een ſchild van een bloet-rode blinkende verw: den geheelen rugh en beide vleugels ten deel opwaarts overdekt een plek uitten ſwarten blauwachtigh; de ſtart is kort, en ſwart.

De Teitei van de Braſilianen, welken ſy ook noemen Guiranhemgeta, en Guiraundi, is een Vogeltje ſo groot als het Rootborſje. Hy word inde koy geſloten voor een ſingende Vogel, maar hy piept alleenlijk gelijk een Roodbaartje, by de Hoogduitſen Gimpel genoemt. Hy eet Paco en Mamao: Hy heeft een korten bek, dikachtigh, en ſwart: het hooft, de boven-hals, de vleugels, en de geheele rug, en ſtart worden met ſwarte vederen bekleet, daar een weinig blauws onder loopt, ſo dat ſy blinken als ſtaal: de krop, den onder-hals, de borſt, de geheelen onder-buik, en boven-ſchenkels zijn geel: an 't begin van den bek opwaarts achter de neuſgaten heeft hy een plek, uit bleek-geele pennen: de onder-ſchenkels en voeten zijn donker, en dit is het Mannetje.

Het Wijfje is in grootte het Mannetje gelijk, met een gelijken bek, en ſchenkels, maar de verw verſchilt veel, want ſy is groen als inde Cys: de vleugels, en 't hooft metten hals boven zijn een weinig donkerachtig, met blauw vermenght. Deſe Vogheltjes ſitten graagh met haar vijf oft ſes t' ſamen in een Koy.

Guiraguacu Beraba van de Braſilianen is een Vogel ſo groot als een Diſtelvink: den onder-hals, den rug, en 't uitterſte van den buik is gout-geel: het opper-hooft en den hals, en het voorſte midden-deel van den hals, de vleugels en ſtart zijn groenverwigh, in 't uitterſte van de vleugels zijn met donkere pennen vermengt: onder de krop totte oogen toe, heeft hy een groote ſwarte plek: hy heeft een rechten bek, ſcherp, en geel, an 't opperdeel een weinig ſwartachtig: de ſchenkels, en voeten zijn donker.

Guiracœreba van de Braſilianen, is een Vogel ſo groot als een Vink; hy heeft een ſwarten bek, dry vierendeel van een vinger lang, ſcherp, en een weinig neerwaarts gebogen; ſwarte oogen, en een tong veelvoudig geſpleeten; op 't hooft heeft hy een donkerverwighe vlak; het overighe van 't hooft, de krop, en 't geheele onder-lijf, de borſt; en onder-buik, met het achterſte midden van den rug, worden met blauwe vederen bekleet; en van de borſt, over 't begin van de vleugels totten rug, daar de blauwe verw begint loopt een breede blauwe ſtreep dwars over 't begin van de vleugels; maar den geheelen boven-hals, met het voorſte midden van den rug, is met heel ſwarte dunne zydachtige vederen bekleet; de ſtart is anderhalve vinger lang, en ſwart; de vleugels zijn groot, die an 't midden ter zyden geel zijn; maar die geelheid word bedekt, en niet geſien, wanneer de Vogel ſit, maar als hy vlieght worden die vleugels welke uitten ſwarte, en geel-ſchoon geſtreept zijn, geſien: binnewaarts zijn de vleugels by na geheel geel, de boven-ſchenkels zijn ſwart, en eenigſins blauw; de onderſte zijn kaal en roodverwig, gelijk ook de voeten, met ſwarte nageltjes; de voeten hebben vier klauwen, op de gemeene wijs geſchikt.

De Guiraperea van de Braſilianen, is een Vogel ſo groot als een Lewerk: hy heeft een dikken, korten, ſwarten bek; het opperhooft, den hals, de geheele rugh, en onderbuik hebben donker-geele vederen, als geel waſch: het hooft neerwaarts, de krop, en beneden-hals mette borſt ſwarte; hoedanigh weinige an den buik met geele vermenght zijn; de ſtart is twee vingers lang, en ſchiet over de vleugels: de ſtart en vleugels beſtaan uit donkere en ſwarte vederen, van welke yeder met de uitterſte zyden bruin is, ſo dat de donkere vleugels met het bruin geſtreept ſchijnen; de ſtart van gelijken, de boven-ſchenkels zijn ook geel, de benedenſte mette voeten zijn donker aſgrauw; de klauwen zijn vier op de gemeene wijs, met ſwarte nagelen.

De Japaeani van de Braſilianen, is een Vogel ſo groot als de Bemtere oft Schanepue: Hy heeft een bek, ſwart, lang, ſcherp, en een weinigh neerwaarts gebogen; gout-geele oogen, met een ſwarten appel: het hooft is bedekt met ſwarte vederen; de boven-hals, den rug, en vleugels zijn ſwart, de ſtart is boven met wit gevlekt; de borſt, en heele onder-buik, en de boven-ſchenkels, zijn uit wit en geel gemengt, en met ſwartachtige dwarſe ſtreepen overloopen; de ſchenkels zijn donker, de klauwen van de voeten vier, met ſwarte ſcherpe nagels.

De Cabure van de Braſilianen, is een gedaante van den Nachtuil: en ſo groot als een Snep: Hy heeft een rond hooft, een korten bek, krom en geel, en twee neuſgaten, ſchoone oogen, groot, rond, en geel, met een ſwarten appel; onder de oogen, en an de zyden van den bek, heeft hy veel lange donker-verwige hayren, korte ſchenkels, geheel met vederen bekleet, doch geel, gelijk ook de voeten, en an de ſelve vier klauwen op de gemeene wijs, met kromme, ſcherpe, ſwarte nagels: de ſtart is breed, omtrent welkers begin de vleugels aflaten; op de geheele kop, rug, vleugels, en ſtart is hy licht-ſchaduw-verwig, en op 't hooft met kleinder, op de vleugels met grooter plekken geſprenkelt, maar de ſtart is met wit geſtreept, de borſt, en onder-buik zijn witachtig, en met licht-donkere plekken geſprenkelt. Hy word lichtlijk tam. Hy kan den hals ſo omdrayen, dat de punt van den bek het midden van den rugh nauwkeurig anwijſt. Hy ſpeelt mette menſchen als een Aap, en maakt met ſijn geſight veel vremde grillen, en metten bek eenigh gekraak, daar-en-boven kan hy de vederen ter zyden het hooft oprechten, datſe hoorntjes oft oirtjes vertoonen. Hy eet rauw vleeſch.

De Andira Aea van de Braſilianen, is een gehoornde Vleermuis. Hier worden'er veel gevonden inde Nootdragende Palm-bomen, een weinig grooter als de onſe, heel vet, van aſgrauwe verw, met lange ſachte hayren en breede oiren; an yeder voet hebbenſe vijf klauwen, met ſcherpe nagels gewapent; de tanden zijn wit, en boven de neus is een knobbeltje van de ſelve lengte, mette oiren, matelijk groot, en uit die ſtof als de opſpalkingh van den bek, doch buighſaam, en beweeglijk; de lengte der vleugels is een halve Rhijnlandſe voet.

XIII. HOOFT-STUK.

Macuacagua, een gedaante van een wilde Duif, een wilde Endvogel, Urubitinga, beide de Mareka, Tyeguacu Parvara, beide Tangara.

MAcucagua van de Braſilianen, is een gedaante van een wilde Hin, ſo groot als de onſe, oft ook grooter: Hy heeft een ſwarten bek, meer als anderhalve vinger lang, voorwaarts een weinig krom gelijk een Patrijs; in't midden van den bek twee groote neuſgaten, ſwarte ogen, en een weinig achterwaarts oiren, op de wijs van de Hinnen: het lijf is dik, en de vleugels eindigen met het ſelve, want hy heeft geen ſtart, de beneden-ſchenkels zijn naakt, twee en een halve vinger langh; an de voeten heeft hy dry klauwen voorwaarts gekeert, dik, en met korte ſtompe nagelen; de hiel is rond, als inde Struis, en een weinig boven de ſelve, een kortachtige klauw, na binnen gekeert, met een ſtompe nagel; 't geheele hooft en hals is geſprenkelt, met een donker-geel en ſwarte verw; onder de krop is hy witachtigh, de borſt, buik, en rug zijn donker aſgrauw, de vleugels geheel geopent zijn ſchaduwachtig ſwart, behalven de ſlaghpennen die geheel ſwart zijn; de boven-ſchenkels zijn ruigh, gelijk ook den buik; de benedenſte zijn mette voeten blauwachtig, en de nagels grijs. Het is een vleeſſige Vogel, en heeft ſo veel vleeſch als twee hinnen nauwlijks hebben, en goed van ſmaak. Onder de dikke vette huid, heeft hy een ander dunder, daar 't vleeſch mede bedekt word. Hy leeft met verſcheide vrugten die van de bomen inde Boſſchen neervallen. Ik heb in haar maach wilde boonen gevonden, en het ſaat van Aratieu. Hy loopt over d'aarde, want de voeten zijn onbequaam om op de bomen te klimmen. Hy leit eyren wat grooter als de hoenderen, blauw en groenverwigh.

De gedaante van de wilde Duif uit het Eyland S^t. Thomas gebragt, is van grootte, en geen geſtalte als de onſe, maar met een bek boven krom, en an 't voorſte midden geheel blauw,met wit en een weinig geel vermengt, an het achterſte bloed-rood; de oogen zijn ſwart met een blauwe kring; 't geheel is met groene vederen bedekt, gelijk een Papegay; de ſlagpennen zijn uitten groene donkerachtig, gelijk ook het uitterſte van de ſtart; onder den aars heeft hy geele vederen; de ſchenkels en voeten zijn ſchoon geelverwig, maar de nagels donkerachtigh.

De wilde Endvogel is ſo groot als een Gans, hy heeft een ſwarten bek, donkere ſchenkels, en voeten; hy is geheel ſwart, uitgenomen 't begin van de vleugels, 't welk wit,is, nochtans ſpeelt onder die ſwartheid een groene verw: op 't hooft draagt hy een kuif van ſwarte vederen, en een gefronſte vleeſſige klomp, die boven 't begin van den opper-bek rood is: hy heeft ook een roode huid om de oogen. Sijn vleeſch is veel en goed. Sy worden gemeenlijk uit hooge bomen geſchoten; want na datſe haar in koud water gewaſſchen hebben, ſoeken ſy de bomen om de Lucht en Son te genieten.

Urubitinga van de Braſilianen (maar ik twijffel noch an deſe naam, want deſe Vogel is eedelder als de Urubitinga) is een Vogel als den Arent, ſo groot als een halfjarige Gans; hy heeft een dikken bek, krom, en ſwart, en omtrent de neuſgaten een geele huid, groote glimmende Arents-oogen; een groot hooft, geele ſchenkels en voeten, vier klauwen an de ſelve, op de gemeene wijs geſchikt; met kromme lange ſwarte nagels, breede vleugels, en een langen ſtart: 't geheel is met donker en ſwarte vederen bekleet, maar over de vleugels loopen aſgrauwe baren; de ſtart is negen vingers langh, totte ſes toe wit, an 't uitterſte ſwart, doch evenwel een weinigh wit. Het is een Vogel van ſchoone geſtalte.

Mareka is ook een gedaante van de wilde Endvogel, maar klein: Hy heeft een ſwarten Ende-bek, an welkers begin weder-zyds een roode plek is: het opper-hooft is grijs als van een Haas: de zyden van 't hooft onder de oogen zijn geheel wit; de geheele borſt, en onder-buik gelijkt de donkere verw van Eyken-hout, maar is met ſwarte ſtippelen geſprenkelt: de ſchenkels en voeten zijn ſwart, de ſtart is grijs: de vleughels zijn ſchoon, in 't begin uitten grijſe donker-verwigh, maar de ſlaghpennen zijn an de eene zyde, van de voorgaande verw, en het geheele midden licht-bruin, gelijk die gemeenlijk in de voeten is, maar in 't midden van de groen-glimmende verw, is een ſwarte ſoom, gelijk in den hals van den Endvogel. Het vleeſch is heel goedt.

De ander gedaante van Mareka is van de ſelve grootte en geſtalte mette andere: Hy heeft een ſwart-blinkenden bek; het opper-hooft, den boven-hals, de geheele rug is van een ſchaduwachtige verw, met donker vermengt; onder de krop is hy wit, de oogen zijn ſwart, en voor yeder is een ronde kleine vlek, met witte geelachtige veertjes: de geheele borſt en onder-buik is donker-grijs,met goutgeel gemengt; de ſtart is ſwart, de pennen der vleugels zijn donker, daar het groen-doorflikkert, en de middelſte vederen van de vleugels blikkeren met een ſchoone groenigheid uitten blauw-donker vermenght, hier heeft hy ook een ſwarte baar, maer het uitterſte van de ſlagpennen is geheel wit: de ſchenkels en voeten zijn ſchoon-rood. De gebrade Vogel mette voeten gevat, verwt de handen en doeken met een rode verw. Hy heeft vleeſch van een goede ſmaak,maar een weinig bitterachtig.

Tyeguacu Paroaba van de Braſilianen, is een Vogel ſo groot als een Lewerk: Hy heeft een dikken korten bek, opwaarts donker, onder witachtigh; het opper-hooft, en an zijn zyden, de krop en hals onder, hebben geele vederen, met bloed-roode geſtippelt: (en dit is het Wijfje, 't Mannetje heeft dit al bloed-rood) de boven-hals, en geheele rug heeft aſgrauwe vederen, met een ſchaduw vermengt; de donkere vleugels zijn met witte randen verſien, gelijk ook de ſtart, maar de vleugels, het meeſte deel van den rug, uitgenomen het uitterſte, hebben aſchgrauwe vederen: de zyden van den hals, de borſt, en geheele buik, en de boven-ſchenkels worden met witte vederen bedekt; de beneden ſchenkels, en voeten zijn donker-verwig, met vier klauwen, op de gemeene wijs. Hy heeft ſwarte oogen.

De Tangara van de Braſilianen, (daar worden enige gedaanten in verwe veſcheiden, gevonden.)

De eerſte heel ſchoon, ſo groot als een Vink, heeft een rechten, dikachtigen, ſwarten bek, ſwarte oogen, de ſchenkels, en voeten uitten aſgrauwe donker: boven 't begin van den bek heeft hy een vlek van ſwarte vederen: 't geheele hooft en den hals worden met groene vederen bekleet: het begin van den rug omringen enige heel ſwarte vederen als een hals-band, maar den rug onder de vleugels tottet begin van de ſtart, word met geele vederen bedekt: de geheele onder-buik is ſchoon-blauw, de vleugels zijn ſwart, en haar zydighe einden blauw, ſo datſe t' ſaam-gevouwen geheelijk blauw ſchijnen, en alleen het uitterſte ſwart; het begin der vleugels is uitwaarts ook met zeegroene vederen geciert, en an yeder vleugel opwaarts an den rug, oft in 't opper-zydige einde zijn geele vederen gemengt; hy heeft een breeden ſtart, omtrent anderhalve vinger langh, ſwart van vederen, maar welkers zydige einden blauw zijn; het uitterſte van de ſtart is ſwart. Hy word inde koy geſloten, en roept zip, zip, oft gelijk de Simpel van de Hoogduitſen. Hy eet broot.

De tweede ghedaante is in gheſtalte en grootte onſe Muſch ghelijk: hy heeft een bekje uitten geele donker, breedachtig, en an 't einde ſcherp, welkers onderſte deel veel korter als het bovenſte is: hy heeft ſwarte oogjes: 't geheele hooft is met ſchoone rode pennen bedekt; het vordere lijf mette vleugels en ſtart, is met blinkend ſwarte vederen bekleet; de boven-ſchenkels met witte, en die hebben an de buiten zyde een roode lange plek, als met bloed gevlekt; de beneden ſchenkels en voeten zijn aſgrauw, en an de ſelve vier klauwen, op de gemeene wijs: de ſtart is kort, een vinger lang, en de vleugels eindigen omtrent by 't begin.

XIV. HOOFT-STUK.

Anhima, Pitangua guacu, Attinguacu, Camacu, Guira, acangatara.

ANhima van de Braſilianen, is een Water-Vogel uit het roof-geſlaght, en grooter als een Swan: hy heeft geen groot hooft, en dat den Haan gelijk, met een ſwarten bek, welkers opperdeel een weinigh langer als onder is, en an 't einde neerwaarts gekromt; hy heeft ſchoone gout-geele oogen, met een ſwarten appel, en uitterlijk met een ſwarte kringh; op 't hooft omtrent het begin van den bek, heeft hy een rechten hoorn, mette punt voorwaarts gekromt, een weinigh meer als twee vingers lang, van dikte als de groote Snaar van een Bas, rond als of hy gedrayt was, en van een witte oft beenachtige verw: om den hoorn verheffen haar dunne, korte, witte, en ſwarte veertjes: den hals is meer als ſeven vingers lang, het overige lijf, tottet begin van de ſtart omtrent anderhalve voet: hy heeft breede vleugels welkers pennen meer als anderhalve voet zijn, en heeft in yeder voorſte deel van de vleugels twee rechte dryhoekighe hoornen, uittet been ſelf van de vleugel geſproten, ſo dik als het voorſte van een pink, een van een kegelachtige dryhoeks geſtalte, maar elk van de voorſte is een vinger lang, de achterſte zijn een weinig korter, en donkerverwigh; de ſtart is thien vingers langh, ſoo breed als van een Gans; de boven-ſchenkels zijn vier vingers lang, en omtrent de midden naakt: de benedenſte vijf vingers lang, en omtrent twee dik; An yeder voet heeft hy vier klauwen op de wijs van de hoenderen, welkers middelſte vier en een halve vinger lang is, de andere twee, dry en een half: de achterſte omtrent twee vingers, yeder heeft een gehoornde ſwarte nagel een vinger lang, en an de achter-klauwen een weinig langer: de naakte ſchenkels, en voeten worden met een donker en ſchobachtige huid bedekt: de hooft-top is met witte en ſwarte vederen geſprenkelt: an de zyden, an de krop, en midden-haals opwaarts, is hy ſwartachtigh; den onder-hals en de borſt worden met witte, aſgrauwe, en ſwarte vederen verciert; de onder-buik heeft overal witte vederen, an de zyden onder de vleugels en op den rug zijn ſe ſwart, daar eenige witte ondergemengt werden; de ſtart is ſwart, de vleugels zijn ook ſwart, uitgenomen de uitterſte randen (omtrent de beenders) daarſe met vederen uitten witte geelachtig onderſcheiden zijn. Hy ſlaat een vreeſlijk geluit, en roept vyhu, vyhu. Hy word nimmer alleen gevonden, maar altijts Man en Wijfje t'ſaam gepaart, en de eene doot zijnde, wijkt de ander van't graf niet. De hoorn die hy op 't hooft heeft, is een Genees-middel tegen 't vergif, als ſy een nacht in Wijn geleit werd. De ſelve is een Genees-middel tegen het opſtijgen van de Lijfmoer, en beſwaarlijke Kinder-baring. Deſe dien ik beſchreven heb is het Wijfje, het Mannetje is eens ſo groot. Hy maakt ſijn neſt uit ſlijk op de aarde, an de ſtammen van de bomen, in vorm als een oven.

Pitangua guacu van de Braſilianen, by de Portugeſen Bemtere genoemt, is ſo groot als een Spreeuw: Hy heeft een dikken breeden bek, ſpits, meer als een vinger lang, en uitterlijk ſcherp; de hals is kort, dien hy ſittende, intrekt; het lijf is omtrent twee en een halve vinger lang: de ſtart is breedachtig, dry vingers lang, de ſchenkels, en voeten zijn donker, met vier klauwen op de gemeene wijs: het hooft, de boven-hals, de geheele rug, de vleugels, en ſtart zijn uitten donker ſwart, met een weinig groens vermengt; de beneden-hals, de borſt, en onder-buik hebben geele vederen, en het opper-hooft een krans, als een Monniks-kruin van witte verw; onder de krop an 't begin van den bek is hy witachtigh. Hy roept met een luide ſtem.

Sommige van deſe Vogels hebben op den hooft-top een geele plek, en ſommige bleekgeel. Hy wort van de Braſilianen Cuiriri genoemt, anders overal de Pitangua guacu gelijk.

Atinguacu Camacu van de Braſilianen, is een Vogel ſo groot als een Snep: Hy heeft een groot hooft, en den hals matelijk lang; het lijf dry vingers lang, den bek een weinig krom, uitten groen en geele vermenght; bloed-roode oogen, met een ſwarten appel, aſgrauwe ſchenkels, van matelijke lengte, opwaarts met vederen beſet: an de voeten zijn vier klauwen, op de gemeene wijs: de ſtart is heel langh, wel neghen vinghers, omtrent uit thien pennen beſtaande, van welke eenige onderſte korter als de bovenſte zijn; 't gheheele hooft, den hals, de rugh, vleugels, en ſtart hebben bruine vederen, die in de ſtart wat donkerder zijn als in de andere: het uitterſte van yeder pen der ſtart, is een halve vinger lang, en wit, en tuſſen wit, en roſch met ſwart beſchaduwt; de krop, de borſt onder-buik, en de boven-ſchenkels zijn met aſgrauwe vederen bedekt; op 't hooft heeft hy langachtige vederen, welke hy als twee hoornen kan oprechten. Hy is een ſchoone Vogel, om de lengte van de ſtart.

Guira Acangatara van de Braſilianen: het is een Vogel ſo groot als een bonte Exter: hy heeft een bek een vinger langh, welkers opperdeel een weinigh krom is, maar voorts

donker

Tab. 60

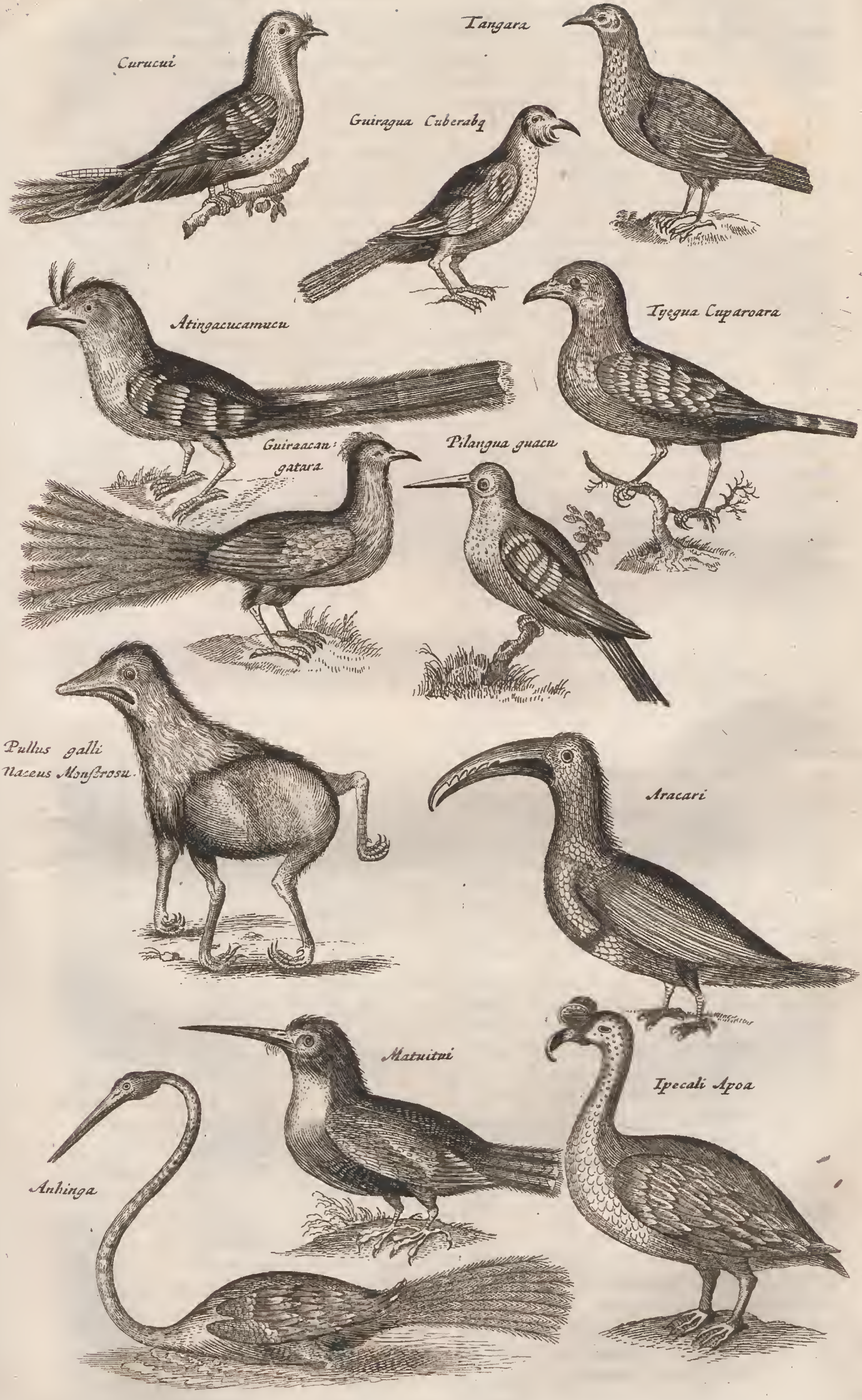
Curucui
Tangara
Guiragua Cuberabq
Atingacucamucu
Tyegua Cuparoara
Guiraacangatara
Pilangua guacu
Pullus galli naceus Monſtrosu
Aracari
Matuitui
Ipecali Apoa
Anhinga

donker-geelachtigh. Hy heeft klare oogen met een donkere kringh: een hals twee vingers langh, het lijf dry; de ſtart is heel langh, te weten acht vingers beſtaande uit acht pennen : De boven-ſchenkels zijn met vederen beſet, en anderhalve vinger langh, ghelijk ook de onderſte ; an de voeten zijn vier klauwen op de wijs van de Papegayen, en binnewaarts zijn de twee kortſte, buitenwaarts de twee langhſte in yder voet: 't gheheele hooft is met vederen beſet als een kuif, welke in 't midden naar de lenghte (dicht an de ſchaght) donker, an de zijden geelachtigh zijn: Den hals en vleugels hebben in tegendeel vederen in 't midden geelachtigh, en an de zyden donker; Het uitterſte van de vleugels is by na heel donker. Den geheelen buik, rugh (uitgenomen de vleughels) de boven ſchenkels, en 't begin van de vleughels beſtaan in de lenghte van dry en een halve vinger, uit vederen die uitten witte bleek-geel zijn, het overighe van de ſtart is donker, en het uitterſte heeft witte randen; De beneden ſchenkels, en voeten zijn Zee-groen. Op 't hooft rijſen eenighe veederen tot een kuif. Hy maakt in de Boſſchen een groot geroep.

XV. HOOFT-STUK.

Matuitui, Aracari, Anhinba, Ipecatiapoa; Het Hoender-kuiken, en dry ſonder naam.

Matuitui van de Braſilianen, is een Vogel ſoo groot als een Spreeuw, met een korten hals, een ſterke borſt, korte ſchenkels, en den ſtart twee en een halve vinger langh, Hy heeft een rechten bek die ſterk is, welkers opperdeel een weinigh over ſteekt, met een gheboghen ſpits rood-geverwt: 't gheheele hooft, de boven-hals, de rugh, de vleugels en ſtart beſtaat uit donkere vederen met bleek-geel gheſprenkelt, met veel ſtippelen als in de Niſus. Onder de krop heeft hy geele vederen; De borſt, en buik worden met witte bekleet die met donkere vederen geſpikkelt zijn; De ſchenkels zijn donker aſchgrauw.

Aracari van de Braſilianen, is een Vogel ſoo groot als een Specht, hy heeft een bek vier vingers langh, anderhalf breed, oft hoog, dry en een half dik, daar ſy dikſt is, een weinigh neerwaarts gheboghen als een Turkſe Sabel, en an 't eynde ſcherp, als die van de Papegay, het opperſte deel is een weinigh langher als het onderſte: De boven en onder-bek is meer als half van 't einde af te rekenen met tanden ghekerft, het bovendeel is grooter als het onderſte; maar de bek ſelf is grijs, glat, en lichter als een Spons, opwaarts wit, boven met een dikke ſwarte ſtreep naar de lenghte onderſcheiden. De onderſte is geheel ſwart, en word in 't hooft dryhoekig ingevoegt, en by de invoegingh met een witte ſtreep dryhoekigh onderſcheiden; Hy heeft een tongh vier vingers langh, licht en van anſien een pen ghelijk, en is ook ghevedert en ſwart, (indien men ſeggen kan dat een tongh een pen heeft) hy heeft geen groot hooft, breed en plat, maar grote ogen met een ſwarten appel en een geele kring, en de overige einden ſwart, de hals is niet langer als van de Papegay; het lijf van 't begin van den hals tot de ſtart is omtrent vijf vingers langh: de ſtart is als die van den Exter, lang ſes vingeren oft meer, en breed; De ſchenkels zijn uitten groene ſwartachtigh, die van de Papegayen gelijk, ſy hebben voor twee klauwen en achter mede, van ongelijke lengte: De nagels zijn krom, donker en ſwart; de lengte der boven-ſchenkels is twee vingeren, van de onderſte anderhalf. 't Geheele hooft en den hals tot het begin van de borſt heeft ſwarte vederen, en daar ſy aflaten eindigen ſy rond, maar de borſt, en gheheele buik worden met ſchoone geele pluimen verciert, en met Pauw-verwige gemenght. Over de borſt loopt een witte dwarſe breede ſtreep bloed-rood, van de eene zyde totte andere; de geheele rugh, de vleugels, de ſtart, en boven-ſchenkels worden met vederen uitten ſwart-groenachtigh bekleet, gelijk de verw in onſe Exters is; Het uitterſte van den rugh, voor 't begin van de ſtart is ook bloed-rood, meer als een Rijksdaalder in 't rond; De vleughels eindigen an 't begin van de ſtart, en zijn binnewaarts uitten aſchgrauwe donker-verwigh; de bek is binnen ſwart. Deſe voghel brenght ſijn eighen naam voort, want hy roept met een ſcherpe doch niet heel luide ſtem Aracari.

Anhinga van de Braſiliaanſe Tupimambes een ghedaante van een Water-duiker, is een ſchoone Vogel; het lijf uitghenomen den hals, is ſoo groot als onſe tamme Endvogel; De bek is recht, niet dik, heel ſcherp, dry vinghers langh, en over het voorſte midden van den bek, ſo opwaarts als neerwaarts heeſt hy een dobbele rye van heel ſcherpe haakjes achterwaarts gekeert : Het hooft is klein langachtig, gelijk een ſlangh, weingh meer als anderhalve vingher langh, De ooghen zijn ſwart met een goutgeele kringh; Den hals dun, rond en een voet langh, maar 't lijf is maar ſeven vingers; De ſchenkels zijn kort, de bovenſte twee vinghers langh en ruigh, de onderſte nauwlijks anderhalve vinger. Hy heeft vier klauwen, dry voor, met vellen t'ſaamgevoeght als in de Endvogels, oft Water-Raaf: de vierde is korter, en ſtrekt na de zyde neerwaarts, en ook met een vel an de andere vaſt ghehecht, met kromme ſcherpe klauwen. De ſtart is breed, thien vingers lang, beſtaande uit twaalf pennen; de vleugels eindighen omtrent het midden van de ſtart.

De bek is grijs, en na ſijn begin een weinig geelachtigh; 't Geheele hooft en den hals wordt met heel dunne veertjes beſet die ſaght als zyde zijn, van verw, op 't hooft, en an den hals opwaarts, uitten grijſe geelagtigh, onder de krop, beneden an den hals, grijs ghelijk de vellen die men Berghvellen noemt, waar uit de Vrouwen haar hooftcieraad maken, en is in gevoel en anſien de hayren van dat vel heel ghelijk. De gheheele borſt, onder-buik en boven-ſchenkels worden met ſaghte veederen van een ſilvere verw bekleet. Het begin van den rugh met donkere veederen, van welke yeder in ſijn midden een langhe vlek heeft uitten witte bleek-geel, ſoo dat hy geſpikkelt ſchijnt: Het overighe van den rugh heeft ſwarte pennen, hy heeft langhe vleugels, welkers heele begin met ſoodanighe korte vederen bedekt word, gelijk het begin van den rugh, die orde volght het middendeel, te weten an d'eene zyde van grijſe, en d'ander van ſwarte; maar de ſlaghpennen zijn ſwart, de ſtart beſtaat uit ſwart-blinkende veederen welkers uitterſte grijs is; De ſchenkels, en voeten zijn uitten donker-geele grijs. Hy is ſneegh in 't Viſch-vanghen: want hy werpt met een ingetrokken hals gelijk de ſlangen, ſijn bek naar de Viſch, en vat haar mette naghels. Ik heb ſijn vleeſch ghegheten, maar het is niet beter als van de Meeuw.

Ipecatiapoa van de Braſilianen, by de Portugeſen Pata ghenoemt, en by ons een wilde Endvogel is ſoo groot als een Gans van acht oft negen maanden, van gheſtalte onſe Endvogel gelijk; De buik, en 't binnendeel van de ſtart, de gheheelen hals met de kop hebben witte vederen, den rugh totten hals, de vleughels, de top van 't hooft zijn ſwart met groen vermenght, ghelijk in de halſen van onſe Endvogel; An den hals, en buik zijn de ſwarte vederen met witte beſait. Hier in verſchilt hy van de onſe, eerſt dat hy grooter is, ten tweeden is de bek wel van de Endvogel ghelijk, maar ſwart, en an 't einde krom: ten derden heeft hy boven de bek een kam, dik, breed, vleesachtigh, by na rond, ſwart, en met witte plekken ghetekent: Tuſſchen de kam en den bek (te weten in 't opperſte van den bek) is een dwars gat, ſoo groot als een erweet, an beide de zyden zightbaar, 't welk in plaats van de neuſgaten is. Ten vierde is de verw van de ſchenkels, en voeten niet rood, maar uitten aſchgrauwen, donker. Hy heeft veel en goed vleeſch, want ik heb het dikmaal gegeten, hy word over al an de Revieren gevonden.

Ik heb een ander ghehad de voorighe heel ghelijk, uitghenomen dat die langhe pennen in de vleughels met een ſchoone bruine verw verciert waren. Ik meen dat deſe het Mannetje, de ander het Wijfje is.

Antekeningh. *Geſnerus* heeft by na een gelijke beeldtenis gegeven onder den naam van de Indiſe Endvogel, welkers afſetſel hy van *Cardanus* ſeit gekregen te hebben, maar de verw van de vederen verſchilt wat van de beſchryvingh van deſen Schryver.

Een wanſchapen Hoender-kuiken ſoo groot als een nieuw gekipt kuiken, het had een hooft als een Endvogel, opwaarts, nochtans meer in een ſpits eindigende; De bek als een End was breed, welkers opperſte einde neerwaarts gheboghen was: Het had kleine oogen, een korten hals, kleine vleughels omtrent de voorſte ſchenkels, vier ſchenkels als een Hoen, ſonder borſt, maar op de plaats daar de borſt behoorde te zijn had het twee benen, yder opwaarts dry vierendeelen van een vinger langh, neerwaarts een vierendeel, en had an yder vier Hoender-klauwen. De achterſte twee ſchenkels waren van de ſelve geſtalte, en lenghte met de voorgaande, en wonderlijk gheſtelt: namentlijk de linker natuurlijker wijs, maar de rechter was in ſijn begin an de linker vaſt, en ſtrekte opwaarts, op die wijs, als oft het twee ſchenkels waren, en het eene rechter an de plaats van de linker in ſijn begin was angehecht: en daarom had het geen ſtiet, om datter geen tuſſchen-ruimte was tuſſchen deſe achterſte ſchenkels en in plaats van de ſtart, an de linker buiten-waarts eenighe langhachtighe grijſe hayren waren, anghewaſſen. Hy had Hoender-voeten, en de klauwen op de ſelve wijs geſchikt, maar yder voet was op een verkeerde orde geſtelt, ſoo dat het onderſte deel boven ſtond, en het bovenſte onder, en de nageltjes ſtrekten mede niet opwaarts, maar neerwaarts; 't geheele hooft, den hals, de buik, vleugels, rugh en boven-ſchenkels waren met geen vederen, maar met hayren, een halve vingher langh bekleet, welke onder de krop en buik een weinigh grijs waren. In 't kort het was een gheheel wanſchapen Kuiken; De beneden-ſchenkels en voeten waren donker-verwigh ghelijk ook den bek; Het inghewand was als van een Hoen, maar wanſchikkelijk geſtelt, het hart was groot, en 't Kieken leefde als het gekipt wierd.

De vogel (welken de Schrijver geen naam heeft ggheven) is ſoo groot als een Lewerk, van gheſtalte als de Matuitui; hy heeft een rechten ſwarten bek, ſwarte ooghen, de ſchenkels donker, een breedachtighe ſtart, en langer als de vleugels; 't geheele opperhooft, den boven-hals, den rugh, de vleugels, en ſtart zijn roſachtigh, uitten rode met een witachtighe ſchaduw vermenght; De krop, den onder-hals, en buik zijn wit, an weerzyden over beide ooghen dwars van den bek af, heeft hy een langhe donkere plek. Hy roept gip, gip, by na als een jonge Pauw.

De Voghel (welkers naam de Schryver niet verhaalt) is ſoo groot als de Pata oft wilde Endvogel, en van de ſelve gheſtalte, met een ſwarten dikken bek, een ſwart hooft, een grijſen borſt en buik, met een donkerachtige rugh, vleugels en ſtart, en even ſoo geverwde ſchenkels; Hy roept zip, zip, gelijk de Muſch.

De vogel welken de Schrijver niet noemt, maar alleen anroert dattet een gedaante van de Curucui is, (waar van in 't 12. Hooftſtuk) is by na ſoo groot als een Exter, hy heeft een korten dikachtigen bek, grijs, oft aſgrauw, en een weinigh krom, ſwarte ogen met een geele kringh; Het hooft, den hals, den rugh opwaarts en de ſtart is boven ſwart, met groen doorſchijnende blauw, ghelijk in ghewreven ſtaal: de vleughels zijn donker: De ghehele borſt, en onder-buik is van ſchoone roode verw; de ſtart heeft onder witte pennen, over dwars met ſwarte baren ghevlekt. De ſchenkels zijn kort, en donker, met vier klauwen op de wijs van de Papegay. Hier word noch een ander gevonden van ghedaante als een Reiger, gheheel wit, met een geele, rechte, en ſcherpen bek, ſwarte oogen met een geele kringh, en ſwarte ſchenkels en voeten; Hy heeft een bek vijf vinghers langh, een heel langhen hals, te weten een voet en vijf vinghers: het lijf is ſeven vinghers, de ſtart vijf, met welke de vleugels eindighen. De boven-ſchenkels zijn acht vingers langh, ten deel ruigh, en de onderſte ſes vingers; de klauwen van de voeten hebben ſich op de ghemeene wijs, van welke de middelſte vier vingers langh is, de overige zijn korter, en alle met kromme nagelen.

VAN DE
Braſiliaanſe VVater-vogels

ONder de Zee-vogels die in Braſil ghevonden werden, zijn'er ſeven anmerkens waardigh.

De eerſte is Quiratingea, de Kraan in grootte gelijk, met witte vederen, een langen ſcherpen bek van geele verw, met lange ſchenkels uitten rode geelachtigh. Sijn hals is met ſoo ſchoone dunne veertjes beſet datſe de Struisvogel trotſen.

De andere is Caripira, die om dat hy ſijn geſpleten ſtart in twee deelen onderſcheid, ſomtijds uitbreidende, en ſomtijds t'ſamentrekkende ghelijk een Snijders ſchaar, word hy van de Spanjarden Raboforcado genoemt. Hy wordt over al in beide de Indien ghevonden. De Indianen ghebruiken zijn vederen om datſe langh duiren an haar pijlen. *Ximenes* verhaalt dat ſijn vet een ſonderling Genees-middel voor de vlekken van 't angeſicht en tot ſtillingh van de leden-pijn is; en doet'er by dat de vleugels van die gene die hem geſchonken was, uitgerekt ghelijk ſy vlieghen meer ruimte beſloegen als eenigh menſch mette armen konde over vademen; Hy word niet lichtlijk ghevanghen, als by gheval in een verlaten Eyland daar hy ſijn jonghen uitbroeyt.

De derde Calcamar is ſoo groot als een Duif, maar kan niet vliegen; Hy leit ſijn eyren in de baren en broetſe daar uit, welke baren hy heel geſwind met het roeyen van de voeten en vleugels doorſnijt: Met ſtil weder en anſtaande regen ſwemmen ſy met ſulke hopen om de Schepen, datter de Schippers van walgen.

De vierde noemenſe Ayaya, hy is ſo groot als een Exter, met langer bek, een Lepel gelijk, met witte vederen en met rode plekken ſchoon geſprenkelt, en een wondere ſneegheid in 't Viſch-vangen.

Caracura de vijfde, is klein van lijf, aſchgrauwachtigh van verw, met ſchoone ogen, en een ſchoon rode ſtraal, en ſoo kloek van ſtem, datmen menen ſoude dat hy van veel grooter lyvigheid was. Hy wordt voor der Sonne op en ondergank gehoort, met een ſeker voorteken gelijk ſommighe menen van ſchoon weder.

De ſeſte is Guara, ſoo groot als een Exter, met een langhen bek, voor krom, met lange voeten. Eerſt gekipt zijnde is hy ſwartachtigh, daar na word hy aſgrauw, maar als hy begint te vliegen word hy ſchoon wit, en allenghſkens rood, tot dat door den ouderdom ſijn vederen purperverwigh worden, die hy totte uitterſte ouderdom behoud. Sy leven met Viſch, Vleeſch en andere koſt, altijdt met water vermenght. Sy broeyen ook onder dak, en vlieghen met ſchoolen, en geven in de Son gheſet een ſchoon anſien: Uit haar veederen worden van de Indianen Kroonen en andere vercierſelen gemaakt.

ANHANGSEL
Vande verdighte Voghels.

I. HOOFT-STUK.

Vande Griffoenen en Harpyen.

HEt dunkt ons goed hier iets vande verdichte an te hechten, op dat wy ook in deſe niet ontbreken. Laat dan de Griffoen voorgaan, onder welke naam mogelijk de groote Arent, gelijk bevonden werd, dat in Ooſten, en Noorden veel grooter dieren geteelt werden als de onſe, mach betrokken werden. Indien ghy ſijn vorm beſiet, hy wort verſiert viervoetigh, voor an 't hooft mette vleugels, bek en voeten den Arent, en an 't achterdeel den Leeuw ghelijk: Sommige geven hem de grootte van een Leeuw, andere van een Wolf. *Mandevillius* heeft naargelaten dat hy achtmaal grooter als een Leeuw is. De rugh is met ſwarte pennen bedekt, het voorſte deel met rode, en de vleugels met witte. Sy houden haar op de Ripheſe, en Hyperboreſe bergen niet ver van de opkomſt der Noord-ſtar; Sy werden ook by de Indianen en Bactrianen gevonden.

Philoſtrat: l. 3. de Vita Apollony.
Ælian: l. 5. cap 27.
Apulei: l. 11. Mileſiac:
Ælian: l. 4. cap. 27.

Sy maken haar neſten van goud datſe uitgegraven hebben, en leggen twee eyren, groter, harder, heter en droger als den Arent. *Philoſtratus* eygent haar een vlught toe van kleine vogels, want ſy zijn niet gevedert, maar de ribben als vingers van haar vleugels worden met een rood velletje t'ſaam-gehecht. Sy worden

Barthol. Anglic. l. 9. cap. 94.
Philoſtrat. l. 3. de vita Apollon
Solin: Polyheſt. c. 25.
Ælian: l. 4. cap. 27.

geſeit

M. Paulus l. 3. c. 40.

geſeit het gout in 't Aſiatiſe Schijtia te bewaren, en dat daarom onder haar en de Arimaſpen een doodlijken haat is. *Ælianus* handelt van haar, en op wat wijs de Inwoonders dat gout wegh halen; maar men ſeit ook datſe ſonderlingh de Paarden hatelijk zijn: hier toe ſchijnt ook de voghel Ruc van *M. Paulus Venetius* te behooren, die in ghedaante den Arent ghelijk, maar van onghemeene grootte is. Hy word op ſekere tijden van 't jaar gheſien, in de Eylanden boven Madagaſcar gheleghen, en van ſoo grooten ſterkte, dat hy alleen ſonder hulp een Elephant vanght, en den ſelven gherooft, en om-hoog ghevoert hebbende, op de aard laat vallen, daar hy ſijn vleeſch inſlokt. De meeſte pennen van de vleughels zijn XII. ſchreden langh, en van die dikte, welke ſoodanighen lenghte voeght; 't gheloof ſy by den ſchryver. De Scheep-vaart van de voorgaande, en deſe eeuw ſwijght gheheelijk van deſe vogel.

In Theoid:

De naam van Harpy is hem arapacitate, dat is van 't roven ghegheven. *Heſiodus* verhaalt datſe uit Electra de dochter van *Oceanus* gheteelt zijn. By andere wordenſe dochters van de Zee, en Aarde genoemt: *Virgilius* ſeit datter dry gheweeſt zijn, Ocypetes, Aéllo, en Celano; *Hyginus* heeftſe Alopes, Acheloes, en Ocypetes genoemt. Men gheloofft datter *Homerus* de vierde ghenaamt Thyella heeft by gedaan. Van haar vorm ſpreekt *Virgilius* aldus.

Virgil: l. 3. Æneid.

> *Haar hooft gelijkt een maagt verhongert, bleek van muil,*
> *Haar nagels zijn gekromt, haar drek is wonder vuil.*

Sy werden geplaatſt in de Eylanden Strophades: *Apollonius* verhaalt datſe verjaaght zijnde, haar in de holen gheworpen hebben; die in Creta, omtrent Arginon gheſien werden. Van haar roofgierigheid, opſchokking, en vuilheid beſie *Valerius, Flaccus, Virgil*, en andere.

Ovid: l. 3 Metaph. Valero: l. 4. Argonaut. Virgil. l. 3. Æneid.

II. HOOFT-STUK.

Vande Stijmphalides-vogels, Sirenen, en Seleucides.

Pauſan. in Arcad.

AN de Stijmphalides is den naam van de Poel-Stijmphala gegeven; Sy zijn ſoo groot als de Kranen, voorts den Ibis ghelijk, maar hebben ſtarker bekken, en van ſulken hardigheid, datſe ſchilden der menſchen doorboren, en die bekken zijn niet ſchuin als van den Ibis. *Plinius* ſchijnt haar ghekuift te maken, en *Iſidorus* noemtſe Zee-vogels. *Apollonius* ſteltſe omtrent het Eyland Aretias. *Timagenes*, en *Piſander* ſeggen datſe in Schijtia vervloghen zijn, en *Pauſanias* datſe woeſt Arabie beſitten. Sy eeten menſche-vleeſch. *Herkules* heeftſe uit de Poel-Stijmphala verdreven, 't zy oft met het gheluit van een kopere klapper, oft dat hy der vele met de pijl gedoot heeft.

Plin. l. 11. cap. 37. Iſidor: l. 12. Orig.

Van wat vorm de Sirenen geweeſt hebben is onder de Schryvers niet een-ſtemmigh. Sommighe verdichten, datſe het boven-lijf van een Maaght, en andere datſe het onderlijf van een Voghel hadden. Andere geven haar boven een ghedaante van een Muſch, onder van een Vrouw. *Bocatius* geeft haar Hane-voeten, maar *Euſtathius* ſeidt datſe van Venus, om datſe het Maaghde leven, uitghekoſen hadden in voghels vervormt zijn. By ſommige zijnder twee, namentlijk Aglaopheme en Telxiepeja, by andere dry Partenope, Leucoſia en Ligia. Daar zijn'er die verdichten datter vier oft vijf gheweeſt zijn, maar van haar oorſpronk word ook niet eenſtemmingh geſchreven. Sommighe willen datſe van het bloed uit den hoorn van *Achelous* ghedropen, zijn voortghekomen: Sommighe uit de vereenigingh van hem met een der Muſen, oft Sangh-Goddinnen. Van Venus oft de Liefd-Goddin hebben wy boven gheſproken: Sy hebben eerſt ghewoont omtrent Pelorus, het uitſtekend hooft van Sicilien, daar na in Caprea. *Plinius* ſchrijft dat Surrentum, een ſtadt van Campanie, t'ſamen met het uitſtekend hooft van Minerva haar ſitplaats is gheweeſt. Sy werden verdicht ſoo ſoeten over-een-ſtemming met de fluit, lier, en ſtem ghemaakt te hebben, datſe Zee en Winden verſaghten, maar datſe met haar ſangh de varende luiden gedoot hebben, leeſen wy over al by verſcheide Dichters; ſiet van haar 't ſamenſpraak met *Vlijſſes*, een gedicht by *Cicero*.

Ælian: l. 17. de Animal. c. 23.

Cicer. l. 5. de Finib.

Seleucides-vogels werden genoemt, welkers ankomſt de Inwoonders van 't gebergte Caſius tegen de Sprinkhanen die haar verteerden, van *Iupiter* gebeden hebben, en is tot noch toe niet bevonden van waar ſy komen, oft waar ſy heen vliegen, en zijn nimmermeer gheſien dan als men haar beſchermingh noodigh hadde. De outheid ſchrijft haar vraatgierigheid toe; de ingheſlokte Sprinkhanen ſchoten ſy ſonder moeiten door den buik wederom uit.

Plin. l. 10. cap. 27.

III. HOOFT-STUK.

Vande Phenix, de Cinnamomus, en Semenda.

Herodot: Hiſt: l. 2. Plin: H. N: l.

DE Phenix is een verdichte vogel: *Herodotus* ſeit dat hy geen als een gheſchilderde gheſien heeft. *Plinius* ſeit datter een in de geheele werelt is, en ſelden gèſien word. In ſijn beſchryvingh verſchillen de ſchryvers. *Herodotus* geeft hem niet alleen de grootte van een Arent, maar maakt hem ook in de hele geſtalte den ſelven gelijk, andere ſchryven dat hy grooter als de Pauw is. *Herodotus* ſeidt dat ſijn vederen rood zijn; En *Plinius* met *Solinus* datſe om den hals goutgeel zijn, het overighe is purper-

Tzetz: l. 5. Hiſt: Chiliad. 6:

Phœnix

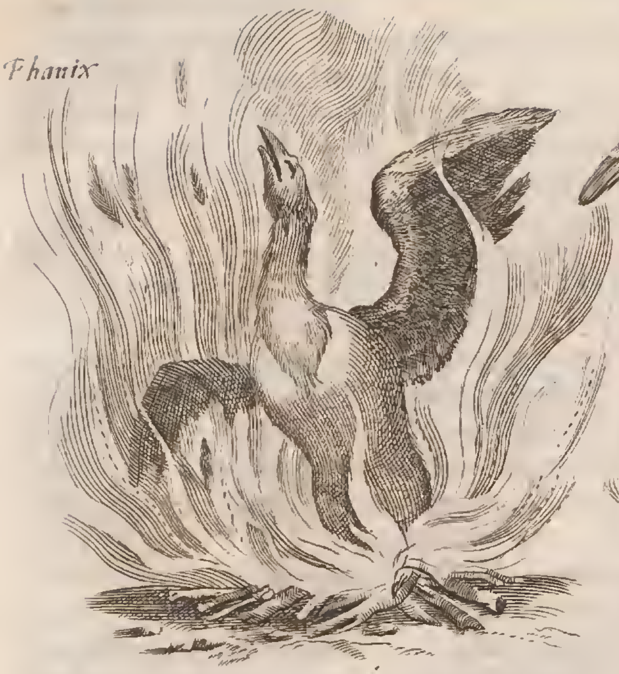

Pelicanus

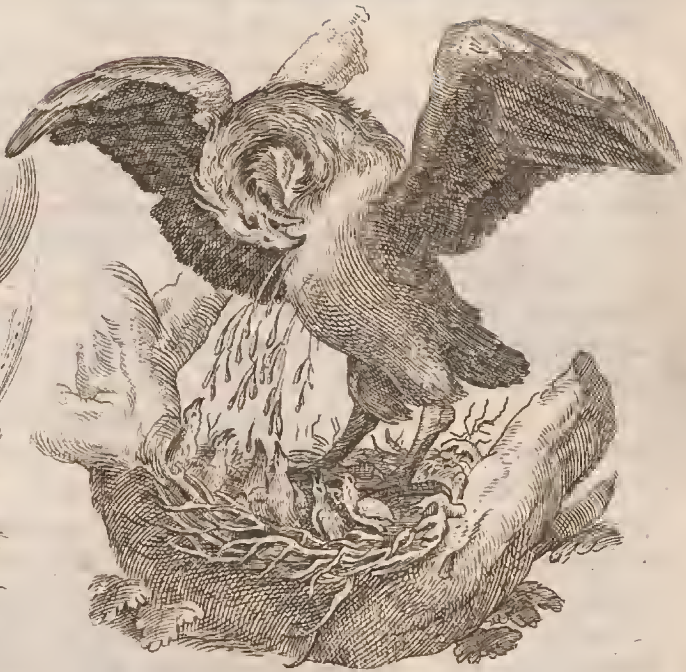

Harpÿca

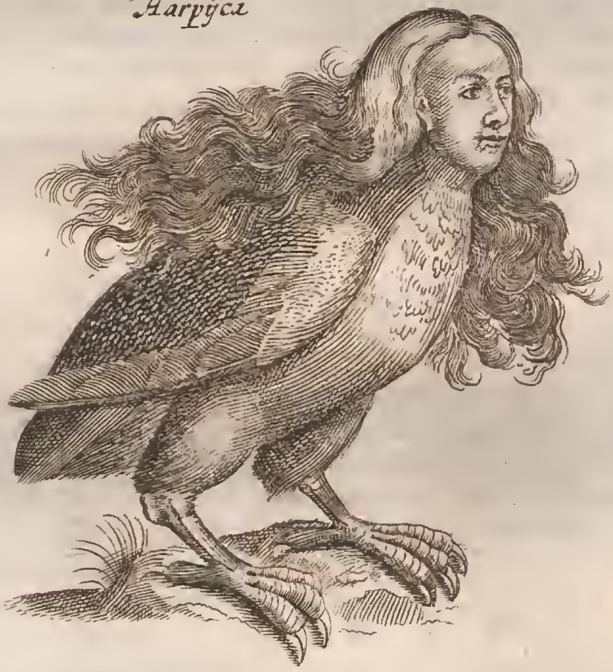

Grÿphus Greiff

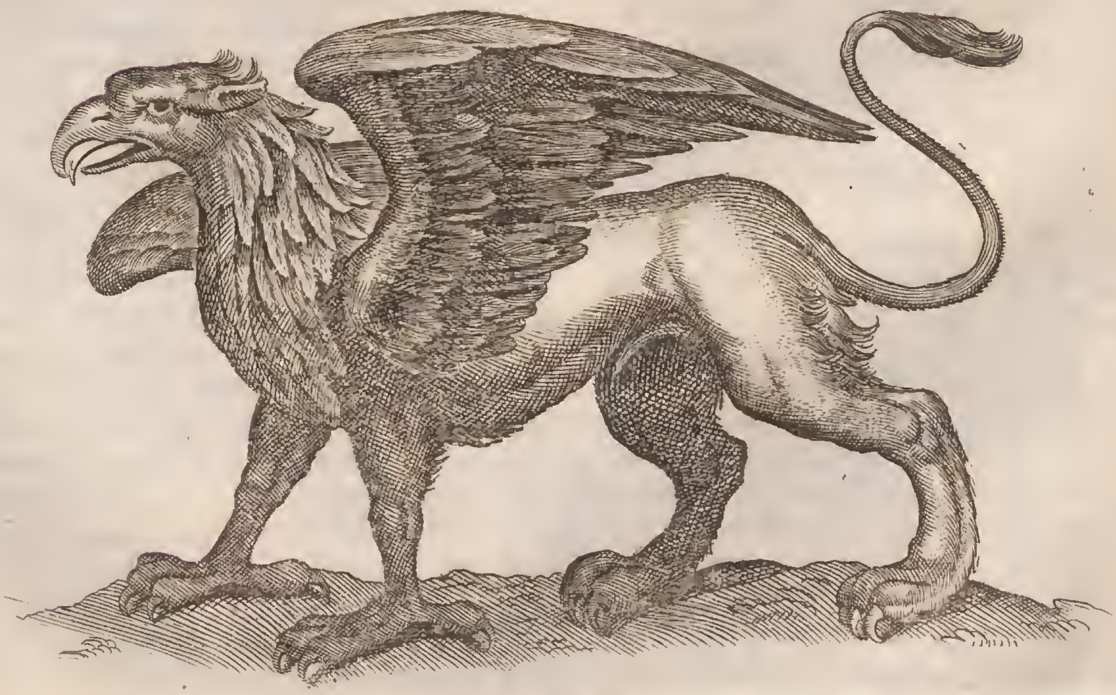

purperverwig. Dat hy blauw is, met roode vederen onderſcheiden, en met een kuif die 't hooft verciert, ſeggen *Claudianus*, *Baptiſta Mautuanus*, en *Lactantius*.

Plaats. Amb. l. 5. Hexamer: c. 23. Plin: H: N: l. 10. c. 2. Solin: Polyhiſt: Tacitus l. 4. Animal.

Sy ſchrijven hem tot woonplaats Arabie toe. Andere hebben naargelaten, dat hy te Heliopolis een Stadt in Egipten eerſt geſien is. Sommighe dat hy onder de middel-lijn naar 't Ooſten en Weſten gevonden werd. *Claudianus*, en *Lactantius* hebben geſongen, dat hy ontoeganckelijke plaatſen bewoont.

Ook komen ſy in ſijn ſpijs niet over een. *Plinius* ſchrijft dat den eerſten en aller neerſtigſten van de langh-rokken *Manilius* van hem verhaalt heeft, dat'er niemand geweeſt is die hem heeft ſien eeten. Andere hadden geſeit dat hy metten dauw leefde. *Ovidius* ſeit dat hy mette tranen van de Wierook, en 't ſap van Amomus leeft. Van ſijn neſtelen, en liefde tot ſijn voortbrenger, ſchrijft *Tacitus* aldus: *Als ſijn jaren verloopen zijn, en de dood hem genaakt, maakt hy ſijn neſt op de aarde, en ſtort daar een teelige kragt in, daar de vrugt uit voortkomt, en ſo haaſt die groot is ſorgt hy voor de begraving ſijns Vaders, en dat niet onachtſaamlijk, maar met een gewicht van Myrrhe, gins en weder vliegende, als hy gevoelt dat hy dien laſt magtig en tot den wech bequaam is, ſet hy ſich onder ſijn Vaders lijf, brengt hem op het Autaar van de Son, en offert hem op.* 't Selve ſeit *Herodotus*, daar hy dit ſchijnt uitgetrokken te hebben.

Athen: l. 14. Dipnoſ.

Tacit. l. 14. Animal.

't Getal ſijner jaren word verſcheidentlijk bepaalt.

't Gemeen gevoelen is van vijf-hondert, andere ſeggen van duiſent vier-hondert en tſeſtig. *Plinius* behagen ſes-hondert en tſeſtig. An, *Herodotus*, en *Solinus* en *Mela*, vijf-hondert en veertig. An. *Albertus* dry-hondert, en vijftig. An *Cheremon* den Egiptenaar ſes boven de ſeven-duiſend. Van het land is ook verſchil. *Iarchas* den Indiaan by *Philoſtratus* ſtelt hem omtrent den Nijl. Andere in Ethiopie, gelijk *Cheremon* de Egiptenaar, en *Orus Apollo*, andere in Phenicie, gelijk *Lactantius*.

De ſtof tot ſijn neſt zijn droge kruiden, Kaneel, Caſſie, en de ſpruiten van de Wierook. Wanneer hy daar opgeklommen is, ſet hy ſich inde ſtralen van de Son, en word verdicht met het flakkeren van ſijn vleugels het vuur te verwekken, en ſich alſo te verbranden. Dat'er uitte verbrande een nieuwe voort-komt is by yeder angenomen, maar hoe het geſchiet word getwijffelt. *Plinius* ſchrijft dat'er gelijk een wormtje uitte beenders en 't merg van den ouden eerſt voortgeteelt, en daar uit de jonge gebooren werd. *Philoſtratus* van geen beenders oft mergh vermanende, beuſelt dat uitte aſch een worm, en uit de worm een Vogel geteelt werd. *Oppianus* verhaalt dat'er uit de aſch een jonge voort-komt: *Orus* uit het geſtorte bloed uit des Vaders wonde, welken hy ſich ſelven maakt met hevig ſtoten tegen d'aarde. De oudheid heeft hem geen kunne toegeſchreven, maar onder de Genees-middelen des levens geſtelt. Want *Plutarchus* ſeit dat ſijn herſſenen ſoet zijn. (ik weet niet van wien ſy geſmaakt zijn) En *Plinius* verhaalt dat'er onder de voornaamſte van de Magi oft Wijſen uit ſijn aſch en neſt Genees-middelen zijn voortgebragt. *Heliogabalus*, beloofde op de Maaltijd een Phenix, oft duiſend ponden gouts daar voor.

Plutarch. l. de Sanitat. Tuend.

Cinnamomus, ſeu Cinnamologus, oft Kaneel-Vogel is ons tot noch toe onbekent. *Herodotus* ſeit dat hy heel groot geweeſt is. *Vincentius Bellunenſis* wat grooter als een Muſch, ten deel geelverwig, ten deel blauw, met een langen bek naar 't geel hellende.

Herodot: in Euterp.

Sijn plaats word van de oude in Arabie geſtelt. *Dioniſius Periegetes* gedenkt met *Herodotus* dat ſijn land niet bekent is. *Albertus* geeft hem plaats in Ethiopie.

Albert: l. 23. de Animal.

Hy maakt ſijn neſt oft inde hooge bomen en der ſelver takken, oft in 't hangen van 't gebergte, en dat uit de ſpruiten van de Kaneel-boom. Als de Arabiers dit gedrooghde kruid willen genieten, leggen ſy de kleingebrokene leden van de doode Oſſen oft Eſels omtrent de neſten, en gaan weder weg. De Vogels brengen ſtukken inde neſten ſo groot datſe niet magtig zijn die op te houden, maar laten vallen, welke van de Inwoonders opgegaart werden.

Van de Semenda heb ik niet te ſeggen. De Indiſe anteekeningen verhalen van hem veel, maar weinig waarſchijnlijks. Het hooft van die gheene welke *Aldrovandus* meende dat hy 't was, en hy inde Oeffen-kamer van den Hertogh van Florence geſien heeft was krom, heel dik, en an 't voorſte deel witachachtig, an 't achterſte donker purperachtig, in geſtalte als een ey: Hy had een bek een hant-breed lang, heel ſcherp, van binnen hol, maar ſonder die dry fluiten met welke, gebeuſelt werd dat de Semenda een Sanghkonſtige t' ſamen-ſtemming maakt.

Aldrovandus Ornith. l. 12. c. 28.

MANTISSA

Oft byworp.

VAN DE

Uitlantſe vogels welke onſe Inlantſe gelijken.

I. Van de Arenden.

TOtte Arenden behooren de Itzquanhtli en Tlacoquanhtli van de Indianen, en ook de Ners van *Leo Africanus*. Het is een ſchoon geſlagt van een Arent, met een koninghlijk hooft verciert, met een bek an de wortel geel, daar na ſwart, met ſwarte nagels, bleeke voeten; de ſchenkels en buik uitten ſwarte met wit gemengt; met een geelen hals, de rug en ſtart is met ſwarte en donkere vederen verſien, en hy heeft ook een ſwarte kroon, oft kuif: Hy is van grootte als een gemeene Ram, en heeft de ſtoutheid van de wilde dieren,

Nieremb. H: Exot: l. 10. c. 30. & 31.

ren, ſo dat hy ook de Menſchen ſelf wanneer hy getamt is, lichtlijk anvalt: Hy verſaght nochtans, en is niet minder als de andere Havikken, waar van hy een geſlagt ſchijnt; bequaam totte Vogel-jacht, dien hy ook bedient. Het is een Vogel waardigh van Konings Vogel-vangers gevoed, en gehandelt te werden. De Tlacoquauhtli is ſlechter, die Roeden-Arent genoemt word. Hy bemint koude landen: is ſo groot als een Aſtur, donker en aſchgrauw, en rooft Vogeltjes, Muiſen, en Hagediſſen, die hy eet. Van ſijn Neſir ſpreekt *Leo Africanus* aldus: Hy is de grootſte van alle Vogelen die in Africa gevonden werden, hoger en dikker als een Gier, verſien met een bek, hals, en ſchenkels: Hy vlieght ſo hoog dat hy de oogen ontſchuilt, en als hy eenige doode krengen ſiet op de aarde, valt hy ſchielijk daar op. Hy vlieght ſelden alleen, maar met hopen. Hy is lang levend, want daar zijn'er veel met een kaal hooft geſien, als of ſy geplukt waren: waar uit men kan oordeelen dat hy in den hoogen ouderdom ſijn vederen verlieſt: Dan ſoeken ſy weder gelijk de nieuw-geboorne, haar neſten, daar ſy van haar jongen gevoed werden. In't landſchap Chiapa zijn gekroonde, gelijk wy by de *Laat* in ſijn nieuwe Werelt bevinden.

L. Africanus.
L. Afric. ult.

II. *Van de Nachtuilen.*

Nieremb. Hiſt: Exot. l. 10. c. 39. & 40.

HEt uitlandſe gheſlaght van den Otis ſchijnt de Talehicuatli te zijn; Het is een gehoornde oft geoirde Vogel, klein van lijf, met een korten bek, ſwarte oogen, en een ſtraal uitten geele roodachtig, donker en aſgrauw van vederen, totte ſchenkels ruig, met ſwarte kromme nagels, het overige is onſen Otis gelijk. By de ſelve Americanen is de Tecoletl een geſlagt van de geoirde Bubo waardig om te beſien, hy is ſwart en donker geverwt, en heeft groote gout-geele oogen.

III. *Van de Struiſvogel.*

De Laat Orbis. Nov. l. 16. c. 14.

IN't Eyland Maranhan word een gedaante van een Struiſvogel ghevonden, die in hoogte de geſtalte van een menſch te boven gaat, en van een groote ſnelheid is. Sy lopen meer over de aarde dan ſy vliegen. De Indianen noemenſe Yandeu.

IV. *Van de Papegayen.*

HEt dunkt ons goed hier iets van de Papegayen uit *Hernandus*, *Ximenes*, *Kluſius*, en *Nieremb.* by te voegen. De eerſte ſchrijft aldus van de Toznene: Dat geſlagt van Papegay glinſtert met geel, en groene verw, met roode oogen, maar een bek uitten witte ſwart, donkere voeten, naar 't wit hellende. Hy is genegender, en bequamer om de menſche-ſpraak te leeren als de andere, en word veel by de Spanjarts gevonden. Het ander geſlacht Çocho genoemt, is kleinder, met een groene verw, een wit en roodachtigh hooft: Hy is ſpraakſaam, en de voorgaande niet ſeer onghelijk, hoewel hy in ſtem verſchilt. 'Deſe Papegayen noemen de Spanjarts Katherinen. Het derde Quiliroton is groen geverwt, in grootte de genoemde Talandria, oft Lewerk ſonder kuif gelijk: Het voorhooft is met een witte plek geteeckent, met een witten bek, en ſwarte voeten. Hy volgt de menſchelijke ſpraak, en vlieght met ſijn gelijkſlaghtige by ſcholen, daar andere maar gepaart gevonden werden. Alle neſtelen ſy inde hooge bomen. De eerſte kieſen ſeekere gheſette bomen uit, die ſy nimmer verlaten, welke bomen, wijl ſy over-ge-erft worden, haar Meeſters niet onprofijtelijk zijn. Daar zijnder welke de Haitinen Quacamayas noemen; maar die van Mexico, Alo. Sy zijn geheel rood, behalven de ſchouders en ſtart die blauw zijn, omtrent ſo groot als onſe tamme hoenders, met een groten, witten, krommen bek, ſwarte voeten, en ſwart vleeſch, uitte welke ſommige gevonden werden, die de menſchelijke ſpraak geleert zijnde, navolghen, maar boerſch, en ongerijmt: en ſy brengen haar jongen op, gelijk andere Vogels die tam zijn, in de huiſen daarſe gevoed werden. Gy ſult noch andere andoen, welke bleek-groen zijn, met een ſwarten bek en voeten, heel groene ſchouders en ſtart, en niet kleinder als de genoemde. Deſe leven omtrent de toppen van de bergen, en hoge Pijn-bomen. Sy roepen ſterk, en vliegen gepaart. Daar zijn ook Berg-Vogels van een ongeſchikte vorm, die noit getamt, oft inde huiſen opgevoed werden. Geen van haar allen heeft eetbaar vleeſch, want het is ſwart en onangenaam van ſmaak. Haar is allen gemeen beide de kaaks-beenders te bewegen, dat geen andere dieren doen. Daar zijn noch andere geſlagten, van welke andere Schrijvers breeder handelen.

Ximenes van Spanjola ſpreekende, ſeit aldus: Daar zijn ontallige groene Papegayen met purpere vlekken, van welke in dit Eyland dry geſlagten zijn, grote, middelmatige, en kleine. De grote werden van de Indianen Higuaræ genoemt. Deſe verſchillen daar in van die van de overige Eylanden datſe een witte vlek boven den bek hebben, en geen groene oft rode. De Higuaræ zijn heel ſpraakſaam, als haar de menſchelijke ſpraak geleert werd. De kleine worden Xaxavis genoemt, die groener en met enige weinighe rode vederen geſprenkelt werden. Deſe zijn onruſtig, en oproerig, oplopende, ſnapachtig, en bijtachtig, hoewel ſy de menſchelijke ſpraak noit leeren. Thien van deſe verjagen, en vallen hondert van de Higuaras an. Onder haar is geen vreede. Sy vliegen met verſcheide ſcholen, en waar ſy komen ſnappen ſy. De Higuaræ geven een grover, en lijviger geluit, de Xaxavis, een ſcherper en fijnder. En hoewel ſy de menſchelijke ſpraak niet konnen ſpreeken, nochtans zijnſe inde koy angenaam om haar geduerige ſnap en onruſt. De derde gedaante is van de aller kleinſte, ſy zijn niet groter als een Muſch, en groen: Deſe ſwijghen en zijn vreedſamer: De groenheid is alleen in haar anghenaam.

Dit is de beſchrijving van *Kluſius*. Onder de jonghe Schrijvers, heeft niemand naar mijn gevoelen beeter en nauwkeuriger van dit geſlagt van Vogels geſchreven, als *Vlyſſes, Aldrovandus* van Bononie, die ſijn geheele 40. Boek van de eerſte ſne, van zijn Vogelbeſchrijving, an de ſelve heeft toege-eigent: Want hy heeft op een *Wijſgerige* wijs verhandelt al wat totte beſchrijving van de Papegayen behoorde, en veerthien geſlagten van de ſelve beſchreven, en derthien afbeeldſels gegeven, van welke de twee eerſte de grootſte zijn, en in grootte de Raven te boven gaan. De derde en vierde zijn ſo groot als een Duif, de vijfde, ſeſte, ſevende, achtſte, negende, en thiende zijn van een matighe grootte, en hebben een korten ſtart, of altijd niet ſo lang, als de dry volgende, die met een langher verſien zijn. De veerthiende heeft ook een korte ſtart. De eerſte heel ſchoone, die de vederen van de borſt, en buik geel heeft, als ook die de vleugels en rug dekken, en die van de ſtart blauw, heb ik niet eenmaal geſien, en heb ſijn afbeeldſels met levende verw uitgedrukt, en geloof dattet de ſelve is, die *Iohannes Lerius* in 't XI. Hooft-ſtuk van ſijn Americaanſe beſchrijvingh ſeit, van de Braſilianen Canide genoemt te werden. De ander gedaante heb ik ook geſien in't Keyſers-Hof te Erbersford an de Donauw, beneden Weenen gelegen: als ook tot Leiden by *Sion Lucius Damiſta* twee Vogels van dat geſlagt, die hy daar na an den Groot-Vorſt van Moſcovie geſonden heeft. Maar de andere gedaanten, (behalven de derde, die by hem de wit-gekuifde is, en de veerthiende, die rood en geel, en ook gekuift is) als ook meer andere van hem niet beſchreven, zijn met ſo korten ſtart verſien, en een grootachtigh lijf, als die van 't kleinder geſlagt, die langer pennen inde ſtart hebben, en den hals als met een roden en ſwarten hals-band verciert. Sy drukken de menſchelijke woorden nauwkeuriglijk uit: Hoedanigen ook gehad heeft die Edele Man *Philips Marnix* H^r^. van S^t^. Aldegond, die ik dikmaal gehoort heb, dat met ſijn lach ſchaterde als een Menſch, als hy van de byſtaanders in de France taal, op deſe wijs wierd angeſproken, riez Perroquet riez, dat is lach Papegay lach. Maar dat meer wonderlijk is, wierp hy inde France taal daar onder, als of hy met reden was begaaft, maar 't welk hem ongetwijfelt geleert was. O le grand ſot qui me faict rire. O grote ſot die my doet lacchen, en die woorden herhaalden hy dry of vier maal: Maar onder andere gedenkt my eenen, de Papegayen van de eerſte gedaante in grootte ghelijk, gheſien te hebben by de Doorluchtige Vrouw *Maria de Brime* Hartogin van Croy en Areſchot, van gelukkige gedachtenis, eer ſy uit Holland vertrok, welkers gelijk in ſchoonheid en verſcheidenheid van vederen ik noit geſien heb: Want hoewel alle de vederen van't lijf roodverwig waren, nochtans waren de vederen van de ſtart die heel lang waren, ten deel rood, ten deel blauw, en die op den rug en vleugels verſcheiden uit geel, rood, en groen, onder welke ook de blauwe vermenght was: het hooft was om de ogen wit, en met hoekige ſwarte ſtrepen, gelijk ook het begin van de ſtart, onderſcheiden: Ik weet niet dat diergelijke Papegay by eenig Schrijver beſchreven is: En die Vogel beminde ſo ſeer *Anna* de Nicht van de Doorluchtige Hartogin, nu Gravin van Mergen, en Vrouwe van *Groſbetée*, dat, waarſe door de kamer wandelde, hy haar navolgde, en niemand haar kleederen ſach anraken, die hy niet met bijten anviel, ſo yverſugtigh ſcheen hy te zijn. Maar, de Papegay van't groter geſlagt, welken *Lerius* in't genoemde Hooft-ſtuk ſeit van de Braſilianen Arat genoemt te werden, moet ook heel ſchoon zijn: Want hy verhaalt dat de ſlagpennen van de vleugels, en van de ſtart die anderhalve voet lang is, in't midden van een rode verw zijn, en voorts met een ſtraal van ſchoon-blauw, die de midden-veederen in de lenghte doorſnijt, en die verſcheiden verwen verdeelt, en dat de overighe veederen van 't heele lijf met een ſchoone blauwe verw gheteekent zijn. Hy doet'er by, dat beide de gheſlagten van de grote Papegayen, te weeten de Ararat, en Canade in groote achting by de Braſilianen zijn, om datſe haar vederen dry oft viermaal in't jaar plukken, om haar kleederen, mutſen, ſchilden, en huiſraad te vercieren: en hoewel hy geen Huiſvogel is, ſo beſet hy nochtans meer de hoge bomen an 't midden van de wegen, als het midden van de boſſchen. De ſelve *Lerius* verhaalt dat'er behalven die twee groote Papegayen noch dry oft vier geſlagten by de Braſilianen gevonden werden. Het eerſte ook een van de grootſte, en die met een dik lijf verſien zijn, die de Braſilianen Tupinambi Aicurous noemen, heeft het hooft met verſcheiden verwen geciert, als geel, rood, en blauw, met de vleugels ſchoon-rood, lange geele pennen inde ſtart, en het overige lijf is geheel groen. Dit geſlagt ſeit hy word heel ſelden buiten vervoert, maar daar word geen eerder, en nauwkeuriger de menſchelijke ſpraak geleert als deſe. Hy doet'er ook by dat een Braſiliaanſe Vrouw in een Dorp, twee mijlen van't Eyland, daar hy met andere Francen woonde, een Papegay hadde, die ſo veel verſtand gebruikte, dat hy begrijpen, en onderſcheiden konde, al wat ſy ſeide, die hem opgevoed hadde: Want als wy, ſeit hy, om 't vermaak naar dat Dorp reiſden, en ſomtijds voor by die Vrouws huis gingen, placht ſy ons te roepen, wilt ghy my een kam oft een ſpiegel geven ik ſal maken dat mijn Papegay terſtond voor u ſal ſingen, en danſſen? Als wy haar eiſch vol deden, en ſy eenige woorden tegen de Papegay ſprak, begon de Papegay niet alleen op de ſtok daar hy op ſat te danſſen, maar ook te ſnappen, fluiten, en 't geroep der Braſilianen, als ſy ten oorlogh gaan, na te bootſen. In't kort, ſo haaſt ſijn vrouw ſeide ſingt, ſo ſong hy, danſt, ſo danſte hy. Indien ſy niet verkreeg 't geen ſy geboden hadde, en een weinig ſmadelijk tegen de Papegay ſeide, auge, dat is ſwijgt, ſweeg hy onbeweeglijk, ſo dat hy geenſins tot het bewegen van de tongh oft voeten te brengen was. Het tweede geſlagt word van de Braſilianen Marganas genoemt, hoedanigh is het geſlagt dat in Chriſtenrijk gebragt werd, en by haar niet veel geacht is om de overvloed, want daar zijn ſy ſo veel als hier de Duiven. De Papegayen van 't derde geſlaght by haar Touis genoemt, zijn groter als een Spreeuw, en hebben 't heele lijf met groene vederen bedekt, maar die van de ſtart welke lang is, heeft een geele verw daar onder gemenght. Hy doet'er by angemerkt te hebben, dat de Papegayen van dat land haar neſten niet hangende, an de takken van de bomen maken, gelijk de Landbeſchrijvers in haar afbeeldſels ons trachten wijs te maken, maar inde hollen van de bomen, en die rond van vorm, hard en ſterk. Vorders als ik omtrent het einde van't jaar Chriſti M.D. LXIIII. te Lisbon was, by *Sebald Lins*, Hoogduits van Olms, gedenkt my, dat ſijn Soon *Roderik* uit Fernambuk in Braſilien, daar hy geweeſt hadde anquam, en een geladen Schip met Koopmanſchap mede braght, waar in eenige ſlaven, en Papegayen van de vierde gedaante, van *Aldrovanaus* beſchreven, en eenige andere kleinder, niet groter als een Spreeuw waren, met geheel groene vederen ghedekt, maar alle met een korten ſtart, en een witten bek: en hy ſeide dat dit geſlaght de vrughten heel ſchadelijk was, en dat hy haar op de reis met Mili gevoedt hadde, van welke ik ſach dat hy noch veel ſpieren mede braght. Inde tweede Schipvaart welken de Hollanders in Ooſt-Indie gedaan hebben, vonden ſy in Java, en eenighe byleggende Eylanden Papegayen veel ſchoonder als de andere, die men uit Braſil brengt, en verſtonden datſe van de Portugeſen, die in Java en inde Molukſe landen verkeerden Noyras ghenoemt wierden: en die niet groot van lijf, maar ſo ſchoon van verw, datſe meenden dat men geen angenamer ſoude konnen ſchilderen; want de borſt en buik waren met vederen van een roodblinkende verw bedekt, de rug was met gout-geele, maar de vleugels met groene en blauw vermenghde, verciert, en onder de vleugels ſchitterde een angename rootheid uit. Maar de prijs van die Vogels was heel groot, ſo datſe niet minder ghewaardeert wierden als op acht oft thien Rijksdaalders. *Linſchoten* verhaalt dat de Portugeſen dikmaal beſogt hebben om eenige levend te Lisbon te brengen, maar dat het noit gelukt is, om datſe te tenger waren: De Hollanders nochtans hebben die ſneegheid ghebruikt, datſer een tot Amſterdam gebraght hebben, die, hoewel ſy niet van de uitgeleſenſte was, evenwel voor hondert tſeventig guldens, dat is wat meer als tſeventig Rijksdaalders konde verkocht werden, gelijk ik in het dachboek van die Schipvaart vinde angetekent. Deſe hadde op de reis veel Hollandſe woorden, die hy van de Maats gehoort had, gheleert: En ſijn Meeſter had hem ſo tam ghemaakt, dat hy ſijn bek ſonder ſchade in ſijn mont en oiren ſtak, en de hayren van ſijn baart ſtreelde: maar als hem yemant anders wilde raken, daar beet hy naar, niet anders als een hont. Maar in't jaar Chriſti M. DC. ſond my *Iacob Plateau* een afbeeltſel van een Papegay met levende verwen geſchildert, en wijl ik dierghelijk tot noch toe niet geſien heb, noch weet dat hy by yemant beſchreven is, heb ik deſe in dit byworp tot de beſchrijving van de uitlantſe Vogels nu al gedrukt, willen toe-voegen. Hy ſchreef dat hy dees langer als twee jaar gevoedt hadde: en ſo groot als een Duif was: dat hy een hooft by na als een Havik hadde, en met vederen van diergelijke verw gedekt was, en brandende ogen hadde; de hals en borſt waren met verſcheide geverwde vederen beſet, welke hy vergramt zijnde, oft als hy getergt wiert, met het ſtellen van eenige dieren an ſijn koy, oprechte, ſo dat hy eenigſints gekuift ſcheen: Die vederen waren rootverwigh, an de einden ſchoon-blauw, de vederen van den buik waren by na de ſelve, met eenigh donker overlopen: die van den rugh waren groen, en de ſlagpennen blauw: de ſtart beſtont uit veel groene en korte vederen. Ik kan niet naarlaten een geſlaght van een kleine Papegay uit Ethiopie, en de plaatſen van Manicongo na by gelegen, en deſe leſte jaren van de Hollanders overgebragt, en te gelijk de beeldtenis van't Mannetje (maar 't Wijfje is veel ſchoonder, want beider kunne is overgebragt) den Leeſer voor oogen te ſtellen: Het lijf was ſo groot als een Vink, dat is twee en een halven duim inde lengte, van den onder-hals af tot de ſtiet toe, alle de vederen die 't lijf bedekten waren groen, maar daar nochtans een merklijk onderſcheid by was: want op den rug warenſe donkerder, en an den buik lichter; de ſlagpennen der vleugels waren dry duim lang, en hoewel ſy voor, te weten an die zyde, daarſe met korter vederen verſien waren, en malkander ook bedekten, met volder verw gedoopt waren, nochtans an d'ander zyde, welk langer vederen hadde, waren ſy an 't boven-gedeelte donkerverwigh; de pennen van de ſtart waren heel ſchoon, en by na twee duimen lang, en een weinig minder als een half breed: op de plaats daarſe in de ſtiet gehecht zijn, zijn ſy met groen en geel vermengt, geverwt, daar na met ſchoon-rood, dan weder met ſwart, en ten leſten met groen; en die dry leſte verwen zijn van malkander onderſcheiden, ghelijk in de pennen van de ſtart, van ſommighe groene Papegaijen, die ſwaarder van lijf ſijn, te ſien is: Maar die wierden nauwlijkx gheſien, dan als hy de ſtart uitſpreide, om datſe van andere van de ſelve grootte bedekt wierden, die ook heel groen waren. De hals is kort, en dikachtigh. De vederen van 't hooft zijn heel kort, en groen, behalven dieghene die den hooft top boven den bek, en de gheheele krop bedekten; want die hadde een ſchone roodblinkende verw. Ik ſpreek van 't Mannetje, om dat de vederen van 't Wijfje klaarder rood-blinkend waren, nocht ſoo veel ruimte beſloeghen als in 't Mannetje. De oogen waren heel ſwart: de bek dik, en vaſt, het opperdeel krom, en ſpits gelijk in de andere geſlaghten. Sijn verw was roodachtigh, de ſchenkels waren kort, een halve duim langh, en met aſgrauwe ſchobben gedekt. De voeten waren als van de gemeene Papegaijen, in vier klauwen gheſcheiden, van welke de twe voorſte van ghelijke lenghte waren; en de achterſte mede, maar deſe binnenwaarts met twee korter leden verſien, en deſe uitwaarts mede dry langher. De naghels waren wit, en heel langh. Ik merkte datſe een kleine ſtem hadden, en maar alleenlijk piepten. Hy houd veel van gheſelſchap. Als hy at vatten hy de ſpijs niet met eene klauw als de andere Papegaijen, maar vatten de ſpijs metten bek plukkens-wijs an, Sijn ſpijs is meeſt Kanaryſaat, dat merkten ik dat hy liever at als eenigh ander, Maar ik hebbe eenighe gheſien ſoo gheleert, datſe broodt in 't water ghedoopt plukkens-wijs op-aten. Haar drank is water. Dit is daaren boven in dit vogeltje an te merken, dat de Wijfjes oudt werdende nauwlijkx wilden eten, ten zy de ſpijs van 't Mannetje gheplukt, en eenighen tijdt in de voor-bek ghehouden was, en alſoo die als ghekookt met haar bek ontfinghen, ghelijk de duiven haar jongen voeden.

Nie-remb: Hiſt: Exot: c. 63. en 64. By *Nierembergh* ſult ghy van de Guacamaijan dit leſen. Gancamaijan is een gheſlaght der ſchoonſte Papegaijen, welk mette kinderen ſpeelt. Hy is van een ongeſchikte vorm, en alleenlijk om ſijn kleet in waarde, nocht ſijn ſneeghheid, en de wonderlijke inghevingh der natuur van deſe vogel is licht voor by te gaan. In Potoſi is een Papegay dien ſy Lorus noemen, van wonderlijck verſtand. Hy noemt de Indianen die hem tegen komen met de naam van haar vaderlandt, Colla, Leuca, Huayru, Qnechua enz: als of hy haar wijs van leven, en van klederen kende. Hy heeft een Indiaanſe vrouw die haar veinſde van een edel ja by na Koninghlijk gheſlaght te zijn, ghekent, en riep als hy haar ſach Huayru, Huayru, Huayru. Dat volk is veel onedelder, als dat van welkers gheſlaght ſy haar veinſde te zijn. Deſe Iuffrouw ten deel beſchaamt ten deel vergramt (want ſy veinſde een by-ſit uit een Koninghlijke ſtam te zijn) heeft deſen voghel met ſpoughen en ſchelden vervloekt. Te *Hiſpali* kende ook een ander Papegay, een onwaardighen Genees-meeſter mette naam en konſt, dien hy ſoo dik hy hem voor quam, met verſcheiden ſcheld-woorden uitte venſter na riep, tot dat de ſelve Genees-meeſter, door 't recht verkreghen heeft, dat hy daar niet meer ſoud op ghehanghen werden. Een ander Papegay van een Wijntapper ghewoon te hooren, dat ſijn meeſter t'huis klaaghde dat de Wijn niet verkocht wierd, om dattet ſuiren Aſijn was, heeft deſe woorden gheleert, en voor de deur gehanghen zynde, riep hy geduirigh. De Wijn is ſuir, de Wijn is ſuir, dat de kopers licht gheloofden: Tot dat ſijn meeſter hem met water begietende (want deſe voghels haten het water) en hem beſtraffende ſulkx afwende, en leerde roepen de beſte Wijn, de beſte Wijn, dat de Papegay daar na voor de deur dikmaal over luit uit riep. Veel Papegaijen zijn eenvoudigh, ſoo datſe op het ſnappen van een ander in de bomen, onder welkers takken de voghelaar ſich verberght, een groote menighte t'ſaam vliegt, en haar lichtelijk laten vanghen: Want alſien ſy de voghelaar ſy ſchrikkken niet, maar wachten tot dat ſy met de ſtrik om den hals ghetrokken werden, en ſy ontvlieghen niet alſſer een ghevanghen is, en hy in de tas daar de Jagher mede omhanghen is, in 't gheſicht van haar, ghesteken werd. De Noyra drukt de ghedaante van de Papegay gheheel uit, dien hy ook in ſangh nabootſt. Die uit de Molukſe-Eylanden, na Indie ghebraght werd, is evenwel met meer roode vederen ghedekt Een van haar word in Indie voor twintigh oft dertigh Pardaven verkocht. Welke na dat ſy mette Papegaijen, de angenaamheid van 't gheſight, en 't vermaak van 't ſnappen ghemeen hebben, dit ſonderlingh eighen is, datſe de hoofden, baarden, oiren, en tanden, van haar voeders, en van andere omſtaanders met haar tongh likken en ſtrelen, welke deelen ſy levendigh ſuiveren en ſchoon maken, ſoo datſe haar opvoeders, met deſe potſen geen weynigh vermaak gheven. Ik verſwijghe, datſe mette anghename verſcheidenheid der verw de andere Papegaijen ver te boven gaan.

V. Van de Spechten.

BEhalven de opghetelde ghedaanten van Spechten zynder by de Amerikanen noch twee, te weten de gheſondmakende, en Reghen gevende Spechten. Die word Heuhquecholtototl, oft hooft-voghel ghenoemt. Hy is vermaart, door 't verlichten van de hooft-pijn. Hy is grooter als een Merl met een langen ſwarten bek, maar onder veel korter, met een rooden hooft-top, en by na den gheheelen boven-hals, en an de onderſte deelen is hy aſgrauw. De vleugels, en rugh zijn ſwart, maar met witte dwarſe ſtrepen geſprenkelt. Hy houd ſich in de velden van Pavatlan, van het landſchap Totonacapa. Het is een gedaante van de ſpecht, de bomen door-borende, welkers roodachtige vederen van't hooft t'ſaam geplakt en opgeleit, geſeit werden de hooft pijn te geneſen, 't ſy dat gevoelen ghereſen is om datſe op den hooft top van de vogel ſtaan, oft dat het door enige ondervindig alſo bevonden is. Deſe Quatotoni ghenoemt, is ſoo groot als de Hoppe, en met een donkere verw vermengt. De bek daar hy de bomen mede doorpikt is dry vingers lang, ſterk, en wit, en onder korter. Het hooft is klein, met rode vederen bedekt, en een rode kuif verciert dry duimen lang, maar opwaars ſwart, van wederſyden van't hooft daalt een witte ſtreep by na totte borſt. De ſchenkels, en voeten zijn blauw. Hy leeft niet ver van de Zuid-Zee. Hy neſtelt in de hoge bomen, hy eet kevers en wormen. In de reghentijd voed hy ſijn jonghen, dat is van de maand May tot September: Hy is nochtans niet eetbaar, en heeft ook (dat ik weet) geen ander ghebruik. In Nieuw-Spanje is een ghedaante van de Specht heel groot, welkers poeijer de water ſugtige geſond is.

In Nieuw Galiſſe ſijn kleine ſpechten niet veel grooter als de muſſchen, maar in ſo groot getal datſe een heel teelland, wanneerſe eenmaal op de ayren neerſakken, onder-drukken, en vertreden; nocht ſy werden met eenigh gheroep oft vervaarnis afgheſchrikt. Daar is ook een ſpecht Xochitenacati ghenoemt, ſo groot als een duif, met een bek ten anſien van't lijf heel groot, an 't opper deel geel, maar onder ſwart naar het Purper-verwig hellende, met ſwarte ogen, en een roodachtighe geele ſtraal, en 't overighe lijf is met blauw en aſchgrauw gheverwt. Hy leeft omtrent de ſtranden van de Zuid Zee, en eet de viſſen die hy vanght: beſie ſijn afbeeldſel by *Nierenb.* pag. 209 van ſijn uitlandſe beſchrijvingh.

VI. Van de Spreeuvven.

TOtte Spreeuwen ſchijnt te behooren, de welke van de Indianen Pterophenicus, en Acolchi genoemt word. van welke *Nierenberg* aldus ſchrijft De ſchoonheid der vleugels verheft den Acolchi oft de voghel van rode ſchouders, en heeft van de Spanjaarts een heerlijken naam bekomen, die haar Commandadors-vogels noemen, om datſe de veld tekenen van de ruiters afbeelden, en met dierghelijke verw an de zyden glinſteren. Laat de ghedaante van de Spreeuwen, welke de Spanjarts Tordos noemen, gheſien werden. Sy zijn in grootte, verw, en vorm ghelijk, en verkeeren over al mette ſelve, alhoe wel de ſchouders eerſt goudt-geel ſchijnen, naar 't roodt hellende, en in den ouderdom geheel in gout-geel veranderen. In de koy gheſloten, leeren ſy de menſchelijke ſpraak, en klappen aartig. Sy eeten wat haar voor-komt, maar meeſt broodt, en Indis koorn. Ghy ſult die Voghels in warme, en koude landen vinden, die ghelijk ik gheſeit heb van de Spanjarts Commendadoras ghenoemt werden, maar ſy zijn met haar ghetal de Inwoonders ſchadelijk, vliegen die ſtoutlijk an, en voornamentlijk in de heete landen en an de Zee. Sy gheven quaat en onanghenaam voedtſel, en neſtelen in de bomen, niet ver van de ſteden en 't gheſelſchap der menſchen. Sy verwoeſten en verteeren 't gheſaide daar ſy op neder ſitten. Sy ſnappen en ſpeelen, 't zy ſy in de koy beſloten werden, oft dat haar toegelaten werdt vrijlijk door 't huis te wandelen.

VII. Van de Quakkels.

VAn de Quakkels ſchrijft de ſelve *Nierenbergh* aldus. Nieuw-Spanje noemde de Quakkels Colin, welkers geſlagten ik uit *Franciſcus Hernandus* geven ſal. Sy zijn de onſe gelijk, hoewel ſy ſonder twijfel tot de ghedaanten der Patrijſen te betrekken zijn. Daar worden veel geſlagten by de Nieuwe Spanjars gevonden, eenige donkerverwig en ghekuift welke Quauktzonecolin ghenoemt werden, van matelijke grootte, andere ook donker, maar ſonder kuif, en een weinigh kleinder. Andere zijn heel groot en goudgeel, maar met een wit en ſwart hooft, en met de uitterſte vleugels en rug witachtigh, maar de voeten, en bek zijn ſwart, by de Spanjarts gelijk ik geſeit hebbe, wordenſe mette Quakkels vergheleken. Sy zijn alle van goed, en angenaam voedſel; Indien ghy haar twee oft dry dagen eer ghyſe gebraan op tafel brengt, den hals afſnijdt. Haar vleeſch word an de ſieken ghegheven, en daar is by de Indianen geen voghel, na de hoenderen, die boven hem gheroemt word in gheſond voedſel, oft ſmaak. Sy ſlaan ghelijk onſe Inlandſe, d'een ſoeter, als d'ander. Sy worden in de koijen gehouden, en eten onſe en Indiſe tarw, en ſijn op veel plaatſen van dit Landſchap gemeen. Elders ſpreekt ook die ſelve Schrijver van de Coyolcozque oft van de luidtroepende Collin, 't welk een gedaante van een Mexicaanſe Quakkel is, onder welke veel andere zijn, van welke wy in't byſonder ſullen ſpreeken. Deſe dan is onſe genoemde Quakkel in grootte, ſlaan, vlucht en wijs ghelijk, maar van verſcheiden verw, die opwaarts uitten gout-geele met wit vermenght is, en neerwaarts alleenlijk geel, hoewel de hooft-top en hals met ſwarte, en witte vederen beſet zijn, die weerzyds ſtreepen maken, van den hals tot beide vleughels: de ooghen zijn ſwart, de ſchenkels geel. Het is een inboorlingh, en op de velden ghelijk de onſe ghemeen, en van ghelijk voedſel, 't welk tot het gheſlaght van de Spaanſe, (want het is ſijn ghedaante) heel na by komt. De Colcuicuiltic, oft Quakkelbeeldt, is ook een ghedaante van onſe Quakkel, met witte, ſwarte, en rode vederen vermenght, en boven meer met uitgeſtrekte ſtrepen als om-ſchrevene plekken. Maar onder met meerder plekken als ſtrepen beſet: De voeten en ſchenkels zijn blauw, maar in 't ſlaan, grootte, wijs van leven, en in al het andere de voorgaande geheel gelijk. De Acolin is de Spreeuw in grootte gelijk, met ſchenkels en voeten uitten groene bleekagtig, en in vier lange klauwen verdeelt. De bek is geel en langhachtigh, naar evenbedeelingh van 't lichaam ook dun en ſcherp, de ogen zijn ſwart, de ſtraal is geel, en 't hooft klein. De onderſte delen van 't lijf zijn witachtigh, en de zijden donker gevlekt. De bovenite, en de ſtart die kort is, zijn geel, maar met ſwartachtige plekken onderſcheiden, en met witte ſtrepen, ider pen omringende, en met dierghelijke ſtippelen beſait. Hy houd ſich by de Meeren en eet viſch, maar is evenwel van geen onangenaam voedſel. Hy eet ook Wormtjes, Muggen en andere kleine dieren die om de Poelen vliegen. Hy is een inboorling van 't Mexicaanſe-Meer. Het hooft blinkt met een wonderlijke verſcheidenheid van verw, 't welk een ſwarte ſtreep midden doorſnijd, en andere gelijk als aſchgrauw de zyden, en enige kleine witachtighe plekken, de buitenſte ooghoeken: De hals, de borſt zijn aſgrauw. Het overighe helt meer uitten geel-blinkende naar 't groen.

VIII. Van de Patrijſen.

IN Peru zijn Patrijſen, die ſy van de ſtem Yutu noemen, en van tweederlei geſlaght. Sommighe groot, welke in lijvigheid de hinnen gelijken, en worden alleen in de eenſame plaatſen gevonden. Daar zijn andere kleinder als de Spaanſe, maar gheheel goet van vleeſch: Alle beide zijnſe als een Lupart geverwt, met witte bekken en voeten. Daar zijn ook Vogeltjes met rode vederen, welke de Spanjarts om de ghelijkenis Nachtegaals noemen, hoewel haar ſang ſo onangenaam is, dat de Heidenen gheſeit hebben, dattet een quaat voorſpook was.

IX. Van de Sneppen.

HEt gheſlaght der Sneppen bewoont Chrappa, welke ſy Smits-Muſſchen noemen; Sy zijn ſwart, alleen an de borſt, en op 't hooft rood. Sy eeten alleen Eykelen. Sy door-boren metten bek de ſchors van de Pijnappel, en brenghen yder karl ſo bequamelijk in yder gat, datſe mette hand niet kan uitgehaalt werden, en alſo omringen ſy de heele Pijnappel heel cierlijk met deſe Eykels: daar na mette voeten an de ſchors hanghende, trekken ſy de karl metten bek uit, en eetenſe. Het ander gevoelen is van *Gomara*, van de Muſſchen, welke de Spanjarts Timmerluy noemen. Hy ſchrijft dat'er in Dariena Palm-bomen waſſen, welkers blok tottet uitterſte ghedunt werdt: en dat eenighe Muſſchen in 't midden-hol haar neſten maken. Deſe Muſſchen noemt hy Pitos, en meent datſe zijn die *Plinius* Picos, dat is Spechten ghenoemt heeft, en de Spanjarts Smits. Hy doet'er by uit het ghevoelen van andere, dat de kracht om mettet yſer het neſt te openen niet belet wordt, door 't anraken van eenigh kruit, maar dat door anraken van de Specht het metaal gebroken werd.

X. Van de Endvogels.

DAar is een geſlacht van Endvogels, welken de Mexicaners gewoonlijk Acitli, oft Water-haas noemen; Deſe is mette beſchrevene, en afgebeelde van ſommighe der nieuwlingen geheelijk de ſelve, ten waar het hooft met een veel groter en ſwarte kuif verciert was, en de buik als ſilver blonk, en de hals neerwaarts, met een ſneeuw-witte, en opwaarts met een ſwarte, na 't bruin hellende verw gedekt was. Hy ſwemt in de Meren, en verkeert gedurig omtrent de ſelve: Want hy kan nocht vlieghen, nocht op d'aarde bequaamlijk wandelen, midts de Dy-benen ſoo dicht ant lijf gehecht zijn, datſe wel tot ſwemmen, maar niet totte gangh konnen dienen. De viſſchen die hy vanght eet hy, en daar van leeft hy: Sijn jongen brenght hy in de bies en riet boſſen op, en hy overwint in groote onſe End-vogel niet. Het Mannetje is een weinig grooter, met breder lijf, hals, en kuif. De bek van 't Wijfje is korter, ſwart, en weder-zyds omtrent de oogen met geel-blinkende vederen ghedekt, wijl 't Mannetje met witte ghedekt word. Dit is die vogel welke de Indianen verdichten de wint voort te brengen, als hy ſiet dat hy van de vogelaars geſoght werd, welke waijende, en de baren onroert zijnde, worden de ſchuitjes omgheworpen, en die hem vervolghen verſuipen, indien het niet gebeurt dat hy eerſt met vijf afgeſchoten pijlen gedoot werd. Sy menen dat in ſijn opgeſneden hart een Parl gevonden werd tot veel dingen nut, en hoog geacht, die men niemant als Godt moet toewijſen. Maar dit zijn beuſelingen, en logens van de lichtghelovigheid deſer menſchen voort-ghekomen. Hy is van onanghenaam, en ongeſond voedſel, ghelijk andere Poel-vogels, en is daarom van ymant die een lekkere tongh heeft, in ſpijs niet toe te laten.

Daar is ook by de Indianen een gheſlacht van een wilde Endvogel (de Spaanſe Inboorlinghen noemen hem Swaluw) Tempatlahoac, ſo groot als een tamme, waarom hy de ſelve naam by de Indianen bekomen heeft, met een langen breeden bek, over al ſwart: een witte tong, met ſchenkels en voeten uit den bleek-root: de hals en 't hooft purpergroen, met doorflikkerende ſwartheit gelijk een Pauw, oft de Steen Heliotropia ghenoemt: De oogen zijn ſwart, met een bleeke ſtraal, de borſt witachtig, en het overige lichaam neerwaarts blinkend-geel, met twee witte plekken omtrent de ſtart wederzydts geteekent, opwaarts met ſommige halve kringen, in den omloop uit den witte naar 't donker hellende, en inwaarts uitten ſwarte naar 'tgroen-blinkende: de vleugels zijn in't begin blauw, daar na wit, en ten laatſten met blinkende verw geciert: maar haar uitterſte zijn an d'een zyde geel, an d'ander zyde blinkende, en groen; de ſtart is boven en onder in't ronde witachtigh, het overighe ſwart, maar boven ghelijk de Pauw gheverwt. Hy is een vremdeling van't Mexicaanſe Meer, en geeft voedſel als andere Poel-Vogels. In Aſia is een geſlacht van Endvogels, welk ymand niet qualijk onder de Poſt-Boden betrekken ſoude, ſo bootſt hy in ſtem den hoorn na, op welken de Poſten ghemeenlijk op de reiſe blaſen. Die Vogel is, hoewel ongewapent, nochtans ſtreng en kloekmoedig, van welken de Turken ook ghelooven dat hy de quade geeſten verdijft: en hy is ſoo begeerigh totte vrydom, dat hy dry jaar in een kot gheſloten en opgevoed, gelegentheid krijgende de vrydom voor de meſting kieſt, en na ſijn natuerlijke, en gewone poelen vliegt.

XI. Van de Duikers.

Nieremb: Hiſt.Exot: l.10. c.27. TOtte beſchrijving van de Duikers, behoort de Americaanſe Duiker, en de groote Duiker van Farra en de Poel-duiker: Die is klein van vleughels, en daarom wanſchapen. Deſe word van *Kluſius* aldus beſchreven: Het is een Zee-vogel, en een platvoet, groter als een tamme gans, of in grootte hem gelijk: Want van den hals daar hy an de borſt gevoegt werd, totte ſtiet was hy twe voeten langh. De rondte van't lijf, gingh de lengte van twee voeten te boven: de vleugels zijn veerthien duimen langh, de ſtart is kort, nauwlijks van dry duim: Den hals is omtrent acht duimen, ſijn omring een weinig grooter, het hooft is kort, dry duimen breed. De bek is ſwart, ſpits, en boven de vier duim groot. De tongh is by na dry duim langh, ſwart, ſpits, kraak-benigh, en enighſins krom. Opwaarts daar ſy an den bek vaſt is met kline tanden, inwaarts en krom weerzyds verſien, maar in 't midden ruw. Het verhemel is van gelijken met vier-rijen kleine en korte tanden, inwaarts ſtrekkende, verſien, met welke hy de ſpijs hout en knauwt, want de bek is niet getant; het heele lijf was met vederen ghedekt, welke an de borſt, buik, en 't opperſte van de vleugels kort en wit waren, maar op den rugh en 't onderſte van de vleughels langher en ſwart, en yder omtrent het uitterſte met twee witte plekken gheteekent; die an de zyden van den rugh langer zijnde, met groter, maar die omtrent den hals op de midden-rugh en andere boven de ſtart, met kleinder, ſo datſe op malkander legghende en dekkende tot die vlekken toe, die verſcheidenheidt vertoonden, welke in de Meleagris, en Numidiſe Hin geſien wert: den hals was als met een ringh omcinghelt, uit ſwarte pennen beſtaande: het hooft was met de ſelve vederen bekleet: maar die de ogen, en bek omringden, waren met kleine witte plekken onderſcheiden; onder de krop hadt hy kleine witte vederen, met ſwarte gemengt. Het onderſte deel van den hals, boven den ringh van de ſwarte pennen, was een duim in de lenghte, met kleine ſwarte veertjes verciert, die nochtans witte zyden hadden, ghelijk ook dat deel, dat onder de kring an de zyden van de borſt is, beneden de ſtiet een dwarſe ſtreep van ſwarte pennen hadde, welke witte volghden, daar na onder de ſtart andere ſwarte, met witte plekken geteekent; de ſchenkels had hy in't uitterſte van 't lijf ſtaan, een weinigh langer als dry duimen, plat en ſwart: de voeten vier duimen langh, meer als dry breet, ſwart, en met dry klauwen verſien, van welke de innerlijkſte uit dry leden beſtonden, en korter waren, de middelſte uit vier, en de uitterlijkſte uit vijf, met een ſwart vel totte nagels toe t'ſaam-gehecht, en plat: yder voet hadt in 't achterſte deel, een weinig boven de buigingh, een klein lidt als een ſpoor. *Hojerus* ſchreef dat deſe Vogel omtrent het Eyland Farra, tuſſen Norwegen en Yſlandt gelegen, gevangen was: Dat hy ſijn jongen in de Zee opvoed, en niet als in een onſtuimige Zee, en omtrent den Herfſt oft 't begin van de Winter geſien werd, dat hy noit de aarde betreet, nocht geen ghebruik van vleughels om te vlieghen heeft, nocht voeten om te gaan: waarom het gebeurt (naar ſijn ſchrijven) dat hy ſich noit laat ſien, dan als hy mettet hooft uit-kijkt. Deſen ſchijnt niet ongelijk die Zee-duiker, welken *Geſnerus* in Paralipomen, over de beſchrijvingh van de Vogelen, pag. 767. gedenkt, ten waar hy hem op den rug aſgrauwe vederen, met ſwarte plekken beſait, toeeigende. Deſen is gelijk de Water-Haas van welke wy gheſproken hebben. Beſie het afbeedſel by *Kluſius*.

XII. Van de Svvaluvv.

Beſler Garophi: Rer: Natur. LAat den hoop ſluiten, de gekapte Water-vogel, de uitlandſe Water-Swaluw, en de wilde water Gallinago, welke die Edele Heer *Beſler* onſe vrindt in zijn Schatkamer der natuurlijke dinghen beſchrijft, en mette plaat heeft doen uitdrukken; van die ſchrijft hy aldus. Dit dier is wanſchapen van hooft, en uit ſijn natuurlijk liggen, is te oordelen dat het in 't water ſwemt. De kuif die ghy an't voor-hooft ſiet is yſer-grauw: An de zyde van de kaaks-beenderen ſpruiten geelachtighe vederen, welke an haar uitterſte ſwarter gheworden, een fraije kringh vertonen. De hals mette buik is witachtig; De rugh, mette vleugels is aſgrauw, en het uitterſte eindight ten laatſten in witte vederen. De voeten mette angewaſſe vellen, met halve ringen onderſcheiden, zijn witachtig: alwaar ghy in yder voet maar eene naghel ſien kond. Van de uitlandſe Water-Swaluw, heeft hy dit, Wie verwondert ſich niet over de grote verſcheidenheid van verwen in een Poel-voghel. Want om van 't hooft te beginnen. Het opper-deel is wit, het onderſte is met een rode verw, met blauw vermenght, gheciert. De onder-buik heeft ſneeu witte vlekken, in 't begin van den rug zijn twe ſwarte pennen, met witte ſtippelen onderſcheiden; anders is de geheele rug, mette ſtart yſer-grauw geverwt, de vleugels zijn wel ſwart, maar nochtans met witte ſtippelen, als een Cieraad onderſcheiden. Sijn uitgerekte benen ſijn donker-verwig. De bek ſwartachtig, is naar de vorm van een els ſpits, daar mede hy de viſſchen als met een anghel ontfangt.

XIII. *Van de Gallinoga.*

VAn de wilde water Gallinago, ſchrijft de ſelve met weinig woorden aldus. De vogel is ſelden, hy ſoekt ſijn koſt in de water-achtighe plaatſen, hy is ſwart en roſch van verw, over 't geheele lijf als Satijn blinkende: ſijn langhachtighe bek is enighſins krom: ſijn ſchenkels zijn hoogh en donker gheverwt, en heeft lange klauwen.

En dit is 't geen ik van de Vogels te ſeggen hebbe, 't geen overghelaten is kan de yverige Leſer deſer dingen elders vervullen. Den oordelaar van wat ſtaat oft aart hy zy, kan dit volghende dienen: De waarheidt naar ſijn goet-dunkken te toetſen, en onder de logens te ſtellen, al wat hem juiſt niet toe-lacht, is den aart van een al te onbeſchaamt Menſch, en die tegen God, de geheele Natuur en 't Menſchelijk geſlacht ondankbaar is.

BLADWYZER

Op wat plaats de Platen van de Vogels moeten ingevoeght werden.

Plaat.	Blad.
I	6
II	10
III	
IV	11
V	
VI	14
VII	16
VIII	17
IX	19
X	
XI	
XII	23
XIII	
XIV	29
XV	
XVI	30
XVII	33
XVIII	39
XIX	
XX	42
XXI	44
XXII	46
XXIII	
XXIV	
XXV	48
XXVI	50
XXVII	
XXVIII	54
XXIX	66
XXX	
XXXI	
XXXII	69
XXXIII	74
XXXIV	76
XXXV	78
XXXVI	
XXXVII	86
XXXVIII	
XXXIX	14
XL	85
XLI	89
XLII	92
XLIII	98
XLIV	100
XLV	
XLVI	104
XLVII	106
XLVIII	108
XLIX	114
L	119
LI	122
LII	125
LIII	134
LIV	
LV	136
LVI	139
LVII	150
LVIII	153
LIX	157
LX	168
LXI	163

BLADWYZER
OVER
De Natuurlijke beſchrijvinghe
Van de
VOGELEN.

A.

ACacolotl. 147
Acacahoactli. 147
Acangatara. 168
Achalalactli. 148
Acithli. 179
Acolin. 146
Acolchis. 178
Acototloquichitli. 147
Æſalo een gedaante van Havik. 117
Æſalo een gedaante van Valk.
Afrikaanſe Hin. 151
Ajaja. 159
Ajuru Curuca. 161
Alchata. 74
Aluco. 40
Amolozque. 148
Ampelis van Aldrov. 37
Anaca oft Peroquet. 162
Anhima. 168
Anhinha. 169
Anthus. 99
Aracanga. 161
Aracari. 169
Ayaya. 171
Arend oft Aquila in't algemeen. 6
Arend in t byzonder. 8
Arend Anopæa. 12
Aquila alba witte Arend. 12
Chryſaëtos, gulde Arend. 8
Haliætus, zee Arend. 9
Heteropus, ongelijkvoet. 12
Melanætus, zwarte Arend. 9
Morphnus, breedvoet. 10
Gelijkſlagtige Morphnus. 10
Percnopterus, Beenbreker. 10
Pygargus, witſtart. 10
Arquata. 128
Aſilus. 93
Attinguacu Camacu. 168
Avis Schytica. 12
Avoſetta oft Spinzago van d'Italianen. 110

B.

BArge van de Franzen. 126
Berghoen, Grygallus. 49
Bergvogel. 142
Lange Bergvogel. 142
Bernikla oft Branta. 114
Boſch Ruſticola: 130

C.

CAbure. 166
Calcamar. 171
Calidris van Bellon: 128
Zwarte Calidris. 128
Cannevarola. 100
Capricalca. 115
Caprinulgus. 42
Caracara. 165
Caracura. 171
Caripira. 141
Catharacta. 105
Cenotzqui. 143
Ceoan. 142
Cepphus. 160
Cercio. 133
Certhia. 92
Charadrius. 134
Chichuatli. 143
Chlorio. 91
Cinclus. 132
Cinnamomus. 172
Citrinella. 82
Crex. 128
Cuntur. 143
Curiaca. 144
Curucui. 165
Cynchramus, Schreker. 58

D.

DAje. 138
Diomedea. 102
Diſtelvink, Carduelis. 79
Dodo van de Portugezen. 142
Duif oft Columba in 't algemeen. 69
Tamme Duif. 72
Wilde Duif. 73
Oenade, oft Druif-duif. 74
Ringduif, Palumbus. 73
Duiker, oft Mergus in 't alghemeen. 107
Verſcheide gheſlaghten van Duikers. 108
Gekuifde Duiker. 106
De Langbek. 108
Rhijnduiker. 108
Rode Duiker. 108
Schorre Duiker. 108
Witte Duiker. 108
Ys-duiker. 108

E.

EGretta van de Franzen. 123
Embriza. 79
Witte en 79
Veld Embriza. 79
Emeu. 139
Endvogel oft Anas in't algemeen. 115
Tamme. 116
Indiſe. 116
Kairoiſe. 116
Lybiſe. 116
Andere uitlandſe. 178
Wilde Endvogels in 't alghemeen en byzonder. 117
Ander wilde Enden. 52
De bruine wilde. 118
De Circia omtrent Auſburg Kernell genoemt. 117
De Fluiter. 118
Noch andere gedaanten. 117
De groengrauwe. 117
Grote Roskades. 117
Herle by de Franzen. 118
Muſcarius oft Muggevanger. 118
Penelops oft Zmient. 118
Pylſtart. 118
Platirynchus, platbek. 118
De Puffinus 118
Querquedula oft Taling. 117
De Tardone. 118
Zwarte wilde End. 118
Exter oft Pica in't algemeen. 35
Bonte Exter. 35
Brazilſe Exter. 37
Eykel Exter. 35
Indiſe Exter. 35
Perſiſe. 36
Straaſzborgſe Scharlaar. 36
Zee-Exter. 36

F.

FIlokoa. 75
Flamenko. 149
Fulika. 118

G.

GAllinago uitlandſe. 190
Gans in 't gemeen. 112
Tamme Gans. 112
Wilde Gans in 't gemeen. 114
Gans Beſſanus. 106
Magellaniſe Gans. 145
Voſgans oft Vulpanſer. 114
Garagay. 141
Garletta van d'Italianen. 123
Geitemelker. 42
Geelvinken. 82
Gier oft Vultur in 't algemeen. 12
Onderſcheid der Gieren. 14
Aſgrauwe Gier. 14
Gulde Gier. 14
Haaſachtige oft Leporarius. 14
Water-Gieren. 149
Zwarte Gier. 14
Goifugel. 149
Graanetende Vogels. 45
Graſmuſch oft Curuca. 102
Griffoen. 171
Groening. 82
Guacaguacu. 160
Guanumbi verſcheide gedaanten. 154
Guara. 159
Guara. 171
Guaracyaba. 154
Guaranhæ Engara. 145
Guaranna. 149
Guira Guainumbi. 152
Guira Cereba. 165
Guiraguacu Beraba. 165
Guira Perea. 166
Guirapunga. 157
Guiraquerea. 158
Guirarunheengata. 163
Guiranheemgatu. 164
Guiratinga. 164
Guiratirica. 164

Guire-

Guirejamoja. 163
Gulo by de Hooghduitſen Zeeſluder genoemt. 109

H.

HAan en Hin in 't algemeen. 50
In 't byzonder. 69
Guineſe Hoenders. 58
Hazelhoen oft Gallina Corylorum. 50
Hoenderkuiken. 170
Kruiphoenders. 67
Indiſe. 58
Patavinſe-Hoender. 69
Hoender-ey. 63
Perſiſe Hoenders. 58
Poelhinnen. 58
Schotſe wilde Haan. 58
Turckſe Hoenders. 68
Wanſchepſels. 67
Havik oft Accipiter in 't algemeen. 14
In 't byzonder. 16
Aſteria, Star-havik. 16
Buteo oft Triorchis. 18
Subeteo en andere Havikken. 19
Ægiptſe geheiligde Havik. 18
Harpa. 20
Kringhavik oft Circus. 17
Palumbarius oft Duivenmoorder. 16
Perſiſe Havik. 16
Tinnunkulus oft Klinkhavik. 18
Vinkenhavik. 17
Hæmatopodes van Bellon: 126
Harpy. 172
Himantopodes van Plin: 128
Hoactli. 148
Hoactzin. 138
Hocatototl: 148
Horion. 126

J. I.

JAbiru. 157
Jabiruguacu. 157
Jacacintli. 147
Jacamacay. 156
Jacamaciri. 158
Jacana. 150
Jacapani. 166
Jacapu. 151
Jacarini. 164
Jachualcuachili. 146
Jacupema. 156
Jacurutu. 156
Jaguacatiguacu. 152
Jajauhquitototl. 138
Jandou. 145
Ibijau. 153
Ibis. 121
Ilias. 84
Juncus. 132
Ipecatiapoa. 170
Ipecu. 162
Iſpida oft Ys-vogel. 127
Itzquantli. 173
Jynx. 91
Gelijkſlagtige Jynx. 92

K.

KAlikutſe Haan. 48
Kanaryvoghel oft Paſſer Canarius. 79
Kapoen oft Kapo. 69
Kau oft Gracculus in 't gemeen en byzonder. 34
Kievit oft Vanellus. 133
Kleine Gallinago. 130
Koekkoek oft Cuculus. 21
Koolmees oft Parus in 't algemeen en byzonder. 97
Blauwe Mees. 97
Boſchmees. 97
Geſtarte Mees. 97
Grote Mees. 97
Poelmees. 97
Zwarte Mees. 97
Kraan oft Grus. 134
Kray oft Cornix in 't algemeen. 32
In 't byzonder. 33
Aſchgrauwe. 33
Blauwe. 33
Vrugtetende Kray. 33

L.

LAndgallinula. 131
Lewerk oft Alauda in 't algemeen en byzonder. 81
Gekuifde. 81
Grote. 81
Ongekuifde. 82
Veld en 82
Gelijkſlagtige Lewerk. 82
Limoſa van de Venetianen. 126
Lomsbay. 149
Lomwia. 149
Loxia oft Ravenbek. 37
Luſciniola. 100
Lyſters in 't algemeen. 83

M.

MAcuacagua. 166
Macucagua. 145
Maja. 138
Manucodiata. 157
Maracana. 162
Beide Mareka. 167
Matuitui. 156
Matuitui. 169
Merganſer. 109
Merl oft Merula in 't algemeen. 85
In 't byzonder. 86
Berg-Merl. 87
Eenſame Muſch oft Paſſer Solitarius. 86
Zijn gelijkſlagtige. 86
Geringhde Merl van de Hooghduitſen. 87
Klip. 87
Roos. 87
Tweverwige. 87
Uitlandſe, en 87
Zijn gelijkſlagtige Merl. 87
Meeu oft Larus. 105
Meeu Piſcator. 105
Meeu Sterna genoemt. 105
Aſchgrauwe, en 105
Splitvoetige Meeuwen. 105
Merops. 92
Milvus oft Kiekendief. 20
Mitu. 153
Mituporanga. 153
Monedula oft Kauw. 34
Muggevangers. 98
Muſch oft Paſſer in 't algemeen. 76
In 't byzonder. 77
Bergmuſch. 78
Gekringde. 78
Geele. 77
Gevlekte. 77
Indiſe. 78
Illyriſe. 78
Wilde. 78
Witte. 77
Witſtarte, en 77
Zotte Muſch van Bononie. 78
Mitu. 145

N.

NAchtegaal oft Lucinia. 100
Nachtuilen in 't gemeen. 37
Nachtuil Bubo. 37
Nachtuil Huhu. 38
Nachtuil oft Noctua in 't byzonder. 41
Uitlandſe Nachtuilen. 174
Nhanduguacu. 150

O.

OEdicnemus. 52
Zijn gelijkſlagtige van Aldrov. 52
Oenantes. 100
Onocrotalus. 102
Oyvaar oft Ciconia. 119
Zwarte Oyvaar. 119

P.

PHænicopterus. 121
Phænicurus. 99
Papegay oft Pſittacus in 't algemeen. 27
In 't byzonder. 29
Aſchgrauwe. 30
Blaurode. 30
Erythroleucus oft Vaalrode. 30
Geelblauwe. 29
Een ander. 29
Groene die de vleugels boven rood heeft. 29
Grootſte Papegay. 29
Grote Melanorynchus. 30
Leukopheus oft Vaalkop. 30
Poikilorinchus. 29
Roodgeel gekuifde. 31
Witkuif 29
Andere van Geſnerus. 30
Verſcheide kleine Papegayen. 160
Paradijſvogels in 't algemeen en byzonder. 136
Paſſer Stultus ofte malle Meeu. 145
Patrijs oft Perdix in 't algemeen. 55
In 't byzonder. 55
Aſchgrauwe Patrijs. 55
Damaſceenſe. 55
Griekſe van Bellon: 55
Roſſe, en 55
Witte oft Hazevoet. 55
Pau oft Pavo in 't algemeen. 45
Japonſe. 47
Witte Pau. 47
Pauxis. 143
Pelikaan. 102
Phalaris. 110
Phyrrokorax. 34
Phyrrula. 97
Pica Cureba. 160
Picicitli. 140
Picuipinima. 160
Pitanguacu. 168
Pluvier oft Pluvialis in 't alghemeen. 133
Aſchgrauwe. 133
Geele Pluvier. 134
Polyglotta. 143
Porphyrion. 125

Q.

Quachilton. 146
Quakkel oft Coturnix. 56
Quakkelmoer oft Ortygometra. 58
Uitlandſe Quakkel. 176
Queriva. 145
Quetzaltototl. 141
Quirantageima. 151
Quirapanga. 145
Quiratingea. 171

R.

Raaf oft Corvus.
Boſch-Raaf oft Corvus Sylvat: 106
Water-Raaf oft Phala crocorax. 106
Rallo van de Italianen. 118
Ranſtuil. 51
Reiger oft Ardea in 't algemeen. 122
In 't byzonder. 122
Aſchgrauwe Reiger. 122
Kleine van Bellon: 123
Gelijkſlagtige. 123
Star-Reiger. 124
Witte Reiger. 123
Zommige Vogels tot de Reigers betrokken. 125
Roodborsjes. 98
Rouſſerolle. 118
Rubecula. 99
Rubetra. 98

S.

Sayacu. 152
Scheladrachus. 109
Schleier-uil. 39
Een kleinder. 39
Scolopax oft Boere Patrijs. 39
Scops. 40
Seleucides-vogels. 172
Semenda. 172
Serimus. 82
Sitta. 91
Soco. 156
Skua. 149
Sneppen oft Turdus in 't algemeen. 83
In 't byzonder. 84
Snep Gometer. 84
Enkelgenoemde Snep. 84
Hayr-Snep oft Trichus. 84
Specht oft Picus in 't algemeen. 89
In 't byzonder. 90
Specht die zijn neſt ophangt. 91
Aſchgrauwe. 91
Blaurode. 90
Geele. 90
Grootſte. 90
Grote. 90
Groene groene. 90
Inlandſe groene. 90
Indiſe. 91
Zijn gelijkſlagtige. 91
Kleine verſcheidene. 90
Muir Specht. 90
Spinus. 79
Splitvoetighe Vogels die kruid eten. 134
Starvogel. 52
Struisvogel oft Sthruto Camelus. 44
Uitlandſe Struis. 74
Stymphalides Vogels. 172
Stryx. 42
Syrenes Vogels. 172

T.

Talchicuatli. 174
Tamme Pluisvogels. 58
Tamatia. 163
Andere. 163
Tangara. 145
Tapera. 160
Tarda oft Otis. 51
Tempatlahoac. 180
Tentzontototl. 138
Tetrao klein en groot. 48
Tyeguacu. 165
Tyepiramga. 151
Tyeguacu parvora. 167
Tlacoquantli. 173
Tlanquechul. 146
Tominejo. 143
Torquilla. 91
Totanus. 128
Totoqueſtal. 142
Triorches. 18
Tritonus. 138
Trochilus: 110
Troglodytiſe Muſch. 93
Trynga. 131
Tucana. 145
Tucan.
Tuidara. 160
Tui Peroquet. 161
Tuputa. 138
Turtur oft Tortelduif. 75
Indiſe. 75

V. U.

Valk oft Fulco in 't algemeen. 22
In 't byzonder. 23
Boomvalk. 26
Bultige. 25
Cynapadus oft blauvoet. 27
Gyrvalk. 24
Rode Valk. 24
Schouvalk der Franzen. 25
Steenbikker oft Lapidarius. 26
Tuniſe Valk. 25
Vermengde Valk. 27
Witte Valk. 25
Vinago. 100
Vink oft Fringilla. 80
Vlaſvink oft Linaria. 80
Bergvink. 80
Vleermuis oft Veſpertilio. 43
Zuigende Vleermuis. 43
Vogels van Farra. 148
Vogels die Vlees eten. 6
Vogels die Vis eten. 120
Vogels die Graan eten. 45
Vogels die Wormen eten. 89
Vogels die Kruiden eten. 110
Vogels die Bezijen eten. 83
Vogels van 't Eyland Maranhan. 144
Uitlandſe Watervogels. 145
Uria. 110
Urogallus. 48
Urubu. 162
Urubitinga. 167
Urutaurana. 159

W.

Watergieren. 149
Waterhoenders in 't alghemeen en van eenige in 't byzonder. 129
Chloropus oft groenvoet. 129
Erythropus oft roodvoet. 130
Erythra by de Hoogduitſen Maltkerke genoemt. 130
Hijpoleucus by de Hoogduitſen Fijſterlin. 130
Ochra oft groenachtige. 130
Rhodopus ander roodvoet. 130
Serica. 130
Wilde Enden. 52

X.

Xlepapantototl. 147
Xochitenacatl. 138
Xochitenacatl. 146
Xochitototl. 140
Xomotl. 147

Y.

Yandeu. 175
Ysvogel oft Halcijon. 126
Yutu. 181

Z.

Zwalu oft Hirundo in 't alghemeen. 94
In 't byzonder. 95
Kortvoet. 96
Oeverzwalu. 95
Veldzwalu. 95
Uitlandſe Zwalu. 189
Zeezwalu. 95
Zwan. 10
Gekapt Zwan van Kluſius. 142